CATALOGUE

OF THE

SANSKRIT MANUSCRIPTS

IN THE

LIBRARY OF THE INDIA OFFICE.

PART IV.

Saṃskṛit Literature:

A. SCIENTIFIC AND TECHNICAL LITERATURE.

VII. PHILOSOPHY AND VIII. TANTRA.

BY

ERNST WINDISCH, PH.D.

PROFESSOR OF SANSKRIT IN THE UNIVERSITY OF LEIPZIG.

AND

JULIUS EGGELING, PH.D.

PROFESSOR OF SANSKRIT AND COMPARATIVE PHILOLOGY IN THE UNIVERSITY OF EDINBURGH.

London:

PRINTED BY ORDER OF THE SECRETARY OF STATE FOR INDIA IN COUNCIL.

1891

LONDON:
PRINTED BY GILBERT AND RIVINGTON, LIMITED,
ST. JOHN'S HOUSE, CLERKENWELL ROAD.

PREFATORY NOTE BY THE EDITOR.

The present part of the Catalogue appearing with two names on the title-page, it may seem desirable that I should briefly state in what way the work has been divided between my collaborateur and myself.

The bulk of the Philosophical MSS., as was already mentioned in the preface to Part I., have been described by Professor Windisch; my own share in this department being the works on *Bhakti* (from no. 2488 onwards, except nos. 2493 and 2499), and on *Kaśmīr Śaivism;* and some ninety MSS.* scattered over the earlier subdivisions of Philosophy.

As regards the *Tantric* literature, some of the works of this class had been catalogued by the late Dr. Haas; but, for the reasons stated in the preface referred to, I have felt it necessary thoroughly to revise his part of the work and to add such extracts, and indications regarding the contents of the MSS., as I thought might prove helpful to scholars in identifying the works in question when comparing them with other MSS. within their reach.

In carrying this part through the press, we have received much valuable assistance from kind friends. Professor Windisch desires to express his warmest thanks to Professor Aufrecht for having read the proofs of the first ten sheets and suggested numerous improvements; as also to Dr. R. Rost and Dr. von Bohtlingk for occasional suggestions. For my own part, I am under special obligations to Mr. Ch. H. Tawney for the kind and generous help readily afforded me whenever I had occasion to consult him in connection with the MSS. now under his charge; and I fear I have only too often availed myself of his kind offer of assistance in this respect. I have also to offer my cordial thanks to Professors Aufrecht, Bendall, Bhandarkar, Cowell, and von Roth, for some collations of MSS. or editions within their reach.

J. EGGELING.

Edinburgh, *November* 1894.

---

* I subjoin a list of these kindly sent me by Prof. Windisch: — 1830, 1850, 1851, 1868, 2014, 2015, 2030, 2033, 2034, 2039–42, 2052–55, 2069, 2076, 2139, 2140, 2166, 2206, 2231, 2258–61, 2268, 2281, 2298, 2300, 2302, 2303, 2305, 2310–16, 2337, 2359–62, 2372, 2375, 2376, 2378, 2383–87, 2400, 2402, 2406, 2415, 2433–37, 2441, 2442, 2446–52, 2455, 2456, 2458, 2459, 2461, 2462, 2467, 2468, 2473–76, 2478, 2482, 2484, 2486, 2487.

CONTENTS OF PART IV.

SANSKRIT LITERATURE:—

A. *Scientific and Technical Literature* (*continued*):—

ADDITIONS AND CORRECTIONS.

Page 603*a*, l. 17, for *a*. *read* 1.

,, 604*a*, l. 16, *read* सावधाना ; l. 18, *read* संसारिचेतनवर्गो (ऽ)विवक्षित: (Comm.: संसारिषु ये चेतना: प्रेक्षावन्तो न तु कीटादयस्तेषां वर्गो (ऽ)विवक्षित: ..... संसारिचेतनवर्गो ऽविवक्षित इत्यकारप्रश्लेष: ।) The verses at bottom of p. 604*a*: l. 34, *read* °कलिका धत्ते ; l. 35, *read* ज्वालापल्लवित: शिखी दृशिशिरोरत्ने प्रविनृत्यति । ; l. 36, *read* निरन्तरायमनस: ; l. 38 *read* मीमांसापारदृश्वने ।

,, 604*b*, l. 1, *read* विपक्षदर्शनोद्दामदुस्तर्कैतिमिरावृता: । ; l. 3, *read* वागर्थप्रति°

,, 605*b*, l. 30, *for b*. *read* 2.

,, 607*a*, l. 12, *add:* Bhandarkar, Rep. 1882-83, p. 26 and p. 213.

,, 607*b*, l. 38, *read* नावसेया.

,, 609*a*, l. 12, *for c*. *read* 3.

,, 610*b*, l. 20, *read* करकृ°.

,, 614*b*, l. 21, *for* **2B**, *read* 3269.

,, 617*a*, l. 33, *for* **4B**, *read* 3271.

,, 622*a*, at bottom, *add:* Bhandarkar, Rep. 1883-84, p. 82, calls the author "*Mahādeva Puṇtāmkara*, i.e. *Mahādeva*, native of Puṇtāmbeṃ in the Ahmadnagar district."

,, 624*b*, l. 27, *read* लोका° ; l. 34, *read* °कर°.

,, 625*b*, l. 34, *read* °धेरपेक्षा°.

,, 630*a*, l. 2, *read* °तायास्तदुभ°.

,, 631*b*, l. 23, *read* °रास[स].

,, 632*a*, l. 4: perhaps लक्ष्म्यां जयन्तु रतिसंगतिमन्थरायां (Prof. Aufrecht).

,, 634*a*, l. 12, *add:* The ed. of the *Tattvacintāmaṇi* in the Bibl. Ind. contains extracts from the *Māthurī* in vol. i. (the last piece is the *Sannikarshavāda*, ends p. 639).

,, 637*a*, l. 26, *read* °साधनीभूत°.

,, 641*b*, l. 17, *read* कर्तुमामोदवतो.

,, 654*b*, l. 16, *read* शङ्कुगते.

,, 662*b*, l. 2, *read* °शेष(ा): ॥

,, 669*a*. The *Saptapadārthī* was published, with a Latin translation, by Augustus Winter, Lipsiae 1893, and, with *Mādhava Sarasvatī's Mitabhāshiṇī* (see no. 2088), by *Rāmaśāstrī Tailaṅga*, Benares

1893, in the Vizianagram Sanskrit Series. The printed text of the *Mitabhāshiṇī* gives Saurāshṭradeśa as the name of the country, but in an additional third *śloka* the author is spoken of as कृष्णातीरनिवासिन्.

Page 676*b*, l. 10, *read* त्रिदशसंदोहाः.

„ 677*a*, l. 10, *read* स ग्रहाग्रणीतनयः(?); l. 18, *read* सूत्रं मया न कल्पितं(?); l. 19, *read* ग्रथनस्वकीय°.

„ 678*a*, l. 23, *read* पृथिवी जलं ।; l. 27, *read* दुःख°.

„ 681*a*, l. 3 from bottom, *read* विधीयते; last line, *read* प्रा-.

„ 681*b*, l. 25, *read* 2145.

„ 682*b*, l. 22, *read* 2162, 2163; no. 2144, *add:* [H. T. Colebrooke.]

„ 686*a*, l. 33, *read* परिशिष्टं.

„ 687*a*, l. 32, *read* स्वामिकर्मे परि°.

„ 692*b*, last line, *read* The scribe.

„ 726*b*, l. 8, *read* यमेवैष; l. 11, *read* स्वाद्ये न नमस्कार्येता.

„ 730*b*, note, see no. 2379.

„ 734*b*, l. 26, *read* संगिरो°.

„ 737*a*, l. 32, see no. 2439.

„ 743*b*, l. 30, *read* श्रीमत्वाप्नि.

„ 773*b*, l. 33, °*prekshikāsthitāmbarav*°, Bomb. ed. (Śake 1802); l. 40, *niśācarākula*°, Bomb. ed.

„ 774*a*, l. 21, 56. °*ānantarapretavyavasthā*, Bomb. ed.; l. 30, 68. *Karkaṭyupākhyāne rāksh*°, Bomb. ed.; l. 37, 76. *anyāyabādhiko nāma*, Bomb. ed.

„ 774*b*, l. 5, 85. *Aindavopākhyānopakrame bra*°, Bomb. ed.; l. 16, *read* 97. *cidākāśamā*°.

„ 775*a*, l. 4, *janyajaninirāk*°, Bomb. ed.; l. 6, *jagadānantya*°, Bomb. ed.; l. 8, *read Bhārgavaskhalanam;* l. 10, *Śukravividhajanmā*°, Bomb. ed.; l. 18, *read Śukrasya;* l. 20, °*svapnasushuptaturīya*°, Bomb. ed.; l. 27, °*kaṭasaṃgrāmavarṇanam*, Bomb. ed.; l. 30, °*kaṭajanmāntaraci*°, Bomb. ed.

„ 775*b*, l. 11, *Khotthavibhava*°, Bomb. ed.; l. 13, *Vasishṭhadāśūra*°, Bomb. ed.

„ 777*a*, l. 15, read °*svarūpanirūpaṇam;* l. 24, *Śivapūjopākhyāne cetyonmukhacidvicāro nāma* (30.), Bomb. ed.; l. 28, *Mahādevasya pūjyasīmāntatvakathaṇam* (35.), Bomb. ed.; l. 34, read *viśrānti*°; l. 36, *Bilvopākhyāne* (45.) *sargaḥ*, Bomb. ed.; last line, read °*saṃvedana*°.

„ 777*b*, l. 2, read *Arjunopākhyāne;* l. 20, read °*khyānam;* l. 24, °*prabodho nāma*, Bomb. ed.; l. 26, read °*vicāraṇam*.

Page 778*a*, l. 6, *Cūḍālopākhyāne Kumbhasya strītvalābho nāma* (105.), Bomb. ed.; l. 10, the Bomb. ed. has *Śikhidhvajanirvāṇam* (110.), *Kacopākhyāne Kacaprabodho nāma* (111.), *Mithyāpurushopākhyāne ākāśarakshaṇam* (112.), etc., the right number of *sargas* being 128; l. 31, read *jagadvṛiksha*°.

,, 778*b*, l. 28, read *sarvopa*°; l. 29, read *jīvasaptaka*°.

,, 791*b*, ll. 9–14. The colophon of the first *pariccheda* ends: °श्रीकृष्णालंकाराख्यायां श्रीवालमुकुंदानंदतीर्थपादपूज्यशिष्यविश्वनाथतीर्थस्य पुस्तकोद्धरणं प्रथमपरिच्छेदस्समाप्तः ॥ The colophons of chapters 2 and 3, on the other hand, have only °श्रीकृष्णालंकाराख्यायां द्वितीयः (तृतीयः) प° स° ॥ and this is also the wording of the colophons in the other MSS. of our collection. As to the additional words in the colophons of chapters 1 and 4, the meaning of पुस्तकोद्धरणं and ग्रन्थोद्धरणं is not clear to me. If it occurred only at the end of the MS., one might perhaps take it in the sense of "a son's share (*uddhāra*) of the books left by the father"; but this seems inadmissible here; the more so as Aufrecht, Cat. Cat., *sub* शास्त्रसिद्धान्तलेशसंग्रह, mentions a commentary by *Viśvanāthatīrtha*. Even the sense of "extract" or "summary," however, seems hardly applicable here.—J. E.

,, 797*b*, l. 1, *read* °हृतः.

,, 798*b*, note †, *read:* I have omitted the commentary of these verses.

,, 801*b*, l. 26, *read* अस्या वायु°.

,, 802*a*, l. 13, cp. the same verse in no. 2470.

,, 802*b*, l. 5 from bottom, *read* p. 150.

,, 804*a*, l. 36, *read* पृच्छामः ।.

VII. Philosophy.

A. SĀṂKHYA.

1809.

3044. Foll. 69; size 11½ in. by 6 in.; nine lines in a page; large clear writing.

Kāpilasāṃkhyapravacanasūtravṛitti, a commentary on the *Sāṃkhyasūtras*, by *Aniruddha*, with the text of the *sūtras*.

See Hall's Index, p. 1, no. ii.

It begins:

विनायकं नमस्कृत्य विष्णुं सूर्यं सरस्वतीम् ।
लक्ष्मीं गङ्गां महेशानं वृत्तिं कर्तुं समारभे ॥

पुरुषः खलु वैराग्यान्मोक्षसाधनशास्त्रे प्रवर्त्तते । वैराग्यं च द्विधा स्यात् । शोकादिना वा जन्मान्तरीयदुरितक्षयाद्वा ।

The first adhyāya ends fol. 25*a*; the second, fol. 30*b*; the third, fol. 39*b*; the fourth, fol. 43*b*; the fifth, fol. 61*b*.

This commentary has been published in the Bibliotheca Indica (*Sāṃkhyasūtravṛitti*), by Dr. Richard Garbe, 1888-89. An English translation, by the same, in the Bibl. Ind., 1888 squ. See also The Aphorisms of the *Sāṃkhya* Philosophy (printed for the use of the Benares College), Part I. (the 1st adhyāya), Allahabad 1852.

[J. R. BALLANTYNE.]

1810.

2668. Foll. 125; size 11½ in. by 5 in.; ten lines in a page; well written.

Kāpilasāṃkhyapravacanaśāstrasya Bhāshyam, by *Vijñāna Ācārya* (*Bhikshu*), with the text of the *sūtras*, with marginal notes in Colebrooke's handwriting.

See Hall's Index, p. 1, no. iv.

The *Sāṃkhyapravacanabhāshya* was published at Serampore in 1821, and by F. E. Hall, in the Bibliotheca Indica, 1854-56. A reprint by *Jīvānanda Vidyāsāgara*, Calcutta, 1872. A German translation by Professor Richard Garbe, Leipzig, 1889 (printed for the German Oriental Society, Abhandlungen für die Kunde des Morgenlandes, vol. ix. no. 3). See also The *Sāṃkhya* Aphorisms of Kapila, with extracts from *Vijñāna Bhikshu's* commentary, translated by J. R. Ballantyne, in the Bibliotheca Indica.

The first adhyāya ends fol. 59*b*; the second, fol. 69*b*; the third, fol. 84*b*; the fourth, fol. 89*b*; the fifth, fol. 112*a*. *Sūtra* 28 of the second adhyāya, with a part of the commentary (fol. 65*a*), *sūtras* 49 and 50 of the third (fol. 78*a*), and *sūtra* 10 of the fourth adhyāya, with a part of the commentary (fol. 86*a*), are wanting.

[H. T. COLEBROOKE.]

1811.

1822e, 1822f. Foll. 59 and 45 resp. (140-243); size 12¼ in. by 5½ in.; 13-16 lines in a page; large modern writing.

Kāpilasāṃkhyapravacanaśāstrasya Bhāshyam, a second copy of *Vijñāna Ācārya's* commentary, in two parts: the first contains the five last adhyāyas, the second, the first adhyāya.

The writer has omitted *sūtras* 4-10 of the third adhyāya on fol. 12*a*, l. 5, but he has repaired his mistake on fol. 17*a*, l. 1. Again, fol. 44, l. 3, he has dropped text and commentary of *sūtras* 86-116 of the fifth adhyāya.

[J. TAYLOR.]

1812.

1256a. Foll. 29; size 8⅞ in. by 4 in.; 11-13 lines in a page; writing indifferent.

Sāṃkhyabhāshya, a commentary on *Īśvarakṛishṇa's Sāṃkhyakārikās*, by *Gaurapāda*.

See Hall's Index, p. 5, no. xiv.

The *Sāṃkhyabhāshya* was published by H. H. Wilson, Oxford 1837 (The *Sānkhya Kārikā*, transl. by H. T. Colebrooke, the *Bāshya* transl. by H. H. Wilson).

The last three couplets of the edition (**एतत्पवित्रं °**) are wanting in this copy.

[H. T. COLEBROOKE.]

1813.

517. Foll. 41; size 9¾ in.; 10-12 lines in a page; writing fair.

Tattvakaumudī, a commentary on the *Sāṃkhyakārikās*, by *Vācaspati Miśra.*

See Hall's Index, p. 5, no. xv.; Oxford Catalogue, p. 237, no. 570; Berlin Catalogue, p. 185, no. 637.

The *Tattvakaumudī* was published at Calcutta in the Samvat year 1905. I have seen the first fascicle of a second edition (Calcutta 1868, printed and published by *Bābu Bhuvana Chandra Vasāka*). Professor Garbe mentions a Calcutta edition with a commentary by *Tāranātha Tarkavācaspati*, 1871, and a Benares edition by *Dharmādikāri Dhuṇḍirāja Pantasharman*, 1873, in his German translation of the *Sāṃkhyatattvakaumudī* (München, 1892, in the "Abhandlungen der K. Bayer. Akademie der Wiss."); see also his paper "*Sāṃkhyatattvakaumudī*, §4-7 in deutscher Uebersetzung, nebst einer Einleitung," in "Berichte der K. Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften," 21 Juli, 1888.

1814.

1521d. Foll. 30; size 10 in. by 6½ in.; 13-15 lines in a page; writing fair.

Sāṃkhyatattvakaumudī, a second copy of *Vācaspati's* commentary, dated: **संवत् १८४० मीती भादौ वदी ८ वार स्पावुडवारके लीप्पा** (*sic!*) ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1815.

1128a. Foll. 43; size 11 in. by 4 in.; 7-10 lines in a page; well written.

Tattvakaumudī, a third copy.

[H. T. COLEBROOKE.]

1816.

760a. Foll. 48; size 9¾ in. by 4 in.; ten lines in a page; fair modern writing.

Tattvakaumudī, a fourth copy, dated: **लिखितं श्रीसत्यभरशर्मीणा (!) सुधिया काश्यां ॥**

[H. T. COLEBROOKE.]

1817.

2005. Foll. 70; size 8⅜ in. by 4¼ in.; 7-9 lines in a page; fair modern writing.

Sāṃkhyatattvakaumudī, a fifth copy.

[J. TAYLOR.]

1818.

3032. Foll. 28; size 13 in. by 7 in.; 10-16 lines in a page; writing indifferent.

Tattvāmṛitaprakāśinī, a commentary on *Vācaspati Miśra's Sāṃkhyatattvakaumudī*, by *Rāghavānanda Sarasvatī*, disciple of *Advaya*, who was the disciple of *Viśveśvara.*

See Hall's Index, p. 6, no. xvii.

It begins:

नत्वा सुरेशस्य पदारविन्दं शिवस्य भानोर्गणनायकस्य ।
महामुनेर्वा कपिलस्य यत्नं करोमि तत्त्वस्य विकाशनाय ॥
अजामेकां °

[J. R. BALLANTYNE.]

1819.

2640. Foll. 27; size 10 in. by 4⅞ in.; eleven lines in a page; writing fair.

Sāṃkhyacandrikā, a commentary on the *Kārikās,* by *Nārāyaṇa Tīrtha,* disciple of *Rāmagovinda Tīrtha.*

See Hall's Index, p. 7, no. xxi.; Oxford Catalogue, p. 237, no. 569.

Date of the copy: संवत् १८३९ माघशुक्लपक्षे परती-पदा (*sic* !) रविवासरे

1820.

1371. Foll. 45; size 9¾ in. by 5½ in.; 8 to 9 lines in a page; large modern writing.

Sāṃkhyacandrikā, a second copy. Colophon: लिखितं जगन्नाथेन शर्मणा संवत् १८५३ आषाढे मासे कृष्णे पक्षे अमावास्यां तिथौ चंद्रवासरान्वितायां वाराणस्यां द्वितीयप्रहराद्धादयानंतरं समाप्तिमगात् ॥

The following curious lines, containing a *spell,* have been added by the same hand:

मथुरात्र विलोमेन मध्यमोनं यदक्षरम् ।
यो न स्मरति लोकेस्मिंस्तन्मध्येन्तर्मुखोपरि ॥ १ ॥

समुद्रस्य परे पारे लङ्का नाम महापुरी ।
वायवः तत्र गच्छन्तु यत्र राजा विभीषणः ॥ २ ॥

बलादेर्व्रणदोषप्रतीकारार्थं सप्तस्वश्वत्थपत्रेष्विमं श्लोकं प्रत्येकं लिखित्वा तदुपरि बध्नीयात् पर्णेषु शुक्लेषु व्रणशोष इति फलम् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1821.

559b. Foll. 9; size 12½ in. by 4¾ in., 16-24 lines in a page; Bengali character; small modern writing.

Sāṃkhyacandrikā, a third copy.

[H. T. COLEBROOKE.]

1822.

1303a. Foll. 26; size 13¼ in. by 4¾ in.; 8 to 9 lines in a page; Bengali character; writing fair.

Sāṃkhyakaumudī, a commentary on the *Sāṃkhyakārikās,* by *Rāmakṛishṇa Bhaṭṭa.*

See Hall's Index, p. 8; Rāj. Mitra's Not. I., no. 468.

It begins:

कृष्णं प्रणम्य पुरुषात्प्रकृतेश्च परं प्रभुम् ।
तन्यते रामकृष्णेन रम्येयं साङ्ख्यकौमुदी ॥

अजामेकां लोहितशुक्लकृष्णां
बह्वीः प्रजाः सृजमानां नमामः ।
अजामेकां जुषमाणां भजन्ते
जहात्येनां भुक्तभोगामनुमस्तान् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1823.

1597c. Foll. 19; size 9¾ in. by 5½ in.; eleven lines in a page; well written.

Sāṃkhyasāra, the essence of the *Sāṃkhya* philosophy, by *Vijñāna Bhikshu.*

See Hall's Index, p. 7, no. xxii.

The *Sāṃkhyasāra* was printed in the Bibliotheca Indica, by F. E. Hall, 1862.

Date of the copy: संवत् १६८० समये भादौ सुदि १० ।

[H. T. COLEBROOKE.]

1824.

1250b. Foll. 21; size 9 in. by 4 in.; eleven lines in a page; well written.

Sāṃkhyasāra, a second copy; either both copies have been transcribed from the same original, or the second is a transcript of the first.

[H. T. COLEBROOKE.]

1825.

1038a. Foll. 35; size 8½ in. by 4 in.; nine lines in a page; large modern writing.

Sadasatkhyātivicāra, by *Govinda Bhaṭṭa,* son of *Viśvanātha Bhaṭṭa.* This work is not mentioned in Aufrecht's Cat. Cat.

It begins:

स्तुत्वा गुरुपदाम्भोजं कपिलादिविदां वचः ।
गोविन्दः सदसत्ख्यातिं व्याचष्टे विदुषां मुदे ॥

तत्रातस्मिंस्तदिति ज्ञानं भ्रमः यथा शुक्ताविदं रजतमिति रज्ज्वादयं सर्प इति सर्पे ऽयं दण्ड इति प्रकृतिश्चेतनेति पुरुषः कर्त्तेति °

It ends:

व्याजेन सदसत्ख्यातेर्व्याख्यातं कापिलं मतम् ।
तेन स्तुता जगद्धात्रि(read ° त्री)देवी तुष्यातु (sic !)
यदत्र सुन्दरं मत्वं तद्गुर्वङ्घ्रिस्मृतेः फलम् । [मे सदा ॥
स्खलनस्य न मे किंचित्तन्मात्रचरणे ऽर्पितम् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

B. YOGA.

1826.

2122a. Foll. 65; size 10 in. by 5½ in.; nine lines in a page; well written. A few leaves are wormeaten on the right side.

Pātañjalaṃ Yogaśāstraṃ Sāṃkhyapravacanam, the *bhāshya* on the *Yogasūtra,* ascribed to *Vedavyāsa.*

See Hall's Index, p. 9, no. ii.; Berlin Catalogue, p. 186, no. 639.

For an edition, together with *Vācaspati Miśra's Vyākhyā,* see the next number.

It begins:

यस्त्यक्त्वा रूपमाद्यं प्रभवति जगतो ऽनेकधानुग्रहाय
प्रक्षीणक्लेशराशिर्विषयविषधरो ऽनेकवक्त्रः सुभोगी ।
सर्वज्ञानप्रसूतिर्भुजगपरिकरः प्रीतये यस्य नित्यं
देवो हीशः स वो ऽव्यात् शितविमलतनुर्योगदो योगयुक्तः॥१॥

अथ योगानुशासनम् ।

The first, or *samādhi-pāda,* ends fol. 15*b*; the second, or *sādhananirdeśo nāma,* fol. 35*b*; the third, or *vibhūti-pāda,* fol. 55*b*; the fourth, or *kaivalya-pāda,* fol. 65*a*.

[GAIKAWAR.]

1827.

1448b. Foll. 113 (90-202); size 12 in. by 6 in.; 10-15 lines in a page; writing indifferent.

Pātañjalabhāshyavyākhyā, a commentary on *Vyāsa's Pātañjalabhāshya,* by *Vācaspati Miśra,* with the text of the *Bhāshya* standing in the middle of every page.

See Hall's Index, p. 9, no. iii. Published, under the title *Pātañjala-darśanam,* by *Jīvānanda Vidyāsāgara,* Calcutta 1874.

It begins:

नमामि जगदुत्पत्तिहेतवे वृषकेतवे ।
क्लेशकर्मविपाकादिरहिताय हिताय च ॥

नत्वा पतञ्जलिमृषिं वेदव्यासेन भाषिते ।
संक्षिप्तस्पष्टबह्वर्था भाष्ये व्याख्या विधास्यते ॥

इह हि भगवान्पतञ्जलिरारिप्सितस्य शास्त्रस्य संक्षेपतस्तात्पर्यार्थं प्रेक्षावत्प्रवृत्त्यङ्गं (sic !) श्रोतुश्च सुखावबोधार्थमाचिख्यासुरादाविदं सूत्रं रचयांचकार अथ योगानुशासनम् ।

The first *pāda* ends fol. 122*b*; the second, fol. 154*a*; the third, fol. 185*a*.

Date of the copy: संवत् १८५५ ।

[H. T. COLEBROOKE.]

1828.

2347. Foll. 143; size 10 in. by 5½ in; nine lines in a page. The writing is the same as in the *Bhāshya* in no. 1826 (MS. 2122*a*).

Pātañjalabhāshyavyākhyā, a second copy of *Vācaspati Miśra's* commentary, without the text of the *Bhāshya.*

The copy has many small omissions; foll. 35 and 36 are misplaced, fol. 21*a* is blank, but nothing is wanting there.

Date of the copy: संवत् १६६६ वर्षे श्रावणमासे कृष्णपक्षे दशम्यां तिथौ सोमदिने लिखितं ॥

[GAIKAWAR.]

1829.

1243b. Foll. 59; size 11 in. by $4\frac{1}{2}$ in.; 10-21 lines in a page; writing indifferent.

Pātañjalabhāshyavyākhyā, a third copy.

[H. T. Colebrooke.]

1830.

1455. Foll. 171, of which 128-131 and 133-166 are wanting; size $9\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; good, clear, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Pātañjalasūtravritti-bhāshyavyākhyā, by *Nāgojī Bhaṭṭa*, son of *Śiva Bhaṭṭa* and *Satī*.

See Hall's Index, p. 10, no. vi.

It begins:

नत्वा पतंजलिं देवं योगे वृत्तिं लिखाम्यहं ।
छायया व्यासभाष्यस्य तद्गूढार्थप्रकाशिका ॥

[H. T. Colebrooke.]

1831.

1243a. Foll. 65; size 11 in. by $4\frac{1}{2}$ in.; 8 to 9 lines in a page; good large writing.

Rājamārtaṇḍa, a commentary on *Patañjali's Yogaśāstrasūtra*, ascribed to *Bhoja*, king of Dhāra.

See Hall's Index, p. 10, no. vii.; Oxford Catalogue, p. 229, no. 561. Published, with an English translation, in the Bibl. Indica, by Rājendralāla Mitra, 1881-83.

The first and the second *pāda* were published by J. R. Ballantyne (for the use of the Ben. Coll.), with an English translation; the third and fourth *pāda*, by *Govindadevaśāstrin*, in the *Paṇḍit*, no. 28 foll. The third was also printed in the Oxford Catalogue.

The first *pāda* ends fol. 18*b*; the second, fol. 33*a*; the third, fol. 47*b*.

Colophon: लिषितं दुर्गादासकायस्थेन श्रीवास्तव्य २

[H. T. Colebrooke.]

1832.

1865. Foll. 46; size 12 in. by $5\frac{1}{2}$ in.; 7-16 lines in a page; fair modern writing.

Pātañjalayogaśāstravṛitti, called *Rājamārtaṇḍa*, a second copy.

[J. Taylor.]

1833.

2427. Foll. 84; size 9 in. by $3\frac{3}{4}$ in.; seven lines in a page; writing fair.

Yogaśāstravṛitti, called *Rājamārtaṇḍa*, a third copy.

[R. Johnson.]

1834.

3061. Foll. 13; size $10\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; nine lines in a page; good modern writing.

Sūtrārthacandrikā, a very succinct commentary on the *Pātañjalasūtra*, by *Ananta*. The text of the *sūtras* is in the middle of each page.

See Hall's Index, p. 11, no. xii.; Rāj. Mitra's Not. VI., no. 2127. It begins:

गुरुं प्रणम्य सूत्रार्थचन्द्रिका क्रियते मया ।
अनन्तेनेश्वरप्रीत्यै सच्चिदानन्दरूपिणम् ॥ १ ॥

अथ शब्दो ऽधिकारवाची योगो नाम समाधानं अनुशिष्यते व्याख्यायते येन तत् ॥ १ ॥ सत्त्वपरिणामरूपस्य चित्तस्य या वृत्तयस्तासां निरोधो बहिर्मुखतापच्छेदादन्तर्मुखतया स्वकारणे लयः ॥ २ ॥

The first *pāda* ends fol. 4*b*; the second, fol. 7*b*; the third, fol. 11*b*.

[J. R. Ballantyne.]

1835.

559d. Foll. 26 (foll. 134-159 of the volume); size $12\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{11}{12}$ in.; written by two different hands; foll. 1-9 eleven lines in a page, foll. 10-26 fourteen to seventeen lines in a page; end of the 18th century.

Yogamaṇiprabhā, a *Sāṃkhyapravacana*, a *vṛtti* on *Patañjali's sūtras*, following *Vyāsa's*

Bhāshya, by *Rāmānanda Sarasvatī*, pupil of *Govindānanda*.

See Hall's Index, p. 12, no. xiv. (the name of the author is not given there).

It begins: श्रीवागीश्वर्यै नमः श्रीरामचंद्राय नमः श्रीविश्वेश्वराय नमः श्रीभानवे नमः श्रीपतंजलये नमः श्रीव्यासाय नमः श्रीगुरुभ्यो नमः श्रीसर्वयोगशास्त्रप्रवर्त्तकेभ्यो नमः ॥

वंदे क्लेशाद्यसंस्पृष्टं पुराणपुरुषं हरिं ।
प्रकृत्या सीतया जुष्टं योगेशं योगदायिनं ॥ १ ॥
पतंजलिं सूत्रकृतं प्रणम्य
व्यासं मुनिं भाष्यकृतं च भक्त्या ।
भाष्यानुगां योगमणिप्रभाख्यां
वृत्तिं विधास्यामि यथामतीमां* ॥ २ ॥

इह खलु भगवान्पतंजलिः प्रेक्षावत्प्रवृत्त्यंगं शास्त्रप्रतिपाद्यं दर्शयति अथ योगानुशासनं १

The *samādhipāda* ends fol. 11*a*, the *sādhanapāda* ends fol. 15*b*, the *vibhūtipāda* ends fol. 20*b*. The end of the whole work is:

फणींद्रसूत्रसंबद्धा व्यासवाङ्मणिभूषिता ।
मद्वाङ्मौक्तिकमाला स्यात्सदा श्रीरामपादयोः ॥ ३ ॥
क्वाहं प्रमादनिरतः क्व वात्सल्यं गुरोरिदं ।
नूनं महात्मनां हीने स्वतश्चित्तं कृपान्वितं ॥ ४ ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्य श्रीगोविंदानंदभगवत्(leg. पूज्य)पादशिष्यश्रीरामानंदसरस्वतीकृतौ सांख्यप्रवचने योगमणिप्रभायां कैवल्यपादश्चतुर्थः समाप्तः ॥

Dated: संवत् १८४१ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1836.

3101. Foll. 40; size 9 in. by 6 in.; eight lines in a page; large good writing.

(*a*) *Haṭhapradīpikā*, a metrical treatise on *haṭhayoga* (the subduing of worldly desires by violent means), in four *upadeśas*, by *Ātmārāma* or *Svātmārāma Yogīndra*.

See Hall's Index, p. 15, no. xxxiii.; Oxford Catalogue, p. 233, no. 566; Berlin Catalogue, p. 195, no. 647; Copenhague Catalogue, p. 9, no. xii. This work has been published, with commentary, by *Brahmānanda Jyotsa*, Burdwan 1890.

The first *upadeśa* (65 *ślok.*) ends fol. 7*b*; the second (80 *ślok.*), fol. 14*b*; the third (127 *ślok.*), fol. 25*b*; the fourth (129 *ślok.*), fol. 37*a*. The Oxford copy seems to represent another version of the text, its four chapters containing only 72, 76, 100 and 83 couplets.

(*b*) Foll. 37*a*-40*a* contain a small metrical treatise, in 31 couplets, on the same subject, by *Mīnanātha Munīśvara*, "son of *Umā* and *Śaṃkara*" (see the sixth couplet).

It begins: नमः श्रीगुर्वंघ्रिसरोजाभ्यां ॥

गुरुश्च गुरुपुत्रश्च ये चान्ये गुरुबान्धवाः ।
योगिनो ये क्रमाज्ज्येष्ठास्तेषां पादौ नमाम्यहम् ॥ १ ॥
मोमाराममर्मार्दङ्के(?) हयागदलनंभप(?) ।
यो दोषभावनातीतस्तं गुरुं प्रणमाम्यहम् ॥ २ ॥
भ्रान्तस्तु लोके भ्रमति विभ्रान्तः सुखमेधते ।
ते हि सिद्ध्यन्ति पुरुषा आदिनाथे व्यवस्थिताः ॥ ३ ॥
कुलजातिसमायुक्तः सुधीरप्रगुणान्वितः ।
गुरुभक्तियुतो धीमान् सच्छिष्य इति कथ्यते ॥ ४ ॥
गुरुत्वं चैव शिष्ये च शिष्यत्वं च गुरौ तथा ।
नानयोरपि भेदो ऽस्ति समसिद्धिर्हि जायते ॥ ५ ॥
उमाशङ्करपुत्रो ऽहं मीननाथो मुनीश्वरः ।
कथयामि परं तत्त्वं कुलाकुलविबोधकम् ॥ ६ ॥

Though apparently a work different from the *Haṭhapradīpikā*, it has the signature: इति आत्मारामविरचितं हठप्रदीपिका संपूर्णं ।

Date of the volume: संवत् १७५८ वर्षे मार्गशीर्ष शुदि ८ रवौ अमदावादवास्तव्यं (Ahmadābād?) नागरसावोदराज्ञातीयत्रि० भाणजीसुतत्रि० कीका लिखितमिदं ॥

[J. R. BALLANTYNE.]

* The last *akshara* is doubtful.

1837.

355b. Foll. 23; size $10\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; 8 to 9 lines in a page; large writing. The last two leaves are bound in the wrong way.

Haṭhapradīpikā, a second copy, dated: **संवत् १७९८ मीति फतीक वदी चतुरदसी ॥**

After the date there are added, by another hand, twenty couplets on the same subject, beginning:

चित्तं न सुप्तं नो जाग्रत्स्मृतिमात्रं न चान्यथा ।
नात्ममेति न चोदेति यस्यासौ मुक्त एव सः ॥ १ ॥

Ślokas 5 and 6 are to be found in the *Vasishṭhayoga*, adhy. II. *śl.* 27, 28.

[H. T. COLEBROOKE.]

1838.

1725c. Foll. 34 (29-62); size $8\frac{1}{4}$ in. by $3\frac{1}{2}$ in.; seven lines in a page; large good writing.

Haṭhapradīpikā, a third copy. It differs very much from the two preceding copies, and agrees more with the Oxford copy. There are five chapters in this copy, the fifth beginning fol. 32*b*. But the nineteen couplets of this additional chapter, the first of which is: **अथ वज्रोली ।**

स्वेच्छया वर्त्तमानो ऽपि योगोक्तैर्नियमैर्विना ।
वज्रोलीं यो ऽभिजानाति स योगी सिद्धिभाजनम् ॥

and the last of which is:

तस्मादयमकामाय भोगमुक्तिविमुक्तिदः ।
तस्मात्पुण्यवतामेवमेष योगस्तु सिद्ध्यति ॥

are the same as *ślok.* 79-98 in the third chapter of the first and (*ślok.* 79-97) of the second copy. At the corresponding place in this copy there is the note (fol. 49*b*, l. 7, in the text): **अत्रत्या वज्रोली ग्रन्थान्तरे लिखितासीत् क्रमप्रामाण्यत्र त्यक्ता असाधारणप्राण्यनुष्ठेयत्वात्तस्याः ॥** [H. T. COLEBROOKE.]

1839.

777a. Foll. 51; size $10\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; nine lines in a page; clumsy, but clear writing, of the 18th century.

A continuous series of *Yoga* tracts, all written by the same hand. They have the character of the *Tantra* literature. An author's name is only mentioned for the last of these texts. Authorities quoted: *Lalitāsvachanda*, fol. 37*a*, l. 9; *Pratyabhijñā*, fol. 37*b*, l. 2; *Vāmakeśvaratantra*, ibid. l. 5; *Bakulaka*, fol. 38*a*, l. 1; *Śivānandācārya*, fol. 38*a*, l. 5; *Tattvasaṃhitā*, fol. 39*a*, l. 8; *Śaṃkarācārya*, fol. 39*b*, l. 3; **चार्वाकाश्चतुराः स्वतर्कनिपुणा देहात्मवादे रताः** fol. 48*a*, l. 6.

There is a note by Colebrooke on the first page: "*Avadhūta yogī lacshaṇa* by *Goracsha nātha*. Other forms observed by *Avadhūta Yogīs.*" But this only holds good for the last chapter of the last piece.

A *first* piece, which treats of various *mantra's* of the *yoga* practice, begins:

अस्य श्री आसनमंत्रस्य मेरुपृष्ठ ऋषिः कूर्मो देवता सुतलं (*sic* !) **छंदः आसने विनियोगः प्रणवस्य परब्रह्म ऋषिः परमात्मा देवता दैवी गायत्री छंदः प्राणायामे विनियोगः अतिक्रूरमहाकायकल्पांतदहनोपमभैरवाय नमस्तुभ्यमनुज्ञां दातुमर्हेति यागभूमावक्षतपुष्पाण्निक्षिप्य भूमिं प्रार्थयेत्**

There is a mystical figure in the middle of the first page.

This first piece ends fol. 9*b*; the last lines contain a list of the subjects which were treated:

करिष्यामि त्वदाज्ञेयमिति विज्ञापनं मम ।
भूशुद्धिं भूतशुद्धिं च प्रविलापनमातृकां ॥
प्राणप्रतिष्ठामजपां अग्निप्राकारवेष्टनं ।
महीयंत्रं शिरोयंत्रं पीठाख्यं हृदयाह्वयं ॥

A *second* piece, fol. 10-16*a*, treats of *Sandhyā*. It begins:

त्रिकोणमध्येह्रीकारं कोणाग्रे प्रणवेन तु
दंडे तु व्याहृतिश्चैव संध्यायंत्रं विलिख्यसेत् (*sic* !)

It ends: **आचम्य संध्या समाप्ता ॥**

Follows, in the same line, a short *third* piece called संध्यावंदनविधिः fol. 16*a*-17*a*.

The beginning is: अस्य श्रीसंध्यावंदनमंत्रस्य सांदीपनी भगवानृषिः अनुष्टुप् छंदः ब्रह्मा देवता शोभनवर्ण्णं बीजं नीलग्रीवा इति शक्तिः नेत्रेति कीलकं वंदनार्थे विनियोगः

The next two pieces (the *fourth* and *fifth*) bear a pauranic character, they form part of an *Amanaskakalpakhanda*, foll. 17*a*-26*b*. The first of these two pieces is called *Layayoga*.

It begins:

प्रणम्य शिरसा देवं कृतांजलिरभाषत ।
जीवन्मुक्तिपदोपायं कथयस्वेति पृच्छति ॥

ईश्वरः परज्ञानमहं वच्मि येन तत्त्वं प्रकाशते ।
येन विछिद्यते सर्वं आशापाशादिबंधनं ॥
आधारादिषु चक्रेषु सुषुम्नादिषु नाडिषु ।
प्राणादिषु समीरेषु परतत्त्वं न तिष्ठते ॥

The end is fol. 21*a*: इत्यमनस्ककल्पखंडे ईश्वरवामदेवसंवादे लययोगः प्रथमः ॥

The second piece is called *Śaivasiddhānta*. It begins:

वामदेवः भगवन् देव देवेश परमानंद सुंदर ।
त्वत्प्रसादान्मया लब्धः पूर्वयोगः सविस्तरः ॥
अपरं किं तदाख्याहि भवता यदुदीरितं ।
ईश्वरः बहिर्मुद्रान्वितं पूर्वं बहिर्योगेन तन्मयः ॥
अंतर्मुद्राख्यमपरं अंतर्योगं तदेव हि ।
राजयोगस्स कथितः स एव मुनिपुंगवः ॥

It ends, fol. 26*b*:

दांतानां कुशलानां च सततं मोक्षमिच्छतां ।
श्रद्धावतां सुशिष्याणां शास्त्रमेतत् प्रकाशयेत् ॥
शास्त्रमेतत् प्रयत्नेन सदाभ्यासं मुमुक्षुभिः ।
यस्य धारणमात्रेण स्वयं तत्त्वं प्रकाशते ॥

इति श्रीशैवसिद्धांते ॥ (*sic!*)

The last piece, foll. 26*b*-51*a*, is a larger work: *Siddhasiddhāntapaddhati*, by *Gorakshanātha* (also *Śaṃkaranātha*, see the last couplets), in six *upadeśas*. It begins:

आदिनाथं नमस्कृत्वा शक्तियुक्तं जगद्गुरुं ।
वक्ष्ये गोरक्षनाथोयं सिद्धसिद्धांतपद्धतिं ॥
नास्ति सत्यविचारेस्मिन् उत्पत्तिश्चांडपिंडयोः ।
तथापि लोकप्रीत्यर्थं वक्ष्ये सत्संप्रदायतः ॥

सा पिंडोत्पत्त्यादिसिद्धमते सम्यक् प्रसिद्धा पिंडोत्पत्तिः पिंडविचारः पिंडसंपत्तिः पिंडाधारः पिंडपदसमरसभावः नित्यपिंडावधूतः

यदा नास्ति स्वयंकर्ता कारणं न कुलाकुलं ।
अव्यक्तं न परं ब्रह्म अनामा विद्यते तदा ॥

अनामेति ॥ स्वयमनादि सिद्धं एकमनादि निधनं सिद्धसिद्धांतप्रसिद्धं

तस्येछामात्रधर्मेण निजशक्तिः प्रसिद्धा तस्योन्मुखीमात्रेण परा शक्तिरुत्थिता तस्यास्पंदीभूतमात्रेण अपरा शक्तिरुत्थिता ततोहंताईमात्रेण सूक्ष्मशक्तिरुत्पन्ना ततो वेदशिल्पमात्रेण कुंडलिनी शक्तिरुद्गता नित्यता निरंजनता निष्पंदता निराभासता निरुद्धानता इति पंचगुणा निजशक्तिः etc. एवं शक्तितत्त्वे पंचपंच गुणा योगात् परपिंडोत्पत्तिः उक्तं च

निजा परापरा सूक्ष्मा कुंडलीतासु (*sic!*) पंचधा ।
शक्तिचक्रक्रमेणाथ जातः पिंडः परः शिवः ॥

Fol. 30*b* अथ गर्भोत्पि(?)पिंडोत्पत्तिः, on the gradual development of the embryo: नरनारीसंयोगे ऋतुकाले रजोबिंदुसंयोगेन जीवः प्रथमदिने कललं भवति सप्तरात्रोषितेन बुद्बुदाकारं भवति अर्द्धमासे गोलाकारं भवति मासमात्रे कठिनं भवति मासद्वये शिरो भवति तृतीये मासि हस्तपादादिकं भवति चतुर्थे मासि चक्षुः। कर्णादिनासिकामुखमेढ्रगुदं भवति पंचमे मासि पृष्ठोदरो भवति षष्ठे मासि नखकेशादिकं भवति सप्तमे सर्वचेतनसंयुक्तो भवति अष्टमे सर्वलक्षणसंयुक्तो जातो पि न जीवति नवमे सज्ञानगर्भसंयुक्तो भवति दशमे मासि योनिसंस्पर्शादज्ञानबालको भवति शुक्राधिके कन्यका समशुक्ररक्ताभ्यां नपुंसको भवति परस्परस्त्रीपुरुषचिंताव्याकुलत्वादंधः कुब्जो वामनः पंगुरंगहीनश्च भवति परस्पररतिकाले अंगनिपीडनकरणगुणैः शुक्रं द्विविधारं भवति तेन द्वितीयबालको भवति. The first *upadeśa* ends, fol. 31*a*: इति गोरक्षनाथकृता पिंडोत्पत्तिः प्रथमोपदेशः

The second *upadeśa* ends, fol. 34*b*: इति गोरक्षनाथकृतौ सिद्धसिद्धांतपद्धतौ पिंडविचारं नाम द्वितीयोपदेशः

The third *upadeśa* ends, fol. 36*b*: इति श्रीगोरक्षनाथकृतौ सिद्धसिद्धांतपद्धतौ पिंडसंपत्तिर्नाम तृतीयोपदेशः

The fourth *upadeśa* ends, fol. 39*a*: इति गोरक्षनाथकृतौ ० पिंडाधारश्चतुर्थोपदेशः

The fifth *upadeśa* ends, fol. 44*a*: **इति श्रीगोरक्षनाथकृतौ ॰ पिंडपदयोस्समरसकरणं नाम पंचमोपदेशः**

The sixth *upadeśa* treats of the *avadhūta yogin;* it begins: **अथ नित्यपिंडावधूतः । अवधूतयोगिलक्षणं कथ्यते अवधूतयोगिनामकः इत्यपेक्षायामाह । यस्सर्वान् प्रकृतिविकारान् अवधुनोतीति अवधूतयोगी । योगोस्यास्तीति योगी ।** It ends with a long series of *ślokas*, of which these are the last:

मया शंकरनाथेन सिद्धसिद्धांतपद्धतिं ।
लिखितां यः पठेत् भक्त्या स याति परमां गतिं ॥
विद्धात्वर्थनिलयं भक्तानुग्रहमूर्तिमान् ।
स्मरानंदभरं चेतोगणपत्यभिधं महः ॥

॥ श्री ॥ इति गोरक्षनाथकृतौ सिद्धसिद्धांतपद्धतौ अवधूतयोगिलक्षणं नाम सर्वं षष्ठोपदेशः ॥

[H. T. Colebrooke.]

C. Nyāya.

a. The Sūtras and Commentaries.

1840.

161c. Foll. 8; size 12 in. by 4½ in.; 11 or 12 lines in a page.

Gautamapraṇītāni Nyāyadarśanasūtrāṇi, the text of the *Nyāyasūtras*. [H. T. Colebrooke.]

1841.

3040. Foll. 121; size 12 in. by 4½ in.; ten lines in a page; fine writing.

Nyāyabhāshya, Vātsyāyana's commentary on the *Nyāyasūtra*, in four parts. See Hall's Index, p. 20 no. ii.

(*a*) The first and second adhyāya, foll. 53; the last two leaves are in another handwriting.

(*b*) The third adhyāya, foll. 32 (54-85); the first two leaves are in a more modern handwriting.

(*c*) The fourth adhyāya, foll. 22 (86-107).

(*d*) The fifth adhyāya, foll. 14 (108-121).

Date of this copy: **संवत् १७११ ॥**

The *Nyāyabhāshya* was published in the Bibl. Ind. by *Paṇḍita Jayanārāyaṇa Tarkapancānana,* Calcutta 1865. For the beginning of an English translation of the *Nyāyabhāshya*, by *Keśava Śāstrī,* see The Pandit, New Series, II. See also E. Windisch's dissertation "Ueber das *Nyāyabhāshya,*" Leipzig, 1888.

[J. R. Ballantyne.]

1842.

1821. Foll. 100; size 12 in. by 5½ in.; 11-13 lines in a page.

Nyāyabhāshya, a second, modern copy. It has these introductory couplets:

ज्ञापयसि सूत्रबद्धां वाचं धेनुं मुदे ऽमिणाम् ।
वन्द्यो ऽसि धर्मधूर्वह वात्स्यायन यो ऽसि वत्सलो वत्सः ॥१॥
नावेत्स्यन्निह केचिद्ब्रह्मगृहे कीदृशो न्यायः ।
यदि वत्सल वात्स्यायन नाभाषिष्यत भवानेवम् ॥ २ ॥

Subscription of the writer: **इदं पुस्तकं गोखलेत्युपनाम पांडुरंगेण लिखितं ॥** [J. Taylor.]

1843-1845.

488. Foll. 97; size 13 in. by 4½ in.; 16-18 lines in a page; Bengalī character; good old writing.

(*a*) Foll. 1-22.

Nyāyatrisūtrītātparyaṭīkā, the beginning of *Vācaspati's* commentary on *Uddyotakara's Nyāyavārttika.* This first portion treats only of the first three *sūtras*.

See Hall's Index, p. 21 no. iv.; Cowell's preface to his edition of the *Kusumāñjali*, p. vi. sq.; Burnell's Tanj. MSS., II., p. 113. The sequel of the *Nyāya* commentators is *Vātsyāyana, Uddyotakara, Vācaspati Miśra, Udayana, Vardhamāna.* Hall took *Uddyotakara* and *Udayana* for one and the same person.

It begins: **विश्वव्यापी विश्वशक्तिः पिनाकी विश्वेशानो ॰** (see Cowell, l. c.).

For another fragment of the *Nyāyavārttikatātparyaṭīkā*, see no. 1846 (1075*b*).

(*b*) Foll. 26 (23–48).

Trisūtrīnibandha, a commentary on the preceding *Nyāyatrisūtrītātparyaṭīkā*; the name of its author is not mentioned, but it is the beginning of *Udayana's Nyāyanibandha* (see Burnell's Tanj. MSS., II., p. 113; Cowell's preface to the *Kusumāñjali*, p. vi., see also *infra*, nos. 1846 and 1847). Rājendralāla Mitra, Notices of Skr. MSS., vol. v., p. 207, no. 1889, ascribes the *Nyāyanibandha* to *Uddyotakara*, repeating here the error of Hall (Index, p. 20, no. iii.).

It begins:

मातः सरस्वति पुनः पुनरेष नत्वा
बद्धाञ्जलिः किमपि विज्ञपयाम्यवेहि ।
वाक्चेतसोर्म्मम तथा भव सावधाना
वाचस्पतेर्वचसि न स्खलतो यथैते ॥

विश्वाराध्य इत्यत्र विश्वशब्देन संसारिचेतनवर्गो(?)विवक्षितः तस्यैव तदाराधकत्वात् विश्वेशान इत्यत्र °

(*c*) Foll. 49 (49–97).

Trisūtrīprakāśa, a commentary on the preceding commentary, by *Vardhamāna*, son of *Gangeśvara*.

The form of the subscription इति वर्द्धमानप्रकाशे त्रिसूत्री समाप्ता, indicates that this work forms part of the *Nyāya-nibandha-prakāśa* mentioned in Hall's Index, p. 21, no. v.

Hall gives as the extent of his copy of the *Nyāya-nibandha-prakāśa* "leaves 53, *ślokas* 3500." As this is precisely the extent of the *Trisūtrīprakāśa*, it is probable that he also saw only this same first part of the whole.

It begins:

यस्याशाः परिधानमिन्दुकलिकाथवे शिखण्डश्रियं

. . . .

यं पश्यन्ति निरन्तराय मनसः संसारमोहच्छिदं
तं वन्दे सुरवृन्दवन्दितपदद्वन्द्वारविन्दं शिवम् ॥
न्यायविद्याविदग्धाय मीमांसापार(गताय) ।
गङ्गेश्वराय(*sic*!) गुरवे पित्रे ऽत्रभवते नमः ॥
विपक्षदर्शनोल्लासदुस्तर्कतिमिरावृताः ।
वर्द्धमानप्रकाशेन सन्तः पश्यन्तु पद्धतीः ॥

वागत्व(?)प्रतिपत्तये वागधिष्ठातृदेवतानमस्कारपूर्वकं ग्रन्थस्याभिधेयमाह मातरिति ° [H. T. Colebrooke.]

1846.

1075b. Foll. 64-92; size 13½ in. by 5⅝ in.; twelve lines in a page; Bengalī character; fair writing, on brown paper.

Nyāyavārttikatātparyaṭīkā, by *Vācaspati Miśra*, another fragment of his commentary on the *Nyāyavārttika* (see no. 1843), giving the end of the fourth adhyāya and the whole of the fifth adhyāya.

The first āhnika of the fifth adhyāya begins (fol. 66*a*): अथ प्रमाणादयः पदार्था लक्षिताः परीक्षिताश्च तत्किमपरमवशिष्यते यदर्थं पञ्चमो ऽध्याय आरभ्यत इत्यत आह साधर्म्यवैधर्म्याभ्यां प्रत्यवस्थानस्य विकल्पाज्जातिबहुत्वमिति भाष्यं तस्यार्थमाह वार्त्तिककारः °

The second āhnika begins fol. 78*a*.

1847.

1075a. Foll. 1-63; size 13½ in. by 5⅝ in.; twelve lines in a page; Bengalī character; fair writing, on brown paper.

Tātparyapariśuddhi (also called *Nyāyanibandha*), a commentary on *Vācaspati's Nyāyavārttikatātparyaṭīkā*, by *Udayana*, incomplete.

There is a confusion about this work in Hall's Index, p. 20, no. iii. The correct dates are given in Cowell's preface to his edition of the *Kusumāñjalī*, p. vi., also in Rājendralāla Mitra's Notices of Skr. MSS., vol. vii., p. 128, no. 2358.

This copy begins with the first āhnika of the third adhyāya:

विद्यासन्ध्योदयोद्रेकाद्विद्यारजनीक्षये ।
यदुदेति नमस्तस्मै . . . . .

द्वितीये प्रमाणानि परीक्षितानि इहेदानीं कारणरूपप्रमेयषट्कं परीक्ष्यते तदेषाध्यायार्थः ।

The 2nd āhnika begins fol. 16*a*; the 1st of the fourth adhyāya, fol. 29*a*; the 2nd, fol. 45*b*; the 1st of the fifth adhyāya, fol. 50*b*; the 2nd, fol. 60*b*.

Fol. 63*b*, this commentary breaks off, the second portion of the volume being a fragment of *Vācaspati's* commentary.

[H. T. COLEBROOKE.]

1848.

1436a. Foll. 82; size 12¼ in. by 4½ in.; eleven lines in a page.

Nyāyasūtravṛitti, a commentary on the *Nyāyasūtra*, by *Viśvanātha Bhaṭṭācārya*, son of *Vidyānivāsa Bhaṭṭācārya*. With marginal notes in Colebrooke's handwriting.

The complete text of the *Nyāyasūtravṛitti* was printed Calcutta 1828, an English translation of the *Nyāyasūtras* according to this commentary, together with the text of the *sūtras* and extracts from the commentary, was published by J. R. Ballantyne in three parts, Allahabad 1850-1854.

See Aufrecht's Catalogue, p. 239; Hall's Index, p. 22, no. ix. [H. T. COLEBROOKE.]

1849.

232a. Foll. 91; size 12¼ in. by 3½ in.; nine lines in a page.

Nyāyasūtravṛitti, a second copy, with the date: संवत् १८५०. [H. T. COLEBROOKE.]

1850.

2786b. Foll. 88; size 12 in. by 5 in.; Devanāgarī writing of 1735 A.D.; 9 or 10 lines in a page.

Nyāyasūtravṛitti, by *Viśvanātha Pañcānana Bhaṭṭācārya*, son of *Vidyānivāsa Bhaṭṭācārya*; including the text of *Gotama's Nyāyasūtra*, a third copy. [H. T. COLEBROOKE.]

1851.

999. Foll. 159; size 12⅜ in. by 4⅜ in.; modern Bengalī handwriting; seven lines in a page.

Nyāyabhāshya-ṭīkā(?), or *Gautamabhāshya-vyākhyāna*, apparently a commentary on *Vātsyāyana's Bhāshya*, or on a commentary thereon.

The exact relation between the two works has not been made out from a perusal of a portion of the MS., but only a very general connection with the *Nyāyasūtras*; and no colophon of any kind appears in the volume.

It begins: अथ गौतमभाष्यव्याख्यानमाह । तावद् ग्रन्थारम्भसमये प्रारिप्सितप्रतिबन्धध्वंसमुद्दिश्य मङ्गले प्रवर्तन्ते प्रेक्षावन्तः । तत्र मङ्गलस्य प्रारिप्सितप्रतिबन्धकध्वंसजनकत्वे किं मानं । विशिष्टशिष्टाचारानुमितश्रुतिरेव मानं । तथा हि तत्र प्रामाण्याभ्युपगमातिकार्यैकदेशविकल्पः । तत्तात्पर्यविषये कार्यस्यैव विवक्षितत्वात् विशिष्य तत्तात्पर्यमविदुषामपि तदन्वसन्नतिष्ठतां(?) तात्पर्यविषये वेदाः प्रमाणमिति सामान्यतस्तदभ्युपगमस्य सत्त्वात्०

It ends: युगपदधिकरणवचनो द्वन्द्व इति अधिक्रियत इत्यधिकरणपदार्थः । द्वन्द्वो द्वन्द्वसमासरूपं तद्युगपदर्थे वक्ति यथा धवखदिरावित्यत्र धवशब्देन धवखदिरौ युगपदुपस्थाप्येते खदिरशब्देनापि धवखदिरौ युगपदुपस्थाप्येते इति ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

---

b. The Tarkabhāshā and Commentaries.

1852.

2122c. Foll. 33; size 9⅜ in. by 4¼ in.; 9-15 lines in a page.

Tarkabhāshā, an elementary treatise on the *Nyāya* philosophy, based on the *Nyāyasūtra* and the *Nyāyabhāshya*, by *Keśava Miśra*. With marginal notes in Colebrooke's handwriting.

See Hall's Index, p. 22, no. x.; Weber's Catalogue, p. 208, no. 708; Rāj. Mitra's Notices of Skr. MSS., vol. iii., p. 72, no. 1110; Burnell's Tanj. MSS., II., p. 118.

It begins:

बालो ऽपि यो न्यायनये प्रवेशम्
अल्पेन वाञ्छत्यलसः श्रुतेन ।
संक्षिप्तयुक्त्यन्वितत‍र्कभाषा
प्रकाश्यते तस्य कृते मयैषा ॥

प्रमाणप्रमेय° । इति न्यायस्यादिमं सूत्रं । अस्यार्थः । प्रमाणादिषोडशपदार्थानां तत्त्वज्ञानान्मोक्षप्राप्तिर्भवतीति । न च प्रमाणादीनां तत्त्वज्ञानं सम्यक् ज्ञानं तावद्भवति यावदेषामुद्देशलक्षणपरीक्षा न क्रियन्ते यदाह भाष्यकारः ॥ त्रिविधा चास्य शास्त्रस्य प्रवृत्तिः °

Fol. 19*a* is the end of a first section:

चत्वार्य्येव प्रमाणानि युक्तिलेशोक्तिपूर्वकं ।
केशवो बालबोधार्थं यथाशास्त्रमवर्णयत् ॥

इति इदानीं प्रमेयाण्युच्यन्ते ॥ आत्मशरीर° (*Ny. Sū.* I. 1, 9).

Fol. 29*a* ends a second section on the *prameyāṇi*. The other topics, mentioned in the first *sūtra*, are summarily dealt with in the last four leaves.

Date: अषाणवदि(*sic*!) चतुर्थी चंद्रवारे लिषितं कृष्णदास वैष्णवः ॥ संवत् १७६७ ॥

[GAIKAWAR.]

1853.

2036. Foll. 19; size 13¾ in. by 5⅜ in.; thirteen lines in a page.

Tarkabhāshā, a second copy.

[GAIKAWAR.]

1854.

3030. Foll. 29; size 13½ in. by 5 in.; nine lines in a page.

Tarkabhāshā, a third copy.

[J. R. BALLANTYNE.]

1855.

1731b. Foll. 50 (21-70); size 8½ in. by 3½ in.; 7 or 8 lines in a page; Bengalī character.

Tarkabhāshā, a fourth copy.

[H. T. COLEBROOKE.]

1856.

47k. Foll. 30 (165-194); size 9½ in. by 4 in.; twelve lines in a page.

Tarkabhāshā, a fifth copy.

After the subscription it has:

सप्रसंग उपोद्घातहेतुतावसरस्तथा ।
निर्वाहकैककार्यत्वे षोढा संगतिरुच्यते ॥

संवत् १८०९ मिति वैशाषशुदी १ वारशनौ तद्दिने खेडलेनारामणे (*sic*!) ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

1857.

1517a. Foll. 18½; size 10¼ in. by 4½ in.; 13 or 14 lines in a page; Jaina handwriting.

Tarkabhāshā, a sixth copy, written, together with a copy of *Bhāsarvajña's Nyāyasāra*, in संवत् १६७०. With marginal notes in the same handwriting. [H. T. COLEBROOKE.]

1858.

2346e. Foll. 34; size 10 in. by 6⅛ in.; 12 or 13 lines in a page.

Tarkabhāshā, a seventh copy.

[GAIKAWAR.]

1859.

592a. Foll. 84; size 11 in. by 3⅛ in.; foll. 1-5 and 74-84 six lines, foll. 6-73 five lines in a page.

Tarkabhāshāprakāśa, a commentary on the *Tarkabhāshā*, by *Govardhana*, who was the son of *Balabhadra* and *Vijayaśrī*, and the younger brother of *Viśvanātha* and *Padmanābha*; the latter taught him the *Nyāya*. With brief marginal notes in Colebrooke's handwriting.

It begins:

यस्तर्कभाषामनुभाषते स्म
  गोवर्द्धनस्तर्ककथासु धीरः ।
तेनानवद्येन सुधांशुगौरी
  कीर्त्तिर्गुरूणाममृताधिकास्तु ॥ १ ॥
विजयश्रीतनूजन्मा गोवर्द्धन इति श्रुतः ।
तर्कानुभाषां तनुते विविच्य गुरुनिर्मितिम् ॥ २ ॥
श्रीविश्वनाथानुजपद्मनाभा-
  नुजो गरीयान्बलभद्रजन्मा * ॥
तनोति तर्कानधिगत्य सर्वान्
  श्रीपद्मनाभाद्विदुषो विनोदम् ॥ ३ ॥

Cp. Burnell's Tanj. MSS., II., p. 119.

Nearly the whole verso of fol. 8, from इदानीं श्याम ° to the end, is in the wrong place there, धर्म(इत्या)दिवाक्यातिव्याप्तिः etc., belonging together.

The text of the inserted page would be in the right place fol. 11*b*, l. 5–12*a*, l. 5.

Fol. 78*a*, the *Ratnakoshakāra* is quoted: तत्त्वनिर्णिनीषु(*sic*!)विजिगीषुकथा काचित् चतुर्थी वादवितण्डात्मिकास्तीति रत्नकोषकारस्तत्र.

See Weber's Catalogue, p. 203, no. 680; Hall's Index, p. 23, no. xii.; Rājendralāla Mitra's Notices of Skr. MSS., vol. viii., p. 204, no. 2757. [H. T. Colebrooke.]

1860.

1369a. Foll. 37; size 9½ in. by 4½ in.; 13–16 lines in a page.

Tarkabhāshāprakāśa, a second copy. After fol. 29 one leaf is wanting (fol. 69, l. 2–fol. 72, l. 4 of the first copy). [H. T. Colebrooke.]

1861.

1538. Foll. 150; size 10½ in. by 3½ in.; ten lines in a page.

(*Tarkabhāshā-*)*Bhāvārthadīpikā*, a commentary on the *Tarkabhāshā*, by *Gaurīkānta Sārvabhauma Bhaṭṭācārya*, who wrote also the *Sadyuktimuktāvalī*, quoted fol. 69*b*. This (the *Bhāvārthadīpikā*) is anterior to *Mādhava Deva's* commentary . . and subsequent to *Govardhana's* . ." (Colebrooke on the title-page). The *Tarkabhāshāprakāśa* is quoted *e.g.* on the first page. The brief marginal notes marking the topics, as they are treated in the text, are in Colebrooke's handwriting. Fol. 124*b*, he points out a quotation of *Balabhadra* (fol. 11*b* *Balibhadra*). Cp. Burnell's Tanj. MSS., II., p. 118.

It begins: श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीसरस्वत्यै नमः ॥ श्रीमहालक्ष्म्यै नमः ॥ श्रीगुरुचरणाभ्यां नमः ॥ श्रीः ।

ओं तत्सदेभिः प्रतिपादिताय
  नित्याखिलेष्वाकृतिधीयुताय ।
लीलाघनश्यामकलेवराय
  नमो ऽस्तु तस्मै जगदीश्वराय ॥ १ ॥
उज्ज्वला तर्कभाषाया इयं भावार्थदीपिका ।
भट्टाचार्येण धीरेण गौरीकान्तेन तन्यते ॥ २ ॥
मातर्भारति हे शिरोमणिवचोव्याख्यानसत्कौशलैः
  साहंकारतयैव केशवकृतिव्याख्यासु किं लज्जसे ।
कर्पूरप्रचुरोल्लसत्खदिरयुक्ताम्बूलजो वाधरे [॥ ३ ॥ ?
  रागो यावकजो ऽथवा यदि तदा का नाम शोभाक्षतिः

इह खलु प्रेक्षावन्तो ग्रन्थाभिधेयप्रयोजनसंबन्धान्प्रतीत्यैव तदध्ययनादौ प्रवर्त्तन्ते ॥ तदुक्तम् ।

सिद्धार्थं सिद्धसंबन्धं श्रोतुं श्रोता प्रवर्त्तते ।
ग्रन्थादौ तेन कर्त्तव्यः संबन्ध(:)सप्रयोजन इति ।

अतः प्रारिप्सितस्वग्रन्थे प्रेक्षावत्प्रवृत्तये प्रयोजनाभिधेयसंबन्धान्दर्शयन् शिष्यावधानाय तर्कभाषाप्रकाश(कारः)प्रतिजानीते ॥ बालो ऽपीति ॥ °

Fol. 65*b* ends the *pramāṇa*-, fol. 122*a*, the *prameya*-section.

The final couplets are nearly the same as in the *Tarkabhāshāsāramañjarī*:

हे धीरास्तर्कभाषायां न कर्त्तव्यावधीरणा ।
शास्त्रार्थः सर्व एवास्यां सूत्रयिष्यते यतः ॥ १ ॥
नावक्षेया (? नावे°) तर्कभाषा बालकैर्दृष्यत इति ।
वानरैर्लंघितो ऽप्यंयो(*sic*) नागाधः किं महोदधिः ॥ २ ॥

* This is the reading of the second copy, the present copy being corrupt in the second *pāda*.

अन्येषामपि संविलोक्य विवृतीः सम्यग्विभाव्याकरं
मात्सर्यं मनसो विहाय कलयन्व्याख्यां मदीयामपि ।
भावार्थं प्रतिसंदधाति हृदये को ऽपीह धीरो यदि
स्यादेवात्र तदा विनिर्मितिविधौ श्लाघ्यो ममायं श्रमः ॥३॥
पिपाठयिषतां बालानां शिष्याणामिह काम्यया ।
गौरीकान्तेन धीरेण कृता भावार्थदीपिका ॥ ४ ॥

See Hall's Index, p. 23, no. xiii.; Burnell's Tanj. MSS., II., p. 118. [H. T. COLEBROOKE.]

1862.

471. Foll. 81 (195–275); size 9½ in. by 4 in.; generally thirteen lines in a page.

Tarkabhāshāsāramañjarī, also called *Tarkaprakāśa*, a commentary on the *Tarkabhāshā*, "by *Mādhava Deva*, of Kāśī, son of *Lakshmaṇa Deva*, and grandson of *Mādhava Deva*, of Dhārāsūra, a town on the banks of the Godā. He is the author of the *Nyāyasāra*" (Colebrooke, on the title-page; see the final couplets of the *Nyāyasāra*). It begins:

नत्वा विश्वेश्वरं देवं गुरुं श्रीलक्ष्मणाभिधम् ।
गूढायास्तर्कभाषाया भावो व्याख्यायते मया ॥ १ ॥
ये मूका वधिरा विमूढमतयः सच्छास्त्रविद्वेषिणो
मर्त्यास्ते गुरुवर्यधुर्यपदवीं नीता यदाराधनैः ।
तं सानन्दवने वसन्तमनिशं विश्वेश्वरं सादरं
पार्वत्या सहितं स्मरामि सततं विघ्नौघविच्छित्तये ॥ २ ॥
यद्दीधितिप्रभृतिषु प्रतिपत्तुमिष्टं
तस्यापि वस्तुन इहावसरो न दूरम् ।
यत्तर्ककर्कशपरप्रसृतोरुशक्ति-
र्वागेष कर्तुमपदे ऽपि पदं प्रगल्भम् ॥

प्रेक्षावत्प्रवृत्तये स्वग्रन्थस्य प्रयोजनमाह । बालो ऽपि । केचित्तु (the following quotation is from *Gaurīkānta's Bhāvārthadīpikā*) प्रेक्षावत्प्रवृत्तये स्वग्रन्थप्रयोजनाभिधेयसंबन्धान्दर्शयन् शिष्यावधानाय प्रतिजानीते बालो ऽपीति । तन्न । प्रयोजनज्ञानेनैव प्रेक्षावत्प्रवृत्तिसिद्धेः ।

Mādhava Deva often refers to his *Nyāyasāra* for a fuller exposition of his views (विस्तरस्तु न्यायसारे द्रष्टव्यः fol. 50*a*). He often rejects *Gaurīkānta's* explanations, generally introducing them by गौरीकान्तस्तु. Other authorities, he quotes, are: *Govardhana*, *Rudra Bhaṭṭācārya*, *Mūrāri Miśrāḥ*, *Bhaṭṭa*, the *Cintāmaṇi* or *Maṇi*, the *Dīdhiti*, the *Līlāvatīprakāśadīdhiti*. The quotations are for the most part pointed out by marginal notes in Colebrooke's handwriting.

The *pramāṇa*-section ends fol. 43*b*, the *prameya*-section fol. 77*a*.

The final couplets are nearly the same as in the *Bhāvārthadīpikā*:

हे धीरास्तर्कभाषाया न कर्तव्यावधीरणा ।
शास्त्रार्थः सर्व एवास्यां विगूढः प्रकटीकृतः ॥ १ ॥
बालकैः पठ्यते यस्मान्नागाधेति न संभवि ।
वानरैर्लङ्घितो ऽप्येष नागाधः किं महोदधिः ॥ २ ॥
अन्येषामपि संविलोक्य विवृतीः सम्यग्विभाव्याकरं
मात्सर्यं मनसा विधाय (*sic*!) कलयन्व्याख्यां मदीयामपि ।
भावार्थं प्रतिसंदधाति हृदये को ऽपीह धीरो यदि
स्यादेवात्र (तदा) विनिर्मितिविधौ श्लाघ्यो ममायं श्रमः [॥ ३ ॥
विघ्नदज्ञाननाशेन विद्वद्गर्वविनाशिनी(?) ।
यशो . . . . (corrupt)* सुखदापि भविष्यति ॥
श्रीमन्माधवदेव इत्यभिहितो न्यायाम्बुधेः पारगः
सच्छिष्यान् स्वसुतादविप्रियकरः सद्धर्मवर्याग्रणीः ।
काशीपण्डितमण्डलीषु विलसन्मद्वाक्यवृन्दः सदा
तस्यायं भुवि राजते ह्यतितरां तर्कप्रकाशः सदा
[गोदातीरस्थः] ॥

Date of this copy: संवत् १८०८ समैश्रावणवदि ११.

See Weber's Catalogue, p. 203, no. 681; Hall's Index, p. 23, no. xv.

[H. T. COLEBROOKE.]

1863.

614b. Foll. 42 (56–97, orig. ८८–१२९); size 9¾ in. by 4 in.; nine lines in a page.

Nyāyasaṃgraha, a commentary on the *Tarkabhāshā*, by *Rāmaliṅga*, son of *Rukmāṅgada*, incomplete. It begins with the *Prameyaparicheda*, the whole *Pramāṇa*-section being lost.

* Perhaps यशोदा विदुषां तेषां.

The manuscript begins: सूत्रक्रमानुसारेण प्रमेयाण्युच्यन्ते ॥ अपवर्गार्थं ज्ञेयं यत् तत्प्रमेयम् ॥ तच्च द्वादशधा ॥ आत्म॰

It ends:

श्रीमद्राघवसाधुवाक्यरचितं चातुर्यभावस्फुटं
भावाभावपदार्थबोधकपदैः सत्तर्कवृन्दैर्युतम् ।
बालाज्ञानतमोभिदं स्वविषये निर्मत्सराणां सताम्
आनन्दैकरसं च संग्रहमिमं पश्यन्तु सत्तार्किकाः ॥ १ ॥
रुक्माङ्गदात्मजेनैव रामलिङ्गेन धीमता ।
भवानीशङ्करप्रीत्यै कृतो ऽयं न्यायसंग्रहः ॥ २ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

---

c. Nyāyasāra and Nyāyatattvāloka.

1864.

1517b. Foll. 9½ (19–28); size 10¼ in. by 4½ in.; fifteen lines in a page; Jaina character.

Nyāyasāra, a short logical treatise by *Bhāsarvajña*, in three *paricchedas*.

Compare Rājendralāla Mitra's Notices of Skr. MSS., vol. ii., p. 139, no. 727.

The first *pariccheda*, treating on the *Pratyaksha-pramāṇa*, begins:

प्रणम्य शम्भुं जगतः पतिं परं
समस्ततत्त्वार्थविदं स्वभावतः ।
शिष्यप्रबोधाय मयाभिधास्यते
प्रमाणतद्भेदतदन्यलक्षणम् ॥ १ ॥

सम्यगनुभवसाधनं प्रमाणं ॥ सम्यग्ग्रहणं संशयविपर्ययापोहार्थम् ॥ तत्रानवधारणज्ञानं संशयः । स च समानधर्मानेकधर्मविप्रतिपत्त्युपलब्ध्यनुपलब्धिकारणभेदात्पञ्चधा भिद्यते तद्यथा । समानधर्मात् किमयं स्थाणुः स्यात्पुरुषो वेति १ । अनेकधर्मादाकाशविशेषगुणत्वात्किमयं शब्दो नित्यः स्यादनित्यो वेति २ ।

The second, or *Anumāna-pariccheda*, begins, fol. 20*a*:

सम्यगविनाभावेन परोक्षानुभवसाधनमनुमानम् । स्वभावतः साध्येन साधनस्य व्याप्तिरविनाभावः । स द्वि(वि)धः । अन्वयव्यतिरेकभेदात् । साध्यसामान्येन साधनसामान्यस्य व्याप्तिरन्वयः॥ साधनसामान्याभावेन साध्यसामान्याभावस्य व्याप्तिर्व्यतिरेकः ॥

The third, or *Āgama-pariccheda*, begins, fol. 25*b*:

अथावसितमनुमानमागमस्येदानीं लक्षणमुच्यते । समयबलेन सम्यक्परोक्षानुभ(व)साधनमागमः स द्विविधः दृष्टादृष्टार्थभेदात् । तत्र दृष्टानां वाक्यानां प्रायेण प्रवृत्तिसामर्थ्यात्प्रामाण्यं गम्यते । अदृष्टानां पुनराप्तोक्तत्वेनेति ।

Colophon: इति परमाचार्यतार्किकभीमश्रीभासर्वज्ञप्रणीते न्यायसारप्रकरणे तृतीय आगमपरिच्छेदः समाप्तः । समाप्तं चेदं न्यायसाराख्यं तर्कप्रकरणम् ॥

Date and subscription of the writer: संवत् १६७० वर्षे मगसिर वदि १ दिने । पंडितोत्त(*sic!*) पुण्यतिलकमुनीना(*sic!*) शिष्याणां विद्याकीर्त्तिरलेखि । श्रीशिवपुर्यां ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1865.

2398. Foll. 65; size 7½–8 in. by 3¼–3½ in.; foll. 1–27 eleven to twelve lines, foll. 28–65 thirteen to fifteen lines in a page.

Nyāyasāravicāra, a commentary on *Bhāsarvajña's Nyāyasāra.*

According to Hall's Index, p. 26, no. xxvi., the author is "*Bhaṭṭa Rāghava*, son of *Sāraṅga*, and pupil of *Mahādeva Sarvajña Vādīndra*," who composed it "in the Śaka year 1174, or A.D. 1252, entitled *Paridhāvin*." These dates do not appear in this copy, as the third, or *Āgamapariccheda*, with the colophon, is wanting here.

The commentary begins:

महादेवमहं वन्दे गुरुं सर्वज्ञमादरात् ।
ग्रन्थग्रन्थिषु शैथिल्ये शक्तिर्यस्मादभून्मम ॥

अथ ग्रन्थारम्भे अभिमतग्रन्थपरिसमाप्त्यर्थं शिष्टाचारपरंपराप्राप्ताभिमतदेवतानमस्कारकरणपूर्वकं ग्रन्थप्रतिपाद्यं प्रतिजानीते ।

The second *pariccheda* begins:

नमामि शङ्खसंकाशं शङ्करं करुणाकरम् ।
लोकनाथमुमाकान्तं पञ्चवक्त्रं त्रिलोचनम् ॥

अथावसरतो ऽनुमानलक्षणं परीक्ष्यते । सम्यगित्यादिना ।

It ends:

इति व्याख्यातमस्माभिर्ग्रन्थविस्तरभीरुभिः ।
अनुमानमकृत्वैव यत्खण्डनविखण्डनम् ॥

After fol. 61 two leaves are wanting, the right part of fol. 61 is torn off.

[GAIKAWAR.]

1866.

213a. Foll. 49; size $10\frac{3}{4}$ in. by 4 in.; 18–22 lines in a page; written in the Jaina character.

Nyāyatātparyadīpikā, a commentary on *Bhāsarvajña's Nyāyasāra,* by *Jayasiṃha Sūri,* a Jaina, pupil of *Mahendra Sūri,* who belonged to the family of *Kṛishṇarshi.*

The commentary begins:

अर्हं ॥ सत्त्वं(?) यस्य यदत्यनक्षविषयं चिन्तारतम्यानुमा(?)
प्रत्यात्म प्रतिभासभासुरतनुर्निर्ह्रीपितोत्कर्षिणी(*sic*!) ।
प्राणग्रामणिनो यथा विषयिणो गन्धादिसंवेदनं
तं निःश्रेयससंपदेकसदनं देवं जिनं तोष्टुमः ॥ १ ॥
न्यायग्रन्थिसहस्र(*sic*!) दुर्ग्रहमिमं श्रीन्यायसारं स्फुटा-
शेषोत्सविशेषतो यदपि न व्यंक्तुं क्षमः कश्चन ।
यद्वाचांस्तनुधीः(*sic*!) प्रवृद्धिविषये किंचिन्नथाप्युच्चकैर्
वाग्देवीसुगुरुप्रसादविशदो व्याख्यातुमिच्छाम्यहम् ॥ २ ॥
यद्यप्यत्र पवित्रसूत्रघटिताष्टीकाः पटूष्मच्छिदो
दीव्यन्त्यच्छपटीनिभाः प्रकरणे श्रीन्यायसाराह्वये ।
तत्रन्यायपदार्थसार्थघटनात्पाटच्चरांशस्फुटा
सेयं जाड्यहरी तथापि भविता मन्दात्मकन्या नृणाम् ॥ ३ ॥

शास्त्रारम्भे दुरपोहप्रत्यूहव्यूहव्यपोहेन प्रचिकीर्षितन्यायसाराख्यतर्कप्रकरणपारीणतायै शिष्टाचारसमाचरणाय च समुचितेष्टदेवतानमस्कारसारं प्रेक्षावत् प्रवृत्तिनिमित्तसंबन्धप्रयोजनानवद्यं शास्त्रप्रतिपाद्यं शास्त्रकारचक्रचक्रवर्ती(*sic*!) श्रीभासर्वज्ञाचार्यः प्रथमपद्येन प्रतिजानीते ॥ प्रणम्य शम्भुं °

The second *pariccheda* begins, fol. 11*a*:

प्रथमपरिच्छेदे सभेदं प्रत्यक्षं लक्षयित्वा तत्पूर्वभावित्वादिदानीमनुमानं लक्षयति ॥

The third *pariccheda* begins, fol. 34*b*:

द्वितीयेकपरिच्छेदे सभेदमनुमानं प्रपञ्च्य संप्रत्यागमलक्षणं मुचयति ॥

Colophon:

श्रीकृष्णर्षिमहेच्छगच्छमुकुटश्रीमन्महेन्द्रप्रभोः
शिष्यः श्रीजयसिंहसूरिरखिलप्रामाणिकग्रामणीः ।
इतां निर्मितवान्परोपकृतये श्रीन्यायसाराश्रितां
शिष्टार्था विवृतिं कृपापरवशैः सैषा च शोध्या बुधैः* ॥ १ ॥
टीकेयं न्यायसारस्य न्यायतात्पर्यदीपिका ।
मनीषिणां मनःसौधे सर्वदापि प्रकाशताम्* ॥ २ ॥

This commentary is not mentioned in Hall's Index. [H. T. COLEBROOKE.]

1867.

2412. Foll. 127 (3–129); size $7\frac{1}{2}$–$8\frac{1}{4}$ in. by $3\frac{1}{4}$–$3\frac{3}{8}$ in.; ten lines in a page; written in the Jaina character.

Nyāyatātparyadīpikā, a second copy.

In the beginning one or two leaves (about 16–20 lines) are wanting, foll. 1 and 68 are heavily injured.

The copy begins: . . ज्ञनकत्वे शास्त्रारम्भ एव तज्ज्ञनकत्वे ° (see the first copy, fol. 2*a*, l. 2).

Date and subscription of the writer: करच-तमपराधं क्षंतुमर्हंति संतः ॥ ग्रंथाग्र ३०३५ ॥ संवत् १५५९ वर्षे प्रथमवैशाषवदि ३ शुक्रे ... श्रीपतिनालेख्ययं ग्रंथश्चिरं नंदतु ॥ लेखकपाठकयोः शुभं भूयात् ॥

[GAIKAWAR.]

1868.

205. Foll. 181; size $10\frac{1}{2}$ in. by $3\frac{1}{2}$ in.; somewhat old Bengali handwriting; ten lines in a page.

Nyāyatattvāloka, a treatise in two chapters, by *Vācaspati Miśra.*

It begins:

शतपत्रत्रिनेत्रं रमाकलत्रं त्रिशूलिनो मित्रं ।
अभिनवनीरदगात्रं शतशः प्रणमामि देवकीपुत्रं ॥

---

* The second copy has स्पष्टार्थी . . कृपापरवशैः शैषा विशोध्या बुधैः, and in the second couplet प्रकाश्यताम्.

स्फुरद्विद्युल्लेखारुचिरतरसद्वेदवपुषा
समाश्लेष्यो लक्ष्म्या नवजलधरश्यामलतनुः ।
मम प्रारब्धे ऽस्मिन्नखिलभवदुष्याादिपुरुषः
मृणातु प्रत्यूहं सकलसहकृत्वा मधुरिपुः ॥
यथापि ◡ पटीयसी जयति सा चतुर्ग्रन्थिका
तथा यदपि भास्करो यदपि तत्त्वबोधो ऽधिकः ।
तथाप्यतितनीयसि स्फुटपदार्थसात्त्वोदये
ममाभिनवभाषिते बुधजनाः प्रदध्वं मनः ॥

Ch. II. begins, fol. 92*b*: अथ प्रथमाध्याये यावदुद्दिष्टलक्षणपर्याप्ताविदानीं शिष्याकांक्षाक्रमेण परीक्षापर्वारभ्यते ।

It ends:

उपदेशातिदेशाभ्यां पदार्थास्तु चतुर्दश ।
परीक्षिता इच्छाध्याये प्रमेयच्छलभेदिनः ॥

इति महामहोपाध्यायश्रीवाचस्पतिमिश्रविरचितन्यायतत्त्वालोके द्वितीयोध्यायः ॥

On fol. 1*a* the treatise is wrongly called न्यायतत्त्वायलोक । [H. T. Colebrooke.]

---

4. Tattvacintāmani and Commentaries.

a. The mūla.

1869.

2774. Foll. 407; size $11\frac{3}{4}$ in. by 4 in.; 10–12 lines in a page.

Tattvacintāmaṇi, a renowned logical treatise, by *Gaṅgeśa* or *Gaṅgeśvara*, a complete copy. See Hall's Index, p. 28, no. xxxii.

The last colophon is: इति महामहोपाध्यायश्रीमद्गङ्गेश्वरविरचिते चिन्तामणौ शब्दविवेकस्तुर्यः परिच्छेदः समाप्तः ॥

The copy is written in three parts, the *Anumāna-* and *Upamāna-khaṇḍa* forming one together.

a) The *Pratyakshakhaṇḍa.* Foll. 93.

गुणातीतो ऽप्यीशस्त्रिगुणसचिवस्त्र्यक्षरमयस्
त्रिमूर्त्तियैः सर्गस्थितिविलयकर्म्माणि तनुते ।
कृपापारावारः परमगतिरेकस्त्रिजगतां
नमस्तस्मै कस्मैचिदमितमहिम्ने पुरभिदे ॥ १ ॥
अन्वीक्षानयमाकलय्य गुरुभिर्ज्ञात्वा गुरूणां मतं
चिन्तादिव्यविलोचनेन च तयोः सारं विलोक्याखिलम् ।
तन्त्रे दोषगणेन दुर्गमतमे सिद्धान्तदीक्षागुरुर्
गङ्गेशस्तनुते मितेन वचसा श्रीतत्त्वचिन्तामणिम् ॥ २ ॥
यतो मणेः पण्डितमण्डनक्रिया
प्रचण्डपाषण्डतमस्तिरस्क्रिया ।
विपक्षपक्षे न विचारचातुरी
न च स्वसिद्धान्तवचोदरिद्रता ॥ ३ ॥

इह खलु सकलशिष्टैकवाक्यतयाभिमतकर्मारम्भसमये तत्समाप्तिकामा मङ्गलमाचरन्ति ।

See Aufrecht's Catalogue, p. 240*b*, no. 581; Rājendralāla Mitra's Notices of Skr. MSS., vol. iii., p. 166, no. 1193; Burnell's Tanjore MSS., II., p. 113.

b) The *Anumānakhaṇḍa.* Foll. 132 (94–225*b*). See Aufrecht's Catalogue, p. 240*b*, nos. 585 and 586.

It begins: प्रत्यक्षोपजीवकत्वात्प्रत्यक्षानन्तरं बहुवादिसम्मतत्वादुपमा(नात् प्रागनुमा)नं निरूप्यते । तत्र व्याप्तिविशिष्टपक्षधर्मताज्ञानजन्यं ज्ञानमनुमितिः ।

The *Anumānakhaṇḍa* is divided into two parts, the first of which, treating of *anumāna* in general, was printed at Calcutta, संवत् 1905.* The second part is a metaphysical treatise on God and Soul; it begins (fol. 168*b*): एवमनुमाने निरूपिते तस्माज्जगन्निर्मातृपुरुषधौरेया(*sic!*) सिद्धिः । It ends: तदस्यापवर्गस्य परमपुरुषार्थस्य श्रुतिसिद्धं कारणमनुमानं विविक्तमिति । For this second part, see also Rājendralāla Mitra's Notices of Skr. MSS., vol. vi., p. 195, no. 2129.

c) The *Upamānakhaṇḍa.* Foll. 225–237.

It begins: अथोपमानं निरूप्यते । तत्र सादृश्यप्रमाकरणमुपमानमिति केचित्सादृश्यं च पदार्थान्तरम् Edited by *Jīb. Vidyāsāgara*, Calcutta, 1872.

Colophon of the copyist:

अदृष्टदोषान्मतिविभ्रमाच्च
यद्यत्र हीनं लिखितं मयात्र ।
तन्मार्जयित्वा परिशोधनीयं
कोपं न कुर्यात्खलु लेखकस्य ॥

* The edition of 1872 A.D. could not be used.

d) The *Śabdakhaṇḍa*. Foll. 170 (238–407).

It begins: अथ शब्दो निरूप्यते प्रयोगहेतुभूतार्थतत्त्वज्ञानजन्यः शब्दः प्रमाणं ननु शब्दो न प्रमाणम्

Date of the copy: संवत् १६०४ वर्षे शाके १४६९ श्रावणवदि १३ शनौ . . .

The *Tattvacintāmaṇi* is now being printed in the Bibliotheca Indica.

[COLL. OF FORT WILLIAM.]

1870.

424. Foll. 274; size $11\frac{7}{8}$ in. by $4\frac{3}{8}$ in.; 9–12 lines in a page.

Tattvacintāmaṇi, a second copy, written in four parts.

a) The *Pratyakshakhaṇḍa*. Foll. 79.

b) The *Anumānakhaṇḍa*. Foll. 87 (80–166). There are some leaves wanting between foll. 84 and 85 (4 and 9 of the original numbering). The first portion ends fol. 127*b*.

Date of the copy: संवत् १८५६.

c) *Upamānakhaṇḍa*. Foll. 9 (9*a* is blank).

Date: संवत् १८५६ मिति फाल्गुणवदी तृतीया पुनी तिथौ वारबुधवारके लिखा ॥

d) *Śabdakhaṇḍa*. Foll. 99 (176–274).

There are omissions between foll. 253 and 254 (78 and 81 in the original numbering), and between 265 and 266 (92 and 99 in the original numbering).

Date: संवत् १८५६ समये माघसुदी १२ वारवोहकै ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1871.

794. Foll. 94; size $10\frac{1}{2}$ in. by $3\frac{1}{4}$ in.; foll. 1–69 seven to twelve lines, foll. 70–94 thirteen to sixteen lines in a page.

Tattvacintāmaṇi, the *Anumána-pariccheda*.

Colophon, giving date of copy:

शाके १७००१४(*sic!*) अनंद नाम संवत् श्रावण शुक्लपक्षे पौर्णिम्यां इंदुवारे न्यायप्रकरणचिन्तामणिग्रंथ समाप्त ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1872.

2916. Foll. 51 (originally १–५५); size $17\frac{1}{8}$ in. by 3 in.; five, sometimes six lines in a page; fair writing, in the Bengalī character, of the 18th century.

(*Tattvacintāmaṇi*), a large piece of the *Anumānakhaṇḍa*. Some leaves are lost (४, ३७–३९). The last words are: राजसूयकर्तृतागमेन बोधकेनेति ॥

[DR. J. R. BALLANTYNE.]

1873.

1826. Foll. 14; size $11\frac{7}{8}$ in. by $3\frac{3}{4}$ in.; seven lines in a page.

(*Tattvacintāmaṇi*), the beginning of the *Anumānakhaṇḍa*. The last words are: उपाधिरिति चेन्न। अस्तु तथा। तथापि पक्षतातिं . . (see p. 14, l. 20 of the edition).

[J. TAYLOR.]

1874.

1894b. Foll. 2; size 12 in. by $3\frac{3}{4}$ in.; seven lines in a page.

(*Tattvacintāmaṇi*), two single leaves, belonging to the *Anumānakhaṇḍa*, in the same handwriting as the preceding fragment.

The first begins: व्याप्त्यनन्तरं पक्षधर्मता निरूप्यते (see the edition, p. 24).

The second leaf begins: तच्चानुमानं परार्थं न्यायसाध्यमिति॰ (see the edition, p. 54).

[J. TAYLOR.]

1875.

2203a. Foll. 24; size about $11\frac{1}{4}$ in. by $3\frac{1}{2}$ in.; eight lines in a page; good old writing, of the 16th century.

(*Tattvacintāmaṇi ?*)*, a portion treating of *jāti*, and beginning with *Nyāyasūtra* I., 2, 59, incomplete at the end.

* It is certainly not *Tattvacintāmaṇi*.

It begins: अथ जातिः। तत्र सामान्यलक्षणसूत्रं साधर्म्यवैधर्म्याभ्यां प्रत्यवस्थानं जातिरिति। तदुक्तं। सदुत्तरप्रकरणसमातीतकालोद्भावनाभ्यामित्यतिव्याप्तेरुत्कर्षसमाद्य (?1.°र्षमाद्य) व्याप्तेश्चालक्षणं उपलक्षणमात्रपरमिति मन्वानाः भाष्यवार्त्तिकरीका (l. °टीका) तात्पर्यपरिशुद्धिकाराः सर्वे एव सर्वास्वपि जातिषु समशब्दं प्रयुंजानस्य सूत्रकारस्य तदर्थ एवानुवृत्तत्वाल्लक्षणत्वेन विवक्षित इति व्याचक्षते।

It ends: तथा अनित्यः शब्दः शब्द इत्युक्ते नित्यत्वं कार्यमकार्यं वा। कार्यमपि शब्देन सहोत्पा . . . ., end of fol. 24*b*.

[GAIKAWAR.]

1876.

2203b. Foll. 8 (25–32); size 11¼ in. by 3½ in.; eight lines in a page; the same handwriting as in no. 1875 (2203*a*).

(*Tattvacintāmaṇi*), the beginning of the *Śabdakhaṇḍa*, in mere fragments. It is foll. 1–3, 8–11 and 17 of the original paging.

The pencil-note on the first leaf "*Śiromaṇi*, a logical treatise" is a mistake.

[GAIKAWAR.]

---

b. The Tattvacintāmaṇidīdhiti, by Śiromaṇi, and Commentaries.

1877.

963b. Foll. 30 (86–115, original numbering २–३१); size 9¼ in. by 3⅜ in.; twelve lines in a page.

Pratyakshamaṇidīdhiti, the first section of the *Tattvacintāmaṇidīdhiti*, a commentary on *Gaṅgeśa's Cintāmaṇi*, by (*Raghunātha*) *Śiromaṇi Bhaṭṭācārya*. See Hall's Index, p. 31, no. xl.; Burnell's Tanjore MSS., II., p. 115.

The first leaf is wanting, the second begins: प्राप्त(?) संशयस्य तु न प्रतिबन्धकत्वमिति भावः। तन्निश्चय इति°

Date of the copy: संवत् १८५५।

[H. T. COLEBROOKE.]

1878.

1083. Foll. 140; size 13⅜ in. by 3¾ in.; seven lines in a page; good writing of 1681 A.D.

Anumānamaṇidīdhiti, the second section of the *Dīdhiti*. It was published at Calcutta संवत् 1905.

It begins:

ओं नमः सर्वभूतानि विष्टभ्य परितिष्ठते।
अखंडानंदबोधाय पूर्णाय परमात्मने॥ १॥

अध्ययनभावनाभ्यां सारं
निर्णीय निखिलतंत्राणां।
दीधितिमधिचिंतामणि तनुते
तार्किकशिरोमणिः श्रीमान्॥ २॥

परनुष्टनयान्निवर्तमाना
मननास्वाद्यरसा विशुद्धबोधैः।
रघुनाथकवेरपेतदोषा
कृतिरेषा विदुषां तनोतु मोदं॥ ३॥ ० ५॥

पूर्वापरग्रंथैकवाक्यताप्रतिपत्तये शिष्याणामवधानाय च संगतिं प्रदर्शयन्ननुमाननिरूपणं प्रतिजानीते। प्रत्यक्षेत्यादि (from the first word प्रत्यक्षोपजीवकत्वात् of the *Anumānakhaṇḍa* of the *Cintāmaṇi*).

The last words are: अजन्यत्वं नोपाधिरित्यर्थः (see the printed text, p. 162, l. 4 of the last section beginning with ईश्वरवादे, the rest is wanting).

Then follows a *śloka* giving the date of the MS.:

शके रामाश्व ऋत्विंदौ पक्षे वाप्यसितेतरे।
चतुर्थ्यां पुस्तकमिदं लिखितं चक्रपाणिना॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1879.

273. Foll. 99; size 11¼ in. by 4¾ in.; 11 to 12 lines in a page.

Anumānadīdhiti, a second copy, ending with the same words as the first one.

[H. T. COLEBROOKE.]

1880.

963a. Foll. 84 (numbered १–९३, nine leaves, ६६–७३, are lost); size 9¼ in. by 3⅜ in.; thirteen, sometimes twelve, lines in a page.

Anumānamaṇidīdhiti, a third copy. It gives the whole last part of the commentary, as it is printed in the Calcutta edition, ending with इत्यत्र तात्पर्य्यमिति, but without the final couplets (विदुषां ०).

The final colophon is given at the end of the whole: इति श्रीमन्महामहोपाध्यायश्रीरघुनाथभट्टाचार्यशिरोमणिकृतानुमानमणिदीधितिः संपूर्णतामयासीत् ॥ but the date is given before the last section (ईश्वरवादे ०): संवत् समयनामफाल्गुणकृष्णपक्षपंचमी वृहस्पतिः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

1881.

2919. Foll. 110 (original numbering १–१०, २२–१२०); size 16 in. by 3¼ in.; generally six lines in a page; good old writing, in Bengalī character.

(*Anumānamaṇidīdhiti*), a fourth copy, incomplete at the end, there are also some leaves missing after fol. 10.

[DR. J. R. BALLANTYNE.]

1882.

1902. Foll. 71; size 12 in. by 3¾ in.; seven lines in a page.

(*Anumānamaṇidīdhiti*), two fragments.

The first fragment contains pp. 1–64 of the printed text, the last words are: अव्याप्यवृत्तीनां व्यापकत्वमुपपादयि .. (see p. 65, l. 1, of the printed text.)

The second fragment begins (fol. 64*a*): अनुमितिलक्षणैकार्यानुकूलत्वसंगत्या ० and ends: सिद्धसाधनमर्यान्तरविधया दूषणमित्याहुः ॥ इति पक्षतास ० ॥ See the same section on pp. 87–94 of the printed text. [J. TAYLOR.]

1883.

2922. Foll. 20; size 5⅝ in. by 3 in.; 6–8 lines in a page; an old manuscript, in the Bengalī character.

Anumānamaṇidīdhiti, incomplete, without the beginning and the end.

The original numbering of the leaves is ६, ७, १०–१९, २२, २०, २४–२९. The first leaf begins (scarcely legible): . . . चानुगताकारासंस्पर्शिनि . . : स्वसम्वेदनसम्विदितप्रामाण्ये, see p. 8, l. 5, of the edition.

[DR. J. R. BALLANTYNE.]

1884.

1892. Foll. 3; size 12 in. by 3¾ in.; eight lines in a page.

(*Anumānamaṇidīdhiti*), a small fragment beginning with: उचितानुपूर्विकप्रतिज्ञादिपञ्चकसमुदायत्वं न्यायत्वम् (see the printed text, p. 118), and ending with: तावद्बोधनिवर्त्ये यावत्संशयनिवर्त्तक . . . (see the edition, p. 122, l. 1). [J. TAYLOR.]

1885.

2B. Foll. 303; size 14 in. by 5¼ in.; nine lines in a page.

(*Pratyakshakhaṇḍa*)*gādādharī,* a commentary on the *Pratyakshakhaṇḍa* of the *Dīdhiti,* by *Gadādhara.* See Hall's Index, p. 31, no. xli.; Rājendralāla Mitra's Notices of Skr. MSS., vol. iii., p. 29, no. 1053; vol. vii., p. 241, no. 2486. The full name of this commentary seems to be *Tattvacintāmaṇi-dīdhiti-ṭippaṇī* or *-prakāśikā.*

It begins:

नत्वा नन्दतनूजसुन्दरपदं स्मृत्वा गुरोरादराद्
सर्वमिवाइलमवाइनायित (?) यशोराशेरशेषा गिरः* ।
संक्षिप्तोक्त्यतिदक्षदीधितिकृतः प्रत्यक्षचिन्तामणि-
व्याख्यां व्याकुरुते गदाधरसुधीर्मोदाय विद्यावताम् ॥१॥

* R. M.'s first copy has ० मण्डलायित ०, the second copy ० मण्डमायितलक्ष्मीर्वैदित्वा गिरं ।

गुरुकीर्तनरूपं मङ्गलं कुर्वाण इव स्वकीयग्रन्थे प्रेक्षावत्प्र-वृत्त्यर्थं तदुक्तार्थं दर्शयति गिरमिति० [A. C. BURNELL.]

1886.

294. Foll. 289; size 10 in. by $3\frac{1}{2}$ in.; foll. 1–21 and 48–289 nine lines, foll. 22–47 ten to twelve lines in a page.

(*Pratyakshakhaṇḍagādādharī*), a second copy.

Date: संवत् १८२९ मीति वैसाषवदी चतुरदसीवार सणचरके . . . [H. T. COLEBROOKE.]

1887, 1888.

445 and 456. Foll. 307 and 239 resp.; size $9\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; eleven lines in a page.

(*Anumānakhaṇḍadīdhitiṭippaṇī*), *Gadādhara's* commentary on the *Anumānakhaṇḍa* of the *Dīdhiti*, an incomplete copy, commenting on pp. 1–87 of the printed *Anumānadīdhiti*. See Weber's Catalogue (Berlin, 1853), p. 199, no. 660; Rājendralāla Mitra's Notices of Skr. MSS., vol. ii., nos. 1006–1012; Burnell's Tanjore MSS., II., p. 116.

Vol. I., originally paged १–३४८, foll. ९०–१३१ are lost.

The commentary begins:

अभिवन्द्य मुहुः समादरात्पदपाथोजयुगं पुरद्विषः ।
विवृणोति गदाधरः सुधीरतिदुर्बोधगिरः शिरोमणेः ॥ १ ॥

प्रारिप्सितसमाप्तिपरिपन्थिप्रत्यूहव्यूहविध्वंसपटीयसी परमेश्वरप्रणतिमादौ निबध्नाति श्रोमिति०

Fol. 126*a* ends the *Vyāptipūrvapaksha* (Calc. ed. of the *Anumānadīdhiti*, p. 22).

Vol. II., originally paged ३४९–५८७, begins: विरहो देशान्तर०.

Fol. 42*a* ends the *Tarkaṭippaṇī* (*Anu. Dī.*, p. 52), foll. 62*b* ends the *Vyāptyanugama* (*Anu. Dī.*, p. 56), fol. 126*a* ends the *Sāmānyalakshaṇagrantha* (*Anu. Dī.*, p. 64), on the last page ends the *Upādhivādarahasya*.

[H. T. COLEBROOKE.]

1889.

1885. Foll. 472; size $11\frac{1}{2}$ in. by $5\frac{1}{4}$ in.

Anumānakhaṇḍadīdhitiṭippaṇī, in eleven parts, incomplete.

The single fragments are bound in a very confused order.

1) Foll. 108–150 (१–४३); 13–19 lines in a page.

This part has the subscription: *ity Anumitisaṃvādaḥ*. It comments on pp. 2–8 of the printed *Anumānadīdhiti*.

It begins: तत्रेत्याहेत्यंतमेको ग्रन्थः ॥ तत्र । प्रतिज्ञायाम् ।

2) Foll. 252–281 (१–२९); 8–21 lines in a page.

The commentary on pp. 8–12 of the printed *Anumānadīdhiti*, without any colophon, the whole being a fragment. Compare Rāj. Mitra's Notices, vol. ii., no. 1007.

It begins: सर्वमिदम् ॥ अनुमानप्रामाण्यव्यवस्थापकयुक्तिप्रदर्शनम् ।

It ends: साध्याभावनिरूपितत्वस्य क्वचिदपि साजात्ये . .

Fol. 262*a* ends the *Siṃhavyāghralakshaṇa*, see fol. 26*a* in no. 1890 (597*a*).

3) Foll. 282–341 (१–६०); 17 to 18 lines in a page.

The *Upādhivādarahasya* (see pp. 64–87 of the printed *Anumānadīdhiti*).

It begins: उपाधिज्ञानाव्यभिचारज्ञाने.

4) Foll. 42–107 (१–६६); foll. 42–97 ten to twelve lines, foll. 98–107 sixteen to seventeen lines in a page.

The *Pakshatāṭippaṇī* (see pp. 87–94 of the printed *Anumānadīdhiti*). It begins: मूले व्याप्तिपक्षधर्मतयोः, compare Rāj. M.'s Notices, vol. ii., no. 1006.

5) Foll. 151–189 (१–३९); 15 to 16 lines in a page.

The commentary on pp. 94–106 of the printed *Anumānadīdhiti.*

It begins: पक्षतां निरूप्य विशिष्टपरामर्शत्वेन °.

6) Foll. 190–202 (१–१३); 15 to 16 lines in a page.

The commentary on pp. 106–112 of the printed *Anumānadīdhiti.*

It begins: उपलक्षणस्य परिचायकत्वेन. These two last parts (nos. 5 and 6) are the same as the *Parāmarśaṭīkā* in no. 1890 (597c, see p. ११६a for the beginning of this part).

7) Foll. 385–415 (१–३१); 15 to 16 lines in a page.

The commentary on pp. 112–118 of the printed *Anumānadīdhiti*, with the colophon: *iti Vyatirekigranthaḥ.*

It begins: अनुमानविभागपरमूलग्रन्थे.

8) Foll. 1–41; 16 to 17 lines in a page.

The *Avayavaṭippaṇī* (see the printed *Anumānadīdhiti*, pp. 119–127).

It begins: अनुमानं निरूप्य न्यायतदवयवनिरूपणं.

9) Foll. 342–384 (१–४३); 16–18 lines in a page.

The commentary on pp. 127–136 of the printed *Anumānadīdhiti*, without colophon. It begins: हेत्वाभासनिरूपणे.

10) Foll. 416–472 (१–५७); 16 to 17 lines in a page.

The last part of the commentary on the *Anumānadīdhiti*, comprising pp. 140–163 of the edition. The commentary on pp. 136–140 of the edition is wanting. The beginning of this large fragment is . . मान्यघटितव्याप्तिज्ञाने. The *Asādhāraṇagrantha* ends fol. 421b; the *Anupasaṃhārigrantha* begins सर्वमभिधेयत्वं, ends fol. 431a; the *Virodhaṭippaṇī* begins साध्याभाववत्त्वं साध्यविरोधित्व °, ends fol. 434b; the *Satpratipakshagrantha* begins समानबलेत्यादि °, ends fol. 452a; the last part begins मूले ऽधिकबलत्वाज्ञान इति, ends with the subscription: इति श्रीगदाधरभट्टाचार्यचक्रवर्त्तिविरचितानुमानखण्डदीधितिटिप्पणी समाप्ता ॥

11) Foll. 203–251 (१–४७); 16 to 17 lines in a page.

The same part as no. 10, beginning with the same words. [J. Taylor.]

1890.

597. Foll. 301; size 9½ in. by 4 in.

(*Anumānakhaṇḍadīdhitiṭippaṇī*), three sections of *Gadādhara's* commentary on the *Dīdhiti.*

a) Foll. 123; ten lines in a page.

The *Vyadhikaraṇadharmāvachinnābhāvavāda.* It is the commentary on pp. 8–15 of the printed *Anumānadīdhiti.*

It begins: सर्वमिदमनुमानप्रामाण्यव्यवस्थापकयुक्तिप्रदर्शनं व्याप्तिनिश्चये सतीत्यन्वयः

b) Foll. 64 (१–६४); foll. 1–59 eleven lines, foll. 60–64 nine lines in a page.

The *Pakshatāṭippaṇī.* This is the section next to the *Upādhivādarahasya* in no. 1888 (see the printed text of the *Dīdhiti*, pp. 87–94).

It begins: मूले व्याप्ति(प)क्षधर्मतयोः संगत्यप्रदर्शनेन न्यूनतां परिजिहीर्षुस्तयोरेककारीत्व (? the second copy: कार्यानुकूलत्व)रूपसंगतिं प्रदर्शयन् °

c) Foll. 114 (६५–१७८); 11 to 12 lines in a page.

The *Parāmarśaṭīkā* and the *Vyatirekiṭippaṇī.* They treat on pp. 94–118 of the printed *Anumānadīdhiti.*

The *Parāmarśaṭīkā* begins: पक्षतां निरूप्य विशिष्टपरामर्शत्वेनानुमितिहेतुता ज्ञानद्वयकारणता वादिमीमांसकविप्रतिपत्तिं निरस्य मणिकारेण व्यवस्थापिता तत्र संगतिं दर्शयति ।

The *Vyatirekiṭippaṇī* begins (fol. १३४a): अनुमानविभाजकमूलग्रन्थे केवलान्वयिपदस्य प्रसिद्धार्थपरत्वे ज्ञानकारणतापक्षे ज्ञानस्य केवलान्वयित्वासंभवादसंगतिः लिङ्गकारणतापक्षे ऽपि केवलान्वयिसाध्यकहेतोरसंग्रहः ।

[H. T. Colebrooke.]

1891.

1198. Foll. 122; size 12⅜ in. by 4½ in.; 12–16 lines in a page.

(*Gādādharī*), three parts of *Gadādhara's* commentary on the *Anumānadīdhiti*:

The *Vyadhikaraṇadharmāvachinnābhāvakhaṇḍana*, ends fol. 79*a*.

The *Vyāptipūrvapaksha*, ends fol. 103*a*.

The *Siddhāntavyāptivāda*, incomplete. It begins: प्रतियोगितावच्छेदकावच्छिन्नं, see fol. 126*b*, l. 7, in no. 1887 (the first nine lines of this chapter in no. 1887 are wanting here). It ends न तद्वृत्तित्वसंभवः, see fol. 160*a*, l. 2, in no. 1887.

[H. T. Colebrooke.]

1892.

1806. Foll. 95; size 12⅞ in. by 4⅞ in.; foll. 1–10 twelve to seventeen lines, foll. 11–54 ten lines, foll. 55–95 twelve lines in a page.

(*Gādādharī*), a fragment, being the commentary on p. 10, l. 19 – p. 23, l. 17 of the printed *Anumānadīdhiti*. Between foll. 54 and 55 some leaves are lost (with the commentary on pp. 14–16 of the *Dīdhiti*).

The volume begins नन्वित्यादिना। पारिभाषिकमिति, and ends संयोगसामान्य . . . The last cue is निर्गुणत्वादेरिति. Colophons, on fol. 15*b*: इति द्वितीयलक्षणं समाप्तं। अथ चक्रवर्त्तिलक्षणप्रारंभः; on fol. 39: इति मिश्रलक्षणत्रयं समाप्तं; on fol. 47*b*: कूटाघटितलक्षणं समाप्तं. Fol. 11, and again fol. 55, a new handwriting is setting in.

[J. Taylor.]

1893.

4B. Foll. 77; size 9⅜ in. by 4½ in.; ten lines in a page.

Dīdhitiprakāśikā, another fragment of *Gadādhara's* commentary, treating on pp. 10–15 of the *Anumānadīdhiti* (Calc. ed.). Foll. ३६–४१ of the original paging are lost (with the commentary on p. 11, l. 22 – p. 13, l. 2 of the *Anumānadīdhiti*).

It begins: ननु वाच्यत्वं पदशक्तिः॥

Subscriptions: व्यधिकरणधर्मावच्छिन्नाभावस्वीकारेण शिरोमणिना कृतस्य लक्षणद्वयस्य भट्टाचार्यकृता टिप्पणी समाप्ता (fol. 35*b*), प्रगल्भलक्षणं समाप्तं (fol. 36*a*, after the lacuna), द्वितीयमिश्रलक्षणं समाप्तं (fol. 41*a*, the end of the *tritīyamiśralakshaṇa* is not marked), कूटाघटितलक्षणं समाप्तं (fol. 52*a*), श्रीदीधितिप्रकाशिकायां गदाधरभट्टाचार्यविरचितायां चतुर्दशलक्षणा समाप्ता (fol. 76*b*).

[A. C. Burnell.]

1894.

1675b. Foll. 101; size 9¼ in. by 4 in.; 9 to 10 lines in a page.

(*Gādādharī*), the *Avayavaṭippaṇī*, treating on pp. 119–127 of the edition. In the beginning, and at the end, there are explained passages from the *Cintāmaṇi*, which were passed over by *Śiromaṇi*, see pp. 54 and 57 of the printed *Cintāmaṇi*.

The commentary begins: अनुमानं निरूप्य न्यायतदवयवनिरूपणं प्रतिजानीते मूले तचेति°

[H. T. Colebrooke.]

1895.

1707. Foll. 217; size 9¼ in. by 4½ in.; foll. 1–19 six to nine lines, foll. 20–41 eleven to nine lines, foll. 42–217 ten lines in a page.

Anumānadīdhitiṭippaṇī, *Gadādhara's* commentary on the last part of the *Anumānadīdhiti* (pp. 127–163 of the edition). See the ninth and tenth fragment in no. 1889 (1885).

The volume begins: हेत्वाभासनिरूपणे प्रसङ्गस्यापि सङ्गतित्वं संभवति व्याप्तिपक्षधर्मता

The subscription is: इति श्रीमन्महामहोपाध्यायगौडदेशीयगदाधरचक्रवर्त्तिविरचिता अनुमानदीधितिटिप्पणी संपूर्णा॥

[H. T. Colebrooke.]

1896–1898.

1010. Foll. 312; size 10⅛ in. by 4½ in.; 10 or 11 lines in a page.

1126. Foll. 337; size 11⅞ in. by 4¼ in.; 10–12 lines in a page.

331. Foll. 444; size 12 in. by 4½ in.; ten to twelve lines, foll. 42–71 twelve to fourteen lines in a page.

Anumānakhaṇḍagādādharīvivṛiti, or *Kāśikā* (see the introductory couplets), a commentary on the *Anumānakhaṇḍa* of the *Gādādharī*, by *Kṛishṇa Bhaṭṭa*, a nearly complete copy in eleven fragments, bound together without any order.

Hall, in the Index, p. 31, no. xlii., gives the surname *Āraḍe* to the author; the colophons call him आरडोपाह्वकृष्णभट्ट. He was the son of *Raṅganātha* (not *Raghunātha*, as Aufrecht has it in the Cat. Cat., p. 118), younger brother of *Nārāyaṇa*, and pupil of *Śrī Kṛishṇa*.

1) Vol. I., foll. 73–142 (१–७२).

The first part of the whole commentary, having the subscription *Anumiti Āraḍopāhva-Kṛishṇa-bhaṭṭīyam*. See this first part in the *Gādādharī* of no. 1889 (1885).

Kṛishṇa Bhaṭṭa begins:

श्रीकृष्णं मुहुरानम्य कृष्णो नारायणानुजः ।
गदाधरमतार्थानां काशिकां तनुते भृताम् ॥ १ ॥

राङ्गनाथिः कृष्णाशर्मा(*sic*!) पंडितेभ्यः कृताञ्जलिः ।
याचते भय आनम्य दृष्ट्वंबुध्वा(*sic*!) वचो मम ॥ २ ॥

अभिवन्द्येति मङ्गलं ०

2) Vol. II., foll. 1–131 (१–१३२).

Vyadhikaraṇadharmāvachinnābhāvagranthasya vivṛitiḥ, complete. See this chapter of the *Gādādharī* in no. 1890 (597*a*), fol. 26*a*, l. 5 – fol. 123, where it is complete, and in no. 1889 (fragm. 2), foll. 262*a*–281, where it is incomplete.

It begins: मूलमित्यादि । इच्छैववाच्यत्वं ०. After the colophon there are three additional *ślokas*, the first of which begins: असमानाधिकरणैरवच्छिन्न ०

Between this part and the preceding one the *Siṃhavyāghralakshaṇa* is wanting.

3) Vol. II., foll. 132–157 (१–२७).

The *Pūrvapakshagranthavivṛiti*, the commentary on foll. 55–81 of the *Gādādharī* in no. 1892 (pp. 15–22 of the printed *Anumānadīdhiti*), complete. It begins: अवृत्तिहेतुकेति वह्निमान् ०.

4) Vol. I., foll. 143–212 (१–७०).

The *Siddhāntalakshaṇavivṛiti*, the annotations on the *Gādādharī*, to pp. 22–28 of the printed *Anumānadīdhiti*. See the beginning of this part of the *Gādādharī* in no. 1892, fol. 81 sqq., and the whole of it in no. 1887, fol. १६८*a*–२३१*a*.

The *Kāśikā* begins: महानसीयवह्नित्वावच्छिन्नाभावमादायेति.

5) Vol. III., foll. 306–444 (१–१३९).

The annotations on the *Gādādharī* to pp. 28–64 of the *Anumānadīdhiti*, in five divisions:

The *Avacchedakalakshaṇavivṛiti*, the commentary on foll. २३१*a*–२६५*a* of the *Gādādharī* in no. 1887 (*Dī*. pp. 28–31). It begins: दीधितौ नन्ववच्छेदकत्वामिति(*sic*!), ends fol. 322*a*.

The *Sāmānyābhāvagranthārtha*, the commentary on foll. २६५*a*–२८५*a* of the *Gādādharī* in no. 1887 (*Dī*. pp. 31–34). It begins: संगमयतीति अन्यथार्थान्तरं स्यात् । ends fol. 333*a*.

A third part having the colophon *iti Saha*(*cāragrantha*?), the commentary on foll. २८५*a*–३४९*a* of the *Gād*. in nos. 1887 and 1888 (*Dī*. pp. 34–49). It begins: दीधितौ नानाव्यक्तिकेति, ends fol. 370*b*.

The *Vyāptyanugamavivṛiti*, the commentary on foll. ३४९–४१० of the *Gād*. in no. 1888 (*Dī*. pp. 49–56). It begins: शङ्कासामग्रीत्याह मूल सा चेति, ends fol. 432*a*.

A fifth part with the subscription *iti Sāmānyalakshaṇāyām Kṛishṇabhaṭṭīyam,* the commentary on foll. ४१०–४१४*a* of the *Gād.* in no. 456 (*Dī.* pp. 56–64). It begins: निरूपणं सा चेन्द्रियसंबद्धविशेषणतेत्येवंरूपं, ends fol. 444*b*.

6) Vol. III., foll. 1–103.

The *Pakshatāgranthārtha,* the commentary on the *Gādādharī* to pp. 87–94 of the *Anumānadīdhiti.* See no. 1890 (597*b*) and the fourth fragment in no. 1889. The *Kṛishṇabhaṭṭīya* begins: मूले व्याप्त्यनन्तरं पक्षधर्मता निरूप्यत इति ।

Between this part and the preceding one, the *Upādhigrantha* is wanting.

7) Vol. III., foll. 104–181.

The *Parāmarśagranthavivṛiti,* the commentary on the *Gādādharī* on pp. 94–112 of the *Anumānadīdhiti,* incomplete. See the *Gādādharī* in no. 1890 (597*c*) and in no. 1889, fragments 5 and 6.

This part begins:

श्रीकृष्णप्राणवल्लभायै श्रीवृषभायै श्रीवृषभानुकुमार्य्यै नमो नमो ऽस्तु ॥

राधादामोदरौ देवावन्योन्यापांगतस्करौ ।
परस्परह्रुपीकावष्टम्भावलगतौ स्तुमः ॥ १ ॥

लक्षणमभिधाय °

8) Vol. I., foll. 1–72.

The *Kevalānvayigrantha,* foll. 1–36 and 58–70*a*. The *Vyatirekigrantha,* foll. 70*a*–72. Both parts together contain the annotations on the *Gādādharī* on pp. 112–118 of the *Anumānadīdhiti.* See this part of the *Gādādharī* in no. 1889, fragment 7. The *Kevalānvayigrantha* begins: हेत्वोरिति मूलस्यासाधारणादि °, the *Vyatirekigrantha* begins: स्वयं परामर्शग्रन्थे.

Foll. 37–57 contain a large piece of a *Savyabhicāragrantha* (fol. 39*a* ends the *Savyabhicārapūrvapaksha;* the next part begins: संबन्धीति एकसंबन्धिप्रकार °); I have not made out whether this fragment forms part of this commentary of *Kṛishṇa Bhaṭṭa,* or not. For *Savyabhicāragrantha* as title of a special chapter in the *Gādādharī,* see Burnell's Tanj. MSS., p. 116. The second page of fol. 36 is left blank; the last word on fol. 36*a* is असाधारण्य, the first on fol. 37*a*, संग्रहाय.

9) Vol. III., foll. 182–305 (१–१२४).

The *Avayavagranthavivṛiti,* the annotations on the *Gādādharī* on pp. 119–127 of the *Anumānadīdhiti.* See this part of the *Gād.* in no. 1894 (1675*b*) and in no. 1889, fragment 8.

The annotations begin: अनुमानं निरूप्येति लिङ्गपरामर्शे °

10) Vol. II., foll. 158–337 (१–१८०).

The *Sāmānyaniruktiṭippanī,* the commentary on the *Gādādharī* on p. 127 sqq. of the *Anumānadīdhiti.* See the *Gād.* in no. 1889, fragment 9.

It begins: तत्वनिर्णयविजयप्रयोजकत्वादिति मूले °

11) Vol. I., foll. 213–312.

The *Asādhāraṇagrantha,* incomplete at the beginning (. . ताकज्ञानवैशिष्ट्य °), ends fol. 227*b*; the *Anupasaṃhārigrantha,* begins न निर्दोषत्वमिति, ends fol. 235*a*; the *Viruddhagrantha,* begins मूले नापीति, ends fol. 236*b*; the *Satpratipakshagranthavākyārtha,* begins समानेति मूले, ends fol. 259*b*; the *Asiddhigranthavivṛiti,* begins मूले प्रत्येकमिति, ends fol. 280*a*; the last chapter begins किं त्विति गगनसाध्यके, ends fol. 312*a*. See the same chapters in the *Gādādharī* in no. 1889, fragments 10 and 11.

Date of this part: संवत् १८५१ मिति चइतवदी १२ वारसनीचर. All parts were written at about the same time. [H. T. Colebrooke.]

1899.

1227. Foll. 246; size 11¼ in. by 4¾ in.; generally twelve lines in a page; carelessly written by a hasty hand, of the 17th century.

Śiromaṇi-ṭīkā Māthuranāthī, a commentary on the *Anumāna*-section of *Śiromaṇi's Dīdhiti*, by *Mathurānātha Tarkavāgīśa*. See Hall's Index, p. 37, no. lxxi. (*Dīdhiti-Māthurī*). The Subdivisions are called *rahasya*, but there appear only a few. The MS. is bad and incomplete. Foll. 1, 10–14, 87–96 bear the marginal note शि० टी० म०, or मथु० (*i.e.* शिरोमणि टीका मथुरानाथी), foll. 64, 69–80, 111–155 मथुरानाथी; corrupt notes foll. 98, 228, 246?

It begins: ननु धूमवान् वह्नेरित्यत्रार्द्रेन्धनप्रभववह्नेरपि संयोगेन etc., apparently not the beginning of *Mathurānātha's* work. Fol. 19 begins a new numbering of the leaves, foll. 19–30 are ६–१७, foll. 31–86 are २–५५. Fol. 31*b* ends the *Vyāptigrahopāyapūrvapaksharahasya*, fol. 86*b* the *Anumānapramārahasya*.

Foll. 87–96 are १३–२१ of an original numbering, fol. 97*a* breaks off in the middle of the page.

The first two leaves of the new piece are lost, foll. 98–101 are numbered ३–५, foll. 109–158 ५२–९६, foll. 160–177 २–१९. Foll. 178*a* ends the *Upādhipūrvapaksharahasya*.

Fol. 193*a* contains the only colophon which mentions the name of the author, but it seems to be copied from an illegible original by an ignorant scribe: इति श्रीमथुरानाथतर्कवागीशविरचिते अनुमा -- दीधि -- चका(*sic!*)प्तिवादरहस्यं ॥

Foll. 194–226 is another fragment. It begins: सामान्याभाववद्वृत्तित्वग्रहदृशायामपि(?) अनुमित्यापत्तिः. Foll. 194–200 are numbered १–७, foll. 201–204 १३–१६. Foll. 205–213 are perhaps misplaced, they are numbered १६–९. Fol. 201*a* ends the *Vyāptipūrvapaksharahasya*.

Foll. 227–246 contain a last piece. It begins: तद्धर्मावच्छिन्न०. The original numbering of the leaves is १, २, ६–१८, १७–२१. The last colophon is: इति श्रीबाधरहस्यं ॥

[H. T. Colebrooke.]

1900.

2397. Foll. 396; size 13⅛ in. by 5 in.; generally twelve lines in a page. The volume is bound in the Arabian fashion, the beginning of the text being at the end of the book.

Anumānaśiromaṇiṭīkā, a commentary on the *Anumānakhaṇḍa* of the *Dīdhiti*, by *Jayarāma Pañcānana*, a good copy, but not quite complete. "A fragment of a very scarce book" (Colebrooke on the title-page). See Hall's Index, p. 34, no. liv.; Weber's Catalogue (Berlin, 1853), p. 198, nos. 656, 657.

It begins:

श्रीविघ्नेशमशेषमङ्गलभुवं भूयो ऽभिवाद्यादरात्
मूर्ध्नाधाय च रामभद्रचरणद्वन्द्वारविन्दद्वयम् ।
गूढाज्ञानघनावृता न विषयप्रोद्बोधिनी दीधितिस्
तस्माच्छ्रीजयराम एष तनुते गूढार्थविद्योतनम् ॥ १ ॥

ग्राह्याः क्वापि गिरो गुरोरिह परं दूष्यं परेषां वचो
वृन्दं मन्दधियां वृथा विलपितं नास्माभिरुट्टङ्कितम् ।
अत्र स्वीयविभावनैकविदितं यत्किंचिदावेदितं
सत्तर्कैकनिकेतनं कृतधियां तत्प्रीतये कल्पताम् ॥ २ ॥

ग्रन्थारम्भे विघ्नविघाताय विहितं शिष्टाचारपरिप्राप्तं मङ्गलं शिष्यशिक्षायै व्याख्यातृश्रोतृणामनुषङ्गतो मङ्गलाय च निबध्नाति। ओमित्यादि ।

Fol. 170*b* ends the *Vyāptivāda* (*Anumānadīdh.* Calc. ed., p. 45):

श्रीमता जयरामेण व्याप्तिवादे शिरोमणेः ।
निगूढा अपि भावार्थाः प्रत्यर्थं विशदीकृताः ॥

व्याप्नोति ॥

Fol. 222*b* ends the *Sāmānyalakshaṇagrantha* (*Anumānadīdh.*, p. 64), and begins the *Upādhivādavyākhyāna*:

इति श्रीजयरामो ऽसौ न्यायपञ्चाननः कृती ।
सामान्यलक्षणग्रन्थदीधितिं समदीपयत् ॥

न्यायपञ्चाननः श्रीमान् जयरामः समासतः ।
उपाधिवादव्याख्यानमातनोति मनोरमम् ॥

Fol. 258*a* ends the *Upādhivāda,* and begins the *Pakshatādīdhitivyākhyā* (*Anum. Dī.*, p. 87):

उपाधिवादं व्याख्याय जयरामः समासतः ।
पक्षतादीधितिव्याख्यामातनोति मनोरमाम् ॥

Fol. 277*b* ends the *Pakshatā* (*Anum. Dī.*, p. 94); fol. 309*b*, the *Parāmarśaṭippaṇī* (*Anum. Dī.*, p. 112); fol. 316*a*, the *Vyatirekiṭippaṇī* (*Anum. Dī.*, p. 118); fol. 349*b*, the *Avayavadīdhiti* (*Anum. Dī.*, p. 127):

श्रीमता जयरामेण रामेणेव महोदधिः ।
कथंचिदिह निस्तीर्णो गूढो ऽवयवदीधितिः ॥

The copy ceases in the commentary on p. 158 of the *Anumānadīdhiti* (Calc. ed.), thus omitting only the last four or five pages.

Fol. 31, which has verbally the same text as fol. 30, probably belonged to the original of this copy. [H. T. COLEBROOKE.]

1901.

953. Foll. 436; size $10\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; 11–15 lines in a page.

Anumānadīdhitivyākhyā, a commentary on the *Anumānakhaṇḍa* of the *Dīdhiti,* by *Bhavānanda Siddhāntavāgīśa.* See Hall's Index, p. 33, no. 50; Weber's Catalogue (Berlin 1853), p. 199, no. 662; Aufrecht's Oxford Catalogue, p. 242*a*, no. 597; Burnell's Tanj. MSS., II., p. 116.

It begins: **श्रीगणाधिपतये नमः श्रीसरस्वत्यै नमः ।**
नमस्कृत्य गुरून्सर्वान्विगूढं मणिदीधितौ ।
श्रीभवानन्दसिद्धान्तवागीशेन प्रकाश्यते ॥ १ ॥

नम इति परमात्मने सर्वोत्कृष्टात्मने नमः उत्कर्षश्च जगतः सृष्टिस्थितिप्रलयकर्तृत्वम् एकरूपस्य कथं सृष्ट्यादिविचित्रकारित्वं तत्र हेतुमाह स्रोमिति ०

The *Anumitiprakāśa* ends fol. 35*a* (see the printed text of the *Dīdhiti*, p. 7, l. 10); . . . . the *Upādhivādarahasya* begins fol. 229*b*, and ends fol. 297*a*; . . . . the *Avayavadīdhitivyākhyā* begins fol. 350*a*, and ends fol. 380*b*. The next and last part of the commentary, which is wanting in the next copy, begins: . . . **करो व्याप्तिपक्षधर्मते तत्प्रसङ्गात् हेतुनिरूपणप्रसङ्गात्**

The original pagination runs on from १ to ४४ and then begins again from ३१, but there is nothing wrong in the text. Foll. १५, १६, fol. ४७ (after fol. 60), foll. ५०, ५१, ५२ (after fol. 62), are lost. Foll. 160 and 161 are misplaced.

Date of the copy: **संवद्द्रीषुसप्तेंदुमिते (१७५७) गौरीपतेः पुरे ॥** [H. T. COLEBROOKE.]

1902, 1903.

336, 337. Foll. 439; size $11\frac{3}{4}$ in. by $5\frac{1}{4}$ in.; foll. 1–62 thirteen to fifteen lines, foll. 63–439 nine lines in a page. Foll. 1–62 are in another handwriting than the main bulk of this copy.

"*Śiromaṇivyākhyā Bhavānandī Anumānakhaṇḍa,*" a second copy, incomplete, ending with the *Avayavanirūpaṇa.*

Vol. I., foll. 1–218. Fol. 137 ends the *Siddhāntarahasya.* Foll. १३६, १३७, १७७, १७८, १७९, १८० are lost.

Vol. II., foll. 219–439. Fol. 253*b* ends the *Sāmānyalakshaṇā* (*sic !*); fol. 313*a*, the *Upādhivādarahasya.* Foll. ३११, ३१२ are lost.

[H. T. COLEBROOKE.]

1904.

2597. Foll. 244; size $11\frac{1}{2}$ in. by 5 in.; 12–18 lines in a page.

(*Bhāvānandī*), a third copy of *Bhavānanda Siddhāntavāgīśa's* commentary on the *Anumanadīdhiti,* with the text of the *Cintāmaṇi* and of the *Dīdhiti* in the middle of the page, incomplete at the end, and with many omissions.

The volume is bound with an utter neglect of the proper order of the leaves.

Foll. 1 and 132–135 = *Dī.* pp. 1 – 2, l. 9 (of the edition); foll. 240–242 = *Dī.* p. 2, l. 26 – p. 3, l. 12; foll. 136–239 = *Dī.* p. 8, l. 9 – p. 34,

l. 14; foll. 2–67 = *Dī.* p. 34, l. 15 – p. 61, l. 23; foll. 120–129 = *Dī.* p. 61, l. 23 – p. 64, l. 17; foll. 68–84 = *Dī.* p. 64, l. 18 – p. 69, l. 22; foll. 85–91 = *Dī.* p. 71, l. 9 – p. 74, l. 14; foll. 92–108 = *Dī.* p. 79, l. 2 – p. 85, l. 11; fol. 109*a* = *Dī.* p. 87, ll. 17, 18; foll. 109*b*–119 = *Dī.* p. 87, l. 19 – p. 91, l. 10; fol. 244*a* = *Dī.* p. 91, ll. 10, 11, 12; fol. 243*b* = *Dī.* p. 131, l. 17 – p. 131, l. 24; fol. 243*a* = *Dī.* p. 131, l. 26 – p. 132, l. 5; foll. 130, 131 = *Dī.* p. 136, l. 1 – p. 136, l. 20.

[MACK. COLL.]

1905.

2080d. Foll. 6 (paged 9–14); size 9 in. by 3½ in.; nine lines in a page.

(*Bhāvānandī*), a small fragment from the beginning of the *Anumānakhaṇḍa* with the special title: *Śrī-Bhavānanda-Bhaṭṭācārya-viracitaṃ Saṃgatilakshaṇam.* The first leaf, originally the ninth, begins . . **जनकं सधर्मः संगतिः ॥** The manuscript ends: **अतः उपमानखण्डे अनुमानभिन्नत्वेन उपमानं निरूपितमिति तदर्थं अनुमानं प्राक् निरूपितमिति भावः** (= fol. 10*b*, l. 10 in no. 1901).

[GAIKAWAR.]

1906–1910.

1655–1659. Size 9¼ in. by 4 in. (1658 is a little smaller).

Bhavānandīprakāśa, a commentary on the *Anumānakhaṇḍa* of the *Bhavānandī*, by *Mahādeva Paṇḍita*, a Benares Pandit, surnamed *Puṇyastambhakara* (see the last colophon), or *Puṇatāmakara* (see the colophon in vol. 5, fol. 757*b*), son of *Mukunda Paṇḍit*, and pupil of *Śitikaṇṭha* (see the introductory couplets), or *Śrīkaṇṭha Dīkshita* (see the same author's *Sarvopakāriṇī* and *Nyāyakaustubha*). See Hall's Index, p. 33, no. li.; Weber's Catalogue (Berlin, 1853), p. 199, nos. 664–666.

The copy is incomplete, ending with the *Upādhivādarahasya*.

Vol. I., foll. 244; 10–12 lines in a page.

It begins:

भक्तानां त्राणकर्त्ता विविधभवमहादुःखदैन्यप्रहर्त्ता
संहर्त्ता किल्बिषाणां प्रबलदितिसुतप्राणहन्तागधर्त्ता ।
भर्त्ता यो –⏑ जाया नतजनहृदयाकाङ्क्षितानां सुकर्त्ता
धर्त्ता सर्वसहायास्तु भवतु भगवान् भव्यकर्त्ता सदा नः॥१॥

यो ऽसौ कर्कशवक्रतर्करचनासु –⏑––⏑–
–––⏑⏑ बहैणैकरसिकः ख्यातो (धरा)मण्डले ।
मीमांसानिपुणो ऽक्षपादकणभुक्शास्त्राब्धिपारंगतस्
तस्य श्रीशितिकण्ठदीक्षितगुरोः पादाम्बुजं संश्रये ॥ २ ॥

सिद्धान्तवागीशवचो ऽतिगूढं श्रीमन्महादेवबुधेन बुद्धा ।
तदर्थजातं च विभाव्य युक्त्या व्याख्यायते ऽमत्सरसूरितुष्ट्यै॥३॥

अन्वीक्षासक्तचित्तानां विद्वत्तर्कविलासिनाम् ।
भवानन्दीप्रकाशो ऽयं तनोतु मुदमद्भुतां ॥ ४ ॥

क्व भवानन्दवाग्गुम्फो मन्दस्य मम धीः क्व च ।
तथापि यत्प्रवृत्तो ऽहं तत्र मे शरणं शिवः ॥ ५ ॥

यत्र कैरपि टीकायां विवृता नैव दीधितिः ।
आशयो यत्र न स्पष्टस्तस्याप्युद्टंकनं त्विह ॥ ६ ॥

अनालोच्य सिद्धान्तवागीशवाणीं
वृथासूपितैः पण्डितैर्गौडजातैः ।
यदुद्भावितं दूषणाभासवृन्दं
तदुद्धारणार्थो ममोद्योग एषः ॥ ७ ॥

स्वीयं यो ग्रन्थमन्यस्य तदीयं चान्यकर्तृकम् ।
वक्ति शी(र्घ्रं तपोन)*ाशस्तावुभौ जारजातकौ ॥ ८ ॥

गुरुदेवप्रसादेन सम्यक्भावनयागते ।
यो ऽत्रत्यार्थे ऽन्यथाशंकी देवानां प्रिय एव सः ॥ ९ ॥

यद्यप्यल्पश्रुतास्तोषमेष्यन्ति न कृतौ मम ।
तथापि न क्षतिस्तुष्टा भविष्यन्त्येव पण्डिताः ॥ १० ॥

Fol. 72*a* ends the *Saṃgatiprakāśa*; the next part begins:

नत्वा शङ्करपादाब्जं भजतामखि(ले)ष्टदं ।
भवानन्दवचोव्याख्यां कुर्वे ऽनुमितिलक्षणे ॥ १ ॥

---

* I take these *aksharas*, which I could not read in the MS., from Weber's Catalogue.

Fol. 238*b* ends the *Anumānasvarūpanirūpaṇaprakāśa,* fol. 244*a* the *Anumānaprāmāṇyavādaprakāśa.*

Vol. II. Foll. 215 (1–215); foll. 1–114 eleven lines, foll. 115–215 ten lines in a page.

It begins:

नत्वा पदाम्भोजयुगं शिवस्य
स्मृत्वा गुरूक्ताखिलयुक्तिजातम् ।
कृत्वा निगूढार्थविभावनां च
व्याख्यायते व्याप्तिरहस्यमत्र ॥ १ ॥

Fol. 30*a* ends the *Pañcalakshaṇīprakāśa,* fol. 52*b* the *Siṃhavyāghralakshaṇaprakāśa,* fol. 134*b* the *Cakravarttilakshaṇa.*

Vol. III. Foll. 229 (216–430); ten lines in a page.

Fol. 305*b* ends the *Vyadhikaraṇadharmāvachinnābhāvaprakāśa,* fol. 356*b* the *Vyāptipūrvapakshaprakāśa.* The next part begins:

त्रिपुरारातिपादाब्जनखचन्द्रसमुद्भवाः ।
कान्तयः शुभदाः संतु ममाज्ञानतमोभिदः ॥ १ ॥
नत्वा गुरुपदद्वन्द्वं सूक्ष्मदृष्ट्या विभाव्य च ।
भवानन्दवचोव्याख्यां व्याप्तिसिद्धान्त आरभे ॥ २ ॥

Vol. IV. Foll. 210 (445–654); 10–12 lines in a page.

Fol. 459*b* ends the *Siddhāntalakshaṇaprakāśa,* fol. 532 the *Avachedakalakshaṇaprakāśa* with the following couplet:

व्याख्यावच्छेदके ग्रन्थे या मया रचिता श्रमात् ।
तया भवतु संतुष्टः शिवया सहितः शिवः ॥ १ ॥
नमामि तत्परं धाम धामसर्वस्य वस्तुनः ।
दुर्लभं यत्प्रसादेन सुलभं भवति क्षणात् ॥ २ ॥

The next part begins:

वक्रतग वक्रगिर(?) व्याख्यानमपि कुर्वन्ति ।
प्रतिबन्धकसामान्याभावसंपादको ऽस्त्वलम् ॥ १ ॥

Fol. 547 ends the *Sāmānyābhāvaprakāśa,* fol. 612*b* the *Vyāptivādaprakāśa* with the couplet:

व्याप्तिवादभवानन्दीगूढार्थो विशदीकृतः ।
महादेवेन सुधिया संप्रदायानुसारतः ॥ १ ॥

The next part begins:

सहचारे ऽतिदुर्बोधे भवानन्दीप्रकाशने ।
करोतु मम सामर्थ्यं शिवासहचरः शिवः ॥ १ ॥

Fol. 633*b* ends the *Sahacāragranthaprakāśa* with the couplet:

सहचारे ऽतिदुर्बोधे या व्याख्या यत्नतः कृता ।
तया तुष्यन्तु नितरां मात्सर्यरहिता बुधाः ॥ १ ॥

The next part begins:

तर्कें निर्गलवक्रोक्तितर्कें(read तर्के)संपर्ककर्कशे ।
व्याख्यां करोमि रुचिरां शरणं तत्र मे गुरुः ॥ १ ॥

Vol. V. Foll. 209 (655–863); twelve lines in a page.

Fol. 672*b* ends the *Tarkagranthaprakāśa* with the couplet:

तर्कग्रन्थे ऽतिदुर्बोधे तार्किकाणां सुखावहा ।
या व्याख्या रचिता रम्या तया तुष्यन्तु सज्जनाः ॥ १ ॥

Fol. 691*a* ends the *Vyāptyanugamaprakāśa,* fol. 757*b* the *Sāmānyalakshaṇaprakāśa* with the couplet:

सामान्यलक्षणा व्याख्या कृतासामान्यलक्षणा ।
विद्वांसः सन्तु सुप्रीतास्तयासामान्यलक्षणाः ॥ १ ॥

The next part begins:

नत्वा शिवं शिवायुक्तं महादेवेन धीमता ।
उपाधौ क्रियते व्याख्या भवानन्ग्निरो* स्फुटा ॥१॥

Fol. 799*b* ends the *Upādhipūrvapakshaprakāśa,* on the last page the *Upādhivādarahasya* with the couplets:

दुरूहोपाधिवादस्य या व्याख्या रचिता मया ।
तुष्टास्सन्तु तया सन्तो विद्वांसो निरुपाधयः ॥ १ ॥
भवानन्दीप्रकाशे ऽस्मिन्महादेवेन निर्मिते ।
विषमोपाधिवादस्य प्रकाशः पूर्णतामितः ॥ २ ॥

इति श्रीमत्पुण्यस्तम्भकरोपनामकमुकुन्दपण्डितात्मजमहादेवपण्डितविरचिते भवानन्दीप्रकाशे उपाधिवादस्समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1911, 1912.

524, 446. Foll. 206 and 386 resp.; size $9\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.

---

* Prof. Aufrecht suggests भवानन्दगिरां.

Anumānamaṇidīdhitibhavānandīvyākhyāsarvopakāriṇī, commonly called *Sarvopakāriṇī*, a shorter commentary on the *Anumānakhaṇḍa* of the *Bhavānandī*, by *Mahādeva Paṇḍit.* It is an abridgment of the same author's larger commentary "*Bhavānandīprakāśa*," as is stated in the introductory and the final couplets. See Hall's Index, p. 34, no. lii.; Weber's Catalogue (Berlin, 1853), p. 200, no. 667. In the final *ślokas Mahādeva* calls the *Prakāśa* and the *Kaustubha* his two sons, and the *Upakāriṇī* his daughter, whom he has begotten by his spiritual wife *Buddhi.*

Vol. I. Foll. 1–20 eleven lines, foll. 21–206 (by another hand) ten lines in a page.

It begins:

त्रिपुरारातिपादाब्जनखचन्द्रसमुद्गताः ।
कान्तयः शुभदाः सन्तु ममाज्ञानतमोभिदः ॥ १ ॥
यदालम्बनतो मूर्खस्तार्किकाणां धुरंधरः ।
बुधो भवति तं वन्दे गुरुं श्रीकण्ठदीक्षितम् ॥ २ ॥
भवानन्दकृता व्याख्यानुमानमणिदीधितेः ।
व्याख्यायते निगूढार्था महादेवेन तत्त्वतः ॥ ३ ॥
भवानन्दीप्रकाशस्तु विस्तृतो रचितो मया ।
अतः संक्षेपतः कुर्वे व्याख्यां सर्वोपकारिणीम् ॥ ४ ॥

प्रारिप्सितनिर्विघ्नसमाप्तिकामनया कृतगुरुनमस्काररूपं मङ्गलं शिष्यशिक्षायै निबध्नंश्चिकीर्षितं प्रतिजानीते । नमस्कृत्येति ।

Fol. 9*b* ends the *Saṃgatigrantha*, fol. 39*a* the *Anumānalakshaṇa*, ibid. the *Anumānasvarūpanirūpaṇa*, fol. 40*a* the *Anumānaprāmāṇyanirūpaṇa*, fol. 45*a* the *Pañcalakshaṇī*, fol. 50*b* the *Siṃhavyāghralakshaṇa*, fol. 95*a* the *Vyadhikaraṇadharmāvachinnābhāvavyākhyā*, fol. 106*a* the *Pūrvapakshagrantha*, fol. 125*b* the *Siddhāntalakshaṇavyākhyā*, fol. 140*b* the *Vyāptivāda*, fol. 296*a* the *Sāmānyalakshaṇāgrantha* (*sic*!).

Vol. II. Foll. 356, by the same hand as foll. 1–20 in Vol. I.; eleven lines in a page.

Fol. 62*a* ends the *Upādhigranthavyākhyā*, fol. 96*b* the *Pakshatāgrantha*, fol. 168*a* the *Vyatirekigranthavyākhyā*, fol. 285*a* the *Savyabhicāragranthavyākhyā*, fol. 293*a* the *Sādhāraṇagrantha*, fol. 298*b* the *Asādhāraṇagrantha*, fol. 306*a* the *Anupasaṃhārigranthavyākhyā*, fol. 326*b* the *Satpratipakshagrantha*, fol. 352*b* the *Asiddhigrantha.*

The final couplets are:

भवानन्दवचोव्याख्या महादेवेन निर्मिता ।
सर्वोपकारिणी नाम्ना संपूर्णा सदनुग्रहात् ॥ १ ॥
भवानन्दवचोव्याख्या समुद्भूतैः श्रमैर्मम ।
सिद्धश्वरी(? r. सिद्धेश्वरी)जगन्माता प्रीणातु सशिवा [भृशम् ॥ २ ॥
विद्वद्वरं मुकुन्दाख्यं पितरं प्रणमाम्यहम् ।
यदोप(यदीय?) सुकृतेनैव संपूर्णैषा कृतिर्मम ॥ ३ ॥
श्रीकण्ठदीक्षितं नौमि गुरुं गौतमरूपिणम् ।
येन चूर्णीकृतास्सद्यो विदुषां गर्वपर्वताः ॥ ४ ॥
भावानन्दीयथार्थार्थज्ञानेच्छा यस्य विद्यते ।
तेनोपायसहस्रेण संग्राह्येयं कृतिर्मम ॥ ५ ॥
मदीयकृतिमुत्तमामभिनवार्थविद्योतिनीं
विलोक्य मुदमायाद्यदि (?perhaps मुदमाप्नुयाद्यदि) [सतां बुधानां गणः ।
तदा भवति निन्दया किमिह बालिशानां शतैर्
विधुः कुवलयेप्सितो न दिन(read न हि न)निन्द्यते
कृतिर्मदीया यदि चेत्सदीहिता [तामसैः ॥ ६ ॥
तदा किलास्याश्चरितार्थतैव ।
कस्तूरिकाविज्ञजनैर्विमुक्ता
गुणज्ञलोकादरतः कृतार्था ॥ ७ ॥ 51846
विज्ञापयामि सुहृदो बुधान्सत्संप्रदायिनः ।
कृपासंभृतं दस्यैषा(?) वीक्षणीया कृतिर्मम ॥ ८ ॥
प्रकाशकौस्तुभौ पुत्रावात्मजामुपकारिणीम् ।
बुद्धिपत्न्यामलौकिक्यां महादेवो ह्यभावयत् ॥ ९ ॥
लौकिक्यां लौकिकं पत्न्यामलौकिक्यामलौकिकम् ।
उत्पाद्यापत्यमभजन्महादेवः कृतार्थताम् ॥ १० ॥

इति श्रीकाशीवासिमहाशब्दान्वयसंभूतपुण्यस्तंभकारोपनामकश्रीमन्मुकुन्दपण्डितात्मजमहादेवपण्डितविरचितानुमानमणिदीधितिभवानन्दीव्याख्या सर्वोपकारिणी संपूर्णा ॥

Date: संवत् १८२८.

[H. T. COLEBROOKE.]

1913.

1369b. Foll. 38; size 9½ in. by 4½ in.; ten lines in a page.

Sarvopakāriṇī, a small portion of a second copy, ending with the *Anumānaprāmāṇyanirūpaṇa.* [H. T. COLEBROOKE.]

1914.

681. Foll. 204; size 9⅝ in. by 4⅛ in.; eleven lines in a page.

Bhāvānandīvyākhyā, a commentary on *Bhavānanda's* commentary on the *Anumānakhaṇḍa* of the *Dīdhiti*, by *Dinakara*, incomplete, explaining the commentary on scarcely the first tenth of the *Dīdhiti.*

This commentary is not mentioned in Hall's Index, but see Burnell's Tanj. MSS., II., p. 116. It begins:

प्रद्योतनस्तिमिरवारणवारणाय
संचारयन्निजकराग्रलसन्नखानि ।
उन्मीलयन्नखिललोकविलोचनानि
भूपा (*sic*!) तमोनिरसनाय च नः शिवाय ॥ १ ॥
विद्वद्वर्यधुरीणस्य पितुः पादावनुस्मरन् ।
भवानन्दवचोव्याख्यां ब्रूते दिनकरः सुधीः ॥ २ ॥

ग्रन्थारम्भे विघ्नविघाताय कृते गुरुप्रणतिरूपं मङ्गलं शिष्यशिक्षायै स्वकीर्त्यनुवृत्तये स्वनाम च निबध्नश्चिकीर्षितं प्रतिजानीते नमस्कृत्येति ।

Subscriptions: fol. 27*a* इति दिनकररचितोपाध्यायमतव्याख्यानं समाप्तम्; fol. 140*b* इति दिनकरकृतभवानन्दीव्याख्यायां प्रगल्भलक्षणान्तम्; fol. 157*b* इति श्रीरघुनाथभट्टाचार्यशिरोमणिपरिष्कृतव्यधिकरणधर्मावच्छिन्नाभावमिश्रलक्षणटिप्पणीव्याख्यानं संपूर्णम्; fol. 183*b* कूटघटितं समाप्तम् ॥

The last words are सनवस्थाभिया ऽप्रामाण्यज्ञानस्यानुत्पन्नत्वादिति (without colophon).

[H. T. COLEBROOKE.]

1915, 1916.

328 & 857. Foll. 208 and 278 resp.; size 12 in. by 4½ in.; written by different hands.

Anumānamaṇidīdhitiṭippaṇī, a commentary on the *Anumānakhaṇḍa* of the *Dīdhiti*, by *Jagadīśa Tarkālaṃkāra Bhaṭṭācārya*, and hence called *Jāgadīśī* (in the marginal notes). See Hall's Index, p. 35, no. lvii.; Aufrecht's Catalogue, p. 242, nos. 593–596; Weber's Catalogue, p. 198, no. 654; Rājendralāla Mitra's Notices of Skr. MSS., vol. ii., p. 335, no. 945, vol. iv., p. 124, no. 1542.

328. Vol. I. Foll. 208 (paged 1–209); 9–13 lines in a page.

The *Pūrvakhaṇḍa.* This MS. begins to explain the *Dīdhiti* from the *Vyāpti* chapter (see p. 8 of the printed text), the *Anumānaprāmāṇya* chapter is wanting. The first words are: समारब्धेति ॥ समारब्धं यदनुमानप्रामाण्यपरीक्षणं तत्कारणीभूतं यद्व्याप्तिग्रहोपायप्रतिपादनं तन्निदानीं व्याप्तिस्वरूपनिरूपणमित्यर्थः । See the same beginning in the second copy.

Colophons of single chapters are: इत्यवच्छेदकलक्षणटिप्पणी संपूर्तिगतवती fol. 114*b*; इति सामान्याभावशिरोमणिटिप्पणी जगदिशिः (*sic*!) fol. 124*a*; व्याप्तिवादः समाप्तिमगमत् fol. 148*b*; fol. 170 the colophon is wanting (इति तर्कवादः समाप्तः, fol. 160 of the second copy); इति व्याप्त्यनुगमः fol. 176*b*; समाप्तो ऽयं पूर्वखण्डः ॥

इति श्रीमहामहोपाध्यायश्रीमज्जगदीशतर्कालंकारभट्टाचार्यविरचितानुमानमणिदीधितिसामान्यलक्षणाटीप्पणी (*sic* !) समाप्ता ॥

857. Vol. II. Foll. 278 (paged 210–485); 10–12 lines in a page.

The *Uttarakhaṇḍa.* The first words are: प्रसङ्गादिति व्याप्तिग्रहप्रतिबन्धकग्रहजनकग्रहविषयत्वेन स्मृतस्योपाधेरुपेक्षानर्हत्वादित्यर्थः ।

Subscriptions of single chapters: इति श्रीजगदीशतर्कालंकारभट्टाचार्यविरचितानुमानखण्डदीधित्युपाधिवादटिप्पणी समाप्ता fol. 254*b* of the original paging; इति श्रीजगदीश ० पक्षताटिप्पणी समाप्तः (*sic*!) fol. 291*b*; इति परामर्शटिप्पणी समाप्ता fol. 336*a*; इति श्रीमहामहोपाध्याय ० केवलान्वयिटिप्पणी समाप्तः (*sic*!) fol. 356*b*;

इति महामहोपाध्याय° केवलव्यतिरेकिटिप्पनी समाप्ता fol. 361*b*; इति जगदीश° अवयवटिप्पणी समाप्तः fol. 398*b*; इत्यसिद्धिटिप्पणी fol. 468*a*; इति श्रीमहामहोपाध्यायश्रीमज्जगदीशतर्कालंकारभट्टाचार्य[विर]चितानुमानमणिदीधिति-प्रकाशिका टिप्पणी संपूर्णी (*sic*!). The first of the two final couplets begins कुर्वन्ति नित्यमनुमानमणेरनेके°

There are many small omissions in the last quarter of this volume.

Date: संवत् १८५१ ॥

[H. T. Colebrooke.]

1917.

1797. Foll. 271; size $12\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; 10–12 lines in a page.

Dīdhitiṭippaṇī, a second copy, incomplete, but well written.

a) Foll. 203. The *Pūrvakhaṇḍa*, the same as in no. 1915 (328).

b) The *Avayavaṭippaṇī*, the sixth section of the *Uttarakhaṇḍa*, incomplete. Foll. 33 (204–237, orig. 1–33). It begins: मूलोक्तन्यायलक्षणस्याग्रे दूष्यतया स्वयं न्यायलक्षणमाह । The last words are: अत्राप्यनंतत्वं स्वघटकपद-प्राक्क्षणवृत्तित्वं । तथा च नि . . . (see vol. ii. of the first copy, fol. 395*b*, l. 10).

c) The *Pakshatāṭippaṇī*, the second section of the *Uttarakhaṇḍa*. Foll. 35 (238–271, orig. 2–35). The first leaf (with one page text) is lost, the second leaf begins: सामान्यं प्रत्येव बाधनिश्चयविरोधित्वाद° (see fol. 255*b*, l. 2 of the first copy.

[J. Taylor.]

1918-1921.

1704, 1035, 1624, 1034a. Size $18\frac{1}{4}$ in. by $3\frac{1}{4}$ in.; written in the Bengalī character.

(*Jāgadīśī*), a large portion of a third copy of *Jagadīśa's* commentary on the *Anumānadīdhiti*.

1) Vol. I. Foll. 33, paged 1–33. Eight lines in a page. The *Upādhivādagranthara-hasya*, ends fol. 33*a*.

2) Vol. II. Foll. 23, originally paged 34–56 (on the left side). Nine lines in a page. The *Pakshatāṭippaṇī*, ends fol. 56*b*.

3) Vol. III. Foll. 27, originally paged 57–83. Nine lines in a page. The *Parāmarśaṭippaṇī*.

4) Vol. IV. Foll. 19, originally paged 84–102. Seven or eight lines in a page. The *Kevalānvayiṭippaṇī* (ends fol. 16, l. 3, but without colophon), the *Kevala-vyatirekiṭippaṇī* (ends fol. 19*b*) and the beginning of the *Avayavaṭippaṇī*. The writing on the first leaves is nearly obliterated. [H. T. Colebrooke.]

1922, 1923.

1951 & 2013. Foll. 64 and 155 resp.; size $9\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; nine lines in a page.

Anumānamañjūshā, a copious commentary on the *Jāgadīśī* (जा° टी° ख° on the margin), by *Ārḍopāhva Krishṇa Bhaṭṭa*. See Hall's Index, p. 35, no. lviii. Both volumes together contain only the commentary on a small part of the *Anumāna*-section, the *Vyadhikaraṇa-dharmāvacchinnābhāva*, see foll. 1–51 of the *Jāgadīśī* in no. 1917.

Vol. I. begins मूले नन्विति (*Dīdhiti*, Calc. ed., p. 8, l. 13) । अनुमितिरुक्तलक्षणलक्षिता, see the first cue from the *Jāgadīśī* समारब्धमिति on l. 5. The last cue वाच्यत्वादीति occurs on fol. 11*b*, l. 8, of no. 1917. After the colophon इत्यनुमानमंजूषायां पंचलक्षणी समाप्ता there are the following couplets:

अक्षपादमतार्थीनां काशिका मुक्तिकाशिका ।
यथात्यक्तशरीराणां काशिका मुक्तिकाशिका ॥ १ ॥

हरिः पिता हरिर्माता हरिर्भ्राता हरिः सुहृत् ।
हरिरेव जगत्सर्वं हरेरन्यन्न भाति मे ॥ २ ॥

Vol. II. begins विषयताया विषयिरूपत्वे ऽतिप्रसक्ति-रेवेति दोषः. The last cue वाच्यत्वादिनेति occurs on fol. 51*b*, l. 2, of no. 1917. The colophon is इत्यारडोपाह्वकृष्णभट्टविरचिता चतुर्दशलक्षणीमंजूषा ॥ There are some verses on the last page the beginning of which is तापो नापगतस्तृपा °

[J. TAYLOR.]

1924.

1303c. Foll. 38; size 12¾ in. by 4¾ in.; 10 or 11 lines in a page.

"*Nyāyakroḍapatrakhaṇḍa* 2" (*sic* on the first leaf), two different sets of notes on difficult passages in the *Jāgadīśī*. They may be identical with two of the *Kroḍas* in Hall's Index, p. 35, nos. lix.–lxx., but as they are without any special title, identification is impossible. That they belong to the *Jāgadīśī*, is evident from the numerous passages of the *Jāgadīśī* which they quote and explain.

1) Foll. 1–10. This *Kroḍa* begins: परिकरः सहकारि स च व्याप्तिपक्षधर्मत्वादिरिति तथा च व्याप्ति-पक्षधर्मताविशिष्टहेतुं निरूप्येत्यर्थः। न च तादृशहेतुरपि न निरूपित इति वाच्यं विशेषणविरूपणेनैव विशि-ष्टनिरूपणस्यानायासेन प्राप्तत्वात् तेन हेतुना व्याप्ति-पक्षधर्मताविशिष्टहेतुना इत्यर्थः।

2) Foll. 11–19. A second copy of the same *Kroḍa*, in the same handwriting.

3) Foll. 20–38. A second *Kroḍapatrakhaṇḍa*, different from the first. It begins: श्रय सोक्षा (*sic*!) उपाध्याम (*sic*!)। तमवलम्ब्याभावप्रसिद्धि-करणे साध्यप्रतियोगिकाभावप्रसिद्धिकरणे प्रमेयसाध्य-कस्थाने समवायित्वेन वाच्यत्वम्।

[H. T. COLEBROOKE.]

1925.

2368a. Foll. 10; size 10¾ in. by 2¾ in.; ten lines in a page.

Ślokavyākhyā Anumānadīdhitiparīkshāyāḥ, by *Nyāyavācaspati*, son of *Vidyānivāsa*: it is a commentary on a certain explanation of the introductory couplets of the *Dīdhiti*, this explanation forming part of a commentary on the whole *Dīdhiti* called *Anumānadīdhitiparīkshā*. Perhaps it is the same work as no. lvi. in Hall's Index, p. 34. For *Nyāyavācaspati*, see Aufrecht's Cat. Cat., p. 528 (*Rudra Nyāyavācaspati Bhaṭṭācārya*, son of *Vidyānivāsa Bhaṭṭācārya* of Bengal, grandson of *Bhavānanda*).

It begins: ओं नम इत्यादिश्लोकव्याख्यास्मदीयानुमान-दीधितिपरीक्षाया द्रष्टव्या। तत्र तेषु मध्ये। दिक्कालौ दिक्काल-पदवाच्यौ।

It ends:

विद्यानिवासपुत्रस्य न्यायवाचस्पतेरियम्।
निर्मितिर्निर्मलधियामानन्दयतु मानसम्॥

Date of the copy: संवत् १६७५ वर्षे ज्येष्ठवदि द्वितीया गुरौ भ° मधुसूदनात्मजगंगाधरानुजविद्याधरेण लिखितमिदं स्वार्थे परार्थे च॥ [GAIKAWAR.]

1926.

1072. Foll. 173 (paged 1 and 41–212); size 13⅞ in. by 2⅜ in.; six lines in a page; written in the Bengalī character.

Anumānamaṇidīdhiti Prasāriṇī, a commentary on the *Anumānakhaṇḍa* of the *Dīdhiti*, by *Mahāmahopādhyāya Krishṇadāsa Sārvabhauma Bhaṭṭācārya*, defective.

Probably it is the same commentary as the *Tattvacintāmaṇivyākhyā* in Hall's Index, p. 30, no. xxxix.

It begins: विष्टभ्येति न च विष्टम्भः संयोगविशेषः स चाकाशेन सर्म नास्तीति कथमेतदिति वाच्यम् Foll. 2–40 (orig. pag.) are lost.

Date of this excellent copy: शकाब्दाः १५२४.

[H. T. COLEBROOKE.]

c. The Āloka, by Jayadeva.

1927.

687. Foll. 227; size 10⅝ in. by 3½ in.; eight, sometimes nine lines in a page; written by two different hands, a new hand setting in on fol. 203.

Anumānāloka, a commentary on the *Anumāna*-section of the *Tattvacintāmaṇi*, by the *Mahāmahopādhyāya Jayadeva Miśra*, who was instructed by his uncle *Hari Miśra*. Another name of the author is *Pakshadhara*, in the first copy of the *Śabdāloka* (no. 1930). See Hall's Index, p. 38, no. lxxvii.

In Rājendralāla Mitra's Notices of Skr. MSS., vol. iii., p. 164, no. 1190, the *Āloka* is erroneously ascribed to *Gadādhara*.

The commentary begins:

अमुष्मिन्नेतावानपरिचिततत्त्वार्थगहने
प्रसङ्गो मे यद्यप्यहहपरिहासैकफलकः ।*
तथापि श्रीगौरीपरिवृढपदाम्भोजयुगले
न भग्ना भक्तिश्चेत् कथय किमशक्यं त्रिजगति ॥ १ ॥
अनुमानपरिच्छेदे तत्त्वचिन्तामणेरयम् ।
पितृव्यहरिमिश्रोपदिष्टो भावः प्रकाश्यते ॥ २ ॥

प्रत्यक्षानन्तरमनुमानस्योद्दिष्टत्वात् (० उद्देशात् the second copy) तल्लक्षणानन्तरमनुमानलक्षणं क्रियते इत्याह । अथेति ।

This copy leaves a good deal of the *Anumānakhaṇḍa* unexplained, ceasing with the sentence साधकाभावेन हि वह्न्यावन्यत्र ० (see the *Anumānakh.* of the *Cintāmaṇi* in no. 1870, fol. 156*b*, l. 3). The commentary ends: स च गौरवावतारो भिन्नयोरेकस्य चेत्यत्राविशेषादिति संक्षेपः ॥

Colophon: इति श्रीमहामहोपाध्यायसन्मिश्रजयदेवकृतौ तत्त्वचिन्तामणेरनुमानालोकः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1928.

1213a. Foll. 118; size 11⅞ in. by 4⅜ in.; twelve lines in a page.

Anumānakhaṇḍāloka, a second copy. It explains a few lines more of the *Cintāmaṇi* than the first copy. The last words are: तस्मात्तीतत्वाद्यभावेन ध्वंसासंभवादित्यवधेयम् ॥

Date and name of the scribe: संवत् १८४७ समये आषाढ सुदि ९ गुरौ लिखितमिदं लादुमल्लेन प्रभाकरस्येदं पुस्तकं शुभं ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

1929.

956b. Foll. 74 (paged 1–78); size 9½–10 in. by 3⅝ in.; foll. 1–11 fourteen to sixteen lines, foll. 12–74 ten to twelve lines in a page.

(*Anumānāloka*), a fragment. It has the curious colophon: इति श्रीमहोपाध्यायहरिरामविरचितमनुमानमिश्र पफाश (*sic!*). But the text agrees verbally with the *Anumānāloka* in no. 1927. The last words are: व्याप्तिविशिष्टेति ॥ व्याप्या समं संयुक्तसमवायादिधूमादिना संयोगादिवैहृत्याद्यधिकरणपर्वतादिसंयोगरूपत्वात् । See the preceding copy, fol. 76*a*, l. 3. Fol. 9 and foll. 37, 38 (of the original paging) are lost, for the fol. 9, which is in this copy, does not belong to this treatise, or is at least in the wrong place.

[H. T. COLEBROOKE.]

1930.

592b. Foll. 115 (paged 85–199); size 11 in. by 3¼ in.; foll. 85–96 six lines, foll. 97–151 seven lines, foll. 152–199 eight lines in a page.

(*Śabdāloka*), *Jayadeva Miśra's* commentary on the *Śabdakhaṇḍa* of the *Cintāmaṇi*, an incomplete copy. The title, which was apparently not written by one of the three scribes of this copy, is: इति श्रीपक्षधरमिश्रविरचिता शब्दमणिटिप्पणी समाप्ता ॥ See Rājendralāla Mitra's Notices of Skr. MSS., vol. iii., p. 170, no. 1196; vol. v., p. 223, no. 1907; p. 299, no. 1975.

It begins:

न जाने श्रीजाने विचरितुमिह ग्रन्थगहने
समर्था नैयायीनधिगमयितुं निर्मितिरपि ।
तथाप्येतावत्यामपि किल विगत्यामहमिह
प्रवृत्तो यत्तस्मिंस्तव चरणसेवैव शरणम् ॥ १ ॥

* The fragment in no. 1944 (282) has अमुष्मिन्नेतावत्यपरि० and प्रयासो मे.

सपेति ॥ इहाप शब्दस्यानन्तर्य्यवचनत्वेन तत्र चावधित्वेनोपस्थितस्योपमाननिरूपणस्यैव प्राप्तत्वात्तस्य सिद्धत्वेन पास्थितौ (*sic*! सिद्धत्वोपस्थितौ in the second copy) वर्तमानार्थलट्प्रत्ययान्तत्वेन साध्यतयोपस्थिते शब्दनिरूपणे सिद्धसाध्यसमभिव्याहारबललभ्यस्य हेतुहेतुमद्भावस्योपमाननिरूपणानन्तरं प्रतिबन्धकजिज्ञासापगमे ऽवसरस्य वा संगतित्वं सूच्यते ॥

The last words are: स्वर्गकामस्वनियोज्यककार्ययागको न तु स्वर्गकामनियोज्यको ऽयं यागकार्य इति प्रथमांतस्यैवाख्यातान्वये विशेष्यत्वादन्यथाख्यातोपस्थापकका (*sic*!) भावादिति ॥ They belong to the commentary on a passage of the *Cintāmaṇi* beginning with फलमपीति (see this word fol. 198*b*, l. 6), which occurs fol. 320*a*, l. 4, of the first copy of the *Cintāmaṇi* (no. 1869).

This fragment of the *Śabdāloka* is about the first half of the whole.

[H. T. COLEBROOKE.]

1931.

1675a. Foll. 95; size $9\frac{1}{4}$ in. by 4 in.; foll. 1–37 twelve or thirteen lines, foll. 38–95 nine or ten lines in a page.

Śabdāloka, a second, not complete copy. The colophon is: इति श्रीमहामहोपाध्यायश्रीजयदेवमिश्रविरचितः शब्दालोकः समाप्तिमगमत् ॥

After fol. 50 about forty leaves are wanting; the last cue before the omission, एककालीना इति, occurs on fol. 151*b* of the first copy (no. 1930), and the first cue after the omission, देवदत्तेति (see the *Cintāmaṇi* in no. 1869, fol. 316*b*), occurs on fol. 192*b* of the same copy.

A second omission was caused by the carelessness of the scribe, who on fol. 55*a*, l. 3, left out as much as the three last leaves of the first copy, and probably a few pages more. The last words before this omission occur on fol. 197*b*, l. 3, of no. 1930; the first cue after the omission, मातापित्रादीति, is the मातापित्रगत (*sic*!) on fol. 320*a*, l. 7, of the *Cintāmaṇi* in no. 1869.

The last words of this copy are: इत्यपि निरस्तं सति प्रमाणभेदेन गमकगवेषणादिति, but it may be that this is not the real end of the *Āloka*. The last cues refer to fol. 405*a* of no. 1869.

Date of foll. 40–95: संवत् १६९४ समए श्रावण सुदी ५ । [H. T. COLEBROOKE.]

1932.

956c. Foll. 33; size $10\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; twelve lines in a page.

Śabdālokakaṇṭakoddhāra, a commentary on *Jayadeva Miśra's Śabdāloka*, by *Madhusūdana*, a small fragment, being the end of the whole. See Hall's Index, p. 39, no. lxxix.

It begins: यद्यपि फलसमर्पका . . वादानां विशेषतया नात्रोपोद्घातस्तथापि प्रसङ्गादाह नन्विति मूलं। उपायान्तरस्येति।

It ends:

मधुसूदनेन यत्नान्मीमांसान्यायपारगे(ण) कृतः ।
सुचिरं सुखयतु सुजना[ना]नालोके कण्टकोद्धारः ॥

The author is called *Thakkura Madhusūdana* in the colophons of other MSS., see Rājendralāla Mitra's Notices of Skr. MSS., vol. v., p. 83, no. 1764 (*Pratyaksha*); p. 225, no. 1909 (*Anumāna*). [H. T. COLEBROOKE.]

1933.

1330. Foll. 206; size $11\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; nine lines in a page.

Śabdakhaṇḍamiśragādādharī, *Gadādhara's* commentary on *Jayadeva Miśra's Śabdāloka*, incomplete.

See Hall's Index, p. 40, no. lxxxiv.; Rājendralāla Mitra's Notices of Skr. MSS., vol. v., p. 177, no. 1864.

The commentary begins:

प्रणम्य गीर्वाणगणैकवन्द्यं पादारविन्दं पुरुषोत्तमस्य ।
निगूढमाविष्कुरुते प्रयत्नाद्गदाधरः पद्यधरस्य भावम् ॥

संगत्यप्रदर्शने मूलस्य न्यूनता स्यादित्यथ शब्दो निरूप्यत इति प्रतिज्ञावाक्यादेव संगतिरपि लभ्यत इत्याहाथेतीति ।

The last words are: **इत्यभिमाने व्यभिचारप्रसक्तिः परम्पराविषयकसाक्षात्कारविषयतायास्तदुभयान्यत्वरूपसाध्या - भिप्रायेण समाधानमिति सामञ्जं स्यात् ।**

Fol. 22 does not belong to this copy.

[H. T. COLEBROOKE.]

1934.

737. Foll. 123; size $12\frac{5}{8}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; twelve lines, sometimes thirteen lines in a page; written in the Bengālī character.

Pratyakshālokarahasya, a commentary on the *Pratyakshakhaṇḍa* of the *Āloka*, two separate fragments. The name of the author does not occur in the manuscript itself, but according to an inscription on the first page (**प्रत्यक्षालोकमाथुरी ० न्या ०**), its author is *Mathurānātha*.

The manuscript begins: **निर्विघ्नं प्रारिप्सितग्रन्थ-समाप्तिवासनया** (?**०कामनया** see no. 1937) **कृतं स्तुतिपूर्वकं शिव** (**प्रार्थना** or **नति**?) **रूपं मङ्गलं शिष्यशिक्षायै खादौ निबध्नाति वक्षाणीति ०** The same beginning of *Mathurānātha's Pratyakshālokarahasya* in Rājendralāla Mitra's Notices of Skr. MSS., vol. iii., p. 111, nos. 1159 and 1191.

Fol. 20*b* ends the *Maṅgalavādarahasya*; this is the only subscription in the first portion of this volume, which ends fol. 36*a* (**विशेषविषय इति**). The second portion has its own original pagination from **१** to **८९**. On the first leaf ends *Prathamavipratipattirahasya*; fol. 44*b*, *Dvitīyavipratipattirahasya*; fol. 92*b*, *Pramāpūrvapaksharahasya*; fol. 97*a*, *Prāmāṇyavādarahasye pramālakshaṇarahasyam*; fol. 113*a*, *Pratyakshālokarahasye anyathākhyātipūrvapaksharahasyam*; fol. 123*a*, *Pratyakshālokarahasye anyathākhyātirahasyam*. [H. T. COLEBROOKE.]

1935, 1936.

3051, 3052. Foll. 73 and 155 resp.; size $11\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; ten lines in a page.

Anumāna-Pakshadhara-Māthurānāthī, a commentary on the *Anumānāloka*, by *Mathurānātha*, incomplete. The title is only given on the second page of the first leaf (*Pakshadharamathurānāthī*) and in the marginal notes **ख० प० म०** or **ख० प० ट०**. See Weber's Catalogue (Berlin, 1853), p. 201, no. 671.

Vol. I. The *Upādhivāda*, begins: **उद्देशादिति स्वयंसंगतिकथनं तल्लक्षणानन्तरमित्यत्र ०**

Vol. II. The *Pakshatā* (ends fol. 7*a*), the *Parāmarśa* (fol. 28*b*), the *Vyatirekinirūpaṇa* (fol. 52*a*), the *Viruddhanirūpaṇa* (fol. 96*b*), the *Satpratipaksha* (fol. 107*a*), the *Hetvābhāsa* (fol. 122*a*), the *Asādhakatānirūpaṇa* (fol. 128*a*), fol. 147*b* the *Īśravavāda*. The last words are: **कार्यजनके। कार्योपहिते। फलोपधानवत्यामन्यकाल इति शेषः।**

[J. R. BALLANTYNE.]

1937.

451. Foll. 238; size $9\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; 12 or 13 lines in a page.

Śabdālokarahasya, a commentary on *Jayadeva Miśra's Śabdāloka*, by *Mathurānātha Tarkavāgīśa*. See Hall's Index, p. 40, no. lxxxv.; Weber's Catalogue (Berlin, 1853), p. 202, no. 670; Rājendralāla Mitra's Notices of Skr. MSS., vol. ii., p. 379, no. 1013.

The copy is incomplete at the end.

The introductory couplets and the subdivisions in the commentary are nearly the same as in *Mathurānātha's Śabdamaṇirahasya*.

The commentary begins:

कुञ्चिताधरपुटेन पूरयन्वंशिकां प्रचलदङ्गुलिपङ्क्तिः* ।
मोहयन्नखिलवामलोचनाः पातु कोऽपि नवनीरदच्छविः ॥

श्रीमता मथुरानाथतर्कवागीशधीमता ।
शब्दमणिपरिच्छेदालोको व्याख्यायते स्फुटम् ॥

निर्विघ्नप्रारिप्सितग्रन्थसमाप्तिकामनया कृतं भगवन्नतिरूपं मङ्गलं शिष्यशिक्षायै खादौ निबध्नाति । न जान इति ।

---

* Rāj Mitra has **०लीततिः**, which suits the metre.

Fol. 83*b* ends the *Prāmāṇyavādarahasya*, fol. 85*b* the *Ākāṅkshāpūrvapakshālokarahasya*, fol. 101*b* the *Ākāṅkshāgrantharahasya*, fol. 103*b* the *Yogyatāpūrvapaksharahasya*, fol. 111*b* the *Yogyatāgrantharahasya*, fol. 120*a* the *Adhyāhārapūrvapaksharahasya*, fol. 123*a* the *Āsattigrantharahasya*, fol. 140*a* the *Tātparyagrantharahasya*, fol. 157*a* the *Śabdānityatārahasya*, fol. 167*b* the *Utsannaprachannavādarahasya*, fol. 218*a* the *Vidhivādarahasya*, fol. 238*a* the *Apūrvavādapūrvapaksharahasya* (almost illegible).

Date of the copy: संवत् १८०१२ (*sic*!).

[H. T. COLEBROOKE.]

1938.

292. Foll. 227; size $10\frac{1}{8}$ in. by $3\frac{1}{2}$ in.; 10–12 lines in a page.

Anumānālokadarpaṇa, a commentary on the *Anumānāloka*, by *Ṭhakkura Maheśa**, a son of *Candrapati* and *Dhīrā*, and younger brother of *Mahādeva*, *Bhagīratha* and *Dāmodara*, complete.

This commentary, which is not mentioned in Hall's Index, covers also the second metaphysical part of the *Cintāmaṇi* and of the *Anumānāloka*.

The *Anumānālokadarpaṇa* begins: उद्देशादिति (see *uddeśāt* in the second copy of the *Anumānāloka*) स्वयंसंगतिकथनन् तल्लक्षणानन्तरमित्यत्र °

Fol. 8*a* ends the *Anumitilakshaṇa*, fol. 61*a* the *Upādhinirūpaṇa*, fol. 66*b* the *Pakshatānirūpaṇa*, fol. 108*a* the *Vyatirekivāda*, fol. 122*a* the *Avayavanirūpaṇa*, fol. 167*a* the *Hetvābhāsāḥ*, fol. 172*b* the *Asādhakatānirūpaṇa*, and the *Satpratipaksha*, fol. 191*a* the *Īśvaravāda*, fol. 217*b* the *Kāraṇatānirūpaṇa*. Fol. 218*b* is the colophon: प्रकृतो मोक्षरूपः॥ अनुमानालोकव्याख्या समाप्ता॥ A last part, which has the colophon "*Mokshavāda*," comments on the text of the *Cintāmaṇi* itself. It begins:

निर्मले हृदये मन्तो निधाय . . . . ।
क्षमद्धं मम दुर्बोधग्रन्थव्याख्यानसाहसं ॥

इतः परं मूलव्याख्या ॥ पुरुषार्थः पुरुषप्रयत्नः साध्यत्वे सति पुरुषोद्देश्यः हेतावप्यतीतादिविकल्पदोषस्फुटत्वादुपेक्ष्यान्यदाह । तत्किमिति ।

Towards the end the author gives the opinion of the *Vedāntists* on *Moksha*, concluding with the remark: तदेतत्संक्षेपेण वेदान्तिमतं लिखितं न दूषितं श्रुतिपुराणस्मृतिशिष्टानुशिष्टत्वादिति ॥

The final couplets are:

जनकविषयजन्मा राजसम्मानपात्रं
महि ◡◡◡◡ धीरो चन्द्रवत्यास्तनूजः† ।
अरचयदनुमानालोकमाश्रित्य नित्य-
प्रमथितखलदर्पो दर्पणं श्रीमहेशः ॥

ज्येष्ठा महादेवभगीरथश्रीदामोदरा यस्य वयोगुणाभ्याम् ।
(स)दर्पणं निर्मितवानमीषां सहोदरो विष्णुपरो महेशः॥
विधाय सुधियामर्थे ऽनुमानालोकदर्पणम् ।
श्रीगोपाले महेशेन तस्याकारि समर्पणम् ॥

Date of the copy: संवत् १६६३ राक्षनाम संवत्सरे माघमासे कृष्णपक्षे ९ शनौ पुष्यनक्षत्र शुभयोगे शुभकरणे तद्दिनि पुस्तकं लिखितं ॥

---

d. Vāsudeva Miśra.

1939.

786a. Foll. 121; size 10 in. by $2\frac{1}{2}$ in.; eight lines in a page.

Cintāmaṇiṭīkā, a commentary on the *Anumānakhaṇḍa* of the *Cintāmaṇi*, by *Vāsudeva Miśra*, surnamed *Nyāyasiddhāntasāra*, pupil of (*Jayadeva*) *Pakshadhara Miśra*, who was his father's brother.

In the beginning and at the end of this copy some words are nearly illegible.

---

* In the colophon of a copy of the *Pratyakshakhaṇḍa*, in Rāj. Mitra's Notices, vol. iv., p. 128, no. 1548, the author is called *Śrī Maheśa Ṭhakkura*.

† Read धीराचन्द्रपत्योस्तनूजः (Prof. Aufrecht's correction).

The commentary begins:

हृत्कौस्तुभे निजतनुप्रतिबिम्बितेन
सद्यो विरोधिवलिताभ्रमिवासिताय . (?) ।
लक्ष्म्या सरंतु(?) रतिसंबलिमंथरायां(?)
सोत्तालिका मधुरिपोः परिहासवाचः ॥ १ ॥*

जयदेवगुरोर्वाचि ये केचिद्दोषदर्शिनः ।
प्रबोधाय मया तेषां दीप्तिर्भूयो ऽभिदीप्यते ॥ २ ॥

तर्कमधीते सर्वः कति न भवन्तीह पण्डितंमन्याः ।
वाचाविचारदक्षा विरलाः पुनरत्र विद्वांसः ॥ ३ ॥

व्याप्तीति ॥ अत्र द्वन्द्वसमासः । पदार्थतावच्छेदकभेदे ऽपि तस्य साधुत्वेन सत्यपरामर्षे ऽपि व्याप्तिविशिष्टपक्षधर्मयोरभेदे ऽपि तदुपपत्तेः ॥

The final colophon is: इति श्रीन्यायसिद्धान्तसाराभिज्ञमिश्रवर्यपक्षधरमिश्रभ्रातृपुत्रन्यायसिद्धान्तसाराभिज्ञवासुदेवमिश्रविरचितायां चिन्तामणिटीकायां . . . . . वहितोत्तरखण्डटिप्पणी समाप्तिमगमत् ॥ काश्यां माधरवदेव(*sic!*) सुतेन मुकुंददेवेन लिखितमिदं पुस्तकं संपूर्णं ॥

[H. T. Colebrooke.]

---

c. Rucidatta.

1940.

605. Foll. 275 (originally numbered 1–44 and 52–282); size $9\frac{3}{4}$ in. by $2\frac{3}{4}$ in.; foll. 1–6 ten lines, foll. 7–11 eight to six lines, foll. 12–44 five lines, foll. 45–275 six lines in a page.

Tattvacintāmaṇiprakāśa, a commentary on the *Tattvacintāmaṇi*, by *Rucidatta*, son of *Devadatta* and *Reṇukā*, brother of *Śaktidatta* and *Matidatta* (see the final couplets of the *Śabdapariccheda* in no. 1947), pupil of *Jayadeva*, of Sodarapura.—Hall's Index, p. 30, no. xxxviii.

The *Pratyakshapariccheda*. The subscription is: इति श्रीसोदरपुरसंभूतमहामहोपाध्यायरुचिदत्तविरचिते तत्त्वचिन्तामणिप्रकाशे प्रत्यक्षपरिच्छेदः समाप्तः ॥

See Rājendralāla Mitra's Notices of Skr. MSS., vol. iv., p. 126, no. 1545.

* The reading of this couplet, especially in the third and fourth *pāda*, is very doubtful.

The first fifty-one leaves of the beautiful original copy are lost, they have been replaced by forty-four leaves in a more recent handwriting.

The commentary begins†:

कृष्टोत्तरच्छदपटाङ्कितान्तरालम्
उत्तालनिःश्वसितनुन्नपयोधराग्रम् ।
ईशे स्फुटागसि विभिन्नतनोस्तनोतु
सुप्तं रुषा शयनसीम्नि शिवं शिवायाः ॥ १ ॥

अधीत्य रुचिदत्तेन जयदेवाज्जगद्गुरोः ।
चिन्तामणौ ग्रन्थमणौ प्रकाशो ऽयं प्रकाश्यते ॥ २ ॥

प्रारिप्सितप्रतिबन्धकविघ्नविघाताय कृतं नमस्कारं शिष्यशिक्षायै निबध्नाति गुणातीत इति ।

Date of the ancient part: संवत् १६७२ कार्त्तिकवदि १० शनिवासरे ॥ [H. T. Colebrooke.]

1941.

889. Foll. 158; size $10\frac{5}{8}$ in. by $3\frac{1}{8}$ in.; foll. 1–10 and 21–33 eight lines, foll. 11–20 and 34–158 ten or eleven lines in a page; written on yellow coloured paper.

Tattvacintāmaṇiprakāśa, the *Pratyakshapariccheda*, a second copy.

Evidently foll. 1–11*a*, l. 6, and foll. 21–33 were not written by the same writer who wrote the main bulk of this volume.

[H. T. Colebrooke.]

1942.

2535. Foll. 156; size $10\frac{7}{8}$ in. by $4\frac{3}{8}$ in.; foll. 1–109 ten lines, foll. 110–156 eleven lines in a page.

Tattvacintāmaṇiprakāśa, the *Pratyakshapariccheda*, a third copy.

Foll. 16–83 are much injured by insects.

Date of the copy: संवत् १६४८ वर्षे मार्गशीर्षमासे शुक्लपक्षे पंचम्यां तिथौ गुरुदिने लिखितं ॥

[Gaikawar.]

† The faults in this copy have been corrected by the help of the other copies.

1943.

1244. Foll. 205; size 10 in. by 3 in.; foll. 1-137 and 193-205 eight lines, foll. 138-192 nine lines in a page.

Tattvacintāmaṇiprakāśa, the *Pratyaksha-pariccheda*, a fourth copy.

[H. T. Colebrooke.]

1944.

282. Foll. 95; size 10½ in. by 3 in.; eight lines in a page.

(*Tattvacintāmaṇiprakāśa*), about the first half of the *Anumāna*-section. The beginning is wanting,* for the first four leaves contain the beginning of the *Anumānāloka*. The *Prakāśa* begins fol. 5, in quite the same writing and on quite the same yellow coloured paper. The first words are: ले घटमात्रगोचरज्ञाने तत्समूहालंवनस्य प्रतिबन्धकत्वाभ्युपगमापत्तिः। That it is the *Prakāśa* and not any other commentary, follows only from the inscription on the title-page: चिंतामणिटीकारुचिदत्ति अनुमानखंडस्य व्याप्तिवादरहस्य(*sic*!). The first four leaves bear the marginal note: अ० प्र०, all the other leaves: चिं० अ० भ०. The last quotation from the *Cintāmaṇi* is: इतरस्येति। and the last words of the commentary are: ननु यथा भावव्यवहारहेतुर्घटो घटाभावव्यवहारहेतुरपि न चै . . . [H. T. Colebrooke.]

1945.

108. Foll. 232 (paged 115-346); size 9¾ in. by 3 in.; six lines in a page.

Tattvacintāmaṇiprakāśa, the *Anumāna-pariccheda*, incomplete. To all appearance a first volume, paged 1-114 and containing the first half of the *Anumāna-pariccheda*, is lost. The writing is the same as in the ancient part of the preceding manuscript.

It begins: . . नमिति चेत्। न मनस इव तत्करणत्वसंभवात्। तथापि किं विनिगमकमिति चेत्।

[H. T. Colebrooke.]

1946, 1947.

534 & 535. Foll. 318; size 9¾ in. by 2¾ in.; 7 or 8 lines in a page.

Tattvacintāmaṇiprakāśa, the *Śabda-pariccheda*.

This section begins: उपमानस्य शक्तिग्राहकत्वेन शब्दोपजीव्यत्वात्तन्निरूपणानन्तरं शब्दो निरूप्यत इत्याह। अथेति।

It ends:

सन्तः स्वभावसुभगाः सुजनोपहार-
संभावमात्रशरणाः करुणारसार्द्राः।
अभ्यर्थये कृतिमिमां कृतिनो भवन्तः
प्रेमस्पृशा ननु दृशा परिशीलयन्तु ॥ १ ॥
श्रीदेवदत्ततनयो विनयोपगूढ-
श्रीरेणुकाविमलगर्भपुटोपजातः।
श्रीशक्तिदत्तमतिदत्तसहोदरो यः
सो ऽमुं चकार रुचिदत्तकृती प्रकाशम् ॥ २ ॥

Date of the copy: संवत् १६००८७ (*sic*!) समये आषाढवदि एकादशी कृष्णपक्षे सनीवासरे इदं पुस्तकं लिखितं केसवपांडे ब्राह्मण लिखापितं।

The *Tattvaprakāśa* in Rājendralāla Mitra's Notices, vol. viii., p. 27, no. 2575, which is ascribed to *Rucidatta* in Aufrecht's Cat. Cat., p. 217, is a different work (perhaps the *Maṇyāloka* or *Cintāmaṇiprakāśa* of *Jayadeva*, mentioned by Rājendralāla Mitra, Notices, vol. iv., p. 126, no. 1545).

[H. T. Colebrooke.]

---

f. Mathurānātha Tarkavāgīśa.

1948.

1340a. Foll. 248; size 12 in. by 4¼ in.; 10-12 lines in a page.

* See the introductory couplets in Rājendralāla Mitra's Notices, vol. iv., p. 127, no. 1546.

Anumānatattvacintāmaṇiṭippaṇī, a commentary on the *Anumānakhaṇḍa* of *Gaṅgeśa's Cintāmaṇi*, by *Mathurānātha Tarkavāgīśa*, and hence called *Māthurī* (see the second copy). Some of the colophons give as the special title: *Anumānapariccheda*-(or *khaṇḍa*)*rahasya*.

See Hall's Index, p. 29, no. xxxiii.; Aufrecht's Oxford Catalogue, p. 241, nos. 590–592; Rājendralāla Mitra's Notices of Skr. MSS., vol. i., p. 285, no. 495, vol. iii., p. 108, no. 1153. The introduction is not quite the same in the different copies.

The *Upādhi*-section is wanting in this copy. The commentary begins:

न्यायाम्बुधिकृतसेतुं हेतुं श्रीराममखिलसंपत्तेः ।
तातं त्रिभुवनगीतं तर्कालंकारमादरान्नत्वा ॥ १ ॥

श्रीमता मथुरानाथतर्कवागीशधीमता ।
विशदीकृत्य दर्श्यन्ते द्वितीयमणिफक्किकाः ॥ २ ॥

आन्वीक्षिकीपण्डितमण्डलीषु सताण्डवैरध्ययनं विनापि।
मदुक्तमेतत्परिचिन्त्य धीरा निःशङ्कमध्यापनमातनुध्वम्॥३॥

यद्यपीदं बहुषु बहुभिर्बहुधा चर्चितं तत् ज्ञायते च कैश्चित्सामान्यतो हेत्वाभासान्तं तथापि तत्रानास्थानविततमशेषार्थप्रकाशकं बहुतरकुतर्कसंवलितमसांप्रत्यायकं (°प्रदायिकं?) चातो व्यामोहायैव केवलं सर्वेषां भवतीति सर्वार्थजिघृक्षया सत्तर्कमामूलव्याख्यानाय च ममात्र परं निबन्धः। प्रत्यक्षं निरूपितमिदानीमनुमानं निरूपणीयमतः शिष्यावधानाय प्रतिजानीते प्रत्यक्षानन्तरमित्यादिना °

The following subdivisions are marked in this copy: *Prāmāṇyavādarahasya* (ends fol. 11*b*), *Anumānakhaṇḍarahasye Vyāptivādarahasyam* (begins अनुमानप्रामाण्यं निरूप्य, ends fol. 63*a*), *Vyāptigrahopāyarahasya* (begins व्याप्तिस्वरूपं निरूप्य परमतनिराकरण°, ends fol. 85*b*), *Sāmānyalakshaṇārahasya* (begins प्रसङ्गसंगत्या सामान्य°, ends fol. 102*a*)*, *Pakshatāpūrvapaksharahasya* (begins व्याप्तिं† निरूप्य पक्षता, ends fol. 107*b*), *Pakshatārahasya* (begins सिषाधयिषा विशिष्टेति, ends fol. 110*b*), *Anumānaparicchedarahasye Parāmarśagrantharahasyam* (begins अनुमितिरूपैककार्ये°, ends fol. 139*a*), *Kevalānvayigranthe Pūrvapaksharahasya* (begins सामान्यतः सपरिकरमनुमानं, ends fol. 144*b*), *Kevalānvayigrantharahasya* (begins वृत्तिमदिति, ends fol. 147*b*), *Vyatirekisiddhāntarahasya* (begins असत्सपक्ष इति, ends fol. 151*b*), *Savyabhicārapūrvapaksha* (begins केवलान्वय्यादिहेतुक°, ends fol. 194*b*), *Savyabhicārasiddhānta* (begins दूषणे°, ends fol. 195*a*), *Sādhāraṇapūrvapaksharahasya* (begins ननु अनुपसंहार्यासाधारण°, ends fol. 196*a*), *Sādhāraṇagranthaṭippaṇī* (begins विपक्षेति, ends fol. 195*b*), *Asādhāraṇyapūrvapaksharahasya* (begins प्राचीनमते, ends fol. 197*a*), *Asādhāraṇyaṭippaṇī* (begins अर्थात्पक्षवृत्तित्व°, ends fol. 198*a*), *Viruddhapūrvapaksharahasya* (begins असदिति, ends fol. 205*a*), *Viruddhagrantharahasya* (begins साध्यव्यापकेति, ends fol. 208*a*), *Satpratipakshapūrvapaksharahasya* (begins समानबल°, ends fol. 210*a*), *Satpratipakshagrantharahasya* (begins यद्यपि साध्य°, ends fol. 218*b*), *Hetvābhāsarahasye Asiddhigrantharahasyam* (begins तथा च व्याप्ति°, ends fol. 232*a*), *Vādhapūrvapaksha* (begins वाध्य इति वाधितत्वमित्यर्थः, ends fol. 240*a*), *Hetvābhāsa*, the last part (begins यथोक्तत्रयं, ends fol. 248*b*).

Fol. 148 of the original paging is lost. Date of the copy: श्रीसंवत् १८५७ मिति चइत्र (*sic*) सु १३ वार सोवार पुण्यतिथौ ॥

[H. T. Colebrooke.]

1949.

1615. Foll. 126 (1–129); size 9½ × 2 in. by 4–4⅜ in. (the leaves are folded together); eight lines in a page; written in the Bengalī character, on yellow coloured paper.

* Here is the omission of the *Upādhirahasya*, it begins प्रसङ्गसंगत्या उपाधिं; only a few words more are written.

† The other copies have उपाधिं instead of व्याप्तिं, but in this copy the *Upādhi*-section is wanting.

Anumānaparicchedarahaṣya, a second, incomplete copy of *Mathurānātha's* commentary, being only the first half of the whole. But it has the *Upādhivādarahasya* (foll. 80*b*–109*b*, the *Upādhilakshaṇapūrvapaksharahasya* ends fol. 91*b*, the *Upādhisāmānyalakshaṇarahasya* fol. 103*b*). The last words of this volume are हेतौ व्याप्तिप्रकारकज्ञानानन्तरं विशिष्ट . . ., they belong to the *Parāmarśagrantharahasya*, which begins fol. 116*a*. After fol. 47 three leaves are lost (48–50 of the paging). Marginal notes, as उपूमाथुरी (i.e. *Upādhi-pūrvapaksha-Māthurī*) etc., point out the single subdivisions.

[H. T. Colebrooke.]

1950–1952.

1034b, 1040, 969a. Foll. 61, 47, and 117 resp.; size 17–17¼ in. by 3–3½ in. (the leaves are folded); written in the Bengalī character, eight lines in a page.

(*Anumānakhaṇḍarahasya*), a third copy, nearly complete. The right order of the single parts is entirely confused; we give them as they ought to be placed.

Foll. 9–27 of the first volume belong to a copy of *Jagadīśa's* commentary on the *Dīdhiti*.

Fol. 76*a*, l. 6 – 87*b* of the third volume belong to a copy of *Jagadīśa's* commentary on the *Cintāmaṇi*.

1) Vol. I., foll. 1–8 (orig. 1–9, fol. 7 is lost). The *Prāmāṇyavādarahasya*, the first section of the *Anumānarahasya*.

2) Vol. II., foll. 1–47 (orig. 10–56). The *Vyāptipūrvapaksharahasya* and nearly the whole second part of the *Vyāptivāda*.

3) Vol. I., foll. 41–46 (orig. 57–63). The last five lines of the *Vyāptivādarahasya*, the whole *Vyāptigrahopāyapūrvapaksha* and three lines of the *Vyāptigrahopāyasiddhānta*.

4) Vol. III., foll. 1–9 (orig. 64–72). The last part of the *Vyāptigrahopāyavāda*, without the beginning (see the preceding fragment) and the end (see the following fragment).

5) Vol. I., foll. 47–57 (orig. 73–82). The last line of the *Vyāptigrahopāyavāda* and the two *Sāmānya* parts. The *Sā° laksh° pūrvapaksha* ends fol. 55*a* (orig. 81*a*).

6) Vol. III., foll. 10–38 (orig. 84–112). The *Upādhi*-sections. The *pūrvapaksha* ends fol. 20*a*, the *Upādhisāmānyalakshaṇarahasya*, fol. 32*a*.

7) Vol. III., foll. 39–68*b* (orig. 113–142). The two *Pakshatā*-sections (end fol. 45*a*, the *pū. pa.* ends fol. 42*b*) and the two *Parāmarśa*-sections (the *pū. pa.* ends fol. 54*a*).

Foll. 45 and 46 (orig. 119 and 120) are misplaced.

8) Vol. III., foll. 68*b*–76*a* (orig. 142–150). The *Kevalānvayirahasya* (the *pū. pa.* ends fol. 73*b*).

9) Vol. I., foll. 58–61 (orig. 150–153). The *Kevalavyatirekirahasya*.

10) Vol. III., foll. 88–103*b* (orig. 156–181). The two *Savyabhicāra* sections. The *pūrvapaksha* (ends fol. 99*a*) is the same as in the first copy, but the *Savyabhicāragrantha* comprises also the two *Sādhāraṇa*-, the two *Asādhāraṇya*-sections and the *Anupasaṃhārirahasya* of the first copy.

11) Vol. III., foll. 103*b*–109*a* (orig. 181–187). The *Viruddhagrantha*, the *pū° pa°* ends fol. 106*b*.

12) Vol. III., foll. 109*a*–117 (orig. 187–189, the last six leaves are complemental). The *Satpratipakshagrantharahasya*, incomplete. The *pūrvapaksha* ends fol. 110*b*.

Fol. 111*b*, there is a note to the last but one line: अत्र कियन्ति पत्राणि पतितानि. The last

word before the omission is हरिणशावकस्येति (see fol. 211*b*, l. 2 in no. 1948), the first words after the omission are व्याप्नोति व्याप्तिपक्षधर्मत्व°, it is the beginning of the *Asiddhigrantharahasya* (see fol. 218*b*, l. 9 in no. 1948).

Foll. 112 and 113 are mere fragments, but foll. 114–117*a* bring in nearly the whole omission; fol. 114 begins सत्प्रतिपक्षविचार°, fol. 117*a* ends प्रतिबन्धकतायामवच्छेदकत्वादित्यर्थः (see fol. 216*b*, l. 8 in no. 1948).

13) Vol. I., foll. 28–39 (orig. 200–211). The *Hetvābhāsagrantharahasya*, incomplete in the beginning. Fol. 28*b* ends the *Asiddhigrantharahasya*, to which only the first page of this fragment belongs (begins धार्मिकत्वात् व्यर्थे°, see fol. 231*a*, l. 5 in no. 1948); one line of the beginning of this section is at the end of the preceding fragment. The *Bādhapūrvapaksharahasya* ends fol. 33*b*. Colophon: इति महामहोपाध्यायश्रीमथुरानाथतर्कवागीशभट्टाचार्यविरचितानुमानमूलटिप्पणी समाप्ता ॥

Date of the copy: शकाब्दः १६२३ ॥

[H. T. Colebrooke.]

1953.

1813. Foll. 32; size 12¾ in. by 4½ in.; 10–12 lines in a page.

Cintāmaṇiṭippanī Māthurī (चिं° टी° मा° व्या° on the margin), the *Vyāptirahasya*, incomplete. The *Vyāptipūrvapaksharahasya* ends fol. 25*a*. The last words are अनुमित्यनुदयात्। तादात्म्यादिवृत्यनि . . [J. Taylor.]

1954.

417. Foll. 396; size 12 in. by 3½ in.; 7–10 lines in a page.

Śabdamaṇirahasya, a commentary on the *Śabdakhaṇḍa* of the *Tattvacintāmaṇi*, by *Mathurānātha Tarkavāgīśa*. See Rājendralāla Mitra's Notices of Skr. MSS., vol. i., p. 207, no. 367.

The commentary begins:

कुञ्चिताधरपुटेन पूरयन्
वंशिकां प्रचलदङ्गुलिपङ्क्तिः (cp. no. 1937) ।
मोहयन्नखिलवामलोचनाः
पातु को ऽपि नवनीरदच्छविः ॥ १ ॥
न्यायाम्बुधिकृतसेतुं हेतुं श्रीराममखिलसंपत्तेः ।
तातं त्रिभुवनगीतं तर्कालंकारमादरान्नत्वा ॥ २ ॥
श्रीमता मथुरानाथतर्कवागीशधीमता ।
विशदीकृत्य दश्यन्ते तुरीयमणिफक्किकाः ॥ ३ ॥
आन्वीक्षिकीपरिखण्डतमण्डलीपु सतासखैरध्ययनं विनापि।
मदीयमेतत्परिचिन्त्य धीरा निःशङ्कमध्यापनमातनुध्वम् ॥

प्रत्यक्षादिप्रमाणत्रयं निरूपितम् इदानीं चरमप्रमाणं शब्दो निरूपणीयो ऽतः शिष्यावधानाय प्रतिजानीते। अथेत्यादिना।

Fol. 81*a* ends *Śabdaparicchedarahasye Prāmāṇyavādarahasyam*, fol. 89*b* the *Ākāṅkshāpūrvapaksharahasya* (the same title occurs fol. 116*b*), fol. 141*b* the *Yogyatāpūrvapaksharahasya*, fol. 165*a* the *Āsattigrantharahasya*, fol. 186*a* the *Tātparyagrantharahasya*, fol. 203*b* the *Śabdanityatvapūrvapaksharahasya*, fol. 211*a* the *Śabdānityatāgrantharahasya* (the same title occurs fol. 213*a*), fol. 233*b* the *Ucchannapracchannarahasya*, fol. 321*b* the *Vidhivāda*, fol. 338*b* the *Apūrvavādapūrvapaksharahasya*, fol. 355*a* the *Pūrvavādarahasya*, fol. 361*a* the *Kāryānvitaśaktipūrvapaksharahasya*, fol. 377*b* the *Kāryānvitaśaktivādarahasya*, fol. 393*a* the *Karmadhāraya*, fol. 395*b* the *Najasamāsa* (*r.* नञ्°).

Date of the copy: संवत् १८५५.

[H. T. Colebrooke.]

1955.

1036. Foll. 55 (and one *Kroḍapatra* after fol. 15); size 18 in. by 3 in.; eight lines in a page; written in the Bengali character. The leaves are folded together.

(*Śabdamaṇirahasya*), a second copy, incomplete. It contains the *Ākāṅkshāgrantharahasya* (ends fol. 17*b*, the *pūrvapaksha* fol. 7*a*), the

Yogyatāgrantharahasya (ends fol. 30*a*, the *pūrvapaksha* fol. 22*a*), the *Āsattigrantharahasya* (ends fol. 39*a*), the *Tātparyagrantha* (ends fol. 55*b*). See foll. 81*a*–186*a* in the first copy.

The volume begins: **प्रसङ्गादाकाङ्क्षां निरूपयितुं पृच्छति अथ केति ।**

The title given to this volume on the first leaf, **न्यायशास्त्रतात्पर्यविधि** (in Dev. char.), refers only to the last section.

[H. T. COLEBROOKE.]

1956.

1340b. Foll. 105 (249–353); size 12 in. by $4\frac{1}{4}$ in.; foll. 1–26 eleven lines, foll. 27–47 (by another hand) ten to thirteen lines, foll. 48–105 (by a third hand) ten lines in a page.

Prāmāṇyavādarahasya, according to the marginal notes **चि॰ टि॰ (टी॰) मा॰ प्र॰ (प्रा॰ प्राम॰)** and the inscription on the verso of the last leaf **चिंतामणिमूलटीकाप्रामाण्यवादोत**, perhaps a part of *Mathurānātha's* commentary on the *Cintāmaṇi*, from the first chapter.

It begins:

मङ्गलस्य सफलत्वं व्यवस्थाप्य मोक्षसाधनीभङ्ग(*sic!* **भूत** the second copy)**तत्वज्ञानचिकीर्षावतां स्वीयग्रन्थोपादावक**(*sic!* **॰दानक**)**प्रवृत्त्यै मोक्षसाधनीप्रभूततत्त्वज्ञानफलवदान्वीक्षिकीप्रतिपादितप्रतिपादकत्वेन हेतुना मोक्षसाधनीभूततत्त्वज्ञानजनकतां स्वीयग्रन्थस्य (प्र)तिपादयितुं तादृशहेतुमत्त्वं स्वीयग्रन्थस्य दर्शयति ॥**

Fol. 279*b* ends *Prāmāṇyavādarahasye Jñaptivādapūrvapaksharahasyam*, fol. 308*b* *Jñaptivādarahasyam*, fol. 334*a* *Utpattivādarahasyam*.

[H. T. COLEBROOKE.]

1957.

1517e. Foll. 26; size $10\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{3}{8}$ in.; 14–17 lines in a page; written in the Bengalī character.

Prāmāṇyavādarahasya, a second copy, but only the two *Jñaptivāda*-parts.

[H. T. COLEBROOKE.]

---

g. Some fragments.

1958.

765c. Foll. 24 (numbered 27–50); size $10\frac{3}{8}$ in. by $3\frac{1}{2}$ in.; ten lines in a page.

(*Cintāmaṇiṭīkā*), a fragment of a commentary on the *Anumānakhaṇḍa* of the *Cintāmaṇi*, containing the *Avayavarahasya* (see the Calc. ed. of the *Cintām.*, p. 54 sqq.).

The abbreviation of the title on the margin is **मन** or **मना**, once **यता** and twice **य** or **प**.

It begins: **केवलान्वय्यादिहेतुकानुमाननिरूपणानन्तरं न्यायादिनिरूपणे ऽसमंगतत्वशङ्कानिरासार्थं संगतिं प्रदर्शयन् शिष्यावधानाय प्रतिजानीते तच्चेत्यादि॰**

It ends with the couplet:

किंचिदत्र विरुद्धं चेदुक्तं दैववशान्मया ।
भ्रान्तेः पुरुषधर्मत्वात्तत् क्षन्तव्यं मनीषिभिः ॥

Note of the possessor: **लिखापितं भारद्वाजजगन्नाथेन.** [H. T. COLEBROOKE.]

1959.

868e. Foll. 3; size $11\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{3}{8}$ in.; 15–17 lines in a page.

Pañcalakshaṇīkroḍa, notes on the *Pañcalakshaṇī*, a chapter in the beginning of the *Anumānakhaṇḍa* of the *Cintāmaṇi*, perhaps identical with no. xlv. in Hall's Index, p. 32.

It begins: **वक्ष्यमाणं पञ्चलक्षण्यां बोध्यम् । साध्यतावच्छेदकसंबन्धेन साध्यवता बुद्धिं प्रति येन संबन्धेन स्वप्रकारकं ज्ञानं प्रति बन्धकं तेन संबन्धेन साध्याभावाधिकरणत्वं निवेशितम् ।** [H. T. COLEBROOKE.]

1960.

969b. Foll. 76*a*–87*b* (originally 150–161,

but corrected into 154–165); size 17¼ in. by 3¼ in.; eight lines in a page; written in the Bengalī character.

(*Anumāna-Mayūkha*), the *Avayavamūlaṭippaṇī*, a commentary on the *Avayava*-section of the *Cintāmaṇi* (pp. 54–59 in the printed text), by *Jagadīśa Tarkālaṃkāra*. The commentary begins: प्रसङ्गादाह तच्चेति तत्त्विविधमप्यनुमानं.

See Hall's Index, p. 38, no. lxxiv.

[H. T. COLEBROOKE.]

---

5. *Nyāyasiddhāntamañjarī.*

1961.

1038b. Foll. 46; size 9 in. by 4 in.; foll. 1–3 and 10–46 ten lines, foll. 4–9 eight lines in a page.

Nyāyasiddhāntamañjarī, an elementary treatise on the *pramāṇas*, in four *paricchedas*, by *Jānakīnātha Śarman*, in the colophons always called *Bhaṭṭācārya Cūḍāmaṇi*. It begins:

प्रणम्य परमात्मानं जानकीनाथशर्मणा ।
क्रियते युक्तिमुक्ताभिर्न्यायसिद्धान्तमञ्जरी ॥ १ ॥

इह निखिललोकविमोक्षमुख्योपायं मननोपायमात्मनस्तत्त्वज्ञानमामनन्ति । तच्च प्रमाणाधीनमिति प्रमाणं निरूप्यते । तत्र प्रमायाः करणं प्रमाणम् । प्रमा च पदार्थो ऽनुभवः(read यथार्थानुभवः) ।

The second, or *anumānaparicceheda*, begins fol. 12*b*:

अथानुमानं निरूप्यते । तत्रानुमितिकरणमनुमानम् । अनुमितित्वं चानुमिनोमीत्यनुभवसिद्धो जातिविशेषः ।

The third, or *upamānaparicceheda*, begins fol. 20*a*:

अथोपमानं निरूप्यते । तत्रोपमितिकरणमुपमानम् । उपमितित्वं चोपमिनोमीत्यनुभवसिद्धो जातिविशेषः ।

The fourth, or *śabdaparicceheda*, begins fol. 21*b*:

अथ शब्दो निरूप्यते । तत्र शाब्दप्रमितिकरणं शब्दः । शाब्दत्वं च शब्दात्प्रत्येमीत्यनुभवसिद्धो जातिविशेषः ।

This chapter has an appendix, which treats of the principle of knowledge in general, beginning with the question (fol. 43*a*): ननु सर्वमिदं प्रमात्वसिद्धौ स्यात्तदेव कुतः सिद्धम् ।

Authorities, quoted in the *Nyāyasiddhāntamañjarī*, are the *Ācāryāḥ*, *Śivādityamiśrāḥ*, *Nāstikāḥ*, *Bhaṭṭāḥ*, *Mīmāṃsakāḥ*, *Vaiśeshikāḥ*, *Prābhākarāḥ*, *Guravaḥ*, *Murārimiśrāḥ*, and the *Cintāmaṇi*.

Foll. 4, 5, 6–9 and 33 are in another handwriting, they fill up defects of the original.

See Hall's Index, p. 24, no. xviii.; Aufrecht's Catalogue, p. 240*a*, no. 581; Weber's Catalogue (Berlin, 1853), p. 207, no. 699; Rājendralāla Mitra's Notices of Skr. MSS., vol. v., p. 175, no. 1862; Burnell's Tanj. MSS., p. 119. [H. T. COLEBROOKE.]

1962.

1724a. Foll. 41; size 8½ in. by 3¾ in.; foll. 1–12 thirteen or fourteen lines, foll. 13–41 ten or eleven lines in a page.

Nyāyasiddhāntamañjarī, a second copy.

Date and name of the scribe: संवत् १७३० शके १५९५ वैशाखसुद्ध ६ शनौ ढुंढिराजेन लिखितं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1963.

787. Foll. 36; size 10 in. by 4⅛ in.; 10–12 lines in a page.

Nyāyasiddhāntamañjarī, a third copy.

Date and name of the scribe: सं १७९७ वैशाषशुद्ध १५ लि° काशी लोलार्के तुलसीदासमठे जयकृष्णदासः शुभं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1964.

232e. Foll. 32; size 12¼ in. by 3½ in.; nine lines in a page.

Nyāyasiddhāntamañjarī, a fourth copy.

Date: संवत् १८४७. [H. T. COLEBROOKE.]

1965.

2108a. Foll. 62; size 9¾ in. by 4¼ in.; eight lines in a page.

Nyāyasiddhāntamañjarī, a fifth copy. Foll. 12–26 are in a beautiful old handwriting; foll. 1–6 are in another old handwriting, the rest is by a more modern hand.

[GAIKAWAR.]

1966.

1549b. Foll. 15; size 9¾ in. by 3¾ in.; 9–14 lines in a page.

Nyāyasiddhāntamañjarī, a sixth, incomplete copy, breaking off in the beginning of the *Śabdapariccheda*.

[H. T. COLEBROOKE.]

1967.

1894a. Foll. 9; size 12 in. by 3¾ in.; seven lines in a page.

Nyāyasiddhāntamañjarī, the *Anumānapariccheda* and the beginning of the *Upamānapariccheda*. [J. TAYLOR.]

1968.

2798a. Foll. 15; size 10¼ in. by 6¾ in.; twenty-three lines in a page.

Nyāyasiddhāntamañjarī, the *Pratyaksha-* and *Anumāna-khaṇḍa*. This copy is in the European book-form.

[COLL. OF FORT WILLIAM.]

1969.

2014. Foll. 26 (paged २–२७, the first leaf being lost); size 8¾ in. by 3½ in.; 8–11 lines in a page.

Nyāyasiddhāntamañjarī, the *Śabdakhaṇḍa*.

It begins: . . धीजन्यत्वात् ॥ प्रतीयन्ति च लोकाः ॥

[J. TAYLOR.]

1970.

370. Foll. 261; size 10⅛ in. by 3⅝ in.

Nyāyasiddhāntamañjarīdīpikā, also called *Tarkaprakāśa*, a commentary on the *Nyāyasiddhāntamañjarī*, by *Dīkshita Śrīkaṇṭha Śarman*, son of *Dīkshita Viśvanātha*, of Benares. See Hall's Index, p. 24, no. xix.; Weber's Catalogue (Berlin, 1853), p. 207, nos. 700–704; Burnell's Tanj. MSS., p. 119.

The *Upamāna-khaṇḍa* is wanting in this copy. The *Anumānakhaṇḍa* precedes the *Pratyaksha-khaṇḍa* in this volume.

b) The *Pratyaksha-khaṇḍa*. Foll. 57 (54–110); nine lines in a page.

The commentary begins:

संध्यायाः प्रणतिक्षणे गिरिजया सेर्ष्यं समालोकितो
रोषं मानिनि मा कृथास्त्वदपरा नान्यास्ति वन्द्या मम।
किं तु त्वामहमानमामि मनसि ध्यात्वा तवैवाकृतीर्
इत्थं हर्षितशैलराजतनयादृष्टः शिवः पातु नः ॥ १ ॥
सिद्धान्तगूढवर्त्मैकभावनापरिशीलिता ।
श्रीकण्ठनिर्मिता सेयं कृतिरातनुतां मुदम् ॥ २ ॥

सत्येकस्मिन्नपि बाधके साधकसहस्रस्याप्यकिंचित्करत्वेन प्रतिबन्धकाभावस्यावश्यापेक्षिततया प्रकृतग्रन्थसमाप्तिप्रतिबन्धकदुरितरूपविघ्नविघाताय कृतं भगवन्नत्यात्मकं मङ्गलं शिष्यशिक्षार्थमादौ निबध्नाति ॥ प्रणम्येति ।

Between foll. 95 and 96 (४२ and ४४ in the original paging), and 96 and 97 (४४ and ४८ of the original paging) some leaves are wanting.

Colophon: इति श्रीविद्वन्मुकुटमाणिक्यराजिनीराजननीराजितपदद्वंद्वन्यायवागीशश्रीदीक्षितश्रीकंठशर्मविरचितायां न्यायसिद्धांतमंजरीदीपिकायां प्रत्यक्षखंडः समाप्तः श्रीमन्मारिमार्त्तंडभैरवाय नमः ॥

Date: संवत् १८११ ॥

a) The *Anumāna-khaṇḍa*. Foll. 53 (1–53); ten lines in a page.

It begins: प्रत्यक्षनिरूपणानन्तरमुपजीव्योपजीवकभावसंगत्यानुमानं निरूपयन्प्रतिजानीते ॥ अथेति ।

Date: संवत् १८११ ॥ मिति पुश सुदी २ वार सनवरके ॥

c) The *Śabda-khaṇḍa.* Foll. 151 (111–261); foll. 111–213 ten lines, foll. 214–261 nine lines in a page.

See Rājendralāla Mitra's Notices of Skr. MSS., vol. v., p. 176, no. 1863.

It begins:

जटाजूटलसद्गाङ्गजलभूषितमस्तकः ।
पुनातु गिरिजाप्रेमपात्रमेकमनेकधा ॥

उपजीव्योपजीवकभावसंगत्योपमाननिरूपणानन्तरं शब्दं निरूपयन् शिष्यावबोधाय प्रतिजानीते । अथेति ।

It ends:

अतिकर्कशतर्के यद्बृदन्तं स्फुरितं मम ।
सिद्धेश्वरीपदद्वन्द्वकराणां तद्विजृम्भणम् ॥ १ ॥
यो ऽसौ काश्यां समुत्पन्नो विश्वनाथाख्यधीमतः ।
तस्य श्रीकण्ठकृतिनः कृतिरातनुतां मुदम् ॥ २ ॥

इति काशीगर्भसंभवदीक्षितविश्वनाथात्मजदीक्षितश्रीकण्ठविरचिता तर्कप्रकाशाभिधा सिद्धान्तमञ्जरीदीपिका समाप्ता शुभं भूयात् ॥ संवत् १८५५ शावन शुदि ८ वार शतवारके ॥

[H. T. Colebrooke.]

1971.

279. Foll. 98 (paged १–९९, fol. ८५ is lost); size 10¾ in. by 4½ in.; ten lines in a page.

Nyāyasiddhāntamañjarīdīpikā, the *Pratyaksha-* and the *Anumāna-paricchedas*, the former ending fol. 49*b*. Foll. 68–71 are in another handwriting and fill up a defect of the original.

Date: मिती अशारहवदीतेरके पोथी समप्त संव १८०२ ॥

[H. T. Colebrooke.]

1972.

1825. Foll. 43; size 12¾ in. by 4⅞ in.; eleven lines in a page.

Nyāyasiddhāntamañjarīdīpikā Tarkaprakāśābhidhā, the *Anumānapariccheda*, a third copy.

[J. Taylor.]

1973.

3B. Foll. 286 (paged १७२–४०७); size 9¾ in. by 4¼ in.; nine lines in a page.

Tarkaprakāśābhidhā Siddhāntamañjarīdīpikā, the *Śabdapariccheda*, a second copy.

Date: संवत् १८०२३ मिती कुवार वदि २ सनीवार ॥

[A. C. Burnell.]

1974.

1929. Foll. 171; size 10¼ in. by 4⅝ in.

Nyāyasiddhāntamañjarīṭīkā, surnamed *Bhāvadīpikā* (see the introduction) or *Bhāvārthadīpikā* (in the last subscription), a commentary on the *Nyāyasiddhāntamañjarī*, by *Krishṇa Nyāyavāgīśa Bhaṭṭācārya*, son of *Govinda Nyāyālaṃkāra Bhaṭṭācārya.*

See Hall's Index, p. 25, no. xx.; Weber's Catalogue (Berlin, 1853), p. 207, no. 699; Rājendralāla Mitra's Notices of Skr. MSS., vol. vi., p. 284, no. 2220, also vol iv., p. 31, no. 1408.

This MS. was copied by one *Bālakrishṇa*, in four parts:

a) The *Pratyakshakhaṇḍa.* Foll. 50; 8–10 lines in a page.

It begins:

शैवालवत्या रुचिरे तटिन्यास्तीरे भवान्यादरलेशशून्या ।
इन्द्रादिमान्या भुवनेष्वनन्या मां पातु धन्या गिरिराज-
[कन्या ॥ १ ॥
प्रणम्य शिवयोः पादौ श्रीमता कृष्णशर्मणा ।
सिद्धान्तमञ्जरीव्याख्या क्रियते भावदीपिका ॥ २ ॥

प्रारिप्सितप्रतिबन्धकोपशमाय कृतं परमात्मनमस्काररूपं मङ्गलं शिष्यशिक्षायै प्रसङ्गतो ऽध्यापकाध्येतॄणां मङ्गलाचरणाय चादौ निबध्नाति ॥ प्रणम्येत्यादि ।

b) The *Anumānakhaṇḍa.* Foll. 15 (51–65); 9–11 lines in a page.

It begins:

विघ्नपुञ्जविनाशाय वत्सलाय प्रभाविने ।
व्यालयज्ञोपवीताय गणेशाय नमो नमः ॥ १ ॥
गिरीशनन्दनं नत्वा नत्वा सोमं हरिं हरम् ।
व्याख्यानुमानमञ्जर्याः क्रियते कृष्णशर्मणा ॥ २ ॥

पूर्वग्रन्थे प्रवृत्तानामुत्तरग्रन्थे प्रवृत्तये शिष्याणामिन्द्रियान्तर-मनोयोगव्यवच्छेदाय चाथशब्देनावसरसंगतिं सूचयन्ननुमाननिरूपणं प्रतिजानीते ॥ अथानुमानं निरूप्यत इति ।

c) The *Upamānakhaṇḍa.* Foll. 5 (66–70); 11–13 lines in a page.

It begins:

विश्वेश्वरं गुरुं नत्वा ध्यात्वा देवीं सरस्वतीम् ।
व्याख्योपमानमञ्जर्याः क्रियते कृष्णशर्मणा ॥ १ ॥

पूर्वग्रन्थश्रवणे प्रवृत्तानामुत्तरग्रन्थश्रवणे प्रवृत्तये शिष्याणां श्रोत्रमनोयोगसंपादनाय चाथशब्देनावसरसंगतिं सूचयन्नुपमाननिरूपणं प्रतिजानीते ॥ अथोपमानं निरूप्यत इति ।

d) The *Śabdakhaṇḍa.* Foll. 101 (71–171); nine lines in a page.

This part of the commentary is called *Gūḍhārthadīpikā* in the introduction.

It begins:

प्रणम्य जगतो नाथं श्रीमता कृष्णशर्मणा ।
क्रियते शब्दमञ्जर्या व्याख्या गूढार्थदीपिका ॥ १ ॥

पूर्वग्रन्थश्रवणे प्रवृत्तानामुत्तरग्रन्थे प्रवृत्तये शिष्याणां श्रोत्रमनोयोगसंपादनाय चाथशब्देनावसरसंगतिं सूचयन् (शब्दनिरूपणं)* प्रतिजानीते ॥ अथ शब्दो निरूप्यत इति ।

[J. TAYLOR.]

1975.

1242. Foll. 138; size 11 in. by $3\frac{7}{8}$ in.; nine lines in a page.

Nyāyasiddhāntamañjarīṭīkā, a second copy.

The *Pratyakshakhaṇḍa* ends fol. 40*b*, the *Anumānakhaṇḍa* fol. 53*a*, the *Upamānakhaṇḍa* fol. 56*b*.

The scribe adds:

आश्विने कृष्णपक्षे तु नवम्यां मंगले दिने
लिखितं नाथरामेण सिद्धांतमंजरीमुत्तमं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1976.

1724b. Foll. 90; size $8\frac{1}{2}$ in. by $3\frac{3}{4}$ in.; 9–14 lines in a page.

* This word has been added from the second copy.

Nyāyasiddhāntamañjarīṭippaṇī, with the surnames *Siddhāntamañjarībhūshā* (see the introduction) and *Bālabodhinī* (according to the final colophon), a commentary on the *Nyāyasiddhāntamañjarī*, by *Nṛisiṃha Pañcānana*, son of *Govinda*, a Bengalī (see the introduction).

This commentary is not mentioned in Hall's Index. It begins:

नत्वा गुरुपदद्वन्द्वं चिन्तयित्वा सितं महः ।
सिद्धान्तमञ्जरीभूषां करोमि शिशुकर्णयोः ॥ १ ॥
श्रीमच्छ्रीयुतगौडमण्डलमहीविख्यातसत्कीर्त्तिताम्
तत्कालं कृतिनः परं सुकृतिनो गोविन्दनामाभिधाः ।
तत्सूनुर्नृसिंह (*r.*° नर°) एष सुकृती भावं तु पञ्चाननो
बालानां हितकाङ्क्षया स्फुटयति द्राग्न्यायसिद्धान्तिते [॥ २ ॥
सिद्धान्तमञ्जरीतर्कमधुरक्रमधुव्रतान् ।
मार्गेगान्कर्तुमामोदवातभावो(?) विरच्यते ॥

ईप्सितग्रन्थप्रतिबन्धकदुरितनिवृत्तये कृतं परमात्मनमस्काररूपं मङ्गलं शिष्यशिक्षायै ग्रन्थादौ निबध्नाति ॥ प्रणम्येति । परमात्मानं प्रणम्य जानकीनाथशर्मणा न्यायसिद्धान्तमञ्जरी क्रियत इत्यन्वयः ।

The *Anumānapariccheda* begins (fol. 20*a*):

प्रत्यक्षनिरूपणानन्तरमेकप्रयोजनानाद्याप्यां(?) संगतिं प्रदर्शयन् । शिष्यावबोधायानुमाननिरूपणं प्रतिजानीते । अथेत्यादिना ।

The *Upamānapariccheda* begins (fol. 35*a*):

अवसरसंगत्योपमानं निरूपयितुमाह अथेति ।

The *Śabdapariccheda* begins (fol. 38*a*):

उपमानशब्दनिरूपणयोरेकप्रयोजनकत्वव्याप्यां संगतिं प्रदर्शयन् शिष्यावधानाय प्रतिजानीते अथेत्यादिना ।

Date: संवत् १७३० ज्येष्ठ वदि ४ शुक्रे समाप्तो ऽयं पुस्तकः ॥ शुभमस्तु लेखकपाठकयोः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1977.

1038c. Foll. 22; size $8\frac{3}{4}$ in. by $3\frac{1}{4}$ in.; 10 or 11 lines in a page.

Siddhāntamañjarīprakāśa, a commentary on the *Siddhāntamañjarī*, by *Bhāskara*, son of

Mudgala, of the *Laugākshi-gotra*, hence called in the colophon *Laugākshibhāskara*. This copy contains only the *Pratyakshapariccheda* and three lines from the beginning of the *Anumānapariccheda*.

The commentary begins:

श्रीवासुदेवाङ्घ्रिसरोजयुग्मं ध्वजोर्ध्वरेखाङ्कुशलक्षनाढ्यम् ।
रमाधरानेत्रषडङ्घ्रिजुष्टं नमाम्यहं कायवचोमनोभिः ॥ १ ॥
लौगाक्षिगोत्रसंभूतमुद्गलात्मजभास्करः ।
व्याख्याति बालबोधार्थं न्यायसिद्धान्तमञ्जरीम् ॥ २ ॥

प्रारिप्सितग्रन्थनिर्विघ्नसमाप्तिकामनया कृतमीश्वरनमस्कारं शिष्यशिक्षार्थमादौ निबध्नन्नध्येतृपरंपरया स्वकीर्त्यनुवृत्तये स्वनाम ग्रन्थनाम च निबध्नाति ॥ प्रणम्येत्यादि ।

The *Anumānapariccheda* begins:

अथानुमानं निरूप्यते । प्रत्यक्षनिरूपणानन्तरमवसरसंगत्यानुमाननिरूपणं प्रतिजानीते ॥

See Hall's Index, p. 25, no. xxii.

[H. T. Colebrooke.]

---

6. *Nyāyamālā*.

1978.

3074. Foll. 187; size 10 in. by 4 in.; 8–13 lines in a page.

Nyāyamālā, a treatise on the four kinds of proof according to the 4th, 5th, 6th and 7th aphorism of the *Nyāyasūtra*, by *Jayarāma*.

See Hall's Index, p. 49, no. cxxxv.

The whole *Pratyaksha*-section and the end of the *Śabda*-section are wanting.

The volume begins:

निराकारं शुद्धं विगलितविकारं किमथवा
नराकारं राधाविलुलितविहारं व्रजभुवि ।
दशाकारं किं वा भवतु भुवनाकारमपि वा
मनोवारं वारं मुरभिदमुदारं भज सखे ॥ १ ॥
उद्यच्छत्गरुडारूढं शङ्खचक्रगदाधरम् ।
ग्राहग्रस्तगजोद्धारत्वरितं हरिमाश्रये ॥ २ ॥
श्रीमता जयरामेण विबुधप्रणयैषिणा ।
अनुमानलक्षणाख्या सूत्रव्याख्या विधीयते ॥ ३ ॥

प्रत्यक्षोपजीवकत्वात्प्रत्यक्षनिरूपणोत्तरमनुमानं निरूपयति ॥ अथ तत्पूर्वकं त्रिविधमनुमानं पूर्ववच्छेषवत्सामान्यतो दृष्टं च (*Sū*. I. 1, 5).

The *Anumāna*-section ends fol. 13*b*:

अनुमानविचारो ऽयं विस्तीर्णो जलधेरपि ।
श्रीमता जयरामेण तत्र सेतुरिवाहितः ॥

The following part, the *Upamānapariccheda*, begins:

ओं नमः कमलालोलदृगंचलविलासिने ।
भवादिविभवावाप्तिकारिणे मुरवैरिणे ॥

क्रमप्राप्तमुपमानं लक्षयति । प्रसिद्धसाधर्म्यात्साध्यसाधनमुपमानम् (*Sū*. I. 1, 6).

It ends fol. 13*b*:

श्रीमता जयरामेण विबुधप्रणयैषिणा ।
उपमानपरिच्छेदः समासेनेह वर्णितः ॥

The *Śabdapariccheda* begins:

ओं नमः कमलालोलदृगंचलविलासिने ।
विचित्रविश्वनिर्माणकारिणे मुरवैरिणे ॥ १ ॥

क्रमप्राप्तं शब्दं लक्षयति । आप्तोपदेशः शब्दः (*Sū*. I. 1, 7).

See Aufrecht's Oxford Catalogue, p. 240*a*, no. 582.

It quotes the *Dīdhiti*.

The copy of this work registered in Rājendralāla Mitra's Notices of Skr. MSS., vol. viii., no. 2861, seems to be complete.

[J. R. Ballantyne.]

---

7. *Nyāyakaustubha*.

1979.

677a. Foll. 90; size 10 in. by 4¼ in.; foll. 1–8 eleven lines, foll. 9–90 ten lines in a page.

Nyāyakaustubha, a voluminous logical work, by *Paṇḍita Mahādeva Puṇatāmakara*, son of *Paṇḍita Mukunda*, and pupil of *Śiti-kaṇṭha* (according to verse 3 of the introduction) or *Śrī-kaṇṭha* (see the final couplets and the colophon of the *Śabdapariccheda*).

See Hall's Index, p. 26, no. xxv.; Rājendralāla Mitra's Notices, vol. v., p. 84, no. 1765. It is not a mere gloss on the *Cintāmaṇi*, as Rājendralāla Mitra asserts.

The *Pratyakshapariccheda*, incomplete.

It begins:

दाक्षायणीरमणसच्चरणारविन्दं
ब्रह्मादिभिः सुरवरैरपि सेव्यमानम् ।
श्रीगौतमं मुनिवरं मणिकारमुख्यान्
आन्वीक्षिकीरतबुधांश्च नमामि भक्त्या ॥ १ ॥

मुकुन्दं पितरं नौमि षड्शास्त्रीतत्त्वदर्शिनम् ।
यत्पुण्यपरिपाकेण शास्त्रे गतिरभन्मम ॥ २ ॥

पुरुहूतपुरोहितं सभायां
कवितायां किल कालिदाससमन्यम् ।
निखिलाखिलशास्त्रविद्गुरीणां
शितिकण्ठाभिधसद्गुरुं नमामि ॥ ३ ॥

मोक्षहेतुप्रमाणादितत्त्वज्ञानाय सद्धियाम् ।
महादेवेन सुधिया क्रियते न्यायकौस्तुभः ॥ ४ ॥

न्यायसिद्धान्तनिष्कर्षे जिज्ञासा यस्य विद्यते ।
संग्राह्यस्तेन सुधिया न्यायकौस्तुभ आदरात् ॥ ५ ॥

न्यायाम्भोधिं समुन्मथ्य भावनामन्दराद्रिणा ।
विष्णुनेव महादेवेनायं कौस्तुभ उद्धृतः ॥ ६ ॥

इह सकलशिष्टानां ग्रन्थारम्भे मङ्गलाचरणान्मङ्गलफलमादौ विचार्यते ।

The last words are: वाच्यां मानसत्वावच्छिन्नं प्रतिमनस्त्वेन करणात्वात्तस्य चात्सतिष्ट(?) संयोगात्म . . .

[H. T. Colebrooke.]

1980.

677b. Foll. 167 (91–259); size 10 in. by 4¼ in.; ten lines in a page.

(*Nyāyakaustubha*)? A large portion of an *Anumānakhaṇḍa*, incomplete at the end. On the last leaf it is called अनुमानखंडवादार्थ, on the first leaf "A fragment, *Anumāna vādārtha*" (in Colebrooke's handwriting). As the style of this treatise is very much the same as that of the *Pratyakshapariccheda* of the *Nyāyakaustubha* in the first part of this volume, and as both parts of this volume were evidently written by the same hand, it is highly probable that this is the *Anumāna*-section of the *Nyāyakaustubha*.

It begins:

ध्यात्वा शिवाङ्घ्रियुगलं विबुधैरुपास्यं
नत्वा गुरोश्चरणपङ्कजमादरेण ।
भूयो विभाव्य सुधिया तदुदीरितार्थं
विद्वन्मुदे किमपि कौतुकमातनोमि ॥ १ ॥

अथानुमानं निरूप्यते अथासंगतं न प्रयुञ्जीतेत्यभियुक्तवचनात् प्रत्यक्षासंगतमनुमानं कथं प्रत्यक्षानन्तरं निरूप्यत इति न शङ्क्यम् ।

[H. T. Colebrooke.]

1981.

1866. Foll. 198; size 12½ in. by 4 in.; nine lines (foll. 167–173 ten lines) in a page.

Nyāyakaustubha, the *Śabdapariccheda*. See Rājendralāla Mitra's Notices of Skr. MSS., vol. v., p. 174, no. 1861.

It begins:

नत्वा साम्बशिवं मुकुन्दपितरं श्रीकण्ठसंज्ञं गुरुं
भूयः सूक्ष्मधिया विभाव्य च तदुक्तार्थं समस्तं हृदि ।
शब्दे मानवरे विशिष्टविविधव्युत्पत्तिसंपादके
गूढार्थप्रतिपत्तये वरधियां कुर्वे प्रबन्धं वरम् ॥ १ ॥

अथ शब्दो निरूप्यते ॥ अत्रोपजीव्योपजीवकभावसंगत्योपमाननिरूपणानन्तरं शब्दनिरूपणमिति बहवो वदन्ति (cf. the beginning of the *Śabdakhaṇḍa* in the *Nyāyasiddhāntamañjarīdīpikā*) ।

It ends:

शब्दार्थानाम(न)न्तत्वात्स्वल्पत्वात्संविदो मम ।
मया नोक्तं प्रमेयं यद् बोद्धव्यं तत्सुधीवरैः ॥ १ ॥

नानानिबन्धानालोक्य विभाव्य च पुनः पुनः ।
मयात्र लिखितं यत्नेन तुष्यन्तु तार्किकाः ॥ २ ॥

महाक्लेशतो भावनातश्च सम्यङ्
मया संगृहीतं प्रमेयं हि यद्यत् ।
अवश्यं सुधीभिस्तदालोचनीयं
प्रमादाद्दुरुक्तं हि संशोधनीयम् ॥ ३ ॥

यथा श्रुतानां मणिगोचराणां
निष्कर्षबोधाय बहूक्तियुक्तः ।
अयं महादेवबुधेन यत्नाच्
छम्भोर्दयातो रचितो निबन्धः ॥ ४ ॥

Authorities mentioned in the *Nyāyakaustubha* are: the *Cintāmaṇi*, *Bhāshya*, *Dīdhitikārānuyāyino navyāḥ* (no. 1979, fol. 79*b*), *Khaṇḍanakāra*, *Saundalopādhyāyāḥ* (*Saundalop*°?), *Maithilāḥ*, *Prabhākarāḥ*, *Pakshadharamiśrāḥ*, *Ālaṃkārikadhurandharāḥ*, *Hari*, *Prāñcaḥ*, *Prācīnāḥ*, *Navyāḥ*, *Navīnāḥ*, *Bhāṭṭāḥ*, *Mīmāṃsakāḥ* (*aprācīnabhāṭṭānuyāyino Mīmāṃsakāḥ*, no. 1981 fol. 54*a*, *prācīnānuyāyino Naiyāyikāḥ* fol. 126*a*).

Fol. 166 is blank, but there is no omission in the text.

Colophon:

इति श्रीमत्पदवाक्यप्रमाणपारावारीण(°वारीण° Rāj. M.)-श्रीमन्मुकुन्दपण्डितात्मजपुणतामकरोपनामकमहादेवपण्डितविरचिते न्यायकौस्तुभे शब्दपरिच्छेदः समाप्तः ॥

Date of the copy: शके १७४२ प्रमाथीनाम संवत्सरे कार्तिकशुद्धपौर्णिमायां इदं पुस्तकं समाप्तं ॥

[J. TAYLOR.]

1982.

693. Foll. 183; size 9⅞ in. by 4 in.; 10–12 lines in a page.

Nyāyakaustubha, the *Śabdapariccheda*, a second complete copy. [H. T. COLEBROOKE.]

---

8. *Nyāyasaṃkshepa.*

1983.

2608a. Foll. 72; size 10 in. by 3½ in.; nine lines in a page.

Nyāyasaṃkshepa, by *Govinda Śarman*, son of *Nyāyavācaspati Bhaṭṭācārya*, a commentary on the *Kārikās*, apparently a short compendium of the *Nyāya* philosophy, by the same author. The contents are the same as in the first adhyāya of the *Nyāyasūtra*. The single topics are pointed out by marginal notes in Colebrooke's handwriting. It quotes the *Cintāmaṇi* and the *Kādambarī*.

It begins:

भूयो भूयो भूधरतनयां विनयेन याचमानस्य ।
कृत्यानि केलिकाले भवस्य भव्याय भूयासुः ॥

ईषद्गूढार्थानां विवरणमल्पाक्षरैरेव ।
कुतुकेन कारिकाणां स्वयंकृतानां वयं तनुमः ॥

न्यायवाचस्पतेः सूनोरियं गोविन्दशर्मणः ।
कृतिः कृतधियां भूयादमन्दानन्ददायिनी ॥

विशिष्टशिष्टाचारानुमितवेदबोधितकर्तव्याशङ्कं(°व्यांशकं)मङ्गलं शिष्यशिक्षायै निबध्नाति नीलोत्पलेत्यादि ।

The blanks on foll. 50 sqq. are probably due to the illegibility of the original manuscript. [H. T. COLEBROOKE.]

---

9. *Siddhāntarahasya.*

1984.

660. Foll. 345 (orig. paged १–३४५); size 13⅝ in. by 4¼ in.; six lines in a page; well written in the Bengalī character.

Siddhāntarahasya, a large *Nyāya* treatise, incomplete at the beginning and at the end. The name of the author does not occur. In Aufrecht's Catalogus Catalogorum, p. 720, there are registered several *Nyāya* works which have this title. This work is divided into many small sections, more than sixty of which are contained in this copy. The first is called *Sadyaccaya*(?)*vyāvṛittasaṃśayatvalakshaṇa* (ends fol. 7*a*), the second *Niścayasāmagryāḥ saṃśayapratibaddhakatvakhaṇḍana* (ends fol. 8*b*), the last *Vyāpyaviśeshyakaparāmarshasya kāraṇatvākāraṇatvavicāra*.

The title "*Siddhāntarahasya*" is inscribed on every leaf.

The volume begins: ननु किन्नाम संशयत्वं तद्धि न तावत्सन्देहत्वीयत्व(?) व्यवसायसिद्धो जातिविशेषः चाक्षुषत्वादिना संस्कारात् [H. T. COLEBROOKE.]

1985.

1633. Foll. 88; size 19 in. by $3\frac{1}{4}$ in.; the leaves are folded together; seven lines in a page; well written in the Bengalī character.

Siddhāntarahasya, a second, incomplete copy, containing only as much as foll. 1–131*a* of the first copy, but with one section more at the beginning (*Smṛitisaṃskārarahasya* fol. 15*b*).

The volume begins: ज्ञानादीनां सविषयकत्वं प्रत्यक्षसिद्धमेव ० [H. T. COLEBROOKE.]

---

10. *Pratyakshadūshaṇoddhāra.*

1986.

786b. Foll. 71 (122–192); size 10 in. by $2\frac{1}{2}$ in.; eight lines in a page.

Pratyakshadūshaṇoddhāra, by *Mahāmahopādhyāya Narahari*, son of *Mahāmahopādhyāya Yajñapati*, incomplete. It seems to be a refutation of the opinions advanced by some objector to the *Pratyakshatattvacintāmaṇi*. According to the inscription on the first page, "*Pratyakshadūshaṇoddhāra uttarakhaṇḍa-saṃkhyā* 3000," this copy would contain only the second half of the whole. On the margin it has the mark प्र० दूष०, but once (fol. 129*b*) भा० च०.

It begins:

प्रतिनृपतिशिरोभिः साङ्कमङ्कं द्र(?)मौले-*
नैमयति पणचापं राघवे लाघवेन ।
विदितमदनतत्त्वो मूलमन्त्रो बलानां
जयति जनकजायाः सालसो दृग्विलासः ॥

तत्रेति मान्वय(नान्वय?)व्यतिरेकसहचारज्ञानसहकृताध्यक्षगम्येत्यर्थः । Cp. no. 1987.

* Read साधेमर्धेन्दुमौ०, as suggested by Prof. Aufrecht.

Fol. 154*a* the author of the *Cintāmaṇi* is mentioned, fol. 184*b* the *Līlāvatīprakāśa* (लीलावतीप्रकाशे वर्द्धमानचरणैर्लिखितं). Foll. 122–191 are १–७० in the original paging, the last leaf is ११७.

The date of the last leaf is संवत् १५९८, but this early date is not probable for the main bulk of the copy, which is not in the same handwriting.

See an *Anumānakhaṇḍadūshaṇoddhāra* by the same author in Aufrecht's Cat. Cat., p. 17, quoted from Burnell's Classified Index to the Skr. MSS. in the Palace at Tanjore, p. 121.

[H. T. COLEBROOKE.]

---

11. *Siddhāntasaṃgraha.*

1987.

362. Foll. 111; size $10\frac{3}{4}$ in. by $5\frac{1}{4}$ in.; generally eight or nine lines in a page.

Siddhāntasaṃgraha, a treatise on the *Pramāṇas*, according to the systems of *Gautama* and *Kaṇāda*, by *Yādava Jī Vyāsa*, son of *Nṛisiṃha* and pupil of *Rāmakṛishṇa*.

See Hall's Index, p. 27, no. xxviii.

It begins:

रमोमारामरणणौ(रामोमारमणौ) नत्वा गङ्गां देवीं [सरस्वतीम् ।
गणेशं रामकृष्णं च साधयामि चिकीर्षितम् ॥ १ ॥
न्यायमधीत्य यत्नेन रामकृष्णाज्जगद्गुरोः ।
कणादगौतमनयात्कुर्वे सिद्धान्तसंग्रहम् ॥ २ ॥
कुशाग्रबुद्धिर्निपुणो ऽनुयोग्यो(*r.* ०योज्यो)
न मत्सरी नापि च मन्दबुद्धिः ।
कृशोदरीकेलिकलाप्रवीणः
कामी गुणी मन्दनपुंसको(*r.* ०कौ) न ॥ ३ ॥
अपारपाथोधिसमानशास्त्रे
तत्र प्रवेशो ऽतितरां दुरूहः ।
तथापि मद्ग्रन्थपथेन वेशः
सरित्क्रमेणेव समुद्रवेशः ॥ ४ ॥

कृताञ्जलिः सन् विनयं विधाय
विज्ञप्तिमेकां विदुषां करोमि ।
विभाव्य सम्यक् प्रवदन्तु दोषं
विभावनादत्र न को ऽपि दोषः ॥ ५ ॥
दोषबुद्धिर्न कर्त्तव्या न(व्य)सिद्धान्तसंग्रहे ।
न दुष्टो नूतनश्चन्द्रो निखिलैर्वन्द्यते हि सः ॥ ६ ॥

मङ्गलस्य कारणता नान्वयव्यतिरेकसहकृतप्रत्यक्षगम्या । सति मङ्गले ऽपि कुत्रचित्समाप्त्यभावदर्शनात् । Cp. no. 1986 and 1989.

The *Pratyaksha*-section ends fol. 50*a*, the *Anumāna*-section fol. 78*a*, the *Upamāna*-section fol. 79*a*. [H. T. Colebrooke.]

---

12. *Nyāyasiddhāntadīpa.*

1988.

614a. Foll. 55; size 9¾ in. by 4 in.; fifteen lines in a page; written in the Jaina character.

Nyāyasiddhāntadīpa, a series of philosophical dissertations (*vāda*), by *Mahopādhyāya Śaśadhara.* In the colophon this work is called *Nyāyaratnaprakaraṇa.* See Hall's Index, p. 44, no. cvi.

It begins:

ऒं । वाचकशिरःकोटीरहीरवाचकश्री ५ श्रीकल्याणविजयगणिचरणेंदीवरेभ्यो नमः । श्रीशारदायै नमः । श्रीवीतरागाय नमः ।

ध्वंसितपरसिद्धान्तध्वान्तं गौतममतैकसिद्धान्तम् ।
नत्वा नित्यमधीशं शशधरशर्म्मा प्रकाशयति ॥ १ ॥
न्यायसिद्धान्तदीपो ऽयं कथासु विजिगीषुभिः ।
धारणीयः प्रकाशाय सत्तर्कस्नेहसुप्रभः ॥ २ ॥

इह तावदभीष्टकर्मणो निर्विघ्नसमाप्तिमुद्दिश्य बहुशः प्रवर्त्तमाना विनायकार्चनदधिदूर्वादौ मङ्गले प्रदृश्यन्ते प्रेक्षावन्तः ।

The first *vāda* is the *Maṅgalavāda* (ends fol. 3*a*), the second treats on the question अन्धकारत्वं भाववृत्ति न वा, the third is the *Kāraṇavāda*, the sixth treats on *Śakti*, the seventh on the question मनस्त्वं परमाणुवृत्ति न वा, the thirteenth begins वायुः प्रत्यक्ष इत्येके तेषामयमाशयः, the seventeenth is called *Liṅgaparāmarśavāda*, the eighteenth answers the question ननु केयं व्याप्तिः (fol. 28*b*), etc. The last *vāda*, which is marked, is the twenty-second (fol. 44), and then begins a discussion on *Abhāva*.

For a more complete list of the *vādas*, see Burnell's Tanj. MSS., p. 119.

[H. T. Colebrooke.]

---

13. *Dissertations on special topics.*

a. With names of authors.

1989.

47a. Foll. 5; size 9½ in. by 4 in.; 12 or 13 lines in a page.

Maṅgalavāda, a treatise on the question whether it is necessary to begin a literary work with an invocation of some deity, by *Harirāma Tarkavāgīśa*, a Bengal Brahman.

See Hall's Index, p. 41, no. lxxxvii.

It begins: ननु मङ्गलं न समाप्तिसाधनम् । मङ्गले सत्यपि कादंबपादौ (*r.* कादंबर्यादि)* ग्रन्थासमाप्तेः मङ्गलं विनापि प्रमत्तानुष्ठितसमाप्तेरन्वयतो व्यतिरेकतश्च व्यभिचारात् ।

[H. T. Colebrooke.]

1990.

1549a. Foll. 14; size 9¾ in. by 3⅝ in.; eight lines in a page.

Vishayatāvicāra, a treatise on perceptible objects and their objectiveness, by *Harirāma*.

See Hall's Index, p. 42, no. xcii.

It begins: विषयता च विषयाकारप्रतीतिसाक्षिको स्वरूपसंबन्धविशेषो ज्ञानादीनां विषयेण त्वतिरिक्ता मानाभावादिति प्राञ्चः । [H. T. Colebrooke.]

1991.

2532c. Foll. 12; size 9⅝ in. by 4¾ in.; 11 or 12 lines in a page.

---

* See Aufrecht's Florentine Skr. MSS., no. 486.

Vishayatāviveka, a second copy of *Harirāma's* (here called *Nyāyālaṃkāra Tarkavāgīśa*) treatise. It is in the same handwriting as the *Anumitiparāmarśa* in the same volume, which was copied संवत् १७२०.

[GAIKAWAR.]

1992.

1549c. Foll. 16; size 10¾ in. by 4½ in.; ten lines in a page.

Sāmagrīvicāra, by *Harirāma*.

It begins with the same words as *Raghudeva's Sāmagrīvāda*, no. 2002:

समाने विषये लौकिकप्रत्यक्षसामग्रीसत्त्वे अनुमितिसामग्रीसत्त्वे च लौकिकप्रत्यक्षमेवोत्पद्यते। न त्वनुमितिस्तदनन्तरं साक्षात्करोमीत्यनुव्यवसायस्यैवोदयात्। एवं समानविषयकशाब्दबोधानुमितिसामग्रीसमवधानदशायामपि शाब्दबोध एव जायते।

[H. T. COLEBROOKE.]

1993.

47d. Foll. 24 (33–56); size 9½ in. by 4 in.; twelve lines in a page.

Dharmitāvachedakatāpratyāsattivicāra, a logical treatise, by *Harirāma Tarkālaṃkāra*.

See Hall's Index, p. 52, no. cxlix.; Aufrecht's Oxford Catalogue, p. 244, no. 610.

It begins:

अनुमितिपरामर्शयोः कार्यकारणभावघटकप्रत्यासत्तिः सामानाधिकरण्यं तेन चैकपुरुषीयपरामर्शदशायां न तद्भिन्नपुरुषान्तरीयानुमित्यापत्तिः तस्य समवायरूपकारणतावच्छेदकसंबन्धेन परामर्शविरहात्।

[H. T. COLEBROOKE.]

1994.

1517g. Foll. 29; size 10½ in. by 4 in.; ten lines in a page.

Dharmitāvādārtha, a second copy. This title, as well as a second title, "*Anumitiparāmarśakāryakāraṇabhāvavicāra*," has been added by a more recent hand.

[H. T. COLEBROOKE.]

1995.

2610c. Foll. 29; size 9¾ in. by 4¼ in.; eleven lines in a page.

Dharmitāvachedakatāpratyāsatti, a third copy. Date of the copy: संवत् १८५७.

[GAIKAWAR.]

1996.

47h. Foll. 46 (103–148); size 9½ in. by 4⅝ in.; eight lines in a page.

Bādhabuddhivicāra, a dialectic treatise on Contradiction, by *Harirāma Tarkālaṃkāra Vāgīśa*. The name of the author is not mentioned in this copy, but see the next one. Hall's Index, p. 54, no. clix.

It begins: तद्धर्मावच्छिन्नविशेष्यताकतदभाववत्ता निर्णयकाले तद्धर्मावच्छिन्नविशेष्यताकतद्विशिष्टबुद्धेरनुदयात् ०

[H. T. COLEBROOKE.]

1997.

956a. Foll. 27; size 10⅛ in. by 4¼ in.; generally thirteen lines in a page.

Bādharahasya or *Bādhabuddhivicāra*, a second copy.

[H. T. COLEBROOKE.]

1998.

47e. Foll. 22 (57–78); size 9½ in. by 4 in.; twelve lines in a page.

Navyamatavicāra, a critical discussion on some points about *anumāna*, by *Tarkālaṃkāra Harirāma*.

See Hall's Index, p. 53, no. clii.; Aufrecht's Oxford Catalogue, p. 245, no. 611; Rāj. Mitra's Notices, vol. vii., p. 140, no. 2372.

It begins:

अनुमितिं प्रति पर्वतोयधमव्यापको वह्निरित्याकारकपरामर्श एव हेतुः।

[H. T. COLEBROOKE.]

1999.

1517d. Foll. 29; size $11\frac{1}{8}$ in. by 4 in.; eight lines in a page.

Navyamatavicāra, a second copy.

[H. T. COLEBROOKE.]

2000.

47i. Foll. 17 (149–164); size $9\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; twelve lines in a page.

Vishayatāvicāra, a treatise on the same subject as no. 1990, by *Gadādhara*.

See Hall's Index, p. 41, no. xci.

It begins:

बुद्धिनामे(*r.* बुद्धिर्नाम)कश्चिदात्मविशेषगुणस्तद्यवस्थितिर्घटमहं जानामीत्याकारक(ध)या मन(मनः?)साधारणानुभवबलादेव °

Date of the copy: संवत् १८१६ भाद्रपदशुदि ९ शनिवारे लिखितं काश्यां मध्ये रामप्रसादकायस्थेन ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2001.

1548A. Foll. 23; size 11 in. by $3\frac{3}{4}$ in.; nine lines in a page.

Navadharmitāvachedakatārahasya, by *Gadādhara*.

See Hall's Index, p. 52, no. cxlviii.

It begins: एकधर्मावच्छिन्नविशेष्यताकपरामर्शाद्धर्मान्तरावच्छिन्नविशेष्यताकानुमितेरनुदयात्तद्धर्मावच्छिन्नविशेष्यताकानुमितित्वपरामर्शत्वाभ्यां कार्यकारणभावः ।

Date of the copy: संवत् १७९४ भाद्रपावदी ४ शुक्रवार लिखितं भटपुरुशोत्तमेन ॥

After this there has been added by another hand: भारद्वाजकाशीनाथेन संपादितमिदम् गदाधरीयं धर्मित्रावच्छेदकतारहस्यम् ।

[H. T. COLEBROOKE.]

2002.

47b. Foll. 15 (6–20); size $9\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; 12 or 13 lines in a page.

Sāmagrīvāda, a treatise on the same subject as no. 1992, by *Tarkālaṃkāra Raghudeva Bhaṭṭācārya*. See Hall's Index, p. 43, no. c.

It begins: समाने विषये एकदा लौकिकप्रत्यक्षसामग्रीसत्त्वे ऽनुमितिसामग्रीसत्त्वे च लौकिकप्रत्यक्षमेवोत्पद्यते तदनन्तरं साक्षात्करोमीत्यनुव्यवसायस्य सर्वानुभवसिद्धत्वादिति तदप्यनुमितिर्नोत्पद्यते वह्निव्याप्यधूमवान्पर्वत इति परामर्शकाले वह्निचक्षुःसंनिकर्षदशायामुत्तरक्षणे पर्वतो वह्निमानिति लौकिकप्रत्यक्षस्यैवोदयात् वह्निं साक्षात्करोमीति तदनन्तरमनुव्यवसायस्य सार्वजनीनानुभवसाक्षिकत्वादिति तदानुमित्य अयं मुख्यः पाठः

Date of the copy: सं १८१६ लिखितमिदं पुस्तकं स्वार्थं परार्थंश्च (*sic*) ॥

भट्टाचार्यधुरीणेन हरिरामेण धीमता ।
सामग्रीवादरचना कृता कृतिमुदावहा ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2003.

3077. Foll. 17; size $9\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{3}{8}$ in.; 10 or 11 lines in a page.

Sāmagrīvicāra, a second copy of *Raghudeva's* treatise.

[J. R. BALLANTYNE.]

2004.

1369g. Foll. 16; size 10 in. by 4 in.; eleven lines in a page.

Anumitiparāmarśavāda, a short dissertation by *Nyāyālaṃkāra Raghudeva Bhaṭṭācārya*. See Hall's Index, p. 51, no. cxli.

It begins: परामर्शं विनानुमित्यनुदयादनुमितिं प्रति परामर्शो हेतुरिति सिद्धान्तः । तत्र धूमपरामर्शसत्त्वे घटानुमित्यनुदयात्पर्वतोद्देश्यकवह्निविधेयकानुमितिं प्रति पर्वतादिविशेष्यकवह्न्यादिव्याप्यधूमादिप्रकारकनिश्चयो हेतुरिति कार्यकारणभावो विशिष्य कल्पनीयः ।

He quotes the *Dīdhiti*.

Date of the copy: संवत् १८०२.

[H. T. COLEBROOKE.]

2005.

2532b. Foll. 15; size 9½ in. by 4¾ in.; twelve lines in a page.

Anumitiparāmarśa, a second copy of *Raghudeva's* treatise.

Date: संवत् १७९०. [GAIKAWAR.]

2006.

47c. Foll. 12 (21–32); size 9½ in. by 4 in.; twelve lines in a page.

Anumitiparāmarśavicāra, a third copy of *Raghudeva's* treatise.

[H. T. COLEBROOKE.]

2007.

1517c. Foll. 13; size 11¼ in. by 4¼ in.; twelve lines in a page.

Anumitiparāmarśa, a fourth copy of *Raghudeva Nyāyālaṃkāra's* treatise.

[H. T. COLEBROOKE.]

2008.

161f. Foll. 11 (205–215); size 11⅞ in. by 4⅝ in.; eleven lines in a page.

Sāmānyalakshaṇāvicāra, by *Tarkālaṃkāra.*

It begins:

सामान्यधर्मज्ञानानन्तरं यावत्स्वाश्रयप्रत्यक्षोदयात् सामान्यलक्षणाप्रत्यासत्तेः प्रत्यक्षहेतुत्वमभ्युपेयते सा च ज्ञायमानं सामान्यं सामान्यज्ञानं वा ज्ञानं च तदिन्द्रियजन्यं ग्राह्यं स्मरणभिन्नेन्द्रियजन्यज्ञानानन्तरं यावत्स्वाश्रयप्रत्यक्षानुदयात् ।

[H. T. COLEBROOKE.]

2009.

695. Foll. 55; size 9¼ in. by 4 in.; twelve lines in a page.

Sannikarshavāda, a treatise on the different kinds of proximity or relation, by *Jayarāma Nyāyapañcānana.*

It begins:

श्रीमता जयरामेण न्यायसिन्धोः समाहृतैः ।
युक्तिमौक्तिकसंतानैर्वादमाला विधीयते ॥

तत्र श्रीजयरामो ऽसौ न्यायपञ्चाननः कृती ।
सन्निकर्षेषु निष्कर्षं निरूपयति निश्चलम् ॥

लौकिकसन्निकर्षः षड्विधः तत्र संयोगो द्रव्यस्य संयुक्तसमवायो द्रव्यसमवेतस्य संयुक्तसमवेतसमवायो द्रव्यसमवेतसमवेतस्य समवायः शब्दस्य समवेतसमवायः शब्दसमवेतस्य विशेषणता समवायाभावयोर्लौकिकप्रत्यक्षे हेतुः ।

On fol. 41*a* a new section begins:

श्रीमता जयरामेण चित्ररूपं विचारितम् ।
विभावयन्तु सुधियस्तत्वमस्य विचारकाः ॥

नत्वा शम्भोः पदाम्भोजं [श्री]जयराम(:) समासतः ।
निबध्नाति निबन्धेन नियोज्यान्वयदीपनम् ॥

Colophon: इति जयरामपंचाननविरचितायां सन्निकर्षवादः संपन्नाग समाप्तश्चायं ग्रन्थः ॥

Foll. 24–31 of the original pagination are lost. [H. T. COLEBROOKE.]

2010.

1369i. Foll. 9; size 9½ in. by 3¾ in.; ten lines in a page.

Laghusannikarshavāda, a compendium of the preceding treatise, by the same *Jayarāma.*

It begins:

अथ श्रीजयरामो ऽसौ न्यायपञ्चाननः कृती ।
सन्निकर्षेषुनिष्कर्षं निरूपयति नावविविन् (*r.* न्यायवित्)॥

लौकिकसन्निकर्षः षड्विधः। तत्र संयोगो द्रव्यस्य संयुक्तसमवेतस्य °

[H. T. COLEBROOKE.]

2011.

47m. Foll. 43 (276–318); size 9½ in. by 4 in.; eleven lines in a page.

Pakshatāvicāra, a treatise on the nature of deliberative discussion, by *Mahādeva Sūri.*

See Hall's Index, p. 53, no. cliv.

It begins:

सार्थं शिवं नमस्कृत्य महादेवः सतां मुदे ।
विचारयत्यनुमितौ पक्षताहेतुतां स्फुटम् ॥ १ ॥
तार्किकैः पक्षता सम्यक् लक्षिता यद्यपि स्फुटम् ।
तथाप्यत्र चमत्कारः सतां व्यतरि(*sic!*)* भविष्यति ॥ २ ॥

सत्यपि परामर्शादिसकलानुमितिकारणसमवधाने पर्वतो वह्निमानित्यादिनिर्णयदशायामनुमितेरनुत्पत्त्यानुमितिं प्रति पक्षता हेतुरिति सकलनैय्यायिकसिद्धान्तः ।

[H. T. Colebrooke.]

2012.

2100e. Foll. 35; size 10 in. by 4 in.; eight lines in a page.

Pakshatāvāda, a shorter treatise on the same subject, agreeing sometimes verbally with the preceding one.

See Hall's Index, p. 53, no. clv.

It begins: सत्यपि परामर्शादौ पक्षे साध्यनिर्णयदशायां विनानुमित्सामनुमितेरनुदयादनुमितिं प्रति पक्षताप्यहेतुत्वं कल्प्यते।

[Gaikawar.]

2013.

1517f. Foll. 25; size 10½ in. by 4 in.; 9 or 10 lines in a page.

Īśvaravāda, a treatise on the existence of God and the means of proving it, by *Mahādeva Puṇyastambha*, son of *Mukunda Viduḍa* (*Vibudha?*). It begins:

सार्थं शिवं नमस्कृत्य महादेवः सतां मुदे ।
तार्किकाभिमतं मानमीश्वरे वक्ति तत्त्वतः ॥ १ ॥

अत्रेश्वरे आत्मत्वं जीवभिन्नवृत्ति न वा जीवभिन्नं ज्ञानादिमन्न वा जन्यं सकर्तृकं न वेत्यादिविप्रतिपत्तौ ईश्वरे प्रमाणमनुमानमेवेति नैय्यायिकाः ।

It ends:

ईश्वरो ऽस्ति न संदेहः कस्यापि जगतीतले ।
तथाप्येतत्प्रसङ्गेनेश्वरनामानुसंहितम् ॥ १ ॥
ईश्वरानुग्रहादेवेश्वरवादो ऽयमद्भुतः ।
महादेवेन रचितस्तनोतु सुधियां सुखम् ॥ २ ॥

* Read वृद्धिं, as suggested by Prof. Aufrecht.

Colophon: इति श्रीमत्पदवाक्यप्रमाणज्ञपुण्यस्तम्भनिकेतनश्रीमुकुन्दविदुडात्मजमहादेवपण्डितविरचितं ईश्वरवादः समाप्तः ॥

[H. T. Colebrooke.]

2014.

1436b. Foll. 141; size 12 in. by 4½ in.; fair writing; twelve lines in a page.

(*Nyāya-*)*Siddhāntatattvaviveka*, a dissertation on the eternity of matter, by *Gokulanātha*, son of *Vidyānidhi*.

It begins:

प्रवहपवनवेगघट्टितो ऽपि
स्खलति न यज्जगदंडपिंडभारः ।
लघुगुरुतुलनातुलाप्रकांड-
दृढिमगुणः स भवद्गुणत्रयस्य ॥ १ ॥
हिरण्यगर्भस्य गुरुः शरीर-
संख्यालघुर्यः पुरुषः पुराणः ।
अणोरणीयान्महतो महीया-
न्पश्यत्यचक्षुः स शृणोत्यकर्णः ॥ २ ॥

सकलांकुरकारिबीजानुगतं तदकारि व्यावृत्तं कुर्वद्रूपत्वं नाम सामान्यं न कल्पयितुमुचितं गौरवात् । ननु गौरवेण गुरुवस्तुसिद्धिर्वा प्रतिबध्यते तदभावसिद्धिर्वा क्रियते । ०

It concludes with six partly defective and corrupt *ślokas*:

तर्काणामप्रतिष्ठानाद्दुर्लभस्तत्त्वनिर्णयः ।
लिप्यते केवलं लोकाः सिद्धांतत्यागपाप्मना ॥ १ ॥ ०
असूत यमुया(?*r.* ० मा) विद्वद्वंद्याद्विद्यानिधेस्सुतं ।
तस्य गोकुलनाथस्य गिरां(*r.* गिरा) प्रीयेत धूर्जटिः ॥ ६ ॥

इति सिद्धांततत्त्वविवेको नाम न्यायनिबंधविशेषस्समाप्तः ॥ संवत् १८५७ भाद्रमासे कृष्णपक्षे तिथौ सोमवासरे ॥

For another copy of this treatise see Rāj. Mitra, Notices, v., p. 201, no. 1885. *Gokulanātha* refutes the view of *Śiromaṇi*.

[H. T. Colebrooke.]

2015.

1191b. Foll. 18; size 12¾ in. by 4½ in.; small modern Bengalī handwriting; seven lines in a page.

Muktivivecanādi, essays on final emancipation, the nature of the deity, etc.

It begins: ध्वंस एव मोक्षः दुःखसाधनं च दुरितमेव स्वसामानाधिकरण्यकालिकविशेषणतो भयसंबन्धेन दुरितवदन्यो दुरितध्वंसो मोक्ष इति निष्कर्षः । ०

इति मुक्तिविवेचनं fol. 10 (cf. *Muktivāda*, Hall's Index, p. 49); इति देवतावादः fol. 13; इति स्वर्गवादः। अथ ब्राह्मणत्वविचारः fol. 14.

It ends: इति ब्राह्मणत्वविचाररहस्यं ॥ This, though perhaps only the title of the last chapter, is given several times, on the last page, in Bengalī and Devanāgarī, as the title of the whole treatise.

A *Brāhmaṇatvavicāra*, by *Gokulanātha*, is mentioned in Aufrecht's Cat. Cat., from Oudh xv., 100. [H. T. COLEBROOKE.]

---

b. Anonymous.

2016.

394b. Foll. 23 (33–55); size 12½ in. by 4½ in.; 12 or 13 lines in a page.

Prāmāṇyavāda, a treatise on the nature of proof (a topic from the first chapter of the *Cintāmaṇi*). There is no colophon at the end, the title being only given on the first page.

Perhaps this treatise is identical with no. cxxxvii. in Hall's Index, p. 50.

It begins:

बुद्धिश्च यथार्थानुभवरूपा प्रमेत्युच्यते । याथार्थ्यं च तद्वद्विशेष्यकत्वावच्छिन्नतत्प्रकारकत्वम् ।

[H. T. COLEBROOKE.]

2017.

765a. Foll. 15; size 10⅝ in. by 3½ in.; 8–10 lines in a page.

Jñānadvayavāda, a logical treatise the object of which is set forth in the beginning:

अनुमितिं प्रति साध्यव्याप्यत्वावच्छिन्नहेतुप्रकारता निरूपितपक्षविशेष्यता शालिज्ञानत्वरूपविशिष्टपरामर्शत्वेन न हेतुता किं तु व्याप्यतावच्छेदकप्रकारकव्याप्तिज्ञानत्वेन व्याप्यतावच्छेदकप्रकारकपक्षधर्मताज्ञानत्वेन च हेतुताद्वयम् । एवं च धूमो वह्निव्याप्यो धूमवान्पर्वत इत्याद्याकारकज्ञानद्वयात्तथाविधसमूहालम्बनादप्यनुमितिरुत्पद्यते न केवलं विशिष्टपरामर्शादेव ।

The colophon is wanting, the title having been inferred from the marginal note ज्ञा० द्व०.

[H. T. COLEBROOKE.]

2018.

1675c. Foll. 16 (197–212); size 9 in. by 4 in.; 12–15 lines in a page.

(*Anumitikhaṇḍana?*), probably a fragment of some larger logical work. The title has been added by a later hand. The following colophons give an idea of the contents: इतितर(? इतीतर)बाधस्थलीयानुमितिविचारः (fol. 199*b*), परामर्शानुमित्योःकार्यकारणभावे पक्षसाध्ययोः प्रवेशाप्रवेशविचारः (fol. 202*a*), अप्रामाण्यग्रहाभावस्य परामर्शनिष्ठानुमितिकारणतावच्छेदकत्वानवच्छेदकत्वविचारः (fol. 205*b*), अनुमितिप्रयोजकं व्याप्तिस्वरूपनिरूपणं (fol. 211*b*), केवलान्वयित्वग्रहदशायामनुमितिखंडननिरासः (fol. 212*b*).

The manuscript begins:

ननु पर्वतीयवह्नीतरवह्न्यभावावात् (*sic!*) पर्वत इत्याद्यगृहीताप्रामाण्यकबाधनिश्चयसत्त्वदशायां वह्निव्याप्यधूमवान् पर्वत इत्यादि०

[H. T. COLEBROOKE.]

2019.

1044. Foll. 28 (folded together); size 16½ in. by 3 in.; seven lines in a page; well written, on brown paper, in the Bengalī character.

Parāmarśānumityoḥ kāryakāraṇabhāvavicārarahasya (see the colophon, fol. 27*b*), a chapter from some larger work. Fol. 26*b* has the colophon: *Anumitiparāmarśayoḥ kāryakāraṇabhāvarahasyaṃ sampūrṇaṃ.* The topic is very much the same as in the preceding fragment.

The manuscript begins: अनुमितिपरामर्शयोः सामान्यतो ऽनुमितित्वपरामर्शत्वाभ्यां कार्यकारणभावः परामर्शत्वं

च जातिविशेषः न तु व्याप्तिविशिष्टपक्षधर्मतानिश्चयत्वं अतो व्याप्त्यादेः साध्यादिभेदेनाननुगमे ऽपि न क्षतिः ॥

At the end there are a few lines from a second chapter; it begins: अथ व्याप्यविषयता निरूपितहेतुतावच्छेदक०

[H. T. Colebrooke.]

2020.

2608b. Foll. 41; size 10 in. by 3½ in.; 12 or 13 lines in a page; written in the Bengalī character.

Saṃśayānumitivādārtha, a logical treatise on Doubt. The colophon is wanting at the end; the title given to the treatise having been taken from the reverse of the last leaf. It is the same work as the *Ratnakoshakārikāvicāra* in the Oxford Catalogue, p. 245, no. 613.

It begins: परोक्षज्ञानं निश्चयात्मकमेवेति सिद्धान्तः रत्नकोषकारस्तु सत्प्रतिपक्षसंवलनदशायां संशयात्मिकामनुमितिमङ्गीकरोति ०

[H. T. Colebrooke.]

2021.

47f. Foll. 14 (79–92); size 9½ in. by 4 in.; twelve lines in a page.

Saṃśayānumitirahasya, a logical treatise on Doubt; the name of the author is not mentioned. See Hall's Index, p. 51, no. cxliv.

It begins:

अनुमितिः प्रत्यक्षान्यज्ञानं वा संशयो न वेति विप्रतिपत्तिः। अत्र रत्नकोशकृतः पर्वतादावेकस्मिन्धर्मिणि वह्नितदभावव्याप्यवत्ता परामर्शादिसमवधानानन्तरं तयोर्द्वयोरेवानुमितिरुत्पद्यते ०

Date of the copy: संवत् १८२९ माघे मासि शिते पक्षे चतुर्दश्यां गुरुवासरे रघुनाथपुस्तकमिदं ॥

[H. T. Colebrooke.]

2022.

1369d. Foll. 6; size 9¾ in. by 4¼ in.; fifteen lines in a page.

Vyāptyanugamavicāra, probably a fragment of one of the commentaries on the *Cintāmaṇi.*

It begins: प्रतियोग्यसमानाधिकरणेति। अथ समूहालम्बनात्मकव्यभिचारज्ञानप्रतिबन्धकतामादायातिप्रसङ्गवारणाय०

[H. T. Colebrooke.]

2023.

47g. Foll. 10; size 9½ in. by 4 in.; 12 or 13 lines in a page.

Smṛitisaṃskārasambandhivicāra, an anonymous treatise.

It begins: घटगोचरस्मृतिं प्रति घटगोचरज्ञानत्वेन न हेतुता घटनिर्विकल्पकादपि स्मरणापत्तेः ०

The same work in Rāj. Mitra's Notices on Skr. MSS., i., p. 77, no. 142.

[H. T. Colebrooke.]

2024.

161d. Foll. 23 (145–167); size 11⅞ in. by 4½ in.; ten lines in a page.

Viśishṭavaiśishṭyabodhavicāra, "a *Nyāya* dissertation on the relation of the attribute to the subject." The author's name is not mentioned. It has the same beginning as the *Viśishṭavaiśishṭyavicāra* registered in Rāj. Mitra's Notices of Skr. MSS., iii., p. 121, no. 1166.

The beginning is: तद्धर्मनिर्विकल्पकानन्तरं तद्विशिष्टवैशिष्ट्यबोधानुदयात् तत्र तद्धर्मप्रकारकं ज्ञानं कारणं विशिष्टवैशिष्ट्यबोधश्च विशिष्टप्रतियोगिकवैशिष्ट्यबोधो विशिष्टानुयोगिकवैशिष्ट्यबोधश्च।

Date of the copy: संवत् १८५४.

[H. T. Colebrooke.]

2025.

3066. Foll. 7; size 9¾ in. by 4¼ in.; 10 or 11 lines in a page; fair writing.

Kāraṇatāvāda, a logical treatise. The au-

thor's name is not mentioned. See Aufrecht's Cat. Cat., p. 95.

It begins:

अथ किं कारणत्वं यदवच्छेदकावच्छिन्नसमुदाय: सामग्री ॥ अत्र प्राञ्च: ॥ अनन्यथासिद्धनियतपूर्ववर्त्तिजातीयत्वं कारणत्वं ।

[J. R. Ballantyne.]

2026.

1555a. Foll. 30; size 11 in. by 4 in.; eight lines in a page.

Liṅgopahitalaiṅgikabhānavicāra, the author's name is not mentioned.

It begins:

वह्निव्याप्यधूमवान् पर्वत इत्यादि परामर्शात् वह्निव्याप्यधूमवान्पर्वतो वह्निमानित्यनुमितिमामनन्ति ।

[H. T. Colebrooke.]

2027.

1369h. Foll. 8; size 10 in. by 4 in.; eleven lines in a page.

Laukikavishayatāvicāra, an anonymous treatise on the same topic as no. 1990.

See Aufrecht's Oxford Cat., p. 245, no. 614; Rāj. Mitra's Notices, i., p. 77, no. cxliii.

It begins:

घटं साक्षात्करोमीत्याद्यनुव्यवसायविषयतया लौकिकविषयताया अतिरिक्ताया: सिद्धिरिति नवीना: ।

Date: संवत् १८२ (१८०२).

[H. T. Colebrooke.]

2028.

765b. Foll. 11 (numbered 16–26); size 10⅞ in. by 3½ in.; ten lines in a page.

Vāyupratyakshavāda, a tract on the perceptibility of Air.

It begins:

वायुस्त्वैचज्ञानाजन्यचैत्रप्रत्यक्षो न वेति विप्रतिपत्ति: । विधिकोटिर्मीमांसकानां निषेधकोटिर्नैयायिकानाम् ।

It ends: आवश्यकं च सन्निकर्षविचारावसरे दर्शितम्.

The same anonymous author wrote also a *Sannikarshavicāra.*

[H. T. Colebrooke.]

2029.

1369l. Foll. 5; size 9¾ in. by 3¼ in.; eight lines in a page.

Veganāśyakāryakāraṇabhāvarahasya, a controversial treatise on the origin and decrease of Velocity, confronting the tenets of the *Nyāya* and the *Vaiśeshika* on this subject.

It begins:

ननु किं तावत् आश्रयनाश्यवेगस्य नाशकमिति चेत् ॥ अत्र वैशेषिका: ॥ स्वप्रयोज्यसंयोग एव तादृशवेगस्य नाशक: ॥

In the last line the *Vegakhaṇḍana* of the *Dīdhitikṛit* is quoted.

See Hall's Index, p. 62, no. ccii.

[H. T. Colebrooke.]

2030.

2100a. Foll. 47; size 10 in. by 4 in.; written by several modern hands; 8–14 lines in a page.

Fragments of different philosophical treatises and commentaries.

The MS. begins: अथ साध्याभाववदवृत्तित्वरूपव्याप्तिरेवानुमित्युपयोगिनी ।

Foll. 2 seqq. are numbered 6 seqq.

Foll. 7–15 (numbered 11–19) are marked वा० व्य०; fol. 30 कौ०.

Foll. 32, 33 (numbered 1, 2) are marked चिं० म०; beginning अत्रोच्यते । व्यभिचारज्ञानविरहस(ह)कृतं सहचारदर्शनं व्याप्तिग्राहकं । foll. 33*b* and the greater part of 34 and 35 are blank.

Fol. 36 is marked वा० त०; but 36*b* and 37*b* are left almost wholly blank; and so is fol. 46*a*.

Fol. 1*a* has the pencil mark :—'*Vishaya-viveka.* A metaphysical treatise according to the *Nyāyasūtra.*'

[GAIKAWAR.]

---

14. *Grammatical treatises.*

2031.

161e. Foll. 37; size 11⅞ in. by 4½ in.; ten lines in a page.

Śaktivicāra, a treatise on the names of things and meanings of words, by *Gadādhara Bhaṭṭācārya.* See Hall's Index, p. 56, no. clxvi.

It begins :

संकेतो लक्षणा चार्थे पदवृत्तिः । वृत्त्या पदप्रतिपाद्य एव पदार्थ इत्यभिधीयते इदं पदमिममर्थं बोधयत्विति अस्माच्छब्दादयमर्थो बोद्धव्य इति चेच्छासंकेतरूपा वृत्तिः ।

This treatise is different from the "*Śaktivāda* alias *Śaktivicāra,*" which Rāj. Mitra, Notices of Sansk. MSS., iv., p. 122, no. 1537, attributes to *Gadādhara.*

[H. T. COLEBROOKE.]

2032.

1038e. Foll. 4; size 9 in. by 4 in.; thirteen lines in a page.

Śaktivāda, a short treatise on the same subject.

It begins :

मीमांसकैर्वह्न्यादौ दाहाद्यनुकूलाः शक्तयो ऽतिरिक्तपदार्थाः स्वीक्रियन्ते । तेषामयमाशयः ।

[H. T. COLEBROOKE.]

2033.

972. Foll. 102; size 15½ in. by 5½ in.; fairly good, modern Bengalī handwriting; eight lines in a page.

Śabdaśaktiprakāśikā, a treatise on the same subject, by *Jagadīśa Tarkālaṅkāra.*

It begins :

तर्केन्तल्लब्ध विदुषा विदुषामतोषकारिका ।
कृता श्रीजगदीशेन शब्दशक्तिप्रकाशिका ॥

The work was published at Calcutta, in 1847. See Hall's Index, p. 55.

[H. T. COLEBROOKE.]

2034.

804. Foll. 178; size 15¾ in. by 5½ in.; fair, modern Bengalī handwriting; eight lines in a page.

Śabdaśaktiprakāśikāṭippanī, a commentary on the above work, composed by *Krishṇakānta Vidyāvāgīśa Bhaṭṭācārya,* in Śaka 1723 (A.D. 1802).

It begins :

योगे शङ्कुगत चिरं हिमगिरेः शृङ्गे कुटीरे प्रिये
योगार्थं किमुतास्ति को (*sic!*) च रमणी तत्रेति सम्भाषणं।
श्रुत्वा हाससमन्विते(*r.* ॰तं) गिरिसुतागौरीशयोर्मेनका
तत्रास्तीति वदन् सलज्जहृदयो माम्पातु लम्बोदरः ॥

It ends : इति श्रीकृष्णकान्तविद्यावागीशभट्टाचार्यविरचिता शब्दशक्तिप्रकाशिकाटिप्पनी समाप्ता ॥

शाके रामाक्षिशैलक्षितिपरिगणिते कर्कटे याति सूर्ये
विंशाहे विश्वनाथार्चितपदयुगले श्यामले मोक्षबीजे ।
ध्यायन्नध्यापकानां निखिलपदपदार्थादिचिन्तापहन्त्रीं
तेने श्रीकृष्णकान्ताह्वय इह सुकृती टिप्पनीं गूढभावां॥

धीरश्रीकृष्णकान्तेन विद्यावागीशसञ्ज्ञिना ।
कृता सुबुद्धिधीराणां शक्तिसन्दीपनी मुदे ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2035.

161g. Foll. 113 (numbered 216–328); size 11⅞ in. by 4½ in.; eleven lines in a page.

Padavākyaratnākara, a philosophico-grammatical treatise, by *Gokulanātha Śarman;* a very incorrect copy.

See Hall's Index, p. 56, no. clxx.; Aufrecht's Oxford Catalogue, p. 246, no. 619.

It begins:

नामसाधारणो विश्वविषयो यो विभोर्गुणः ।
तस्यैषा शक्तिरखिलप्रपञ्चस्य प्रकाशने ॥

विभोः संयोगेन सृते(?) द्रव्यसामान्यमनादिनिधनेन चैतन्येन सकलमपि वस्तु व्याप्नुवतो भगवतो भवस्य यो गुणो नित्यसर्वविषयकत्वावच्छ्यात्वादिना(?) जीवादिगुणव्यावृत्तेन धर्मेण लोकोत्तरो विषयतया विश्वमभिव्याप्य वर्त्तते तस्य द्वैताप्रतिहतस्य यत्नस्य जन्यजातजननानुकूलं सामर्थ्यम् ।

The subdivisions are not sufficiently marked: fol. 234 ends the *padavṛittigrahavivaraṇa*, fol. 243*a* the *abhedānvayavivaraṇaprakaraṇa*, fol. 249*a* the *paribhāshyaprakaraṇa*, fol. 257*b* the *sphoṭanirāsa*, . . . fol. 293*a* the *upapadadvitīyāvivaraṇa*, fol. 295*b* the *kārakatṛitīyāvivaraṇa*. . . .

[H. T. Colebrooke.]

2036.

1305. Foll. 205; size $12\frac{5}{8}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; six lines in a page; written in the Bengalī character, on brown paper.

Vyutpattivāda, a logical treatise discussing the meaning of words and their relations in a sentence, by *Gadādhara Bhaṭṭācārya*, in two parts. The name of the author is given in the second copy. See Hall's Index, p. 55, no. clxv.

The *Prathamavyutpattivāda* begins:

शाब्दबोधे चैकपदार्थे ऽपरपदार्थस्य संसर्गः संसर्गमर्य्यादया भासते स च क्वचिदभेदः क्वचिच्चातिरिक्त एव आधाराधेयप्रतियोग्यनुयोगिविषयविषयिभावादिः । अभेदः प्रातिपदिकार्थे स्वसमानविभक्तिकेन स्वाव्यवहितोत्तरवर्तिना स्वाव्यवहितपूर्ववर्तिना च पदेनोपस्थापितस्यैव संसर्गमर्य्यादयाभासते यथा घटो नीलो नीलं घटमानयेत्यादौ घटादौ नीलादेपः(*r.*°शः) ।

The *Dvitīyavyutpattivāda* begins (fol. 86):

अनुमित्यर्थकधातुयोगे विधेयत्वं विधेयित्वं वा द्वितीयार्थः । तेन वह्न्यादिपक्षकानुमितिपरस्य वह्निमनुमिनोमीत्यादिवाक्यस्यापि प्रामाण्यमनुमन्यते °

[H. T. Colebrooke.]

2037.

963c. Foll. 165 (116–280); size $9\frac{1}{4}$ in. by $3\frac{5}{8}$ in.; foll. 116–170 eleven lines, foll. 171–280 twelve lines in a page.

Vyutpattivāda, a second copy. The *Prathamakhaṇḍa* ends fol. 181*a*.

[H. T. Colebrooke.]

2038.

3268. Foll. 141; size $10\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{3}{8}$ in.; 11 or 12 lines in a page.

Vyutpattivāda, a third copy, incomplete at the end. The *Prathamakhaṇḍa* ends fol. 56*a*. The second leaf is wanting; fol. 6 was originally the eighth leaf of another copy, and is here superfluous.

[A. C. Burnell.]

2039.

1172A. Foll. 34; size $13\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; fairly good, modern Bengalī writing; eight lines in a page.

Arthamuktāvali, a treatise on the syntax of cases, apparently the first chapter of a work of that name.

It begins:

रामं प्रणम्य संक्षेपाद्यत्नाद्व्याकरणोदधेः ।
गृह्यते कारकादीनामर्थमुक्तावलिर्मया ॥

तत्र प्रथमतः क्रियानिमित्तं कारकमिति । तथा च विभक्त्यर्थभिन्नाव्यवहितं यद्यत्क्रियां साधयति तदेव कारकं भवतीत्यर्थः । नैतेनातिव्याप्तिः । तद्वा क्रियाश्रयत्वं कारकत्वमिति कारकलक्षणं न च क्रियाश्रयत्वं कारकत्वमिति चेत् तर्हि कर्तुरेव कारकत्वं नान्येषां क्रियाश्रयः कर्तेति सूत्रात् कर्तुरेव क्रियाश्रयत्वाभिहितत्वादिति वाच्यं । आश्रयत्वस्य परंपरया वाच्यत्वात् परंपरा तु स्वान्वयिविभक्त्यर्थवत्स्वरूपं । अथवा स्वनिष्ठविशेष्यतानिरूपितप्रकारतावत्त्वं । अथवा स्वनिष्ठविभक्त्यर्थरूपसंसर्गावच्छिन्नविषयतानिरूपितविषयतावत्स्वरूपं । अत एव नाव्याप्तिर्नातिव्याप्तिश्चेति । उक्तं च हरिणा वाक्यपदीये । कारकं हि क्रियाहेतुर्यच्चोक्तं क्रिययाश्रितमिति । तार्किकास्तु विभक्त्यर्थद्वारा क्रियान्वयित्वं कारकत्वं क्रियाविशेषणादावतिव्याप्तिवारणाय विभक्त्यर्थद्वारेति विशेषणीयमित्याहुस्तच्चिन्त्यं ॥ अथ कर्ता । °

Athādhikaraṇam, fol. 4; *karaṇam,* fol. 6; *hetusādhane tṛitīyā,* fol. 6b; *sampradānam,* fol. 7; *apādānam,* fol. 8b; *atha niruktaśabdaśaktyā āśrayatayā śabdas tāvad vicāryate,* fol. 13b; *sambodhanam,* fol. 18; *nirdhāraṇam,* fol. 20b; *vīpsāvicāraḥ,* fol. 29; *karmakartā,* fol. 30b; *atha phalavatkartā,* fol. 33.

Apparently incomplete at the end. The MS. had ended अथ विचारान्तरं; but this has been obliterated, and a different hand has supplied the colophon:

इति श्रीमद्वरिष्टकृतार्थमुक्तावल्यां प्रथमः परिछेदः ॥

After this a different hand again has added: श्रीमट्टशिष्टकृत अर्थमुक्तावलीप्रथमपरिछेदः॰; while fol. 1a has the title: शब्दशास्त्रज्ञानोज्ज्वलकृतार्थमुक्तावली प्रथमः परिछेदः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2040.

1172C. Foll. 10; size 13¼ in. by 4½ in.; modern Bengalī handwriting; eight lines in a page.

Subvādasaṃgraha, a treatise on the syntax of cases.

It begins: अथ सुब्वादस्य संग्रहः ॥ गङ्गां गच्छति चैत्र इत्यत्र एकत्वविशिष्टगङ्गावृत्तिसंयोगजनकगमनानुकूलवर्तमानत्वविशिष्टचैत्र इति शाब्दबोधः। तत्र शक्त्या गङ्गापदार्थो विजातीयप्रवाहः द्वितीयापदार्थः संयोगः गमिपदार्थो गमनं तिङ्पदार्थः कृत्याश्रयः ॥ ॰

It ends: यत्तु ब्रह्मकर्मकरणाय त्वामहं वृणे इत्यभिलापः। एककर्तृकत्व एव तुमो विधानादिति स्मार्त्तः तदनुशासनाविरुद्धं॥ इति सुब्वादः समाप्तः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2041.

2428. Foll. 46; size 8¾ in. by 4 in.; fairly good Devanāgarī writing of 1782 A.D.; eight lines in a page.

Subarthatattvāloka, or *Kārakacakra,* a logical treatise on the function of the cases, by *Viśvanātha Pañcānana,* son of *Vidyānivāsa.*

It begins:

सार्थं गोपवधूटीवक्त्रदृगंतेन दत्तसंकेतः।
शरणं चक्रधरो मे कारकचक्रं मे रूपयतः ॥

अथ सुबर्थो निरूप्यते। तत्र प्रथमाषष्ठीवर्जं प्रायः सर्वाः (viz. विभक्तयः) कारकाभिधायिन्यः। शत्रोर्हिनस्ति मातुः स्मरतीत्यादौ। क्वचित्षष्ठ्यपि। तथा द्वितीयादयो ऽपि क्वचिदुपपदविभक्तयो न कारकार्थाः। ॰

It ends: अन्ये तु कर्णदाने कर्णदानसाम्यं सप्तम्यर्थः तद्वृत्तित्वमर्थः। इत्थं दानवृत्ति यत्कर्णदानसाम्यं तदाश्रयत्वं परंपरया बोध्यमित्याहुः ॥

इति श्रीविश्वनाथपंचाननविरचितः सुबर्थतत्त्वालोकः समाप्तः॥

For another MS. see Rāj. Mitra, Notices, vii., p. 150, no. 2385; the MS. there described ends with a *śloka* giving the name of the author's father. [R. JOHNSON.]

2042.

1698b. Foll. 19 (foll. 106–124 of vol.); size 9¾ in. by 4 in.; indifferent, modern Devanāgarī writing; thirteen lines in a page.

Alaṃkāraparishkāra, a logical dissertation on the nature of the verb, and the meaning of its tenses and modes, by *Viśvanātha Siddhāntapañcānana Bhaṭṭācārya,* son of *Vidyānivāsa.*

It begins:

स्फुरत्कृतिफले शक्तं नामयोजितसन्ततिं।
आख्यातसदृशं धाम श्यामं गमाभिधं नुमः ॥

आख्यातार्थमाचक्ष्महे ॥ तत्र व्यापारमाख्यातार्थं केचिदाहुस्तदसत् संयोगस्पंदादादिसाधारणव्यापारत्वस्य दुर्वचनत्वात् तदपेक्षया लाघवात् यत्नशक्तेरुचितत्वात् रथो गच्छतीत्यादौ तु व्यापारे ॰

It ends: अपिस्तात्पर्यग्राहको (*'api'* with the force of *'tātparya'*) वा वपुष्मांस्तलयोगेण स्फोटयेदपि पर्वतानित्यादावप्येवं वपुष्मानित्यत्र प्रशस्ते मतुबिति ॥ इति महामहोपाध्यायविद्यानिवासपुत्रश्रीविश्वनाथसिद्धांतपंचाननभट्टाचार्यविरचितो ऽलंकारपरिस्कारः समाप्तः ॥

The same author wrote the *Padārthatattvāloka.* [H. T. COLEBROOKE.]

2043.

3064. Foll. 4; size 10 in. by 4 in.; twelve lines in a page.

Ākhyātavāda, a short logical treatise on the meaning of the Verb, by (*Raghunātha*) *Tārkika Śiromaṇi Bhaṭṭācārya*. See Hall's Index, p. 58, no. clxxx.

It begins:

आख्यातस्य यत्नो वाच्यः। पचति पाकं करोतीति यत्नार्थककरोतिना सर्वाख्यातविवरणात्। व्यवहारादिवबाधकं (०वङ्बाधकं the second copy) विना विवरणादपि व्युत्पत्तेः।

Date of the copy: संवत् १७३८ समये आश्विनसंमृष्टकृष्णसप्तम्यां त्र्यंबकभट्टप्रतिष्ठानकरेण लिखितो ऽयमाख्यातवादः॥

[J. R. Ballantyne.]

2044.

2100f. Foll. 6; size $9\frac{3}{4}$ in. by 3 in.; 8–10 lines in a page.

Ākhyātavāda, a second copy.

[Gaikawar.]

2045.

2368d. Foll. 9; (paged 4–12); size 11 in. by 3 in.; seven lines in a page.

Ākhyātavāda, a third copy. The author's name is not mentioned. It is preceded by a copy of the *Nañarthavivṛiti*, written by the same hand (foll. 1–3).

Date: संवत् १६६८ वर्षे फाल्गुणमासे शुक्लपक्षे त्रयोदशी तिथे लषीते॥ [Gaikawar.]

2046.

2157b. Foll. 35; size $10\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; ten lines in a page.

Ākhyātavādaṭippaṇī, a commentary on *Śiromaṇi's Ākhyātavāda*, by *Raghudeva Bhaṭṭācārya*. See Hall's Index, p. 59, no. clxxxiv.

It begins:

प्रणम्य नीरदश्याममुद्दामगुणमन्दिरम्।
आख्यातवादसङ्ख्याख्या रघुदेवेन तन्यते॥१॥

नैयायिकः परमतं निराकर्तुं स्वमतं व्यवस्थापयति आख्यातस्येति यत्नो वाच्यः

It ends:

कठिनाख्यातवादेषु मम ग्रन्थविलोकने।
लीलयाध्यायतं (r. ०ध्ययनं) धीराः कुर्वन्तु निहिता [(विहता ?) अपि॥

आख्यातवादसङ्ख्याख्यां समुद्रतश्रमैर्मम।
प्रीणातु जगतीनाथः श्यामसुन्दरविग्रहः॥

Date of the copy:

आश्विने शुक्लपक्षे तु सप्तम्यां भृगुवासरे।
लिखितं नाथरामेणाख्यातवादस्य टिप्पणी॥

संवत् १७९६ शाक १६६१॥ [Gaikawar.]

2047.

1369f. Foll. 15; size $9\frac{3}{4}$ in. by $3\frac{1}{2}$ in; 10 or 11 lines in a page; written in the Bengalī character.

Ākhyātavādaṭippaṇī, a commentary on *Śiromaṇi's Ākhyātavāda*, by *Rāmakrishṇa*. See Rājendralāla Mitra's Notices of Skr. MSS., vol. vii., p. 151, no. 2386.

It begins:

मुकुन्दचरणद्वन्द्वमाधाय हृदयाम्बुजे।
आख्यातवादसङ्ख्याख्या रामकृष्णेन तन्यते॥

आख्यातस्येति यत्नत्वमाख्यातशक्यतावच्छेदकमित्यर्थः॥

[H. T. Colebrooke.]

2048.

2368b. Foll. 20; size 11 in. by $2\frac{1}{2}$ in.; 8 or 9 lines in a page.

Ākhyātavādagranthivimukti, a commentary on *Śiromaṇi's Ākhyātavāda*, by *Nyāyālaṃkāra Rāghava Bhaṭṭa*.

It begins:

अम्बाक्रोडनिविष्टं तन्मूर्धस्थितचन्द्रकलायां हि।
सु(सं)भ्रमाद्धुन्वन्तं सुंडाग्रं(r. शुण्डाग्रं तं)वन्दे हेरम्बम्।
शिरोमणिकृताख्यातवादग्रन्थिविमुक्तये।
श्रीमद्राघवभट्टेन कौशलं किंचिदुच्यते॥

इह खलु विध्यर्थानुष्ठानं परलोकोपयोगि । विध्यर्थश्चाख्यातार्थविशेषः ।

The colophon is: इति श्रीन्यायालंकारविरचिताख्यातवादग्रन्थिविमुक्तिः समाप्ता ॥ [GAIKAWAR.]

2049.

2368c. Foll. 3½; size 11 in. by 3 in.; seven lines in a page.

Nañarthavivṛiti, a dissertation on Negation, in the second copy ascribed to *Śiromaṇi*. See Rāj. Mitra's Notices of Skr. MSS., iii., p. 179, no. 1211.

It begins:

संसर्गाभावो ऽन्योन्याभावश्च नञो ऽर्थः । तत्र चान्वयितावच्छेदकावच्छिन्नप्रतियोगिताकत्वं व्युत्पत्तिबललभ्यम् । नीलघटवती(*sic!*)न घटः नीलो घटो न घट इत्याद्यव्यवहारात् इह पीतघटवति न नीलो घट इत्यादिव्यवहाराच्च । प्रतियोग्यभावयोरन्वयौ च तुल्ययोग्यक्षेमौ ॥

Date of the copy: संवत् १६६८. [GAIKAWAR.]

2050.

2100c. Foll. 6; size 9½ in. by 4¾ in.; six lines in a page.

Nañvāda, a second copy, with the colophon: इति श्रीमहामहोपाध्यायतार्किकशिरोमणिविरचितो नञ्वादः समाप्तः ॥ [GAIKAWAR.]

2051.

30a. Foll. 40; size 9⅝ in. by 4 in.; ten lines in a page.

Nañvādaṭippanī, a commentary on *Śiromaṇi's Nañvāda*, by *Gadādhara Bhaṭṭācārya*. See Hall's Index, p. 61, no. cxcv.

The first *pāda* of the introductory couplet is very corrupt; I give it in Prof. Aufrecht's reading:

राधामुखाब्जमधुमत्तमधुव्रतश्री-
कृष्ण(स्य) पादयुगलं शिरसा प्रणम्य ।
नञ्वादसंगतशिरोमणिगूढभावं
श्रीमान् गदाधरसुधीर्विशदीकरोति ॥ १ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2052.

2645b. Foll. 9; size 10½ in. by 4½ in.; fairly written by several hands, about the middle of last century; 10–13 lines in a page.

Fragments of some work (with a commentary) on the philosophy of grammar; or on language in its relation to proof.

It begins:

प्रत्यक्षवच्च प्रामाण्यं स्वत एवागमस्य हीति ।

विवृतं चैतत्सुधायां जयतीर्थेन* ॥ शब्दस्यार्थेन स संबंधः स्वाभाविकः संकेत एव वेति संशये सिद्धांतयति ॥ स्वत एवेति ॥ स्वाभाविकेनैव संबंधेनेत्यर्थः ॥ तदुक्तं जैमिनिना । औत्पत्तिकस्तु शब्दस्यार्थेन संबंध इति ॥ ननु सति स्वाभाविके संबंधे व्युत्पन्नवदव्युत्पन्नस्यापि बोधः स्यात् ॥ न ह्यग्निरविदितशक्तिर्न दहतीत्यत्र प्रत्यक्षादेः स्वाभाविके ऽर्थप्रत्यायकत्वे सत्यपि यथेंद्रियसन्निकर्षापेक्षा तथात्रापि संकेतग्रहसचिवस्यैव बोधकत्वमित्याह॥ प्रत्यक्षवच्चेति । अथापि स्वाभाविकः संबंधः सर्वेषां शब्दानां सर्वैरर्थैः सममास्थीयते कस्यचित् केनचिदेव समं वा ॥ नाद्यः ॥ शब्दार्थव्यवस्थानुपपत्तेः॥ नान्त्यः॥ आर्यम्लेछानामनियमाभावप्रसंगः॥ तथा हि ॥ आर्या हि यवश ' दीर्घशूके प्रयुंजते दीर्घशूकमेव च बुध्यंते ॥ म्लेछास्तु प्रियंगौ प्रयुंजते प्रियंगुं च बुध्यंत इत्येवं नियमः स्वाभाविक्यां शक्तौ न स्यात् ॥ °

Fol. 4: वाक्यपदीयकारिकामुदाजहार मूलकारः तथा स्मरणाभिमानप्रमोषखंडने(*r.* °न)विवरणे ऽप्युक्तं । °

Fol. 6*b* (where the *Vākyapadīya* is again quoted) ends: तथा च शक्तिमत्त्वाविशेषाद्गाव्यादिशब्दानां साधुत(ा)पत्तिरिति चेत् । अत्र नैयायिकादीनां समाधिम(ा)ह प्रथमार्द्धेन ॥ असाधुरनुमानेन वाचकः ॥

Fol. 7*a* begins: शक्तिप्रसंगात्पदमात्रे एवातिरिक्तां शक्तिं समर्थयते ॥

ईंद्रियाणां स्वविषयेष्वनादिर्योग्यता यथा ।
अनादिरर्थैः शब्दानां संबंधो योग्यता तथा ॥

ईंद्रियाणां चक्षुरादीनां स्वविषयेषु चाक्षुषप्रत्यक्षादिषु°

Fol. 7*b* ends: शब्दार्थयोः स्वाभाविक एव संबंधः । तथा च प्रथमाध्यायप्रथमचरणे ऽनुव्याख्याने ॥

---

* For this author's *Nyāyasudhā*, see Hall's Index, p. 113.

Fol. 8*a* begins: आगमसमुच्चयकाडशेषे

ते साधुष्वनुमानेन प्रत्ययोत्पत्तिहेतवः ।

तदात्म्यमुपगम्येव शब्दार्थस्य प्रकाशकाः ॥ ०

(*Vākyap.* I. 151–154, in the last of which this MS. has अपभ्रंशः instead of अपशब्दः) इति । अव्युत्पन्नस्य शक्तिभ्रमादेव बोधः । ०

Fol. 8*b* ends (in the middle of the page): अत्रोच्यते । अपभ्रंशानामबोधकत्वे ततो बोध एव न स्यात् । न च साधुस्मरणाद्बोधः । तमविदुषां(!) जायमानत्वात् । तस्माद् जायमानत्वाच्च ॥

Fol. 9*a* (smaller writing) contains a passage from the *Mahābhāshya*, beginning: (सा)रस्वती दशम्यां पुत्रस्य सुदेवो असि वरुणेति ते ऽसुरा हेलयो हेलय इति कुर्वंतः पराबभूवुः । ०

ending: ० एवं तर्हि ।

सो ऽनंतमाप्नोति जयं परत्र वाग्योगविद् दुष्यति चापशब्दैः ।

(ed. Kielhorn, i., p. 2, l. 2 to last line but one).

[H. T. Colebrooke.]

---

15. *Laukikanyāya.*

2053.

582. Foll. 429; size 10⅜ in. by 6½ in.; in European fashion; good Devanāgarī writing of 1808 A.D.; twenty-five lines in a page. From fol. 93, the leaves were wrongly numbered 89 seqq.; but the numbers have been altered by another hand.

Laukikanyāyaratnākara, a collection and explanation of proverbial phrases used as illustrations in philosophical discussion, by *Raghunāthavarman*, son of *Gulāb-rāya* of the *Bindurāya* family, pupil of *Rāmadayālu*, of the *Udāsīna* sect of the *Nānak Shāhis.*

It begins:

यस्माज्जातं निखिलभुवनं जीव्यते येन जातं

यस्मिन्नंते व्रजति विलयं सच्चिदानंदरूपे ।

यस्य श्वासा निगमनिचया यश्च तन्मात्रमेयम्

तं प्रत्यंचं शिम्भुशशिशिखं सांबमूर्तिं नतो ऽस्मि ॥ १ ॥

यं भांतं ह्यनुभाति लोकनिकरो यं चांतरेणांधता

भासा यस्य च भाति सर्वमपि नो भायाच्च यद्भासने ।

भाने यस्य च भातमेव निखिलं यः सज्जनानां गतिः

स्वानंदं तमहं प्रकाशममलं सोमं शिवं संश्रये ॥ २ ॥

यो वाचा न निगद्यते न च सदा मानांतरैरीक्ष्यते

सर्वेषां वचसां य एव विषयः सर्वैश्च मानैर्मितः ।

आत्मा यो निखिलस्य सर्वविदुषां प्राप्तो ऽप्यप्राप्यश्च यो

गोविंदं तमहं नमामि सततं भक्तप्रियं माधवं ॥ ३ ॥ ० ११ ॥

गुरून्नत्वा सुतत्त्वज्ञान् दयालून्नामवत्सदा ।

लौकिकन्यायरत्नानामाकरस्तन्यते मया ॥ १२ ॥

न्यायार्थं विषयं चैवोदाहृतिं च यथामति ।

वदिष्यामो ऽत्र संक्षेपाद्विस्तरादपि कुत्रचित् ॥ १३ ॥

प्रसंगादागतानां तु न्यायानां तत्र विस्तृते ।

अर्थमात्रं वदिष्यामः क्वचिदन्यामुदाहृतिं ॥ १४ ॥

प्रसंगादायाता अपि निगदविख्यातविषया

न ते व्याख्यास्यंते पुनरसकृदुक्ताश्च विरलाः ।

पुनर्व्याख्यास्यंते विषयकथनादिप्रवितता(:)

पुरा प्रोक्तान्कांश्चित्पुनरपि वदिष्यामो विषये ॥ १५ ॥ ० १८ ॥

उदाहृतिं वदिष्यामः प्रायो वेदांतशास्त्रगां ।

मीमांसान्यायगां कांचित् कांचिच्चापरशास्त्रगां ॥ १९ ॥

[० ६० ॥

अत्र निबंधपदं सर्वत्र प्रकरणपरं ननु किमिदं सूत्रादेरुपनि-पदनुग्राहित्वं सूत्रादिनिष्ठविचारस्य तदर्थावबोधहेतुत्वमिति चेन्न।०

इति लौकिकन्यायरत्नाकरे शास्त्रविषयादिकथनपुरःसरं शास्त्रप्रकरणसामान्यैतत्प्रकरणानामारंभसमर्थनं अथात्र व्याख्येयानां न्यायानां व्याख्यानमारभ्यते fol. 15*a*; first the *Sthūlārundhatīnyāya* (ध्रुवमरुंधतीं च दर्शयति ।), ends fol. 31*b*; then different examples; *e.g.* कंठचामीकरन्यायः । चामीकरो भूषणविशेषः स हि कंठगतो ऽपि विस्मृतः सन्नप्राप्त इव भवति । आप्तोपदेशादिना ज्ञातः सन् प्राप्त इत्युपचर्यते न तु वस्तुतो ज्ञानातिरिक्ता तस्य प्राप्तिरस्ति प्राप्तत्वादिति ॥ २ ॥ अक्षे(? *i.e.* अक्के) चेन्मधु विंदेत किमर्थं पर्वतं व्रजेदिति । अक्षे गृहकोणे । अर्के इति पाठे ऽप्ययमेवार्थः । निगदव्याख्यानमन्यत् ॥ ३ ॥ सावकाशनिरवकाशयोर्निरवकाशं बलीय इति न्या० ४ ॥ स भवत्येकवाक्यत्वे वाक्यभेदो हि नेष्यते इति न्या० ५ ॥ अत्र हि शब्दः । पश्य मृगो धावतीत्यादावेतदर्थप्रसिद्धौ मज्जनोन्मज्जनन्या० नद्यादौ पतितस्तरणानभिज्ञः कदाचिन्मज्जति कदाचिदुन्मज्जतीति प्रसिद्धं लोके ॥ ६ ॥ यद्वि

तत्र पतितः सो ऽन्यदवलंबनमलभमानो व्याकुलितचित्तः कुशकाशादीनवलंबते तत्कुशकाशावलंबनं नाम तस्य न्यायः कुशकाशावलंबनन्यायः । अनेन हि प्रबलासु युक्तिषु निराकृतास्वतिनिर्बला युक्तीरवलंबमानः प्रतिवाद्यलमनेन कुशकाशावलंबनेनेति निराक्रियते ॥ ७ ॥ यथा पंकलिप्ता तुंबिका नदीसमुद्रादौ मज्जंती पंके क्षीणे ऽवकाश आगत्य तिष्ठति तथा जीवो देहादिपंके क्षीणे ऽलोकाकाशे गत्वा तिष्ठति । अयमेव तस्य मोक्ष इति दिगंबरा इति जलतुंबिकान्यायः ॥ ८ ॥ तदेकदेशिनस्तु पंजरमुक्तन्यायेन संततमूर्ध्वगमनमेव तस्य मोक्षं मन्यंते ॥ ९ ॥ विक्षेपबहुलं धावनमेव परमपुरुषार्थं मन्यमाना बालैरप्युपहसनीया इत्यलमुन्मत्तवचसि काव्यदूषणोद्भावनेनेति न्यायेन नेह(!) ते निराक्रियंते ॥ १० ॥ °

Fol. 187*a*: इति° प्रमेयरूपणपरं पूर्वार्धम् ॥ अथ प्रमाणतत्त्वप्रतिपादनप्रचुरो भागः प्रारभ्यते ॥ अत्रैव च प्रसंगेन पूर्वोक्तार्थो ऽपि दृढीक्रियते । यदा हि तरति शोकमात्मविदित्यादौ प्राचीनतार्किकमतमाश्रित्य सकलपदार्थस्मरणाद्युगपदेव विशेष्ये विशेषणं तत्र विशेषणांतरमिति न्यायेन सर्वपदार्थानामन्योन्यं क्रियाकर्मभावेनान्वयरूपः शाब्दबोधः स्वीक्रियते। तदा खले कपोतन्यायो वरति(? *r.* भवति)। यथाहुः। वृद्धा युवानः शिशवः कपोताः खले यथामी युगपत्पतंति । तथैव सर्वे युगपत्पदार्थाः परस्परेणान्वयिनो भवंतीति । अत्र वृद्धयुवशिशुभिः कपोतैश्चिरतरचिरसन्निहितकालोक्तानां पदार्थानां साम्यं बोध्यं । °

It ends with nine *ślokas*, the last of which runs thus:

श्रीमन्नानकसद्गुणागवनजे वंशे लसन्मौक्तिक-
श्रीमद्रामदयालुशिष्यरघुणा नायान्तनाम्ना कृते ।
प्रीत्यै सांबशिवस्य लोकविदितन्यायाख्यरत्नाकरे
पूर्णो माननिरूपणप्रचुरको भागः सुशोभ्युत्तरः ॥

इति श्रीसाधुवृंदवंदितपादारविंदश्रीमद्रामदयालुशिष्येण सोमवंशीयविंदरायकुलोत्तंसश्रीसेवीदेव्याश्रितपादारविंदश्रीगुलावरायसूनुनोदासीनावस्थेन रघुनाथवर्मणा विरचितं लौकिकन्यायरत्नाकराख्यं प्रकरणं समाप्तं॥ संवत १८६५ मीती आसाढसुदी १० मघेवासरे तद्दिने समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2054.

1031. Foll. 89; size large 8vo, 10½ in. by 6¾ in.; fairly written in Devanāgarī; twenty-six lines in a page.

Laukikanyāyasaṃgraha, an abridgment of *Raghunātha's Laukikanyāyaratnākara,* by the same author.

It begins:

यत्कीर्तिप्रभया सुषुप्तभुवने मायाप्रभावैः प्रभोर्
नीलादेर्जनिता प्रतीतिरचला द्यौः संवृता शोभते ।
यच्छिष्योद्गुणैः स मे गुरुरहो हार्दांधकारापहः
श्रीमद्रामदयालुरिंदुरमलो मोदाय भूयात्सदा ॥ १ ॥

नत्वा शंभुं हरिं गौरीं विधिं ढुंढिं च भारतीं ।
क्रियते रघुनाथेन लौकिकन्यायसंग्रहः ॥ २ ॥

लौकिकन्यायरत्नानामाकरे यत्प्रदर्शितं ।
तस्य संक्षेप एवेह शीघ्रबोधाय दर्श्यते ॥ ३ ॥

It ends:

वेदाभ्राम्नायसंख्याकलौकिकन्यायसंग्रहः ।
शिवयोः प्रीतये ऽयं स्यात् पित्रोर्बालस्य गीरिव॥२॥°३॥

यो ब्रह्मा यश्च विष्णुर्वसुतनुरपि यो यश्च गौर्यादिमूर्तिर्
यश्चात्मा सर्वजंतोः श्रुतिशिखरगिरां यश्च तात्पर्यभूमिः ।
यस्याबोधात्समुत्थो व्रजति च विलयं यस्य बोधात्प्रपंचम्
तं शुद्धं संप्रपद्ये शिवममरमजं शंभुमीशानमीड्यं ॥ ४ ॥

इति श्रीसाधुवृंदवंदितपादारविंदवैराग्यादिरत्नाकरविद्वद्वरश्रीमद्रामदयालुशिष्येण सोमवंशीयविंदरायकुलोत्तंसश्रीसेवीदेव्याश्रितपादारविन्दश्रीगुलावरायवर्मात्मजेनोदासीनावस्थेन रघुनाथेन विरचितो लौकिकन्यायसंग्रहः समाप्तः शुभमस्तु संवत् १८६५ आषाढवदि २ भृगुवासरे °

For other MSS. of this work see Bühler's Report, p. cxlvi.; Rāj. Mitra, Notices, ix., nos. 3139, 3140. Both give the author's family name as *Bindurāya,* whilst our MSS. give it as *Vindarāya* wherever it occurs.

[H. T. COLEBROOKE.]

2055.

700. Foll. 180; size 9½ in. by 3¾ in.; fair, modern Devanāgarī writing; eight lines in a page.

The same work. [H. T. COLEBROOKE.]

D. VAIŚESHIKA.

1. *The Sūtras and Commentaries.*

2056.

3023. Foll. 7; size 14 in. by 5½ in.; nine lines in a page.

Kaṇādasūtra, the *sūtras* of the *Vaiśeshika* Philosophy, ascribed to *Kaṇāda*. It is divided into ten *adhyāyas*, and each *adhyāya* into two *āhnikas*. See Hall's Index, p. 64, no. i.

Editions: in the Bibliotheca Indica together with *Śaṅkara Miśra's Vaiśeshikasūtropaskāra*; the first *āhnika* in "The Aphorisms of the *Vaiśeshika*, Sanskrit and English," by J. R. B., Mirzapore, 1851; The *Vaiśeshika Darśanam* with the commentaries of *Mahāmahopādhyāya Chandrakant Tarkalankar*, Calcutta, 1887; The Aphorisms of the *Vaiśeshika* Philosophy by *Kaṇāda*, in the Benares Sanskrit Series (Fasc. I. contains the text of the *sūtras*, see no. 2059).

A German translation by Dr. E Röer, in Zeitschrift der Deutschen morgenländischen Gesellschaft, xxi. p. 309–420, xxii. p. 383–442; an English translation by A. E. Gough, Benares and London, 1873 (from The Pandit, nos. 32-69, published 1869–1872).

[J. R. BALLANTYNE.]

2057.

1698d. Foll. 79 (176–254); size 9¾ in. by 4 in.; 13 or 14 lines in a page; neat writing of about A.D. 1750.

Vaiśeshikasūtropaskāra, a commentary on the *Vaiśeshikasūtra*, by *Śaṅkara Miśra*, son of *Bhavanātha Miśra*.

See Hall's Index, p. 68, no. xviii.

[H. T. COLEBROOKE.]

2058.

232b. Foll. 81 (92–172); size 12¼ in. by 3½ in.; ten lines in a page.

Vaiśeshikasūtropaskāra, a second copy, with many marginal notes in Colebrooke's handwriting.

Date: संवत् १८५० ॥ मीती पुसवदी ८ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2059.

1303d. Foll. 7; size 13⅛ in. by 4¾ in.; eight lines in a page; large writing on yellow paper, in the Bengalī character.

Dravyapadārthasaṃgraha, the first part of *Praśastapāda's Padārthadharmasaṃgraha*, or *Shaṭpadārthasaṃgraha*. The name of the author does not occur in this copy, but it is evidently *Praśastapāda's* work, since it is the text commented on by *Udayana* in the first part of the *Kiraṇāvalī*.

See Hall's Index, p. 64, no. ii.; Aufrecht's Oxford Cat., p. 240, no. 583; Rājendralāla Mitra's Notices, i., p. 283, no. 492; v., p. 283, no. 1961; Buhler's Detailed Report, p. 76 and p. cxlv.

The *Padārthadharmasaṃgraha* is not a commentary on each single *sūtra*, but a short exposition of the six *Vaiśeshika* categories, based on the *sūtras* of this system. It is also called *Praśastapādabhāshya*, see the next number, also nos. 2083, 2085.

It begins:

प्रणम्य हेतुमीश्वरं मुनिं कणादमन्वतः ।
पदार्थधर्म्मसंग्रहः प्रवक्ष्यते महोदयः ॥

द्रव्यगुणकर्म्मसामान्यविशेषसमवायानां पदार्थानां साधर्म्यवैधर्म्याभ्यां तत्वज्ञानं निःश्रेयसहेतुः। तच्चेश्वरदेशनाभिव्यक्ताद्धर्म्मादेव। अथ के ते द्रव्यादयः पदार्थाः। किं च तेषां साधर्म्यं वैधर्म्यं चेति। तत्र द्रव्याणि पृथिव्यप्तेजोवाय्वाकाशकालदिगात्ममनांसि सामान्यविशेषसंज्ञोक्तानि नवैव तद्व्यतिरेकेण संज्ञान-

रानभिधानात्। गुणाः रूपरसगन्धस्पर्शसंख्यापरिमाणपृथक्त्वसंयोगविभागपरत्वापरत्वबुद्धिसुखदुःखेच्छाद्वेषप्रयत्नाश्च ० Cp. *Vaiś. sū.* 1. 1, 4-6.

Śrīdhara wrote the *Nyāyakandalī*, a commentary on *Praśastapāda's* work, in the Śaka year 913 (= 991 A.D.), as was first pointed out by Bühler, Report, p. 76 and p. cxliv.; see also Bhandarkar, Rep. Bomb. MSS. 1883-84, p. 313.

The *Praśastapādabhāshya* is now being published in the Benares Sanskrit Series: "The Aphorisms of the *Vaiśeshika* Philosophy by *Kaṇāda*, with the commentary of *Praśastapāda*, and the gloss of *Udayanāchārya*," ed. by *Paṇḍit Vindhyeśvarī Prasāda Dube*, Fasc. I., Benares, 1885. [H. T. COLEBROOKE.]

2060.

760c. Foll. 32; size 9⅜ in. by 4⅞ in.; nine lines in a page; large and clear writing.

Shaṭpadārthasaṃgraha, the five other sections of *Praśastapāda's* exposition of the *Vaiśeshika* philosophy, on the margin styled गुणभाष्य, कर्मभाष्य, सामान्यभाष्य, विशेषभाष्य, समवायभाष्य. On the last leaf the whole work is called प्रशस्तपादभाष्य, but all these notes are in a more modern handwriting.

The *Guṇapadārtha* begins:

रूपादीनां सर्वेषां गुणानां गुणत्वाभिसंबन्धो द्रव्याश्रितत्वं निष्क्रियत्वम् गुणवत्त्वं च। रूपरसगन्धस्पर्शपरत्वापरत्वगुरुत्वद्रवत्वस्नेहवेगा मूर्त्तगुणाः। बुद्धिसुखदुःखेच्छाद्वेषप्रयत्नधर्माधर्मभावनाशब्दा अमूर्त्तगुणाः। संख्यापरिमाणपृथक्त्वसंयोगविभागा उभयगुणाः।

The *Karmapadārtha* begins (fol. 23*a*):

उत्क्षेपणादीनां पञ्चानामपि कर्मत्वसंबन्धः एकद्रव्यवत्त्वं क्षणिकत्वं मूर्त्तद्रव्यवृत्तित्वं अगुणवत्त्वं गुरुत्वद्रवत्वप्रयत्नसंयोगजन्यत्वं स्वकार्यविरोधित्वं संयोगविभागनिरपेक्षकारणत्वं ०

The *Sāmānyapadārtha* begins (fol. 29*a*):

सामान्यं द्विविधं परमपरं च स्वविषयसर्वगत[मे]भेदात्मकमनेकवृत्ति ०

The *Viśeshapadārtha* begins (fol. 30*a*):

अन्त्ये(*r.* अन्ते) भवा अन्त्याः स्वा अप(?)विशेषकत्वाद्विशेषः॥ विनाशारम्भरहितेषु नित्येष्वण्वाकाशकालदिगात्ममनःस्वप्रतिद्रव्यमेकशो वर्त्तमाना अत्यन्तव्यावृत्तिबुद्धिहेतवो विशेषाः

The *Samavāyapadārtha* begins (fol. 31*a*):

अयुतसिद्धानामाधार्याधारभूतानां यः संबन्ध इह प्रत्ययहेतुः स समवायः

It ends:

स्वात्मगतसंवेदनाभावाच्च तस्मादिह बुद्ध्यनुमेयः। समवाय इति॥ समवायपदार्थ(:) समाप्तः॥ इति श्रीप्रशस्तपादविरचितद्रव्यादिषड्पदार्थसंग्रहः समाप्तः॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2061.

1714a. Foll. 79; size 9 in. by 2⅝ in.; 6-10 lines in a page; indifferent handwriting.

Kiraṇāvalī, a commentary on *Praśastapāda's Padārthasaṃgraha*, by *Udayana Ācārya*. The first part, or *Dravyapadārthaprakāśa*.

See Hall's Index, p. 65, no. v.; Burnell's Tanjore MSS., ii., p. 121; Rājendralāla Mitra's Notices, v., p. 289, no. 1968.

It begins:

विद्यासंध्योदयोद्रेकाद्विद्यारजनीक्षये।
यदुदेति नमस्तस्मै कस्मैचिद्विश्वतस्त्विषे॥ १॥
यतो द्रव्यं गुणाः कर्म तथा जातिः परापरा।
विशेषाः समवायो वा तमीश्वरमुपास्महे॥ २॥
अर्थानां प्रविवेचनाय जगतामन्तस्तमःशान्तये
सन्मार्गस्य विलोकनाय गतये लोकस्य यात्रार्थिनः।
तत्तत्कामसभृतभीतय इमां विद्यावतां प्रीतये
व्यातेने किरणावलीमुदयनः सत्तर्कतेजोमयीम्॥ ३॥
अतिविरसमसारं मानवार्त्ताविहीनं
प्रविततबहुवेलप्रक्रियाजालदुःस्थम्।
उदधिसममतर्क्यं तन्त्रमेतद्वदन्ति
प्रखलजडधियो ये ते ऽनुकम्प्यन्त एते॥ ४॥

शास्त्रारम्भे सदाचारपरिप्राप्ततया कायवाङ्मनोभिः कृतं परापरगुरुनमस्कारं शिष्यान् शिक्षयितुमादौ निबध्नाति प्रणम्येति

It ends:

प्रयत्नादृष्टपरिग्रहादिति क्वचित्प्रयत्नपरिग्रहात्क्वचिददृष्टपरि-

ग्रहादित्यर्थः । इतिशब्दो द्रव्यपरिसमाप्तौ ॥ इति श्रीमत्सकलशास्त्रपारंगतश्रीमदुदयनाचार्यविरचितायां किरणावल्यां द्रव्यपदार्थप्रकाशः ॥

Foll. ६–१० are lost.

Date of the copy: संवत् १६९० चित्रभानुसंवत्सर आषाढशुक्लपक्षे अष्टम्यां समाप्तिमगमत् ॥

The *Kiraṇāvalī* is now being published in the Benares Sanskrit Series, together with the *Praśastapādabhāshya*, see no. 2059.

[H. T. Colebrooke.]

2062.

3103. Foll. 103; size $8\frac{7}{8}$ in. by $3\frac{1}{2}$–$3\frac{3}{4}$ in.; 8–11 lines in a page.

Kiraṇāvalī, a second copy of the *Dravyapadārtha*.

It has the colophon: इदं पुस्तकं गंगाधर अयाचितात्मजगदाधरेण लिखितं ॥ Foll. 3–10 are in a good old handwriting, the rest is in a very irregular handwriting.

2063.

161a. Foll. 74; size $11\frac{7}{8}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; 11 or 12 lines in a page; writing clear but ugly.

Kiraṇāvalī, a third copy of the *Dravyapadārtha*, dated Saṃvat 1857.

[H. T. Colebrooke.]

2064.

1646. Foll. 99; size $9\frac{1}{4}$ in. by $3\frac{3}{4}$ in.; foll. 1–41 ten to twelve lines, foll. 42–99 (in another handwriting) ten lines in a page; writing indifferent.

Guṇakiraṇāvalī, *Udayana's* commentary on the second part (*Guṇapadārtha*) of *Praśastapāda's Shaṭpadārthasaṃgraha*; incomplete, ending with the *buddhinirūpaṇa*. Foll. ९ and १० are lost.

It begins:

तुष्टैर्मोचयतो बद्धान् न तुष्टैश्चभतः पुनः ।
कारागारमिदं विश्वं यस्य नौमि तमीश्वरम् ॥ १ ॥

साधर्म्यवैधर्म्याभ्यां निरूपितानि द्रव्याणि । संप्रति ताभ्यामेव गुणान्निरूपयति रूपादीनामिति ।

It ends:

सत्कार्यमित्यहेतुचतुष्टयं निरस्तमिति ॥ इति श्रीमहामहोपाध्यायोदयनाचार्यविरचितायां गुणकिरणावल्यां बुद्धिनिरूपणं समाप्तम् ॥

[H. T. Colebrooke.]

2065.

1190. Foll. 116; size $12\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; eight lines in a page; written on brown paper, in the Bengalī character.

Dravyakiraṇāvalīprakāśa, a commentary on the first section of *Udayana's Kiraṇāvalī*, by *Mahāmahopādhyāya Vardhamāna*, son of *Gaṅgeśvara*.

See Hall's Index, p. 65, no. vi.; Rājendralāla Mitra's Notices, v., p. 284, no. 1963; *Paṇḍit Vindhy. Prasāda Dube's vijñāpanam* to the Benares edition of the *Vaiśeshikadarśanam*, p. २.

The commentary begins:

मिलन्मन्दाकिनीमल्लीदामां मूर्ध्नि पुरद्विषः ।
विश्वबीजाङ्कुरप्रख्यां वैधवीं तां कलां नुमः ॥

कर्त्तव्यविघ्नविघातकं रविनमस्कारं निबध्नाति । विघ्नेति ।

It ends:

साम्बु संचारि चेतीत्यत्रेतिशब्दस्यार्थमाह इतिशब्द इति अत्र वर्त्तेत इति शेषः ॥

यस्तर्कैतन्त्रशतपत्रसहस्ररश्मिर्
गङ्गेश्वरः सुकविकैरवकाननेन्दुः ।
तस्यात्मजो ऽतिगहनां किरणावलीं तां
प्राकाशयत्कृतिमुदे बुधवर्द्धमानः ॥

इति महामहोपाध्यायश्रीगङ्गेश्वरात्मजमहामहोपाध्यायश्रीमद्वर्द्धमानविरचितो द्रव्यकिरणावलीप्रकाशः समाप्तः ॥

[H. T. Colebrooke.]

2066.

1697b. Foll. 80 (१-८२); size 9⅜ in. by 3⅜ in.; 9-14 lines in a page.

(Dravya)kiraṇāvalīprakāśa, a second copy of the first part of *Vardhamāna's* commentary on the *Kiraṇāvalī*.

Foll. १६ and १७ are lost.

[H. T. COLEBROOKE.]

2067.

1041. Foll. 31 (folded together); size 16¼ in. by 3¾ in.; eight lines in a page; written on brown paper in the Bengali character.

Guṇa(prakāśa)vivṛiti, a polemical commentary on the second section of *Vardhamāna's Kiraṇāvalīprakāśa*, by *(Raghunātha) Śiromaṇi*.

See Hall's Index, p. 66, no. ix.; *Paṇḍit Vindhy. Prasāda Dube's vijñāpanam* to the Benares edition of the *Vaiśeshikadarśanam*, p. ४.

Another name of this work is *Guṇadīdhiti* (see *Jayarāma's* commentary, no. 2070).

It begins: विनापि धर्म्मिनिरूपणं धर्म्मनिरूपणं भवत्येव तद्धर्म्मत्वेन निरूपणं तन्निरूपणाधीननिरूपणमिति ०

The end is: शक्यते कारणाकारणविभागस्थलता वापेक्षणीयो दिग्देशो बहुमत(?) स्माह स्थयेति। इति महामहोपाध्याय . . तार्किकशिरोमणिकृता गुणविवृतिः समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2068.

297. Foll. 98; size 10¼ in. by 4 in.; eleven lines in a page.

Guṇaśiromaṇiprakāśa, a commentary on *Śiromaṇi's Guṇavivṛiti*, by *Rāmakṛishṇa Bhaṭṭācārya Cakravartin*.

See Hall's Index, p. 66, no. x.; *Paṇḍit Vindhy. Prasāda Dube's vijñāpanam* to the Benares edition of the *Vaiśeshikadarśanam*, p. ५.

It begins:

वाणि प्रसीद करुणामयि ते नतो ऽस्मि
त्वं येन देवि सुतवत्यसि पुत्रिणीषु।
येनोदधारि कुनिबन्धतमोऽन्धकूपे
मग्नाक्षपादकणभक्षमतं निरीक्ष्य ॥ १ ॥
यन्मूलमेव सुकृतानि तयोः कृतानि
व्यासादयः सदसि नित्यमुदाहरन्ति।
तस्याशयं गुणविवेचनमाकलय्य
ब्रूते शिरोमणिगुरोरिह रामकृष्णः ॥ २ ॥

निरूपणं शाब्दबोधानुकूलो व्यापारः। एवं च धर्म्मिनिरूपणयोर्हेतुहेतुमद्भावो नास्त्येवेत्याशयवानाह विनापीत्यादि।

It ends: शक्यते(चे?)त्यादि (see no. 2069)

ग्रन्थानधीत्य सुचिरं सुचिरं विभाव्य
ग्रन्थः कृतो ऽयमतिसूक्ष्मधिया विचार्य।
श्रीरामकृष्णकृतिना कृतिनां कृते ऽस्मिन्
प्रीयन्तु सूक्ष्ममतयो गुणदोषविज्ञाः ॥

इति विवक्षित . . नायं दोषः इति प्रकाशकारमततुच्छा लवः। नन्वित्यादि आरम्भकसंयोगविरोधिभिन्नविभागजनकं यत्कर्म्म तन्नारम्भकसंयोगे विरोधि विभागजनकं इत्येव व्याप्तिभट्टाचार्य्यचक्रवर्त्ती श्रीरामकृष्णशर्म्मविरचितो गुणशिरोमणिप्रकाशः समाप्तः॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2069.

3062. Foll. 138; size 10½ in. by 4 in.; fairly written in Devanāgarī; eight lines in a page; modern.

The same commentary, here called *Guṇacintāmaṇiṭīkā*.

It ends: कर्म्मत्वापत्तिरत स्माह शक्यते चेत्यादि। इति पूर्णं ॥ इति रामकृष्णभट्टाचार्य्यचक्रवर्तिविरचिता गुणचिंतामणिटीका समाप्ता ॥ संवत् १६६० । This was doubtless the date of the original MS., from which the present was copied. [J. R. BALLANTYNE.]

2070.

1698a. Foll. 105; size 9⅜ in. by 4¼ in.; 11-13 lines in a page; fair recent writing, by three different hands.

Dīdhitivivṛiti, a commentary on *Śiromaṇi's Guṇavivṛiti*, by *Jayarāma*.

See Hall's Index, p. 67, no. xii.; *Paṇḍit Vindhy. Prasāda Dube's vijñāpanam* to the Benares edition of the *Vaiśeshikadarśanam*, p. ६.

It begins:

निराकारं नराकारं जगदाकारमद्वयम् ।
गोपीदृगञ्जनं वन्दे निरञ्जनमहो महः ॥
धीरः श्रीजयरामो ऽसौ युक्तिमुक्ताभिरन्विताम् ।
गुणदीधितिगूढार्थी विवृणोति सरस्वतीम् ॥

It ends:

श्रीमता जयरामेण न्यायार्णवविलासिना ।
खकारि विवृतिः सम्यक् संख्याग्रन्थान्तदीधितेः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2071.

1077. Foll. 58; size $13\frac{5}{8}$ in. by $2\frac{1}{4}$ in.; six lines in a page; brownish paper; small old writing (of the 17th century?) in the Bengalī character.

Another commentary on *Śiromaṇi's Guṇavivṛiti*, incomplete at the end, without any title.

It begins: विनापीति यथा ऽनिरूप्यैव प्रमेयं(समानतन्त्र inserted on the upper margin) निरूपितानि प्रमाणानि। तद्धर्मत्वेनेति द्रव्याश्रितत्वादिना* गुणानां निरूपणमिति भावः तन्निरूपणाधीनं etc.

[H. T. COLEBROOKE.]

2072.

109. Foll. 103; size $9\frac{3}{8}$ in. by 3 in.; eight lines (foll. 2–6 seven lines) in a page.

Vardhamānaṭīkā Pakshadharī, the *Dravyapadārtha*, a commentary on the first section of *Vardhamāna's Kiraṇāvalīprakāśa*, by (*Jayadeva*) *Pakshadhara*.

It begins:

मिलदिति यद्यपि मन्दाकिनी वियद्गङ्गेति कोपदर्शनान्महादेवमस्तकस्थानमन्दाकिनी तथापि पदमिह गङ्गासामान्यपरं यथा मन्दाकिनीसैकतवेदिकाभिरित्यत्र (*Kumārasambhava* I., 29) ।

It ends:

नन्वेवमिति । शब्दस्य द्रव्यसमाभिरर्थैः स्यादित्यत आहात्र वर्त्तेत इति शेष इति ॥ इति श्रीवर्द्धमानटीकायां पक्षधर्यां द्रव्यपदार्थः संपूर्णः ॥

There are many blanks in this copy, apparently owing to the illegibility of the original.

[H. T. COLEBROOKE.]

2073.

3058. Foll. 65; size 11 in. by $3\frac{1}{4}$ in.; 13–17 lines in a page; good writing.

Vardhamānendu, a commentary on *Vardhamāna's Dravyakiraṇāvalīprakāśa*, by *Padmanābha*, son of *Balabhadra* and *Vijayaśrī*, younger brother of *Viśvanātha*.

Hall mentions a work of the same title and by the same author as a commentary on *Vardhamāna's Nyāyanibandhaprakāśa* (in the Index, p. 21, no. vi.). This seems to be a mistake. The *Vardhamānendu* begins:

बलभद्रकृताम्भोधेरुधृ(read द्धृ)त्यातिप्रयत्नतः ।
वर्द्धमानेन्दुरधुना पद्मनाभेन तन्यते ॥ १ ॥
बलभद्रकृतग्रन्थयुक्तिकल्पद्रुमादसौ ।
बुद्धिसूच्यग्रसंबन्धान्निर्यासस्तु मयाहृतः ॥ २ ॥
बलभद्रकृता टीका युक्तिकामगवीक्षमा ।
सवत्सायुक्तिदुग्धाय तद्वत्सो ऽयं विभाव्यताम् ॥ ३ ॥

मिलदिति तां विधुसंबन्धिनीं कलां नुम(:) स्तुमः । किंभूतां। विश्वबीजस्य महादेवस्य अङ्कुरसमाम् । अङ्कुरसाम्यमाह। पुरद्विषो मूर्द्ध्नि स्थिताम् ।

The writing on the last page is partly obliterated; the legible part of the final verses is:

इह लिखितं पितुरखिलं नात्मन इति मर्म्म दुर्जने स्पृशति।
न त्वज्जनयितुर . . . . .

* ० दिना is doubtful, as there is a hole in the MS.

विदितो भावः पितुरिति मर्मस्पृशि भावयत्यखले ।
कृतकृत्या वयमधुना दुर्जनवचसा न हीयते किमपि ॥

The last verse is nearly illegible.

इति श्रीजगद्गुरुमिश्रश्रीबलभद्रात्मज(विष्णु)नाथानुजविजयश्रीगर्भसंभवश्रीमत्सकलशास्त्रारविन्दप्रद्योतभट्टाचार्यश्रीपद्मनाभकृतो वर्द्धमानेन्दुः संपूर्णः ॥

The last line, containing the date of the copy, has been cut off by the book-binder.

[J. R. BALLANTYNE.]

2074.

1697a. Foll. 103; size 9⅝ in. by 3¼ in.; ten lines in a page; small writing, in the Bengalī character.

Guṇavivṛitiviveka or *Tātparyasaṃdarbha*, a commentary on *Vardhamāna's Guṇakiraṇāvalīprakāśa* and *Śiromaṇi's Guṇaprakāśavivṛiti*, by *Guṇānanda Vidyāvāgīśa Bhaṭṭācārya.*

It begins:

नमो नीलकण्ठाय वलयीकृतभोगिने ।
भोगीन्द्रावद्धचूडाय भोगिहार(व)तंसिने ॥
गुणप्रकाशविवृतौ प्रकाशे च यथायथम् ।
यत्नात्तात्पर्यसंदर्भो गुणानन्देन तन्यते ॥

प्रकाशे नतिवदिति ° (*nativat* is the first word of *Vardhamāna's Guṇaprakāśa*, see Rāj. Mitra's Notices, iii., p. 50, no. 1080). See fol. 2*a*, l. 7, the beginning of *Śiromaṇi's* commentary (विवृतौ विनापीति °)

Colophon: इति महामहोपाध्यायश्रीविद्यावागीशभट्टाचार्यविरचितो गुणविवृतिविवेकः समाप्तः ॥

The MS. was written in the Śaka year 1534 (वेदाग्निबाणेन्दुयुते शकाब्दे . .)

[H. T. COLEBROOKE.]

---

2. *Pramāṇamañjarī.*

2075.

1953. Foll. 31; size 10 in. by 4¼ in.; thirteen lines in a page.

Pramāṇamañjarīṭīkā, a commentary on *Sarvadeva Sūri's* exposition of the *Vaiśeshika* philosophy called *Pramāṇamañjarī*, by *Balabhadra Miśra*, son of *Vishṇudāsa* and *Mādhvī.* Bühler registers a MS. of the *Pramāṇamañjarī* dated "Saptarshi, 32," Report, p. xxvi.

See the beginning of the *Pramāṇamañjarī* in Peterson's Report, Bomb. MSS., 1884-86, p. 265. The *Pramāṇamañjarī* acknowledges seven *padārthas.*

The *ṭīkā* begins:

नत्वा हरिपदं मत्वा गुरोरर्थं च यत्नतः ।
प्रमाणमञ्जरीटीका बलभद्रेण तन्यते ॥ १ ॥

निर्विघ्नग्रन्थपरिसमाप्तिकामनया कृतं मङ्गलं शिष्यशिक्षायै निबध्नाति । काम्मारेति ।

Fol. 10*b* ends the *Dravyapadārtha*, fol. 26*a* the *Guṇapadārtha*, fol. 27*a* the *Karmapadārtha*, fol. 29*a* the *Sāmānyapadārtha*, fol. 29*b* the *Viśeshapadārtha*, fol. 30*a* the *Samavāyapadārtha*, lastly the *Abhāvapadārtha.*

It ends:

यन्मिश्रबलभद्रेण निरटंकीह किंचन ।
तच्छोधयंतु सुधियः सारासारविवेचकाः ॥

इति श्रीविष्णुदासपाठीतज्ज(*r.* °पाठितनूज)माध्वीपुत्रमिश्रश्रीबलभद्रकृता प्रमाणमंजरीटीका समाप्ता ॥ ग्रं १२०१ संख्या ॥

[J. TAYLOR.]

---

3. *Lakshaṇāvalī.*

2076.

1714b. Foll. 39; size 9 in. by 2¾ in.; fairly good Devanāgarī writing of about 1680 A.D.; 7–9 lines in a page.

Nyāyamuktāvalī, a commentary on *Udayanācārya's Lakshaṇāvalī*, by *Śesha Śārṅgadhara.* The *Lakshaṇāvalī* acknowledges seven *padārthas.*

It begins:

स्थानंदरूपमुन्मीलन्नीलनीरजलोचनं ।
वंदामहे भवध्वांतध्वंसिनं रुक्मिणीपतिं ॥
दुग्धस्वादिन(°दिम)मदिरावैभवमाक्षिप्तलोचना बाला ।
बालारुणकरभासुरवसना कला(र)सना वंदे ॥
विपक्षाक्षेपसत्पक्षपरिक्षेपपुरंदरान् ।
नमस्यामो गुरून् न्यायं सहस्रकिरणान्वयं ॥

शिष्टाचारानुमितकर्तव्यताकं चिकीर्षितप्रकरणपरिसमाप्तिप्रचयपरिपंथिविघ्नविघातकं नमस्कारलक्षणं मंगलमाचरितं दर्शयति प्रणम्येति °

It ends:

सगर्वेगर्वदलन(:) शेषः शार्ङ्गधरः सुधीः ।
चकार लक्षणावल्या विवृतिं कृतिनां मुदे ॥

इति श्रीशेषशार्ङ्गधरविरचितायामुदयनलक्षणावलीटीकायां न्यायमुक्तावल्यामभावपदार्थः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

---

4. *Nyāyalīlāvatī.*

2077.

161b. Foll. 62 (75–136); size $11\frac{7}{8}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; ten lines in a page.

Nyāyalīlāvatī, an exposition of the *Vaiśeshika* philosophy, by *Nyāyācārya Vallabha.* See Hall's Index, p. 71, no. xxxi.; Weber's Berlin Catalogue, p. 205, no. 686; Rāj. Mitra's Notices, iii., p. 47, no. 1075; Burnell's Tanj. MSS., ii., p. 122.

It begins:

नाथः सृजत्यवति यो जगदेकपुत्र-
प्रीत्या ततः परमनिर्वृतिमादधाति ।
तस्मै नमः सहजदीर्घकृपानुबन्ध-
लब्धचित्तस्वतनवे पुरुषोत्तमाय ॥ १ ॥
द्रव्यं नाकुलमुज्ज्वलो गुणगणः कर्माधिकं श्लाघ्यते
जातिर्विभुतिमागता न च पुनः श्लाघ्या विशेषस्थितिः ।
संबन्धः सहजो गुणादिभिरयं यत्रास्तु सत्प्रीतये
सान्वीक्षानयवेश्मकर्मकुशला श्रीन्यायलीलावती॥२॥

षडेव पदार्था इति नियमव्यवच्छेद्यं प्रतीतं न वा । अप्रतीतं चेत्कथं निषेधः । प्रतीतं चेत्तर्ह्येव पदार्थाः ।

Fol. 93*a* ends the *dravyapadārtha*, fol. 119*a* *guṇapadārthopavarṇana*, fol. 119*b* *karmapadārtha*, fol. 121*a* *sāmānyapadārtha*, fol. 121*b* *viśeshapadārtha*, fol. 125*a* *samavāyapadārtha*, and with it the first, or *vishayavibhāgapariccheda*, fol. 128*a* the second, or *vaidharmyapariccheda*, fol. 131*a* the third, or *sādharmyapariccheda*, fol. 136*a* the fourth, or *prakriyāpariccheda.*

Date of copy: संवत् १८५७ मितिभाद्री सुदी १५ वुधवार ॥

The *Nyāyalīlāvatī* is quoted in the *Tattvacintāmaṇi* (see Aufrecht's Cat. Cat., p. 554).

[H. T. COLEBROOKE.]

2078.

1191a. Foll. 85; size $12\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; seven lines in a page; written on brown paper, in the Bengalī character.

Nyāyalīlāvatī, a second copy.

[H. T. COLEBROOKE.]

2079, 2080.

394a & 1213c. Foll. 32 and 38 (159–196) resp.; size of vol. i. $12\frac{1}{8}$ in. by $4\frac{5}{8}$ in., of vol. ii. $11\frac{7}{8}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; 11 or 12 lines in a page.

Līlāvatīprakāśa, a commentary on *Vallabha's Līlāvatī*, by *Mahāmahopādhyāya Vardhamāna*, son of *Gaṅgeśvara.* See Hall's Index, p. 72, no. xxxii.; Weber's Berlin Catalogue, p. 205, nos. 687, 688; Rāj. Mitra's Notices, iii., p. 173, no. 1200; Burnell's Tanj. MSS., p. 123.

The first fragment of this incomplete copy contains the first part of the first chapter, the second fragment the three other chapters and the end of the first (see fol. 160*a*, l. 12, the beginning of the second, fol. 171*b*, l. 13, the beginning of the third chapter).

The *Prakāśa* begins:

एकत्र मूलमपरत्र विमूनम् (*r.* विसप्रसूनम्)
अन्यत्र कृत्तिरपरत्र च पीतवासः ।
तत्पातु वर्ष्म शशलक्ष्मकलाकिरीट-
निःपिष्टकैटभहृदोर्मम वाञ्छितानि ॥

न्यायाम्भोजपतङ्गाय मीमांसापारदृश्वने ।
गङ्गेश्वराय गुरवे पित्रे ऽत्रभवते नमः ॥ २ ॥

विशिष्टशिष्टाचारानुमितकर्तव्यताकं विघ्नविघातकं मङ्गलं निबध्नाति ॥ नाथ इति । यद्यपि पुरुषाणामुत्तम इत्यत्र ०

Both fragments were written by the same hand as the *Kiraṇāvalī* in no. 2063 (Saṃvat 1857). [H. T. Colebrooke.]

2081.

579. Foll. 129; size 11 in. by 3 in.; eight lines in a page.

Līlāvatīviveka, a commentary on the *Līlāvatīprakāśa*, by *Pakshadhara*, an old complete copy. There is no subdivision throughout the whole commentary.

It begins:

वन्दे तं देवकीपुत्रं पवित्रं पद्मलोचनम् ।
उन्मीलति यतः सर्वं यत्र सर्वं निमीलति ॥ १ ॥

यद्यपीति । अयं प्रतीकः पुरुषोत्तमाय नम इत्यनन्तरं कर्तुमुचितः (।) दर्पणे ऽपि तथैवास्तीति । यद्यपि तथापि श्लोकान्तर्गततया श्लोकमेव भूत्वोक्तमिदम् (*r.* कृत्वो०)। पुरुषाणामिति।

Colophon: इति श्रीपक्षधरकृतो लीलावतीविवेकः परिपूर्णः ॥

[H. T. Colebrooke.]

2082.

62b. Foll. 145 (45–189); size 10½ in. by 4 in.; ten lines in a page.

Līlāvatīviveka, a second copy.

Date: संवत् १८५१. [H. T. Colebrooke.]

2083.

62a. Foll. 44; size 10¼ in. by 4 in.; eleven lines in a page.

Līlāvatīṭippaṇī, notes on the *Līlāvatī* and the *Līlāvatīprakāśa*, by (*Raghunātha*) *Śiromaṇi*. The complete title is *Nyāyalīlāvatīprakāśadīdhiti*. See Hall's Index, p. 72, no. xxxiv.; Rāj. Mitra's Notices, iii., p. 47, no. 1076, and vi., p. 16, no. 1997.

It begins:

ओं नमः सर्वभूतानि विष्टभ्य परितिष्ठते ।
अखण्डानन्दबोधाय पूर्णाय परमात्मने ॥ १ ॥

षडेव पदार्था इत्यवधारणस्य भाष्यादावभावादाक्षेपासंगतेराह॥ इहेति ॥ अवधारणपरो ऽवधारणप्रयोजनकः । विभागो विभजनम् । तदर्थकं । क्वाचित्को विभागात्मकमिति पाठस्तु सुगम एव ।

Colophon: इति शिरोमणेः कृता लीलावतीटिप्पणी समाप्ता ॥

[H. T. Colebrooke.]

2084.

1213b. Foll. 40 (119–158); size 11⅞ in. by 4⅜ in.; ten lines in a page.

Līlāvatīvṛitti, a second copy of *Śiromaṇi's* notes.

Colophon: इति महामहोपाध्यायश्रीमद्भट्टाचार्यशिरोमणिविरचिता लीलावतीवृत्तिः समाप्ता ॥

[H. T. Colebrooke.]

2085.

1670a. Foll. 58; size 9¼ in. by 4½ in.; 11 or 12 lines in a page; from the end of the 18th century.

(*Līlāvatīśiromaṇiṭīkā*), a bad copy of a commentary on *Śiromaṇi's* notes.

The name of the author does not appear, as the copy is without any colophon. The margin is signed ली० शि० टी० भ०.

It begins:

नवनीलांबुदरुचिरं चरणरणत् किंकिणीजालं ।
हैयंगवीन(read ०गवीन)चौरं नंदकिशोरं नमस्यामः ॥

भाष्यग्रन्थस्य द्रव्यगुणेत्याद्यभिधानस्य तात्पर्यावधारणेनेनाम्रभ-(*r.* ०भा?)तत्वशंकायया(*r.* ० शंकया) करोति षडेवेति । भाष्यादावित्यादिपदेन सूत्रपरिग्रहः । अवधारणपरत्वं etc.

[H. T. Colebrooke.]

5. *Saptapadārthī.*

2086.

2662a. Foll. 7; size 9½ in. by 3⅞ in.; ten lines in a page.

Saptapadārthī, an exposition of the seven *Vaiśeshika* categories, by *Śivāditya* (*Śivādi* in this copy).

See Hall's Index, p. 74, no. xlii.; Oxford Catalogue, p. 353, no. 839; Rāj. Mitra's Notices, ii., p. 281, no. 875 (a copy dated Saṃvat 1485).

It begins:

हेतवे जगतामेव संसारार्णवसेतवे ।
प्रभवे सर्वभूतानां शम्भवे गुरवे नमः ॥

प्रमितिविषयाः पदार्थाः ते च । द्रव्यगुणकर्मसामान्यविशेषसमवायाभावाख्याः सप्तैव ।

Date of the copy: संवत् १६५४ वर्षे फाल्गुनस्यापरपक्षे प्रतिपत्तिथौ द्विभोमात्मजगोविंदेन लिलीलिपत् ॥

The writing on the first page does not belong to the *Saptapadārthī,* though it forms part of a discussion on the *dravyapadārtha.*

[Gaikawar.]

2087.

1038d. Foll. 7; size 8⅞ in. by 3¾ in.; 9–12 lines in a page.

Saptapadārthī, a second copy.

[H. T. Colebrooke.]

2088.

2100d. Foll. 39 (2–40); size 9½ in. by 4 in.; thirteen lines in a page.

Mitabhāshiṇī, a commentary on the *Saptapadārthī,* by *Mādhava Sarasvatīmastaka Yati,* a native of Gorāshṭra.

See Hall's Index, p. 75, no. xliii.; Rāj. Mitra's Notices, viii., p. 156, no. 2702; Bhandarkar's Report, Bomb. MSS., 1883-84, p. 6 and p. 312.

The first leaf is lost. The commentary ends with the following verses:

गौराष्ट्रदेशो* ऽखिलराष्ट्रवर्यः
सदाकरो दक्षिणभूमिनिष्ठः ।
विराजते सह्यगिरीन्द्रसानौ†
यत्रास्ति को(*r.* गो)कर्णमहाबलेशः ॥ १ ॥
तद्देशजन्मा यतिरेकदण्डी
सरस्वतीमस्तकमाधवाख्यः ।
सो ऽयं शिवादित्यकृतेरकार्षीद्
टीकामिमां बालसुखप्रवृत्त्यै ॥ २ ॥

Date of the copy: संवत् १५१५ वर्षे वैशाख सुदि १३ हस्तार्क्षे श्रीनदुलाईनगरे (*Nadol*) ॥

[Gaikawar.]

2089.

2662b. Foll. 39; size 9⅝ in. by 3⅝ in.; 11–13 lines in a page.

Padārthacandrikā, a commentary on the *Saptapadārthī,* by *Śeshānanta,* a pupil of *Śārṅgadhara.* See Hall's Index, p. 75, no. xlv.

There occurs several times the marginal note सप्त० शेषो.

The *Padārthacandrikā* begins:

कर्णोत्तंसितशेषशेषफणभृत्पुच्छच्छटापीडनो-
न्मीलच्चन्द्रकलामृतोर्मिकणिकास्वादेन मेदस्विना ।
मन्दस्पन्दविभिन्नबन्धमुरगाकल्पेन भीतिस्पृशः
स्पृष्टायाः सुदृशो विलोक्य वदनं हृष्यन्हरः पातु नः ॥१॥
अव्याद्व्याजसौभाग्यपदसंकेतमन्दिरम् ।
महोमहोदयद्वारं नवाम्बुदविडम्बिनः ॥ २ ॥
अव्याद्व्याजसौभाग्यसंकेतसदनं जगत् ।
महोमहोदयद्वारं महामरकतद्युति(०तेः?) ॥ ३ ॥

---

* Bhandarkar's copy has गोराष्ट्र०, Rāj. Mitra's copy has सौराष्ट्र. Bhandarkar, l. c. p. 6, calls the author "a native of the country of Gorāshṭra in the south, in which is situated Gokarṇa Mahābaleśa. The country referred to is thus a portion of North Kanara." Hall and Rāj. Mitra call the author a native of Surāshṭra.

† Bhandarkar gives सप्तगिरीन्द्र०, which seems to be wrong.

चिकीर्षितकर्मसमाप्तिप्रतिबन्धकदुरितनिवृत्त्यर्थं कृतमिष्टदेवतानतिस्तुतिरूपमङ्गलं गुणप्रधानभावेन शिष्यशिक्षायै निबध्नाति। हेतव इत्यादिना ।

The commentary ends:

ग्रन्थस्य सप्तपदार्थीभिन्नत्वे ऽपि प्रतिपाद्यप्रतिपादकभेदविवक्षया तद्व्यपदेश इति सकलमकलंकम् ।

गुरुशार्ङ्गधरेण बोधबीजं
यदनन्ते निदधे बुधास्तदीयम् ।
इममंकुरमादरः फले चेन्
न विमृत् भीत(*r.* विमृद्गीत?)पदार्थचन्द्रिकाख्यम्॥

इति श्रीमदशेषविद्यापारगजगद्गुरुश्रीशेषानन्तविरचिता पदार्थचन्द्रिका समाप्ता ॥

Date of the copy: संवत् १६५८ भाद्रपदमासे शुक्लपक्षे तृतीयायां पुण्यतिथौ गुरुवासरे उत्तरायनगते सूर्ये स्यम्भतीर्थमध्यात् शंकरपुरवासिना द्विवेदिश्री ५ नारदसुतद्विवेदि श्री ५ भीमात्मजविद्याधरेण लिखितमिदं परोपकारार्थमिदं भ्रातृपठनार्थं॥

[GAIKAWAR.]

2090.

2080a. Foll. 37 (1–38); size 8¾ in. by 4 in.; 12–14 lines in a page.

Padārthacandrikā, a second copy.

In this and the following copies the second and third of the introductory verses are contracted into one verse. Fol. ३५ is lost.

Colophon: इति श्रीमदशेषविद्यापारंगजगद्गुरुशेषानन्तविरचिता सकलबालबोधिका सप्तपदार्थीटीका पदार्थचन्द्रिकाख्या समाप्ता ॥ [GAIKAWAR.]

2091.

1731a. Foll. 20; size 9 in. by 3½ in.; seventeen lines in a page.

Padārthacandrikā, a third copy.

[H. T. COLEBROOKE.]

2092.

1635c. Foll. 42; size 9¼ in. by 3¾ in.; indifferent Devanāgarī writing of the 17th century; 11–13 lines in a page.

Padārthacandrikā, a fourth copy.

[H. T. COLEBROOKE.]

---

6. *Padārthakhaṇḍana.*

2093.

2662c. Foll. 8; size 9¼ in. by 3¾ in.; 7 or 8 lines in a page.

Padārthakhaṇḍana, or *Padārthatattva*, a critique of the *Vaiśeshika* categories, by *Śiromaṇi Bhaṭṭācārya*.

See Hall's Index, p. 80, no. lxiii.; Rāj. Mitra's Notices, iii., p. 10, no. 1023; p. 46, no. 1073.

It begins:

अथ पदार्थतत्त्वं निरूप्यते तत्र दिक्कालौ नेश्वरादतिरिच्येते मानाभावात् ।

It ends:

तस्मात्कार्यत्वं कारणत्वं चोभयमतिरिक्तं भिन्नमेवेति कृतं पल्लवितेनेति ॥ इति श्रीभट्टाचार्यशिरोमणिविरचितं पदार्थखंडनं समाप्तम् ॥

[GAIKAWAR.]

2094.

3105. Foll. 12; size 8 in. by 4¼ in.; six lines in a page.

Padārthakhaṇḍana, a second, modern copy.

[J. R. BALLANTYNE.]

2095.

2108b. Foll. 40; size 9¾ in. by 4½ in.; twelve lines in a page.

Padārthakhaṇḍanavyākhyā, a commentary on the *Padārthakhaṇḍana*, by *Raghudeva Nyāyālaṃkāra Bhaṭṭācārya*.

See Hall's Index, p. 80, no. lxiv.; Rāj. Mitra's Notices, v., p. 264, no. 1941.

It begins:

नंदनंद(नन्दमूनु the second copy)पदद्वन्द्वं निधाय [हृदि चिन्तया ।

तनोति कुतुकं किंचिद्रघुदेवः समासतः ॥ १ ॥

कामहस्तधृतसास्त्रकार्मुकं पौष्पमद्भुतमुदीक्ष्य कुप्यतः ।

धूर्जटेर्नयनकोणशोणता हंतु सर्वजगतामुपद्रवम् ॥ २ ॥

पदार्थतत्त्वं यदिदं शिरोमणि-

निर्णीतवान् जीर्णमतस्य दूषणैः ।

तदेव तर्केण विचारयामः

सदर्थकेनेतरखण्डनेन ॥ ३ ॥

प्रसङ्गात्पदार्थतत्त्वं निर्वक्तुं शिष्यावधानाय प्रतिजानीते अथेत्यादि ०

Date of the copy: संवत् १८१५ ॥

[GAIKAWAR.]

2096.

2080b. Foll. 26; size $8\frac{7}{8}$ in. by 4 in.; 10–12 lines in a page.

(*Padārthakhaṇḍanavyākhyā*), a second copy, incomplete at the end. [GAIKAWAR.]

2097.

1698c. Foll. 51 (125–175); size $9\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; generally fifteen lines in a page; indifferent writing of about A.D. 1650.

Padārthatattvāloka, a commentary on the *Padārthakhaṇḍana*, by *Viśvanātha Siddhānta-pañcānana Bhaṭṭācārya*, son of *Vidyānivāsa*.

See Rāj. Mitra's Notices, iii., p. 272, no. 1265.

It begins:

इन्द्रादिवृन्दारकवृन्दवन्द्यं प्रणम्य पादाम्बुरुहं मुरारेः ।

शिरोमणिस्वीकृतवर्त्मनैव मतान्यहं तस्य विवेचयामि ॥१॥

अथ द्रव्यादयस्तावत्प्राचीनपरिगृहीताः पदार्थाः सप्त । तत्र विचारपुरःसरं केषांचिदाधिक्यं निराकरिष्यन्नाधिक्यमपि केषांचिद्व्यवस्थापयिष्यन्वस्त्वव्यवस्थापकं सिद्धान्तप्रवाहमात्रमनधिकृत्य प्रतिजानीते अथेति । ईश्वरादिति ।

It ends:

निर्मीसे कठिने ऽस्मिन्कौटिल्येनापि सूक्ष्मतरबुद्धा ।

दत्तो दोषो ऽपि मुदे स्तन इव विहितो रदाघातः ॥ १ ॥

विद्यानिवाससूनोः कृतिरेषा विश्वनाथस्य ।

विदुषामतिसूक्ष्मधियाममत्सराणां मुदे भविता ॥ २ ॥

त्वच्चिन्तारहितेन तावकमहामायाविमूढात्मना

संसारार्णवदुर्निवारलहरीजालेषु मोमुह्यता ।

विद्योर्जितसद्विवेकरहितेनेदं मया वर्णितं

तेनानेन पदार्पितेन भगवान्प्रीणातु नारायणः ॥ ३ ॥

इति श्रीसिद्धान्तपञ्चाननभट्टाचार्यकृतः पदार्थतत्त्वालोकः समाप्तः ॥

Name of the scribe: पंडितमहादेवेन लिखितं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

---

7. *Tarkasaṃgraha.*

2098.

1928. Foll. 9; size $10\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; nine lines in a page.

Tarkasaṃgraha, an elementary exposition of the *Vaiśeshika* philosophy, by *Annam Bhaṭṭa*. For editions, see Hall's Index, p. 68, no. xx.; Burnell's Tanj. MSS., p. 121; Haas' Cat. Brit. Mus., p. 7.

Date of the copy: शके १७२४ दुंदुभी नाम संवत्सरे भाद्रपदकृष्णद्वितो(या)या रविवासरे तद्दिनेदं पुस्तकं समाप्तं ।

[J. TAYLOR.]

2099.

2122b. Foll. 11; size $9\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; 7 or 8 lines in a page.

Tarkasaṃgraha, a second copy, with marginal notes in Colebrooke's handwriting.

[GAIKAWAR.]

2100, 2101.

3035 & 3038. Foll. 35 and 45 resp.; size $12\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{3}{8}$ in.; the number of the lines varies between five and thirteen.

Tarkasaṃgraha; *Tarkasaṃgrahadīpikā*, *Annam Bhaṭṭa's* own commentary on the *Tarkasaṃgraha*; *Tarkasaṃgrahadīpikāprakāśa*, a

commentary on the *Dīpikā*, by *Nīlakaṇṭha*, son of *Rāma Bhaṭṭa*, of the *Kauṇḍinya-gotra*. See Hall's Index, p. 69, no. xxi. and no. xxii.

The text of the *Tarkasaṃgraha* is in the middle of the page, the commentaries are above and beneath it. The whole is an incomplete copy: the first volume ends with the *pratyakshakhaṇḍa*, and the second begins with the *śabdakhaṇḍa*, leaving out the *anumāna*- and the *upamāna*-section.

For the *Dīpikā* see Aufrecht's Oxford Catalogue, p. 243, no. 605; Rāj. Mitra's Notices, iv., p. 259, no. 1683. Editions: Allahabad, 1849; Bombay, 1863, 1876, 1883; by *Kāśīnāth Pāndurang*, third ed., Bombay, 1889 (all with an English translation).

The *Prakāśa* begins:

वन्दे गुरुं शिवं साम्बं दक्षिणामूर्तिमव्ययम् ।
यद्वन्दनेन मन्दोऽपि विन्देद्गुरुसमानताम् ॥ १ ॥

प्रारिप्सितग्रन्थस्य निर्विघ्नपरिसमाप्तये समाचरितं मङ्गलमीश्वरनत्यात्मकं शिष्यशिक्षायै निबध्नन् चिकीर्षितं प्रतिजानीते विश्वेश्वरमिति ।

The explanation of the *Tarkasaṃgraha* ends on fol. 30 of the second volume. Foll. 30*b*–45 treats on subjects which were omitted in the *Tarkasaṃgraha*.

This last part of *Annam Bhaṭṭa's Dīpikā* begins: आत्मशरीरेन्द्रियार्थबुद्धिमनःप्रवृत्तिदोषप्रेत्यभावफलदुःखापवर्गास्तु प्रमेयमिति द्वादशविधं प्रमेयं प्रवृत्तिर्धर्माधर्मौ रागद्वेषमोहा दोषाः ० This is the *prameya-sūtra* of the *Nyāyaśāstra*. Also other *Nyāya* topics (*drishṭānta*, *siddhānta*, etc.) are discussed here. The *Dīmkā* ends: तस्मात्पदार्थज्ञानान्मोक्षः परमप्रयोजनमिति सर्वं रमणीयम् ॥

The same part of the *Dīpikāprakāśa* begins: प्रत्यक्षप्रमाणस्य द्रव्ये ऽनुमानादीनां च गुणे ऽन्तर्भावस्य स्फुटत्वात्प्रमेयादीनां द्रव्यादिष्वन्तर्भावमाह आत्मेत्यादिना ०

The *Prakāśa* ends:

कौण्डिन्यगोत्रसंभूतो नीलकण्ठाख्यपण्डितः ।
कृतिमार्पिपदेतस्मै चन्द्रचूडाय मङ्गलम् ॥ १ ॥

इति श्रीमत्पाण्योपनामककौण्डिन्यवंशपयःपारावा(र)राकाचन्द्रायमाणपदवाक्यप्रमाणपारावारीणश्रीरामभट्टतनूजश्रीनीलकंठभट्टविदुषा विरचितः तर्कसंग्रहदीपिकाप्रकाशः समाप्तः

Date of the copy: श्रीसंवत् १८७३ श्रावणकृष्ण ७ भौमवासरे ॥

A Madras edition (1870) of *Nīlakaṇṭha's Prakāśa* is mentioned in Haas' Cat. Brit. Mus., p. 7. A previous edition 1867, and one of 1879. [J. R. Ballantyne.]

2102.

1065. Foll. 21; size 6 in. by $4\frac{1}{8}$ in.; 15–18 lines in a page.

Tarkasaṃgrahadīpikā, a complete copy of *Annam Bhaṭṭa's* commentary. The last part begins fol. 19*b*.

Date of the copy: शके १६९३ वृषसंवत्सरे मार्गशीर्षकृष्णप्रतिपदायां सौम्यवासरे माध्याह्नकाले लिमयोपाख्यकृष्णास्यात्मजेन गणेशेनेदं पुस्तकं लिखितं स्वार्थं परार्थं च ॥

[H. T. Colebrooke.]

2103.

2799a. Foll. 37; size $9\frac{1}{4}$ in. by $3\frac{1}{2}$–$3\frac{3}{4}$ in.; eight lines in a page; irregular writing.

Tarkasaṃgrahadīpikā, another complete copy. The second part begins fol. 32*a*.

[Coll. of Fort William.]

2104.

3026. Foll. 10; size $13\frac{5}{8}$ in. by $5\frac{1}{8}$ in.; the number of the lines varies from 12–21.

Nyāyabodhinī, a commentary on the *Tarkasaṃgraha*, by *Govardhana*, with the text of the *Tarkasaṃgraha* in the middle of the page, and with marginal notes in Ballantyne's handwriting. Printed at Madras, 1867, and subsequently.

See Hall's Index, p. 71, no. xxix.

The *Nyāyabodhinī* begins:

निखिलागमसंचारि श्रीकृष्णाख्यं परं महः ।
ध्यात्वा गोवर्द्धनसुधीस्तनुते न्यायबोधिनीम् ॥ १ ॥

चिकीर्षितस्य ग्रन्थस्य निर्विघ्नपरिसमाप्त्यर्थमिष्टदेवतानमस्कारात्मकं मङ्गलं शिष्यशिक्षार्थं ग्रन्थतो निबध्नाति निधायेति अथ पदार्थान्विभजते द्रव्येति ।

[J. R. BALLANTYNE.]

8. *Bhāshāpariccheda.*

2105.

2663d. Foll. 10; size 8¾ in. by 4⅛ in.; nine lines in a page.

Bhāshāpariccheda, 166 *kārikās* on the *Vaiśeshika* tenets, by (*Viśvanātha*) *Pañcānana Bhaṭṭācārya*. Edited and translated, together with the commentary called *Siddhānta-Muktāvalī*, by E. Röer, in the Bibl. Ind., Calcutta, 1850; the text of the *Bhāshāpariccheda* alone in Benfey's Chrestomathie, Leipzig, 1853. For other editions see Hall's Index, p. 73, no. xxxviii.

[GAIKAWAR.]

2106.

1388c. Foll. 12; size 13 in. by 3¼ in.; six lines in a page; written in the Bengalī character.

Bhāshāpariccheda, a second copy. In the colophon the author is called *Mahāmahopādhyāya-Śrīyuta-Viśvanātha-Siddhānta-Pañcānana-Bhaṭṭācārya.*

[H. T. COLEBROOKE.]

2107.

1562a. Foll. 10; size 11¼ in. by 5 in.; seven lines in a page; written in the Bengalī character.

Bhāshāpariccheda, a third copy. The first three pages are full of interlinear and marginal notes in Colebrooke's handwriting.

Date: शाके १६१५.

[H. T. COLEBROOKE.]

2108.

2610a. Foll. 62; size 9½ in. by 4¼ in.; foll. 1–34 and 43–61 ten lines, foll. 35–42*b* ten or eleven lines in a page.

Siddhāntamuktāvalī, *Viśvanātha's* own commentary on the *Bhāshāpariccheda*. Edited and translated by E. Röer, in the Bibl. Ind., Calcutta, 1850. See Hall's Index, p. 73, no. xxxix. This copy has many marginal notes in Sanskrit.

[GAIKAWAR.]

2109.

1900. Foll. 44; size 11½ in. by 6¾ in. (fol. 13: 9¾ in. by 4 in.); seventeen lines (fol. 13 nine lines) in a page.

Siddhāntamuktāvalī, a second copy.

[J. TAYLOR.]

2110.

550. Foll. 77; size 17 in. by 11 in.; foll. 2–4 fifteen lines, foll. 5–77 twelve lines in a page; written in the Bengalī character.

Siddhāntamuktāvalī, a third copy. With many notes in Colebrooke's handwriting. The first leaf contains a list of *Nyāya* treatises with notes on them in English, also in Colebrooke's handwriting.

[H. T. COLEBROOKE.]

2111.

2779. Foll. 62; size 13 in. by 4¾ in.; ten lines in a page; written in the Bengalī character.

Siddhāntamuktāvalīraudrī, a commentary on the *Siddhāntamuktāvalī*, by *Rudra Bhaṭṭācārya*. See Hall's Index, p. 74, no. xl.

It begins:

ओंकारप्रतिपाद्याय जगदानन्ददायिने ।
नमो निःशेषशेषाय(?) परनिर्वृतिदायिने ॥

तातं श्रीरामधीरेशं धीरं श्रीमधुसूदनम् ।
नत्ता(r. नत्वा)रुद्रेण सिद्धान्तमुक्तावली विधास्यते(r. वि-
समाप्तिं प्रतीति ° [शास्यते) ॥

[COLL. OF FORT WILLIAM.]

2112.

30b. Foll. 170 (41–210); size 9½ in. by 4 in.; 8–12 lines in a page.

Nyāyasiddhāntamuktāvalīprakāśa, a commentary on the *Siddhāntamuktāvalī*, by *Mahādeva* (*Bhaṭṭa Dinakara*), son of *Bālakṛishṇa Bhaṭṭa*, of the *gotra* of *Bharadvāja*, in four *paricchedas*.

It begins:

लक्ष्मीपादयुगं प्रणम्य पितरं श्रीबालकृष्णाभिधं
भारद्वाजकुलाम्बुधौ विधुमिव श्रीगौरवास्याम्बुजात्* ।
ज्ञात्वाशेषमतं मितेन वचसा सिद्धान्तमुक्तावली-
गूढार्थांस्तनुते यथामति महादेवः परेषां कृते ॥ १ ॥

तत्र तावद्भाषापरिच्छेदव्याख्यानं चिकीर्षुः श्रीविश्वनाथपञ्चाननो निर्विघ्नपरिसमाप्तिसिद्धये कृतस्येश्वरनिर्देशरूपमङ्गलस्य शिष्या अप्येवं कुर्युरिति शिष्यशिक्षायै निबन्धनं कुर्वन् ईश्वरं प्रार्थयते । चूडामणीकृतेति ।

The first *pariccheda* comments on *śl.* 1–33 (ends fol. 43*a*). The second *pariccheda* (see the next number) is not marked. Fol. 86*a* ends *śl.* 65: इति प्रत्यक्षखंडे मुक्तावलीप्रकाशः समाप्तः; the third *pariccheda* ends with *śl.* 84 (fol. 131*a*).

Last verse of the commentary:

व्याख्यानं न्यायसिद्धान्तमुक्तावल्या मया कृतम् ।
दोषदृष्टिं विहायार्या विलोकयत सादरम् ॥

See Hall's Index, p. 74, no. xli.; Aufrecht's Oxford Cat., p. 239, no. 580; Rāj. Mitra's Notices, ii., p. 273, no. 868; iii., p. 31, no. 1057; v., p. 130, no. 1821.

The further particulars which Hall gives regarding the joint authorship of this commentary by father and son, seem to be taken from two verses which occur at the end of the three MSS. catalogued by Aufrecht and Rājendralāla Mitra, and which appear also in the fifth copy of this collection, see no. 2116 (1739).

[H. T. COLEBROOKE.]

* The seventh copy (no. 2118) has श्रीगौरवक्त्राम्बुजात् as also no. 1057 in Rāj. Mitra's Notices.

2113.

3102. Foll. 194; size 9¾ in. by 4 in.; eight lines in a page.

Muktāvalīprakāśa, a second copy, well written, but not quite complete. It ceases in the beginning of the commentary on *śl.* 140. The second *pariccheda* ends (fol. 83*a*) with the first *pāda* of *śl.* 50 (विभुर्बुद्ध्यादिगुणवान्), the other *paricchedas* are not marked.

[J. R. BALLANTYNE.]

2114.

1817. Foll. 155; size 11¾ in. by 5½ in.; 9–16 lines in a page.

Muktāvalīprakāśa, a third, incomplete copy, having the full text of *Viśvanātha's Kārikās* and commentary in the middle of the page, and *Mahādeva's* commentary above and below it. It begins with *śl.* 23, and ends with *śl.* 159. The first *pariccheda* ends with *śl.* 33 (fol. 7), the second *pariccheda* ends with the first *pāda* of *śl.* 50 (fol. 42*a*), the third *pariccheda* is not marked.

[J. TAYLOR.]

2115.

1947. Foll. 109; size 9¾ in. by 6 in.; foll. 1–30 twenty to twenty-two lines, foll. 31–86 sixteen to eighteen lines, foll. 87–109 eighteen to twenty-three lines in a page.

Muktāvalīprakāśa, a fourth copy, not quite complete, in four parts, but all in the same handwriting.

b) *Śl.* 1–65; Foll. 56 (31–86). Colophon: इति मुक्तावलीप्रकाशे प्रत्यक्षं समाप्तिमगमत्. The second

pariccheda ends (fol. 78*a*) with the first *pāda* of *śl.* 50. The other *paricchedas* are not marked.

c) *Śl.* 66–77; foll. 12 (87–98). Colophon: इति मुक्तावलीप्रकाशे उपमानं समाप्तम् ॥

d) *Śl.* 78–84; foll. 11 (99–109). Colophon: इति द्रव्यपदार्थव्याख्या ॥

a) *Śl.* 78–157; foll. 30 (1–30). It ceases in the middle of the commentary on *śl.* 157.

[J. Taylor.]

2116.

1739. Foll. 58; size 9 in. by 3¾ in.; foll. 1–30 ten to twelve lines, foll. 31–58 thirteen lines in a page.

Muktāvalīprakāśa, two fragments.

a) *Śl.* 1–17; foll. 30. The commentary on *śl.* 17 is not quite complete.

b) *Śl.* 85–166; foll. 28 (31–58). After fol. 34 three leaves are wanting, with the commentary on *śl.* 99–104. After fol. 35 one leaf is wanting, with parts of the commentary on *śl.* 106 and 107. This copy contains at the end the two verses mentioned above, in no. 2112:

भानुं प्रणम्य परिभाव्य च शास्त्रसारं
मुक्तावलीकिरण एष पितृव्यदिष्ट:* ।
सद्युक्तिभिर्दिनकरेण करेण सो ऽयं
नीत: प्रकाशपदवीं सुधियां मुदे ऽस्तु ॥ १ ॥
मुक्तावलीप्रकाशो य: प्रज्ञानतिमिरापह:† ।
तेन संतोषमायातु नीलकण्ठ: सतां‡ प्रिय: ॥ २ ॥

[H. T. Colebrooke.]

2117.

1735. Foll. 71; size 9 in. by 3⅜ in.; nine lines in a page.

Muktāvalīprakāśa, a fragment beginning in the middle of the commentary on *śl.* 83, and ending in the middle of the commentary on *śl.* 149.

[H. T. Colebrooke.]

2118.

3057. Foll. 86; size 11 in. by 4¾ in.; ten lines in a page.

Nyāyasiddhāntamuktāvalīprakāśa, another, incomplete copy. Foll. 67 breaks off in the middle of the commentary on *śl.* 68, the following leaf (fol. 103 in the original numbering) begins in the middle of the commentary on *śl.* 135. This copy represents another version of the *Siddhāntamuktāvalīprakāśa*; the second *pariccheda* ends with *śl.* 51 (fol. 56*b*), and the text is in many places different from that of the other copies.

[J. R. Ballantyne.]

9. *Nyāyasāra.*

2119.

1687b. Foll. 56; size 9¾ in. by 3¾ in.; ten lines in a page.

Nyāyasāra, a treatise on the *Vaiśeshika* Philosophy, by *Mādhava Deva*, son of *Lakshmaṇa Deva*, grandson of *Mādhava Deva* (see also the *Tarkabhāshāsāramañjarī*, his commentary on the *Tarkabhāshā*). *Lakshmaṇa Deva* lived at Dhārāsūrapura, on the banks of the Godā, *Mādhavadeva* at Benares. See Hall's Index, p. 77, no. liv. This copy contains only the last portion of the whole, the section treating on *śabda*.

* The correct reading is पितृप्रदिष्ट:, as in no. 580 of the Oxford Catalogue, and in no. 868 and no. 1821 of Rāj. Mitra's Notices.

† The correct reading seems to be य: स्वाज्ञान °, as in no. 868 of Rāj. Mitra's Notices. No. 1821 of R. M. gives ऽयं स्वाज्ञान °, no. 580 of the Oxf. Cat. यमज्ञान °.

‡ In no. 1821 of Rāj. Mitra's Notices सतोंप्रिय:. Hence the "*Nīlakaṇṭha*, whose wife was named *Satī*" (Hall). *Nīlakaṇṭha* was also the teacher of *Gaṅgārāma*, see no. 2123.

It begins:

अथ शब्दो निरूप्यते। शाब्दप्रमितिकरणं शब्दः शाब्दत्वं च शब्दयामीति प्रतीतिसाक्षिको जातिविशेषः।

It ends:

प्रमाणप्रमेयादीनामत्रैवान्तर्भावाच्छक्तिसादृश्यादीनामतिरिक्तत्वनिरासाच्च सप्तैव पदार्थाः॥ इति धारामरनिवासिलक्ष्मणदेवात्मजमाधवदेवविरचितो न्यायसारः समाप्तः॥

गोदातीरविभूषणं पृथुयशाः श्रीलक्ष्मणाख्यो बुधो
धारामरपुरे स्थितो खिल जगद्वन्द्यो जनानुग्रही।
तत्सूनुस्त्रिपुरारिराजनगरे श्रीन्यायसाराभिधं
ग्रन्थं माधवदेवपण्डित इमं ज्ञात्वाकरोदाकरम्॥ १॥

श्रीमन्माधवदेव इत्यभिहितो ब्रह्माण्डभाण्डोदरे
सूरिः सूर्यनिभः शरत्कुमुदिनीबन्धुप्रभाधीरभृत्।
तन्नम्रा विबुधीकृताखिलजगच्छ्रीमाधवः सूरिराट्
तत्सार्थं निखिलं विचार्य विदधौ श्रीन्यायसारं सुधीः॥२॥

Date of this copy: संवत् १७६७ मीती भादौ सुदी १२.

[H. T. Colebrooke.]

2120.

1369k. Foll. 19; size 10 in. by $3\frac{3}{4}$ in.; ten lines in a page.

(*Nyāyasāra*), the *Anumāna*-section. The inscription on the first page सामान्यवादन्यायशा° is "a misnomer" (Colebrooke). The likeness of paper and writing in this manuscript and the preceding one, the like marginal note न्या° सा°, and the likeness of the style (compare the definitions in the beginning), make it evident that this is the copy of the *Anumāna*-section which belongs to the copy of the *Śabda*-section of the *Nyāyasāra* described in the preceding number.

It begins: अथानुमानं निरूप्यते॥ अनुमितिकरणमनुमानम्। अनुमितित्वं चानुमिनोमीत्यनुभवसिद्धो जातिविशेषः।

[H. T. Colebrooke.]

10. *Tarkāmṛita.*

2121.

3091. Foll. 20; size $9\frac{3}{8}$–$9\frac{7}{8}$ in. by $3\frac{1}{4}$ in.; 8–10 lines in a page.

Tarkāmṛita, a short exposition of the *Vaiśeshika* doctrine, by *Jagadīśa Bhaṭṭācārya.*

See Hall's Index, p. 76, no. xlvi.; Rāj. Mitra's Notices, iv., p. 103, no. 1510.

It begins:

ब्रह्माद्या निखिलार्चितास्त्रिदश संदोहाः सदाभीष्टदाः
स्वाज्ञानप्रशमाय यत्र मनसो वृत्तीः समस्ता दधुः।
श्रीविष्णोश्चरणाम्बुजं भवभयध्वंसैकबीजं परं
हृत्पद्मे विनिधाय तन्निरूपमं तर्कामृतं तन्यते॥ १॥

अथ श्रुतिः श्रूयते आत्मा वारे द्रष्टव्यः श्रोतव्यो मन्तव्यो निदिध्यासितव्य इति॥ अस्यार्थः॥ मुमुक्षुणा आत्मा द्रष्टव्यः॥ मुमुक्षोः आत्मदर्शनं इष्टसाधनमिति यावत्॥ आत्मदर्शनोपायः क इत्याह॥ श्रोतव्य इत्यादि॥ तेनार्थक्रमेण शाब्दक्रमस्त्यक्तो भवति॥ अग्निहोत्रं जुहोति यवागूं पचतीत्यादिवत्॥ तथा च॥ श्रवणमनननिदिध्यासनानि तत्त्वज्ञानजनकानीत्युक्तं भवति॥ अत्र श्रुतितः कृतात्मश्रवणस्य मनने अधिकारः॥ मननं चात्मन इतरभिन्नत्वेनानुमानम्॥ तच्च भेदप्रतियोगीतरज्ञानसाध्यम्॥ तथा चेतर एव के यत्तदर्थं पदार्थनिरूपणं संक्षेपतः॥ सामान्यतः पदार्थौ द्विविधः॥ भावो ऽभावश्च॥ भावः षड्विधः॥ द्रव्यगुणकर्मसामान्यविशेषसमवायभेदात्॥

[J. R. Ballantyne.]

2122.

3092. Foll. 15 (orig. ४–१८); size $8\frac{5}{8}$ in. by 4 in.; eight lines in a page.

Tarkāmṛita, a second, quite modern copy, incomplete, the first three leaves being lost.

[J. R. Ballantyne.]

2123.

3059. Foll. 111; size $10\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; 9–17 lines in a page.

Tarkāmṛitacashaka, a copious commentary on the *Tarkāmṛita*, by *Gaṅgārāma Jaḍin*, son

of *Nārāyaṇa,* and pupil of *Nīlakaṇṭha.* See Hall's Index, p. 76, no. xlviii.; Rāj. Mitra's Notices, iv., p. 55, no. 1451. *Gaṅgārāma* used the *Muktāvalīprakāśa,* the author of which (*Mahādeva Bhaṭṭa Dinakara*) was also a pupil of *Nīlakaṇṭha,* see no. 2116.

The *Cashaka* begins:

आत्मरूपगुणनृत्यकारिणे लोचनाकलिततत्त्वमालिने ।
नूतनोद्भवसमाधिहेतवे नीलकण्ठगुरवे नमो नमः ॥ १ ॥
गुरुगणना यत्पूर्वं यस्याग्रे सग्रहाग्रणीतनयः(r.संग्रहा०?)।
कविमिव तं कवयंतं तातं नारायणं वन्दे ॥ २ ॥
मुक्तावलीप्रकाशात्स्फुरिते चपके समर्पितं सुधिया ।
गङ्गारामेण मया पिबन्तु तर्कामृतं सुधियः ॥ ३ ॥

यद्यप्यविगीतशिष्टाचारविषयत्वेन मङ्गलस्य०

It ends:

चपकमुवर्णस्पर्शं दिनकरकरकृतपरामर्शम् ।
जगदीशमथनकल्पं पिबन्तु तर्कामृतं तदाकल्पम् ॥ १ ॥
सूत्रं स्वपनवलितं मणिने घटितस्तथापि चास्माकम् ।
मालाकाराणामिव ममता ग्रथ(read ग्रन्थ०)स्वकीय-
[कौशल्यात् ॥

इति श्रीजम्भुपनामकगङ्गारामविरचितं तर्कामृतचपकः संपूर्णम् ॥

The text of the *Tarkāmṛita* occupies the middle of each page.

[J. R. BALLANTYNE.]

2124.

1549d. Foll. 17; size $10\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; generally fifteen lines in a page.

Tarkāmṛitataraṅgiṇī, a very brief commentary on the *Tarkāmṛita,* by *Mukunda Bhaṭṭa Sūri Gāḍagila,* son of the *Mīmāṃsaka Ananta Bhaṭṭa.* See Hall's Index, p. 76, no. xlix.; Rāj. Mitra's Notices, i., p. 88, no. 164.

It begins:

लम्बोदरपदद्वन्द्वचिन्तनाप्तमनोरथम् ।
अनन्तभट्टं मीमांसापारगं तातमाश्रये ॥ १ ॥
शरणीकृत्य विश्वेशचरणौ तन्यतेतराम् ।
बालानामवगाहाय तर्कामृततरङ्गिणी ॥ २ ॥

अथाद्या इति ॥

Colophon: इति श्रीगाडगिलोपनामकमुकुन्दभट्टसूरिवि-रचिता तर्कामृततरङ्गिणीनामा तर्कामृतव्याख्या समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2125.

3031. Foll. 4; size $13\frac{1}{4}$ in. by $5\frac{1}{8}$ in.; 14–16 lines in a page.

Tarkāmṛitataraṅgiṇī, the beginning of a second copy. The text of the *Tarkāmṛita* is written in the middle of the page.

[J. R. BALLANTYNE.]

11. *Padārthadīpikā.*

2126.

1470. Foll. 78; size 8 in. by $3\frac{1}{2}$ in.; seven lines in a page.

Padārthadīpikā, a treatise on the *Vaiśeshika* Categories, by *Koṇḍa Bhaṭṭa,* son of *Raṅgoji Bhaṭṭa.* See Hall's Index, p. 78, no. lv.

Marginal notes in Colebrooke's handwriting point out the single topics.

The *Padārthadīpikā* begins:

श्रीमत्सिद्धिकरं कान्तं रमोमारमणात्मकम् ।
दयासिन्धुं चिदानन्दसितासितमुपास्महे ॥ १ ॥

इह खलु चतुर्थपुरुषार्थहेतुभूतमात्मतत्त्वज्ञानमामनन्ति । तच्च पदार्थतत्त्वनिर्णयाधीनमिति पदार्थतत्त्वमत्र विविच्यते ॥ तत्र प्रमितिविषयः पदार्थः स द्विधा । भावो ऽभावश्च ।

It ends:

बालबुद्धिप्रकाशार्थं पदार्थानां प्रदीपिका ।
रङ्गोजिभट्टपुत्रेण कोण्डभट्टेन निर्मिता ॥ १ ॥

इति श्रीमत्पदवाक्यप्रमाणपाण(!) पारावारपारीणरङ्गोजि-भट्टात्मजकोण्डभट्टकृता पदार्थदीपिका सं(पूर्णा) ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2127.

1687a. Foll. 34 (१–४०); size $9\frac{3}{8}$ in. by $3\frac{5}{8}$ in.; generally nine lines in a page.

Padārthadīpikā, a second copy, dated संवत् १७२३, with occasional notes in Colebrooke's handwriting. In this copy the author's name is spelt *Kuṇḍa Bhaṭṭa*.

Foll. १५–२० are lost (त्रुटितानि पत्राणि षट्).

[H. T. COLEBROOKE.]

---

12. *Tarkakārikā*.

2128.

3045. Foll. 15; size 11½ in. by 5¾ in.; 12–15 lines in a page; regular writing, of the 18th century.

Tarkakārikā, an exposition of the *Vaiśeshika* doctrine in 52 couplets, and its *vyākhyā*, called *Tarkamañjarī*, both by *Jīvarāja Dīkshita*, son of *Vrajarāja*. See Hall, p. 77, nos. lii. and liii. The text of the *kārikās* in the middle of every page, the commentary above and beneath it.

The *kārikās* begin:

कामान्कुर्यात्कलाकेलिकुशलः कमनीयकः ।
कलिकाश्या(?)नवकणकृंतनः कृष्णकंधरः ॥ १ ॥

पदार्थौ द्वौ मतौ भावाभावाख्यौ तत्र चादिमः ।
षोढा द्रव्यं गुणाः कर्मसामान्यं च विशेषकाः ॥ २ ॥

समवायश्च नवधा द्रव्याणि पृथिवीजलं ।
तेजो वायुर्नभः कालो दिगात्मानौ मनस्तथा ॥ ३ ॥

The commentary begins:

देवो दद्याद्विपां दंडं दोव्यद्दोर्दंडदीप्रिमान् ।
दुः खदारिद्र्यदलनो दक्षिणो दिव्यदर्शिनां ॥ १ ॥

मंगलं तावद्विघ्नविनिवारणे कारणं न तु ग्रंथपरिसमाप्तौ

The end of the *kārikās* is:

षोडशानां पदार्थानां प्रतिपादनमत्र यत् ।
तस्मात्सप्त पदार्थाः स्युर्मतमेतत्सुशोभनं ॥ ५२ ॥

व्रजराजस्यात्मजेन न्यायतत्त्वार्थवेदिना ।
निर्मिता जीवराजेन तर्कशास्त्रार्थकारिकाः ॥ १ ॥

इति तर्ककारिकाः

The commentary ends:

षोडशानामिति प्रमाणप्रमेयसंशयविपर्ययवितंडाहेत्वाभासछलजातिनिग्रहस्थानानि षोडशपदार्था इति नैयायिकानां मतं ते च प्राचः इदं च नव्यानामवैशेषिकाणां सप्त पदार्थवादिनामनुकूलं षोडशानां सप्तस्वेव प्रतिपादनलाभात् इति स्वस्ति श्रीमद्दीक्षितजीवराजनिर्मिता तर्कमंजरी संपूर्णा ॥

[DR. J. R. BALLANTYNE.]

---

13. *Kusumāñjali*.

2129.

232c. Foll. 54 (173–226); size 12¼ in. by 3½ in.; eight lines in a page.

Kusumāñjalikārikāryākhyā, the text of *Udayana's Kusumāñjalikārikās* and *Nārāyaṇa Tīrtha Yati's* commentary on them. See Hall's Index, p. 84, no. lxxxii. The text of the *Kārikās* with *Haridāsa's* commentary was first printed at Calcutta, Śaka 1769. The second Calcutta edition of the same commentary, with a translation and notes, was published (1864) by E. B. Cowell, assisted by *Paṇḍita Maheśa Chandra Nyāyaratna*.* The prose parts of *Udayana's* work are fully seen in the *Nyāya-Kusumāñjali-Prakaraṇam* published in the Bibliotheca Indica, vol. i., 1890.

Nārāyaṇa's commentary begins:

नारायणेन यतिना कुसुमाञ्जलिकारिकाः ।
व्याख्यायन्ते सतां प्रीत्यै गुरुभक्तिप्रसादतः ॥

प्रारिप्सितग्रन्थस्य निर्विघ्नपरिसमाप्तये कृतं मङ्गलं शिष्यशिक्षायै ग्रन्थादौ निबध्नन् प्रेक्षा[प्र]वत्प्रवृत्तये प्रयोजनाभिधेयसंबन्धग्रन्थनामान्याह । सत्पक्षप्रसर इति ।

The first *stavaka* ends fol. 188*a*, the second fol. 191*b*, the third fol. 209*a*, the fourth fol. 215*a*.

---

* Cowell mentions also a Bengal reprint of the first Calcutta edition, which he says appeared in the Saṃvat year 1916.

Colophon: इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यवर्यश्रीनारायणतीर्थकृता कुसुमाञ्जलिकारिकाव्याख्या समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2130.

1673. Foll. 111; size $9\frac{1}{4}$ in. by $3\frac{3}{4}$ in.; 13–15 lines in a page; written in the Bengalī character.

Nyāyakusumāñjaliviveka, a commentary on the *Kusumāñjalikārikās,* by *Guṇānanda Vidyāvāgīśa Bhaṭṭācārya.*

See Hall's Index, p. 84, no. lxxxiii.

It begins:

नमः कर्म्मण्यधिष्ठात्रे वेदप्रामाण्यहेतवे ।
निरस्ताखिलबाधाय प्रमात्रे वि(ष्व?)कर्म्मणे ॥
गुणानन्देन विदुषा विचार्य्य प्रतिफक्किकम् ।
विविच्यन्ते प्रयत्नेन कुसुमाञ्जलिकारिकाः ॥

प्रारिप्सितविघ्नाय . . . ऽनुष्ठितं मङ्गलं शिष्यशिक्षायै व्याख्यातृश्रोतॄणामनुषङ्गतो मङ्गलसंपत्तये च निबध्नन् प्रयोजनाभिधेयसंबन्धानाह सदिति ०

The first *stavaka* ends fol. 34*b*, the second fol. 55*b*, the third fol. 75*b*, the fourth fol. 82*b*.

The last colophon is: *iti Śrī-Guṇānanda-Vidyāvāgīśa-Bhaṭṭācāryaviracitaḥ Nyāyakusumāñjalivivekaḥ samāptaḥ.*

[H. T. COLEBROOKE.]

2131.

213b. Foll. 78 (50–127); size $10\frac{3}{4}$ in. by 4 in.; twelve lines in a page.

Kusumāñjaliprakāśamakaranda, a commentary on *Vardhamāna's* commentary on the *Kusumāñjali,* by *Rucidatta,* of Sodarapura, son of *Devadatta.* See Hall's Index, p. 83, no. lxxvii.

Vardhamāna's work with extracts from *Rucidatta's* commentary is printed in the *Nyāya-Kusumāñjali-Prakaraṇam* of the Bibliotheca Indica, vol. i., 1890.

The *Makaranda* begins:

भूतप्रभूतविकटध्वनिभीतिभाजा
मानग्रहं मनसि पङ्क्तिमपारयन्त्या ।
आलिङ्गितो गिरिजया चिरमस्मदादेर्
अंगेषु मङ्गलमनङ्गरिपुर्दधातु ॥ १ ॥
कुसुमाञ्जलिमकरन्दः श्रीरुचिदत्तेन तन्यते कृतिना ।
स्तवकोपमर्दभाजामुधमधुपानां विनोदाय ॥ २ ॥

The first *stavaka* ends fol. 87*a*, the second fol. 99*b*, the third fol. 114*b*, the fourth fol. 117*b*. The colophon of the fourth *stavaka* is: इति श्रीसोदरपुरसंभूतश्रीमहामहोपाध्यायदेवदत्ततनयश्रीमहामहोपाध्यायरुचिदत्तविरचिते कुसुमाञ्जलिमकरन्दे तुरीयः स्तवकः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

---

14. *Ākāśakhaṇḍana.*

2132.

1369e. Foll. 4; size $9\frac{5}{8}$ in. by $3\frac{3}{4}$ in.; ten lines in a page.

Ākāśakhaṇḍana, a critical treatise on the nature of *ākāśa.*

It begins:

आकाशं नाम नातिरिक्तं द्रव्यं मानाभावात् । अथ शब्दो द्रव्याश्रितो गुणत्वात् भावकार्यत्वाद्वेत्यनुमानादेव पृथिव्यादिबाधेनातिरिक्ताकाशसिद्धिरिति चेदत्र भट्टाचार्यानुयायिनः । Cp. the *Vaiśesh. Darś.,* Bibl. Ind., p. 102.

Date of the copy: संवत् १८०२.

[H. T. COLEBROOKE.]

2133.

2126c. Foll. 3; size $9\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; eleven lines in a page; written early this century.

Ākāśakhaṇḍana, a second copy. The second page of the last leaf contains a fragment of some other similar treatise.

Date: लिखितं मिति = भादे सु ६ ञ संवत् १०१० (*sic!*) गोदेप्या शलोप्य ॥

[GAIKAWAR.]

E. KARMAMĪMĀṂSĀ.

1. *Sūtra and Bhāshya.*

2134.

1523. Foll. 33; size 10¼ in. by 4½ in.; 12–15 lines in a page.

Karmamīmāṃsāśāstra, the text of *Jaimini's Mīmāṃsāsūtras*, also called *Jaiminīyasūtrapāṭha*, in twelve *adhyāyas*.

The third, sixth and tenth *adhyāyas* have eight *pādas* each, all the other *adhyāyas* have four *pādas* each. After fol. 25 two leaves are wanting; fol. 25 ends with the fifth *sūtra* of the fourth *pāda* of the tenth *adhyāya*, and fol. 26 begins in the middle of the sixth *pāda* of the same *adhyāya*.

See Hall's Index, p. 169, no. 1; Weber's Catalogue (1853), p. 175, no. 600.

The *Mīmāṃsāsūtras* have been printed together with *Śabara Svāmin's* commentary in the Bibliotheca Indica. [H. T. COLEBROOKE.]

2135.

1. Foll. 41; size 14½ in. by 7½ in.; ten lines in a page.

Mīmāṃsājaiminisūtra, a second copy.

Date: संवत् १८०३.

2136–2138.

2, 3, 4. *Mīmāṃsābhāshya*, the text of the *sūtras* with *Śabara Svāmin's* commentary. See Hall's Index, p. 169, no. 2; Aufrecht's Cat. Cat., p. 456. Edited in the Bibl. Indica, by *Maheśacandra Nyāyaratna*, 1863–87 (not yet finished). The single parts of this copy are of different age.

2. Foll. 259. *Adhyāya* I.–III.

a) Foll. 22; size 14¼ in. by 6¼ in.; nine lines in a page; modern handwriting.

Adhy. I., *pād.* 1.

b) Foll. 10; size 9¼ in. by 3¾ in.; twelve lines in a page; very old handwriting.

Adhy. I., *pād.* 2.

c) Foll. 11; size 14¼ in. by 6¼ in.; nine lines in a page; modern handwriting.

Adhy. I., *pād.* 3.

d) Foll. 11; size 10¾ in. by 4½ in.; eleven lines in a page; old handwriting, different from *b*).

Adhy. I., *pād.* 4.

e) Foll. 53; size 14¼ in. by 6¼ in.; nine lines in a page; modern handwriting.

Adhy. II., complete.

f) Foll. 24; size 10¼ in. by 4 in.; eight lines in a page; foll. 1–3 in a more recent, foll. 4–21 in a third old handwriting.

Adhy. III., *pād.* 1.

g) Foll. 55; size 9¾ in. by 4 in.; nine lines in a page; a second very old handwriting.

Adhy. III., *pād.* 2, 3, and nearly the whole fourth *pāda*.

h) Foll. 73; size 9¾ in. by 4¼ in.; seven lines in a page; modern handwriting.

Adhy. III., the rest of the fourth *pāda*, and *pād.* 5–8.

3. Foll. 253. *Adhyāya* IV.–IX.

a) Foll. 89; size 14¼ in. by 6¼ in.; nine lines in a page; modern handwriting.

Adhy. IV. and V., complete; *adhy.* VI., *pād.* 1, 2, and nearly the whole third *pāda*.

b) Foll. 24; size 11½ in. by 5 in.; 16–22 lines in a page; old handwriting.

Adhy. VI., the rest of the third *pāda* and *pād.* 4–8.

c) Foll. 31; size 10½ in. by 4¾ in.; nine lines in a page; old handwriting.

Adhy. VII., complete.

d) Foll. 109; size 14¼ in. by 6¼ in.; nine lines in a page.

Adhy. VIII. and IX., complete. Date: संवत् १६६९.

4. Foll. 233; size 13¾ in. by 5¼ in.; 9 or 10 lines in a page; modern handwriting.

Adhyāya X.–XII.

a) Foll. 136.

Adhy. X. Date: संवत् १९०४ मीति चद्रतशुक्ल ५ रविवासरे ॥

b) Foll. 58.

Adhy. XI.

c) Foll. 39.

Adhy. XII. Colophon: लिखितं नानागुजराती.

2139, 2140.

1808, 1809. Foll. 408 and 429 resp.; size 12 in. by 4 in.; European paper; excellent Devanāgarī writing of 1829 A.D.; nine lines in a page.

Mīmāṃsā-bhāshya, by *Bhaṭṭa Śabarasvāmin*. The leaves of different sections are numbered separately. [J. TAYLOR.]

2141.

1019. Foll. 164, of different size, and written by different hands.

Parts of a third copy of the *Mīmāṃsā-bhāshya*.

a) Fol. 1; size 11 in. by 4 in.; nine lines in a page.

This leaf does not belong to *Śabara Svāmin's* commentary.

It begins:

प्रयोजकत्वैतद्भाव:(?) पुराप्रयोगविध्यर्थैनिरूपणं कृतं ॥ तदेव चेहापि विधीयते क्रमं सहायवादं वदता तु पद्धिर्थं॥ श्रुतिलक्षणमानुपूर्व्यं तत्प्रमाणत्वात् (*Adhy.* V., *pād.* 1, *sū.* 1) ॥ चतुर्थपंचमाध्याययोः हेतुहेतुमद्भावसंगतिज्ञानायोक्तवक्ष्यमाणे प्रमाणिकातृत्वेनाह प्रयुक्तीति। It seems to belong to a commentary on *Pārthasārathi's Śāstradīpikā*, the first word of the fifth *adhyāya* being there प्रयुक्तिलक्षणे, see no. 2169 (3047).

b) Foll. 8; size 10¾ in. by 4¼ in.; 10–12 lines in a page.

The fourth *pāda* of the first *adhyāya* of *Śabara's Mīmāṃsābhāshya*. The first two leaves are wanting. The first words स्तोपशुः पशवः फलं° belong to the commentary on *sū.* 3.

Colophon: इत्याचार्यशबरस्वामिनः कृतौ मीमांसाभाष्ये नामधेयचरणः समाप्तः समाप्तः प्रथमो ऽध्यायः ॥

c) Foll. 12; size 10 in. by 4¼ in.; eleven lines in a page.

The first *pāda* of the second *adhyāya*.

d) Foll. 23; size 11¼ in. by 4½ in.; nine lines in a page.

The third *pāda* (foll. 15) and the fourth *pāda* (foll. 8) of the second *adhyāya*.

Colophon of the third *pāda*: मीमांसकनरहरिणा संपादितं शोधितं च स्वपठनकाले ॥ संवत् १६८७ आषाढशुद्धपंचम्यां शोधितं ॥ श्रीमत् शंकरभट्टेभ्यो नमः

Colophon of the fourth *pāda*: नरहरिणा संपादितं शोधितं च ॥ संवत् १६८७ भाद्रपदवदि पंचम्यां ॥ श्रीशंकरभट्टेभ्यो नमः ॥ See no. 2144 (870).

e) Foll. 68; size 11¼ in. by 4 in.; 12 or 13 lines in a page.

The eight *pādas* or *caraṇas* of the third *adhyāya*. The first eight leaves are lost; fol. ९ begins एकत्वयुक्तमेकस्य श्रुतिसंयोगात् (iii. 1, 13). Also foll. ४३ and ४४ are lost; fol. ४२*b* ends अथ यत्प्रकरणं मनुष्यप्रथा . . . (iii. 4, 11), fol. ४५*a* begins . . . णापानावेवात्मन्धत्त इति (iii. 4, 15).

Colophon: श्रीमद्विद्वन्मुकुटहीर श्रीमद्रामेश्वरभट्टसुतनरायणभट्टेन लिखितं पुस्तकं ॥

f) Foll. 52; size 11 in. by 4¼ in.; generally twelve lines in a page; negligently written.

The seventh *adhyāya* and the ninth *adhyāya*, both incomplete. There is a gap between fol. २५ and fol. ३२; the former ends विहारदर्शनं विशिष्टस्यानारभ्यवादा . . . (vii. 4, 20), the latter begins . . . धिया यद्वं हिन्वंत्यद्रिभिरिति (ix. 2, 25).

[H. T. COLEBROOKE.]

2142.

3072. Parts of a fourth copy of *Śabara Svāmin's Mīmāṃsābhāshya.*

a) Foll. 18; size 9½ in. by 4¼ in.; 12 or 13 lines in a page.

The first *pāda* of the first *adhyāya.*

Date: श्रीनंदनसंवत्सरे कार्त्तिके कृष्णपक्षे प्रतिपदि शनैश्चरवासरे विनायकपाठकेन लिखितमिदं ॥

b) Foll. 13; size 10½ in. by 3 in.; eight lines in a page.

The second *pāda* of the first *adhyāya.*

c) Foll. 19; size 10 in. by 4¼ in.; twelve lines in a page.

The fourth *pāda* of the first *adhyāya* and nearly the whole first *pāda* of the second *adhyāya*. The last words are: कश्चासावानंतर्यं संबन्धिपदव्यवायो वा तावति हि शक्तो . . . .

d) Foll. 37; size 10 in. by 4 in.; 10 or 11 lines in a page.

The first two leaves contain the beginning of the first *pāda* of the eighth *adhyāya*, fol. 2*b* ending with the text of the eighth *sūtra*: न वाक्यशेषत्वात्.

The next seventeen leaves contain an incomplete copy of the first *pāda* of the third *adhyāya*. Fol. 3*a* begins: गुणसंस्कारेषु बादरिः शेषत्वं मेन इति (iii. 1, 6).

Fol. 5, with the beginning of the commentary on *sū.* 12, is wanting.

The last eighteen leaves (foll. 21–38) contain a nearly complete copy of the second *pāda* of the third *adhyāya*, fol. 38*b* ceasing in the middle of the commentary on the last *sūtra*. The last words are: ननु सोमे ऽपि षष्ठी । सत्यमस्ति षष्ठी ननु . . .

e) Foll. 26; size 10 in. by 4 in.; 10 or 11 lines in a page.

The four *pādas* of the eighth *adhyāya.*

f) Foll. 5; size 10¼ in. by 4¼ in.; 14–16 lines in a page.

A fragment of some other commentary on the *Mīmāṃsāsūtras*, treating of *sū.* 1–5 of the fourth *pāda* of the first *adhyāya.*

It begins: . . . प्रतीतेः । अध्येतृस्मारणाभावाच्च । न चैकपदत्वासाकांक्षत्वं कारणत्वप्रतीता वा स्मारकत्वं(?) ।

It ends: श्येनादिवाक्येषु हि यथा वै श्येनो निपत्यादत्ते एवमयमपोत्युपमा . . . Before the last leaf one leaf is wanting.

[J. R. BALLANTYNE.]

2143.

868a. Foll. 11 (२–१२); size 10½ in. by 4¾ in.; ten lines in a page; large old writing, the same as in nos. 2161, 2162 (1030, 2195).

(*Śābarabhāshya*), a fragment from the first *adhyāya*, containing *sū.* 2–34 of the third *pāda.*

[H. T. COLEBROOKE.]

2144.

1521h. Foll. 7; size 10 in. by 4 in.; 11 or 12 lines in a page.

The fourth *pāda* of the second *adhyāya* of *Śabara Svāmin's Mīmāṃsābhāshya.*

2145.

870. Foll. 104; size 11⅜ in. by 3⅞ in.; ten lines in a page.

The eight *pādas* of the third *adhyāya* of *Śabara Svāmin's Mīmāṃsābhāshya.*

Colophon of the first *pāda*: मीमांसकनरहरिणा संपादितं शोधितं च स्वपठनकाले ॥ संवत् १६८७ पौषवदि एकादश्यां ॥ श्रीमत् शंकरभट्टचरणकमलेभ्यो नमः ॥

Colophon of the second *pāda*: मीमांसक० काले ॥ संवत् १६८८ वैशाखवदि पंचम्यां ॥ श्री०

Colophon of the third *pāda*: संवत् १६८८ विक्रमसंवत्सरे मीमांसकनरहरिणा० काले कार्त्तिक कृष्णाष्टम्यां ।

Colophon of the eighth *pāda*: संवत् १६८७ समये फल्गुनवदि पंचम्यां ॥ श्रीनरहरिभट्टानां पुस्तकमिदं । लिखितं श्रीविश्वनाथशर्मणा ॥ संवत् १६८९ मीमांसकनरहरिणा स्वपाठार्थं संपादितमेतत्पुस्तकं । शोधितं च स्वपठनकाले कार्त्तिकशुक्लद्वादश्यां । श्रीशंकरभट्टगुरुचरणेभ्यो नमः ॥

This copy was at one time the continuation of no. 2141*d* (1019*d*).

[H. T. COLEBROOKE.]

2146.

869. Foll. 83; size 11¾ in. by 4 in.; nine lines in a page.

The eight *pādas* of the sixth *adhyāya* of *Ācārya Śabara Svāmin's Mīmāṃsābhāshya.*

Date: संवत् १७१५ पौषादि सु १५.

[H. T. COLEBROOKE.]

2147.

1457a. Foll. 94; size 9⅜ in. by 4⅛ in.; 9 or 10 lines in a page.

The eight *pādas* of the sixth *adhyāya* of *Bhaṭṭa Śabara Svāmin's Mīmāṃsābhāshya.*

[H. T. COLEBROOKE.]

2148.

1456. Foll. 164; size 10½ in. by 4 in.; generally twelve lines in a page.

The eight *pādas* of the tenth *adhyāya* of *Śabara Svāmin's Mīmāṃsābhāshya.*

The scribe has added:

नृपंचास्यप्रीत्यै मुररिपुपुरे विश्वतुलसी-
कुलालंकारश्रीपतिमतिमनोवामनजनुः ।
लिपीचंचुर्ह्यारानघरशबरस्वामिरचिते
महाभाष्ये ऽध्यायं दशममलिखच्छंकरपुरे ॥ १ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

---

2. *Vārttika, by Kumārila Bhaṭṭa.*

2149–2160.

1449, 1450, 1451, 1452, 1453, & 1349 contain an incomplete copy of *Bhaṭṭa Kumārila Svāmin's* commentaries on the *Śābarabhāshya* and the *Mīmāṃsāsūtra.* It ends with the fourth *pāda* of the tenth *adhyāya.*

2149.

1449b. Foll. 139; size 10 in. by 4 in.; foll. 1–102 ten lines, foll. 103–140 eight to ten lines in a page; written by different hands.

Mīmāṃsāślokavārttika, Bhaṭṭa Kumārila Svāmin's versified commentary on the first *pāda* of the first *adhyāya* of the *Śābarabhāshya.* See Hall's Index, p. 171, no. vii.; Aufrecht's Oxf. Cat., p. 219, no. 520; Rāj. Mitra's Notices, vol. vii., p. 73, no. 2296.

It begins:

विशुद्धज्ञानदेहाय त्रिवेदीदिव्यचक्षुषे ।
श्रेयःप्राप्तिनिमित्ताय नमः सोमार्द्धधारिणे ॥ १ ॥

अभिवन्द्य गुरूनादौ शिष्यधीपद्मिनीरवीन् ।
तत्प्रसादात् करिष्ये ऽहं मीमांसाश्लोकवार्त्तिकम् ॥ २ ॥

तद्विद्वांसो ऽनुगृह्णन्तु चित्तश्रोत्रैः प्रसादिभिः ।
सन्तः प्रणयवाक्यानि गृह्णन्ति ह्यनसूयवः ॥ ३ ॥

न चात्रातीव कर्त्तव्यं दोषदृष्टिपरं मनः ।
दोषो ह्यविद्यमानो ऽपि तच्चित्तानां प्रकाशते ॥ ४ ॥

कुतो वा गृह्णते दोषं सूरयो मद्विधोक्तिषु ।
नेष्यते यः परस्थो ऽपि स स्वयं गृह्यते कथम् ॥ ५ ॥

निर्दोषत्वैकवाक्यत्वं ह्य वा लोकस्य दृश्यते ।
सापवादा यतः केचिन्मोक्षस्वर्गोपधि प्रति ॥ ६ ॥

आगमप्रवणश्चायं नापवाद्यः स्खलन्नपि ।
न हि सद्वर्त्मना गच्छन् स्खलितेष्वप्यपोह्यते ॥ ७ ॥

यथाकथंचिदारब्धा त्रयीमार्गानुसारिणी ।
वाग्वृत्तिरल्पसारापि श्रद्दधानस्य शोभते ॥ ८ ॥

मीमांसाशास्त्रतेजोभिर्विशेषेणोज्ज्वलीकृते ।
वेदार्थज्ञानरत्ने मे तृष्णातीव विजृम्भते ॥ ९ ॥

प्रायेणैव हि मीमांसा लोके लोकायतीकृता ।
तामास्तिकपथे कर्तुमयं यत्नः कृतो मया ॥ १० ॥

अथातो धर्मजिज्ञासा सूत्रमाद्यमिदं कृतम् ।
धर्माख्यं विषयं वक्तुं मीमांसायाः प्रयोजनम् ॥ ११ ॥

It ends:

इति प्रमाणत्वमिदं प्रसिद्धं
युक्त्येह धर्मं प्रति चोदनायाः ।
अतः परं तु प्रविभज्य वेदं
त्रेधा ततो वक्ष्यति तस्य यो ऽर्थः ॥

इति श्रीभट्टकुमारिलकृतमीमांसाश्लोकवार्त्तिके प्रथमस्याध्यायस्य प्रथमः पादः समाप्तः ॥ समाप्तो ऽयं कारिकाचरणः ॥ नमो नमो भीषणभद्रसिंह नमो नमो विह्वलनेत्रसिंह । नमो नमो निर्जितकालसिंह नमो नमो निर्मलवृत्तिसिंह ॥ ॰

The end of the following topics is marked: fol. 6*a iti prathamaṃ sūtraṃ samāptam*, fol. 29*a vrittikāragranthaḥ*, fol. 36*b nirālambanavādaḥ*, fol. 47*a śūnyavādaḥ*, fol. 54*b anumānavādaḥ*, fol. 58*b śabdavādaḥ*, fol. 61*a upamānam*, fol. 64*a arthāpattiḥ*, fol. 66*b abhāvavādaḥ*, fol. 67*a citrākshepavādaḥ*, fol. 69*a sambandhākshepavādaḥ*, fol. 74*a sphoṭanavādaḥ*, fol. 77*a ākṛitivādaḥ*, fol. 84*a apohavādaḥ*, fol. 88*a vanavādaḥ*, fol. 101*a ātmavādaḥ*, fol. 124*a śabdavādaḥ*.—The whole treatise has about 3500 verses (the first 1000 is marked fol. 40*b*, the next 500 fol. 60*a*).

The 50th leaf is wanting.

The *Ślokavārttika* has been printed in voll. iii. and iv., New Series, of The *Pandit*.

[H. T. COLEBROOKE.]

2150.

1449c. Foll. 37; size 10 in. by 4 in.; 12–15 lines in a page.

Mīmāṃsātantravārttika, by *Bhaṭṭa Kumārila Svāmin*, the prose-continuation of the *Mīmāṃsāślokavārttika*. This part contains the commentary on the second *pāda* of the first *adhyāya* of the *Śābarabhāshya*.

It begins:

आम्नायस्य क्रियार्थत्वाद्॰(*Sū*. I. 2, 1) ।
(सिद्धप्रमाण)भावस्य धर्मे वेदस्य सर्वशः ।
विध्यर्थवादमन्त्राणामुपयोगो ऽधुनोच्यते ॥

The third leaf belongs to the fourth *pāda*, the missing third leaf of this *pāda* being bound up with the fourth *pāda*, in no. 2152 (1450*b*). The text of the *sūtras* is marked with red colour. The handwriting is the same as in no. 2151.

The *Tantravārttika* is being published in the Benares Sanskrit Series, by *Paṇḍit Gaṅgādhara Śāstrī Mānavallī*; the first part having appeared in 1882. [H. T. COLEBROOKE.]

2151.

1450a. Foll. 126; size 10 in. by 4 in.; 9 or 10 lines in a page.

Mīmāṃsāvārttika, Bhaṭṭa Kumārila Svāmin's commentary. The third *pāda* of the first *adhyāya*.

It begins:

धर्मस्य शब्दमूलत्वादशब्दमनपेक्ष्यं स्यात् । एवं तावद्विध्यर्थवादमन्त्रात्मकस्य वेदस्य धर्मं प्रत्युपयोगः साधितः इदानीं पौरुषेयेषु स्वर्गमाणाद्यावधिषु मन्वादिप्रणीतनिबन्धनासु स्मृतिष्वनिबन्धनेषु चाचारेषु चिन्ता ॥ For the beginning of this and the following *pādas*, to the end of the third *adhyāya*, see also Burnell's Tanj. MSS., p. 81.

Name of the scribe and date of the copy:

सर्वोत्कृष्टा तु या काशी राजधानी महेशितुः ।
तत्रानंतसुतो रामस्तेनेदं लिखितं शुभं ॥

श्रीसंवत् १६६४ समए माघवदि १४ सौम्ये ॥ . . गंगायै नमः ॥ ग्रंथसंख्या ॥ २९०० ॥

This *pāda* has the special name *Smṛiticaraṇa-vārttika** and is divided in the commentaries into two parts, *pūrvārdha* and *uttarārdha*, the latter of which comprises *sūtras* 24–35. For a second copy of this *uttarārdha*, called *Smṛiticaraṇavārttika*, see no. 2161 (2355), cp. also nos. 2162, 2163.

2152.

1450b. Foll. 30; size 10 in. by 4 in.; 12 or 13 lines in a page.

Mīmāṃsāvārttika. The fourth *pāda* of the first *adhyāya*.

It begins:

उक्तं समाम्नायैदमर्थ्यं° ॥ एवं स्मृतिसहितस्य वेदस्य प्रामाण्ये सिद्धे ऽधुना वाक्यार्थव्याख्यानावसरे सत्यपरिसमाप्यैव प्रमाणलक्षणं केन संबन्धेन नामधेयचिन्तायाः प्रस्तावः क्रियते ।

It ends:

इति कृतबहुमार्गं मन्त्रविध्यर्थवादैः
स्मृतिपरिखमुदारं वेदशालोपगूढम् ।
अनभिभवसमर्थं धर्मदुर्गं प्रविश्य
प्रविभजति समस्तामर्थचिन्तामिदानीम् ॥

The third leaf belonging to this chapter is bound up with the second chapter in no. 2150 (1449*c*).

2153.

1451a. Foll. 62; size 10 in. by 4 in.; nine lines in a page.

Mīmāṃsāvārttika. The first *pāda* of the second *adhyāya*.

It begins:

भावार्थाः कर्मशब्दास्° । संबन्धं तावल्लक्षणद्वयस्य करोति । तत्र तु प्रथमे ऽध्याये प्रमाणलक्षणं वृत्तमित्युक्तम् (*sc.* शाबरभाष्ये) । तदयुक्तम् । कुतः ।

नैव हि प्रथमे ऽध्याये सूत्रकारेण किंचन ।
लक्षणेन प्रमाणादेः स्वरूपमुपवर्णितम् ॥

तन्नामलक्षणमुच्यते । येन तत् व्यतिरिक्तेभ्यस्तस्य(?) स्वरूपं व्यावृत्ताकारं निरूप्यते । न चैवं प्रमाणादिलक्षणमुक्तम् अनुमानादीनि तावन्नैव सूचितानि । प्रत्यक्षमपि धर्मं प्रत्यनिमित्तत्वेनोपन्यस्तं न लक्ष्यत्वेनेति व्याख्यातम् । न च शब्दो ऽपि कश्चिद्धर्मप्रमाणभूतो लक्षितः । अस्मिन्नेवाधिकरणे तस्य लक्ष्यमाणत्वात् । यदपि वृत्तिकारेण सर्वेषां लक्षणं प्रदर्शितं न तदध्यायार्थत्वेनोपसंहर्तुं युक्तम् । सूत्राध्यायार्थानुपसंहारात् । कथं च समस्तलक्षणार्थव्यतिरिक्त एवार्थे सूत्राणि क्षीयेरन् । अपि च ।

वृत्तिकारेण यो ऽप्युक्तः षट्कः प्रत्यक्षपूर्वकः ।
अपरीक्ष्यतया सो ऽपि नैव लक्षणगोचरः ॥

लोकप्रसिद्धानि हि तानि अपरीक्ष्यत्वेनोक्तानि न प्रथमाध्यायविषयत्वेनोपसंहारमर्हन्ति । तस्माद्यत्प्रथमे ऽध्याये वृत्तं तदालोच्यैतद्भाष्यं नेयम् । तत्र ।

प्रमाणलक्षणं तावच्चोदनालक्षणाश्रयम् ।
विध्यादितत्त्वनिर्णीतिः प्रामाण्येनैव च स्थिता ॥

समस्तो हि प्रथमः पादश्चोदनालक्षणसूत्रपरिकरः । तत्र धर्मस्य चोदनालक्षणत्वमुक्तम् । अतो ऽवधारितार्थलक्षणशब्दसाहचर्यात् । प्रमाणशब्दः प्रमीयत इत्येवं व्युत्पत्त्या धर्मविषय एव व्याख्येयः ।

2154.

1451b. Foll. 82; size 10 in. by 4 in.; nine lines in a page.

Tantravārttika. The second *pāda* of the second *adhyāya*.

It begins:

शब्दान्तरे कर्मभेदः कृतानुबन्धत्वात् ।
उपोद्घातप्रसक्तानुप्रसक्तादौ गते ऽधुना ।
शब्दान्तरादिभिर्भेदो लक्षणार्थो ऽभिधीयते ॥

तत्र शब्दान्तरं तावद्विस्पष्टत्वात् प्रथममुदाह्रियते ॥

The handwriting is the same as in no. 2153 (1451*a*).

---

* The titles *Tarkapādabhāshya, Arthavādacaraṇabhāshya, Nāmacaraṇabhāshya* in Aufrecht's Cat. Cat. have a similar meaning; they are names of the *Bhāshya* on the first, second and fourth *pāda* of the first *adhyāya* of the *Mīmāṃsāsūtra* resp.

2155.

1451c. Foll. 46; size 10 in. by 4 in.; eight lines in a page.

Mīmāṃsāvārttika. The third *pāda* of the second *adhyāya.*

It begins:

गुणस्तु क्रतुसंयोगात् कर्मान्तरं ° । ज्योतिष्टोमे प्रथमं बृहद्रथन्तरे वैकल्पिके पृथक् पृष्ठसाधनत्वेन चोदिते ततः श्रूयते ।

The 25th and the 26th leaf are in the same handwriting as no. 2151 (1450*a*); they fill up an omission in this copy, which, therefore, must have been written some time before Saṃvat 1664. [H. T. Colebrooke.]

2156.

1453b. Foll. 19; size 10 in. by 4 in.; eight lines in a page.

Tantraṭīkā. The fourth *pāda* of the second *adhyāya,* in the same handwriting as no. 2155 (1451*c*).

It begins:

यावज्जीविको ऽभ्यासः कर्म्मधर्म्मः प्रकरणात् ॥ बह्वृचब्राह्मणे चाध्वर्युब्राह्मणे चाश्रयत(*r.* चा श्रूयत) इति नातीवाभिनिवेष्टव्यम् ।

[H. T. Colebrooke.]

2157.

1449a. Foll. 36; size 10 in. by 4 in.; foll. 1–14 eight lines, foll. 15–19 ten lines, foll. 20–36 nine lines in a page.

(*Mīmāṃsātantravārttika*), the first twelve *sūtras* of the first *pāda* of the third *adhyāya;* the text of the twelfth *sūtra* is on fol. 20*b*.

The copy begins:

अथातः शेषलक्षणम् ।

द्विलक्षण्याः परं शिष्टं यावत्किंचन लक्षणम् ।
तत्सर्वं वक्तुमारभ्यमथातः शेषलक्षणम् ॥

तथा च प्रथमसूत्रोपात्तप्रतिज्ञापिण्डव्याख्याप्रदेशप्रदर्शने धर्मप्रमाणस्वरूपविषयलक्षणद्वयार्थं चोदनालक्षणसूत्रेणैकेन सूचितं वर्णयित्वा कान्यस्य साधनान्यङ्गानि कानि साधनाभासान्यनङ्गानीति फलार्थत्वातदर्थत्वाभ्यां क्व पुरुषप्रधानत्वं धर्मस्य क्व वा पुरुषो गुणभूत इत्यादि यावत्किंचित् मीमांसितव्यं तत्सर्वं शेषलक्षणेन व्याख्यातं शेषैः समस्तैरेव लक्षणैरित्यर्थः ।

2158.

1452. Foll. 181; size 10 in. by 4 in.; nine lines in a page.

The third *adhyāya* of *Bhaṭṭa Kumārila Svāmin's Vārttika,* in four separate parts, but throughout in the same handwriting.

a) Foll. 25. *Mīmāṃsāvārttika.* The latter half of the first *pāda* of the third *adhyāya,* the continuation to no. 2157 (1449*a*), in the same handwriting but with a new pagination.

It begins:

एकत्वयुक्तमेकस्य श्रुतिसंयोगात् । एवं यथासंयोगं शेषविनियोगः स्थितः इदानीं तद्विशेषचिन्ता किमेकस्य ग्रहस्य संमार्गः उत प्राकरणिकग्रहमात्रस्येति ।

The fifth leaf is wanting.

b) Foll. 27. *Mīmāṃsābhāshyavārttika.* The second *pāda* of the third *adhyāya.*

It begins:

अर्थाभिधानसामर्थ्यान्मन्त्रेषु शेषभावः स्यात् ° । इदानीं लिङ्गविनियोगः प्रस्तूयते । लिङ्गं नाम मन्त्राणामर्थप्रतिपादनसामर्थ्यं तच्च मुख्ये गौणे च केनचित् प्रकारेणास्तीति ।

c) Foll. 57. *Tantravārttika.* The third *caraṇa* of the third *adhyāya.*

It begins:

श्रुतेर्जाताधिकारः स्यात् । एवं लिङ्गविनियोगमुपवर्ण्य वाक्यविनियोगः संप्रति स्तूयते ।

The writing on the second page of the last leaf does not belong to the *Tantravārttika.*

d) Foll. 72. *Tantraṭīkā.* The fourth *pāda* of the third *adhyāya.*

In the colophon *Kumārila* is called *Bhaṭṭapāda Miśra.*

It begins:

निवीतमिति मनुष्यधर्म्मः शब्दस्य तत्प्रधानत्वात् ॥ स एव श्रुत्यादित्रितयस्य प्रकरणेन सह विरोधाविरोधविचारः । तत्र निवीतं मनुष्याणामित्यत्रैते पक्षा भवन्ति ।

The writing on the first page of the first leaf seems to contain a quotation from the *Śiromaṇi*. Also the last page is covered with writing, where the *Śiromaṇi* again and the *Phakkikā* are quoted. [H. T. Colebrooke.]

2159.

1453a. Foll. 91; size 10 in. by 4 in.; nine lines in a page.

Mīmāṃsāvārttika. The fifth, sixth, seventh and eighth *pāda* of the third *adhyāya*, in the same handwriting as no. 2158 (1452).

At the end of the sixth *pāda* the work of *Bhaṭṭa Kumārila Svāmin* is called *Vārttikaṭīkā*.

The fifth *pāda* begins:

आज्याच्च सर्वसंयोगात् । सर्वेभ्यो वा कारणाविशेषादित्यस्यापवादः क्रियते । तमेव तावत्पूर्वपक्षं स्मारयति । तथा च सर्वेभ्यो हविर्भ्य इत्यनुवाद उपपद्यते निःशेषहविर्विषयत्वात् ॥ कारणाच्च ॥

The sixth *pāda* begins (fol. 20*a*):

तत्सर्वार्थमप्रकरणात् ॥ इदानीमनारभ्याधीतानां प्रकृतिलिङ्गसंयुक्तानां प्रकरणसंबन्धे सति किं प्रकृतिप्रकरणसंबन्ध उत सर्वार्थत्वमिति विचारस्तत्र श्रुत्यादिषट्काभावे ऽपि अप्प्रतिग्रहेष्टिवत् क्रतुसंबन्धो योजयितव्यः ।

The seventh *pāda* begins (fol. 51*a*):

प्रकरणविशेषादसंयुक्तं प्रधानस्य ॥ समानासमानविधानाधिकारेणैवैतदपि प्रस्तूयते वाक्यप्रकरणविरोधाविरोधद्वारेण ।

The eighth *pāda* begins (fol. 69*a*):

स्वामिकर्मपरिक्रयः कर्मणस्तदर्थत्वात् ॥ समाख्यापवादत्वेनैतदपि विचार्यते ॥ किं परिक्रय आध्वर्यवादिप्वाम्नानात्तत्समाख्यातैः पुरुषैः कर्त्तव्य उत स्वामिनेति । [H. T. Colebrooke.]

2160.

1349. Foll. 104; size 11½ in. by 5 in.; foll. 1–69 twelve lines, foll. 70–104 eleven lines in a page.

Mīmāṃsāvārttika. An incomplete copy of the last part of *Bhaṭṭa Kumārila Svāmin's* commentary, comprising the six *adhyāyas* from the fourth to the ninth, and the first half of the tenth. This last part of the *Mīmāṃsāvārttika* has a special name; Hall, in the Index, p. 170, no. iii., calls it "*Ṭub-dushī, Ṭup-ṭīkā.*" Hence, the टुप्टुप्या in the colophons of the last part of this copy seems to be a corruption of टुब्टुप्या, though the colophons in the first seventy leaves have टुपटुप्या (fol. 51*a*), टुपटुप्या (fol. 24*b*) and टुपदुप्या (foll. 28*a*, 36*a*, 39*a*, 43*a*, 48*b*).

See Rāj. Mitra's Notices, vol. iv., p. 151, no. 1577.

The fourth *adhyāya* ends fol. 16*a* (the first *pāda* fol. 7*b*, the second fol. 10*b*, the third fol. 11*a*).

It begins:

अथातः क्रत्वर्थपुरुषार्थयोर्जिज्ञासा ॥ तृतीयेनावधृते शेषत्वे कः क्रत्वर्थः कः पुरुषार्थ इति विशेषश्चिन्त्यते पूर्वमवधृते सामान्ये ।

The fifth *adhyāya* ends fol. 28*a* (the first *pāda* fol. 22*b*, the second fol. 24*b*, the third fol. 27*a*).

It begins:

श्रुतिलक्षणमानुपूर्व्यं तत्प्रमाणत्वात् । प्रयोजकाप्रयोजकलक्षणं वृत्तमिति तदयुक्तम् । क्रत्वर्थपुरुषार्थजिज्ञासा प्रतिज्ञाता सैवोपसंहर्त्तव्या उच्यते प्रयोजकाप्रयोजकत्वमपि प्रतिज्ञातम् ।

The sixth *adhyāya* ends fol. 53*a* (the first *pāda* fol. 36*a*, the second fol. 39*a*, the third fol. 43*b*, the fourth fol. 48*b*, the fifth fol. 51*a*, the sixth fol. 51*b*, the seventh fol. 52*a*).

It begins:

द्रव्याणां कर्मसंयोगे गुणत्वेनाभिसंबन्धः । उपोद्घातिकर्मेतःफलयस्त्वेऽवगते क एतैरधिक्रियत इति युक्तो विचारः अफलत्वे तु विचारानुपपत्तिः यदि चैवं कामशब्दैः फलमभिधीयते ऽतो भावार्थाधिकरणे चिन्ता किं भावशब्दाः फलसंबन्धिनः उत द्रव्यगुणशब्दा इति ततो पूर्वचिन्ता ततो ऽतिदेशः । फलसद्भावे च चोदनालक्षण इति विचारः ।

The seventh *adhyāya* ends fol. 57*b* (the first *pāda* fol. 54*b*; the second *pāda* is wanting, for उक्तं क्रियाभिधानम् fol. 55*a* is the first *sūtra* of the third *pāda*; the third *pāda* ends fol. 56*b*).

It begins:

श्रीमत्परमानन्दविष्णुस्वामिनृसिंहाय नमः ॥ श्रीधरस्वामिने नमः ॥ श्रुतिप्रमाणत्वाच्छेषाणां मुख्यभेदे यथाधिकारं भावः स्यात् ॥ प्रत्यक्षविहितधर्माणां दर्शपूर्णमासादीनां कर्त्तव्यता चिन्तितेत्येतद्युक्तं सर्वपृष्ठायां किं सकृदुत्तरार्द्धास्विष्टकृतेव (*r.*° कृतैव?) देयं उत भेदेनेति चिन्तितं तथादृष्टि (*sic*) नवनीतमाज्यं भवतीति एवमादिषु अप्रत्यक्षधर्मकेष्वपि चिन्ता वृत्ता । अत एवं वाच्यं प्रकृतौ विकृतौ चोपदेशश्चिन्तितः ।

The eighth *adhyāya* ends fol. 60*b* (the first and second *pāda* fol. 60*a*, the third fol. 60*b*, चतुर्थः पादस्त्यक्तः).

It begins:

अथ विशेषलक्षणम् । किमेकस्मिन् कर्मणि सर्वकर्मसु धर्मातिदेश इति एकस्मिन् कर्मणि ये धर्मास्समाम्नायन्ते ते सर्वकर्मस्वतिदिश्यन्ते उताहो नैकस्मात् सर्वकर्मस्वतिदेशः ।

The ninth *adhyāya* ends fol. 86*a* (the first *pāda* fol. 72*b*, the second fol. 79*a*, the third fol. 81*a*).

It begins:

यज्ञकर्मप्रधानं तद्धि चोदनाभूतं तस्य द्रव्येषु संस्कारः ॥ ननु च दशमानन्तरमूहश्चिन्तयितुं युक्तः (*r.* युक्तः?) । उपकारातिदेशे सत्यूहः शास्त्रातिदेशे ऊहाभावः यथा प्रकृतावग्न्यन्वाधानादिब्राह्मणतर्पणपर्यन्तानि गृहीत्वा कथमेतान्युपकरिष्यन्तीति °

The tenth *adhyāya* begins:

विधेः प्रकरणान्तरे ऽतिदेशात् सर्वकर्म स्यात् ॥ नवमेनातिदेशस्तत्र व्याख्याता दशमेनेदानीं किमतिदिश्यत इति व्याख्यायते °

The first *pāda* ends fol. 89*b*, the second fol. 94*a*, the third fol. 98*b*, the fourth fol. 104*a*, the fragment of the fifth *pāda* terminates in the comment on the 29th *sūtra* षोडशिनो वैकृतत्वं तत्र कृत्स्नविधानात् (fol. 104*b*, l. 9).

[H. T. COLEBROOKE.]

2161.

2355. Foll. 73 (numbered 90–158, nos. 98, 107, 120, 121 occurring twice); size 10½ in. by 4¾ in.; fair Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Smṛticaraṇavārttika, the third *pāda* of the first *adhyāya* of *Kumārila's Mīmāṃsāvārttika*, but only the *uttarārdha*, which comprises *sūtras* 24–35; see before, no. 2151 (1450*a*). The leaves are marked वा° स्मृ° उ°. The first leaf is partly broken away at the corners.

It begins:

(प्रयो)गोत्पत्त्यशास्त्रत्वाच्छब्देषु न व्यवस्था स्यात् ॥ एकस्मात्पदात्प्रयोगनानात्वदर्शनादनेकार्थप्रतिभाने सति विकल्पदोषभयादनेकादृष्टशक्तिकल्पनाप्रसंगाच्च गौणमुख्यभागमाश्रित्य व्यवस्थितशास्त्रस्यप्रयोगबलेनाव्यवस्थितलौकिकप्रयोगबाधाद्यव- (?*r.*°द्यव°) वराहादिशब्दानामर्थनिर्णयः प्रतिपादितो यत्र °

It ends:

तस्मादाकृतिपक्षे ऽप्यालंभनादिसंभवादाकृतिरेव शब्दार्थ इति सिद्धं ॥ प्रथमाध्यायस्य तृतीयः पादः ॥ स्मृतिचरणवार्त्तिकमिति ॥ ग्रंथसंख्या उत्तरार्धे १२२० ॥ संवत् १५५१ वर्षे फाल्गुनमासे कृष्णपक्षे एकादश्यां पुण्यतिथौ रविवासरे जंत्राणयाक्तव्यजोसीनाना लिखितं ॥ The same scribe copied also the *Nyāyasudhā* in nos. 2162, 2163.

At the end two odd leaves are appended, the first of which contains the beginning of the *Śabarabhāshya* on *Mīmāṃsāsūtra* I., *pāda* 3, धर्मस्य शब्दमूलत्वाद° to एवमियमपि प्रमाणं (p. 64 of the edition, l. 6 from bottom), whilst the second contains a fragment of *Kumārila's Vārttika* to I., 3, *sūtra* 10, corresponding to foll. 55*b* and 56*a* of no. 2151 (1450*a*). [GAIKAWAR.]

---

3. *Commentaries on the Vārttika.*

2162, 2163.

1030, 2195. Foll. 196 and 158 resp.; size 10¾ in. by 5 in.; 9 or 10 lines in a page. The first volume is much worm-eaten.

Nyāyasudhā, also called *Sarvopakāriṇī* and

Rāṇaka, a commentary on *Kumārila's Tantravārttika*, by *Bhaṭṭa Someśvara*, son of *Bhaṭṭa Mādhava*.

See Hall's Index, p. 170, no. iv. (*Rāṇaka*).

These volumes contain only the third *pāda* of the first *adhyāya*, called *Smriticaraṇa*, and divided into two halves.

Vol. I. The *Pūrvārdha* (रा॰ स्मृ॰ पू॰ on the margin), *sū*. 1–23.

It begins:

धर्मस्य शब्दमूलत्वादश(ब्दमन)पेक्ष्यं स्यात् (I. 3, 1) **। अत्र भाष्यकारेण संगतिप्रदर्शनार्थमेवं तावदिति वृत्तमनुकीर्त्तितं तत्र नामधेयप्रामाण्यस्यानुक्तत्वादयुक्तमाशङ्क्य व्याचष्टे एवं तावदिति**

Colophon: **(श्रीम)त्त्रिकाण्डमीमांसामण्डनप्रतिवसन्तसोमयाजिभट्टमाधवात्मजभट्टसोमेश्वरविरचितायां तन्त्रवार्त्तिकटीकायां सर्वोपकारिण्यां न्यायसुधाख्यायां प्रथमाध्यायतृतीयस्मृतिचरणपूर्वार्द्धं समाप्तम् ॥**

Foll. ५ and ६ are lost. Fol. 139 (१३८²) is superfluous, being a repetition of foll. 137 and 138. Foll. 136, 137, 138 (१३७, ३. २. १) ought to be in the inverted succession. Foll. १३० is misplaced after fol. १३३.

Vol. II. The *Uttarārdha* (रा॰ स्मृ॰ उ॰), *sū*. 24–35. It begins:

पुरंदरपुरीशानचरणाम्बुजरेणवः ।
जयन्ति जगदज्ञान . . . . सभावनः(?) ॥ १ ॥

प्रयोगोत्पत्त्यशास्त्रत्वाच्छब्देषु न व्यवस्था स्यात् । अत्र भाष्यकृता गोगाव्यादिशब्दानुदाहृत्य किमेते सर्वे एव॰

The colophon is nearly the same as before. Date: **संवत् १५५२ वर्षे श्रावणसुदि १५ पूर्णिमास्यां तिथौ गुरुवासरे जंत्राणवास्तव्य श्रीकपिलमुनिप्रतिष्ठितकापिलज्ञातीयाजोसीनाना लिखितं ॥** The same scribe copied also no. 2161. The last leaf is very much damaged. [GAIKAWAR.]

2164.

277. Foll. 138; size 11¼ in. by 4 in.; 12–14 lines in a page; good old writing.

Nyāyasudhā, the second *pāda* of the second *adhyāya*.

It begins:

नमः श्रीरामचन्द्राय ॥ श्री एकवीरायै नमः ॥ शब्दान्तरे कर्म्मभेदः कृतानुबन्धत्वात् ॥ उपोद्घातप्रसक्तानुप्रसक्तादौ गते ऽधुना । शब्दान्तरादिभिर्भेदो लक्षणार्थो ऽभिधीयते तत्र शब्दान्तरं तावद्विस्पष्टत्वात् प्रथममुदाहृियते ।

Colophon: **इति श्रीमत्त्रिकाण्डमीमांसामण्डनप्रतिवसन्तसोमयाजिभट्टमाधवात्मजभट्टसोमेश्वरकृतौ तन्त्रवार्त्तिकटीक(ायां स)र्वानवद्यकारिण्यां न्यायसुधाख्यायां द्वितीयस्याध्यायस्य द्वितीयश्चरणः ॥** The epithet *Sarvānavadyakāriṇī* appears also in the Oxford copy, see Aufrecht's Oxf. Cat., p. 219, no. 523.

This copy was written in Saṃvat 1568, as appears from the following verses, which the scribe has added at the end:

गम्भीराशयभट्टपादभणितिभ्राम्यद्विपश्चिद्वर-
प्रौढाज्ञानविपर्ययान्धतमसप्राग्भारकुक्षिंभरिः ।
श्री(चिन्ता)मणिरस्ति राघवपदद्वन्द्वैकतानः सुधीर्
मीमांसां समलीलिखत्तनुजनी रामस् तदीयः स्वयम् ॥१॥

यत्कीर्त्तिर्नृड(*sic!*)**मौलिमण्डनकला सौरभ्यपाटच्चरा**
भ्रान्त्वा भूवलयं सुराधिपगुरोर्मूर्द्धानमास्कन्दति ।
सो ऽयं सर्वसुपर्वपर्वतसदृग्गर्वोद्गुराखर्वविद्
ग्रीवास्तम्भभिषग् भवत्वनुदिनं चिन्तामणिः क्षेमवान् ॥२॥

वस्वङ्गबाणद्विजनायकैर्मिते
संवत्सरे भाद्रसितान्तिमे तिथौ ।
वारे रवौ सूर्यपुरे ऽलिखद्द्विजो
गङ्गाधरः पूर्वेनयस्य पुस्तकम् ॥ ३ ॥ श्री . . .

यादृशं पुस्तकं दृष्ट्वा॰

संभूष्यं (सदपत्यवत्) परकराद्रक्ष्यं च सुक्षेत्रवत्
संशोध्यं व्रणिनो ऽङ्गवच्च सततं वीक्ष्यं च सन्मित्रवत् ।
बन्ध्यं च(द्रवदश्वयं)प्रतिदिनं स्मार्यं हरेर्नामवन्
नैवं सीदति पुस्तकं किल कदाप्येतद् गुरूणां वचः ॥

The words put in parenthesis are wanting, the left side of the last leaf being somewhat damaged; they have been added from the manuscript no. 2169 (3047, *Śāstradīpikā*), where the last verse occurs again.

[H. T. COLEBROOKE.]

2165.

1223. Foll. 60; size 11 in. by 5 in.; ten lines in a page; fair writing.

Two fragments of a commentary on the *Nyāyasudhā* (?).

a. Foll. 1–52. A commentary referring to the first four *sūtras* of the fourth *pāda* of the first *adhyāya*, incomplete. The *Tantravārttika* is quoted on every page, the *Sudhākāra* fol. 2*a*, l. 7, fol. 10*b*, l. 3, etc.

It begins:

उक्तं समाम्नायैदमर्थ्यं तस्मात्सर्वं तदर्थं स्यात् (I. 4, 1) ननु गुणविधिनामधेयचिन्ताया धर्मप्रमोपयोगसिद्धर्थत्वात् ।

The commentary on the fourth *sūtra* begins fol. 48*a*, l. 1.

b. Foll. 53–60. *Rāṇakaprāyaścittaprakaraṇa* (thus the title in the colophon), incomplete in the beginning. The first words are: काम्येष्टिषु नैमित्तिकेकुष्टिषु (*r.* नैमित्तिकेष्टिषु) च यथोक्तदक्षिणां दद्यात्

[H. T. Colebrooke.]

2166.

1569. Foll. 47 (and a leaf inserted after fol. 38); size 10¼ in. by 3¾ in.; fairly written, in Devanāgarī, about 1600 A.D.; eight lines in a page.

Tautātitamatatilaka, a gloss on *Kumārila's Tantravārttika*, by *Bhaṭṭa Bhavadeva*, surnamed *Bālavalabhībhujaṅga*. See Hall's Index, p. 170.

Adhyāya ii. *pāda* 1.

It begins:

भावार्थाः कर्मशब्दास्तेभ्यः क्रिया प्रतीयेतैष ह्यर्थो ऽभिधीयते(!) ॥ प्रथमे ऽध्याये प्रमाणलक्षणं वृत्तं । ° (*Śabarabhāshya*, Bibl. Ind., p. 108 to l. 3 *infra*)° उत्तर्सर्वैरेक इति । अत्र भाष्यकारेण प्रथमे ऽध्याये प्रमाणलक्षणं वृत्तमिति सप्रपंचमभिधायानंतरं प्रधानाप्रधानानि परीक्षिष्यंते । भिन्नानि चेति इत्यंतेन प्रथमद्वितीययोरध्याययोर्हेतुहेतुमद्भावरूपः संबंधो दर्शितः । °

It ends: तदुक्तं ।

आम्नायमानं ह्यनुपज्यमानमंतर्गतं तंत्रनिरूपणायां ।
इहादिसाम्येन(?) तु लौकिकानां न मंत्ररूपप्रतिपत्ति-
[सिद्धिः ॥

इति । सूत्रं तु व्यक्तमेवेति ॥ इति श्रीबालवलभीभुजंगापरनाम्नो भट्टश्रीभवदेवस्य कृतौ तौतातित(त)मततिलके द्वितीयस्याध्यायस्य प्रथमः पादः ॥

यो नाम कश्चिदिह संविदितं प्रमेयं
ग्रंथांतरे लिखति वा वदति स्वयं वा ।
मत्कृतामननुकीर्त्य स कीर्तिलोपान्
निःसंततिर्जगति जन्मशतानि भूयात् ॥

The leaf inserted between foll. 38 and 39, being itself marked 39, contains the end of *adhy.* i. *pāda* 4; its colophon being: इति श्रीबालवलभी° तौतातितमततिलके प्रथमस्याध्यायस्य चतुर्थश्चरणः समाप्तः ॥ यो नाम° as above.

The leaves are marked भव° भा°

Fol. 1 has the title तौतातितमततिलक°

Tautātita is a name for the followers of *Kumārila*, see Aufrecht's Oxford Catalogue, p. 247. [H. T. Colebrooke.]

2167.

1547A. Foll. 20; size 10 in. by 4½ in.; nine lines in a page.

Tantravārttikaṭīkā, a commentary on the fourth *pāda* of the second *adhyāya* of *Bhaṭṭa Kumārila Svāmin's Tantravārttika*, by *Kamalākara Bhaṭṭa*, son of *Rāmakṛishṇa Bhaṭṭa*, who was the son of *Nārāyaṇa Bhaṭṭa Sūri*.

The *pāda* begins:

यावज्जीविको ऽभ्यासः° (II. 4, 1) ॥ भाष्ये यद्वृचोक्तिश्चिन्तानौपयिकत्वादतन्त्रमित्याह यद्वृचेति । लक्षणानां गतिं शङ्कते न त्विति । अन्यमतेनाह केचिदिति । तदीयस्तार्तीयः । निराचष्टे न त्विति । स । स्वमते गुणात् प्रयोगभेदाभेदं फलमाहात इति ।

Colophon: इति श्रीमज्जगद्गुरुमीमांसकनारायणभट्टसूरिसूनुरामकृष्णभट्टात्मजमहामहोपाध्यायकमलाकरभट्टकृतायां तन्त्रवार्त्तिकटीकायां तृतीयस्य(*sic!*) चतुर्थः पादो ऽध्यायश्च समाप्तः ॥

रामकृष्णतनूजेन कमलाकरशर्मणा ।
यो ऽत्र श्रमः कृतस् तेन प्रीयतां मे सदा शिवः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

---

4. *Śālikanātha's commentary on the Mīmāṃsābhāshya.*

2168.

422. Foll. 192; size 11¾ in. by 4½ in.; foll. 1–79 and 154–192 twelve to fourteen lines, foll. 80–153 eleven or twelve lines in a page; written, perhaps, by two different hands, but both of the 16th century.

Ṛijuvimalā Pañcikā, a commentary on *Śabara Svāmin's Mīmāṃsābhāshya*, by *Śālikanātha Miśra*. The first *adhyāya*, incomplete.

In binding this MS. the first *pāda* has been cut up into two halves, the first ending fol. 79*b* (৳३ of the original numbering), and the second beginning fol. 154*a* (৳৪ of the original numbering); the last *sūtra* of the first half is the sixth, कर्मैके तत्र दर्शनात् (fol. 75*a*, l. 3), the first *sūtra* of the second half is the fourteenth, प्रयोगस्य परम् (fol. 163*b*, l. 8). There have been placed between these two parts the last half of the second *pāda*, the whole third and nearly the whole fourth *pāda*. This middle part bears the numbers ९ to ৳३; the first *sūtra* in the second *pāda* is the nineteenth, विधिर्वा स्यादपूर्वत्वाद्वादमात्रं ह्यनर्थकम् (fol. 80*a*, l. 14), the second *pāda* ends fol. 86*a*, the third *pāda* ends fol. 127*a*, the last *sūtra* in the fourth *pāda* is the twenty-fourth, जातिः (fol. 153*a*). The first leaf of this copy is wanting, the second *sūtra* of the first *pāda* appears fol. 4*a*, l. 6: चोदनालक्षणो ऽर्थो धर्मः । कार्ये ऽर्थ इति । न कार्यावगमं विना प्रवृत्तिरुपपद्यते । तेन कार्याभिधायकतयैव वचनस्य प्रवर्तकता । The commentary on the third *pāda* begins: किमिदमप्रस्तुतं चिन्त्यते । The commentary on the fourth *pāda* begins: ननु चेदं प्रमाणलक्षणमस्मिन्नध्याये यथा प्रमाणं शब्दस्तथोच्यते ।

Colophon of the first *pāda:* इति शालिकनाथविरचितायां शाबरभाष्यटीकायां प्रथमस्याध्यायस्य प्रथमः पादः ॥ Colophon of the second and third *pāda:* इति महोपाध्यायशालिकनाथमिश्रविरचितायां ऋजुविमलायां पंचिकायां प्रथमस्याध्यायस्य द्वितीयः (तृतीयः) पादः ॥

Śālikanātha's guru Prabhākara is quoted by *Maṅkha* who lived between 1135 and 1145, and by *Sāyaṇa*, see Aufrecht's Cat. Cat., p. 353.

[H. T. COLEBROOKE.]

---

5. *Śāstradīpikā, by Pārthasārathi Miśra.*

2169.

3047. Eleven different manuscripts (*a–l*), all well written and of considerable age.

Śāstradīpikā, a commentary on the *Mīmāṃsāsūtras*, by *Pārthasārathi Miśra*, son of *Yajñātman* (see the second copy).

See Hall's Index, p. 173, no. xiii.; Weber's Cat. (Berl. 1853), p. 175, no. 601; Burnell's Tanj. MSS., p. 82.

The *Śāstradīpikā* has been published in Voll. VII.-XIV., New Series, of The Pandit (1885–1892).

a) Foll. 98; size 11½ in. by 3¾ in.; nine lines in a page.

The first *pāda* of the first *adhyāya*. In the introductory couplets the author says that he will be guided by *Kumārila's* authority:

लक्ष्मीकौस्तुभवक्षसं मुररिपुं शङ्खासिकौमोदकी-
हस्तं पद्मपलाशतामनयनं पीताम्बरं शार्ङ्गिणम् ।
मेघश्याममुदारपीवरचतुर्बाहुं प्रधानात्परं
श्रीवत्साङ्कमनादिमीशममृतं वन्दे विभुं चक्रिणम् ॥ १ ॥
न्यायाभासतमश्छन्नशास्त्रतत्त्वार्थदर्शिनीम् ।
कुमारिलमतेनाहं करिष्ये शास्त्रदीपिकाम् ॥ २ ॥

The copy described by Burnell gives the second verse as it is in no. 2172 (1089).

The commentary begins: अनेन सूत्रेण प्रारिप्सितस्य शास्त्रस्य श्रोतृप्रवृत्तिसिद्धये धर्मज्ञानं कथ्यते ।

It ends:

इति प्रमाणत्वमिदं प्रसिद्धमुक्तेह धर्मं प्रति चोदनायाः ।
अतः परं तु प्रविभज्य वेदं त्रेधा ततो वक्ष्यति तस्य यो ऽर्थः॥

b) Foll. 55; size 10¾ in. by 4¼ in.; 8–12 lines in a page.

The second, third and fourth *pādas* of the first *adhyāya*.

The commentary begins: अथातो धर्मजिज्ञासेत्यत्र प्रमाणस्वरूपसाधनफलैस्साभासैर्धर्म्मो जिज्ञास्यत्वेन प्रतिज्ञातः तत्रास्मिन्नध्याये प्रमाणं निरूप्यते । The second *pāda* ends fol. 6*a*, the third fol. 32*b*. The fourth *pāda* ends: धर्मप्रमाणमिह सिद्धमतः परं तद्भेदप्रकारविनियोगफलादिचिन्ताः ॥

On foll. 25–44 the handwriting is very large and thick.

c) Foll. 53; size 10¾ in. by 3¾ in.; eight lines in a page.

The second *adhyāya*.

The commentary begins: प्रथमे ऽध्याये धर्मस्य प्रमाणं निरूपितं । प्रथमे पादे चोदनायाः । अनन्तरं त्वर्थवादमन्त्रनामधेयस्मृत्याचाराणाम् । वाक्यशेषसामर्थ्ययोश्च संदिग्धार्थनिर्णये प्रामाण्यमुक्तम् । एवं समस्तेनाध्यायेन धर्मप्रमाणनिरूपणात्कर्थलक्षण(क)ो धर्म इत्ययमंशो विचारितः । The first *pāda* ends fol. 17*b*, the second fol. 41*b*, the third fol. 52*b*. The fourth *pāda* ends: भेदः क्रियाणामिति साधितो ऽयमतः परं तद्विनियोगचिन्ता ।

d) Foll. 67; size 10¾ in. by 4 in.; ten lines in a page.

The third *adhyāya*.

The commentary begins: एवं सिद्धे भेदे शेषशेषित्वमिदानीं चिन्त्यते । The first *pāda* ends fol. 15*b*, the second fol. 25*a*, the third fol. 38*b*, the fourth fol. 49*b*, the fifth fol. 55*b*, the sixth fol. 64*b*, the seventh fol. 71*b*. The eighth *pāda* ends: उक्तः शेषो हेतुरतस्तद्विनियोगे मानं श्रुत्याद्यत्रविरोधे परमानम् । पूर्वस्मात्स्याद्दुर्बलमत्रास्ति विरोधो नात्रेत्येवं शेषकथोक्ता परिपूर्णा ॥

e) Foll. 26; size 10½ in. by 3¾ in.; 10 or 11 lines in a page.

The fourth *adhyāya*.

The commentary begins:

प्रसिद्धे शेषशेषित्वे प्रयुक्तिरधुनोच्यते ।
शेषिणैव च शेषस्य प्रयुक्तिरिति हेतुता ॥

यद्यपि न सर्वः शेषी शेषस्य प्रयोजकः तुषोपवापादेः कपालादिप्रयोजकत्वाभावात्तथापि शेषिण एव तावत् शेषाणां प्रयोक्तार इति शेषलक्षणस्य प्रयुक्तिलक्षणं प्रति हेतुतेति ततः परमारम्भः । The first *pāda* ends fol. 8*b*, the second fol. 13*a*, the third fol. 21*b*. The fourth *pāda* ends: प्रसिद्धरूपे सति सोमयागेन दीक्षणीयादिषु वर्त्तते तत् । ततः स एवेह फलान्वयेन प्रधानमन्ये तु तदङ्गभूताः ॥ The manuscript ends with this verse:

निगमाय विलासकर्मणे मुनये जैमिनये च सूत्रिणे ।
शबराय च भाष्यकारिणे नम ईशाय कुमारिलात्मने ॥

f) Foll. 26; size 10½ in. by 3¾ in.; 6 or 7 lines in a page; yellow coloured paper.

The fifth *adhyāya*.

The commentary begins:

प्रयुक्तिलक्षणे स्थितः प्रयोज्यवर्गनिर्णयः ।
प्रयोज्यगोचरः क्रमस्ततः परं निरूप्यते ।

The first *pāda* ends fol. 11*a*, the second fol. 17*b*, the third fol. 23*b*. The fourth *pāda* ends: एवं निरूपिता सम्यक् षट्प्रमाणानां क्रमस्थितिः ॥

g) Foll. 39; size 10½ in. by 3½ in.; 10 or 11 lines in a page.

The sixth *adhyāya*.

The commentary begins:

भेदादिलक्षणैरेवमनुष्ठेये निरूपिते ।
को ऽनेनाधिक्रियेतेति सांप्रतं संप्रधार्यते ॥

The first *pāda* ends fol. 7*b*, the second fol. 13*a*, the third fol. 18*b*, the fourth fol. 24*b*, the fifth fol. 31*a*, the sixth fol. 33*b*, the seventh fol. 36*b*. The eighth *pāda* ends: अधिकृतिरिति सिद्धा भेदशेषप्रयुक्तिक्रमनियमविचारैरेतया चाधिकृत्या। सुविदित उपदेशो ऽनन्तरं चातिदेशो विकृतिषु तत ऊहो बाधतन्त्रप्रसङ्गः ॥ The writer begs: करकृतमपराधं क्षन्तुमर्हन्ति सन्तः ॥

h) Foll. 34; size $10\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; ten lines in a page.

The ninth *adhyāya*.

The commentary begins: सिद्धे ऽतिदेशे ऽधुनातिदिष्टानां पदार्थानां मन्त्रसामसंस्काराणां द्वारान्तरसंबन्धनिमित्तान्यथाभावात्मक ऊहश्चिन्त्यते । The first *pāda* ends fol. 16*a*, the second fol. 25*b*. Foll. 30–33 (of the original numbering, four leaves) comprising the end of the third and the beginning of the fourth *pāda* are wanting. The last *sūtra* before the gap is: मेधपतित्वं स्वमिदवत . . . (fol. 29, last line), the first *sūtra* after it is: प्रशसास्यभिधानम् ॥ The fourth *pāda* ends:

प्राकृतार्थपतितान्यकार्यतो मन्त्रसामविषये च संस्कृतौ (०ते ed.) ।
एवमूहविधिरत्र चिन्तितो बाधचिन्तनमतः करिष्यते ॥

i) Foll. 68; size 11 in. by $4\frac{1}{4}$ in.; ten lines in a page.

The tenth *adhyāya*.

The commentary begins: ऊहे सिद्धे ऽतिदिष्टानां बाधाभ्युच्चयचिन्तया । इयत्ता दशमे ऽङ्गानां विकृतिष्वभिधीयते । The first *pāda* ends fol. 8*a*, the second fol. 17*a*, the third fol. 24*a*, the fourth fol. 34*a*, the fifth fol. 45*a*, the sixth fol. 51*a*, the seventh fol. 58*b*.

The eighth *pāda* ends:

तदेवं लुप्तार्थं यदपि च निषिद्धं विकृतिषु
तथा प्रत्याम्नातं विविधमिह बाध्यं व्यवसितम् ।
अतस्त्वन्यस्याभ्युच्चयविधिरियत्तैवमुदिता
प्रयोगेयत्तायास्तत उपरि चिन्तां प्रकुरुते ॥

k) Foll. 22; size 11 in. by 5 in.; 11–16 lines in a page.

The eleventh *adhyāya*.

The commentary begins: दशमे ऽध्याये बाध्याभ्युच्चयचिन्तया विकृतिष्वङ्गपरिमाणं चिन्तितम् । अतिदेशविचारश्च सप्तमादिभिर्दशमपर्यन्तैः समाप्तः । संप्रत्यपदेशातिदेशसाधारण्येन प्रयोगपरिमाणं परिमाणप्रसङ्गादेकादशे तन्त्रावापचिन्तया चिन्त्यते । The first *pāda* ends fol. 5*b*, the second fol. 12*a*, the third fol. 16*b*. The fourth *pāda* ends: तन्त्रावापनिमित्तप्रयोगपरिमाणनिर्णयो वृत्तः ॥ प्रासङ्गिके प्रयोगे परिमाणमतः प्रवक्ष्यामः ॥

Date: संवत् १७३८ समये चैत्रसुदिदशम्यां समाप्तं श्री० भारद्वाजदिवाकरेण लिखितं स्वार्थं परार्थं च श्रीसूर्यार्पणमस्तु ॥

l) Foll. 17; size 11 in. by 5 in.; 12–15 lines in a page.

The twelfth *adhyāya*.

The commentary begins: सकृदनुष्ठितमप्यङ्गं बहूनां प्रधानानामेकदेशकालकर्तृणां शक्नोत्युपकर्तुमित्येतत्तन्त्रलक्षणोक्तमुपजीव्यं किं० The first *pāda* ends fol. 7*b*, the second fol. 11*b*, the third fol. 14*b*. The fourth *pāda* ends: मध्ये तन्त्रं यस्य येषां विधानं तेषु प्रोक्तो मुख्यतन्त्रप्रसङ्गः (no. 1226 मुख्य०) । जिज्ञास्यो वावमे (*sic*! no. 1226 यो धर्मे) उक्तश्चतुर्धा स प्रज्ञातो लक्षणैर्द्वादशान्तैः ॥ The scribe has added the following verse:

संभूर्प्य सदपत्यवत् परकराद्रक्ष्यं च सुक्षेत्रवत्
संशोध्यं व्रणिताङ्गवत् प्रतिदिनं वीक्ष्यं (च) सन्मित्रवत् ।
बध्यं बद्धवदश्मर्यं च न च विस्मार्यं करेर्नाश्लेवन् [(हरेर्नामवन् ?)
नैवं सीदति पुस्तकं किल कदाप्येतद्गुरूणां वचः ॥

The same verse occurs at the end of a copy of the *Nyāyasudhā*, see no. 2164 (277).

Date: संवत् १७३६ समये अधिकज्येष्ठकृष्णत्रयोदश्यां समाप्तं ॥ भारद्वाजदिवाकरेण संपादितं ॥

[J. R. Ballantyne.]

2170, 2171.

2315 & 1226. A second copy of *Pārthasārathi's Śāstradīpikā*.

2315. Foll. 226; size 11 in. by $4\frac{1}{4}$ in.; foll. 1–64 (*a*) generally twelve lines, foll. 65–104 (*b*) eleven lines, foll. 105–146 (*c*) ten lines, foll. 147–226 (*d*) ten lines in a page. Only the last part is dated, but the other parts belong to the same time, though not written by the same hand.

a) The first *pāda* of the first *adhyāya*. Foll. 64.

b) The second, third and fourth *pādas* of the first *adhyāya*. Foll. 40. The second *pāda* ends fol. 6*a*, l. 6 (the colophon and a few words

from the end of this *pāda* and the beginning of the third have been omitted), the third *pāda* ends fol. 24*b*.

c) The second *adhyāya*. Foll. 42. The first *pāda* ends fol. 13*b*, the second fol. 32*b*, the third fol. 41*b*.

d) The third *adhyāya*. Foll. 80. The first *pāda* ends fol. 15*b*, the second fol. 25*b*, the third fol. 39*b*, the fourth fol. 51*a*, the fifth fol. 57*b*, the sixth fol. 67*a*, the seventh fol. 74*b*. In the last colophon *Pārthasārathi* is called *Yajñātmasūnu*: इति श्रीमद्यज्ञात्मसूनुपार्थसारथिमिश्रविरचितायां श्रीमत्पूर्वमीमांसायामभिमुक्तानुभूतायां शास्त्रदीपिकायां तृतीयाध्यायस्याष्टमः पादः ।

Date: संवत् १८१३ मीतिजसवदी(ज्येष्ठ०) ११ लीतं पुस्तं जग्रनाथका ऐक्ससुत सदासीव कासीवासीं ।

1226. Foll. 224; size 11 in. by 4¼ in.

The remaining nine *adhyāyas* of *Pārthasārathi's Śāstradīpikā*.

The fourth *adhyāya* ends fol. 24*a* (the first *pāda* fol. 8*a*, the second fol. 12*b*, the third fol. 18*b*); the fifth *adhyāya* ends fol. 37*b* (the first *pāda* fol. 29*a*, the second fol. 32*b*, the third fol. 35*b*); the sixth *adhyāya* ends fol. 71*a* (the first *pāda* fol. 43*a*, the second fol. 48*b*, the third fol. 53*a*, the fourth fol. 58*b*, the fifth fol. 64*a*, the sixth fol. 66*a*, the seventh fol. 69*a*); the seventh *adhyāya* ends fol. 81*a* (the first and second *pāda* fol. 74*a*, the third fol. 78*a*); the eighth *adhyāya* ends fol. 88*b* (the first *pāda* fol. 86*a*, the second fol. 86*b*, the third fol. 88*a*); the ninth *adhyāya* ends fol. 119*b* (the first *pāda* fol. 101*b*, the second fol. 109*a*, the third fol. 113*b*); the tenth *adhyāya* ends fol. 185*a* (the first *pāda* fol. 125*a*, the second fol. 134*a*, the third fol. 140*b*, the fourth fol. 149*b*, the fifth fol. 159*b*, the sixth fol. 165*b*, the seventh fol. 174*a*); the eleventh *adhyāya* ends fol. 207*b* (the first *pāda* fol. 189*b*, the second fol. 196*a*, the third fol. 201*a*); the twelfth *adhyāya* ends fol. 225*b* (the first *pāda* fol. 214*b*, the second fol. 219*b*, the third fol. 222*b*).

Fol. 84 is wanting. Fol. 156*b*, half the page is blank, but without there being an omission. At the end of the fourth *pāda* of the tenth *adhyāya*, *Pārthasārathi* is again called *Yajñātmasūnu*.

Date:

ह्रींह्रश्रेदु(*sic*! ह्रीन्द्रष्टेन्दु *i.e.* Saṃvat 1812) भद्रे
पदे चतुर्दश्यां शनौ स्थिते ।
लिखितेयं काशिकायां शुभा शास्त्रप्रदीपिका ॥१॥ श्रीः॥
यत्रास्ते भगवानीशो विश्वेश्वर उमापतिः ।
तस्यैवा(नु)ग्रहादेव सर्वं सिद्ध्यति देहिनाम् ॥

[H. T. Colebrooke.]

2172.

1089. Foll. 246; size 13½ in. by 9½ in.; generally twenty-eight lines in a page; written in the Bengali character.

Śāstradīpikā, a third, complete copy of *Pārthasārathi Miśra's* commentary on the *Mīmāṃsāsūtra*.

The first *adhyāya* ends p. 137 (the first *pāda* p. 95, the second p. 101, the third p. 121); the second *adhyāya* ends p. 178 (the first *pāda* p. 150, the second p. 168, the third p. 177); the third *adhyāya* ends p. 255 (the first *pāda* p. 192, the second p. 202, the third p. 216, the fourth p. 227, the fifth p. 233, the sixth p. 242, the seventh p. 250); the fourth *adhyāya* ends p. 279 (the first *pāda* p. 262, the second p. 267, the third p. 274); the fifth *adhyāya* ends p. 296 (the first *pāda* p. 286, the second p. 290, the third p. 294); the sixth *adhyāya* ends p. 333 (the first *pāda* p. 303, the second p. 308, the third p. 314, the fourth p. 319, the fifth p. 325, the sixth p. 328, the seventh p. 331); the seventh *adhyāya* ends p. 344 (the first *pāda* p. 337, the second p. 337, the third

p. 342); the eighth *adhyāya* ends p. 351 (the first *pāda* p. 348, the second p. 349, the third p. 350); the ninth *adhyāya* ends p. 384 (the first *pāda* p. 364, the second p. 372, the third p. 377); the tenth *adhyāya* ends p. 449 (the first *pāda* p. 391, the second p. 400, the third p. 406, the fourth p. 416, the fifth p. 427, the sixth p. 434, the seventh p. 440); the eleventh *adhyāya* ends p. 471 (the first *pāda* p. 454, the second p. 460, the third p. 465); the twelfth *adhyāya* ends p. 489 (the first *pāda* p. 478, the second p. 483, the third p. 486).

The introductory couplets are not quite the same as in no. 2169 (3047), the second being:

शबरस्वामिनं नत्वा भट्टाचार्य्यंञ्च जैमिनिं ।
कुमारिलमतेनाहं °

[H. T. COLEBROOKE.]

2173–2175.

1272 & 1273. Two large volumes of equal size, in European book form; size 9¼ in. by 13½ in.; written in the Bengalī character, on yellow paper, in the beginning of the 19th century.

1272a. Foll. 69 (paged १–१३७); 27–30 lines in a page.

Yuktisnehaprapūraṇī Siddhāntacandrikā, the oldest commentary on the *Śāstradīpikā*, by *Rāmakṛishṇa Bhaṭṭa*, son of *Mādhava* and *Prabhāvatī*. They descended from *Mālava* brahmans who belonged to the *gotra* of *Parāśara*. *Mādhava* left his native country for Benares. *Rāmakṛishṇa* became a famous *paṇḍit* of Benares; he received the title of *Bhaṭṭa* from *Rājarāja Gopīnātha*, and the surname *Paṇḍitaśiromaṇi* from *Balabhadra*, who was the *guru* of *Pratāparudra Gajapati*, in consequence of his composing the *Pratāpamārttaṇḍa*. All this and other genealogical dates appear in the introductory verses. According to a statement in Hall's Index, p. 173, no. xiv., this work was composed "in the year 1600 of *Vikramārka*."

This MS. contains only the first *pāda* of the first *adhyāya*. It begins:

श्रीहयग्रीवाय नमः ॥

आनन्दाञ्चितवदनं सदनं रघुनन्दनं दयामुक्त्योः ।
सीतालक्ष्मणसहितं वन्दे गिरिशादिभिर्वन्द्यं ॥ १ ॥

विधिश्रुतिस्मृतिद्वारमद्वारं योगिनामपि ।
वाञ्छितार्थप्रदं धर्म्मप्रमाणं राममाश्रये ॥ २ ॥

वाच्यं वन्दे गिरिशतनयं गोत्रदेवीञ्च भक्त्या
वेदव्यासं मुनिवरमधो(r. °थो) जैमिनिं सूत्रकारं ।
व्याख्यातारं गहनवचनं भाष्यकारञ्च पूज्यं
भट्टाचार्यं शिखिगतितनुं तन्मनोजान् गुरूञ्च(r. गुरूंञ्च) [॥ ३ ॥

अस्त्यत्र रेवोत्तरतीरवर्त्ति-
देशः प्रसिद्धो भुवि मालवाख्यः ।
ओंकारमाहिस्मतिका(r. माहिष्म°)विशाल-
तीर्थाद्यधिष्ठानकृतात्यभीक्ष:(r. °भीख्यः) ॥ ४ ॥

वशिष्ठ(r. वासिष्ठ)पाराशरवत्सकौत्स-
साण्डिल्य(r. शा°) सत् गार्गेव(r. सङ्गार्गेव?)गौतमाद्याः ।
वंशाः प्रसिद्धा भुवि मालवानां
पूर्व्वक्षितीशेन्द्रसमर्च्चितानां ॥ ५ ॥

वंशो विद्याविनयविम(ल)त्वेषु कश्चित् प्रसिद्धः
कर्म्मब्रह्मप्रवणमतयः सर्व्व एव द्विजेन्द्राः ।
गोत्रं वंशप्रवरसहितं यत्र पाराशराख्यं
निर्विघ्णौ(?) भुवनजननी देवता सा पुरेति ॥ ६ ॥

शिवदासाभिधस्तत्र वंशे पाराशराह्वये ।
वेदशास्त्रार्थसम्पन्नः सदाचारपरो भवेत्(r. ऽभवत्) ॥ ७ ॥

तत्र पुत्रोऽभिमित्रशर्म्मा(r. तस्मात्पुत्रो मित्र°)द्विजेन्द्रो
मित्रः साक्षाद्ब्रह्मतेजोविशेषैः ।
विद्वद्वृन्दैः पूजितः सर्व्वशास्त्र-
व्याख्याशिष्य:(r. °शिष्टः) कीर्त्तितोऽसौ पृथिव्यां ॥ ८ ॥

जनार्द्दनस्तस्य सुतो मनिषी(r. मनीषी)
जनार्द्दनार्च्चानिरगो(r. °रतो) बभूव ।
वेदेषु शास्त्रेषु च गीतकीर्त्तिर्
महीपतीन्द्रार्च्चितरम्यमूर्त्तिः ॥ ९ ॥

तस्माज्जातो वेदशास्त्रेष्वती(*r.* ०ष्वधीती)
गङ्गादेव्यां नैरवाख्यो(*r.* भैरवा०) द्विजेन्द्रः ।
कीर्त्तिर्येनोपार्जिता विश्ववन्द्या
वृत्तिश्लाघ्या भूपतेः शेषवंश्यान् (*r.* ०वंश्यात्) ॥ १० ॥
समुत्पन्नस्तस्मादतिविम(ल)कीर्त्तिर्द्विजवरः
कृती पूतादेव्यां(पूना० Hall) दिशि दिशि च(*r.* स?) [नारायण इति ।
प्रसिद्धिः शास्त्रेषु क्षितिपतिसमूहार्च्चितपदः
परब्रह्मानन्दामृतरससमास्वादनपटः ॥ ११ ॥
तस्मादभूद्धर्म्मतनूरयाख्यां
ष्व(*r.* श्री)माधवः पुण्यचरित्रकीर्त्तिः ।
वेदान्तचित्तक्रमवत्प्रवृत्तिः
श्रीरामचन्द्रार्चितचित्तवृत्तिः ॥ १२ ॥
स्वदेशादागतः काश्यां शास्त्राध्य(य)नसिद्धये ।
सकलप्रकृतिभाग्या स्थितिस्तत्र (*r.* ०भाग्यां स्थितिं) [चकार ह ॥ १३ ॥
तस्माज्जातः प्रभावत्यां रामकृष्णाभिधः सुधीः ।
पितृभक्तिपरः काश्यां सर्व्वशास्त्र[ा]विशारदः ॥ १४ ॥
तत्र ग्रन्थविनिर्माणवृथा(?) प्रकटीकृता ।
कीर्त्तिश्च येन विपुला पूर्व्वापरसमुद्रयोः ॥ १५ ॥
राजराजाभिध[:] श्रीमद्गोपीनाथद्विजोत्तमान् (*r.* ०मात्)।
विद्वन्नागरवृक्षेषु प्राप्तं भट्टपदं स्थिरं ॥ १६ ॥
गजपतिसदसि प्राप्ता -- बलभद्रराजगुरोः ।
पण्डितशिरोमणिरिति प्रतापमार्त्तण्डनिर्म्माणात् ॥ १७ ॥
स तु शास्त्रप्रसादेन व्याचष्टे शास्त्रदीपिकां ।
निमित्तमात्रमत्रैषा व्याख्याता रघुनन्दनः ॥ १८ ॥
न शास्त्रदीपिकाटीका कृता केनापि सूरिणा ।
तदपूर्व्वाध्वसंचारी नोपहास्य(:) स्खलन्नपि ॥ १९ ॥

ग्रन्थकारा(*r.* ०कारेण) ग्रन्थारम्भे तत्समाप्तिप्रचयगमनाभ्यां शिष्टाचारपरिप्राप्तं विशिष्टेष्टदेवताप्रणतिरूपं मङ्गलमाचरितं लक्ष्मीकौस्तुभमिति ।

The end of this MS. is: अतः परमित्यनेनैतदाह नेह प्रमाणलक्षणं समाप्तं अर्थवादादिप्रामाण्याप्रतिपादनात् तेनात्र सिद्धे ऽपि चोदनाप्रामाण्ये तत्स्मरणपादत्रयेण विध्यर्थवादमन्त्रात्मना वेदं त्रेधा विभज्य ततः स्तुत्यादिप्रयोजनप्रतिपादनेन कृत्स्नस्य वेदस्य धर्म्मं प्रति प्रामाण्यं प्रतिपादयिष्यत इति

नानाग्रन्थस्थितं पूर्वं प्रमेयं फक्किकाश्च ताः ।
संक्षिप्तलिखिता नात्र कल्पितं लिखितं मया ॥

एषामादर एव नास्ति कृतीनां(*r.* कृतिनां) शास्त्रेण तेषामयं
ग्रन्थः क्वाप्युपयुज्यते जडधिया(*r.* ०यां) तन्त्रान्तराभ्यासिनां।
-- धर्म्मविचारणे सुकृतिनां श्रद्धादरौ तत्कृते
ग्रन्थो ऽयं रचितो गभीरमनसां शास्त्रार्थकल्पद्रुमः ॥

Colophon: इति श्रीमत्पाराशरगोत्रसकलशास्त्रविशारदश्रीमाधवात्मजरामकृष्णभट्टविरचितायां शास्त्रदीपिकाटीकायां युक्तिस्नेहप्रपूरण्यां सिद्धान्तचन्द्रिकाख्यायां प्रथमाध्यायस्य प्रथमपादः । समाप्तश्च अयं तर्कचरणः ॥

1272b & 1273. *Mayūkhamālikā*, a commentary on the *Śāstradīpikā*, by *Somanātha*, son of *Sūra Bhaṭṭa*, and younger brother of *Veṅkaṭādri Yajvan*, who was also his teacher, "*Āndhra Brāhmans* of the *Niṭṭala* family," see Hall's Index, p. 176, no. xvii. This commentary begins with the second *pāda* of the first *adhyāya*.

1272b. Foll. 251 (71–321); foll. 188–219 and 264–321 (the best parts of the whole MS.) twenty-eight lines, foll. 71–128 generally twenty-eight or twenty-seven lines, foll. 130–158 thirty to thirty-seven lines, foll. 158–187 and 220–263 twenty-nine to thirty-three lines in a page.

This part begins with the second *pāda* of the first *adhyāya*, and ends in the beginning of the first *pāda* of the sixth *adhyāya*.

The introductory verses are:

ओं रामाय नमः ॥
आविष्करोतु विबुधैरभिवन्दनीयां
वाचं* स को ऽपि मम वल्लभसार्व्वभौमः ।
यंशो ऽपि यत्परि(गृहीत)तया† बिभर्त्ति
वाचालतां त्रिभुवनैकविमोहयित्रीम् ॥ १ ॥
अधिगत्य कलामखिलामग्रभवाद्वेङ्कटाद्रियज्वगुरोः ।
वचनैरनतिप्रचुरैर्व्याकुर्व्वे शास्त्रदीपिकां विशदम् ॥ २ ॥

* Such is the reading of the second copy; the present MS. has अभिधीयतो वन्दनीयां वाचात्.

† Only परि . . ततया is legible, but the second copy has परीगृहीतया (*sic!*).

विबुधाः प्रणम्य मूर्ध्ना बहुधा वः प्रार्थये कृतावस्याम् ।
अर्पयत दृशं सूक्ष्मां निन्दत परतोऽभिनन्दत वा ॥ ३ ॥
परिलिखतः किञ्चिदपि प्रकृतिर्भवति प्रमाद इति ।
अन्विष्य गुणकणानप्यभिनन्दत वीतमत्सरा विबुधाः ॥ ४॥

आम्नायस्य क्रियार्थ° (I. 2, *sū.* 1)। ननु अर्थवादादेः प्रामाण्यविचारस्य धर्मविचारात्मकत्वाभावात् कथं शास्त्रसङ्गतिरित्याशंक्य शास्त्रार्थप्रदर्शनपरप्रथमसूत्रार्थकथनेन शास्त्रसङ्गतिं तावद्दर्शयति अथात इति अत्राथशब्द आनन्तर्यार्थकः अतःशब्दस्त्वनधीतवेदो वेदार्थभूतं धर्मं विचारयितुं न शक्नोतीति पूर्वप्रवृत्ताध्ययनहेतुत्वस्थिरीकरणार्थस्तन्मुखेनाथशब्दस्यार्थान्तरपरत्वशङ्कानिराकरणार्थश्च सूत्रे च कर्त्तव्येति पदमध्याहर्त्तव्यमत एव ग्रन्थकारेण जिज्ञास्यत्वेनेति °

The first *adhyāya* ends fol. 128*a* (the second *pāda* fol. 82*a*, the third fol. 101*b*); the second *adhyāya* ends fol. 175*b* (the first *pāda* fol. 143*b*, the second fol. 164*a*, the third fol. 174*b*); the third *adhyāya* ends fol. 262*b* (the first *pāda* fol. 191*a*, the second fol. 203*a*, the third fol. 219*a*, the fourth fol. 232*b*, the fifth fol. 239*b*, the sixth fol. 250*b*, the seventh fol. 257*b*); the fourth *adhyāya* ends fol. 300*b* (the first *pāda* fol. 278*a*, the second fol. 285*a*, the third fol. 295*a*); the fifth *adhyāya* ends fol. 321*a* (the first *pāda* fol. 309*a*, the second fol. 313*a*, the third fol. 318*b*).

Colophon of the fourth *pāda* of the first *adhyāya* :

इति श्रीनिट्टलकुलतिलकसूरभट्टमहोपाध्यायतनूभवस्य वेङ्कटाद्रियज्वगुरुचरणानुजस्य सोमनाथसर्वतोमुखयाजिनः कृतौ शास्त्रदीपिकाव्याख्यायां मयूखमालिकाख्यायां प्रथमाध्यायस्य चतुर्थः पादः समाप्तः ॥

1273. Foll. 220 (322–541); foll. 322–457 and 480–541 twenty-eight lines, foll. 458–479 thirty to thirty-six lines in a page.

The vi.–xii. *adhyāyas*.

The sixth *adhyāya* ends fol. 358*a* (the first *pāda* fol. 330*a*, the second fol. 336*a*, the third fol. 341*b*, the fourth fol. 345*b*, the fifth fol. 352*a*, the sixth fol. 353*b*, the seventh fol. 356*b*); the seventh *adhyāya* ends fol. 375*b* (the first *pāda* fol. 363*b*, the second fol. 372*b*, the third fol. ?); the eighth *adhyāya* ends fol. 385*b* (the first *pāda* fol. 381*b*, the second fol. 383*a*, the third fol. 384*a*); the ninth *adhyāya* ends fol. 425*a* (the first *pāda* fol. 402*a*, the second fol. 412*b*, the third fol. 418*a*); the tenth *adhyāya* ends fol. 496*a* (the first *pāda* fol. 433*a*, the second fol. 443*b*, the third fol. 451*a*, the fourth fol. 461*a*, the fifth fol. 471*a*, the sixth fol. 477*a*, the seventh fol. 484*b*); the eleventh *adhyāya* ends fol. 521*a* (the first *pāda* fol. 501*a*, the second fol. 508*b*, the third fol. 515*a*); the twelfth *adhyāya* ends fol. 541*b* (the first *pāda* fol. 529*a*, the second fol. 534*a*, the third fol. 538*a*). [H. T. COLEBROOKE.]

2176–2179.

1011, 1374, 1375, 1376. *Mayūkhamālikā*, a second copy, not quite complete. In the colophons the father of *Somanātha* is very often called *Sūru* instead of *Sūra*.

1011. Foll. 203; size $11\frac{3}{4}$ in. by 6 in.; eight, sometimes nine lines in a page.

The three *pādas* of the first *adhyāya*, in a modern hand.

The second *pāda* ends fol. 36*a*, the third fol. 106*a*.

1374. Foll. 183; size $10\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; twelve lines in a page.

The second and third *adhyāyas* (incomplete), in two parts, but both in the same handwriting.

a) The second *adhyāya*. Foll. 69. The first *pāda* ends fol. 22*a*, the second fol. 53*b*, the third fol. 67*b*.

Date: संवत् १८१८ मिती अगन बदि १२ सोमके लिखा पोथी.

b) The third *adhyāya*. Foll. 114. The first *pāda* ends fol. 20*a*, the second fol. 35*a*,

the third fol. 57*b*, the fourth fol. 72*b*, the fifth fol. 82*b*, the sixth fol. 97*b*, the seventh fol. 107*b*. The eighth *pāda* is not complete, breaking off in the explanation of the thirty-third *sūtra* (**अपनयस्त्वेकदेशस्य विद्यमानसंयोगात्**). Towards the end there are many omissions in this copy, caused, as it seems, by the illegibility of the original manuscript.

1375. Foll. 259; size 10½ in. by 4½ in.

The fourth, fifth, sixth (incomplete), seventh and ninth *adhyāyas*, in four parts, but all in nearly the same handwriting.

a) The fourth and fifth *adhyāyas*. Foll. 95; foll. 1–36 fourteen lines, foll. 37–95 nine to twelve lines in a page.

The fourth *adhyāya* ends fol. 53*b* (the first *pāda* fol. 19*a*, the second fol. 28*a*, the third fol. 41*b*); the fifth *adhyāya* ends fol. 95*b* (the first *pāda* fol. 61*a*, the second fol. 70*b*, the third fol. 90*a*).

b) The sixth *adhyāya*, incomplete. Foll. 49; generally eleven lines in a page.

The first *pāda* ends fol. 7*a*, the second fol. 17*b*, the third fol. 24*a*, the fourth fol. 33*a*, the fifth fol. 45*a*, the sixth fol. 48*b*. The seventh *pāda* breaks off in the explanation of the first *sūtra*.

c) The seventh and eighth *adhyāyas*. Foll. 45; eleven lines in a page.

The seventh *adhyāya* ends fol. 29*a* (the first *pāda* fol. 9*b*, the second fol. 10*b*, the third fol. 24*b*); the eighth *adhyāya* ends fol. 45*b* (the first *pāda* fol. 38*b*, the second fol. 41*a*, the third fol. 43*b*).

In the last colophon *Somanātha's* father is called *Sūri*.

d) The ninth *adhyāya*. Foll. 70; foll. 1–14 and 29–70 eleven lines, foll. 15–28 ten lines in a page.

The first *pāda* ends fol. 32*a*, the second fol. 49*a*, the third fol. 59*a*.

Date: **संवत् १८२० जेटवदी ४.**

1376. Foll. 199; size 10½ in. by 4½ in.

The tenth, eleventh and twelfth *adhyāyas*, in three parts. The handwriting is the same as in no. 2178 (1375).

a) The tenth *adhyāya*. Foll. 124; foll. 1–83 eleven lines, foll. 84–124 ten lines in a page.

The first *pāda* ends fol. 12*b*, the second fol. 28*b*, the third fol. 39*b*, the fourth fol. 55*a*, the fifth fol. 74*b*, the sixth fol. 85*b*, the seventh fol. 102*b*.

Date: **संवत् १८१९.**

b) The eleventh *adhyāya*. Foll. 42; eleven lines in a page.

The first *pāda* ends fol. 9*b*, the second fol. 21*b*, the third fol. 32*b*.

Date: **संवत् १८१९.**

c) The twelfth *adhyāya*. Foll. 33; 11 or 12 lines in a page.

The first *pāda* ends fol. 14*a*, the second fol. 22*a*, the third fol. 27*b*.

Fol. 22*a* the colophon begins: **पूतिसोमनाथ-यज्वनः** . . .

[H. T. COLEBROOKE.]

2180, 2181.

1218 & 1219. *Śāstradīpikāprakāśa*, *Campakanātha's* commentary on the *Śāstradīpikā*, beginning with the second *pāda* of the first *adhyāya*. See Hall's Index, p. 178, no. xx.

1218. Foll. 186; size 11 in. by 4½ in.; twelve lines in a page.

The three last *pādas* of the first *adhyāya*, and the second and third *adhyāyas*.

It begins:

नत्वा गुरून् गणाधीशं वाणीं चाभीष्टसिद्धये ।
प्राचीनदर्शितदिशा व्याचक्षे शास्त्रदीपिकाम् ॥
प्राचीनविस्तृतव्याख्यादर्शनालसचेतसाम् ।
उपकाराय यत्नो ऽयं वाक्यार्थैकप्रकाशने ॥

आम्नायस्य ॥ अस्मिन्नध्याये करिष्यमाणस्यार्थवादमन्त्रस्मृतिनामधेयादिविचारस्य शास्त्रसंगतिं तावद्दर्शयितुं शास्त्रार्थप्रदर्शनपरप्रथमसूत्रार्थं दर्शयति ।

The first *adhyāya* ends fol. 71*a* (the second *pāda* fol. 12*a*, the third fol. 44*a*); the second *adhyāya* ends fol. 121*b* (the first *pāda* fol. 87*a*, the second fol. 110*b*, the third fol. 120*a*); the third *adhyāya* ends fol. 186*a* (the first *pāda* fol. 134*a*, the second fol. 142*b*, the third fol. 152*b*, the fourth fol. 161*a*, the fifth fol. 165*b*, the sixth fol. 174*b*, the seventh fol. 181*a*).

The last colophon is: इति श्रीचम्पकनाथकृतौ शास्त्रदीपिकाव्याख्याने प्रकाशाख्याने तृतीयाध्यायस्य अष्टमः पादः ॥

1219. Foll. 172; size $10\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.

The last nine *adhyāyas*, from the fourth to the twelfth, in three different parts.

a) The fourth, fifth and sixth *adhyāya*. Foll. 74; foll. 1–17 twelve or thirteen lines, foll. 18–74 ten lines in a page.

The fourth *adhyāya* ends fol. 18*b* (the first *pāda* fol. 8*b*, the second fol. 12*b*, the third fol. 16*a*); the fifth *adhyāya* ends fol. 38*b* (the first *pāda* fol. 26*b*, the second fol. 31*a*, the third fol. 36*a*); the sixth *adhyāya* ends fol. 74*a* (the first *pāda* fol. 45*a*, the second fol. 49*b*, the third fol. 54*a*, the fourth fol. 60*a*, the fifth fol. 67*b*, the sixth fol. 69*a*, the seventh fol. 72*a*).

On fol. 18 another handwriting is setting in. The date of this latter part is संवत् १७६६. In the first part the text of the *sūtras* has been written with red ink.

b) The seventh, eighth, ninth and tenth *adhyāya*. Foll. 82; 12–15 lines in a page.

The seventh *adhyāya* ends fol. 83*b* (the first and second *pāda* fol. 78*a*, the third fol. 82*b*); the eighth *adhyāya* ends fol. 89*a* (the first *pāda* fol. 85*b*, the second fol. 86*b*, the third fol. 88*a*); the ninth *adhyāya* ends fol. 112*b* (the first *pāda* fol. 99*a*, the second fol. 105*b*, the third fol. 107*b*); the tenth *adhyāya* ends fol. 156*a* (the first *pāda* fol. 117*a*, the second fol. 122*b*, the third fol. 126*b*, the fourth fol. 132*b*, the fifth fol. 140*b*, the sixth fol. 144*b*, the seventh fol. 150*a*).

c) The last two *adhyāyas*. Foll. 16 (157–172); 15–17 lines in a page.

The eleventh *adhyāya* ends fol. 165*a* (the first *pāda* fol. 158*b*, the second fol. 161*a*, the third fol. 163*a*); the twelfth *adhyāya* ends fol. 172*a* (the first *pāda* fol. 167*a*, the second fol. 169*b*, the third fol. 171*a*).

[H. T. COLEBROOKE.]

6. *Nyāyaratnamālā by Pārthasārathi.*

2182.

2128. Foll. 182; size 10 in. by $4\frac{1}{6}$ in.; nine lines in a page; good old writing. Part of fol. 95 and nearly the whole of fol. 100 are left blank, which seems to indicate small lacunæ.

Nyāyaratnamālā, an exposition of the *Mīmāṃsā* doctrine, in verse and prose, following *Kumārila Svāmin's Vārttika*, by *Pārthasārathi Miśra*, son of *Yajñātman*. See Hall's Index, p. 172, no. xi.

It begins:

आनंदममृतं ज्ञानमजं साक्षिणमीश्वरं ।
ब्रह्म सर्वमसर्वं सदसद्वंदे हरिं विभुं ॥ १ ॥
मीमांसार्णवसंभूतैः कुमारस्वामिनोद्धृतैः ।
न्यायरत्नैरहं मालां संग्रथ्नामि मनोरमां ॥ २ ॥
तत्र स्वाध्यायविध्यर्थः प्रथमं तावदुच्यते ।
आचार्यदृष्टिमाश्रित्य परपक्षनिरासतः ॥ ३ ॥
तत्र तावदिमं केचित् पूर्वपक्षं प्रचक्षते ।
आचार्यकनियोगार्थः स्वाध्यायस्तत्प्रयुक्तितः ॥ ४ ॥

प्रथमावगतत्वेन तद्धि युक्तं प्रयोजनं ।
न तु वाक्यार्थविज्ञानं तद्धि पश्चात्प्रतीयते ॥ ५ ॥
तेनाविवक्षितार्थत्वाद्वेदस्यार्थविचारणं ।
न कर्तव्यमतः शास्त्रं मीमांसार्थमनर्थकं ॥ ६ ॥

आचार्यकरणप्रयुक्तस्य हि स्वाध्यायाध्ययनस्य प्रयोजनापेक्षायां पुरुषांतरगामित्वेन बहिरंगमपि प्रथमावगतत्वेन तत्सिद्धिरेवास्य प्रयोजनं युक्तं न त्वर्थज्ञानं पश्चाद्भावित्वात् । तेनान्यार्थत्वात् । वेदाध्ययनस्याविवक्षितो ऽर्थः अविवक्षितश्च न निर्णेतव्यः । प्रयोजनाभावात् । अकर्तव्ये च निर्णये विचारो न कर्तव्य इति तदात्मकं मीमांसाशास्त्रं अनर्थकत्वादनारंभणीयमिति कथं पुनराचार्यकरणविधिप्रयुक्तं अध्ययनं न स्वविधिप्रयुक्तं। उच्यते। etc. Apparently these words are an explanation of *ślokas* 4–6.

In the first half of the work the single sections are not numbered. A first section ends (fol. 25*b*):

आचार्यमतमाश्रित्य श्रीमद्यज्ञात्मसूनुना ।
पार्थसारथिमिश्रेण प्रयुक्तितिलकः कृतः ॥

The new section begins:

विज्ञानस्य प्रमाणत्वं स्वतो निर्णीयते यथा ।
परतश्चाप्रमाणत्वं तथा न्यायो ऽभिधीयते॥

तत्र स्वतः सर्वप्रमाणानामित्यारभ्य स्वतः प्रामाण्यं परतश्चाप्रमाणत्वं आचार्यैर्निबद्धं etc.

It ends (fol. 34*b*):

पार्थसारथिमिश्रेण स्वतः प्रामाण्यनिर्णयः ।
व्याख्याविवादसंजातमोहव्यावृत्तये कृतः ॥

The new section begins:

विधितत्त्वे विमन्यंते बहुधा वादिनो यतः ।
अतो वार्त्तिककारीयैः क्रियते तत्त्वनिर्णयः ॥

कः पुनरयं विधिः । केचिदाहुः प्रमाणांतरागोचरो लिङादिशब्दमात्रालंबनः कार्यात्मा यागादिभावार्थगोचरः स्वर्गकामादिकं नियोज्यमात्मनि प्रेरयन्नियोगो विधिरिति etc.

It ends (fol. 49*a*):

न्यायागमानुसारेण श्रीमद्यज्ञात्मसूनुना ।
पार्थसारथिमिश्रेण कृतो ऽयं विधिनिर्णयः ॥

The new section begins:

यत्र विप्रतिपद्यंते संबंधे लिंगलिंगिनोः ।
स्वरूपतः प्रमाणाच्च तत्र निर्णय उच्यते ॥

It ends (fol. 64*b*):

पार्थसारथिमिश्रेण वार्त्तिकोक्त्यनुसारतः ।
यथाप्रतीति निर्णीतो नियमः सप्रमाणक इति ॥

The new section begins:

वाक्यार्थसंविदो मूलं बहुधा वादिनो विदुः ।
तत्र वार्त्तिककारीयैर्न्यायमार्गः प्रदर्श्यते ॥

It ends (fol. 90*b*):

पार्थसारथिमिश्रेण निर्णयो ऽभिहितान्वये ।
यथागमं यथाप्रज्ञं वार्त्तिकोक्तः प्रदर्शितः ॥

The last section of the first half begins:

दृष्ट्वा वार्त्तिककारस्य विशेषः काम्यनित्ययोः ।
अंगसाकल्यवैकल्यलक्षणः प्रतिपाद्यते ॥ १ ॥

केचित् किल नास्ति एव नित्यकाम्ययोर्वैषम्यमुभयत्रापि सकलांगोपसंहारादिति मन्यंते । etc.

It ends (fol. 96*b*):

पार्थसारथिना सम्यग्विशेषे काम्यनित्ययोः ।
आचार्यमतमाश्रित्य न्यायलेशः प्रदर्शितः ॥ १३ ॥

The copy described by Rājendralāla Mitra, Notices, v., p. 203, no. 1887, comprises only this first half of the whole work.

The second half begins:

अंगस्वरूपसंबंधप्रमाणं सप्रकारकं ।
यदुक्तं वार्त्तिके सम्यक् संक्षेपेणात्र कथ्यते ॥

It is divided into five *paricchedas*. The first *pariccheda* ends (fol. 103*b*): इति श्रीन्यायरत्नमालायामंगनिर्णये प्रथमः परिच्छेदः ॥

The second *pariccheda* begins:

सर्वभावगता शक्तिर्लिंगमित्यभिधीयते ।
वाक्यं तु पदसंघातमात्रमित्युदितं पुरा ॥

The third *pariccheda* begins (fol. 117*a*): एवं श्रुत्यादिभिरुपनीतें ऽशत्रये ऽनुष्ठानयोग्या भावना संजाता विधीयते।

The fourth *pariccheda* begins (fol. 141*a*): एवं तावदौपदेशिकांगसंबंधप्रकारः सप्रमाणकः पूर्वाध्यायषट्के प्रदर्शितः इदानीमातिदेशिकांगसंबंधविधाः सहप्रमाणा उत्तरषट्कप्रतिपाद्या अभिधीयंते ।

The fifth *pariccheda* begins (fol. 164*a*): एकदेशे तु प्रयोगपरिमाणं तंत्रावापद्वारेण etc.

It ends: श्रीमद्यज्ञात्मार्यसूनोः श्रीपार्थसारथिमिश्रस्य कृतौ न्यायरत्नमालायामंगनिर्णयः समाप्तः ।

भुवनत्रयविख्यातः श्रीमत् यज्ञात्मनंदनः ।
तत एव श्रुतं प्राप्य विश्रुतः पार्थसारथिः ॥ १ ॥
मीमांस(t) व्याकुल(t) चौधनक्रै-
र्मंदप्रज्ञै(ज्ञै)र्विगाह्य(t) विगाह्य ।
सत्याचार्यैराद्द(r. °चार्याद्द°)तैर्न्यायरत्ने-
र्मालामेतां कल्पयामास धीरः ॥

Date: संवत् १५९१ वर्षे पौषमासे कृष्णपक्षे त्रयोदश्यां तिथौ ऽद्येह श्रीप्रकाशकस्थाननिवासीनां आभीरज्ञातीयपाठकगोवर्धनेन लिखितं । [H. T. COLEBROOKE.]

2183.

195. Foll. 116 (१–११५, ७४ being put twice); size 10½ in. by 4¼ in.; 9–12 lines in a page; large old writing, of the 17th century.

Nāyakaratna, a commentary on *Pārthasārathi's Nyāyaratnamālā* (called *Nayaratnamālā*, °*mālikā* in the introductory couplets), by *Rāmānuja Ācārya*. It begins:

सम्यङ्न्यायांजनसमेधितमस्तदोष-
माम्नायसंज्ञमनुशास्ति विशुद्धचक्षुः ।
मानांतरानधिगतं क्रतु* रत्नतत्त्वं
तत्स्वांतरं च पुरुषोत्तमसंज्ञितं तत् ॥ १ ॥
आम्नायांतिमसीमनि स्फुरति यः सद्भावनागोचरः
स्वे स्वे कर्मणि यः प्रशास्ति पुरुषं योग्याधिकारक्रमात् ।
आधत्ते विविधोपकारमखिलैर्ये(र्यो?)ऽगैरशेषांगिनां
साक्षाद्विष्णुरिवैधते विधिरयं नानावताराश्रयः ॥ २ ॥
अविभक्तविभक्तमार्गयोर्
मतयोर्भट्टगुरूपदिष्टयोः ।
उभयोरपि पार्थसारथिः
प्रथितो न्यायमते ऽभियोगवान् ॥ ३ ॥
सम्यग्भावमपरीक्षकदुःप्रवेशम्
आचार्यतंत्रमधिकृत्य दृढप्रकाशं ।
न्यक्कृत्य पार्थरथसारथिरन्यतंत्रं
सत्प्रीतये ग्रथितवान्नयरत्नमालां ॥ ४ ॥
गुरुतंत्रनिर्यंत्रितो ऽप्यहं बहुमानादिह पार्थसारथेः ।
विवृणोमि मतांतराश्रितां स्थिरभावां नयरत्नमालिकां॥५॥

* In the line खलु, but supra scriptum क्रतु.

प्रारिप्सितस्य ग्रंथस्य प्रत्यूहप्रशांतये सर्वोत्कृष्टी(°ष्टां?)श्रुतिशिरःसमधिगतां स्वेष्टदेवतां नमस्यति ॥ आनंदमिति ॥ Note the form *Pārtharathasārathi* in the fourth couplet.

Fol. 41*b* ends a first section: इति श्रीमद्रामानुजाचार्यविरचिते न्यायरत्नमालाव्याख्याने नायकरत्ने प्रयुक्तितिलकव्याख्यानं समाप्तं ॥

Fol. 51*a* a second section: इति न्यायरत्नमालाव्याख्याने नायकरत्ने स्वतःप्रामाण्यनिरूपणं ॥

Fol. 76*a* a third section: इति पार्थसारथिविरचितन्यायरत्नमालाव्याख्याने नायकरत्ने अभिहितान्वयनिर्णयव्याख्यानं समाप्तं ॥

Fol. 98*a* a fourth section: इति रामानुजाचार्यविरचिते न्यायरत्नमालाव्याख्याने नायकरत्ने विधिनिर्णयव्याख्यानं ॥

Fol. 116*a* the last section: इति रामानुजाचार्यविरचिते न्यायरत्नमालाव्याख्याने नायकरत्ने नित्यकाम्यविवेकव्याख्यानं समाप्तं ॥

This is exactly the first half of the whole work, as will appear from a comparison with the preceding complete copy of the *Nyāyaratnamālā*.

The Oxford *Nāyakaratna*, in Aufrecht's Cat. Bodl., no. 527, contains the second half; the first word of the second half of the *Nyāyaratnamālā* being अंगस्वरूप; see also Rājendralāla's Notices, iv., no. 1557. Perhaps the Oxford volume and the present MS. are different parts of one old complete copy.

The erroneous title "*Nyāyakaraṇḍa*" given to *Rāmānuja Ācārya's* commentary by Hall, Index, p. 172, no. xii., was corrected by Aufrecht, Cat. Cat., p. 307.

[H. T. COLEBROOKE.]

---

7. *Other commentaries on the Mīmāṃsāsūtras.*

2184.

1320. Foll. 322; size 12¾ in. by 3½ in.

Mīmāṃsānayaviveka, Bhavanātha Miśra's commentary on the *Jaiminisūtra*, an incomplete copy, comprising only eight books out of twelve. All the single parts are well written and of considerable age. See Hall's Index, p. 179, no. xxvi.; Burnell's Tanj. MSS., p. 84.

According to the introductory verse *Bhavanātha Miśra's* work is an abridgment of the more ample work of his *guru*.

a) The second to fourth *pāda* of the first *adhyāya*. Foll. 46 (3–48), foll. 3–13 nine lines, foll. 14–48 eight lines in a page. Foll. 3–36 are in a very old handwriting, the last twelve leaves are of a little later date. The right half of the last leaf is torn off. Some leaves are left blank on one side.

The second *pāda* ends fol. 12*a*, the third fol. 36*b*.

It begins:

त्रिपाद्यामनवद्यं यन्मतं व्यक्तं गुरोः स्वतः ।
विस्तरं सुग्रहं कर्त्तुं भवः संक्षिप्य वक्ष्यति ॥

आम्नायस्य क्रियार्थत्वादानर्थक्यमतदर्थानां तस्माद‌नित्यमुच्यते । उक्तं कार्यमर्थं प्रतिपादयतो वेदस्य ।

b) The second *adhyāya*. Foll. 46 (49–94); generally eight lines in a page.

The first *pāda* ends fol. 70*a*, the second fol. 86*a*, the third fol. 93*a*.

It begins:

द्वितीयेन द्वितीयेन निबन्धेन निबध्यते ।
यन्नदेव भवेनाद्य निरवद्यं निगद्यते ॥

Note of the scribe: लिखितं आसादासः कासीवासि ॥

c) The third *adhyāya*. Foll. 80 (95–174); foll. 95–157*a* eight lines, foll. 157*b*–158*b* nine lines, foll. 159*a*–174*b* ten lines in a page.

After fol. 106 and fol. 116 two leaves are wanting. Thus the end of the first *pāda* has been lost (see *sū*. 1, 23 on fol. 116*a*, and *sū*. 2, 3 on fol. 117*b*); the second *pāda* ends fol. 125*a*, the third *pāda* fol. 136*a*, the fourth *pāda* fol. 145*b*, the fifth *pāda* fol. 154*a*, the sixth *pāda* fol. 163*b*, the seventh *pāda* fol. 169*b*.

It begins:

पञ्चिकाद्वयतत्त्वार्थसंमोहविनिवृत्तये ।
उद्ग्राहिणी भवेनैषा वक्ष्यते शेषलक्षणे ॥

अथातः शेषलक्षणम् ।

d) Foll. 66 (175–240); eight lines in a page.

The fourth and the fifth *adhyāya*. The first *pāda* of the fourth *adhyāya* ends fol. 196*a*, the second fol. 203*a*, the third fol. 213*a*, the fourth fol. 216*b*. The first *pāda* of the fifth *adhyāya* ends fol. 226*b*, the second fol. 230*b*, the third fol. 236*a*.

The fourth *adhyāya* begins:

अथातः क्रत्वर्थपुरुषार्थयोर्जिज्ञासा । अध्यायार्थ उपादानगम्यतारूपेणोत्पत्तिशेषत्वानुष्ठानाधिकाररूपः ॥

The fifth *adhyāya* begins:

श्रुतिलक्षणम् । क्रमनियमलक्षणं चिकीर्षितो वृत्तकीर्त्तनं तदुपायतया ।

The next three parts are in the same handwriting.

e) Foll. 51 (241–291); ten lines in a page.

The sixth *adhyāya*. The first *pāda* ends fol. 256*b*, the second fol. 263*a*, the third fol. 271*b*, the fourth fol. 275*b*, the fifth fol. 282*b*, the sixth fol. 285*b*, the seventh fol. 289*b*.

It begins:

द्रव्याणां कर्मसंयोगे गुणत्वेनाभिसंबन्धः ॥ अत्र भाष्ये यद्वृत्तं न कीर्त्तितं तत्र गुरुरभिप्रायमाह वृत्तस्य हेतुत्वाभावादिति ।

f) Foll. 18 (292–310*a*); ten lines in a page.

The seventh *adhyāya*. The first *pāda* ends fol. 301*b*, the second fol. 302*b*, the third fol. 308*b*.

It begins:

श्रुतिप्रमाणत्वात् ॥ अत्र भाष्यं पूर्वेणेत्युपक्रम्य चिन्तयितुमिष्यत इत्यन्तं पङ्क्त्योरर्थभेदं संबन्धं चाह ।

g) Foll. 13 (310*b*–322*a*); ten lines in a page.

The eighth *adhyāya*. The first *pāda* ends fol. 317*b*, the second fol. 319*a*, the third fol. 321*a*.

It begins:

श्रीजानकीपतये नमः। अथ विशेषलक्षणम्। अत्र सूत्रमेव संबन्धमाह भाष्ये तदर्थकथनमिति गुरुराह।

Name of the scribe: रघुनाथेन लिखितः स्वार्थं परार्थं च॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2185.

1447. Foll. 54; size 11 in. by 3¾ in.; nine lines in a page.

Mīmāṃsānayaviveka, a second old copy of the third and fourth *pāda* of the first *adhyāya*. It begins with fol. 13, the first twelve leaves not belonging to *Miśra Bhavanātha's* commentary. The beginning of the third *pāda* (about one page) is wanting; the first words on fol. 13*a* are: ... स्वविनियोग इति वाच्यम्। कार्याभिधायिता मन्त्रस्य साधिता (see in no. 2184 fol. 12*b*, l. 4). The third *pāda* ends fol. 39*a*.

The first twelve leaves contain a small fragment of a commentary on the *Śābarabhāshya*. It begins: उपमानमपि सादृश्यमसन्निकृष्टे ऽर्थे बुद्धिमुत्पादयति यथा गवयदर्शनं गोस्मरणस्येति भाष्यम्॥ This quotation belongs to *Śabara's* explanation of *Mī. sū.* I. 1, 5 (see p. 10, l. 16 of the edition in the Bibl. Ind.). It then proceeds: अस्यायं तात्पर्यार्थः। उपमानमपि न परीक्षणीयमेवं लक्षणकत्वेनाव्यभिचारादिति। अवयवार्थस्तु एकत्र दृश्यमानं सादृश्यं प्रतियोगिसादृश्यविशिष्टतया सन्निकृष्टे ऽर्थे ऽस्यां बुद्धिमुत्पादयति एतत्सादृश्यविशिष्टः(read °शिष्टः) स इति° The fragment breaks off with: प्रयोजनान्तरमाह। प्रतिनिधिरिति। यां तेन दर्शपू ...

[H. T. COLEBROOKE.]

2186, 2187.

1458b & 1458c. *Mīmāṃsāsūtradīdhiti* or *Nyāyāvalīdīdhiti*, a commentary on the *Jaiminisūtra*, by *Rāghavānanda Sarasvatī*, disciple of *Advaya*, who was the disciple of *Viśveśvara Bhagavatpāda*. See Hall's Index, p. 182, no. xxxvi.; Rājendralāla Mitra's Notices, vi., p. 11, no. 1991.

1458b. Foll. 29; size 9½ in. by 4 in.; ten lines in a page.

Mīmāṃsāsūtradīdhiti. The first *adhyāya*.

It begins:

नत्वा मुरारेः पदकञ्जरेणून्
महेशितुर्भानुगजाननस्य।
देव्या गुरूणां च यतिस्तनोमि(यतिस्त° R.M.)
न्यायावलीदीधितिमर्थकल्याम्॥

तत्र।

धर्मो द्वादशलक्षण्या व्युत्पाद्यस्तत्र लक्षणैः।
प्रमाणभेदशेषत्वप्रयुक्तिक्रमसंज्ञकाः॥

अधिकारो ऽतिदेशश्च सामान्येन विशेषतः।
ऊहो बाधश्च तन्त्रं च प्रसङ्गश्चोदिताः क्रमात्॥

विध्यर्थवादस्मृतिनामधेयं
चतुर्विधं मानमुदीर्यते ऽत्र।
पादैश्चतुर्भिस् त्विह लक्षणस्यैः
सूत्रान्वितैः सिध्यति कर्मवृन्दम्॥

अल्पाक्षरमसंदिग्धं सारवद्विश्वतोमुखम्।
अस्तोभमनवद्यं च सूत्रं सूत्रविदो विदुरिति॥

तत्र मीमांसासूत्रसंदर्भो ऽथातो धर्मजिज्ञासेत्याद्यन्वाहार्ये च दर्शनादित्यन्तः। शास्त्रं शास्यते धर्माख्यं हितमनेनेति। मीमांसा च पूजितविचाररचनात्मिका वेद एव। तदुक्तं। मीमांसासंज्ञकस्तर्कः सर्ववेदसमुद्भवः। मोतोवेदोरुमांप्रामं(?)काष्टांबुलवणात्मवदिति॥ तस्याः फलं संदेहविपर्ययनिरासः धर्मे प्रमीयमाणे हि वेदेन करणात्मना। इति कर्तव्यताभागं मीमांसा पूरयिष्यतीत्युक्तेः॥ तत्राङ्गपञ्चकोपेतं सूत्रमधिकरणं न्याय इति च कथ्यते॥ तदुक्तम्। विषयो विषयश्चैव (cp. no. 2209) पूर्वपक्षस्तथोत्तरम्। संगतिश्चेति पञ्चाङ्गं शास्त्रे ऽधिकरणं स्मृतमिति (॥) तत्र विषयो विवरणीयं वाक्यं। विष्णुरुपांशु यष्टव्य इति। संशयः संदेहः विष्णुरुपांशु यष्टव्य इति यागविधायकमर्थवादो वाद्यो(वा आद्यं?) विधिदेवतयोः श्रवणादिति पूर्वः पक्षः। उत्तरं त्वर्थवादो ऽन्तरा यजतीति यागावगतेः सिद्धान्तः॥ संगतिः। शास्त्रे ऽध्याये तथा पादे न्यायसंगतयस् त्रिधेत्युक्ताः तत्राथातो धर्मजिज्ञासेति सूत्रसंदर्भः शास्त्रं। तस्य परस्य च संगतिः शास्त्रसंगतिः(।) तथाध्यायसंगतिः प्रमाणभेदशेषत्वप्रयुक्तिक्रमसंज्ञकाः। अधिकारोऽतिदेशश्च सामा-

न्येन विशेषतः। ऊहो बाधश्च तन्त्रं च प्रसङ्गश्चेति। पादसंगतिः॥ पादे पादे वक्ष्यते। तद्यथा। विध्यर्थवादस्मृतिनामधेयानां परस्परसंगतयः प्रथमाध्याये। एवं द्वितीयाध्यायादिषु स्वयमूहनीयाः। न्यायाः सूत्राणि। तेषां षट् संगतयः आक्षेपदृष्टान्तप्रत्युदाहरणोपोद्घातप्रासङ्गिकापवादभेदेन तत्र तत्र सूत्रे प्रायशो वाच्या इति॥ अनारभ्यश्रुतं स्वाध्यायो ऽध्येतव्य इत्यादि तत्राध्ययने ऽष्टवर्षं ब्राह्मणमुपनयीत तमध्यापयीतेत्यधिकारनिर्देशः अध्येतव्यो वेदराशिः स्वाध्यायो ऽध्येतव्य इति स्पष्टतव्यप्रत्ययरूपविधिश्रवणादध्ययनेन स्वाध्यायं वेदराशिं भावयेत् स्वाधीतोच्चारणं नयेत् तस्याधीतस्यापाततो व्याकरणादिपरिशीलनेन विदितार्थस्य निर्णयाय द्वादशाध्यायी मीमांसारभ्यते असंदिग्धा विपर्यस्तानधिगतार्थफलवद्बोधस्यैव निष्कम्पप्रवृत्तिहेतुत्वात्तस्याध्ययनविधिवच्छास्तस्याप्रवृत्तप्रवर्त्तकतया इदमादिसूत्रं प्रवर्त्तते स्वाध्यायो ऽध्येतव्य इतिवत् स्वपरप्रवर्त्तकं . .

. . पूर्वमाक्षिप्यते यत्र साक्षेपिकी मता ॥ १ ॥
पूर्वन्यायात्ययो यत्र प्रत्युदाहरणात् तु सा ॥ २ ॥
प्रसङ्गाच्चिन्त्यते यत्र तत्र प्रासङ्गिकी मता ॥ ३ ॥
बुद्धिस्थं चिन्त्यते यत्र बुद्धिस्थानात्मिका तु सा ॥ ४ ॥
कृत्वा यत्राधिकां शङ्कां पूर्वमेवातिदिश्यते ॥
तत्रातिदेशिकी प्रोक्ता संगतिर्न्यायवेदिभिः ॥ ५ ॥
चिन्तां प्रकृतिसिद्ध्यर्थामुपोद्घातं प्रवर्त्तते ॥ ६ ॥

अथातो धर्मजिज्ञासेति।

The first *pāda* (*ashṭādhikaraṇātmaka*) ends fol. 8*b*, the second (*caturadhikaraṇa*) fol. 17*b*, the third (*daśādhikaraṇa*) fol. 25*a*.

Colophon: इति श्रीविश्वेश्वरभगवत्पादशिष्याद्वयभगवत्पादशिष्यश्रीराघवानन्दसरस्वतीविरचिते मीमांसासूत्रदीधितौ प्रथमाध्यायविंशत्यधिकरणश्चतुर्थः पादः समाप्तः समाप्तश्च प्रथमो ऽध्यायः॥

1458c. Foll. 101; size 9½ in. by 4 in.; ten lines in a page.

Mīmāṃsāsūtradīdhiti. The second and third *adhyāyas*, both in the same handwriting as the first.

The second *adhyāya* begins:

प्रथमाध्यायस्याधिकरणानि संपूर्णानि ४२
प्रमाणलक्षणे सिद्धा विध्यादीनां प्रमाणता।
तदधीनानि कर्माणि तेषु भेदो विचार्यते॥

फलं हि साध्यधर्मत्वात् भूतनिष्पाद्यमित्युत्सूत्रे(*sic!*) प्राप्ते सिद्धान्तसूत्रे॥ भावार्थाः कर्मशब्दास्तेभ्यः क्रिया°

The first *pāda* (*ashṭādaśādhikaraṇātmaka*) ends fol. 10*a*, the second (*trayodaśādhikaraṇaka*) fol. 17*b*, the third (*caturdaśādhikaraṇa*) fol. 24*a*, the fourth fol. 29*a*.

The third *adhyāya* begins:

शब्दान्तरादिभिर्भेदो यागादीनां निरूपितः।
तेषामङ्गाङ्गिविषयो भेदश्चात्र निरूप्यते॥
षड्भिः श्रुत्यादिभिर्मानैः स एवात्र निरूप्यते।
आद्ये पादे श्रुतिकृतो द्वितीये लैङ्गिकः स्मृतः॥
तृतीये वाक्यजनितश्चतुर्थे प्रक्रियाकृतः।
स्थानैः समाख्यया वापि पञ्चमादौ तथा कृतः॥

तत्रादौ वक्ष्यमाणमर्थं प्रतिजानीते॥ अथातः शेषलक्षणमिति॥

The first *pāda* (*pañcadaśādhikaraṇaka*) ends fol. 35*b*, the second (*ekonaviṃśādhikaraṇaka*) fol. 46*b*, the third fol. 57*b*, the fourth (*ekaviṃśādhikāraka*) fol. 67*a*, the fifth (*viṃśatyadhikaraṇaka*) fol. 76*a*, the sixth (*pañcadaśādhikaraṇaka*) fol. 83*b*, the seventh (*trayoviṃśatyadhikaraṇaka*) fol. 92*b*, the eighth (*trayoviṃśatyadhikaraṇātmaka*) fol. 101*a*.

[H. T. COLEBROOKE.]

2188, 2189.

766 & 767. *Bhāṭṭadīpikā, Khaṇḍadeva's* commentary on the *Mīmāṃsāsūtra.* See Hall's Index, no. xxiv., p. 179; Aufrecht's Oxford Cat., p. 353, nos. 836, 837; Burnell's Tanj. MSS., p. 83. *Khaṇḍadeva* died at Benares in 1665 (Aufrecht, Cat. Cat., p. 136).

766. Foll. 225; size 11 in. by 4¾ in.; foll. 1–106, 135–167 eleven lines, foll. 107–134, 168–225 twelve lines in a page.

a) The second, third and fourth *pāda* of the first *adhyāya*. Foll. 17.

The second *pāda* begins:

विश्वेश्वरं नमस्कृत्य खण्डदेवः सतां मुदे।
तनुते तत्प्रसादेन संक्षिप्तां भाट्टदीपिकाम्॥

आम्नायस्य °। वायुर्वै क्षेपिष्ठा देवता वायुमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं भूतिं गमयतीत्याद्यर्थवादानां विधिप्रतिषेधवदेव कर्तृस्मरणाभावादपौरुषेयत्वे पूर्वाधिकरणेन सिद्धे संप्रति तद्वदेव धर्माधर्मयोः प्रामाण्यमस्ति न वेति विचार्यते ।

See Rāj. Mitra's Notices, vii., p. 271, no. 2521 (*Adhy.* I. 2 – III. 8).

The third *pāda* begins (fol. 4*b*):

धर्मस्य°॥ शिष्टैस्त्रैवर्णिकपरिगृहीतानां मन्वादिप्रणीतस्मृतीनां धर्माधर्मयोः प्रामाण्यं न वेति संदेहे सन्मूलकत्वनिश्चायकाभावादप्रामाण्यम्। न ह्यत्र प्रत्यक्षादिमूलं तेषां धर्माधर्मयोरप्रवृत्तेः वेदस्य च प्रत्यक्षपठितस्यानुपलम्भात् उपलम्भे वा स्मृतिप्रणयनवैयर्थ्यात् प्रत्यक्षपठितस्येदानीमुच्छेदस्य च वैदिकैर्येषां परिगणनं शाखानां मात्रामात्रापरित्यागेन पाल्यमानतया कल्पयितुमशक्तेः ।

The fourth *pāda* begins (fol. 9*b*):

उक्तम् °॥ इह गुणविधित्वेन नामधेयत्वेन वा संमतानां सर्वेषामेव फलपदादिरिक्तमुबन्तानां उद्भित्सोमादिपदानां प्रामाण्यमप्रामाण्यं वेति संशये प्रकारासंभवादप्रामाण्यम् ।

b) The second *adhyāya*. Foll. 23 (18–40), in the same handwriting.

The first *pāda* begins:

भावार्थाः °॥ एवं धर्माधर्मप्रमाणेषु निरूपितेषु अधुना तत्स्वरूपं निरूप्यते ।

The second *pāda* begins (fol. 7*a*):

भावनाभेदफलीभूतापूर्वभेदोपयोगिभावार्थाधिकरणरूपोपोद्घातप्रसक्तानुप्रसक्तादौ समाप्ते ऽधुना शब्दान्तराद्भेदो ऽभिधीयते ।

The third *pāda* begins (fol. 16*a*):

गुणस्तु°॥ ज्योतिष्टोमे यदि रथन्तरसामा सोमः स्यादैन्द्रवायवाग्रान् ग्रहान् गृह्णीयाद्यदि बृहत्सामा शुक्राग्रानिति श्रुतम् ॥

The fourth *pāda* begins (fol. 22*a*):

यावज्जीविकः °॥ यावज्जीवं दर्शपूर्णमासाभ्यां यजेतेत्यत्र काम्य एव स्वर्गाद्यर्थे दर्शपूर्णमासकर्मणि जीवनपर्यायकालविधिः।

c) The third *adhyāya*, incomplete. Foll. 66 (41–106), in the same handwriting. Between fol. 68 and 69, eight leaves (foll. २८–३६ of the original numbering), with the end of the third and the beginning of the fourth *pāda*, are lost. Fol. 68 ceases in the commentary on the thirty-second *sūtra* of the third *pāda* (संख्यायुक्तं°), and fol. 69 begins in the middle of the commentary on the thirteenth *sūtra* of the fourth *pāda* (see *sū.* 14 अहीनवत्° on fol. 71*a*). The last leaf ceases in the middle of the commentary on the twenty-first *sūtra* of the eighth *pāda* (विप्रतिषेधे°).

The first *pāda* begins:

अथातः °॥ तदेवं षट्प्रमाणके कर्मभेदे निरूपिते संप्रति शेषिनिरूपितं शेषत्वापरपर्यायमङ्गत्वं निरूप्यते ।

The second *pāda* begins (fol. 50*a*):

अर्थाभिधान °॥ एवं श्रुत्युपयोगिविचारे वृत्ते ऽधुना लिङ्गोपयोगिविचारः प्रस्तूयते ।

The third *pāda* begins (fol. 57*b*):

श्रुतेः °॥ एवं लिङ्गविनियोगे निरूपिते इह वाक्यादिविनियोगो निरूप्यते ।

The fifth *pāda* begins (fol. 78*b*):

आज्याच्च °॥ उपांशुयाजप्रयाजाज्यभागानुयाजादिद्रव्याणां जौहवादीनां स्विष्टकृदिडादीनि शेषकार्याणि कर्तव्यान्युत नेति चिन्तायां उत्तरार्द्धात्स्विष्टकृते समवद्यति सर्वेभ्यो हविर्भ्यः समवद्यतीत्यादिवचनेभ्यो वेद्यां हवींष्यासादयतीतिवदङ्गप्रधानसाधारणहविरर्थत्वप्रतीतेः ।

The sixth *pāda* begins (fol. 86*a*):

सर्वार्थ°॥ अनारभ्यश्रुतेन यस्य पर्णमयी जुहूर्भवतीत्यादिना अव्यभि(च)रितक्रतुसंबन्धिजुहूद्देशेन विधीयमाना पर्णता तद्वारेण जुहू(साध्य)क्रत्वङ्गमिति स्थिते स क्रतुः किं प्रकृतिविकृतिसाधारण उत प्रकृतिरेवेति चिन्तायां । अविशेषात्सर्वो ऽपि ।

The seventh *pāda* begins (fol. 94*a*):

प्रकरणविशेषात °॥ दर्शपूर्णमासयोर्वेदिबर्हिषो तद्धर्माश्च खननलवनादयः किमङ्गप्रधानसाधारणहविरासादनार्था उत प्रधानाङ्गभूतहविरासादनमात्रार्था इति विचारे°

The eighth *pāda* begins (fol. 103*b*):

स्वामिकर्म °॥ वरणं दक्षिणादानं च समाख्यया अध्वर्य्वादिभिरेव कार्यं ।

d) The fourth *adhyāya*. Foll. 28 (107–134).

The first *pāda* begins:

अथातः क्रत्वर्थ°॥ एवं सिद्धे शेषिनिरूपिते शेषत्वे प्रयोजकनिरूपितं प्रयोज्यत्वमिह निरूप्यते । See Rāj. Mitra's Notices, iv., p. 156, no. 1583 (*Adhy.* iv.–ix.).

The second *pāda* begins (fol. 118*a*):

स्वरुः ०॥ दैक्षे पशौ यूपस्य स्वरुं करोति स्वरुणा पशुमनक्तीति श्रुतम् ।

The third *pāda* begins (fol. 123*b*):

अनारभ्य यस्य पर्णमयी जुहूर्भवति न स पापं श्लोकं शृणोतीति श्रुतम् ।

The fourth *pāda* begins (fol. 130*b*):

प्रकरण ०॥ राजसूयप्रकरणे इष्टिपशुसोमा यागा अयागाश्च होमविदेवनादयः(read ०दयः) सर्वे फलाकाङ्क्षा अपि श्रुता न स्वाराज्येन फलेन संबध्यन्ते ।

e) The fifth *adhyāya*. Foll. 33 (135–167).

The first *pāda* begins:

श्रुति०॥ तदेवमङ्गप्रधानसाधारण्येन प्रयोज्यवर्गे ऽवगते ऽधुना प्रयोगाश्रितः क्रमो निरूप्यते । एकादशे हि अङ्गानां प्रधानानां चैकेनैव प्रयोगविधिना विधानमिति वक्ष्यते ।

The second *pāda* begins (fol. 148*b*):

सन्निपाते ०॥ यत्रानेकेषां प्रधानानामङ्गानां वा एकेन प्रयोगविधिनोपसंग्रहात्साङ्गानां साहित्यावगमस्तत्र दर्शपूर्णमासप्राजापत्यादौ किं एकैकस्य प्रधानस्य सन्निपत्योपकारकाङ्गकाण्डं कृत्वेतरस्य कर्त्तव्यमित्येवं काण्डानुसमयो ऽथवा ०

The third *pāda* begins (fol. 20*b*):

विवृद्धिः०॥ विकृतावेकादशप्रयाजान्यजति षडुपसद इत्यादिवैकृतौ अनेकवृत्त्यधिकसंख्या श्रुता सा प्रतिप्रधानं गुणावृत्तिन्यायेन पृषदाज्यादिवदेकैकस्मिन्प्रयाजादौ प्रत्येकमभिसंबध्यत इति ०

The fourth *pāda* begins (fol. 161*b*):

क्रमको यः ०॥ तदेवं निरूपितेषु क्रमप्रमाणेषु उत्तरोत्तरस्य दौर्बल्यं प्रागेवास्माभिर्निरूपितम् । सुबोधत्वात्तु न सूत्रकारेणोच्यते । शिष्यानुग्रहार्थं तु क्वचिदुच्यते । श्रुतिविरोधे पाठस्य दौर्बल्यम् ।

Date of this part: ग्रंथ २००० ॥ शुभमस्तु सर्वजगतः ॥ संवत् १७२० ॥

पौषे मास्यसिते पक्षे द्वादश्यां बुधवासरे ।
लालाभिधेन लिखितं मुदे भवतु धीमतां ॥ १ ॥

f) The sixth *adhyāya*. Foll. 44 (168–211), in the same handwriting as *a–d*.

The first *pāda* begins:

द्रव्याणां ०॥ एवं सक्रमके प्रयोज्यवर्गे निरूपिते ऽधुना तत्राधिकारो निरूप्यते तत्राधिकारो नाम फलभोक्तृत्वसमानाधिकरणं कर्तृत्वम् ।

The second *pāda* begins (fol. 176*a*):

पुरुषार्थैक ०॥ ऋद्धिकामाः सत्रमासीरन्नित्यादावनेककर्तृकसत्रप्रयोगादेकं फलं सर्वैः कर्तृभिरवयवशो भुज्यते ०

The third *pāda* begins (fol. 179*b*):

सर्वशक्तौ ०॥ नित्यनैमित्तिकानां कर्मणां काम्यवत् सर्वाङ्गोपसंहारेणैव प्रयोगः ।

The fourth *pāda* begins (fol. 187*a*):

शेषात् ०। दर्शादौ यदा सकलस्य पुरोडाशस्य दधिपयसोरन्यस्य वा हविषः संपूर्णस्य नाशस्तदा प्रधानानुरोधेन हविरन्तरोत्पत्तौ प्रसक्तायां यस्य सर्वाणि हवींषि नश्येयुर्दुष्येयुरपहरेयुर्वा आज्येनैता देवताः परिसंख्याय यजेतेति श्रुतेनाज्येनैव याग इत्यविवादम् ।

The fifth *pāda* begins (fol. 192*b*):

अभ्युदये ०॥ दर्शपूर्णमासयोर्यस्य हविर्निरुप्तं पुरस्ताच्चन्द्रमा अभ्युदियात् ०

The sixth *pāda* begins (fol. 202*b*):

सन्निपाते ०॥ दर्शपूर्णमासयोः कल्पभेदः श्रुतः। वाशिष्ठादीनां नाराशंसो द्वितीयः प्रयाजस्तनूनपादन्येषामित्यादिना ।

The seventh *pāda* begins (fol. 205*a*):

स्वदाने ०॥ विश्वजिति सर्वस्वं ददातीति श्रुतम् । तत्र पित्रादीनामपि ज्ञातित्वेन स्वशब्दवाच्यत्वाद्धनवदेव दानम् ।

The eighth *pāda* begins (fol. 208):

इष्टिपूर्वकत्वात् ०॥ सन्ति चतुर्होतृसंज्ञका मन्त्राः पृथिवी होता द्यौरध्वर्युरित्यादयस् तैर्जेया होमाश्च विहिताः ।

g) The seventh *adhyāya*. Foll. 14, in the same handwriting.

The first *pāda* begins:

श्रुतिप्रमाणत्वात् ०॥ एवं साधिकारे उपदेशे ऽवगते ऽधुना तदधीनसिद्धिरतिदेशो निरूप्यते ॥ अतिदेशो नाम यः पदार्थो यादृशोपकारद्वारा यदङ्गत्वेनावधारितस्तस्य पदार्थस्य तत्संबन्धित्वेन रूपेण तादृशोपकारद्वारैवान्याङ्गताबोधकं प्रमाणम् ॥

The second *pāda* begins (fol. 216*b*):

साम्नः ०॥ प्रकृतौ ज्योतिष्टोमे अभिवत्यामुत्पन्नं रथन्तरं विकृतिविशेषे अविवाक्यादौ कवतीषु कर्त्तव्यत्वेन श्रूयते ०

The third *pāda* begins (fol. 217*a*):

उक्तं ०॥ इदानीं नामातिदेशः प्रस्तूयते । मासमग्निहोत्रं जुहोतीत्यादौ नैयमिकाग्निहोत्रवाचिनो नाम्नो न तावत् कर्मान्तरवाचकत्वम् ।

The fourth *pāda* begins (fol. 223*a*):

इति कर्त्तव्यता०॥ तदेवं स प्रसङ्गो नामातिदेशो निरूपितः। इदानीं कल्पितवचनातिदेशो निरूप्यते।

767. Foll. 258; size 11½ in. by 5 in.; foll. 1–69 twelve or thirteen lines, foll. 70–147 eleven lines, foll. 148–227 twelve lines, foll. 228–258 ten lines in a page.

Bhāṭṭadīpikā, Khaṇḍadeva's commentary on the eighth, ninth, tenth, eleventh and twelfth *adhyāyas*.

a) The eighth *adhyāya*. Foll. 12.

The first *pāda* begins:

अथ विशेष०॥ तदेवं त्रिविधो ऽतिदेशो निरूपितः। तत्रापि प्रत्यक्षवचननामातिदेशयोः कार्त्स्न्येन चिन्ता वृत्ता। चोदनालिङ्गातिदेशस्य तु सामान्यतो निरूपितस्य प्रकृतिविशेषनिरूपणार्थमष्टम आरभ्यते।

The second *pāda* begins (fol. 7*a*):

वाजिने०॥ वाजिनयागस्यामिक्षानुनिष्पन्नवाजिनप्रतिपत्तिकर्मणो ऽप्यङ्गापेक्षायां किं सौमिकातिदेश उत दार्शिक इति चिन्त्यते॥

The third *pāda* begins (fol. 9*a*):

हविर्गणे०॥ आग्नावैष्णवमेकादशकपालं सारस्वतं चरुं बार्हस्पत्यं चरुमित्यादिहविर्गणे क्रमसामान्यात्प्रथमतृतीययोः आग्नावैष्णवबार्हस्पत्ययोराग्नेयाग्नीषोमीयविकारत्वमिति प्राप्ते क्रमसामान्यस्याशाब्दस्यान्यसापेक्षत्वेन विलम्बोपस्थितिकत्वादुत्पत्तिवाक्यगतदेवतासादृश्यस्यानन्यापेक्षत्वेन यागस्वरूपपरिचायकत्वेन च शीघ्रोपस्थितिकस्य बलवत्त्वात्तेनाग्नावैष्णवस्याग्नीषोमीयविकारत्वं बार्हस्पत्यस्य चाग्नेयविकारत्वम्॥

The fourth *pāda* begins (fol. 11*a*):

दर्विहोमो०॥ तदेवं सिद्धे ऽतिदेशे दर्विहोमेषु तदपवादं वक्तुं दर्विहोमशब्दार्थो निरूप्यते॥

b) The ninth *adhyāya*, incomplete. Foll. 57 (13–69), in the same handwriting. The last leaf ceases abruptly, but only four or five lines are wanting.

The first *pāda* begins:

यज्ञकर्म०॥ तदेवं सिद्धे ऽतिदेशे तत्प्रापितपदार्थविषय ऊहश्चिन्त्यते। त्रिविधश्चोहो निरूप्यते। मन्त्रोहः सामोहः संस्कारोहश्च॥

The second *pāda* begins (fol. 37*b*):

सामानि०। रथन्तरादिशब्दानां सामादिशब्दानां च गीतिमात्रवाचित्वं गीतिविशेषत्वादिधर्ममात्रवाचित्वं वा सिद्धमेवोत्तरविवक्षया स्मार्यते॥

The third *pāda* begins (fol. 54*a*):

प्रकृतौ०॥ अग्नेरहं देवयाज्यया व्रीहीणां मेधेत्यादिमन्त्रेषु०।

The fourth *pāda* begins (fol. 62*a*):

षड्विंशति०॥ तत्रैव प्रैषे षड्विंशतिरस्य वङ्क्रयस्ता(स)नुष्ठ्योच्च्यावयतादिति श्रुतम्।

c) The first four *pādas* of the tenth *adhyāya*. Foll. 78 (70–147).

The first *pāda* begins:

विधेः०॥ तदेवमूहे सिद्धे ऽधुनातिदिष्टानां पदार्थानामुत्सर्गापवादाभ्यां विकृतौ बाधो निरूप्यते।

The second *pāda* begins (fol. 85*a*):

कृष्णलेषु०॥ कृष्णलचरौ पाकः कर्त्तव्यो नेति चिन्तायाम्। कृष्णलानामेव हविष्ट्वात्तेषां च श्रपणमन्तरेणापि तत्त्वादर्थलोपादकरणम्।

The third *pāda* begins (fol. 107*b*):

विकृतौ०॥ यस्यां विकृतौ प्राकृताङ्गसंबन्धेनापूर्वाङ्गश्रवणं यथा एकादश प्रयाजान् यजतीत्यादौ तत्र०

The fourth *pāda* begins (fol. 120*a*):

प्रकृति०॥ अग्नये कृत्तिकाभ्यः पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिति नक्षत्रेष्टिं विधायोपहोमाः समाम्नाताः।

d) The last four *pādas* of the tenth *adhyāya*. Foll. 51 (148–198), in the same handwriting as parts *a* and *b* of this volume; the last three leaves, with the end of the eighth *pāda*, are in a rude modern handwriting.

The fifth *pāda* begins:

आनुपूर्व्यवतां०॥ यत्र प्रकृतौ अष्टत्वादिसङ्ख्यायुक्तानि कपालादीनि श्रुतानि। तत्र विकृतौ तत्समसङ्ख्याकस्थले तावत्त्वैव कश्चिद्विवादः॥

The sixth *pāda* begins (fol. 165*a*):

एकर्चस्यानि०॥ योन्यामेकस्यामेवर्च्युत्पन्नानि सामानि। तस्यामेव कर्मकाले गेयानि।

The seventh *pāda* begins (fol. 172*b*):

पशोः ॰ ॥ अग्नीषोमीयं पशुमालभेतेत्यत्र यद्यपि उत्पत्तिवाक्ये पशोरेव पुरोडाशवद्देवतासंबन्धित्वेन हविष्ट्वप्रतीतिः ।

The eighth *pāda* begins (fol. 182*a*):

प्रतिषेधः ॰ ॥ तदेवमर्थलोपात्प्रत्याम्नानाच्च बाधो निरूपितः । प्रतिषेधादिदानीं निरूप्यते ।

On the first page (70*a*) there are these verses:

उपचरितव्याः सन्तो यद्यपि कथयन्ति नैकमुपदेशम् ।
यास्तेषां स्वैरकथास्ता एव भवन्ति शास्त्राणि ॥ १ ॥
वयमिह पदविद्यातन्त्रमान्वीक्षिकीं वा
यदि पथि विपथे वा वर्तयामः स पन्थाः ।
उदयति दिशि यस्यां भानुमान् सैव पूर्वा
न हि तरणिरुदीते दिक्पराधीनवृत्तिः ॥ २ ॥

e) The eleventh *adhyāya*. Foll. 29 (199–227). The 207th leaf brings in a piece omitted on fol. 206*a*, l. 10 (सत्रैकपत्रत्रुटिः).

The first *pāda* begins:

प्रयोजनाभिसंबन्धात् ॰ ॥ तदेवं दशभिरध्यायैः प्रकृतौ विकृतौ चानुष्ठेयपदार्थेष्ववगतेष्वधुना तेषां प्रयोगविध्यवगतानुष्ठानतन्त्रत्वं निरूप्यते ।

The second *pāda* begins (fol. 205*a*):

एकदेशः ॰ ॥ इह सिद्धप्रयोगविधिमङ्गीकृत्य पूर्वं तस्योत्पत्तिविधिभेदेन न भेदो ऽपि तु स्वातन्त्र्येण श्रवणाभावे विनियोगैक्येनैक्यमित्युक्तम् ।

The third *pāda* begins (fol. 213*b*):

अङ्गानां ॰ ॥ अङ्गानां प्रधानानां चैकप्रयोगविधिपरिगृहीतानामेकदेशकालकर्तृकत्वमित्युक्तम् ।

The fourth *pāda* begins (fol. 220*b*):

चोदनैकत्वात् ॰ ॥ सर्वत्रैकफलसाधनानामनेकेषां कर्मणां फले साहित्यावगमे ऽपि देशकालकर्तृभेदे प्रयोगभेदादङ्गावृत्तिरित्युक्तम् ।

f) The twelfth *adhyāya*. Foll. 31 (228–258).

The first *pāda* begins:

तन्त्रि ॰ ॥ तदेवमनेकेषां प्रधानानामगृह्यमाणविशेषत्वे ऽङ्गतन्त्रता । गृह्यमाणविशेषत्वे त्वावृत्तिरित्युक्तम् ।

The second *pāda* begins (fol. 241*a*):

विहारो ॰ ॥ आहवनीयादीनामाधानेनोत्पन्नानां प्रयोजनापेक्षायां सामर्थ्याद्देवाग्निसाध्यश्रौतस्मार्तलौकिकसाधारण्येन कार्यमात्रार्थत्वम् ।

The third *pāda* begins (fol. 248*b*):

विश्वजिति ॰ ॥ अष्टरात्ररूपे अहीने विश्वजित्प्रथममहः । ततो ऽभिप्लवः षडहः ततो ऽभिजित् ॥

The fourth *pāda* begins (fol. 255*a*):

जपाश्च ॰ ॥ सन्ति जपसंज्ञकाः केचिन्मन्त्राः । वैष्णवीमृचं जपतीत्येवं जपति चोदनाचोदितत्वेन ये विनियुक्ताः ।

It ends:

तदेवं निरूपितौ द्वादशभिरध्यायैर्धर्माधर्मौ ॥

जैमिनेर्विमलसूक्तिषु मग्नं बुद्धिमाप विपुलां समचेतः ।
प्रीतिमेतु नृहरिः पदपद्मे येन जन्मनिवहो न पुनः स्यात् ॥

Date of this copy of the twelfth *adhyāya*:

पठिता श्रीमद्दीक्षितालोप (?) नामककेशवभट्टानां सविधे मिश्रगौरीदत्तेन श्रीमदानन्दारामे सं १७८४ भाद्रशुद्धदशम्याम् ।

[H. T. Colebrooke.]

2190, 2191.

1017 & 1018. *Bhāṭṭadīpikā*, a second copy, incomplete.

1017. Foll. 275, in eight parts; size 11–11½ in. by 4–4½ in.

a) The second, third and fourth *pādas* of the first *adhyāya*. Foll. 21; 11–13 lines in a page.

b) The first *pāda* and a part of the second *pāda* of the second *adhyāya*. Foll. 14 (22–35); 13–15 lines in a page. The last leaf terminates in the middle of the commentary on the twenty-seventh *sūtra* of the second *pāda* (सामेषु॰). See no. 2194 (1562*b*).

c) The first two *pādas* of the third *adhyāya*. Foll. 20 (36–55); twelve lines in a page. The last leaf ceases in the beginning of the third *pāda*.

d) The last six *pādas* of the third *adhyāya*. Foll. 89 (56–154); foll. 56–66 nine to twelve lines, foll. 67–154 nine lines in a page. On fol. 67*a* another large handwriting sets in.

e) The fourth *adhyāya*. Foll. 31 (155–185); ten lines in a page.

f) The fifth *adhyāya*. Foll. 26 (186–211); 13–15 lines in a page.

g) The sixth *adhyāya*. Foll. 47 (212–258), in the same handwriting as part *f*; 11–13 lines in a page.

h) The seventh *adhyāya*. Foll. 16 (260–275); twelve lines in a page.

1018. Foll. 239 (276–514), in five parts; size 11 in. by 4¼–4¾ in.

a) The eighth *adhyāya*. Foll. 15 (276–290); twelve lines in a page. For the date, see part *e*.

b) The ninth *adhyāya*. Foll. 83 (291–373); 10 or 11 lines in a page.

c) The first four *pādas* of the tenth *adhyāya*. Foll. 76 (374–449); foll. 374–387 twelve to fourteen lines, foll. 388–449 (in a new handwriting) ten to twelve lines in a page.

d) The eleventh *adhyāya*. Foll. 37 (450–486), in the same handwriting as part *a*; 11 or 12 lines in a page. For the date, see part *e*.

e) The twelfth *adhyāya*. Foll. 28 (487–514), in the same handwriting as parts *a* and *d*; 11 or 12 lines in a page.

Date: संवत् १७८३ शमे (?) पौषमासे कृष्णपक्षे व्रत एकादशी गुरुवासरे सोध पुस्तकं नल नाम संवतसर-वतमान (*sic*!).

[H. T. Colebrooke.]

2192, 2193.

1612 & 1370. *Bhāṭṭadīpikā*, the first three *adhyāyas*, incomplete.

1612. Foll. 156, in two parts; size 9¾ in. by 3¾ in.

a) The first and the second *adhyāyas*. Foll. 116; 6 or 7 lines in a page.

b) The first two *pādas*, and the beginning of the third *pāda* of the third *adhyāya*. Foll. 40; 6–8 lines in a page.

1370. Foll. 169 (41–209); size 9¾ in. by 3¾ in.; 6–8 lines in a page.

The remaining part of the third *adhyāya*, incomplete at the end, ceasing in the middle of the eighth *pāda*. The last leaf contains only this colophon: इति श्रीखण्डदेवकृतौ भाट्टदीपिकायां चतुर्थाध्यायचतुर्थपादः समाप्तश्चाध्यायः ॥

Nearly all leaves of these two volumes are coloured yellow. [H. T. Colebrooke.]

2194.

1562b. Foll. 16; size 11¼ in. by 4¾ in.; 13–15 lines in a page.

Bhāṭṭadīpikā, the second, third and fourth *pāda* of the first *adhyāya*. The handwriting is the same as in no. 2190*b* (1017*b*).

[H. T. Colebrooke.]

2195.

1562c. Foll. 17; size 11¼ in. by 4¼ in.; foll. 1–6 eleven or twelve lines, foll. 7–17 ten lines in a page.

Bhāṭṭadīpikā, the seventh *adhyāya*. The handwriting of the first six leaves is the same as in nos. 2196 (1562*d*) and 2191*b* (1018*b*).

[H. T. Colebrooke.]

2196.

1562d. Foll. 14; size 11¼ in. by 4¼ in.; twelve lines in a page.

Bhāṭṭadīpikā, the eighth *adhyāya*, in the same handwriting as no. 2191*b* (1018*b*) and the first six leaves of no. 2195 (1562*c*).

[H. T. Colebrooke.]

8. *Other Mīmāṃsā works.*

2197.

3039. Foll. 107; size 12¼ in. by 4½ in.; eleven lines in a page.

Mīmāṃsāsārasaṃgraha, a commentary on *Bhaṭṭa Śaṅkara's Kārikās*, by *Āhitāgnikeśava*, son of *Bhaṭṭa Viśvanātha*. An incomplete copy, comprising only the first four *adhyāyas*, but without the first *pāda* of the first.

The commentary explains not only the *Kārikās*, but also the *Jaiminisūtras*.

The text of the *Kārikās* is given at the end of each *adhyāya*. Those of the first *adhyāya* are (fol. 18*b*): **अथाध्यायसिद्धान्तकारिकाः ॥**

नत्वा गणेशवाग्रामगु(र्वंघ्रीन्) भट्टशङ्करः ।
सहर्षं वक्ति सिद्धान्तान् सार्द्धश्लोकशतद्वयात् ॥
अधीतिरत्र दृष्टार्था धर्मे मानं च चोदना ।
धर्मो ऽर्थश्चोदनाराम्यो(*r.* °ध्यो) न तन्म(ा)नपरीक्ष्यता ॥ १ ॥
प्रत्यक्षलक्षणोक्तिश्च स्वतःप्रामाण्यवर्णनम् ।
शब्दार्थान्वयनित्यत्वमुपवर्षमतं ततः ॥ २ ॥
निरालम्बनवादो ऽथ शून्यवादस्य दूषणम् ।
अनुमानपरिच्छेदः शब्दप्रामाण्यवर्णनम् ॥ ३ ॥
प्रामाण्यमुपमानस्याप्यर्थापत्तेश्च वर्णनम् ।
प्रामाण्योक्तिरभावस्य स्फोटवादनिराक्रिया ॥ ४ ॥
आकृतिस्थापनं चायापोहवादनिराक्रिया ।
वनवादस्ततश्चाथ संबन्धाक्षेपदूषणम् ॥ ५ ॥
चित्राक्षेपनिरासश्चाप्यात्मवादस्ततः परम् ।
शब्दाधिकरणं चाथ [तद्भूताधिकरणं चाथ] तद्भूताधिकृति-
वाक्याधिकरणं चाथाप्यर्थवादादिमानता । [स्तथा ॥ ६ ॥
अर्थवादोपयोगश्च नौदुम्बरफलान्वयः ॥ ७ ॥
मृषे हेतुविधिर्नास्ति मन्त्राणां च प्रमाणता ।
स्मृतीनां च प्रमाणत्वं न तच्छ्रुतिविरोधतः ॥ ८ ॥
हेतुदर्शनतो ऽप्येवं शाक्यादेश्चाथ वर्णकम् ।
शिष्टाकोपे प्रमाणत्वं शिष्टाचारप्रमाणता ॥ ९ ॥
यवाद्या दीर्घशूकाद्याः पील्वाद्यर्थस्तथार्यतः ।
स्मृत्याचारस्य बाधः स्यात् त्रिवृद्भर्गादिचिन्तनम् ॥ १० ॥
पिकनेमादिचिन्ताथ कल्प(*r.* °ल्प)सूत्रास्वतन्त्रता ।
स्मृतीनामस्वतन्त्रत्वम् अङ्गानामस्वतन्त्रता ॥ ११ ॥
शाक्यादेश्चास्वतन्त्रत्वं होलाकाद्यव्यवस्थितम् ।
प्रामाण्यं व्याकृतिस्मृत्या अर्थैक्यं लोकवेदयोः ॥ १२ ॥
आकृतेरेव वाच्यत्वं नामधेयप्रमाणता ।
उद्भिदादेश्च नामत्वं चित्रादेश्चापि नामता ॥ १३ ॥
तत्प्रख्यन्यायतो नामाप्येवं तद्व्यपदेशतः ।
वाजपेये ऽथ नामत्वम् आग्नेयादौ त्वनामता ॥ १४ ॥
बर्हिराज्यादिजात्यर्थं प्रोक्षण्यादि तु यौगिकम् ।
निर्मन्थ्यमपि तद्वत् स्याद्वैश्वदेवे च नामता ॥ १५ ॥
अष्टात्वाद्यर्थवादत्वं तत्सिद्धे गौणता क्वचित् ।
जात्या च क्वापि गौणीष्टा सारूप्याच्च क्वचिन्मता ॥ १६ ॥
प्रशंसार्तं(?) क्वचिच्चेयं भूम्ना सृष्ट्यादिगौणता ।
सालिङ्ग(*r.* °ङ्ग)समवायाच्च स्तुत्या संदिग्धनिर्णयः॥१७॥
सामर्थ्याच्च स्रुवादौ सः ।

The second *adhyāya* begins with the second quarter of the eighteenth *śloka*, and ends with the thirtieth (fol. 40*b*); the third *adhyāya* ends with the first quarter of the seventy-second *śloka* (fol. 88*a*); and the fourth *adhyāya* with the third quarter of the eighty-ninth *śloka* (fol. 107*a*).

The commentary begins:

आम्नायस्य क्रियार्थत्वादानर्थक्यमतदर्थानां तस्मादनित्यमुच्यते॥ अस्यार्थः । आम्नायस्य फलभावनाख्यक्रियार्थत्वात् प्रामाण्यं धर्मे इत्युक्तं पूर्वं चोदनासूत्रे । तेनातदर्थानामानर्थक्यमतदर्थत्वादेव तस्मादनित्यं धर्मे प्रामाण्यं प्रमाजनकत्वमुच्यत इति । अथातो धर्मजिज्ञासेत्यत्रप्रमाणस्वरूपसाधनफलैः साभासैर्धर्मो जिज्ञास्यत्वेन प्रतिज्ञातः । तत्रास्मिन्नध्याये प्रमाणं निरूप्यते किं प्रमाणधर्म इति । तेन यदेव किंचिद्धर्मप्रमाणनिरूपणमर्थवादमन्त्रस्मृति-नामधेयादिगोचरं तत्सर्वमत्रैव संगतम् । न ह्यत्र चोदनाप्रामाण्य-साधनं लक्षणार्थो येन स्मृत्यादेरसंगतिः स्यात् किं तर्हि धर्मप्र-माणनिरूपणं । तेन लक्षणसंगतिस्तावत्सिद्धा । प्रकृतसंगतिरपि चोदनानां प्रामाण्ये पदपदार्थसंबन्धौत्पत्तिकत्वेन वाक्यार्थप्रती-तेर्मूलघत्तया चोपपादिते ऽनन्तराधिकरणे वेदद्वारेण तासां पौरुषेयत्वमाशङ्कितम् । सन्निकृष्टकाला वेदा इदानींतनास्ते च चोदनासंघास्तत्र पौरुषेयाश्चेद्वेदा असंशयं पौरुषेय्यश्चोदना इत्येवमाशङ्क्य वेदापौरुषेयतया तदवयवानां चोदनानामप्यपौ-रुषेयतया प्रामाण्ये साधिते तदवयवत्वेनोपस्थितानामर्थवादादि-भागानामप्यपौरुषेयत्वसामान्याच्चोदनावत् प्रसक्तं प्रामाण्यमस्ति

न वेति चिन्त्यत इति । तत्रास्मिन्नेव सूत्रे विध्यतिरिक्तानामर्थ- वादमन्त्रनामधेयानां क्रियार्थत्वानां वादानर्थक्ये प्राप्ते कारिकाकृत आह: । अर्थवादादिमानतेति (*śl.* 7) ।

The commentary of the second *adhyāya* begins (fol. 20*b*):

नमस्कृत्य गणपतेः पादाब्जे सिद्धिसाधने ।
विचार्येवं प्रमाणानि कर्मभेदो निरूप्यते ॥

The commentary of the third *adhyāya* begins (fol. 41*b*):

नमस्कृत्य गणपतेः पादाब्जे सिद्धिसाधने ।
विचार्येवं कर्मभेदं शेषशेषित्वमुच्यते ॥

The commentary of the fourth *adhyāya* begins (fol. 89*b*):

नमस्कृत्य गणपतेः पादाब्जे सिद्धिसाधने ।
विचार्य शेषशेषित्वं प्रयोजकमथोच्यते ॥

Date of the first *adhyāya*, संवत् १८६५; date of the other three *adhyāyas*, संवत् १८६६.

Colophon: इति श्रीभट्टविश्वनाथात्मजाहिताग्निकेशव- विरचिते मीमांसासारसंग्रहे भट्टशंकरीयकारिकाविवेचने ऽधि- करणमालादिग्रन्थफक्किकासंग्रहे द्वितीयाध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥

[J. R. Ballantyne.]

2198.

3099. Foll. 54; size 9¼ in. by 4 in.; 10–12 lines in a page.

Mīmāṃsānyāyaprakāśasaṃjñakam Mīmāṃsā-prakaraṇam, according to Burnell, Tanj. MSS., p. 85, "the most popular introduction to the *Mīmāṃsā*," by *Āpadeva*, son of *Anantadeva*.

See Hall's Index, p. 185, no. xlix. The beginning has been printed in Aufrecht's Oxford Catalogue, p. 219*b*, no. 524; and in Rāj. Mitra's Notices, I., p. 167, no. 299.

The end is:

इति सो ऽयं धर्मो यदुद्देशेन विहितस्तदुद्देशेन क्रियमाणस्तद्धेतुः। श्रीगोविन्दार्पणबुद्ध्या क्रियमाणस्तु निःश्रेयसहेतुः । न च तदर्पण- बुद्ध्यानुष्ठाने प्रमाणाभावः। यत्करोषि यदश्नासि यज्जुहोषि ददासि यत् । यत्तपस्यसि कौन्तेय तत्कुरुष्व मदर्पणमिति स्मृतेः ॥ अस्याश्चाष्टकादिस्मृतिवत् प्रामाण्यादित्यन्यत्र विस्तरः ॥

क्वाहं मन्दमतिः क्वेयं प्रक्रिया भट्टसंमता ।
तस्माद्यत्रेर्विलासो ऽयं गोविन्दगुरुपादयोः ॥ १ ॥
ग्रन्थरूपो मदीयो ऽयं वाग्व्यापारः सुशोभनः ।
अनेन प्रीयतां देवो गोविन्दो भक्तवत्सलः ॥ २ ॥

The handwriting is not everywhere the same, foll. 19*b*–31*a* and fol. 46 being apparently not as old as the main body of this manuscript.

[J. R. Ballantyne.]

2199.

3098. Foll. 60; size 9¼ in. by 4¼ in.; generally 11 or 12 lines in a page.

Nyāyaprakāśa, a second copy of *Āpadeva's* work. Foll. 21–25 and fol. 38 are in a modern handwriting, but the main body of this manuscript may belong to the end of the 17th century. There are some lines in a small handwriting on the outer side of the first leaf, which seem to belong to some other *Mīmāṃsā* work.

[J. R. Ballantyne.]

2200.

3033. Foll. 32; size 12¾ in. by 6½ in.; 15–21 lines in a page.

Mīmāṃsānyāyaprakāśa, a third copy, with marginal notes in a small handwriting. The following lines are on the first page:

पञ्च पञ्चनखा भक्ष्या(:) पञ्च पञ्चनखेतराः ।
शशकः शल्लकी गोधा खड्गी कूर्मो ऽष्य(:) पञ्चमः ॥
पञ्च पञ्चनखा भक्ष्या ब्रह्मक्षत्रेण राघव ।
शशकः शल्लकी गोधा खड्गी कूर्मो ऽष्य(:) पञ्चमः ॥

[J. R. Ballantyne.]

2201.

1458a. Foll. 59; size 9½ in. by 4 in.; ten lines in a page.

Mīmāṃsānyāyaprakāśa, a fourth copy.

[H. T. Colebrooke.]

2202.

3272. Foll. 44; size 14¾ in. by 7¼ in.; 12–14 lines in a page.

Mīmāṃsānyāyaprakāśa, a fifth copy.

The scribe has added: लिखितं ग्राम संचिकापुरमध्ये ब्राह्मणशंखपालया(?) . . . [A. C. BURNELL.]

2203.

1321. Foll. 203; size 12¼ in. by 4¼ in.; foll. 1–136 thirteen lines, foll. 137–203 twelve or eleven lines in a page.

Jaiminīyanyāyamālāvistara, "the maxims of *Jaimini's* philosophy, or religious institution, in easy verses, with a commentary in prose" (Colebrooke, on fol. 1*a*), by *Mādhava Ācārya* (in the second half of the fourteenth century). See Hall's Index, p. 168, no. li.

Copied, in ten parts, by one and the same scribe, Saṃvat 1847 and 1848:

a) The first *adhyāya*, foll. 20;

b) the second *adhyāya*, foll. 16;

c) the third *adhyāya*, foll. 32;

d) the fourth *adhyāya*, foll. 12;

e) the fifth *adhyāya*, foll. 11;

f) the sixth and seventh *adhyāyas*, foll. 23;

g) the eighth and ninth *adhyāyas*, foll. 22;

h) the tenth *adhyāya*, foll. 46;

i) the eleventh *adhyāya*, foll. 12;

k) the twelfth *adhyāya*, foll. 9.

The numbers of the verses, and other marginal notes, are in Colebrooke's handwriting.

An edition of the *Jaiminīyanyāyamālāvistara* was begun by Th. Goldstücker (Sanskrit Text Society, London, 1865–1869), and finished by E. B. Cowell (1878). Another edition in the *Ānandāśrama* Skr. Series.

[H. T. COLEBROOKE.]

2204.

1841. Foll. 345 (and four additional leaves, after foll. 34, 93, 204 and before fol. 217, which supply omissions); size 11¾ in. by 5½ in.; eleven lines in a page; modern handwriting.

Jaimininyāyamālāvistara, a second complete copy.

The first *adhyāya* ends fol. 37*a*, the second fol. 64*b*, the third fol. 120*a*, the fourth fol. 144*a*, the fifth fol. 164*a*, the sixth fol. 195*a*, the seventh fol. 203*b*, the eighth fol. 213*a*, the ninth fol. 244*a*, the tenth fol. 311*b*, the eleventh fol. 330*b*, the twelfth fol. 345*b*.

[J. TAYLOR.]

2205.

204. Foll. 332; size 9¾ in. by 4½ in.; eight lines in a page.

Jaiminīyanyāyamālāvistara, a third, but incomplete copy, in five parts, all in the same handwriting, except the last twenty-two leaves.

a) The first *adhyāya*, foll. 47;

b) the second *adhyāya*, foll. 39;

c) the third *adhyāya*, foll. 75;

d) the fourth (ends fol. 33*b*), fifth (ends fol. 61*a*) and sixth *adhyāya*, foll. 101;

e) the seventh (ends fol. 12*b*), eighth (ends fol. 25*a*) and ninth *adhyāya*, foll. 70.

[H. T. COLEBROOKE.]

2206.

285b. Foll. 65; size 10¼ in. by 3¾ in.; legibly written, in Devanāgarī, in the early part of the last century; ten lines in a page; except the last eight leaves (originally paged separately), which have been supplied by a more recent hand, nine lines in a page. The original pagination of the two portions (6–62, 1–8) has been obliterated, and changed to 89–153, so as to make them appear as the continuation of MS. 285*a* (the *Nārāyaṇīya vṛitti* on the *Āśvalāyana-Gṛihyasūtra*).

A fragment of a *Mīmāṃsā* treatise, in the *sragdharā* metre, with a commentary.

The first leaf (the sixth of the original MS.) begins in the middle of the comment on the first *śloka*: प्राप्तिकयोः पुनःश्रवणं क्लृप्तोपकाराद्यभागसंबंधेन ०

The second *śloka* runs as follows (fol. 92*b*, orig. 9*b*):

अप्राप्तिं प्राप्तिभाजामपि यदि परमावान्तरा पूर्वकत्व-
व्यावृत्तोद्देश्यधर्मैः सृजसि विघटयन्नेनमव्याप्तिदोषं ।
तस्मादादाय लक्ष्यक्षयकृतिनिहितं स्यादतिव्याप्तिवक्त्रो
ग्रीष्मुद्देशो ऽपि हंतौ(!) नियमविधिपदे खल्वपूर्वा-
[वलीढः ॥ [२] ॥

यद्यव्याप्तिं परिहर्तुं प्राप्तानामप्यग्रता नाम ०

The third *śloka* (fol. 93*b*, orig. 10*b*):

यूपः सर्वो ऽप्यपूर्वैः स्वयमपि विविधादृष्टसंस्कारयोगाद्
अस्मिन्दृष्टेऽपि दृष्टे वदिरनियमनं(?) तत्र का प्राप्तिवार्त्ता।
तस्मात्तत्तत्स्वरूपे परमनवगतं रूपभेदं विहाय
प्राप्यप्राप्ती विचार्ये कथमपि तदिहाव्याप्तिदोषात्
[मुक्तिः ॥ ३ ॥

यूपः प्राकृतो वैकृतः सर्वो ऽपि तावदाहवनीयादिवदलौकिकः ०

The last *śloka* (fol. 145*a*, orig. 62*a*):

तद्भिन्नत्वं निवेश्यं यदि खलु तदवच्छेदभेदे ततो न
व्यावृत्तेः कार्यपोडश्यूतुगमनबृहत्संश्रिताया नियत्याः ।
स्थाने कल्पिता(?) कोक्तिः क्रियत इति मतं यद्युपायांतराणां
तद्वाच्यं पाक्षिकत्वव्यतिकररहितं किं नु वैकल्पिकत्वं
[॥ १४ ॥

एवं विवक्षया उपायविषयनियमविधिव्यावृत्तिलाभे ऽपि ०

The *Sūtrabhāshya* is referred to in the comment on *śl.* 4, the *Mīmāṃsakamaryādā* on *śl.* 7; इत्यष्टमश्लोकविवरणं fol. 110*a*; प्रवृत्तिप्रतिबंधकालस्य भंगः क्रियत इति तु भट्टपादाः । fol. 147*b*; अर्थवादार्था पुनःश्रुतिरिति वदतो भगवतः सूत्रकारस्य fol. 152*b*.

The original colophon ran thus: इति मीमांसकभट्टनीलकंठात्मजशंकरकृतौ भट्टभास्करे प्रथमस्याध्यायस्य द्वितीयः पादः ॥ This has been scored out, and the following supplied by a different hand: इति श्रीमीमांसकभट्टनीलकंठात्मजनारायणभट्टकृते सूत्रवृत्तिः समाप्ता संवत् १८६० ॥

The older leaves of the MS. show the marginal mark (now painted over) वि· र·; the first and last leaves of the modern portion, भाट्टभास्कर. [H. T. COLEBROOKE.]

2207.

1366. Foll. 43; size 8¾ in. by 3¾ in.; 15–19 lines in a page.

Bhāṭṭabhāskara, a controversial treatise on *Mīmāṃsā* topics, by *Jīvadeva*, son of *Āpadeva*, the *Dharmapramāpariccheda*, incomplete. The same chapter in Rājendralāla Mitra's Notices, vii., p. 126, no. 2356. See Hall's Index, p. 188, no. lix.

The first two leaves are lost, fol. ३ begins: ... ष्ठ दशाख्यातवाच्यत्वात्तदन्तर्गतं त्रिधित्रयमाख्यातत्वेन रूपेण तामभिधत्ते । There are some more leaves lost after fol. 27. The *Rāṇaka* is often quoted, in opposition to the *Miśrāḥ*.

Colophon: इति श्रीमदापदेवात्मजजीवदेवकृतौ भाट्टभास्करे धर्मप्रमापरिच्छेदः ॥ संवत् १७३९ आश्वीनवदि त्रयोदश्यां भौमे ज्योतिर्विज्जगन्नाथो व्यलीलिखत् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2208.

1303b. Foll. 58; size 13¾ in. by 4⅜ in.; six lines in a page; written in the Bengali character, on coloured paper.

Tattvasiddhānta, a short treatise on the principles of the *Mīmāṃsā*, by *Vidyānidhi*?.

It begins:

शिवं सोमं समाराध्य श्रीमान् विद्यानिधिः सुधीः ।
तनु(ते) तत्वसिद्धान्तं मीमांसार्णवतत्वतः ॥

तत्र मीमांसायाः प्रथमं सूत्रं अथातो धर्मजिज्ञासेति यदा हि धर्मजिज्ञासानन्तरं शास्त्रमारभ्यमानं दृश्यते तदा नूनमिदं शास्त्रं धर्मप्रतिपादनप्रयोजनमित्यवगम्यते ।

Date of the copy: लिखितस्तत्त्वसिद्धान्तः श्रीकृष्णचन्द्रेण शर्मणेति ॥ शकाब्दाः १७२८ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2209.

1322. Foll. 74; size 12¾ in. by 4½ in.; yellow paper; large regular writing in the Bengali character; seven lines in a page; written about Colebrooke's time.

Adhikaraṇakaumudī, by *Rāmakṛishṇa*. See Rāj. Mitra's Notices, ii., p. 67, no. 634.

It begins:

नन्दसूनुं नमस्कृत्य सर्वलोकेश्वरेश्वरं ।
निरूप्यते ऽधिकरणं रामकृष्णेन विश्रुतं ॥

अधिकृत्य क्रियते ऽर्थाद्विचारो यस्मै तदधिकरणं मीमांसासिद्धान्तस्तस्याङ्गानि पञ्च यथाह भट्टः

विषयो विषयश्चैव पूर्वपक्षस्तथोत्तरं ।
निर्णयश्चेति पञ्चाङ्गं शास्त्रे ऽधिकरणं स्मृतं ॥

The single topics of the *Mīmāṃsā* are introduced by special headings: (the first is परिषदधिकरणं, Rāj. M.); अथ रात्रिसत्राधिकरणं fol. 2*b*; अथ विश्वजिदधिकरणं fol. 3*b*; अथ सर्वस्वदाक्षिण्याधिकरणं fol. 4*a*; अथ होलाकाधिकरणं fol. 4*b*; अथ फलचमसाधिकरणं and अथ सर्वपिण्डाधिकरणं fol. 5*a*; अथ हविरुभयत्वाधिकरणं fol. 5*b*; अथ गृहेकत्वाधिकरणं and अथ तदर्थशास्त्राधिकरणं fol. 6*a*; अथ निषादस्थपत्यधिकरणं and अथ रथकाराधिकरणं fol. 7*a*; अथ तन्त्रन्यायः fol. 7*b*; अथ प्रसङ्गन्यायः fol. 8*b*; अथाङ्गस्य प्रधानावृत्त्यप्रयोजकत्वन्यायः and अथ योगसिद्ध्यधिकरणं fol. 9*b*; अथ कर्मण्यारम्भाधिकरणं fol. 10*b*; अथ शंय्वधिकरणं fol. 11*a*; अथ देवताधिकरणं fol. 12*a*; अथ कौण्डपायिनामयनाधिकरणं fol. 12*b*; अथ यागदानहोमाधिकरणं fol. 13*a*; अथ पादाहवनीयन्यायः fol. 14*a*; अथ पदिन्यायः fol. 14*b*; अथ स्त्र्याग्निष्टेज्याधिकरणं fol. 15*a*; अथ कृष्णलन्यायः and अथ कपालाधिकरणं fol. 16*a*; अथार्थवादाधिकरणं fol. 16*b*; अथ विरोधाधिकरणं fol. 17*a*; अथ प्रतिनिध्यधिकरणं fol. 17*b*; अथ फ (leg. फल) भूमा fol. 19*a*; अथानुषङ्गाधिकरणं fol. 19*b*; अथ देवतासाहित्यं fol. 20*a*; अथ विकल्पः fol. 21*a*; अथ यावज्जीवाधिकरणं fol. 23*a*; अथ जातेष्ट्याधिकरणं fol. 23*b*; अथ काम्यस्य नित्यापेक्षया विलम्बिताधिकरणं fol. 24*a*; अथ तदन्तापकर्षन्यायः and अथ तदाद्युत्कर्षन्यायः fol. 25*a*; अथ संयोगपृथक्त्वन्यायः fol. 26*a*; अथ व्यक्तिवचनाधिकरणं fol. 27*a*; अथ पर्णपुराणन्यायः, अथ दण्डापूपन्यायः and अथ घूतपर्णन्यायः fol. 27*b*; अथ कपिञ्जलाधिकरणं fol. 28*a*; अथ तक्षसूत्राधिकरणं and अथारम्भणीयान्यायः fol. 28*b*; अथाङ्गस्य प्रधानकालान्वयानन्वयौ fol. 29*a*; अथ समं स्यादश्रुतत्वादिति न्यायः and अथानेकार्थत्वाकल्पना fol. 29*b*; अथ प्रक्रमाधिकरणं and अथ पृथग्विधौ गुणविधानासंभवः fol. 30*a*; अथ सर्वशक्त्यधिकरणं fol. 30*b*; अथ तिर्यगधिकरणं fol. 31*a*; अथ पश्वधिकरणं fol. 32*a*; अथ सहसाहित्यविवेकः fol. 32*b*; अथ खलेवालीन्यायः and अथ प्रतिपत्यधिकरणं fol. 33*a*; अथाष्टमिकविकृत्यधिकरणं fol. 33*b*; अथ धान्यमस्याधिकरणं and अथोहाधिकरणं fol. 34*a*; पाशाधिकरणं fol. 35*a*; अथ कालशौचाधिकरणं fol. 35*b*; अथ हेतुवन्निगदाधिकरणं and अथारुणान्यायः fol. 36*a*; अथ सोमयाजिन्यायः fol. 36*b*; अथाक्ताधिकरणं fol. 37*a*; अथामिक्षाधिकरणं fol. 37*b*; अथात्युदितेष्टिन्यायः fol. 38*a*; अथ हविरूपलक्षणाधिकरणं fol. 38*b*; अथ प्राशाधिकरणं fol. 39*a*; अथ विविदिष(leg. प्त्र)धिकरणं fol. 39*b*; अथ स्मृत्यधिकरणं fol. 40*a*; अथ ज्योतिरधिकरणं fol. 40*b*; अथ वैश्वानराधिकरणं fol. 41*a*; अथ गुणचिकृत्यधिकरणं fol. 41*b*; अथ क्रमः fol. 42*a*; अथ श्रुतिलिङ्गादिन्यायः fol. 43*b*; अथ विधिनियमादिः fol. 48*a*; अथ श्रुतशब्दात्यागः fol. 50*b*; अथ विध्यनुवादवैषम्यं fol. 51*a*; अथ नित्यानित्यवैषम्यं fol. 51*b*; अथ सापेक्षत्वनिरपेक्षत्ववैषम्यं fol. 52*a*; अथ द्वयोः प्रणयन्तीत्यधिकरणं fol. 52*b*; अथ परिभाषाधिकरणं fol. 54*b*; अथ सर्वनामा(धि)करणं fol. 55*b*; अथ निषेधपर्युदासौ fol. 56*a*; अथ यद्गुक्तन्यायः(?) fol. 61*a*; अथानुयाजाधिकरणं fol. 61*b*; अथ शत्र्वधिकरणं fol. 62*a*; अथ कलञ्जाधिकरणं fol. 64*a*; अथ लिङ्गसमवायन्यायः fol. 64*b*; अथ प्रकृतिविकृतिभावव्यस्था (leg. व्यवस्था?) fol. 65*a*; अथ स्थालीपुलाकन्यायः fol. 70*b*.

The last words are: भिनत्तीति सर्वं समञ्जसं ॥ इत्यधिकरणकौमुदी समाप्ता ॥

[H. T. Colebrooke.]

2210.

1464a. Foll. 127; size 8¾ in. by 3¾ in.; 9–13 lines in a page.

Vidhirasāyana-Sukhopajīvinī, a commentary on the *Vidhirasāyana*, composed, as was the *Vidhirasāyana* itself, by *Apyayī Dīkshita*, son

of *Raṅgarāja Adhvarivara,* of the family of *Bharadvāja.* The *Vidhirasāyana* is a metrical treatise on the three kinds of *vidhi.* For the correct form of the author's name see no. 2211.

It begins:

उद्घाट्य योगकलया हृदयाब्जकोशं
धन्यैश्चिरादपि यथारुचि गृह्यमाणः ।
यः प्रस्फुरत्यविरतं परिपूर्णरूपः
श्रेयः स मे दिशतु शाश्वतिकं मुकुन्दः ॥ १ ॥
जन्मस्थानलयं समस्तजगतां यस्यैव लीलायितं
यस्मिन्नायतने भवस्थिरमहापाशक्षयः प्राणिनाम् ।
तद्ब्रह्मादिभिरप्यगम्यविभवं विश्वाधिकं शाश्वतं
सांबं ब्रह्म रसालमूलरसिकं पश्येयमन्तर्दृशा ॥ २ ॥
यत् कुमारिलमतानुसारिणा निर्मितं विधिरसायनं मया ।
पद्यरूपमनतिस्फुटाशयं तत् सुखावगतये विविच्यते ॥ ३ ॥

प्रारिप्सितप्रकरणाविघ्नपरिसमाप्तये सूत्रकारस्य महर्षेरनुस्मरणरूपं मङ्गलमाचरन्नेव प्रकरणारम्भं तावदाक्षिप्य समाधत्ते ॥ विख्याता मुनिवर्यसूक्तिषु विधास्तिस्रो विधिस्रोतसामाचार्यैर्विशदं विविक्तविषयास्ताश्च व्यवस्थापिताः ॥ किं तत्रास्ति विचार्यमार्यमथिते मार्गे निसर्गोज्ज्वले (*r.* ०ज्ज्व०) नानोदाहरणैस्तु ताः प्रविशदीकर्तुं प्रवर्तामहे॥१॥ मुनिवर्यस्य भगवतो जैमिनेः सूत्रेषु विधिर्वा स्यादपूर्वत्वात्(I., 2, 19) नियमार्थो वा श्रुतिरुच्यते(IV., 2, 24) परिसंख्येत्येवमादिषु (I., 2, 42) त्रयो विधिप्रकाराः प्रसिद्धाः ॥ अपूर्वविधिर्नियमविधिः परिसंख्याविधिश्चेति ते च भट्टपादैः परस्परासंकीर्णविषयतया स्पष्टमेवोपपादिताः तत्र स्वत एव निरवद्ये ग्रन्थकारैश्च बहुभिर्निष्कर्षं प्रापिते ऽपूर्वविध्यादिविभागे नूतनं किंचिद् विचारणीयं नास्त्येव तथाप्यपूर्वविध्यादीनां द्वादशस्वध्यायेषु विप्रकीर्णैरिहापूर्वविध्यादिलक्षणविचारव्याजेन तत्र तत्र प्रदर्शनीयैरुदाहरणविषयैस्तमेवार्थं स्पष्टीकर्तुं प्रकरणमिदमारभ्यत इत्यर्थः ॥

The *apūrvavidhilakshaṇākshepa* ends fol. 64*a*, the *niyamavidhilakshaṇākshepa* fol. 68*a*, the *parisaṅkhyālakshaṇākshepa* fol. 73*b*. Then follows the *trividhavidhilakshaṇākshepaparasparātideśa,* after that (fol. 76*b*) the *udāharaṇākshepa,* ending fol. 100*b* with the colophon: इति . . . अपूर्वनियमविध्युदाहरणाक्षेपपूर्वपक्षः समाप्तः ॥ The next and last part of this copy begins (fol. 101*b*):

एवमपूर्वविध्यादिलक्षणोदाहरणगणमाक्षिप्य प्रदर्शितेष्वपि केचिदाक्षेपाः शास्त्रमर्यादामात्रमाश्रित्य प्रदर्शिताः न तु न्यायमाश्रित्य न्यायान्वेषणे तु ते ऽपि प्रशिथिला इत्याक्षेपव्याजेन तत्तदाक्षेपोपजीव्यशास्त्रमर्यादाक्षेपं कृत्स्नस्यापि शास्त्रस्य परस्परविरुद्धार्थत्वशङ्कावहं स्थालीपुलाकन्यायेन प्रदर्शयिष्यामीति प्रतिजानीते ॥

Colophon on fol. 76*b*: इति श्रीमदद्वैतविद्याचार्यश्रीभरद्वाजकुलजलधिकौस्तुभश्रीविश्वजिद्याजिश्रीरङ्गराजाध्वरिवरसूनोरप्पयदीक्षितस्य कृतौ विधिरसायनसुखोपजीविन्यां त्रिविधविधिलक्षणाक्षेपपरस्परातिदेशः ॥

It breaks off with: सत्यमेव वदितव्यमित्यादीनामेव कारश्रुत्या नियमत्वमन्यत्र तु फलेनैव नियमपरिसंख्याव्यपदेश इति एवं दृष्टार्थः सर्वो ऽपि विधिर्नियमविधिरिति सर्वो ऽपि निषेधः परिसंख्येति चाङ्गीकृत्यापूर्वविध्यादीनां लक्षणानि विभज्य दर्शयिष्यन्त इत्यर्थः तान्येव लक्षणान्याह ॥

See Hall's Index, p. 194, no. lxxxi.; Burnell's Tanj. MSS., p. 86. [H. T. COLEBROOKE.]

2211.

1642. Foll. 48; size 9⅜ in. by 3 in.; fairly good, small Devanāgarī writing; 9–11 lines in a page.

Upakrama-parākrama, a treatise on "the relative importance attaching to right initiation and the proper completion of ceremonies" (Hall's Index, p. 192, no. lxxv.), by *Appayya Dīkshita,* son of *Raṅgarāja.*

It begins:

उपक्रमस्य प्रबलत्वमूचिरे
यथोपसंहारविरोधिनो बुधाः ।
प्रतिष्ठितां तामिह तर्कसंततिं
प्रबोधयामः प्रतिकूलजल्पितान् ॥

मीमांसकास्तावदुपक्रमोपसंहारयोर्विरोधे सत्युपक्रमस्य प्राबल्यं पापमेवमाहुः। सर्वस्यापि शब्दस्य स्वार्थलंघने विरोधः कारणं। स च प्रतियोगिनि दृष्टे ज्ञायते । ०

It ends:

विद्वद्गुरोर्विहितविश्वजिदध्वरस्य
श्रीसर्वतोमुखमहाव्रतयाजिसूनोः ।
श्रीरंगराजमखिनः श्रितचंद्रमौलिर्
अपय्य(*r.* अप्पय्य)दीक्षित इति प्रथितस्तज्ज्ञः(*r.* तनूजः)॥
अकरोदयमक्लिष्टमात्मबुद्धिविशुद्धये ।
उपसंहृतदुर्न्यायमुपक्रमपराक्रमं ॥

इति श्रीमद्भरद्वाजकुलजलधिकौस्तुभश्रीमदद्वैतविद्याचार्यश्रीरंगराजाध्वरिवरसूनोरप्पदीक्षितस्य कृतिरुपक्रमपराक्रमः संपूर्णः॥ संवत् १८२३ हेमलंबीनामसंवत्सरे ०लिखितमिदं बालकृष्णेन परोपकारार्थं॥

[H. T. Colebrooke.]

2212.

1222. Foll. 63; size $11\frac{1}{8}$ in. by $3\frac{1}{2}$ in.; seven lines in a page.

Pratyakshaparīshṭisūtra, a commentary on the third *sūtra* of the *Mīmāṃsāśāstra,* by *Upādhyāya Sucarita Miśra.*

It begins:

तस्य निमित्तपरीष्टिरिति सूत्रम्॥ अस्यायमर्थः। तस्य धर्मस्य यन्निमित्तं प्रमाणं चोदनाभिधानं तत्परीष्टिः कर्त्तव्येति।

Foll. ३ and ४१–४४ are wanting.

[H. T. Colebrooke.]

2213.

2100b. Foll. 17; size $9\frac{5}{8}$ in. by $4\frac{3}{8}$ in.; foll. 1–6 sixteen lines, foll. 7–17 thirteen lines in a page.

Vidhivāda, incomplete at the end. The name of the author does not appear. The subject of this treatise may be seen from the opening sentence:

उदरकामः पचेत स्वर्गकामो यजेतेत्यादि विधिवाक्यं पाकयागादौ प्रवर्त्तकम्। तस्य च तथात्वं न साक्षात्। अनुत्पन्नानां ततोऽप्रवृत्तेः। किं त्वर्थज्ञानद्वारेति। तस्य प्रवर्त्तकत्वोपपत्तये प्रवर्त्तकज्ञानविषये लिङः शक्तिरिति सर्वेषामेवानुमतत्वात्।

[Gaikawar.]

2214.

256a. Foll. 30; size $11\frac{1}{4}$ in. by 3 in.; eight lines in a page; written in the 16th century.

Adhyayanavidhicarcā, a treatise on the utility and necessity of studying the *Mīmāṃsā,* by *Lakshmīdhara Ācārya.*

It begins:

भवदेवादयः सर्वे निबन्धाः सन्ति यद्यपि।
तथापि तेषामस्येह सतां प्रत्यक्षमन्तरम्॥

अथेह चतुर्णां पुरुषार्थत्वेन सकललोकाभिमतानां धर्म्मार्थकाममोक्षाणां प्रथमनिर्द्दिष्टो धर्म्म एव प्रधानं यस्मादर्थकाममोक्षास्तत एव प्राप्यन्ते तद्विज्ञाने च चतुर्द्दशशास्त्राण्युपायत्वेन पुराणन्यायमीमांसाधर्म्मशास्त्राङ्गमिश्रिताः वेदाः स्थानानि विद्यानां धर्म्मस्य च चतुर्द्दशेत्यादियाज्ञवल्क्यादिवचनप्रसिद्धानि। तत्राप्यन्यानि त्रयोदश शास्त्राणि न मीमांसां विना कस्मैचिदर्थाय पर्य्याप्नानीत्यादर्शः सर्वशास्त्राणामियं मीमांसेति लोकानुग्रहाय परमकारुणिको जैमिनिस्तां प्राणैषीत्॥ अथातो धर्मजिज्ञासेत्यत्र प्रसिद्धाथशब्दस्यानन्तर्याभिधायित्वेन सामर्थ्यादध्ययनानन्तर्यमवगम्यते। करिष्यमाणाया वेदार्थविचारात्मिकाया धर्मजिज्ञासाया अध्ययनानन्तरमेव भावात्। उक्तं च तन्नु वेदाध्ययनं तस्मिन्सति हि सावकल्पत इति।

It ends:

तस्मात् सर्वेषु पक्षेषु दूषणानां परिहर्त्तुं शक्यत्वात् तत्तत्पक्षस्वीकारेऽपि न कश्चिद् दोषः। तेनाध्ययनविधेर्दृष्टार्थत्वेनार्थत्वात् अर्थगतसंदेहविपर्ययनिरासार्थं मीमांसाशास्त्रमारभ्यमिति॥

[H. T. Colebrooke.]

2215.

1597g. Foll. 20 (originally १–२२); size $9\frac{3}{4}$ in. by $3\frac{1}{4}$ in.; 7–11 lines in a page; old fair writing, but written by two different hands, the first part perhaps in the beginning of the 16th century.

Bhāvanāviveka, a *Mīmāṃsā* tract on the nature of *bhāvanā,* by *Maṇḍana Miśra.* Foll. ३ and १८ are lost; some leaves are full of small holes.

It begins:

संसर्गमोहितधियो विविक्तं धातुगोचरात्।
भावात्मानं न पश्यंति ये तेभ्य(:) स विविच्यते॥१॥

तथा ह्याहुः॥

समानाधिकरण्यात्तदर्थभेदाभिधानतः।
न तादर्थ्यानुमाना.. वृक्षतां शिंशिपाश्रुतिः*॥२॥

---

* Read वृक्षतांशिंशपाश्रुतिः; cf. वृक्षतांशिंशपादिगोचरः fol. 2*a*, l. 1.

इह षलु(*r.* खलु) गगन(०कुसुम?)शशविषाणयोरक्रियमाण-योरभवतोभैवतश्च घटादेस्तथान्याद्भवत्यर्थस्य(?) कर्त्तुः करोतिकर्मता तथा भवन्तुः(*sic!*) करोत्यर्थस्य कर्त्ता प्रयोजक इतिetc.

The colophon is: इत्युपाध्यायमंडनमिश्रविरचितो ऽयं भावनाविवेकः समाप्तः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2216.

3046. Foll. 90; size $11\frac{1}{2}$ in. by 5 in.; eight lines in a page; very large writing, of the 17th century.

Mīmāṃsāratna, a treatise on *pramāṇa* and *prameya* (*Pramāṇaprameyavidhiratnātmaka*), by *Raghunātha Bhaṭṭācārya*. The MS. contains only the second *pariccheda* called *Mīmāṃsāprameyaratna*. Though the *padārthas* are similar to those of the *Vaiśeshika*, yet the work seems to belong to the *Mīmāṃsā*. *Jaimini* receives the epithet *Bhagavān*, fol. 83*b* (सूत्रयतो भगवतो जैमिनेः). *Pārthasārathi* is quoted fol. 1*b*, *Vallabhācārya* fol. 29*a*, *Kāśikākṛitaḥ* fol. 40*a*, *Vācaspatimiśrāḥ* fol. 63*a*, etc.

It begins:

तदेतन्निरूपितमपि प्रमाणषट्कं स्वोचितं प्रमेयमंतरेणासदनिर्वचनीयमेव वा स्यादिति तदर्थं तदपि निरूप्यते। तच्च संक्षेपतो द्विविधं भावो ऽभावश्चेति। तत्राद्यो द्रव्यगुणकर्मसामान्यविषयताशक्तिवैशिष्ट्यभेदेन सप्तविध इति प्रांचः। वैलक्षण्यमपि पदार्थांतरं यतः पंचाशद्वर्णानां नीला उणादेश्च विलक्षणव्यवहार इति नव्याः। द्रव्याणि तु वैशेषिकस्वीकृतानि नव वर्णस्तमश्चेत्येकादशेति प्रांचः। पार्थसारथिस्तु मनःपृथिव्यादीनामन्यतरदन्यदेव वा तमस्तु पृथिव्येव विरला नीला नीहारवँ (*r.* ०वत्) तादृशं जलं न तु द्रव्यांतरमित्याह।

Single sections end: fol. 16*a* इति द्रव्यपदार्थः; fol. 43*a* इति गुणनिरूपणं; fol. 49*b* इति क्रियानिरूपणं. The other sections are not distinctly marked, but the next *padārtha* after क्रिया is सामान्य. Fol. 64*b*, अभाव seems to follow on विशेष (तस्मात्त संत्येवातींद्रिया विशेषाः। अथाभावः)।

It ends:

यस्य प्रमेयरत्नैरात्मानं भूषयितुमिछास्ते(*sic!*)।
विद्यालंकृतिकृतिनः कृतिरेषा कल्पतां तेन ॥

किं च।

रघुनाथस्य कृतिनः कृतिः कौशलशालिनी।
मीमांसातत्त्वजिज्ञासोर्भवितानंददायिनी ॥

इति विद्यालंकारश्रीरघुनाथभट्टाचार्यकृते मीमांसारत्ने प्रमाणप्रमेयविधिरत्नात्मके प्रमेयरत्नाख्यो द्वितीयः परिछेदः ॥ श्रीसर्वविद्यानिधानकवींद्राचार्यसरस्वतीनाम् ॥ ॥ मीमांसाप्रमेयरत्नं ॥ [DR. J. R. BALLANTYNE.]

2217.

1950. Foll. 144; size $9\frac{3}{8}$ in. by $3\frac{7}{8}$ in.; 9–12 lines in a page; fair old writing, of the 17th century.

(*Tarkacintāmaṇi?*). This title does not appear in the MS. itself, but is taken from the notes of John Taylor, on the first and on the last page. There is no introduction at the beginning, no colophon at the end, the last leaf breaking off abruptly.

The MS. begins:

श्रीवेदव्यासाय नमः॥ यच्चेदमुच्यते वेदस्यापौरुषेयत्वे आप्तवाक्यत्वादिरूपस्य प्रमाणशब्दलक्षणस्याभावात् प्रामाण्यं न स्यादिति तन्न। पद्धतौ निर्दोषशब्दत्वं निर्दोषवाक्यत्वं वा आगमलक्षणमित्युक्तत्वात्।

It is a critical discussion of topics belonging to the *Pūrvamīmāṅsā*. It very often quotes from three works which are shortly called *Paddhati*, *Maṇi* and *Sudhā*. Other authorities are: the *Nyāyāmṛita*, fol. 11*a*; the *Pramāṇalakshaṇaṭīka*, ibid.; the *Padamañjarī*, fol. 130*b*; the *Karmanirṇaya*, fol. 134*b*; the *Bhaṭṭa*, fol. 47*b*; the *Bhāṭṭa*, fol. 77*a*; the *Prābhākara*, ibid.; the *Naiyyāyika*, fol. 48*b*; the *Sāṅkhya*, fol. 76*b*; *Udayana*, fol. 90*b*. The latter occurs in the sentence ॥ आख्यातस्योदयनोक्तकृत्यर्थत्वभंगः ॥ There are many such phrases in this work, which look like *sūtras*. In the second half the work turns on grammatical subjects, see f.i. fol. 80*a*: एतदप्याह। लिङाद्यर्थेष्विष्टसाधनत्वमेवेति।; fol. 124*b*: ॥ कृत्यादिवृत्तित्रयस्य बलाबलनिर्णयः ॥ On *bahuvrīhi*, p. 133*b*, foll. [J. TAYLOR.]

F. VEDĀNTA.

1. *Sūtra.*

2218.

3070. Foll. 13; size 10¼ in. by 4½ in.; nine lines in a page.

Vedāntasūtra, the aphorisms of the *Vedānta* philosophy, ascribed to *Bādarāyaṇa,* in four *adhyāyas* with four *pādas* each.

See Hall's Index, p. 86, no. i.; Aufrecht's Oxford Cat., p. 220, etc.

Printed together with the commentaries of *Śaṅkara, Rāmānuja* and *Madhva.*

[J. R. BALLANTYNE.]

2219.

1725a. Foll. 9; size 8⅛ in. by 3½ in.; eleven lines in a page.

Vedāntasūtra, a second copy, dated: **संवत् १७३१ माघकृष्ण १३ लि॰ लालाख्येन ॥**

It has the inscription: **इदं पुस्तकं नारायणभट्ट-पौत्रस्येदं पुस्तकं ॥** [H. T. COLEBROOKE.]

2220.

1052d. Foll. 11 (folded together); size 16¼ in. by 3¾ in.; six lines in a page; fairly written in the Bengalī character, on coloured paper.

Śārīrakasūtra, a third copy.

[H. T. COLEBROOKE.]

2221.

1922a. Foll. 9; size 10¼ in. by 4¾ in.; twelve lines in a page.

Vyāsasūtra, a fourth copy of the *Vedānta* aphorisms. [J. TAYLOR.]

2222.

2833b. Foll. 7; size 7 in. by 8⅝ in.; 14 or 15 lines in a page; large modern writing.

Śārīrakasūtra, a fifth copy, incomplete, ending with the tenth *sūtra* of the second *pāda* of the second *adhyāya.*

[SIR CHARLES WILKINS.]

---

2. *Śaṅkara's Bhāshya, and commentaries on it.*

2223.

3086. Foll. 424; size 10¾ in. by 3½ in.; good Devanāgarī writing of 1502–5 A.D.; eight lines in a page.

Śārīrakamīmāṃsābhāshya, by *Śaṅkarācārya,* son of *Śivaguru,* pupil of *Govindācārya,* who was a pupil of *Gauḍapāda* (Aufrecht, Cat. Cat., p. 626). *Śaṅkara* was a native of Kerala (Malabar), and wrote the *Śārīrakabhāshya* about A.D. 804 (see K. B. Pathak's article, "The date of *Saṃkarācārya,* Ind. Antiqu. XI., p. 174). Other dates in *Śaṅkara's* life were pointed out by Aufrecht, Oxford Catalogue, pp. 247–252.

See Hall's Index, p. 86, no. ii.; Aufrecht's Oxford Cat., p. 221; Weber's Berlin Cat. (1853), p. 176, etc. The *Bhāshya* is printed, with *Govindānanda's Bhāshyaratnaprabhā,* in the Bibliotheca Indica (1863). For other editions, see Haas' Brit. Mus. Cat., p. 10; a complete German translation by Dr. Paul Deussen, Leipzig, 1887; Part I. of Ballantyne's Aphorisms of the *Vedānta* Philosophy (Mirzapore 1851) contains the first *pāda* only. Banerjea's English translation in the Bibliotheca Indica (fasc. I., 1870) has not been continued.

Adhy. I., foll. 136 (dated: **संवत् १५६२ वर्षे श्रावणसुदि ८ अष्टमी कुजे ॥**); *Adhy.* II., foll. 130; *Adhy.* III., foll. 113 (**संवत् १५५९ वर्षे मार्गशिरवदि १३ त्रयोदशी रवे विशाखानक्षत्रे ॥**); *Adhy.* IV., foll. 45.

[SIR CHARLES WILKINS.]

2224–2227.

2447, 2448, 2449, 2450. Foll. 110, 104, 98, 39 resp.; size 12–12¼ in. by 4¾–5¼ in.; ten lines in a page; writing fair. Many leaves have a painted margin.

Śārīrakamīmāṃsābhāshya, a second copy of *Śaṅkara's* commentary on the *Vedāntasūtras*.

Each volume contains one *adhyāya*. Foll. ६१–६४ in vol. ii. are misplaced after fol. ६८.

[R. Johnson.]

2228.

1922b. Foll. 500 (10–499); size 10–10¼ in. by 4¾ in.; 10–13 lines in a page; very good writing.

Śārīrakamīmāṃsābhāshya, a third copy of *Śaṅkara's* commentary, in five parts:

Foll. 10–49. The first *pāda* of the first *adhyāya*.

Foll. 50–144. The remaining three *pādas* of the first *adhyāya*.

Foll. 145–261. The second *adhyāya*.

Foll. 262–351. The third *adhyāya*.

Foll. 352–500. Another complete copy of the third *adhyāya* (ends fol. 457*a*) and the fourth *adhyāya*. [J. Taylor.]

2229, 2230.

928, 853. Foll. 149 and 90 resp.; size 12¼ in. by 4⅝ and 4½ in. resp.; generally twelve lines, but in vol. ii., foll. 63–90, ten lines in a page; fair, modern writing.

Śārīrakamīmāṃsābhāshya, a fourth copy.

Vol. I. Foll. 1–32, the first *pāda* of the first *adhyāya* (ends fol. 32*a*), and the beginning of the second *pāda*.

Foll. 33–84, the second, third and fourth *pādas* of the first *adhyāya*.

Foll. 85–149, the second *adhyāya*.

Vol. II. Foll. 1–62, the third *adhyāya*.

Foll. 62–90, the fourth *adhyāya*.

[H. T. Colebrooke.]

2231.

2570. Foll. 117; size, folio 15¼ in. by 9½ in.; European paper (watermark 1804); Telugu character; 42–48 lines in a page; bound in hairy deerskin.

Śārīrakamīmāṃsābhāshya, by *Śaṅkarācārya*.

Adhy. I. ends fol. 43*b*; II., fol. 72*b*; III., fol. 102*b*; IV., fol. 117*b*.

[Mack. Coll.]

2232.

2799b. Foll. 114 (38–151); size 9⅝ in. by 3¾ in.; foll. 38–60 eight to thirteen lines, foll. 61–151 ten lines in a page; fair writing.

Śārīrakamīmāṃsābhāshya, the first *pāda* of the first *adhyāya* (ends fol. 60*b*), and the three last *pādas* of the second *adhyāya*.

[Coll. of Fort William.]

2233, 2234.

1188, 1100. Foll. 137 and 207 resp.; size 13 in. by 3 in.; vol. i. 8 or 9 lines, vol. ii. 7 or 8 lines in a page; fair writing.

Bhāmatī, or *Śaṅkarabhagavatpādabhāshyavibhāga*, a commentary on *Śaṅkara's Bhāshya*, by *Vācaspati Miśra*, pupil of *Mārttaṇḍatilaka Svāmin*.

See Hall's Index, p. 87, no. iii.; Weber's Berlin Catalogue, p. 177, no. 608; Burnell's Tanj. MSS., p. 86. *Vācaspati Miśra* lived under a king *Nṛiga*, and composed this commentary after the *Nyāyakaṇikā*, the *Tattvasamīkshā*, the *Tattvabindu*, and other philosophical works (see the verses at the end of the edition). The *Bhāmatī* was published in the Bibliotheca Indica, Benares 1880, by *Bāla Śāstrī*.

This is a defective old copy, the deficiencies of which were made up by a later scribe.

Vol. I. The first *adhyāya*, throughout in the old handwriting.

It begins:

अनिर्व्याच्याविद्याद्वितयसचिवस्य प्रभवतो
विवर्ता यस्यैते वियदनिलतेजोऽब्वनयः ।
यतश्चाभूद्विश्वं चरमचरमुच्चावचमिदं
नमामस्तद्ब्रह्मापरिमितसुखज्ञानममृतम् ॥ १ ॥

नि(ः)श्वसितमस्य वेदा वीक्षितमेतस्य पञ्च भूतानि ।
स्मितमेतस्य चराचरमस्य च सुप्तं महाप्रलयः ॥ २ ॥

षड्भिरङ्गैरुपेताय विविधैरव्ययैरपि ।
शाश्वताय नमस्कुर्मो वेदाय च भवाय च ॥ ३ ॥

मार्त्तण्डतिलकस्वामिमहागणपतीन्वयम् ।
विश्ववन्द्यान्नमस्यामः सर्वसिद्धिविधायिनः ॥ ४ ॥

ब्रह्मसूत्रकृते तस्मै वेदव्यासाय वेधसे ।
ज्ञानशक्त्यवताराय नमो भगवतो हरेः ॥ ५ ॥
नत्वा विशुद्धविज्ञानं शङ्करं करुणाकरम् ।
भाष्यं प्रसन्नगम्भीरं तत्प्रणीतं विभज्यते ॥ ६ ॥

आचार्यकृतिनिवेशनमप्यवधूतं वचो ऽस्मदादीनाम् ।
रथ्योदकमिव गङ्गाप्रवाहपाथः(पातः the other [copies) पवित्रयति ॥ ७ ॥

अथ यदसंदिग्धमप्रयोजनं च न तत्प्रेक्षावत्प्रतिपित्सागोचरः यथा समनस्केन्द्रियसंनिकृष्टः स्फीतालोकमध्यवर्त्ती घटः कर(f)टदन्ता वा तथा चेदं ब्रह्मेति व्यापकविरुद्धोपलब्धिः ।

The second *pāda* begins fol. 72*b*, the third fol. 82*b*, the fourth fol. 119*a*.

Vol. II. Foll. 1-91, the second *adhyāya*, in a more recent handwriting.

It begins:

स्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्ग इति॰ (*sū.* 1) । वृत्तवर्तिष्यमाणयोः समन्वयविरोधपरिहारलक्षणयोः संगतिप्रदर्शनाय सुखग्रहणाय चैतयोः संक्षेपतस्तात्पर्यार्थमाह प्रथमे ऽध्याय इति ।

The second *pāda* begins fol. 23*b*, the third fol. 66*a*, the fourth fol. 83*a*.

Foll. 92-175, the third *adhyāya*, in the old handwriting, except the first three leaves.

It begins:

तदन्तरप्रतिपत्तौ॰ (*sū.* 1) । द्वितीयतृतीयाध्याययोर्हेतुहेतुमद्भावलक्षणं संबन्धं दर्शयन् सुखावबोधार्थमर्थसंक्षेपमाह द्वितीये ऽध्याय इति ।

The second *pāda* begins fol. 101*b*, the third fol. 118*b*, the fourth fol. 165*a*. Fol. 176, which is nearly illegible, is the first leaf of this *adhyāya* in the old handwriting.

Foll. 177-207 the fourth *adhyāya*, in the old handwriting.

It begins:

नाभ्यर्थ्या इह सन्तः स्वयंप्रवृत्ता न चेतरे शक्याः ।
मत्सरपित्तनिबन्धनमचिकित्स्यमरोचकं येषाम् ॥
शङ्के संप्रति निर्विशङ्कमधुना स्वाराज्यसौख्यं वहन्
नेन्द्रः सान्द्रतपःस्थितेषु कथमप्युद्वेगमभ्येष्यति ।
यद्वाचस्पतिमिश्रनिर्मितमितव्याख्यानमात्रस्फुटद्
वेदान्तार्थविवेकवञ्चितभवाः स्वर्गे ऽप्यमी नि(ः)स्पृहाः ॥

सनातनस्य । आवृत्तिरसकृदुपदेशात् (*sū.* 1) । साधनानुष्ठानपूर्वकत्वात् फलसिद्धेः विषयक्रमेण विषयिणोरपि तद्विचारयोः क्रममाह तृतीये ऽध्याय इति । [H. T. COLEBROOKE.]

2235.

442. Foll. 418; size 7 in. by $10\frac{5}{8}$ in.; 22 or 23 lines in a page; beautiful writing, with painted margin.

Bhāmatī, a second copy, in two parts: foll. 1-275 the first (ends fol. 175*a*) and the second *adhyāyas*; foll. 277-418 the third (ends fol. 380) and the fourth *adhyāya*.

[H. T. COLEBROOKE.]

2236.

1338b. Foll. 267; size $11\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{1}{2}$-$4\frac{3}{4}$ in.; 10-15 lines in a page; fair writing; with many coloured leaves.

Bhāmatī, a third copy.

Foll. 20-202 (१-१८२) the first and the second *adhyāyas*, dated: इदं पुस्तकं लिखितं गदाधरभट्टेन पद्मनाभभट्टात्मजेन ॥ संवत् १८०८ चित्रभानसंवत्सरे माघमासे शुक्लपक्षे षष्ठ्यां भृगुवासरे ॥

Fol. 203*a* contains quotations from various *Upanishads*, beginning: शं नो मित्रः ॥ १ ॥ सह नाववतु २ यश्छंदसामृषभः । ३ । अहं वृक्षस्य रेरिवा । ४ । पूर्णमदः पूर्णमिदं ०

Foll. 204–261 (without original numbers). The third *adhyāya*.

Foll. 262–286 (१–२५). The fourth *adhyāya*.

[H. T. COLEBROOKE.]

2237.

289. Foll. 198; size $10\frac{1}{8}$ in. by $4\frac{3}{8}$ in.; ten lines in a page; writing large and beautiful.

Bhāmatī, the first *adhyāya* (the first *pāda* ends fol. 103*b*, the second fol. 121*a*, the third fol. 171*b*).

[H. T. COLEBROOKE.]

2238.

2084. Foll. 173; size $9\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; seven lines in a page; writing large and clear.

Bhāmatī, the third *adhyāya* (the first *pāda* ends fol. 20*a*, the second fol. 54*a*, the third fol. 146*a*).

The colophon is:

स्वस्तिश्रीप(f)तश्री६हरिहराश्रीमतीपुस्तिका :॥ वेदांतशास्त्रपरोपकाराय लिखित्वाय आत्मार्थेपृथवं कृत्वार्थे लिखितं ॥ संवत् १६४२ वरषे वैईशाष सुदि ११ तिथौ सौमे अद्येह काछेईवास्तव्यं उदीच्यज्ञातीयमहं श्रीनरहरिसुतपुरुषोत्तमक्येन(!) लिखितं ॥

[GAIKAWAR.]

2239, 2240.

1002, 1003. Foll. 189 and 159 resp.; size $12\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in. Vol. i. and vol. ii., foll. 123–159, ten lines, vol. ii., foll. 1–122, nine lines in a page; fair writing.

Vedāntakalpataru, a commentary on the *Bhāmatī*, by *Amalānanda Vyāsāśrama*, pupil of *Anubhavānanda* and *Ānandātman Yati*, living under the reign of a king *Kṛishṇa*, son of *Jaitradeva*.

See Hall's Index, p. 87, no. iv.

It begins:

यदज्ञातं जीवैर्बहुविधजगद्विभ्रमधरं
वियद्यद्वद्वालैस्तलमलिनतायोगिकलितम् ।
तदुन्मुद्रज्ञानप्रततसुखसद्ब्रह्म परमं
नमस्यामः प्रत्यक् श्रुतिशतशिरोभिः प्रकटितम् ॥ १ ॥

बोधाभीषु(*r.* शु)शतैरबोधतिमिरं हृद्व्योमगं दारयन्
प्रज्ञावारिधिमुन्नतिं च गमयन् सोमः सदोदेति यः ।
तं संसारसहस्ररश्मिजनितक्लेशापहं दक्षिणा-
मूर्त्तिं निर्मलयोगिचिन्त्यचरणाम्भोजं भजे शङ्करम् ॥ २ ॥

माद्यन्मोहमहेभकुम्भदलनप्रोद्भूतसन्मौक्तिक-
द्योतालंकृतसत्सुखाद्वयवपुः श्रीमान्नृकण्ठीरवः ।
प्रह्लादोक्तगिरः प्रमाणनविधौ (?) दिव्याकृतिः स्तम्भतो
निर्यातः प्रकटीभवे स हृदयाम्भोजे ममाखण्डितः ॥ ३ ॥

ललितैः पदविन्यासैर्या नृत्यति विबुधवदनरङ्गेषु ।
सच्छास्त्रवेदवाद्यैः सरस्वतीं तां नमस्यामः ॥ ४ ॥

भजमानविघ्नभिन्निप्रभिन्निकुद्दालमिव करेण रदम् ।
दधतं महागणेशं प्रणौमि सकलेष्टं सपदं ददतम् ॥ ५ ॥

यन्न्यायसूत्रग्रथितात्मबोध-
सौरभ्यगर्भश्रुतिपद्ममाला ।
प्रसाधयत्यद्वयमात्मतत्त्वं
तं व्यासमाद्यं गुरुमानतोऽस्मि ॥ ६ ॥

वेदान्तार्थतदाभासक्षीरनीरविवेकिनम् ।
नमामि भगवत्पादं परहंसधुरंधरम् ॥ ७ ॥

स्वयंप्रभसुखं ब्रह्मदयारचितविग्रहम् ।
यथार्थानुभवानन्दपदगीतं गुरुं नुमः ॥ ८ ॥

विद्याप्रश्रयसंयमाः शुभफला यत्संनिधिस्थानतः
पुंसां हस्तगता भवन्ति सहसा कारुण्यवीक्षावशात् ।
आनन्दात्मयतीश्वरं तमनिशं वन्दे गुरूणां गुरुं
लब्धं यत्पदपद्मयुग्ममनघं पुण्यैरनन्तैर्मया ॥ ९ ॥

ग्रन्थग्रन्थ्यभिधाः स्फुटन्ति मुकुला यस्योदये कौमुदा
व्याकुर्वत्यपि यत्र मोहतिमिरं लोकस्य संशाम्यति ।
प्रोद्यत्तारकदिव्यदीप्तिपरमं व्योमापि नीराज्यते
गोभिर्यस्य सुखप्रकाशशशिनं तं नौमि विद्यागुरुम् ॥१०॥

वैदिकमार्गं वाचस्पतिरपि सम्यक् सुरक्षितं चक्रे ।
नयविजितवादिदैत्यः स जयति विबुधेश्वराचार्यः ॥ ११ ॥

रूढो ऽयं वेदकाण्डाम्नयमयविटपो भूरिशाखाविचारः
सद्वर्णानन्तपर्णः समुदितपरमब्रह्मबोधप्रसूनः ।
साक्षाद्वस्तावचेयं ददमृतफलं जीवविघ्नेशवीन्द्रः
संसारार्कोत्थतापप्रमथननिपुणस्तन्यते कल्पवृक्षः ॥ १२ ॥

कोर्त्या यावदवंशमुन्नमयति श्रोजैत्रदेवात्मजे
कृष्णे क्ष्माभृति भूतलं सह महादेवेन संबिभ्रति ।
भोगीन्द्रे परिमुञ्चति क्षितिभरप्रोद्भूतदीर्घश्रमं
वेदान्तोपवनस्य मण्डनकरं प्रस्तौमि कल्पद्रुमम् ॥ १३ ॥

श्रीमच्छारीरकव्याख्यायाः प्रारिप्सितायाः स्वविघ्नसमाप्त्यादि-सिद्धये शास्त्रप्रतिपाद्यां परां देवतां प्रणमंश्छास्त्रीयविषयादि दर्शयति अनिर्वाच्येति ।

Vol. I. Foll. 1–75, the first *pāda* of the first *adhyāya*.

Foll. 76–130, the three other *pādas* of the first *adhyāya*, dated: श्रीसंवत् १८६२ शाके १७२७ ॥

Foll. 131–189, the second *adhyāya*.

Vol. II. Foll. 1–121, the third *adhyāya*, dated: श्रीसंवत् १८६२ वइसाषमासे कृष्णपक्षे द्वादस्या भृगुवासरे पोथी समाप्त ॥

Foll. 122–159 the fourth *adhyāya*.

Colophon: इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमदनुभवानन्दपूज्यपादशिष्यभगवदमलानन्दस्य व्यासाश्रमापरनामधेयस्य कृतौ वेदान्तकल्पतरौ चतुर्थो ऽध्यायः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2241.

1879. Foll. 306; size $11\frac{5}{8}$ in. by 5 in.; 16–25 lines in a page; fair writing.

Bhāmatī, Vācaspati Miśra's commentary (standing in the middle of every page), and *Vedāntakalpataru, Amalānanda's* commentary on the *Bhāmatī*, an old, but incomplete copy.

Foll. 1–152, the first *adhyāya*. Fol. १२२ is lost.

Foll. 153–224, the second *adhyāya*, with many defects; some of them are made up by leaves in a modern handwriting.

Foll. 225–290, the third *adhyāya*.

Foll. 291–306, the two first *pādas* of the fourth *adhyāya* and the beginning of the third *pāda*, this whole portion in the modern handwriting. [J. TAYLOR.]

2242.

740. Foll. 249; size $13\frac{1}{4}$ in. by 5 in.; 6–16 lines in a page; middling writing.

Bhāmatī (in the middle of every page) and *Vedāntakalpataru*, the first *adhyāya*, a modern copy.

The first *pāda* ends fol. 137*b*, the second fol. 157*b*, the third fol. 214*b*.

[H. T. COLEBROOKE.]

2243.

2665. Foll. 83; size $10\frac{1}{8}$ in. by 4 in.; 10–12 lines in a page; indifferent writing.

Vedāntakalpataru, the second *adhyāya*.

[H. T. COLEBROOKE.]

2244.

210. Foll. 494; size $6\frac{3}{4}$ in. by $10\frac{3}{4}$ in.; twenty-five lines in a page; good writing.

Vedāntakalpataruparimala, a commentary on the *Vedāntakalpataru*, by *Appayya Dīkshita*, son of *Viśvajidyājin Raṅgarāja Adhvarivara*, from the *gotra* of *Bharadvāja*.

See Hall's Index, p. 88, no. v.; Rājendralāla Mitra's Notices, iv., no. 1766.

The author's name is spelt *Appaya* or *Appyaya* in the majority of the colophons; *Appayya* occurs only twice, but see no. 2211.

The *Parimala* begins:

गुरुभिरुपदिष्टमर्थं विस्मृतमपि
तत्र बोधितं प्राज्ञैः ।
स ... शिवमधीयन्
यथामति व्याकरोमि कल्पतरुम् ॥ १ ॥

कल्पतरुमुप(ा)कुर्यां किमधिकमाकाङ्क्षितार्थमुद्धृत्य ।
तद्वैरेवार्थमेम मतिमीहे परिष्कर्तुम् ॥ २ ॥

यावन्तो निखिलशास्त्रे विदुषां व्याख्यानचातुरीभेदाः ।
सर्वेषामपि तेषामयमवकाशं ददाति पुष्पकवत् ॥ ३ ॥
इत्थमिहातिगभीरे क्वचिदाशयवर्णनं मया क्रियते ।
तुष्यन्ति ततो विबुधाः कतिपयरत्नग्रहादिवाम्बुनिधेः ॥४॥
यदिति

The first *adhyāya* ends fol. 255*a* (the first *pāda* fol. 148*a*, the second fol. 169*b*, the third fol. 226*b*).

The second *adhyāya* ends fol. 330*b* (the first *pāda* fol. 275*b*, the second fol. 307*b*, the third fol. 322*b*).

The third *adhyāya* ends fol. 461*b* (the first *pāda* fol. 345*a*, the second fol. 356*b*, the third fol. 423*b*).

The fourth *adhyāya* ends fol. 495*b* (the first *pāda* fol. 477*a*, the second fol. 486*b*, the third fol. 491*b*).

Colophon: इति श्रीमद्भारद्वाजकुलजलधिकौस्तुभश्रीमदद्वैतविद्याचार्यश्रीविश्वजिद्याजिश्रीरङ्गराजाध्वरिवरसूनोरप्पय्यदीक्षितस्य कृतौ वेदान्तकल्पतरुपरिमले चतुर्थाध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥ [H. T. Colebrooke.]

2245, 2246.

265, 266. Foll. 239 and 212 resp.; size 12½ in. by 4¼ in.; 10–12 lines in a page; middling writing.

Kalpataruparimala, a second copy of *Appayya Dīkshita's* commentary.

Vol. I. Foll. 1–135 the first *pāda*.

Foll. 136–154 the second *pāda*, dated: संवत् १८६२.

Foll. 155–214 the third *pāda*.

Foll. 215–239 the fourth *pāda* of the first *adhyāya*.

Vol. II. Foll. 1–61 the second *adhyāya*.

Foll. 62–181 the third *adhyāya*.

Foll. 182–212 the fourth *adhyāya*, dated: (Saṃvat) १८६३. [H. T. Colebrooke.]

2247, 2248.

1594, 863. Foll. 252 and 258 resp.; size 11 in. by 4¾ in.; ten lines in a page; large writing.

Vedāntakalpataruparimala, a third copy, incomplete.

Vol. I. The first *pāda* (ends fol. 194*a*), the second *pāda* (ends fol. 221*a*), and part of the third *pāda* of the first *adhyāya*.

Vol. II. Foll. 160 (253–411) the rest of the first *adhyāya* (ends fol. 326*a*) and the second *adhyāya*.

Foll. 98 (413–510, fol. 427 is a "*truṭīpatra*") the first, second and third *pādas* of the third *adhyāya*, the latter incomplete (the second *pāda* ends fol. 443*a*). [H. T. Colebrooke.]

2249.

373. Foll. 143; size 10 in. by 4¾ in.; fourteen lines in a page; fair writing.

Vedāntakalpatarumañjarī, a commentary on the *Vedāntakalpataru*, being an abridgment of *Appayya Dīkshita's Vedāntakalpataruparimala*, by *Bhaṭṭa Vaidyanātha*, son of *Rāmacandra Tatsat*.

Vaidyanātha composed his *Śāstradīpikāprabhā* in Saṃvat 1767 (Hall's Index, p. 174, no. xv.).

The *Kalpatarumañjarī* begins:

ईशविष्णुकमलासनमुख्यैर्दैवतैरपि समीहितसिद्धै ।
वन्दितो गजमुखः सुखहेतुः संमुखो भवतु कार्यमुखे नः॥१॥
स्मारं स्मारमुदारं संसृतिपारं महो निराकारम् ।
परिमलसारसमृद्धां कल्पद्रुममञ्जरीं तनुमः ॥ २ ॥
शास्त्रीयविषयादि दर्शयन्नेव परब्रह्मनतिरूपं मङ्गलमाचरति यदिति °

The first *adhyāya* ends fol. 67*a* (the first *caraṇa* fol. 43*a*, the second fol. 46*b*, the third fol. 50*b*), the second *adhyāya* fol. 84*a* (the first *pāda* fol. 71*b*, the second fol. 79*b*, the third

fol. 82*b*), the third *adhyāya* fol. 122*a* (the first *pāda* fol. 87*b*, the second fol. 90*b*, the third fol. 110*b*), the fourth *adhyāya* fol. 143*b* (the first *pāda* fol. 131*b*, the second fol. 136*b*, the third fol. 140*a*).

Colophon : इति श्रीमत्पदवाक्यप्रा (*r*. प्र०) माणाभिज्ञतत्सद्रामचन्द्रसूरिवरात्मजभट्टवैद्यनाथकृतायां वेदान्तकल्पतरुमञ्जरीत्याख्यायां कल्पतरुटीकायां चतुर्थाध्यायस्य चतुर्थः पादः संपूर्णः॥

Date of the copy : संवत् १७७८ समए नाम श्रसाढसुदी . . . . [H. T. COLEBROOKE.]

2250.

143. Foll. 517; size 13⅝ in. by 5 in.; 7-14 lines in a page; fair writing.

Śārīrakamīmāṃsābhāshya, *Śaṅkara's* commentary on the *Vedāntasūtra* (standing in the middle of every page) and *Bhāshyaratnaprabhā*, a commentary on *Śaṅkara's Bhāshya*, by *Govindānanda*, disciple of *Gopāla Sarasvatī*.

See Hall's Index, p. 89, no. xiii.; Oxford Cat., p. 221, nos. 534 and 535; Berlin Cat. (1853), p. 177, no. 610.

Govindānanda's pupil *Nārāyaṇa Sarasvatī* composed his *Śārīrakabhāshyavārttika* A.D. 1592 (Hall's Index, p. 202).

Govindānanda's commentary was printed in the Bibl. Ind., together with the *Bhāshya*.

This copy was written Saṃvat 1853 and 1854. [H. T. COLEBROOKE.]

2251.

1070. Foll. 124; size 13⅜ in. by 4¾ in.; 12-14 lines in a page; very good writing.

Bhāshyaratnaprabhā, a fragment of a second copy, in three parts:

Foll. 1-44 the first *pāda*.

Foll. 45-92 the three other *pādas* of the first *adhyāya*, dated Saṃvat १८१८.

Foll. 93-124 the first two *pādas* of the second *adhyāya*.

The first part has the marginal note राम० नंदी (नंदा, न० etc.), the third part राम०, the second part रामनंदी. But these notes are not in the same handwriting as the MS. itself. The first leaf bears the inscription: भट्टरघुनाथस्य शारीरकभाष्यटिप्पणं रामानंदीयं भट्टनीलकंठस्य पुस्तकं ॥ The same marginal note, रामानन्दी, appears also in the Berlin copy.

[H. T. COLEBROOKE.]

2252, 2253.

1117, 1119. Foll. 248 and 212 resp.; 12 or 13 lines in a page; fair writing.

Brahmavidyābharaṇa, a commentary on *Śaṅkara's Bhāshya*, by *Advaitānanda*.

See Hall's Index, p. 89, no. xi.

The MS. described by Rājendralāla Mitra, Notices, iii., p. 89, no. 1135, agrees with the third copy, no. 2256.

In this commentary *Advaitānanda* made use of the oral instruction which he received from *Rāmānanda Tīrtha*, but his first *guru* seems to have been *Bhūmānanda Sarasvatī*, from whom he obtained the epithet *Sārasvata*; see the colophon and the introduction, also the additional verse in no. 2256 (882).

Vol. I. The first *adhyāya*.

Foll. 1-136 the first *pāda*.

It begins :

वागीशाद्याः सुमनसः सर्वार्थानामुपक्रमे ।
यन्नत्वा कृतकृत्याः स्युस्तन्नमामि गजाननम् ॥ १ ॥
शङ्कराश्लेषविलसदानन्दामृतनिर्भराम् ।
विष्णोर्वसितपादाब्जां ब्रह्मविद्यां विभावये ॥ २ ॥
वेदान्तनिकुरुंबेण * तासत्पर्येण (*r*. तात्पर्येण) प्रकाशितः ।
स्वात्मानन्दैकरस्येन कल्याणाय शिवो ऽस्तु नः ॥ ३ ॥

---

* No. 2256 has निकुरम्बेण, no. 2254 निकुरम्बोणां.

स्वानन्दाम्बुधिमग्नचित्तमनिशं निर्धूतमायामलं
कारुण्यार्जवशान्तिसौरभमसुं देव्या गिरा सेवितम्
[(*Sarasvatī*)
रामानन्दमुनिं मुनीन्द्रनिकरैरासेवितं सर्वदा
चित्ते संकलयामि वेदशिरसस्तत्त्वावबोधाप्तये ॥ ४ ॥

ओं । अथातो ब्रह्मजिज्ञासा ।

Foll. 137–158 the second *pāda*.

Foll. 159–216 the third *pāda*.

Foll. 217–248 the fourth *pāda*.

Vol. II. Foll. 1–43 the first and second *pādas* of the second *adhyāya*. The first *pāda* ends fol. 15*a*.

Foll. 44–57 the third *pāda*.

Foll. 58–66 the fourth *pāda* of the second *adhyāya*, dated संवत् १८०४.

Foll. 67–154 the three first *pādas* of the third *adhyāya*, the first ends fol. 81*b*, the second fol. 99*a*.

Foll. 155–176 the fourth *pāda* of the third *adhyāya*.

Foll. 177–212 the fourth *adhyāya*, the first *pāda* ends fol. 191*a*, the second fol. 201*a*, the third fol. 208*a*.

The commentary ends:

मध्ये पलाशविपिनमध्यासीनं समोहया (*r.* सहोमया)।
ओंकारस्वरसंवेद्यं भावयामि सदा शिवम् ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीभूमानन्दसरस्वतीचरणानुग्रहलब्धसारस्वतपदस्य निरतिशयौदासीन्यादिगुणरत्नखचितयतिकुलोत्तंसश्रीरामानन्दतीर्थमुखारविन्दनिर्गतशारीरकसूत्रभाष्यार्थस्वर्धुनीप्रवाहनिमज्जनमुदितस्याद्वैतानन्दस्य कृतौ शारीरकभाष्यव्याख्यायां ब्रह्मविद्याभरणाभिधायां चतुर्थस्याध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2254, 2255.

1118, 1437. Foll. 338 and 302 resp.; size 12 in. by $4\frac{1}{2}$ in.; thirteen lines in a page; large writing.

Brahmavidyābharaṇa, a second copy, with blanks here and there.

Vol. I. The first *adhyāya* (the first *pāda* ends fol. 168*b*, the second fol. 200*b*, the third fol. 286*b*).

Vol. II. Foll. 1–111 the second *adhyāya*.

Foll. 112–260 the third *adhyāya*.

Foll. 261–302 the fourth *adhyāya*.

Date of the copy: संवत् १८३३ फाल्गुनकृष्ण १४ शनिवासरे । [H. T. COLEBROOKE.]

2256.

882. Foll. 154; size $10\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; twelve lines in a page; fair writing.

Brahmavidyābharaṇa, the first *pāda* of the first *adhyāya*.

The first of the introductory couplets is wanting here, but another is added at the end:

मुग्धं मामनुगृह्य यः करुणया तुर्यीकृतिप्रस्फुरद्-
भासा वेदवतीं विकल्पगलितां विद्यां ददौ चिन्मयीम्।
भूमानन्दपदस्थितो गुरुरसौ पूज्याधिपूज्यः सदा
चेतो मे कुरुतादलंकृतमतिस्वच्छैः स्वपादाम्बुजैः ॥ ४ ॥
[H. T. COLEBROOKE.]

2257.

2780. Foll. 97; size $12\frac{1}{2}$ in. by $5\frac{2}{3}$ in.; 9 or 10 lines in a page; large old writing; foll. 19–22 in a later hand.

Vaiyāsika-Nyāyamālā, or *Adhikaraṇamālā*, or *Vaiyāsika-Nyāyaratnamālā*, or *Vaiyāsika-Nyāyamālāvistara*, or *Vedāntādhikaraṇamālā*, by *Bhāratītīrtha Muni*.

It begins:

प्रणम्य परमात्मानं श्रीविद्यातीर्थरूपिणं ।
वैयासिकन्यायमाला श्लोकैः संगृह्यते स्फुटं ॥ १ ॥

प्रारिप्सितस्य ग्रंथस्याविघ्नेन etc.

The name of the author occurs in some of the colophons:

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीभारतीतीर्थमुनिप्रणीतायामधिकरणमालायां प्रथमस्याध्यायस्य तृतीयः पादः ॥ fol. 26*b*; इति श्रीमत्परमहंस° वैयासिकन्यायरत्नमालायां प्रथमो

ऽध्याय(:) समाप्तः ॥ fol. 33*a*; इति वैयासिकन्यायमालाविस्तरे द्वितीयाध्यायस्य तृतीयः पादः ॥ fol. 50*b*; इति श्रीवेदांताधिकरणमालायां तृतीयाध्याये चतुर्थ(:)पादः॥ fol. 85*b*; इति भारतीतीर्थप्रणीतायां वैयासिकन्यायरत्नमालायां चतुर्थाध्यायस्य प्रथमः पादः ॥ fol. 90*b*.

Dated: (Saṃvat) १७३० मीती फाल्गुन शुक्ल पंचम्या गुरुवाशरे ॥

This work was printed, under the title *Vyāsādhikaraṇamālā*, in the Bibl. Indica, in vol. ii. of the *Vedāntadarśana*.

[Coll. of Fort William.]

2258–2259.

1023, 1024. Foll. 228 and 106 resp.; size $11\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; legibly written, in Devanāgarī, *c.* 1780 A.D.; 15–19 lines in a page.

Pañcapādikā-vivaraṇa, a gloss on *Pādapadmācārya's Pañcapādikā* (or commentary on *Adhy.* I. 1–4 and *Adhy.* II. 1 of *Śaṅkara's Śārīrakamīmāṃsābhāshya*), by *Prakāśātman*, pupil of *Ananyānubhava*; with a commentary thereon, entitled (*Vivaraṇa-*) *Tattvadīpana*, by *Akhaṇḍānanda Muni*, pupil of *Akhaṇḍānubhūti*.

See Hall's Index, p. 88, no. vii.

On the first sixteen leaves the text of the *Vivaraṇa* is not given separately from the commentary, but from fol. 17 it is given in the middle of each page. The work consists of nine sections (*varṇaka*), of which vol. i. contains 1–3, vol. ii. 4–9.

According to a MS. in Rāj. Mitra's Notices, ii., p. 211, no. 809, the *Pañcapādikāvivaraṇa* begins:

पालने विमलसत्त्ववृत्तये जन्मकर्मणि रजोजुषे लये ।
तामसाय जगतः प्रकाशकृद्द्वैतजालवपुषे नमः सते ॥१॥

यस्याः प्रसादमवलम्ब्य ० Cp. Burnell, Tanj. MSS., p. 87.

The *Tattvadīpana* begins:

यदबोधसमुद्भूतं यद्बोधात्प्रविलीयते
नामरूपात्मकं विश्वं तस्मै पूर्णात्मने नमः ॥ १ ॥

जटाजूटं बिभ्रत्क्वचिदपरभागे धृतकचस्
तथैकस्मिन्भागे भसितमपरत्राप्रघुसृणः ।
फणींद्रं कस्मिंश्चिन्मणिगणधरो ऽन्यत्र भगवान्
गिरीशः श्रेयो नः प्रदिशतु शिवामिश्रितवपुः॥२॥०६॥

नानाविधनिबंधाद्यप्रसूनरसमादरात् ।
निबंधमधु संगृह्य क्रियते तत्त्वदीपनं ॥ ७ ॥

पंचपादिकां व्याचिख्यासुर्ग्रंथकरणयोग्यतार्थं परदेवतां प्रार्थयते स्वाद्यश्लोकेन । यमेवैष वृणुते तेन लभ्य इति । ईश्वराधीनत्वं विद्याया लक्ष्यते । विदुषश्च ग्रंथकरणाधिकारात् परदेवताप्रार्थनमुचितं । अत्रैवाक्षरयोजना । ननु किं नमस्कार्यं सदचेतनं चेतनं वा । आद्येऽनमस्कार्यता घटादिवत् द्वितीये ऽपि किं जीवात्मा उत ब्रह्म । प्रथमे किं नमस्कर्तुरनन्यद् उतान्यत् । नाद्यः । नमस्कर्तृनमस्कार्यभावस्यैकस्मिन्नयोगात् । द्वितीये ऽपि किं तात्त्विकमुतातात्त्विकं । आद्ये ऽद्वैतक्षतिः । अंत्ये न सच्छब्दः स्यात् सच्छब्दं ब्रह्मेति पक्षे तस्य पूर्णत्वान्न नमस्कर्तृनमस्कार्यता इत्याशंक्य कारणत्वाक्रांतं ब्रह्म नमस्कार्यमित्याह ॥ पालन इति ॥ जगत इत्येतत्पदं पालनजन्मलयैः संबध्यते पालन उद्देश्ये सतीत्यर्थः । ० १ ॥ परानुग्रहलब्धविद्यः सन् स्वविद्यां ग्रंथरूपेण प्रसारयितुं वाग्देवतां प्रार्थयते । यस्या इति ।

The *Vivaraṇa* ends: श्लोकत्रयस्य तात्पर्यमाह गौणमिथ्येति श्लोकं व्याचष्टे गौण इति तदेव दृढयन्नाहेति द्वितीयश्लोकस्य तात्पर्यमाह कथमिदानीमित्यादिना तृतीयश्लोकं व्याचष्टे । अद्वितीयनिरतिशयानंदचैतन्यैकता न सर्वज्ञे सर्वेश्वरसर्वशक्तिनिरवयवस्वस्या ऽसंगप्रत्यग्भूतब्रह्मात्मन्यपरोक्षानुभवात् प्राग्देहात्मप्रत्ययवत्सर्वो व्यवहारो यथादर्शनमुपपद्यते तस्मिंश्चापरोक्षे ऽवभासमानप्रमातृत्वादिबाधात् सर्वो व्यवहारो निवर्त(त) इति श्लोकार्थः ॥

इति श्रीपरमहंसपरिव्राजकानन्यानुभवपूज्यपादशिष्यस्य प्रकाशात्मभगवतः कृतौ पंचपादिकाविवरणे समन्वयसूत्रं समाप्तमिति ॥

The *Tattvadīpana* ends: प्रमातृत्वादिकं दृष्टमित्याशंक्य तात्पर्यमाहाद्वितीयेति सकलशास्त्रव्यवस्थासिद्ध्यर्थं सोपाधिकं निरुपाधिकं च रूपमनुदितमिति द्रष्टव्यम् ॥ इति श्रीपरमहंसपरिव्राजकाचार्याखंडानुभूतिपूज्यपादशिष्येणाखंडानंदमुनिना विचारिते विवरणतत्त्वदीपने चतुर्थसूत्रं समाप्तं ॥

For other MSS. of the *Tattvadīpana*, see Burnell, Tanjore MSS., p. 87*b*.

[H. T. Colebrooke.]

2260.

2632. Foll. 50; size $9\frac{3}{4}$ in. by $5\frac{1}{4}$ in.; clear modern Devanāgarī writing; twelve lines in a page.

Tattvadīpana.

A fragment, extending to fol. 27*a* of the preceding MS., and to about one fourth of the first *varṇaka*.

On the outside of fol. 1, the work is called *Tattvadīpikā*. [H. T. Colebrooke.]

2261.

53. Foll. 152; size $9\frac{1}{2}$ in. by $3\frac{1}{2}$ in; Bengalī handwriting of *c.* 1600 A.D.; nine lines in a page.

Pañcapādikā-ṭīkā, another commentary on the *Pañcapādikā*, by *Ānandapūrṇa Munīndra*, surnamed *Vidyāsāgara*, pupil of *Abhayānanda*. The writing, which is difficult to read throughout, is much worn in the first few pages.

It begins:

आविरस्तु महस्तन्नो गौरीसन्ध्याघनोदितं ।
अन्तरायतमो हन्तु नरस्तम्बेरमाकृति ॥ १ ॥

जिह्वारङ्गतले मृगाङ्ककलया ० ॥ २ ॥

संविदानन्ददेहाय पूर्णिमाकृतिचक्षुषे (?) ।
भवाय भवसंभूतभयविध्वंसिने नमः ॥ ३ ॥

प्रपञ्चितं यदाचार्यवर्येण तदिहोच्यते ।
संक्षिप्यानन्दपूर्णेन टीकायां सुखबुद्धये ॥ ४ ॥

दृष्टा हि शिष्टानां सर्वकार्येषु मङ्ग(ल)पूर्विका प्रवृत्तिरतो ग्रन्थारम्भे शिष्टाचारमनुविदधानो ऽप्रत्यूहपरिपूरणफलं मङ्गलं करोत्यनाद्यानन्देति ० (cf. Rāj. Mitra, Notices, v., p. 131, no. 1823).

The following sections are marked in the margin:

इति विद्यासागरीये प्रथमवर्णकं समाप्तं ॥ fol. 75*b*; इति द्वितीयं वर्णकं fol. 88*b*; इति तृतीयं वर्णकं fol. 108*b*; चतुर्थं वर्णकं fol. 119*b*; सप्तमं वर्णकं fol. 127*b*; प्रथमसूत्रस्य प्रथमं वर्णकं (!) fol. 132*b*.

It ends: अलौकिकात्मरूपप्रतिपत्तेः प्रागयमिदं प्रभवप्रमाणं ज्ञानादुत्पत्तिः संशयविपर्यासप्रामाण्यहेतूनामभावादित्यर्थः ॥ हेतुरत्र समाप्तौ ॥ इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्याभयानन्दपूज्यपादशिष्यस्यानन्दपूर्णमुनीन्द्रस्य विद्यासागरापरनामधेयस्य कृतौ पञ्चपादिकाटीका समाप्ता ॥

[H. T. Colebrooke.]

3. *Other commentaries on the Sūtras.*

2262.

1679. Foll. 170; size $9\frac{3}{8}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; eleven lines in a page; fair writing.

Vedāntasūtramuktāvalī, a commentary on the *Vedāntasūtra*, by *Brahmānanda Sarasvatī*, pupil of *Paramahaṃsa Parivrājaka Paramānanda Sarasvatī.*

See Hall's Index, p. 93, no. xxviii.

It begins:

चरणौ शरणीकुर्मः श्रीमन्नारायणप्रभोः ।
अपि श्रीविश्वनाथस्य परमानन्दरूपिणः ॥ १ ॥

भाष्यार्थो निरणायि यः श्रुतिपथन्यायाम्बुधेः पारगैर्
विज्ञैर्निर्णयदर्पणप्रभृतिषु ब्रह्मापरोक्षान्वितैः ।
तं बुद्ध्वा तनुते गुरुप्रणतिभिस्तन्मात्रचेतोगतिर्
ब्रह्मानन्दसरस्वती श्रुतिशिरःसूत्रेषु मुक्तावलीम् ॥ २ ॥

The first *adhyāya* ends fol. 54*b*, the second fol. 97*a*, the third fol. 150*b*.

[H. T. Colebrooke.]

2263.

433a. Foll. 128; size $12\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; twelve lines in a page; fair writing.

Vedāntasūtramuktāvalī, a second copy, dated प्रमादीनाम संवत्सर श्रावण वदुल द्वितीया भृगुवासरे समाप्ति भग(?) संम १८४९ ॥ मीः जेट शुदी १३ ॥ समाप्तः ॥

[H. T. Colebrooke.]

2264.

1336. Foll. 167; size $11\frac{1}{3}$ in. by $4\frac{5}{8}$ in. (foll. 1–19 $4\frac{3}{4}$ in.); foll. 1–19 sixteen to eighteen

lines, foll. 20–167 eleven lines in a page. The first portion is a fragment of a fine old manuscript.

Brahmāmṛitavarshiṇī, a commentary on the *Vedāntasūtra*, by *Rāmānanda Sarasvatī*, or *Śrīrāmakiṃkaravarya*, pupil of *Mukundagovinda Ācārya*.

See Hall's Index, p. 93, no. xxix.; Rājendralāla Mitra's Notices, iv., p. 81, no. 1484.

It begins:

श्रीरामचरणद्वन्द्वमद्वन्द्वानन्दसाधनम् ।
नमामि यद्रजोयोगात्पाषाणो ऽपि सुखं गतः ॥ १ ॥
संगतिः संशयः पूर्वपरपक्षौ तयोः फलम् ।
भाष्यस्थाः श्रुतयः सर्वाः सूत्राण्यनवशेषतः ॥ २ ॥
व्याख्यायन्ते स्फुटन्यायैर्मतभेदो ऽपि कुत्रचित् ।
उच्यते सुखबोधार्थं श्रीरामो वीक्षतामिदम् ॥ ३ ॥

The first *adhyāya* ends fol. 57*a*, the second fol. 95*a*, the third fol. 150*a*.

In the colophon of the first *adhyāya* the author is called *Śrīrāmakiṃkaravarya* (cp. Rāj. Mitra's Notices, iv., p. 48, no. 1437): इति श्रीपरमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमन्मुकुन्दगोविन्दश्रीचरणशिक्षित - श्रीरामकिंकरवर्यकृतौ ब्रह्मसूत्रवृत्तौ ब्रह्मामृतवर्षिण्यां प्रथमस्याध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥

Date of the copy: संवत् १८४४ चइत सुदी १३ ।

[H. T. Colebrooke.]

2265.

1352. Foll. 71; size 11¼ in. by 4¾ in.; 10 or 11 lines in a page; fair writing.

Brahmāmṛitavarshiṇī, the first *adhyāya*. Foll. ३८–५२ are lost (*sū.* 12–33 of the second *pāda*). [H. T. Colebrooke.]

2266.

600. Foll. 210; size 9½ in. by 4 in.; nine lines in a page; fair writing.

Śārīrakasūtrasārārthacandrikā, or *Subodhinī*, a commentary on the *Vedāntasūtra*, by *Gaṅgādhara Bhagavadbhaktakiṃkara*, son of *Sadāśiva Bhaṭṭa*, son of *Vīreśvara Mahāḍakara*, from the *kula* of the *Ṛishi Vatsa*.

See Hall's Index, p. 94, no. xxx.

It begins:

नमस्कृत्य शिवं रामं लक्ष्मीकान्तं जगद्गुरुम् ।
भवानीं दुण्ढिराजं च दण्डपाणिं च भैरवम् ॥ १ ॥
सूत्रकृद्भाष्यकृत्पादान् गुरुपादांश्च भक्तितः ।
पितरौ भारतीं गङ्गां काशीं शुक्रबृहस्पतीम् ॥ २ ॥
सदाशिवतनूजन्मा वत्सर्षिकुलसंभवः ।
गङ्गाधर इति ख्यातो भगवद्भक्तकिंकरः ॥ ३ ॥
रम्यां सुबोधिनीं पुण्यां तापत्रयविनाशिनीम् ।
टीकां बालहितां कुर्वे सूत्रसारार्थचन्द्रिकाम् ॥ ४ ॥
क्व सूत्रसारभूतो ऽर्थः क्वाहं पामरमन्दधीः ।
गुरोः कृपाया माहात्म्यं सर्वमेतन्न संशयः ॥ ५ ॥
अनन्तसत्यमात्मानं सुखं ज्ञानं जगत्प्रभुम् ।
विश्वधारं विश्वरूपं भजे पुरुषमच्युतम् ॥ ६ ॥

The first *adhyāya* ends fol. 76*a*, the second fol. 139*b*, the third fol. 211*a*.

Colophon: इति श्रीमन्महाडकरोपनामकवीरेश्वराग्निहोतृसूरि (सूनु) सदाशिवभट्टात्मजभगवद्भक्तकिंकरगङ्गाधरविरचितायां सुबोधिन्यां शारीरसूत्रसारार्थचन्द्रिकायां चतुर्थाध्यायस्य चतुर्थः पादः समाप्तः ॥

See the same author's *Dhyānavallarī*.

Date of the copy: सं० १८३३ प्र॰ंगसंवत्सरे वैसः समाः मीतिकु चारसुदी ३ वार मंगरके लीप्या श्रीरामचंद्र श्रीगनेशजीशहाइ गंगाजीशहाइ भवानीजीशहाइ भस्सरोजीसहाइ अनपुरनाजीशहाइ । [H. T. Colebrooke.]

2267.

296. Foll. 119; size 10⅜ in. by 4½ in.; 11 or 12 lines in a page; fair writing.

Vyāsasūtravṛitti, or *Vidvajjanamanoharā*, a commentary on the *Vedāntasūtra*, by *Raṅganātha*, pupil of *Ānandāśrama*. He quotes *Vidyātīrtha* (?) and *Nṛisiṃhāśrama*.

See Colebrooke's Misc. Ess. I., p. 334.

It begins:

प्रत्यग्ज्योतिःस्वरूपं तमवाङ्मनसगोचरम् ।
श्रीवासुदेवं साष्टाङ्गं प्रणम्य सकलेष्टदम् ॥ १ ॥

विद्यारण्य(? r. तीर्थ)कृतैः श्लोकैः नृसिंहाश्रमसूक्तिभिः ।
संदृब्धा(°आ?) व्याससूत्राणां वृत्तिर्भाष्यानुसारिणी॥२॥
आनन्दाश्रमपादाब्जपरागाणां कृपाबलात् ।
लिख्यते रङ्गनाथेन विद्वज्जनमनोहरा ॥ ३ ॥

The first *adhyāya* ends fol. 29*a*, the second fol. 64*a*, the third fol. 103*b*, the fourth *adhyāya* ends:

गुरूणां चरणाम्भोजकृपया लिखिता मया ।
वृत्तिः श्रीव्याससूत्राणां प्रीत्यै सास्तु जगद्गुरोः ॥

इति श्रीपरमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीआनन्दाश्रमचरणारविन्दसेवापरायणेन रङ्गनाथेन लिखितायां व्याससूत्रवृत्तौ चतुर्थो ऽध्यायः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2268.

3104. Foll. 188; size 8¾ in. by 4 in.; fair, modern Devanāgarī writing; 8 or 9 lines in a page.

Brahmasūtrapadayojanā, or *Brahmāmṛitavarshiṇī*, a concise commentary on the *Brahmasūtras*, by *Sadāśivānanda Sarasvatī*, pupil of *Svayamprakāśānanda Sarasvatī*.

It begins:

प्रणम्य परमात्मानं गुरूनपि गरिय्यसः(r. गरीयसः) ।
ब्रह्मसूत्रपदव्याख्यां कुर्वे बुद्धिविशुद्धये ॥

नित्याध्ययनविधिना अधीतसांगस्वाध्यायमापातज्ञानवंतं पुरुषार्थकाममैहिकामुष्मिकफलेषु विरक्तमुपलभमानः परमकारुणिको मुनिः सूत्रयामास॥ अथातो ब्रह्मजिज्ञासेति॥ अत्राथशब्देन साधनचतुष्टयसंपत्त्यानंतर्यमुच्यते । अतःशब्देन साधनचतुष्टयस्य संभावना। अस्य सूत्रस्य श्रोतव्य इति मूलभूतश्रुतिसमानार्थत्वाय कर्तव्येति पदमध्याहर्तव्यं । जिज्ञासेत्यत्र प्रकृत्या ज्ञानमात्रपरया साध्यज्ञानमजहल्लक्षणया बोध्यते °

I. इति श्रीब्रह्मसूत्रपदयोजनायां प्रथमस्याध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥ fol. 43*a*.

II. इति ब्रह्मसूत्रपदव्याख्यायां द्वितिय्याध्यायस्य द्वितीयः पादः ॥ fol. 71*a*.

इति श्रीब्रह्मसूत्रपदयोजनायां ब्रह्मामृतवर्षिण्यां द्वितिय्याध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥ fol. 90*b*.

III. इति श्री° तृतिय्याध्यायस्य चतुर्थः पादः॥ fol. 157*b*.

IV. ends fol. 184*b* अनावृत्तिः शब्दादनावृत्तिः शब्दात्। ये ऽर्चिरादिमार्गेण ब्रह्मलोकं प्राप्तास्तेषामनावृत्तिरेव । तेषां न पुनरावृत्तिरित्यादिक्रममुक्त्यभिधायकशब्दादित्यर्थः।तस्माद्ब्रह्मविदो निरस्तानर्थव्रातस्वप्रभनिरतिशयानंदात्मतावस्थितिरिति सिद्धं । सूत्रावृत्तिः शास्त्रसमाप्तिद्योतनार्था ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमत्स्वयंप्रकाशानंदसरस्वतीपूज्यपादकमलभृंगायमाणश्रीसदाशिवानंदसरस्वतीभगवत्कृतौ ब्रह्मसूत्रपदयोजनायां ब्रह्मामृतवर्षिण्यां चतुर्थाध्यायस्य चतुर्थः पादः समाप्तोऽयं चतुर्थाध्यायः ॥

Then follow several pages of *ślokas*, apparently intended as an appendix to the work, beginning तत्सत् ।

विदुषां कंठभूषेयं योजना तु कृता विभो ।
व्यासवाङ्मणिसंदृब्धा प्रीतये ते ऽस्तु सर्वदा ॥ ° ॥

अधिकरणसूत्राणि श्लोकैः संगृह्यंते ॥

अथ जन्मादिशास्त्वेति तत्त्वीक्षतेस्तथैव च ।
आनंदांतस्तदाकाशो ऽत एव प्राण इत्यपि ॥ °

[DR. J. R. BALLANTYNE.]

2269.

1147. Foll. 277; size 9 in. by 4¼ in.; eleven lines in a page; large writing, on some leaves blotted.

Nirmalakṛishṇabhāshya, a commentary on the *Vedāntasūtra*, by *Nirmalakṛishṇa*.

It begins:

श्रीकृष्णं वेदवेत्तारं वेद्यं वेदान्तकोविदैः ।
नत्वा तद्रूपबोधाय सूत्रभाष्यं समारभे ॥ १ ॥

अज्ञानतमसो हन्ता कृष्णो विज्ञानभास्करः ।
आत्रेयः सर्ववित्सर्वं विश्वमेको जनार्दनः ॥ २ ॥

ब्रह्मसूत्रकृदीशानो व्यासो नारायणः प्रभुः ।
ब्रह्मैक्यव्यञ्जकः शास्ता गुरुर्देवो महेश्वरः ॥ ३ ॥

निर्मलो नृहरिर्नाथो हरिः सत्कर्मचन्द्रमाः ।
विष्णुः सर्वान्तरः साक्षी प्रेरको बुद्धिबोधकः ॥ ४ ॥

ब्रह्मजिज्ञासया भक्त्या विचारः क्रियते ऽधुना ।
ब्रह्मसूत्रार्थबोधाय शुद्धयैव(r. श्र°?) समासतः ॥ ५ ॥

The first *adhyāya* ends fol. 105*b*, the second

fol. 175*a*, the third fol. 248*b*; the fourth *adhyāya* ends:

यद्यत्र तद्रहस्यार्थो भ्रममूलो ऽथवा यदि ।
गद्यपद्येन तेनासौ हरिस्तुष्यतु सर्ववित् ॥ ७ ॥

बालभाषितमाकर्ण्य पितराविव श्रीहरिः ।
संतुष्टिं लभतां कृष्णः कृपालुर्दीनवत्सलः ॥ ८ ॥

निर्मलः कृष्णभृत्यो हि भृत्यस्योद्धारको हरिः ।
नृहरिः सर्वगो विष्णुः समेशता महाप्रभुः ॥ ९ ॥

इति श्रीवेदान्ते ब्रह्मसूत्राणां श्रीनिर्मलकृष्णभाष्ये चतुर्थाध्याये चतुर्थः पादः इति ॥ [H. T. Colebrooke.]

2270.

1428. Foll. 132 (१–१३३); size 12½ in. by 3½ in.; seven lines in a page; writing of the 18th century.

Vedāntasūtravyākhyācandrikā, a new *bhāshya* on the *Vedāntasūtras*, by the *Mahāmahopādhyāya San-miśra Śrī-Bhavadeva*, son of *San-miśra Śrī-Krishṇadeva* of Mithilā, and pupil of the *Mahāmahopādhyāya Saṭṭhakkura Śrī-Bhavadeva*. According to the final verses, the author lived under the reign of *Shāh Jahān*, and composed his commentary at Paṭanā, in the Śāka year 1571.

It begins: यथामंगलस्मृत्यनंतरं यन्मंगलनिरूपणं · तत्प्रयोजिका · या ·* किं मंगलं किं वा ऽस्य फलमित्यादिरूपा जिज्ञासा तज्जनकं यन्मंगलं तत् स्वरूपमलं संदेहे नोपेक्षानर्हमिति ज्ञानं ·

The first *adhyāya* ends fol. ३८*b*, the second fol. ७८*a*, the third fol. ११६*b*.

The colophons vary, the fullest is at the end of the first *pāda* of the second *adhyāya*, fol. ४०*b*: इति श्रीमहामहोपाध्यायसट्ठक्कुरश्रीभवदेवप्रियशिष्यसन्मिश्रश्रीकृष्णदेवात्मजमैथिलमहामहोपाध्यायाभिनववाचस्पतिसन्मिश्रश्रीभवदेवकृते ऽभिनववेदान्तसूत्रभाष्ये द्वितीयाध्यायप्रथमपादव्याख्या ॥

The end is: इति महामहोपाध्यायसट्ठक्कुरश्रीभवदेवप्रियशिष्यमैथिलसन्मिश्रश्रीकृष्णदेवतनयमहामहोपाध्यायसन्मिश्रश्रीभवदेवनिर्मितायां वेदान्तसूत्रव्याख्याचन्द्रिकायां चतुर्थाध्यायचतुर्थपादव्याख्या ॥ समाप्ता चेयं चतुर्थाध्यायव्याख्या ॥ वेदान्तसूत्रव्याख्या वेति शिवं ॥ चों(?) तस्मै नमः ॥

शाके ब्रह्ममुनीनु(न्दु?)वाणगुणिते(*r.* गणिते?)† सम्वत्सरे [श्रीमति

श्रीमज्जह्नुसुतातटे ऽत्र पटनानाम्नि स्फुरत्पत्तने ।
वर्षेतंबुधरे नभस्यधवले पक्षे तृतीया कुजे
धीरः श्रीभवदेवपंडितकविर्व्याख्यामिमां निर्ममे ॥

श्रीमत्साहजहाननाम्नि वसुधाधीशे महीं शासति
न्यायालंबिनि पटुन(*r.* पट्टन)प्रभुतया श्रीसेदखाने स्थिते ।
सद्यत्र स्फुरदात्मदीपकलिकाध्वन्तं(°न्तं?) समस्तं महः
प्रत्यक्षं विदधातुमेतदखिलत्(*r.* °लिखत्) श्रीकृष्णदेवात्मजः ॥

भाष्याणि यद्यपि जयंति बहूनि सूत्रव्याख्यानपुस्तक(श)तानि च संस्फुरंति ।
एतत्तथापि लिखनं मम सत्सुबोधम्
आत्मप्रकाशनकरं सुधियः श्रयंतु ॥

[H. T. Colebrooke.]

2271.

284. Foll. 139; size 10¾ in. by 4 in.; 12–16 lines in a page; excellent writing, in the Bengalī character; perhaps as old as the 16th century.

Vedāntavyāsoktasūtravṛitti, a short commentary on the *Vedāntasūtras*, the author of which is not mentioned. It is a good copy. The corrections show that it was used for study. Towards the end there are marginal notes in Colebrooke's hand. I am not quite sure about the reading of some passages in the introductory couplets, which follow here:

जन्म स्थानं वियोगं भवगतमखिलं याति यस्मादसङ्गाद्
ब्रह्माद्या चङ्क्रिपान्ता नभस इव विभोर्यस्य भागा भ्रुवस्य ।
धर्माधर्मादिपाशैर्नियमयति समो यश्च लोकानभिन्नः
सो ऽहं पूर्णो विशुद्धो गुरुनिगमशिवः शेवधिः संविदात्मा ॥

* This MS. uses a dot in the middle of the line for some kind of punctuation.

† It ought to be °वानेन्दु°, but this would not suit the metre. For °गुणिते and °गणिते, see I.O. no. 447 (*Tattvaviveka*).

गुरून् गणपतिं भानुं भवानीं केशवं शिवं ।
प्रणम्य व्याससूत्रार्थान् सिद्धे ऽर्थे मे समाश्रये ॥
भाष्यवाक्यामृतव्याप्तां स्वल्पां नाल्पार्थदीपिकां ।
इमां वृत्तिं वदाम्येकां काशीमिव हितैषिणीं ॥
अमृतानन्दसंपत्तिः कस्य नोत्पत्तिकारणं ।
यस्माच्छ्रवणमात्रेण ददात्येषा परं पदं ॥
सूत्रव्याख्यानावसाने ऽत्र यथाशास्त्रं यथाक्रमं ।
अर्थो विषयवाक्यानां विषमाणां प्रवक्ष्यते ॥

The first *adhyāya* ends fol. 44*b*: इति श्रीवेदव्यासोक्तसूत्रवृत्तौ प्रथमे ऽध्याये चतुर्थेश्चरणः ॥ समाप्तश्चायं समन्वयाभिधः प्रथमो ऽध्यायः ॥ The second *adhyāya* (अविरोधनामा) ends fol. 81, the third (साधनाध्याय) fol. 123*b*. The end of the whole is:

इयं वृत्तिर्ज्ञाता दुरित ⏑⏑–* छेदनकरी
तरिर्मग्नानेतुं भवजलधिपारं जिगमिषून् ।
हरोमैर्ख्यास्त्रातुं सदसदुरुबन्धात् स्मरणतः
परब्रह्मानन्दाह्वयम ⏑⏑–* द्दीपनरविः ॥

इति श्रीवेदव्यासोक्तसूत्रवृत्तौ चतुर्थे ऽस्मिन् मूलाध्याये चतुर्थेश्चरणः ॥ समाप्तश्चायं चतुर्थो ऽध्यायः ॥

[H. T. Colebrooke.]

---

4. *Works of Śaṅkarāćārya, and commentaries on them.*

2272.

2222b. Foll. 87 (369–455); size 9 in. by 4 in.; seven lines in a page; large, good writing.

Sakalavedopanishatsāropadeśasahasrī, in two parts, one in prose, the other in verse, by *Śaṅkarāćārya*.

See Hall's Index, p. 99, no. li.

The prose part begins:

अथ मोक्षसाधनोपदेशविधिं व्याख्यास्यामो मुमुक्षूणां श्रद्धानानामर्थिनामर्थाय तदिदं मोक्षसाधनं ज्ञानं °

It has three *prakaraṇas*: *śishyapratibodhavidhi* (ends fol. 381*b*), *avagati* (ends fol. 394*b*), *gadyasambandha* (ends fol. 397*a*). Cp. Burnell's Tanj. MSS., p. 90, no. xiv.

The second *prakaraṇa* has the form of a dialogue, it begins:

सुखमासीनं ब्राह्मणं ब्रह्मनिष्ठं कश्चिद्ब्रह्मचारी जन्ममरणलक्षणात्संसारान्निर्विण्णो मुमुक्षुर्विधिवदुपसन्नः पप्रच्छ भग(व)न् कथमहं संसारान्मोक्षिष्ये ।

The metrical part begins:

चैतन्यं सर्वगं सर्वं सर्वभूतगुहाशयम् ।
यत्सर्वविषयातीतं तस्मै सर्वविदे नमः ॥ १ ॥
समाप्य क्रियाः सर्वा दाराग्न्याधानपूर्विकाः ।
ब्रह्मविद्यामथेदानीं वक्तुं वेदः प्रचक्रमे ॥ २ ॥
कर्माणि देहयोगार्थं देहयोगे प्रियाप्रिये ।
ध्रुवे स्यातां ततो रागो द्वेषश्चैव ततः क्रियाः ॥ ३ ॥

The names of the nineteen chapters are: *upodghātaprakaraṇa* (26 verses), *ātmajñānotpattividhi(pra)karaṇa* (4 v.), *īśvarātmaprak.* (8 v.), *ahampratyayaprak.* (5 v.), *buddhyaparādhaprak.* (5 v.), *viśeshāpohaprak.* (6 v.), *buddhyārūḍhaprak.* (6 v.), *vitiprak.* (6 v.), *sūkshmatāprak.* (9 v.), *driśisvarūpaprak.* (14 v.), *īkshitriprak.* (16 v.), *prakāśaprak.* (19 v.), *avakshushtvaprak.* (27 v.), *svapnasmṛitiprak.* (50 v.), *nānyadanyatprak.* (54 v.), *pārthi(va)prak.* (74 v.), *samyaṅmatiprak.* (89 v.), *tattvaprak.* (about 230 v.), *jvaranāśaprak.* (28 v.).

Cp. Weber's Cat. (1853), p. 178, no. 614.

Colophon: उदीच्यज्ञातीजोशी विश्वनाथ लखित(*sic*!)॥ यादृशमिति न मे दोषः करक्रतम(*sic*!)परार्धं क्षंतुमर्हंति संतः॥ संवत् १९३३ वर्षे कार्त्तिक शुदि ३ रवौ लखितं ॥

[Gaikawar.]

2273.

256b. Foll. 49; size 11–11½ in. by 3 in.; 9–11 lines in a page; writing middling.

Sakalopanishatsāra-Upadeśasāhasrī, a second copy, beginning with the metrical part, and ending with the three prose chapters.

---

* The right margin of the last leaves is injured.

Colophon :

श्रीमद्वाराणसीक्षेत्रे विश्वेशचरनांतिके ।
उपदेशस्य साहस्रीं रंगनाथो ह्यलीलिखत् ॥

[H. T. Colebrooke.]

2274.

101a. Foll. 39; size $9\frac{7}{8}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; 10 or 11 lines in a page; writing middling.

Upadeśasahasrī, a third copy, but only the metrical part. [H. T. Colebrooke.]

2275, 2276.

2221, 2222a. Foll. 230 and 138 (231–368); size 9 in. by $3\frac{7}{8}$ in.; seven lines in a page; large good writing.

Upadeśasahasrī and *Padayojanikā*, a commentary on the *Upadeśasahasrī* by *Rāmatīrtha*, pupil of *Kṛishṇatīrtha*: the metrical part. See Hall's Index, p. 99, no. lii.; Rāj. Mitra's Notices, iv., p. 74, no. 1475 (no. 1474 contains *Rāmatīrtha's* commentary on the prose part).

The commentary begins:

यत्राध्यस्तमिदं सर्वं मेयमात्राद्यविद्यया ।
भाति नो भाति यज्ज्ञानात्तदस्मि ब्रह्म चित्सुखम् ॥

तदेवं सर्वोपनिषदर्थसारसंग्रहं गद्यबन्धप्रबन्धेन संक्षेपतो युक्त्योपदिश्य पुनरप्युक्तमेवार्थजातं पद्यबन्धप्रबन्धेन सोपस्करं विस्तरेणोपदेष्टुकामो भगव(ा)न्भाष्यकारः पद्यग्रन्थारम्भे ग्रन्थप्रतिपाद्यपरदेवतानमस्काररूपं मङ्गलं कृतं शिष्यशिक्षार्थं श्लोकेनोपनिबध्नाति ॥ चैतन्यमिति ॥ चैतन्यं सर्वगं सर्वं०

It ends:

उपदेशसहस्रीयं विवृता हि महात्मभिः ।
श्रद्धावेशान्मयाप्यस्यां पदयोजनिका कृता ॥ १ ॥
समस्तवेदार्थरहस्यगद्यपद्यप्रबन्धार्थतयावबोधः ।
कथं तु मादृग्मतिविषितः स्यादथापि भक्त्याहमिहास्मि
[रूढः ॥ २ ॥

हृद्यन्तराविष्कृतराममूर्तेस्तथा गुरूणां विपुलप्रसादात् ।
यथाकथंचिद्दूषितेन विष्णुरनेन तुष्यत्वखिलान्तरात्मा॥३॥

इति श्रीशंकराचार्यकृतोपदेशसहस्र्याः पदयोजनिका नाम टीका कृष्णतीर्थशिष्यरामतीर्थविरचिता समाप्ता ॥

सहस्रोपदेशेन हार्दं तमो यः
स्वचिन्मात्रभासा निवार्याश्र(*r.* ०श्नु?)भद्रम् ।
ददावात्मरूपं समस्तार्थदीपं
गुरुं काशिराजं निजं तं नमामि ॥

घटादेः स्फुरत्ता तदीया च सत्ता
तदानन्दता मत्र एवोपयाता ।
त्रयं तत्त्वहं ज्ञातमित्थं प्रसादा-
द्गुरोर्यस्य तं काशिराजं नमामि ॥

रसराममुनीन्दुवत्सरे
सितपक्ष्यां सितमार्गशीर्षके ।
लिखिता मदनात्मजेन चेयं
भगवच्छङ्करकल्पितोपदेशी (metre!) ॥ ३ ॥

लपितं जोशी गोपालजीसुतचीश्वनार्थ (*sic!*) ॥

The third couplet gives as date of the original of this copy, Saṃvat 1736. [Gaikawar.]

2277.

666. Foll. 136; size $11\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; 9–16 lines in a page; middling writing.

Upadeśasahasrī, the metrical part (in the middle of every page) and *Prayojanikā*, another copy of the second part.

[H. T. Colebrooke.]

2278.

151. Foll. 161; size $13\frac{1}{2}$ in. by 5 in.; 7–13 lines in a page; fair writing.

Upadeśasahasrī, the metrical part (in the middle of every page) and *Padayojanikā*, a third copy, dated संवत् १८४० माघसुदि ॥

This copy has only the first two of the final couplets of the first copy, omitting the couplet containing the date (रसराम०).

[H. T. Colebrooke.]

2279.

2554. Foll. 74; size $13\frac{1}{4}$ in. by 5 in.; 12 or 13 lines in a page; large fair writing.

Upadeśasahasrīvivṛiti, a commentary on *Śaṅkara's Upadeśasahasrī*, by *Ānandagiri*. This name is given to the author on the first page (उपदेशसहस्रीकाटीका आनंदगिरि in the same handwriting as the copy itself); in the colophon at the end of the second copy the author is called *Ānandajñāna*, pupil of *Śuddhānanda*. See Rāj. Mitra's Notices, viii., p. 288, no. 2848.

This copy comprises the metrical and the prose part (begins fol. 52*b*) of the *Upadeśasahasrī*.

It begins:

प्रणम्य कृष्णं प्रणतार्त्तिहारिणं
गुरूनपि स्वान्परमार्थरूपिणः ।
मया सहस्रीविवृतिर्विधीयते
कृतापि मन्दोपकृतिप्रसिद्धये ॥ १ ॥

सकलोपनिषदर्थसारसंग्राहिकामुपदेशसाहस्रीं गद्यपद्यात्मिकां प्रारभमाणो भगवान्भाष्यकारश्चिकीर्षितस्य ग्रन्थस्य अविघ्नेन परिसमाप्तिप्रचय(°चर R. M.)गमनाभ्यां शिष्टाचारपरिपालनपरिलभ्यादृष्टसिद्धये च विशिष्टेष्टदेवतातत्त्वानुस्मरणपूर्वकं तन्नमस्काररूपं मङ्गलाचरणं मुखतः संपादयन्नस्य शारीरकप्रकरणस्य तदीयमेवानुबन्धजातं सूचयति चैतन्येति ।

It ends:

अभ्यासो ग्रन्थस्य गद्यपद्यात्मनः समाप्त्यर्थम् ।
उपदेशसाहस्रीयं गद्यपद्यमयी मया ।
व्याकृता व्याकृताप्यन्यैर्मन्दानुग्रहसिद्धये ॥
व्याक्रिया सत्क्रिया सेयं कुर्वती शर्म निर्मलम् ।
कृतिनां कृतविद्यानामाश्रियतां(*r.* °माश्रिता)पुरुषोत्तमम् ॥

Date of the copy: संवत् ७१३५ (*i.e.* 1735).

2280.

101b. Foll. 106; size $9\frac{5}{8}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; 9–11 lines in a page; writing middling.

Upadeśasahasrīṭīkā, a second copy, but without the three prose chapters; also the final couplets are wanting.

The colophon is: इति श्रीपरमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीशुद्धानन्दपूज्यपादशिष्यभगवदानन्दज्ञानविरचिता श्रीसहस्रीपद्यभागटीका समाप्ता ॥ [H. T. Colebrooke.]

2281.

1245b. Foll. 15 (the sixth of which is wanting); size $10\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; indifferent, modern Devanāgarī writing; 11–13 lines in a page.

Tattvacandrikā, a commentary, by an unknown author (pupil of *Śrīkrishṇatīrtha* and *Jagannāthāśrama*), on *Ānandagiri's* exposition (*vivaraṇa*) of *Śaṅkarācārya's Pañcīkaraṇa*. See Hall's Index, p. 139, no. ccxxv.

It begins:

यन्नामरूपजगदुद्भवसंप्रतिष्ठा-
संरोधकारणमनिर्वचनीयशक्ति ।
सच्चित्सुखाद्वयवपुर्जगतो हिताय
रामाभिधामुपगतं भुवि तन्नमामि ॥ १ ॥
यत्पांसुधूसरितमस्तकमस्तपापम्
अज्ञानलक्षणमहाग्रहयक्षभृताः (?) ।
मुक्ताश्च मां वपुरजस्रमतीव रम्यं
श्रीकृष्णतीर्थगुरुपादयुगं नमामि ॥ २ ॥
जगन्नाथाश्रमाद्या ये गुरवो मे कृपालवः ।
तानहं विधिवन्नत्वा करवै तत्त्वचंद्रिकां ॥ ३ ॥

श्रीमच्छंकरभगवत्पूज्यपादविरचितं पंचीकरणाख्यं प्रकरणमतिसंक्षिप्तमनेकार्थसंग्रहगंभीरमतिविमलमर्थतः प्रकटीचिकीर्षुरानंदगिर्याचार्यः स्वचिकीर्षितस्य विघ्नपरिसमाप्तये विशिष्टशिष्टाचारपरिप्राप्तमिष्टदेवतानमस्कारलक्षणं° दर्शयति यदबोधादिति । °

It ends:

पंचीकृतेर्विवरणमर्थतः प्रकटीकृतं ।
यथाश्रुतं यथाबुद्धि तेन तुष्येदुमापतिः ॥ १ ॥
सीतासुवर्णलतिकापरिवीतगात्रं
प्रेमारसार्द्रचरणं सुखपल्लवाढ्यं ।
कीर्त्तिप्रसूनपरिपालितसर्वलोकं
रामाभिधं जगति कल्पतरुं नमामि ॥ २ ॥

इति श्रीपंचीकरणविवरणटीका तत्त्वचंद्रिका नाम परिसमाप्ता ॥

The MS. was copied, for his private use, by *Rāma Brahma Yati*, pupil of *Sadāśivānanda Tīrtha*. [H. T. Colebrooke.]

2282.

788. Foll. 39; size 10 in. by $2\frac{5}{8}$ in.; five lines in a page; beautifully written in the Bengalī character.

Siddhāntabindu, a commentary on *Śaṅkara's Daśaślokī*, by *Madhusūdana Sarasvatī*, disciple of *Viśveśvara Sarasvatī*. The fuller title of the ten couplets is *Cidānandadaśaślokī* or *Cidānandastavarāja*. See Hall's Index, p. 108, nos. xc. and xci., and p. 133, no. cxcvi.

The text of each *śloka* is given before it is explained.

The first *śloka* of the *Daśaślokī* is:

न भूमिर्न तोयं न तेजो न वायुर्
  न खं नेन्द्रियं वा न तेषां समूहः ।
अनैकान्तिकत्वात्सुषुप्त्येकसिद्धस्
  तदेको ऽवशिष्टः शिवः केवलो ऽहम् ॥

See Rāj. Mitra's Notices, iv., p. 120, no. 1535.

The commentary begins:

श्रीशङ्कराचार्य्यनवावतारं
  विश्वेश्वरं विश्वगुरुं प्रणम्य ।
वेदान्तशास्त्रश्रवणालसानां
  बोधाय कुर्वे कमपि प्रयत्नम् ॥

इह खलु साक्षात्परंपरया वा सर्वानेव जीवान्समुद्दिधीर्षुर्भगवान् श्रीशङ्करो ऽनात्मभ्यो विवेकेनात्मानं नित्यशुद्धबुद्धमुक्तस्वभावं संक्षेपेण बोधयितुं दशश्लोकीं प्रणिनाय ।

It ends:

न स्तौमि तं व्यासमशेषमर्थं
  सम्यङ्न सूत्रैरपि यो बबन्ध ।
विनापि तैः संग्रथिताखिलार्थं
  तं शङ्करं नौमि सुरेश्वरं च ॥ १ ॥

लघुरपि बह्वर्थवहश्चिन्तामणिरिव निबन्धो ऽयम् ।
मधुसूदनेन मुनिना विहितो गुणिनां विनोदाय ॥

यदत्र सौष्ठवं किंचित्तद्गुरोरेव मे न हि ।
यदत्रासौष्ठवं किंचित्तन्ममैव गुरोर्न हि ॥

बहुयाचनया मयायमल्पो
  बलभद्रस्य कृते कृतो निबन्धः ।
यददुष्टमिहास्ति यच्च दुष्टं
  तदुदाराः सुधियो विवेचयन्तु ॥

Cp. Rāj. Mitra's Notices, iv., p. 80, no. 1483; Weber's Cat. (1853), p. 182, no. 626.

This copy was written in the Śaka year 1539, on the banks of the Surasindhu (Gangā), as will appear from the following colophon:

नवाग्निबाणेन्दुमिते शकाब्दे
  नभस्यमासस्य च कृष्णपक्षे ।
अलिखि केनापि मनोहरो ऽयं
  सिद्धान्तबिन्दुः सुरसिन्धुतीरे ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2283.

2532a. Foll. 24; size 10 in. by $4\frac{1}{2}$ in.; eleven lines in a page; well written.

Siddhāntabindu, a second copy.

[GAIKAWAR.]

2284.

603a. Foll. 22; size $9\frac{7}{8}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; nine lines in a page; fair writing.

Siddhāntabindu, a third copy, dated संवत् १७८९ चैत्रकृष्ण १३ शनौ ग्रन्थो ऽयं पूर्णं जातं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2285.

2782a. Foll. 20; size $10\frac{5}{8}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; 11–13 lines in a page; indifferent writing.

Siddhāntabindu, a fourth copy, dated शके १६१४ अंगिरोनामनि संवत्सरे चैत्रे मासि चतुर्थ्यां ४ शुक्रे एलपुरनिवासिश्रीवत्सगोत्रोत्पन्नव्यंकटेशभट्टसूनुना पर्वतोपनामकेन रामभक्तेन गोविंदभट्टेनायं सिद्धांतबिंदुर्लिखितः रामाय समर्पितः ॥

[COLL. OF FORT WILLIAM.]

2286.

1521a. Foll. 29; size $10\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; eight lines in a page; large fair writing.

Siddhāntabindu, a fifth copy.

It has the wrong title सिद्धांतबिंदुसटीक on the first page.

[H. T. COLEBROOKE.]

2287.

1746a. Foll. 51; size $8\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; nine lines in a page; large fair writing.

Siddhāntabindu, a sixth copy.

[H. T. COLEBROOKE.]

2288.

327a. Foll. 30; size 12 in. by $4\frac{1}{2}$ in.; eleven lines in a page; well written.

Vedāntasiddhāntabindu, a seventh copy, dated संवत् १८५५ शमए शावन शुदि ९ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2289.

3037. Foll. 32; size $12\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; 8-11 lines in a page; large writing.

Siddhāntabindu, an eighth copy. Dated संवत् १८७१ मिति मार्गशीर्षसुदि ३ वुधवारे लिखितं गोपालगिरिभिक्षुणा श्रीमच्चिमन(?)गिरिस्वामिशिष्येण सिरसाग्रामवासिना पुष्करोपरि श्रीमत्काशीक्षेत्रे। श्रीमच्चन्द्रमौलिर्जयतु भगवानिष्टदेवो मदीयः पठकानां श्रोतृणां च ॥

[J. R. BALLANTYNE.]

2290.

327b. Foll. 147; size 12 in. by $4\frac{1}{2}$ in.; eleven lines in a page; writing fair.

Nyāyaratnāvalī, a commentary on the *Siddhāntabindu*, by *Brahmānanda Sarasvatī*, pupil of *Nārāyaṇa Tīrtha* and of *Paramānanda Sarasvatī*, based on *Madhusūdana's Advaitasiddhi* and *Brahmānanda's* own commentary on it.

See Hall's Index, p. 109, no. xcv.; Rāj. Mitra's Notices, vi., p. 275, no. 2209.

The *Nyāyaratnāvalī* begins:

नमो नवघनश्यामकामकामितदेहिने ।
कमलाकामसौदामकणकामुकगेहिने ॥
अद्वैतसिद्धेष्टीकायास्तदीयायाश्च संग्रहात् ।
विचित्ररचना काचिद्ब्रह्मानन्देन रच्यते ॥ २ ॥
शङ्करोक्तिसुधाम्भोधेर्गुरूणामुपदेशतः ।
उद्धृतां प्रकटीकुर्वे न्यायरत्नावलीमिह ॥ ३ ॥

तत्राद्वितीयस्वप्रकाशनिरतिशयानन्दरूपयोर्जीवब्रह्मस्वरूपयोरैक्यमुक्तानन्दरूपं बोधयदहं ब्रह्मास्मीत्यादि वेदान्तमहावाक्यं०

Fol. ६ is missing.

The copy is dated: संवत् १८४९ तत्समये श्रावणशुद्ध १५ भृगुवासरे श्रीकाश्यां लिखितमिदं पुस्तकं संपूर्णमगमत् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2291.

1348a. Foll. 21; size $10\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{3}{8}$ in.; eleven lines in a page; good writing, of about A.D. 1700.

Dvādaśamahāvākyavivaraṇa, a treatise on the single words of certain holy passages from different *Upanishads*, in twelve chapters (*siddhānta*), by *Śaṅkarācārya*. It is different from the *Vākyavivaraṇa* in Weber's Cat. (1853), p. 181; Burnell's Tanj. MSS., p. 91, no. xxiv.; also from the *Mahāvākyasiddhānta* in Rāj. Mitra's Notices, viii., p. 299, no. 2863.

It begins:

यद्ज्ञानप्रभावेन दृश्यते सकलं जगत् ।
यज्ज्ञानाल्लयमाप्नोति तस्मै ज्ञानात्मने नमः ॥ १ ॥

समस्तविषयवासनाविनिर्मुक्तः स केवलं निर्विशेषं (cp. the second copy) ब्रह्म चैतन्यमात्रमेव तिष्ठति स परमहंसः यत्र कुत्रचित्तिष्ठति किं करोति। केवलं द्वादशमहावाक्यविचारं करोति। तन्महावाक्यं कीदृक्। तत्र औपनिषदानि वाक्यानि। आदौ तावदृग्वेदस्य प्रज्ञानमानंदं ब्रह्म। अहं ब्रह्मास्मीति यजुर्वेदस्य। तत्त्वमसीति सामवेदस्य। अयमात्मा ब्रह्मेति अथर्वणवेदस्य। अहं ब्रह्मास्मि यत्परं ब्रह्मेति श्रुतेः। इत्यादिद्वादशमहावाक्यैर्ब्रह्मविचारः। तत्रादौ ऋग्वेदस्य प्रज्ञानशब्दव्याख्यानं क्रियते। ०

Fol. 2a: इति ऋग्वेदस्य प्रज्ञानशब्दनिर्णयः प्रथमसिद्धांतः समाप्तः ॥ १ ॥ अतः परं आनंदशब्दनिर्णयः कथ्यते ।

It ends:

ब्रह्मस्वरूपनिरूपणं वेदांतप्रकरणे अथर्वणवेदवाक्यगतात्मब्रह्मशब्दनिर्णयो नाम द्वादशसिद्धांतः समाप्तः॥ इति श्रीशंकराचार्यविरचितं द्वादशमहावाक्यं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2292.

2113. Foll. 57; size $9\frac{5}{8}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; seven lines in a page; large good writing.

Dvādaśamahāvākyavivaraṇa, a second copy.

It begins without the *śloka*:

अथात(ो) महावाक्यार्थविवरणं कथयति । समस्तविषय-वासनाविनिर्मुक्तः स परमहंसः केवलनिर्विशेषः ब्रह्मचिन्तनमा-त्राव(*r.* °मात्रमेव)तिष्ठति । स परमहंसः यत्र कुत्रचित्तिष्ठति । किं करोति । केवलं द्वादशमहावाक्यविवरणं करोति । विवरणं नाम विचारम् । तन्महावाक्यं कीदृक् । तत्रौपनिषदानि वाक्यानि । °

Date of the copy: संवत् १९३७ वर्षे ज्येष्ट सुदि १३ भृगुदिने लिखितं ॥ [GAIKAWAR.]

2293.

1368d. Foll. 26; size $9\frac{3}{8}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; twelve lines in a page; well written.

Dvādaśamahāvākyavivaraṇa, a third copy.

It begins: समस्तविषयवासनाविनिर्मुक्तः स परमहंसः °

[H. T. COLEBROOKE.]

2294.

1597b. Foll. 13; size $9\frac{7}{8}$ in. by $3\frac{7}{8}$ in.; generally 12 or 13 lines in a page; clear writing, of about A.D. 1700.

Ātmabodhaprakaraṇa, a compendium of the *Vedānta* in 66 *ślokas*, by *Śaṅkarācārya*, with an anonymous *ṭīkā*. The text occupies the middle of each page, the commentary being written above and beneath it.

The *ṭīkā* begins:

शतमखपूजितपादं शतपथमनसो ऽप्यगोचराकारं ।
विकसितजलरुहनेत्रं सीताछायाकमाश्रये रामं ॥

इह भगवान् शंकराचार्यः उत्तमाधिकारिणां वेदांतप्रस्थानत्रयं निर्माय तदवलोकनासमर्थानां मंदबुद्धीनामनुग्रहार्थं सर्ववेदांत-सिद्धांतसंग्रहमात्मबोधप्रकरणं निदर्शयिषुः(*r.* दिदर्श°) प्रतिजानीते तपोभिरिति ।

The end is: इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यगोविंद-भगवत्पादाचार्यशिष्यश्रीशंकरभगवत्पादाचार्यविरचितमात्मबोध-प्रकरणं टीका च समाप्तिमगमत् ॥

See Hall's Index, p. 105, no. lxxviii. and p. 106, no. lxxx.; Weber's Berlin Cat. (1853), p. 179; Aufrecht's Oxford Cat., p. 224. In Rāj. Mitra's Notices, iv., p. 252, no. 1677, the same *ṭīkā* is ascribed to *Madhusūdana Sarasvatī*, but see the next number.

The *Ātmabodha*, with this *ṭīkā*, was published by F. E. Hall, Mirzapore 1852, and in Haeberlin's Sanskrit Anthology; the text also in the *Bṛihatstotraratnākara*, p. 309.

[H. T. COLEBROOKE.]

2295.

603c. Foll. 20; size $9\frac{7}{8}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; nine lines in a page; large writing.

Ātmabodha, with the same commentary (*bhāshya*), which is here ascribed to *Śaṅkara* himself. [H. T. COLEBROOKE.]

2296.

2011a. Foll. 16; size $8\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; 11–13 lines in a page; fair writing.

Ātmabodhaprakaraṇam saṭīkam, a third copy of the text, with the same commentary.

None of the manuscripts quite agrees with the printed texts. [J. TAYLOR.]

2297.

100a. Foll. 12; size $9\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; ten lines in a page; large good handwriting.

Adhyātmavidyopadeśavidhi, or *Ajñānabodhinī*, a short exposition of the *Vedānta*, in form of a dialogue between *śishya* and *guru*, by *Śaṅkarācārya*.

Hall calls it a commentary on the *Ātmabodha*, see his Index, p. 105, no. lxxix.

It begins:

यदज्ञानादिदं भाति यज्ज्ञानाद्विनिवर्तते ।
नमस्तस्मै चिदानन्दवपुषे परमात्मने ॥ १ ॥
चित्सदानन्दरूपाय सर्वधीवृत्तिसाक्षिणे ।
नमो वेदान्तवेद्याय ब्रह्मणे ऽनन्तरूपिणे ॥ २ ॥

अथाध्यात्मविद्योपदेशविधिं व्याख्यास्यामः। अनाद्यनन्तो नैसर्गिको ऽध्यासो मिथ्याप्रत्ययरूपः सर्वलोकप्रत्यक्षः अस्यानर्थहेतोः प्रहरणाय। आत्मैकत्वज्ञानं शिष्यः श्रीगुरुं पृच्छति। भो भगवन्। स आत्मा कीदृशः। श्रुणु(*r.* शृणु) चित्सदानन्दाद्वितीयमखण्डमचलमजमक्रियं कूटस्थानन्तस्वरूपं ब्रह्म स आत्मा॥

Colophon: इति श्रीसंक्षिप्तवेदान्तशास्त्रप्रक्रियायां श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमत्सङ्कर(!)कृतबहिर्मुखान्तःप्राणवमज्ञानबोधिनी(*sic*!) अध्यात्मविद्योपदेशविधिः समाप्ता॥ Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 97, no. 678, gives: °श्रीमच्छङ्करकृतौ बहिर्मुखान्तःप्रकरणमज्ञानबोधिनी; but see no. 2300, fol. 4*a*.

All leaves have the marginal note प्र° ज्ञा°.

Note of the scribe: लीपितं नरोतम॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2298.

1348d. Foll. 30; size 11 in. by 4¼ in.; large, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Ātmashaṭka-bhāshya, by *Śaṅkarācārya*.

It begins: ओं परिसमाप्तं कर्मसहायपरब्रह्मविषयविज्ञानेनैषा कर्मणो ज्ञानसहितपरा गतिरुक्थविज्ञानद्वारेणोपसंहृता॥ एतत्सत्यं ब्रह्म प्राणाख्यमेष एको देवः। एतस्यैव प्राणस्य सर्वे देवा विभूतयः। एतस्य प्राणस्यात्मभावं गच्छन्देवता अप्येतीत्युक्तं॥ सो ऽयं देवताप्ययलक्षणः परपुरुषार्थ एष मोक्षः। °

It ends: अवतु वक्तारमित्यभ्यासो ऽध्यायपरिसमाप्त्यर्थो द्वितीयारण्यकसमाप्त्यर्थश्च॥ इति श्रीशंकराचार्यविरचितं आत्मषट्कभाष्यं समाप्तं॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2299.

2401c. Foll. 8; size 7⅝ in. by 3¾ in.; generally nine lines in a page; nearly the same writing as in no. 2401*b*, which is dated Saṃvat 1730.

Aparokshānubhūti, a treatise on the *Vedānta* doctrine in verse (by *Śaṅkara*). See Hall's Index, p. 104, no. lxxiv.; Aufrecht's Oxford Cat., p. 223, nos. 544 and 545. It begins:

श्रीहरिं परमानंदमुपदेष्टारमीश्वरं।

The last leaf, with the six last *ślokas* (139–144), is wanting. The last *śloka* is:

कारणव्यतिरेकेण पुमानादौ विलोकयेत्।
अन्वयेन पुनस्तद्धि कार्ये नित्यं प्रपश्यति॥ ३८(*i.e.* 138)॥

The nine sections of this treatise are not marked in this copy.

For editions of the *Aparokshānubhūti*, see Haas' Brit. Mus. Cat., p. 128; Burnell's Tanj. MSS., p. 91. [GAIKAWAR.]

2300.

2116c. Foll. 16 (of which 13–15 are wanting); size 9 in. by 4 in.; indifferent Devanāgarī writing; 8–13 lines in a page.

Tracts, by *Śaṅkarācārya*, on *Vedānta* subjects. A similar collection in Weber's Berlin Cat. (1853), p. 180, no. 618.

I. *Bālabodhinī*, begins:

प्रणम्य परमानंदं मोहांधतिमिरापहं।
तत्प्रसादबलेनैव क्रियते बालबोधिनी॥ १॥
यस्य स्मरणमात्रेण क्षीयंते भवभीतयः। [॥ २॥
तं सर्वसाक्षिणं यामि शरणं कृपणोह्यहं(*r.* °णो ह्यहं?)

अथायमात्मा कीदृशः। सद्रूपं। सर्वथाभावरूपं। चिद्रूपं। शुद्धबोधरूपं। आनंदरूपं। सुखप्रसुखरूपं। °

Fol. 4*a*: इति बहिर्मुख्यातःप्रवण(*r.* °मुखान्तःप्र°, see no. 2297)बालबोधिन्यां प्रथमकल्पः॥

Fol. 6*b*: इति शंकराचार्यविरचिता बालबोधिनी समाप्ता॥

See Weber, p. 180, no. 2; Rāj. Mitra's Notices, i., p. 93, no. 175.

II. *Tripurī*, in three sections (*pura*), begins fol. 6*b*: शब्दस्पर्शरूपरसगंधादयो विषयाः। °

It ends fol. 9*b*: इति त्रिपुरी समाप्ता॥

See Weber, p. 180, no. 4.

III. *Dgurākyavritti*, in 53 couplets, containing a dialogue between a *guru* and his pupil on *jīva*, *paramātman*, *tattvamasi*. It begins:

सर्गस्थितिप्रलयहेतुमचिंत्यशक्तिं
विश्वेश्वरं विदितविश्वमनंतमूर्तिं।
निर्मुक्तबंधनमपारसुखांबुराशिं
श्रीवल्लभं विमलबोधघनं नमामि॥ १॥

It ends fol. 11*b*: इति द्युवाक्यवृत्तिः समाप्ता ॥

This small work is commonly called *Vākyavṛitti* (no. 2302), see Hall's Index, p. 106, no. lxxxi.; Weber, p. 180, no. 1. It has been printed in the *Bṛihatstotraratnākara*, p. 321.

IV. *Svarūpanirūpaṇam*, begins fol. 11*b*:

अनात्मभूते देहादावात्मबुद्धिस्तु देहिनां ।
साविद्या तत्कृतो बंधस्तन्नाशो मोक्ष उच्यते ॥ १ ॥

It breaks off in the second half of *śloka* 17, at the bottom of fol. 12*b*. See Weber, p. 180, no. 5.

V. *Ātmajñānopadeśavidhi*, only the concluding portion on fol. 16. See Weber, p. 180, no. 3.

Colophon: इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमद्गोविंदभगवत्पूज्यपादशिष्यस्य शंकरस्य कृतौ आत्मज्ञानोपदेशविधिः संपूर्णः ॥ ० संवत् १७४९ वर्षे भाद्रपदपंचमी शनौ । लषीतं प्रो॰ रेवादत्तसुतलक्ष्मिदत्तलषितं व्या॰ यगदिश्वरपठनार्थं ॥

On fol. 1*a* somebody wrote the title *Aṅgakārakārikā* under which the MS. appeared in the old list. [GAIKAWAR.]

2301.

1597e. Foll. 10; size 9 in. by $4\frac{1}{8}$ in.; 9 or 10 lines in a page; fair writing, of the 17th century.

Vākyavṛitti, the same 53 couplets of *Śaṅkara*, with a commentary, also called *Vākyavṛitti*, by *Ānandagiri*, pupil of *Śuddhānanda*. See Rājendralāla Mitra's Notices, iii., p. 331, no. 1324.

It begins:

ऐदंपर्येण वेदांता यद्वदंति परं पदं ।
तदहं ब्रह्म निर्भेदं सत्यादिपदलक्षितं ॥ १ ॥

मुमुक्षुजनानुजिघृक्षया वाक्यवृत्तिसंज्ञिप्रकरणं प्रारभमाणो विघ्नोपप्रवोपशमादिप्रयोजनसिद्धये देवताप्रणामरूपं मंगलाचरणं मुखतः संपादयन् प्रकरणप्रारंभापेक्षितमनुबंधचयं च विषयप्रयोजनसंबंधलक्षणं संक्षिप्य प्रतिपादयति सौकर्यार्थं कथयति ॥

सर्गस्थिति०

The end of the MS. is:

वाक्यवृत्तेरियं वृत्तिरुचिता संचिता मया ।
पुनातु रुचिता याता सायातु पुरुषोत्तमं ॥(?)

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमच्छंकराचार्यविरचिता वाक्यवृत्तिः समाप्ता ॥ श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकशुद्धानंदपूज्यपादशिष्येणानंदगिरिणा विरचिता वाक्यवृत्तिः समाप्ता ॥

नित्यं कर्म परित्यज्य वेदांतश्रवणं विना ।
वर्त्तमानस्तु संन्यासी पतत्येव न संशयः ॥

A later scribe has added:

निर्गताशेषपापानां अद्वैते जायते मतिः ।
पापोपहतबुद्धीनां तद्वार्तापि न रोचते ॥ १ ॥
ईश्वरानुग्रहादेव पुंसामद्वैतवासना ।
महाभयपरित्राणाद्वि(*r.* ०द्वि)त्राणमिह जायते ॥ २ ॥
ब्रह्म सत्यं जगन्मिथा(*r.* मिथ्या) जीवो ब्रह्मैव नापरः ।
इत्येवं निश्चये राम(:)कथितो ग्रंथकोटिभिः ॥ ३ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2302.

1113a. Foll. 38; size $12\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; 5–14 lines in a page.

Vākyavṛitti, 53 couplets by *Śaṅkarācārya*, the same as *Dyuvākyavṛitti* in no. 2300 (2116*e*), with a commentary entitled *Vākyavṛittiprakāśikā*, by *Viśveśvara*, pupil of *Mādhava Prājña*. See Hall's Index, p. 106, no. lxxxii.

The commentary begins:

अज्ञानतिमिरांधस्य ज्ञानांजनशलाकया ।
चक्षुरुन्मीलितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥ १ ॥
ब्रह्माहमेतन्मयि भाति विश्व(*r.* ०श्वं)
श्रीमाधवप्राज्ञगुरोः प्रसादात् ।
अन्वर्थविश्वेश्वरपंडिताख्यस्
तस्यांघ्रिपद्मं प्रणतोऽस्मि नित्यं ॥ २ ॥

परमकृपानिधयः श्रीमच्छंकरभगवत्पादाः तापत्रयार्कसंतप्तानामपरिमितजननादिसंसाराध्वश्रमपीडितानां ० नमस्कुरुते ।

सर्गस्थितिप्रलयहेतुमचिंत्यशक्तिं
विश्वेश्वरं विदितविश्वमनंतमूर्त्तिं ।
निर्मुक्तबंधनमपारसुखांबुराशिं
श्रीवल्लभं विमलबोधघनं नमामि ॥ १ ॥

Colophon: इति श्रीमन्महायोगीमाधवप्राज्ञगुरुप्रसादादिनापरिमितज्ञानानंदस्वरूपविश्वेश्वरपंडितविरचिता वाक्यवृत्तिप्रकाशिका समाप्ता ॥

For another MS., beginning with a different introductory *śloka* (श्रुतिस्मृतिपुराणानां०), see Rāj. Mitra, Notices, viii., p. 287, no. 2847.

[H. T. Colebrooke.]

2303.

1256d. Foll. 22; size $8\frac{3}{4}$ in. by 4 in.; fair Devanāgarī writing, of A.D. 1788; nine lines in a page.

Vākyasudhā-(prakaraṇa), a treatise, in 44 couplets, by *Śaṅkarācārya*, on the *Vedānta* doctrine (तत्त्वम्); with a commentary.

The commentary begins: नमो रामाय देवाय सच्चिदानंदमूर्तये । ०

Edited by Windischmann, in 1833; see also Aufrecht's Oxford Cat., p. 225, no. 551; Rājendralāla Mitra's Notices, iii., p. 226, no. 1247.

[H. T. Colebrooke.]

2304.

1250c. Foll. 13; size $8\frac{7}{8}$ in. by $3\frac{3}{4}$ in.; nine lines in a page; fair writing.

Harimīḍebhāshya, an anonymous commentary on *Śaṅkara's Harim-īḍe-stotra.*

See Hall's Index, p. 135, no. ccvii.

In this MS. the hymn has not quite 50 couplets. It is printed in the *Bṛihatstotraratnākara*, p. 173.

The commentary begins:

नमो विष्णवे । हरिमीडा(*r.* ०डे)स्तोत्रस्य भाख्य(*r.* ०ष्य)-मुद्भियते समूलकम् । मुमुक्षूणां विचारसमर्थानां द्रयमाचादपि(?)-ब्रह्मविद्या भूयादिति मन्यमानो भगवान्भाष्यकारः सर्ववेदान्तसर्वस्वं स्तुतिव्याजेन दिदर्शयिषुः प्रतिजानाति ॥

स्तोष्ये भक्त्या विष्णुमनादिं जगदादिं
यस्मिन्नेतत्संसृतिचक्रं भ्रमतीत्यम् ।
यस्मिन्दृष्टे नश्यति तत्संसृतिचक्रं
तं संसारध्वान्तविनाशं हरिमीडे ॥ १ ॥

In the title this commentary is ascribed to *Śaṅkara.*

[H. T. Colebrooke.]

2305.

968a. Foll. 21; size $8\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; fair Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Mānasollāsa, a paraphrase, in 354 verses—by *Sureśvarācārya* (*Viśvarūpācārya*) — of the *Dakshiṇāmūrtistotra*, ascribed to *Śaṅkarācārya*, and intended to supply the essence of the *Vedānta* doctrine.

It is divided into ten chapters (*ullāsa*), according to the ten verses of the original text, which is printed in the *Bṛihatstotraratnākara*, p. 64 (beg. विश्वं दर्पणदृश्यमाननगरीतुल्यं निजान्तर्गतं०) See Weber's Cat. (1853), no. 616.

The present MS. does not mention the author of the paraphrase.

It begins:

मंगलं दिशतु मे विनायको मंगलं दिशतु मे सरस्वती ।
मंगलं दिशतु मे महेश्वरो मंगलं दिशतु मे महेश्वरी ॥ १ ॥०

Cf. Rāj. Mitra, Notices, v., p. 82, no. 1763.

[H. T. Colebrooke.]

2306.

1998. Foll. 27; size $8\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; fair Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Mānasollāsa. The author's name is mentioned in the colophon of the fourth chapter.

[Dr. J. Taylor.]

2307.

443. Foll. 72 (and a *sūcīpatra* after 22); size $10\frac{1}{4}$ in. by $3\frac{1}{4}$ in.; Devanāgarī character; 9 or 10 lines in a page.

Mānasollāsa-vrittāntavilāsa (*Dakshiṇāmūrtistotravyākhyāprabandha*), a commentary on *Sureśvara's* paraphrase, by *Rāmatīrtha.*

Beg. प्रोद्यच्छाखमहावटद्रुमतटे० cf. Weber, Cat. (1853), no. 616; Rāj. Mitra, Notices, v., p. 81, no. 1763, and p. 102, no. 1783.

[H. T. Colebrooke.]

2308.

2532d. Foll. 7; size 9¾ in. by 4½ in.; thirteen lines in a page; well written.

Hastāmalakaṭīkā, a commentary on *Hastāmalaka's* twelve couplets, ascribed to *Śaṅkara* (**श्रीशङ्कराचार्यप्रणीता**, in the colophon).

See Hall's Index, p. 107, no. lxxxviii.; Burnell's Tanj. MSS., p. 91; the Calcutta edition (published in the Śaka year 1771, in one small volume with *Vedāntasāra* and its comm.) differs very much from this copy.

The commentary begins:

कश्चिदुत्पन्नज्ञानी(*r.*°**नो?**) **ह्याविर्भूतचरमदेहः . . . जनेन मूकत्वेन बहिः कृतः पित्रा प्रदर्शितो भाष्यकृद्भिः कस्त्वमिति पृष्टः। स्वानुभवं प्रकटयन्नन्येषामप्यनुभवो भूयान्मद्वदिति मत्वा नो यथावदात्मानमाचचक्षे निमित्तमित्यादिभिर्द्वादशभिः श्लोकैः॥**

This whole passage, with a few lines more, is wanting in the Calc. edition; the beginning of the latter (**कस्त्वं शिशो कस्य कुतश्च गन्ता**°) has been added on the margin, partly by an old, partly by a more modern hand.

The first couplet of *Hastāmalaka* is:

निमित्तं मनश्चक्षुरादिप्रवृत्तौ
निरस्ताखिलोपाधिराकाशकल्पः।
रविर्लोकचेष्टानिमित्तं यथा यः
स नित्योपलब्धिस्वरूपोऽहमात्मा॥ १॥

The copy is dated: **स्वस्ति संवत् १५६३ वर्षे भावनामसंवत्सरे आषाढमासे कृष्णपक्षे श्रीसोमदिने ८ तिथौ श्रीरेवोरिसंगमे लिखितं। रा**° (*sic*) **रघुनाथसुतहरितस्य आत्मज्ञानार्थं॥** [GAIKAWAR.]

2309.

476b. Foll. 6; size 12¼ in. by 4½ in.; twelve lines in a page; fair modern writing.

Hastāmalakastotrabhāshya, a second copy of *Śaṅkara's* commentary, but differing very much from the Calcutta edition as well as from the preceding manuscript.

It begins:

यस्मिन्ज्ञाते भवेत्सर्वं विज्ञातं परमात्मनि।
तं वन्दे नित्यविज्ञानमानन्दमजमद्वयम्॥ १॥

See p. 2 of the Calc. edition.

[H. T. COLEBROOKE.]

2310.

368. Foll. 52; size 9½ in. by 4¼ in.; indifferent, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Triśatīnāmārthaprakāśikā, or simply *Nāmārthaprakāśikā*, an explanation of the three hundred names of *Devī* (*Devīstotra*), by *Śaṅkarācārya*. It begins:

वंदे विघ्नेश्वरं देवं सर्वसिद्धिप्रदायिनं।
वामांकारूढवामाक्षीकरपल्लवपूजितं॥ १॥
पाशांकुशेक्षुसुमपरंजितपंचशाखां
पाटल्यशालिसुपु(*r.*°**प**)**मांचितगात्रवल्लीं।**
प्राचीनवाक्स्तुतिपदां परदेवतां त्वां
पंचायुधार्चितपदां प्रणमामि देवीं॥ २॥
लोपामुद्रापतिं नत्वा हयग्रीवमपीश्वरं।
श्रीविद्याराजसंसिद्धिकारी पंकजवीक्षणः॥ ३॥° **४॥**

बहुकालं सुभक्तिमहिम्ना गुरुपादाववलंब्य स्थिताय कुंभयोनिमुनये। शिवदंपतिकृतनामशतत्रयोक्तौ प्रेरित(*r*°**तो**)**हयग्रीव उवाच। ककाररूपेति॥ ककारः कवर्णः रूपं ज्ञापकविशेषणं यस्याः सा कादिविद्याविग्रहेत्यर्थः।**° – – the next few names are **कल्याणी। कल्याणगुणशालिनी। कल्याणशैलनिलया। कमनीया। कलावती। कमलाक्षी। कल्मषघ्नी। करुणामृतसागरा।** the last **सौख्यदा॥**

Colophon: **इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमद्गोविंदभगवत्पूज्यपादशिष्यश्रीमच्छंकरभगवत्पादकृतायां त्रिशतीनामार्थप्रकाशिकायां तृतीयखंडचतुर्थवर्णनामार्थप्रकाशनं पंचदशमं समाप्तं॥ नामार्थप्रकाशिका समाप्ता॥**

Fol. 1*a* has the title **वेदांतत्रिशतीभाष्य।**

[H. T. COLEBROOKE.]

2311.

441. Foll. 167; size 10½ in. by 5¼ in.; clear, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Saṃkshepa-Śaṅkarajaya (also called *Śaṅkaradigvijaya*), a poetical life of *Śaṅkarācārya*, by *Mādhavācārya*.

Complete in sixteen *sargas*. For an analysis of the work, see Aufrecht's Oxf. Cat., p. 252. [H. T. COLEBROOKE.]

2312.

1960a. Foll. 150; size 9 in. by 3¾ in.; fair Devanāgarī character of the last century; nine lines in a page.

The same work. [DR. J. TAYLOR.]

2313.

724. Foll. 61; size 12⅞ in. by 4¾ in.; indifferent Devanāgarī writing.

Sargas i.–vii. of the same work.

[H. T. COLEBROOKE.]

2314.

734. Foll. 262; size 13 in. by 6 in.; legibly written in Devanāgarī; 8–16 lines in a page.

Saṃkshepa-Śaṅkarajaya, with a commentary, entitled *Śaṅkarācāryadiṇḍima*, by *Dhanapati*, son of *Rāmakumāra*. Text and commentary were printed at Bombay in 1864.

Cf. Aufrecht's Oxford Cat., p. 260.

[H. T. COLEBROOKE.]

2315.

1398b. Foll. 36; size 12¼ in. by 6 in.; Devanāgarī character; eleven lines in a page.

Sarga viii. of the same work, with *Dhanapati's* commentary. [H. T. COLEBROOKE.]

2316.

1960b. Foll. 102; size 9 in. by 3⅞ in.; fairly good Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Śaṅkaravijaya, a fanciful life of *Śaṅkara*, in the form of a dialogue between his disciples *Cidvilāsa Yatīndra* and *Vijñānakanda Tapodhanendra*; in thirty-two *adhyāyas*.

It begins:

अस्तु स्वस्तिकृते वस्तु निस्तुलानंदनिर्भरं ।
वस्तु या शांकरं नः स्यादीप्सितार्थसमृद्धये ॥ १ ॥

कीरं वाचयितुं किलेव दधती हस्ताबुजे पुस्तकं
द्विजानाममृतं प्रदातुमिव तं नित्यं करे बिभ्रती ।
अक्षस्रग्वलयं करेण गणनां कर्तुं च दातुं वरान्
सा स्यादस्तसमस्तदोषनिचया वागीश्वरी श्रेयसे ॥ २ ॥

अदभ्रशरदभ्राभां शारदां दधतीं भजे ।
कायकांतिजितां पाणौ कलामिव विधोः शुभां ॥ ३ ॥०

विज्ञानकंदः ॥ श्रीमद्गुरो देशिकेंद्र परिज्ञाताखिलागत ।
ब्रह्ममात्मा(?)र्थविज्ञानविच्छिन्नद्वैतभावन ॥ ६ ॥ ०

Colophon: इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमच्छंकरभगवत्पूज्यशंकरविजयचिद्विलासयतींद्रविज्ञानकंदतपोधनेंद्रसंवादे द्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ [DR. J. TAYLOR.]

5. *Advaita school, general Vedānta.*

2317.

1103c. Foll. 16 (foll. 45–60 of the volume); size 13 in. by 5 in.; foll. 1–6 nineteen to twenty-two lines in a page, the writing like no. 2397 (1103*b*); foll. 7–16 fifteen to seventeen lines in a page, the writing like no. 2459 (1103*a*).

Naishkarmyasiddhi, called *Sambandhokti*, by *Sureśvara Ācārya*, pupil of *Śaṅkara*, in four *adhyāyas*, prose and verse. See Hall's Index, p. 159.

It was published in the Bombay Sanskrit Series, no. xxxviii.: "The *Naishkarmyasiddhi* of *Sureśvarāchārya* with the *Chandrikā* of *Jñānottama*." Edited . . . by Colonel G. A. Jacob, Bombay 1891. Both MSS. of the India Office were used by him.

"As its title shows, it consists of an argument in opposition to ritual, and in favour of knowledge, as a means to *mukti*," l.c. p. 2.

It begins:

आब्रह्मस्तंवपर्यंतैः सर्वप्राणिभिः सर्वप्रकारस्यापि दुःखस्य स्वरसत एव जिहासितत्वात् तन्निवृत्त्यर्थो प्रवृत्तिरस्ति स्वरसत एव। दुःखस्य च देहोपादानैकहेतुत्वात् देहस्य च पूर्वोपचितधर्माधर्ममूलत्वादनुच्छित्तिः। तयोश्च विहितप्रतिपिद्धकर्ममूलत्वादनिवृत्तिः। कर्मणश्च रागद्वेषास्पदत्वात् रागद्वेषयोश्च शोभनाशोभनाध्यासनिबंधनत्वात् अध्यासस्य चाविचारितसिद्धद्वैतवस्तुनिमित्तत्वात् द्वैतस्य च शुक्तिकारजतादिवत्सर्वस्यापि स्वतः सिद्धाद्वितीयात्मानवोध(*sic!* leg. **०त्मानवबोध**) **मात्रोपादानत्वादव्यावृत्तिः।**

The first *śloka* is:

खानिलाग्न्यब्धरित्र्यंतं सक्ष्मणीवोज्ञतं यतः।
ध्वांतच्छिदे नमस्तस्मै हरये वुद्धिसाक्षिणे॥

End of the whole work:

संबंधोक्तिरियं साध्वी प्रतिश्लोकमुदाहृता।
नैष्कर्म्यसिद्धेर्ज्ञात्वेमां व्याख्यातास्या भवेद्ध्रुवं॥ ७६॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीच्छंकरपूज्यपादशिष्यश्रीसुरेश्वराचार्यविरचिते नैष्कर्म्यसिद्धौ संबंधोक्तौ चतुर्थोऽध्यायः समाप्ता चेयं नैष्कर्म्यसिद्धिः॥ [H. T. Colebrooke.]

2318.

777b. Foll. 40; size $10\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; written by different hands, the oldest parts in the first half of the 17th century; 9–13 lines in a page, the margin worm-eaten.

Naishkarmyasiddhi, a second copy, with marginal notes.

The last words are **सत्तः परं कारणम्**; the three other verses (73–76) which follow in no. 2317, are not found in this copy. The last two lines are in a different handwriting.

Colophon: **इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचिते**(*sic!*)**नैष्कर्म्यसिद्धौ नामको ग्रंथ समाप्तं संपूर्णम्॥** apparently corrupt. [H. T. Colebrooke.]

2319, 2320.

661. Foll. 289 (१–२८८); size 13 in. by $4\frac{3}{4}$ in.; 6–11 lines in a page.

646. Foll. 225 (in three parts foll. 87, 129, 19); size $13\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; 6–11 lines in a page.

The writing is the same in both volumes, large and clear, of the end of the 18th century; some pages were written by a different hand.

Saṃkshepaśārīraka, an exposition of the *Vedānta* in *ślokas* following the *Vedānta Sūtra* and *Śaṅkara's Bhāshya*, in four *adhyāyas*, by *Śrī-Sarvajñātman Mahāmuni*, pupil of *Śrī-Deveśvara*, with a *ṭīkā*, called *Anvayārthaprakāśikā*, by *Rāmatīrtha*, pupil of *Paramahaṃsaparivrājakācārya Krishṇatīrtha*. See Hall's Index, p. 90, no. xvi. and p. 91, no. xix. *Sarvajñātman* wrote his work under the reign of a king *Śrīmat*, see the final couplets and the *ṭīkā* (infra). Hall and Aufrecht (Cat. Cat.) give "*Manukulāditya*" as the king's name, but according to *Rāmatīrtha's ṭīkā* this would be only an epithet. Rājendralāla Mitra wrongly makes *Madhusūdana* a contemporary of this king "*Manukulāditya*," see Notices of Skr. MSS., vol. iii., p. 90, where he describes a copy of *Madhusūdana's* commentary on the *Saṃkshepaśārīraka*.

Rāmatīrtha made use of the *Siddhāntadīpa*, another commentary on the *Saṃkshepaśārīraka*, by *Viśvaveda*, pupil of *Ānandaveda*.

The first volume contains the first *adhyāya* (**समन्वयाभिधः**), with 563 couplets.

The *mūla* begins:

अनृतजडविरोधिरूपमंतत्र-
यमलबंधनदुःखताविरुद्धं।
अतिनिकटमविक्रियं मुरारेः
परमपदं प्रणयादभिष्टवीमि॥ १॥

The first ten *ślokas* were printed by Rājendralāla Mitra, l.c.

The *ṭīkā* begins:

यस्माद्विश्वमुदेति येन विविधं संजीव्यते लीयते
यत्रांते गगने घना इव महामायिन्यसंगे ऽद्वये ।
सत्यज्ञानसुखात्मके ऽखिलमनोऽवस्थानुभूत्यात्मनि
श्रीरामे रमतां मनो मम सदा हेमांबुजे हंसवत् ॥ १ ॥

After twelve introductory couplets the author of the *ṭīkā* says: एते टीकाकारश्लोकाः इह हि सर्वज्ञात्मगिरा प्रसिद्धनामा महामुनिरखिलश्रुतिमौलितत्त्वार्थविचारशास्त्रस्य श्रीमच्छारीरकाभिधस्य श्रीवेदव्यासमहामुनिकृतसूत्रसंदर्भात्मकस्य भगवत्पादाभिधानश्रीमच्छंकराचार्यकृतभाष्यप्रकटीकृतार्थस्याप्यतिगंभीरस्य संक्षेपतस्तात्पर्यार्थजिज्ञासून्नुपलभ्य तदनुग्रहाय श्रीमच्छारीरकशास्त्रप्रकरणवार्त्तिकमारभमाणस्तत्राविघ्नपरिसमाप्तिप्रचयगमनशिष्टाचारपरिपालनफलं विशिष्टशिष्टाचारानुमितस्मृतिश्रुतिप्रमाणकं स्वेष्टदेवतानुसंधानात्मकमंगलमाचरन्नर्थाच्छास्त्रीयाभिधेयप्रयोजने दर्शयति श्रोतृप्रवृत्तिसिद्धये अनृतजडेत्यादिना ०

Colophon of the first *adhyāya*, *mūla*: इति श्रीदेवेश्वरपूज्यपादशिष्यश्रीसर्वज्ञात्ममहामुनेः कृतौ शारीरप्रकरणसंक्षेपशारीरके प्रथमोऽध्यायः ॥ *ṭīkā*: इति श्रीकृष्णतीर्थशिष्यरामतीर्थकृतायां संक्षेपशारीरकटीकायामन्वयार्थप्रकाशिकायां समन्वयाभिधः प्रथमो ऽध्यायः समाप्तः

The second volume contains *adhyāyas* 2–4.

The *ṭīkā* of the second *adhyāya* begins: तदेवं समन्वयलक्षणगतं विशेषं न्यायतो निरूपितं उपश्रुत्य यद्यपि श्रुतिगतिपर्यालोचनायां सर्वे वेदांता अविरोधेनाखंडब्रह्मात्मनि प्रमाणमिति न्यायतो निर्द्धारितं तथापि प्रत्यक्षादिप्रमाणांतरविरोधे प्रतिभासमाने न तथैवेति प्रागुक्ते समन्वये मतिसाम्यं मम वर्त्तेत इति मन्वानः शिष्यो मानांतरमाश्रित्योक्तं समन्वयमाक्षिपति एवं समऽन्वय इति ।

The first verse of the *mūla* is:

एवं समन्वयनिरूपणयावबोधो
जातो ऽप्यखंडविषयो ननु वाक्यजन्यः ।
मानांतरेण परिपीडित एव जातो
भेदप्रकाशनकृता ऽक्षनिबंधनेन ॥ १ ॥

The second *adhyāya* of the *mūla* (अविरोधाभिधः) contains 248 couplets.

The *ṭīkā* of the third *adhyāya* begins: तदेवं सर्ववेदांतानां प्रत्यगेकरसे परे ब्रह्मणि समन्वयं विरोधपरिहारेण दृढीकृत्येदानीं यथोक्तब्रह्मज्ञानसाधनविचारपरं तृतीयाध्यायमवतारयिष्यन्नादौ शिष्यप्रश्नमवतारयति ॥ श्रुत्वाऽविरोधमिति ॥

The first couplet of the *mūla* is:

श्रुत्वा ऽविरोधमुपपन्नसमन्वयोत्थ-
ब्रह्मात्मतामतिरयं पुनरप्युवाच ।
ब्रह्मात्मताफलशिरस्कमतिं प्रसूते
यत्साधनं तदखिलं प्रतिपित्समानः ॥ १ ॥

The third *adhyāya* of the *mūla* (साधनाभिधः) contains 364 couplets.

The *ṭīkā* of the fourth *adhyāya* begins: उक्तैः समस्तैः साधनैः संसिद्धैर्जायमानस्य महावाक्योत्थज्ञानस्य कीदृशो फलनिष्पत्तिरिति शिष्यः पृच्छति उक्तसाधनेति ॥

The first verse of the *mūla* is:

उक्तसाधनसमुद्भवा सती किं प्रयच्छति फलं मुमुक्षवे ।
प्रत्यगात्ममतिरत्र मे मनस्यर्थिता समुपजायतेऽधुना ॥ १ ॥

The fourth *adhyāya* of the *mūla* (फललक्षणं) contains 63 couplets.

The last couplets are:

श्रीदेवेश्वरपादपंकजरजःसंपर्कपूताशयः
सर्वज्ञात्मगिरांकितो मुनिवरः संक्षेपशारीरकं ।
चक्रे सज्जनबुद्धिवर्धनमिदं राजन्यवंश्ये नृपे
श्रीमत्यक्षतशासने मनुकुलादित्ये भुवं शासति ॥ ६२ ॥

भुजंगमांगशायिने विहंगमांगगामिने ।
तुरंगमांगभेदिने नमो रथांगधारिणे ॥ ६३ ॥

इति श्रीसर्वज्ञात्ममहामुनिविरचिते संक्षेपशारीरके फललक्षणं ० (*sic*!) चतुर्थोऽध्यायः समाप्तम् ॥

The second half of the 62nd couplet is thus explained in the *ṭīkā*: कदा चक्रे इत्यपेक्षायामाह । राजन्यवंश्य इति । क्षत्रिय इत्यर्थः । नृपे राजनीति यावत् तस्य नाम निर्दिशति श्रीमतीति श्रीमन्नास्ति (*sic*! read: श्रीमन्नामास्ति) किंलक्षणे अक्षतशासने अप्रतिहताज्ञे इत्यर्थः तस्य राज्ञो वंशतश्च श्रेष्ठ्यमाह मनुकुलादित्य इति मनुवंशप्रकाशक इत्यर्थः एवंभूते श्रीमन्नाम्नि नृपे भुवं शासति सति सर्वज्ञात्मगिरांकितो मुनिवरः संक्षेपशारीरकं चक्र इत्यन्वयः ॥

The *ṭīkā* ends:

सिद्धांतदीपं पुरतो निधाय वेदांतमंतर्गृहसन्निविष्टं ।
संक्षेपशारीरकरत्नपुंजः प्राकाशमादाय मया विविक्तः ॥

सर्वज्ञात्ममुनिप्रणीतममलं संक्षेपशारीरकं
दृष्टांतर्विभवं पुरस्कृतमहासिद्धांतदीपार्थिपा ।
उन्नीयार्थविभागत: प्रतिपदं संबंधविद्योतनी
व्याख्यातस्य सतां मन:प्रियकरी व्याख्यातृचिन्नौकस: ॥
नमोऽस्तु तस्मै रामाय हृद्यंतर्ज्योतिषे सते ।
यायुनेव तृणं येन विचेष्टेनु(*r.* विचेष्टन्ते)प्रजाधिय: ॥
नमस्तेभ्यो गुरुभ्योऽस्तु येषां सन्निधिमात्रत: ।
ममांऽतस्तिमिरं ध्वस्तं बाह्यं ध्वांतं रवेरिव ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यकृष्णतीर्थशिष्यरामऽतीर्थविरचितायां संक्षेपशारीरकटीकायामन्वयार्थ(प्र)काशिकायां चतुर्थो ऽध्याय: समाप्त: ॥

The *Saṃkshepaśārīraka* with *Madhusūdana's* commentary was printed in The *Pandit*, New Series, voll. iv.-x. [H. T. COLEBROOKE.]

2321.

2594. Foll. 119; size 11½ in. by 4¾ in.; eleven lines in a page; fair writing, of the 18th century.

Laghunyāyasudhā, a *ṭīkā* on a work called *Śataślokī* and *Laghuvārttika*, by *Uttamaśloka-tīrtha*, "*kiṃkara*" of *Śuddhānanda*. See Hall's Index, p. 97, no. xli. The *mūla* is an epitome of *Bādarayāṇa's Vedāntasūtras*, treating separately on each single *adhikaraṇa*. Each *pāda* is divided into a certain number of sections according to the number of *adhikaraṇas* which it contains in the *Vedāntadarśana*. Of the *sūtras*, always the first of each *adhikaraṇa* is quoted in this MS. In the final couplets the author says that his work was founded on both *tantras*, on the *tantra* of *Jaimini* and on the *tantra* of *Bādarāyaṇa*. The present volume is pure *Vedānta*. Hence we may conclude that it represents only the second part of a larger work, the first part of which will be an epitome of *Jaimini's Pūrvamīmāṃsā*. This explains also the designation "*uttaratantre*" in some of the colophons, see the end of the first *adhyāya* (it occurs also at the end of the third *pāda* of the third *adhyāya*, and at the end of the third *pāda* of the fourth *adhyāya*).

This volume begins:

यच्छक्तिभ्यां समुत्पन्नं चेतनाचेतनं जगत् ।
तं (वं)दे विश्वकर्तारं सच्चिदानंदमद्वयां(*r.* °यं) ॥ १ ॥
गुरून्गणेशं देवीं च नत्वा वैय्यासिके नये ।
रचितां तां शतश्लोकीं व्याख्यास्ये शिवतुष्टये ॥ २ ॥

अथातो ब्रह्मजिज्ञासा ॥ इदं शारीरकब्रह्ममीमांसाशास्त्रं नारंभणीयं । विषयप्रयोजनरहितत्वात् । जीवब्रह्मात्मैक्यमज्ञातं विषय: । ज्ञातं प्रयोजनमिति ह्यभिमतं ।

Colophon of the first *adhyāya*, fol. 51*a*: इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमदुत्तमश्लोकतीर्थविरचितायां लघुवार्त्तिकटीकायां लघुन्यायसुधाख्यायामुत्तरतंत्रे प्रथमस्याध्यायस्य चतुर्थ: पाद: ॥

The second *adhyāya* has 27 leaves, begins with the text of the first *sūtra*: स्मृत्यनवकाश° . . . °प्रसंगात् । प्रथमेऽध्याये सर्वज्ञे सर्वशक्तिनि जगदभिन्ननिमित्तोपादाने ब्रह्मणि वेदांतानां समन्वय: प्रतिपादित: । स इहाक्षिप्यते ।

The third *adhyāya* has 30 leaves, begins: तदंतर° . . . प्रश्ननिरूपणाभ्यां (*Ved. Sū.* iii. 1, 1) । अत्राध्याये प्रायो ज्ञानसाधनानि निरूप्यंते । प्रथमं तावत्पंचाग्निविद्यामाश्रित्य जीवस्य गत्यागतिनिरूपणं क्रियते वैराग्याय ।

The fourth *adhyāya* has 11 leaves, begins: आवृत्तिरसकृदुपदेशात् (*Ved. Sū.* iv. 1, 1) । अत्र साधनविचारानंतरं फलविचार: क्रियते । The last *sūtra* quoted is जगद्व्यापारवर्जं etc., the first of the seventh *adhikaraṇa* of the fourth *pāda* (*Ved. Sū.* iv. 4, 17).

The whole work ends: स्वकृतां लघुवार्त्तिकाख्या(*r.* °ां) शतश्लोकी(*r.* °ीं)सुधात्वेन रूपयन् सांवसदा शिवाय निवेदयति ॥

इत्यमुद्धृत्य वेदांतमीमांसादुग्धसागरात् ।
शतश्लोकीसुधासारश्चंद्रमौलौ समर्पित: ॥ १ ॥

अर्प्यत इति वक्तव्येऽर्पित इति वचनं आरंभात्प्रागेव तदर्पणबुद्ध्या ऽरब्ध इति द्योतयितुं ॥

इत्थं जैमिनिबादरायणकृते तंत्रद्वये ये नया:
पूर्वाचार्यवरैस्तु शब्दनिवहै: स्पष्टीकृता विस्तरं ।
ते संक्षिप्य यथामतीह सुगमै: शब्दै: प्रकाशीकृता:
श्रीमद्विश्वपयोधिशालनयनानाथस्य तुष्ट्यै सदा ॥ १ ॥

लघुवार्त्तिकटीकेयं लघुन्यायसुधाह्वया ।
तंत्रत्रयाश्रिता श्रीमद्विश्वनाथे समर्पिता ॥ २ ॥
अनया भागवन्(*r.* भग॰)प्रीतो मायिकीमाययोर्भिदां ।
अभेदबोधाद्भेदोत्थान्मूलतः परिमार्जय ॥ २(*sic!*) ॥
विश्वेश्वरप्रेरितेन श्रितविश्वेशमूर्त्तिना ।
उत्तमश्लोकतीर्थेन तत्प्रीत्यै ग्रथिता स्फुटं ॥ ३ ॥

इति श्रीमच्छुद्धानंदमुनिवरकिंकरेण श्रीमदुत्तमश्लोकतीर्थयतिना विरचितायां लघुवार्त्तिकटीकायां चतुर्थोऽध्यायः समाप्तः॥

[MACK. COLL.]

2322.

2516. Foll. 275; size $11\frac{1}{4}$ in. by $5\frac{1}{4}$ in.; 8-12 lines in a page; large good handwriting.

Pañcadaśī, an exposition of the *Vedānta* philosophy in fifteen *prakaraṇas*, divided into three *adhyāyas*, by *Bhāratītīrtha Vidyāraṇya*; and *Padadīpikā*, a commentary on the *Pañcadaśī*, by *Rāmakrishṇa*.

See Hall's Index, p. 98, nos. xlv. and xlvi.; Oxford Catalogue, p. 222, no. 541, p. 223, nos. 541 and 542; Berlin Catalogue, p. 182, no. 625, pp. 183 and 184, nos. 629, 630, 631.

The text and commentary were published at Bombay in the Śaka year 1785. There is also a Calcutta and a Poona edition. An English translation with the text of the *Pañcadaśī* appeared in The *Pandit*, New Series, voll. v.-viii., not complete (on the authorship of this work, *ib.* vol. viii., p. 603).

[GAIKAWAR.]

2323.

2310. Foll. 203; size $13\frac{1}{8}$ in. by $6\frac{1}{8}$ in.; 9-14 lines in a page; large good handwriting; ornamented margin. On the last page there is a picture representing *Rāma, Sītā, Hanumat*, and five other figures.

Pañcadaśī and *Padadīpikā*, a second copy. Foll. १, ७१, ७२, ८४, ११६ are missing.

[SIR JOSEPH BANKS.]

2324.

1794. Foll. 239; size $14\frac{1}{2}$ in. by $5\frac{1}{2}$ in.; 9-13 lines in a page; large good handwriting.

Pañcadaśī and *Padadīpikā*, a third copy.

[J. TAYLOR.]

2325.

3034. Foll. 230; size $12\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; 9-13 lines in a page; indifferent writing.

Pañcadaśī and *Padadīpikā*, a fourth copy.

[J. R. BALLANTYNE.]

2326.

242. Foll. 209; size $12\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; 7-12 lines in a page; fair writing.

Pañcadaśī and *Padadīpikā*, a fifth copy.

Colebrooke's remark on fol. 80, that the sections were bound up in wrong order, does not refer to the present condition of the copy.

Two leaves are missing, one after fol. 22 (११ of the second *prak.*), and one after fol. 112 (३३ of the seventh *prak.*). [H. T. COLEBROOKE.]

2327.

1113b. Foll. 192 (39-230); size $12\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; 10-16 lines in a page; fair writing.

Pañcadaśī and *Padadīpikā*, a sixth copy.

It begins with the second chapter, the first having been placed at the end.

[H. T. COLEBROOKE.]

2328.

872. Foll. 133; size $10\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; 8-16 lines in a page; fair writing.

Pañcadaśī and *Padadīpikā*, a seventh copy, dated संवत १९१९ समयवैशाषवदि १३ तेरसी लिषितं गोविंदकायस्थ । [H. T. COLEBROOKE.]

2329.

3041. Foll. 131; size $12\frac{1}{8}$ in. by $5\frac{1}{2}$ in.; 12-21 lines in a page; fair writing.

Pañcadaśī and *Padadīpikā*, an eighth copy.

[J. R. BALLANTYNE.]

2330.

2082b. Foll. 42; size $9\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; 11 or 12 lines in a page; middling writing.

Pañcadaśī, a fragment. The first two leaves contain the first twenty-six couplets of the first *prakaraṇa*, foll. 3–42 nearly the whole second *pañcaka* (the first thirty-seven couplets are missing). [GAIKAWAR.]

2331.

2670b. Foll. 39; size $10\frac{1}{4}$ in. by $3\frac{3}{4}$ in.; 10–13 lines in a page; good writing.

Siddhāntamuktāvalī, a commentary on a small metrical *Vedānta* treatise, by *Prakāśānanda*, pupil of *Jñānānanda*. See Hall's Index, p. 99, no. xlix. The work was edited and translated into English by Arthur Venis, Benares 1890 (reprint from The Pandit). It is referred to by *Appayya Dīkshita* in his *Siddhāntaleśa*, and has been assigned to the last quarter of the 16th century.

It begins:

अदृष्टद्वयमानन्दमात्मानं ज्योतिरव्ययं ।
विनिश्चित्य श्रुतेः साक्षाद्युक्तिस्तत्राभिधीयते ॥

तत्रादौ मङ्गलं तत्त्वानुस्मरणरूपं सूचयन्नभिधेयप्रयोजने साक्षात्प्रतिपाद्य कर्त्तव्यं प्रतिजानीते अदृष्टेत्यादिना

[H. T. COLEBROOKE.]

2332.

2226. Foll. 38; size $9\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{5}{8}$ in.; 10–15 lines in a page; fair modern writing.

Siddhāntamuktāvalī, a second copy of *Prakāśānanda's* work. [R. JOHNSON.]

2333.

2773b. Foll. 101; size 12 in. by 5 in.; 12–16 lines in a page; fair writing.

Siddhāntamuktāvalīṭīkā, the text of *Prakāśānanda's* work, here called *Siddhāntamauktikaśreṇī*, and a commentary on it, by *Nānādīkshita*, pupil of *Prakāśānanda*.

See Hall's Index, p. 99, no. l.; A. Venis' edition of the *Siddhāntamuktāvalī*, p. iii.

It begins:

विश्वेशं दुण्ढिराजं जगदुदयकृतं शारदां सूत्रकारं
व्यासं चाचार्यवर्यं त्रिभुवनविदितं शङ्करं भाष्यकारम् ।
आनन्दान्तप्रकाशानुभवपदपदं सद्गुरुं श्रीनृसिंहं
वन्दे विद्यानिधानं शमदमनिरतं राघवेन्द्रं यतीन्द्रम् ॥१॥

यच्छिष्यशिष्यसंदोहव्याप्ता भारतभूमयः ।
वन्दे तं यतिभिर्वन्द्यं प्रकाशानन्दमीश्वरम् ॥ २ ॥

सिद्धान्तमौक्तिकश्रेणीप्रकाशाय प्रदीपिका ।
क्रियते परपक्षौघध्वान्तध्वंसप्रवर्त्तिनी ॥ ३ ॥

शिष्टाचारप्राप्तमङ्गलमाचरन्निरूपणीयं प्रतिजानीते अदृष्टद्वयमिति ०

It ends:

नानादीक्षितसंज्ञेन विदुषेयं विनिर्मिता ।
सिद्धान्तमौक्तिकश्रेणीदीपिकात्मप्रकाशिका ॥ १ ॥

विदितसकलवेद्यैर्न प्रशंसन्ति लोके
ग्रथितमपि महद्भिः किं पुनर्मादृशेन ।
इति विफलसमे ऽस्मिन्वाङ्मये ऽयं प्रवृत्तः
स्वमतिविमलतायै क्षन्तुमर्हन्ति सन्तः ॥ २ ॥

यदज्ञानादिदं भाति यज्ज्ञानाच्च प्रलीयते ।
ब्रह्म स्यां तदहं नित्यं नित्यसंवित्सुखाद्वयम् ॥ ३ ॥

Colophon: इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीप्रकाशानन्दपूज्यपादशिष्यश्रीनानादीक्षितविरचिता वेदान्तसिद्धान्तमुक्तावलीटीका समाप्ता ॥

Date of the copy: श्रीसंवत् १८३३ कार्तिक शुक्ल ५ भृगुवासरे ॥ [COLL. OF FORT WILLIAM.]

2334.

860. Foll. 79; size 11 in. by $5\frac{1}{4}$ in.; 8–16 lines in a page; fair writing.

Siddhāntamuktāvalīṭīkā, text and commentary, a second copy, incomplete, containing only as much as foll. 1–60 in the first copy.

[H. T. COLEBROOKE.]

2335.

1348c. Foll. 28 (१-२४); size 11½ in. by 5¼ in.; 18-21 lines in a page; good writing, on brown paper.

Siddhāntamuktāvalīṭīkā, text and commentary, incomplete, but beginning at the very point where the second copy breaks off.

[H. T. Colebrooke.]

2336.

2317. Foll. 67; size 13 in. by 5¼ in.; 14-18 lines in a page; large modern writing.

Vedāntasiddhāntamuktāvalīṭīkā, the commentary without the text, an incomplete copy. From fol. 40 to the end the original numbering is wrong and all leaves are misplaced. The right order would be: foll. 40 (orig. ४०), 42 (४१), 44 (४२), 46 (४३), 49 (४४), 64 (४५), 51 (४६), 54-56 (४७-४९), 41 (४०), 43 (४१), 45 (४२), 47, 48 (४३, ४४), 50 (४५), 52 (४६), 53 (४७), 66 (४८), 57-63 (४९-५५), 65 (५६), 67.

The continuous text of this copy ends fol. 65*a*, l. 8 (विशेषणादिभ्यो न्यात् *sic*), see fol. 74*b*, l. 6 of the first copy). The next nine lines continue the text, but they are full of omissions; with the fourth line of the verso of the same leaf begins the end of the whole commentary (वाक्यं शुभ ० see fol. 100*b*, l. 5 of the first copy).

[R. Johnson.]

2337.

1763. Foll. 64; size 7⅞ in. by 4⅛ in.; indifferent Devanāgarī writing of *c.* 1750 A.D.; 12-14 lines in a page.

Vivekasindhu, a treatise on the *Vedānta* tenets (by *Mukunda Muni*, or *Mukundarāja*?).

It begins:

अमेये सच्चिदानंदे सकार्या यत्र लीयते ।
माया तदस्त्यनाद्यंतं भेदापायि परं महः ॥ १ ॥
परमश्चोपि नादात्मा चपलेव विभास्वरा ।
परा महेशितुः शक्तिर्वागात्मा साविरस्तु मे ॥ २ ॥
वागर्थरूपं सकलं प्रपंचमत्रोजनश्छिरहासहिष्णु ।
अभिन्नरूपं परमार्थतो यच्चिदात्मना तन्मिथुनं नतोऽस्मि
शिष्यदेशिकसंवादमंगीकृत्य ततो ब्रुवे । [॥ ३ ॥ ० ८ ॥
विवेकसिंधुं यन्मग्ना जह्युस्तापत्रयं नराः ॥ ९ ॥ ० ११ ॥

इह यद्यपि निरवधिनिरतिशयसुखराशि(?)जननादिषड्भावविकारे ०

इति विवेकसिंधौ गुरुशिष्यसंवादोपक्रमो नाम प्रथमं प्रकरणं ॥ fol. 11*b*; ० सृष्टिक्रमे सर्गप्रकरणं fol. 20*b*; सृष्टिक्रमे स्थूलदेहविवरणपूर्वकं प्रणवविवरणं fol. 27*a*; सृष्टिक्रमे सकलवाङ्मयार्थनिरूपणं fol. 31*b*; संहारक्रमे लक्षणाप्रकरणं fol. 39*a*; संहारक्रमे उत्तरार्धे संहारत्रयनिरूपणं fol. 48*b*; उत्तरार्धे संहारक्रमे गुरुशिष्यसंवादे खंडनप्रकरणं fol. 57*a*.

It ends:

सर्गसंहारनामानौ क्रमावत्र निरूपितौ ।
यौ ज्ञात्वा जन्मभूमिस्तं(?) जीवो ब्रह्मोपयात्ययं ॥ ५ ॥

इति श्रीमद्विवेकसिंधौ गुरुशिष्यसंवादे संहारक्रमे स्वानुभवाविष्कारप्रकरणं समाप्तं॥ उत्तरार्धं संहारक्रमाख्यं च। विवेकसिंधुः समाप्तः ॥

The author's name is not given in this MS.; cf. Weber's Cat., p. 375, no. 1365, and Rāj. Mitra's Notices, iii., p. 343, no. 1346 (apparently a larger work); Hall's Index, p. 100, no. liii.

[H. T. Colebrooke.]

2338.

3067. Foll. 39; size 9¾ in. by 3¾ in.; ten lines in a page; fair writing.

Vedāntaparibhāshā, an exposition of the *Vedānta* philosophy, in eight *paricchedas*, by *Dharmarāja Dīkshita*.

See Hall's Index, p. 100, no. liv.

The *Vedāntaparibhāshā* was printed at Calcutta in the Śaka years 1769 and 1777 (see Haas' Cat., p. 31). There are also *Kāśī* editions.

The *pratyakshapariccheda* ends fol. 11*b*, the *anumānapariccheda* fol. 13*b*, the *upamānaparic-*

cheda fol. 14*a*, the *āgamapariccheda* fol. 19*b*, the *arthāpattipariccheda* fol. 21*a*, the *anupalabdhipariccheda* fol. 25*a*, the *vishayapariccheda* fol. 34*b*, the *prayojanapariccheda*, fol. 39*b*.

Dharmarāja lived about the middle of the 17th century, in Tanjore, see Burnell's Tanj. MSS., p. 90. The same was also the author of the *Tarkacūḍāmaṇi*, see no. 2343 (568).

[J. R. Ballantyne.]

2339.

2726. Foll. 94; size 7⅜ in. by 4⅜ in.; seven lines in a page; well written.

Vedāntaparibhāshā, a second copy. See Wilson's Catalogue of the Mackenzie Collection. [Mack. Coll.]

2340.

2225. Foll. 44; size 9½ in. by 4½ in.; 11 or 12 lines in a page; fair modern writing.

Vedāntaparibhāshā, a third copy.

[R. Johnson.]

2341.

884b. Foll. 31; size 10¼ in. by 4 in.; ten lines in a page; fair writing.

Vedāntaparibhāshā, a fourth copy, dated संवत् १८४८ भाद्रकृष्णपक्षे तेरसिसनीवाः। With marginal notes in Colebrooke's handwriting.

[H. T. Colebrooke.]

2342.

1608b. Foll. 23 (folded together); size 18¾ in. by 3¼ in.; eight lines in a page; fair writing in the Bengalī character.

Vedāntaparibhāshā, a fifth copy.

[H. T. Colebrooke.]

2343.

568. Foll. 88; size 12¾ in. by 5 in.; fourteen lines in a page; well written.

Vedāntaśikhāmaṇi, a commentary on the *Vedāntaparibhāshā*, by *Rāmakṛishṇa Adhvarin*, son of *Dharmarāja Adhvarīndra*, the author of the *Vedāntaparibhāshā* and the *Tarkacūḍāmaṇi*.

See Hall's Index, p. 100, no. lv.; Rāj. Mitra's Notices, iii., p. 98, no. 1141; Burnell's Tanj. MSS., p. 90.

The commentary begins:

वागीशाद्याः सुमनसः सर्वार्थानामुपक्रमे ।
यन्नत्वा कृतकृत्याः स्युस्तन्नमामि गजाननम् ॥ १ ॥
नैदाघभानुकिरणेष्विव वारिपूरः
सर्वो विभाति यदबोधवशात्प्रपञ्चः ।
माया फणीव च निमीलति यत्प्रबोधात्
तद्ब्रह्म नौमि सुखमद्वयमात्मरूपम् ॥ २ ॥
आ सेतोरा सुमेरोरपि भुवि विदितान्धर्मराजाध्वरीन्द्रान्
वन्दे ऽहं तर्कचूडामणिमणिजननक्षीरधींस्तातपादान् ।
यत्कारुण्यान्मयाभूदधिगतमधिकं दुर्ग्रहं सूक्ष्मधीकैर्
अप्यान्तं (r. अध्यात्मं) शास्त्रजातं जगति मघकृता (r. [मख°?) रामकृष्णाह्वयेन ॥ ३ ॥
वेदान्तपरिभाषाख्यां सो ऽहं तातविनिर्मिताम् ।
व्याकरोमि कृतिं सर्वश्रुत्यन्तार्थप्रकाशिकाम् ॥ ४ ॥
मत्कृतिं च प्रबन्धं च न प्रशंसन्तु पण्डिताः ।
तथापि बुद्धिवैशद्यफलो ऽयं मत्परिश्रमः ॥ ५ ॥

प्रेक्षावत्प्रवृत्त्यर्थं विषयप्रयोजने निर्दिशन्निर्विघ्नपरिसमाप्तये मङ्गलमाचरितं शिष्यशिक्षायै ग्रन्थतो निबध्नाति यदविद्येति ॥

Colophon: इति श्रीधर्मराजाध्वरीन्द्रात्मजश्रीरामकृष्णाध्वरिविरचिते वेदान्तशिखामणौ अष्टमः परिच्छेदः ॥

[H. T. Colebrooke.]

2344.

444a. Foll. 13; size 10 in. by 4¼ in.; 10 or 11 lines in a page; well written.

Vedāntasāra, a well-known *Vedānta* tract, by *Sadānanda Yogīndra*, pupil of *Advayānanda*. See Hall's Index, p. 101, no. lvii.

For editions and translations see Haas' Cat., p. 124; Burnell's Tanj. MSS., p. 90, etc. An English translation also in Major G. A. Jacob's Manual of Hindu Pantheism, London, 1881. [H. T. Colebrooke.]

2345.

2018. Foll. 18; size $9\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; ten lines in a page; well written.

Vedāntasāra, a second copy.

[J. Taylor.]

2346.

2371. Foll. 16; size $11\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; 9 or 10 lines in a page; large good writing.

Vedāntasāra, a third copy. [Gaikawar.]

2347.

2773a. Foll. 15; size 12 in. by $4\frac{5}{8}$ in.; nine lines in a page; well written.

Vedāntasāra, a fourth copy, dated संवत् १८५८ आषाढे मासि शुक्ले ५ ॥

[Coll. of Fort William.]

2348.

2833a. Foll. 23; size 7 in. by 9 in.; 13–15 lines in a page; large modern writing.

Vedāntasāra, a fifth copy, with pencil notes on the margin. [Sir Charles Wilkins.]

2349.

1338a. Foll. 19; size $11\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{5}{8}$ in.; eight lines in a page; large modern writing.

Vedāntasāra, a sixth copy.

[H. T. Colebrooke.]

2350.

2459. Foll. 86; size $11\frac{1}{4}$ in. by $5\frac{1}{8}$ in.; 8–10 lines in a page; large beautiful writing.

Vedāntasāra, the text, and *Subodhinī,* a commentary on it, by *Nṛisiṃha Sarasvatī,* pupil of *Kṛishṇānanda.* In the final couplets the author is called *Narasiṃha* and *Narahari.*

See Hall's Index, p. 101, no. lviii.

The *Subodhinī* was published at Calcutta in the Śaka year 1771, by *Ānandacandra-vedāntavāgīśa,* in Beng. char., also in the Śaka year 1782 (see Haas' Cat., p. 125).

It begins:

रामानन्दं गुरुं नत्वा परमानन्दमद्वयम् ।
वक्ष्ये वेदान्तसारस्य टीकां नाम्ना सुबोधिनीम् ॥ १ ॥

That the *Subodhinī* was composed at Benares in the Śaka year 1510, appears from the following final couplets:

गोवर्द्धनप्रेरणया विमुक्तिक्षेत्रे पवित्रे नरसिंहयोगी ।
वेदान्तसारस्य चकार टीकां सुबोधिनीं विश्वपतेः
[पुरस्तात् ॥
जाते पञ्चशताधिके दशशते संवत्सराणां पुनः
संजाते दशवत्सरे प्रभुवरश्रीशालिवाहशके ।
प्राप्ते दुर्मुखवत्सरे शुभशुचौ मासे ऽनुमत्यान्तिथौ
प्राप्तभार्गववासरे नरहरिष्टीकां चकारोज्ज्वलाम् ॥

[Gaikawar.]

2351.

2082a. Foll. 41; size $8\frac{1}{2}$ in. by $3\frac{3}{4}$ in.; 11–15 lines in a page; small fair writing, on some pages nearly obliterated.

Vedāntasāraṭīkā, a second copy of *Nṛisiṃha's* commentary, dated संवत् १७७३ फाल्गुणवदि ७ गुरौ भट्टक्रपा(?) रामजनार्द्दनेन स्वपठनार्थं वा सर्वेषां लिखितो ऽयं सटीकवेदांतसारः शुभं भवतु ॥ [Gaikawar.]

2352.

1645. Foll. 74; size $9\frac{3}{8}$ in. by $3\frac{3}{4}$ in.; eight lines in a page; large good handwriting.

Vedāntasāraṭīkā, a third copy.

[H. T. Colebrooke.]

2353.

884c. Foll. 56; size $10\frac{3}{8}$ in. by 4 in.; nine lines in a page; well written.

Vedāntasāraṭīkā, a fourth copy of *Nṛisiṃha's* commentary, dated संवत् १८४९.

[H. T. Colebrooke.]

2354.

1128b. Foll. 22; size 11⅛ in. by 3⅜ in.; 16–18 lines in a page; small fair writing.

Vidvanmanorañjinī, a commentary on the *Vedāntasāra*, by *Rāmatīrtha Yati*, pupil of *Krishṇatīrtha*.

This commentary was published at Calcutta in 1829 (in one volume with the text of the *Vedāntasāra*), and again at Calcutta in the Śaka year 1771 (together with the text of the *Vedāntasāra*, *Subodhinī* and the *Hastāmalaka-bhāshya*).

This copy is dated: सों संवत् । १६६३ । वर्षे फाल्गुनवदि २ । वाराणस्यां लिखितमिदं पुस्तकं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2355.

991. Foll. 239; size 13⅜ in. by 5¼ in.; between nine and sixteen lines in a page; well written.

Pratyaktattvacintāmaṇi (or *Pratyakcint.*), a large metrical *Vedānta* treatise in twelve *prakaraṇas* with 1277 couplets, by *Sadānanda*, and *Svaprabhā*, a commentary on this work, by the same author.

The commentary begins:

नन्दालये विलसितं श्रुतिभिर्विमृश्यं
ब्रह्मादिवन्द्यचरणं नवमेघवर्णम् ।
संसारतापशमनं सुपुमर्थमाद्यं
कृष्णं श्रये दलितमोहमयान्धकारम् ॥ १ ॥
आनन्दकंदममृतायनमीशितारं
श्रीलक्ष्मणाग्रजमखण्डकलाभिरामम् ।
अज्ञानरावणरिपुं सुकुमारदेहं
सीतापतिं हनुमताश्रितमाश्रये ऽन्तः ॥ २ ॥
नत्वा साम्बं शिवं श्रीगणपतिममरैर्वन्द्यपादारविन्दं
मार्त्तण्डं भ्रान्तिखण्डं गुरुमतिसुहृदं शारदां संविदीशाम् ।
व्यासं वेदाब्जभानुं यतिवरममरप्रार्थ्यवेदान्तभाष्यं
व्याख्यां चिन्तामणेः श्रीहरिपदरतये स्वप्रभाख्यां प्रकुर्वे
कृपामृतरसापारावारं सर्वसुहृत्तमम् । [॥ ३ ॥
श्रीमुकुन्दमहं वन्दे तत्पादाम्भोजभक्तये ॥ ४ ॥

The *mūla* begins:

मेघश्यामं निरवधिरसं पीतवासो दधानं
कान्त्याक्रान्तत्रिभुवनवपुर्ध्येयपादारविन्दम् ।
सत्यज्ञानामितसुखमवाग्गोचरं बुद्धतीतं
भक्त्या सिद्ध्यै स्वमपि कलये श्रीमुकुन्दं स्मितास्यम् ॥ १ ॥
यत्पादाब्जस्मृतिरभयदा शान्तिदान्त्यादिहेतुर्
यद्भासेदं स्फुरति सकलं कल्पितं यत्र सत्ये ।
यं विश्वं संप्रविशति लये सर्वशक्तिप्रतिष्ठं
तं श्रीकान्तं स्वपदरतिदं संश्रये कृष्णमीशम् ॥ २ ॥

The treatise itself begins with the eighth couplet:

सारात्सारं निगमजलधेरुद्धृतं शास्त्रमेतद्
वेदान्ताख्यं सुभगमुनिना न्यायतः सन्निबद्धम् ।
तत्सारांशं यतिवरगिरा लब्धमादाय कुर्वे
प्रत्यक्चिन्तामणिमतिमुदा श्रीपतिप्रीतिकामः ॥ ८ ॥
यद्बोध्यासौ जनिमृतिभयागारसंसारभारं
त्यक्त्वा ब्रह्माद्वयसुखनिधौ क्रीडतीशानभक्त्या ।
प्रत्यक्तत्त्वं श्रुतिभिरुदितं यद्विचारान्मुमुक्षुर्
ज्ञानात्येवं स्वयमत इमं ग्रन्थमीक्षेत भक्त्या ॥ ९ ॥

The first *prakaraṇa* or *pratyaktattvavicāramayūkha* ends fol. 47*b*, the second or *śravaṇavidhamayūkha* fol. 56*b*, the third or *pratyaksvaprakāśatvasādhakamayūkha* fol. 65*b*, the fourth or *pratīcisaṃsritinirākaraṇamayūkha* fol. 85*b*, the fifth or *pratikarmavyavasthāmayūkha* fol. 108*b*, the sixth or *tattvapadārthavicāramayūkha* fol. 127*b*, the seventh or *kartṛitvādidharmanirākaraṇapūrvasvarūpabodhamayūkha* fol. 139*b*, the eighth or *adhikāramayūkha* fol. 149*b*, the ninth or *tatpadārthasyābhinnanimittopādānatvanirūpaṇamayūkha* fol. 174*b*, the tenth or *advaitatattvamayūkha* fol. 187*b*, the eleventh or *vedasyāpaurusheyatvādinirūpaṇapuraḥsaram akhaṇḍārthaparatvamayūkha* fol. 213*b*.

Colophon: इति श्रीमन्मुकुन्दपादारविन्दमकरन्दाभिलाषिसदानन्दविद्वत्कृतायां प्रत्यक्तत्त्वचिन्तामणिव्याख्यायां स्वप्रभाभिधायामखण्डार्थापरपर्यायब्रह्मात्मैक्यमयूखाभिधं द्वादशं प्रकरणं समाप्तिमगमत् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2356.

476a. Foll. 220; size 12¼ in. by 4½ in.; between eight and fifteen lines in a page; fair modern writing.

Pratyaktattvacintāmaṇi and *Svaprabhā*, a second copy of text and commentary.

[H. T. COLEBROOKE.]

2357.

1395c. Foll. 35; size 13¼ in. by 4¾ in.; eight lines in a page; on yellow paper, written in the Bengalī character, in the 18th century.

Advaitamakaranda, 28 *ślokas* on *Brahma* which is *advaita*, by *Lakshmīdhara Kavi*, with a *ṭīkā* by the same. See Hall's Index, p. 102, no. lxiii.; for the *mūla* compare Rāj. Mitra's Notices, ii., p. 105, no. 689.

It begins:

ग्रन्थारम्भे मङ्गलाय गुरुदेवतानमस्कारं करोति ।

कटाक्षकिरणाचान्तनमन्मोहाब्धये नमः ।

अनन्तानन्दकृष्णाय जगन्मङ्गलमूर्तये (first *śloka* [of the *mūla*) ॥

It ends: उक्तमर्थं सप्रयोजनं निगमयति

उपशान्तजगज्जीवशिष्याचार्येश्वरभ्रमं ।

स्वतः सिद्धमनाद्यन्तं परिपूर्णमहं महः (27th *śloka* [of the *mūla*) ॥

इति ॥ ग्रन्थं परिसमाप्य तस्य सज्जनग्राह्यमाशास्ते ॥

लक्ष्मीधरकवेः सूक्तिशरदम्भोजसंभृतः ।

अद्वैतमकरन्दो ऽयं विद्वद्भृङ्गैर्निपीयतामिति (28th [*śloka* of the *mūla*) ॥

इति श्रीलक्ष्मीधरविरचिता अद्वैतमकरन्दटीका परिपूर्णेति ॥ श्रीभैरवचन्द्रदेवशर्म्मणो लिपिरियं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2358.

1268b. Foll. 51; size 7 in. by 3¾ in.; 9–11 lines in a page; large good writing.

Advaitamakaranda, the 28 *ślokas* of *Lakshmīdhara Kavīndra*, with a *ṭīkā* called *Rasābhivyañjikā*, by *Svayamprakāśa Yati*, who was a pupil of *Śuddhānanda*, and who says in the final couplets that he wrote his *ṭīkā* at the bidding of *Purushottama*. See Hall's Index, p. 102, no. lxiv.; Rāj. Mitra's Notices, ii., p. 105, no. 689.

It begins:

अथ अद्वैतमकरंदः ॥ सच्चिदानंदगुरुचरणकमलेभ्यो नमः ॥

नित्यं निरंतरानंदचिद्घनं ब्रह्म निर्भयं ।

श्रुत्या तर्कानुभूतिभ्यामहमस्म्यद्वयं सदा ॥ १ ॥

अंबागृहीतवामार्द्धं वंदे चंद्रकलाधरं ।

लावण्यमधुराकारं कारुण्यरसवारिधिं ॥ २ ॥

कैवल्यानंदयोगींद्रपादकंजरजोरविः ।

राजते मे हृदाकाशे मोहध्वांतनिवर्तकः ॥ ३ ॥

शुद्धानंदपदांभोजद्वंद्वं सेवे यदुद्भवं ।

निर्वाणरसमास्वाद्य हृष्टाः शिष्यालिपंक्तयः ॥ ४ ॥

सच्चिदानंदयोगींद्रा जयंते भुवि केचन ।

यत्कृपाप्लवतस्तीर्णो मया संसारवारिधिः ॥ ५ ॥

इह खलु लक्ष्मीधरो नाम कश्चित्कवीन्द्रो निरंतरनित्याद्यनुष्ठानशुद्धस्वांततया संजातविवेकवैराग्यशमदमादिमुमुक्षावतः आत्मविविदिषुतया संत्यक्तलोकवेदधर्मान् गुरुवरचरणोपसर्पणपुरःसरं विधिवत्सम्यक् श्रुतवेदांतस्यऽपि संभावनया प्रतिबद्धज्ञाननतयाऽपरितुष्यतः कांश्चित्पुरुषधौरेयानुपलभ्य संजातकारुणस्तेषां करतलबिल्वफलवत्स्फुटं वेदांतप्रतिपाद्यं ब्रह्म सच्चिदानंदलक्षणं सर्वज्ञं सर्वोपादानं नित्यं सर्वगमद्वयं देहेंद्रियप्राणमनोबुद्ध्यहंकारसाक्षिप्रत्यगभिन्नतया तर्कैः संभावयितुं किंचित्प्रकरणमद्वैतमकरंदाख्यमारभमाणश्चिकीर्षितस्य तस्याविघ्नपरिसमाप्तये स्वेष्टदेवताप्रणामरूपमंगलं स्वयमनुष्ठाय शिष्यशिक्षायै ग्रंथतो निबध्नाति ॥

In the remarks on the last *śloka* (see no. 2357) the *Brahmagītā* and *Bhāratītīrtha* are quoted.

End of the *ṭīkā*:

अद्वैतमकरंदस्य रसाभिव्यंजिका कृता ।

स्वयंप्रकाशयतिना पुरुषोत्तमशासनात् ॥

ब्रह्मानंदरस(*r.* °स) स्वादुमिलद्विद्वि(बु)धोत्तमैः ।

रसाभिव्यंजिका ह्येषा परिशील्या सदादरात् ॥

इति ब्रह्मविवेक(:) समाप्तं । लखि(!) चैतन्यप्रकाशानंदसरस्वति । स्वार्थे वा परार्थे सं १८०२ फ गु व दि ११(?) रवो परिपूर्ण गंगायै नमः ॥

In the colophon of the copy described by Rāj. Mitra the *guru* of the author is called *Paramahaṃsaparivrājakācārya Kaivalyānanda Yogīndra*. *Kaivalyānanda* will be the same as *Śuddhānanda*. [H. T. COLEBROOKE.]

2359.

1975. Foll. 16; size 8½ in. by 4⅞ in.; fair, modern Devanāgarī writing; 13 or 14 lines in a page.

Prabodhasudhākara, a metrical summary of *Vedānta* doctrines, by *Sūrya Paṇḍita*.

It begins:

नित्यानंदैकरूपसच्चिन्मात्रं परं ज्योतिः ।
पुरुषोत्तममजमीशं वंदे श्रीयादवाधीशं ॥ १ ॥
यं वर्णयितुं साक्षाच्छ्रुतिरपि मूकेव मौनमावहति ।
सो ऽस्माकं मनुजानां किंवान्वा गोचरो(*r.* किं वा
वाग्गोचरो) भविता ॥ २ ॥
यद्यप्येवं विदितं तथापि परिभाषिणो भवेदेव ।
अध्यात्मशास्त्रज्ञानं हरिचिंतनं(*r.* °न)कीर्तनायासः॥३॥°

Iti dehanindāprakaraṇam fol. 2*b*; *vishayanindāpr.* fol. 3*b*; *manonindāpr.* fol. 4*a*; *brahmendriyanigrahapr.* fol. 4*b*; *manonigrahapr.* fol. 5*a*; *vairāgyapr.* fol. 6*a*; *ātmasiddhipr.* fol. 6*b*; *māyāsiddhipr.* fol. 7*b*; *liṅgadehādipr.* ib.; *advaitapr.* fol. 8*b*; *kartritvabhoktritvādinirūpaṇam* ib.; *svaprakāśanirūpaṇam* fol. 9*a*; *nādapr.* fol. 9*b*; *manolayapr.* ib.; *bodhapr.* fol. 10*a*; *prabodhe dvedhābhaktipr.* fol. 11*b*; *dhyānavidhipr.* fol. 12*a*; *saguṇanirguṇayor aikyanirūpaṇam* fol. 13*b*; *anugrahapr.* fol. 14*a*.

It ends:

इंद्राशापरिपूरके सुरसरिज्ज्येष्ठापगोदस्तटे(*r.* °गोरस्तटे?)
जाताज्ञेन सुदिष्टवेदिदिनकृन्नाम्ना समाम्नायतः ।
भक्तिज्ञानविरागवर्जितपरानंदानुभूतिः कृतः
श्रीमान्बोधसुधाकरः स जगतां निःश्रेयसे कल्पतां॥३०॥
परोपकारार्थमुदाहृतेन यद्वाग्विसर्गेण रसोज्ज्वलेन ।
शब्दाभिधं ब्रह्म यतः प्रवृत्तं स प्रीयतां यादवराजसिंहः
[॥ ३१ ॥
इति श्रीमत्सूर्यपंडितविरचिते प्रबोधसुधाकरे विंशं प्रकरणं ॥

In Hall's Index, p. 103, no. lxvi., and in a MS. in Rāj. Mitra's Notices, viii., p. 286, the treatise is ascribed to *Śaṅkarācārya*; whilst in Bühler, Cat. of MSS. in Gujarāt, etc., iv., 70, the author is called *Dinakara* (i.e. *Sūrya*). The final *śloka* of Rāj. Mitra's MS. occurs at the end of the 19th, or last but one, chapter of the present MS. [DR. J. TAYLOR.]

2360.

1689. Foll. 286; size 9⅝ in. by 3⅞ in.; indifferent, modern Devanāgarī writing; 9 or 10 lines in a page.

Svārājya-siddhi, a versified summary of the *Vedānta* doctrine, by *Gaṅgādhara Sarasvatī*, pupil of *Rāmacandra Sarasvatī*, with a commentary, called *Kaivalyakalpadruma*, by the same author, composed in 1692 A.D.

The treatise begins:

गंगापूरप्रचलितजटाससत्तभोगींद्रभीताम्
आलिंगंतीमचलतनयां सस्मितं वीक्षमाणः ।
लीलापांगैः प्रणतजनतां नंदयंश्चंद्रमौलिर्
मोहध्वांतं हरतु परमानंदमूर्त्तिः शिवो नः ॥ १ ॥
स्मारं स्मारं जनिमृतिभयं जातनिर्वेदवृत्तिर्
ध्यायं ध्यायं पशुपतिमुमाकांतमंतर्निषण्णं ।
पायं पायं सपदि परमानंदपीयूषधारां
भूयो भूयो निजगुरुपदांभोजयुग्मं नमामि ॥ २ ॥ °

The commentary begins:

तरुणतपनवर्णं कर्णलीलावधूत-
भ्रमरनिवहगुंजाकर्णनोद्भूतहर्षं ।
अमरवरकिरीटोद्घृष्टपादाब्जमंतः
स्फुरतु दलितविघ्नं दंतिवक्त्रं महो नः ॥ १ ॥
कृपाललितवीक्षणं स्मितमनोज्ञवक्त्राम्बुजं
शशांककलयोज्ज्वलं शमितघोरतापत्रयं ।
करोतु किमपि स्फुरत्परमसौख्यसच्चिद्वपुर्
धराधरसुताभुजोद्वलयितं महो मंगलं ॥ २ ॥

जयति स्वजनाज्ञानमत्तवारणहारणः(*r.* ०वारणः) ।
वेदांतदुर्गमारण्यकेसरी नरकेसरी ॥ ३ ॥ ० ५ ॥
भक्तानां गुरुदैवतैक्यधिषणादार्ढ्याय देवस्तनौ
व्यक्तिं याति सदा समाधिममये(*r.* ०समये) येषां नृकं-
श्रीसर्वज्ञपदं सदर्थकमभून्नैव तेषामहं [ठोरयः ।
मोहध्वांतविभाकरायितरजः पादाब्जयुग्मं भजे॥६॥०७॥
सहजकरुणयार्द्रैः(*r.* ०र्द्रैः) सादरं या कटाक्षैः
प्रणतजनसमूहं ध्वस्तमोहं विधत्ते ।
त्रिभुवनविनुतश्रीरामभद्राभिधां तां
प्रकटितगुरुमूर्त्तिं ब्रह्मविद्यां प्रपद्ये ॥ ८ ॥
व्याहारैर्मधुरैर्मनोज्ञसहजानंदामृतस्यंदिभिः
शिष्येभ्यः करबिल्ववत्प्रथयतस्तत्त्वं परं श्रीगुरून् ।
रामानंदमुनीन्मनीषिमुकुटालंकारचिंतामणीन्
सानंदं प्रणमामि यत्करुणया तीर्णोऽस्मि मोहार्णवं ॥
[९ ॥ ० १२ ॥

प्रारिप्सितस्य ग्रंथस्य निर्विघ्नपरिसमाप्तिप्रचयगमनादिसिद्धये ० भक्तिश्रद्धाप्रणिपातपुरःसरं तमेवेश्वरं प्रार्थयमानो विशिष्टविषयप्रयोजनसंबंधाधिकारिलक्षणमनुबंधचतुष्टयमर्थादर्शयति गंगेत्यादिना ॥

According to Hall, Index, p. 103, no. lxix., the treatise consists of 183 verses. In the present MS. Chap. I. (*adhyāropaprakaraṇam*, ending fol. 129*a*) consists of 54 verses; II. (*apavādaprakaraṇam*, fol. 240*a*) 58 verses; III. (*kaivalyaprakaraṇam*) 45 verses. The last verses with their comment run thus:

शांत्यादिदिव्यमणिभूषणमंडितानां
वेदांतवारिधिसुधारसलालसानां ।
कैवल्यकल्पतरुमूलमुपाश्रितानां
स्वाराज्यसिद्धिरियमस्तु मुदे बुधानां ॥

Comm.: ० अत एव कैवल्यकल्पतरोर्मोक्षकल्पवृक्षस्य श्रीगुरोः पादमूलमुपाश्रितानां श्रवणार्थितया विधिवदुपगतानां बुधानां ० -- ग्रंथपक्षे कैवल्यकल्पतरुसंज्ञकस्वव्याख्यानग्रंथस्य मूलं व्याख्येयमित्यप्यर्थो बोध्यः । अस्य ग्रंथस्य जगदीश्वरप्रसादजन्यत्वान्निर्दोषत्वमिति सूचयन्स्वकृतश्रमस्य सार्थक्याय ग्रंथं स्वबुद्धिप्रेरकस्य जगन्मातापितृरूपस्य स्वेष्टदेवतस्य चरणारविंदयोः समर्पयति वाक्येति ॥

वाक्यपुष्पांजलिः सेयं भक्त्या न्यस्ता पदाब्जयोः ।
धियः प्रेरकयोरस्तु शिवयोः प्रीतिसिद्धये ॥
सेयं स्वाराज्यसिद्धिः ॥
अपरोक्षीकृते तत्त्वे वाक्याद्वाप्ये(?) गतो(*r.*०ते)ऽपि वा ।
जीवन्मुक्तस्य धन्यस्य कैवल्यमिह कीर्तितं ॥
नित्यं दिशन्सुकृतिनामभिवांछितार्थान्
निर्वाणसिंधुसलिलैर्भरितालवालः(*r.* ०भरिता०) ।
आनंदनंदनवने नितरां निरूढः
कैवल्यकल्पतरुरस्तु मुदे बुधानां ॥
वस्वब्धिमुन्यर्वनिमानशके वृषाख्य-
वर्षस्य माघसितवाक्पतियुक्तपष्ठ्यां ।
गंगाधरेंद्रयतिना शिवयोः पदाब्जे
भक्त्यार्पिता(*r.* ०र्पिता) सुकृतिरस्तु सतां शिवाय ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीरामचंद्रसरस्वतीपूज्यपादशिष्येण श्रीसर्वज्ञसरस्वतीपूज्यपादप्रशिष्येण गंगाधरसरस्वत्याख्यभिक्षुणा विरचितायां स्वाराज्यसिद्धिव्याख्यायां कैवल्यकल्पद्रुमाख्यायां कैवल्यप्रकरणं संपूर्णम् ॥

The above Śaka date is correct for *Vikrama* 1748 (expired), the date, according to Prof. Kielhorn, corresponding to Thursday, 14th January, 1692 A.D. [H. T. COLEBROOKE.]

2361.

1099. Foll. 77; size 13 in. by $4\frac{7}{8}$ in.; legibly written, in Devanāgarī, in 1782 A.D., by two or three different hands; 7–13 lines in a page; foll. 50–77 are numbered separately.

The same treatise, here called *Ātmasāmrājyasiddhi*, or simply *Sāmrājyasiddhi* (in margin), with the commentary.

Section I. (54 verses).

Colophon: इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमद्रामचंद्रसरस्वतीपूज्यपादशिष्येण गंगाधरसरस्वत्याख्यभिक्षुणा विरचितायामात्मसाम्राज्यसिद्धिव्याख्यायां कैवल्यकल्पद्रुमाख्यायामध्यारोपप्रकरणाख्यं पूर्वार्धं संपूर्णं ॥ संवत् १८३९ । ०

[H. T. COLEBROOKE.]

2362.

924. Foll. 302; size $12\frac{1}{2}$ in. by 6 in.; fair modern Devanāgarī writing; 13–15 lines in a page.

Ātmapurāṇa or *Upanishadratna*, a versified summary of the contents of the *Upanishads*, in eighteen chapters, by *Śaṅkarānanda*, disciple of *Ānandātman*. See Hall's Index, p. 116, no. cxxii.; Rāj. Mitra's Not., i., p. 98, no. 182.

It begins:

ईशानीशादिभेदेन व्याकुलं सकलं जगत् ।
निरीक्ष्य श्रोत्रियः कश्चिच्छ्रुतार्थावगतिक्षमः ॥ १ ॥
एकदा करुणाक्रांतचित्त एतद्व्यचिंतयत् ।
अहो संमारशूलेन क्लेशिताः सर्वदेहिनः ।
कामादिकाकवासेन नारीवृकविनोदिना(?) ॥ २ ॥
कथमस्माद्भवेन्नैव भीतिः सर्वनृणामिह ।
इति संचिंत्य मतिमान् स्वगुरुं परिपृच्छति ॥ ३ ॥
कथमज्ञानलोहांगं तीक्ष्णं संसारशूलकं ।
गुणत्रयत्रिशाखाग्रमतिक्रम्य व्रजेत्पुमान् ॥ ४ ॥
एवमुक्तो गुरुः प्राह स्वशिष्यं करुणानिधिः ।
ज्ञानमज्ञाननाशाय नियतं साधनं त्विति ॥ ५ ॥ °

I. *Aitareyasārārthaprakāśa*, fol. 21*b*; II. *Kaushītakisārārthaprakāśe 'indratardanākhyānam*, fol. 34*a*; III. *Kaushītakisārārthaprakāśe gārgyājātaśatrusaṃvāda*, fol. 42*a*; IV. *Bṛihadāraṇyakamadhukāṇḍasārārthaprakāśakaṛishyaśvisaṃvāda*, fol. 66*a*; V. *Bṛihadāraṇyakeyājñavalkyakāṇḍasārārthaprakāśa ṛishiyājñavalkyasaṃvāda*, fol. 83*b*; VI. *Bṛihadāraṇyake yājñavalkyakāṇḍasārārthaprakāśa - yājñavalkyajanakasaṃvāda*, fol. 132*b*; VII. *Bṛihadāraṇyaka-yājñavalkyamaitreyīsaṃvāda*, fol. 147*b*; VIII. *Śvetāśvataropanishatsārārthaprakāśe śvetāśvatarasamāsasaṃvāda*, fol. 173*a*; IX. *Kāṭhakopanishatsārārthaprakāśe yamanaciketasaṃvāda*, fol. 194*b*; X. *Taittirīyasārārthaprakāśa*, fol. 216*b*; XI. *Garbhādyupanishatsārārthaprakāśa*, fol. 247*a*; XII. *Chāndogyasārārthaprakāśa*, fol. 256*b*; XIII. *Chāndogyasārārthaprakāśe sanatkumāranāradasaṃvāda*, fol. 162*a*; XIV. *Chāndogyas. prajāpatīndravirocana*, fol. 271*b*; XV. *Talavakāropanishatsārārthaprakāśa*, fol. 276*b*; XVI. *Muṇḍakasārārthaprakāśe 'ṅgirahśaunakasaṃvāda*, fol. 282*b*; XVII. *Praśnasārārthaprakāśe pippalādisukeśasaṃvāda*, fol. 286*b*; XVIII. (*? atharvaśirasi proktam brahmāvabodhanam*) ends:

सर्वत्र नापरं किंचिन्नत एतत्पठन् पुमान् ।
शृण्वन् वदन् विजानन्वै मुच्यते भवसंकटात् ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यानंदात्मपूज्यपादशिष्येण शंकरानंदभगवता विरचित उपनिषद्रत्न आत्मपुराणे अष्टादशो ऽध्यायः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2363.

3069. Foll. 14; size 10¼ in. by 6 in.; 11 or 12 lines in a page; large good handwriting.

Avadhūtānubhūti, a metrical exposition of the *Vedānta* doctrine, in twenty-one *prakaraṇas* (containing 301 *ślokas*, cp. p. 755, l. 1). In the *Adhyātmapradīpikā* (see no. 2365) this treatise is ascribed to *Muni Ashṭāvakra*, and hence called *Ashṭāvakra-prakaraṇa* or *-sūkta*.

See Hall's Index, p. 125, no. clx.; Oxford Catalogue, p. 227, no. 558; Burnell's Tanj. MSS., p. 96. For editions (Calcutta, 1855; Bombay, 1864; Firenze, 1868) see Haas' Cat., pp. 8 and 9.

This copy begins:

मुक्तिमिच्छसि चेत्तात विषयान्विषवत्त्यज ।
क्षमार्जवदयातोषसत्यं पीयूषवद्भज ॥

The last chapter is a metrical index of contents:

दश षट् चोपदेशे स्युः श्लोकाश्च पञ्चविंशतिः ।
सत्यात्मानुभवोल्लास उपदेशे चतुर्दश ॥ १ ॥
षडुल्लासे लये चैवमुपदेशे चतुश्चतुः ।
पञ्चकं स्यादनुभवे बन्धमोक्षे चतुष्ककम् (*r.* °ष्टयम्) ॥ २ ॥
निर्वेदोपशमे ज्ञान एवमेवाष्टकं भवेत् ।
यथासुखे सप्तकं च शान्तौ स्याच्च चतुष्ककम् (*r.* °ष्टयम्)
तत्त्वोपदेशे विंशच्च दश ज्ञानोपदेशके । [॥ ३ ॥
तत्त्वस्वरूपे विंशच्च शमे च शतकं भवेत् ॥ ४ ॥
अष्टकं चात्मविश्रान्तौ जीवन्मुक्तौ चतुर्दश ।
षट्संख्याक्रमविज्ञाने ग्रन्थैकात्म्यमतः परम् ॥ ५ ॥

विंशत्येकमितैः खण्डैः श्लोकैरात्माग्निमध्यगैः ।
अवधूतानुभूतेश्च श्लोकाः संख्याक्रमा अमी ॥ ६ ॥

The different copies vary very much, especially in the beginning.

Date of the copy: संवत् १६९८ ॥ वर्षे भाद्रपदिसुधितिथि षष्टी वार मंगलवार पोथी लीपीतं केशवदास वैरागी ॥ [J. R. BALLANTYNE.]

2364.

1617b. Foll. 24; size $7\frac{3}{4}$ in. by $5\frac{3}{4}$ in.; 8-13 lines in a page.

Avadhūtānubhūti, a second copy.

It begins:

कुतो ऽहमत्राद्य कुतः प्रयातः
किमस्मि कुर्वंस्तु को ऽहमस्मि ।
जानन्न जानामि यदीयमायया(*r.* °माया)-
क्षिप्तः स बुद्धिं दिशतां निजानाम् ॥

मुक्तिमिच्छसि °

The copy is dated: शके १६२२ विक्रमनाम संवत्सरे फाल्गुनवदि दशमी सह एकादश्यां तिथौ शुक्रवासरे तद्दिने विनायकेन ईश्वरप्राप्त्यर्थं लिखितं ।

[H. T. COLEBROOKE.]

2365.

2202. Foll. 88; size 11 in. by 5 in.; 6-10 lines in a page; beautifully written.

Adhyātmapradīpikā, a commentary on the *Avadhūtānubhūti* (in this copy called *Ashṭāvakra* or *Ashṭāvakraprakaraṇa*), by *Viśveśvara*. See Hall's Index, p. 125, no. clxi.; Rāj. Mitra's Notices, vii., p. 246, no. 2493.

The *mūla*, which occupies the middle of every page, begins मुक्तिमिच्छसि °

The commentary begins:

यदज्ञानाज्जगज्जातं यद्विज्ञानाद्विलीयते ।
तं नत्वा सच्चिदानन्दं कुर्वे ऽध्यात्मप्रदीपिकाम् ॥

इह तावदात्मानन्दानुभवपरिपूर्ण(:) परिपूर्णीकृतानेकशिष्यव्रातः परमकारुणिको भगवानष्टावक्रमुनिः सकलमुमुक्षुजनमुक्तिपीथूषं(:)शिष्यं प्रति मोक्षोपायमुपदिशति ॥ मुक्तिमिति ॥

Date of the copy: संवत् १७०१ वर्षे मार्गशिरकृष्णद्वशनौ लि(!)श्रीधर उपाध्यायः ॥ [GAIKAWAR.]

2366.

1250a. Foll. 85; size $8\frac{3}{4}$ in. by $3\frac{3}{4}$ in.; nine lines in a page; fair writing.

Adhyātmapradīpikā, text of the *Ashṭāvakraprakaraṇa* and *Viśveśvara's* commentary, a second copy.

The beginning is different from that of the first copy:

जनक उवाच ।
यदज्ञानाज्जगज्जातं यद्विज्ञानाद्विलीयते ।
तं नत्वा सच्चिदानन्दं कुर्वे ऽध्यात्मप्रदीपिकाम् ॥ १ ॥
जनक उवाच ।
कथं ज्ञानमवाप्नोति कथं मुक्तिर्भविष्यति ।
वैराग्यं च कथं प्राप्तमेतत्त्वं ब्रूहि मे प्रभो ॥ २ ॥
इह तावद् ° [H. T. COLEBROOKE.]

2367.

2629. Foll. 52; size 10 in. by $5\frac{1}{2}$ in.; twelve lines in a page; well written.

Ashṭāvakrasūktadīpikā, text of the *Ashṭāvakraprakaraṇa* and a *ṭīkā*, which is apparently different from *Viśveśvara's Pradīpikā*. From the second copy it would appear that the author's name was *Gopālacaitanya*.

It begins:

सच्चिदानन्दमद्वैतं सर्वाधिष्ठानमुत्तमम् ।
नत्वाष्टावक्रसूक्तस्य दीपिका तन्यते परा ॥ १ ॥

मुक्तिमिच्छसि ° (first *śloka*) इह खलु ज्ञानविज्ञानसंपन्नः परमकारुणिको ऽष्टावक्रमुनिर्मुक्तिकामनया समुपेतं कंचिच्छिष्यं शमदमाद्यधिकारस्वीकारोपदेशपूर्वकमात्मतत्त्वमुपदिशति ॥ मुक्तिमिच्छसीति ॥

Date of the copy: शक १६०७ क्रोधननाम संवत्सरे ज्येष्ठवदि अष्टम्यां रविवासरे तद्दिने समापितः ॥

For this copy see Wilson's Cat. of the Mackenzie Collection, i., p. 11, no. ii.

[MACK. COLL.]

2368.

100b. Foll. 50 (13–62); size 9¾ in. by 4½ in.; 6–11 lines in a page; well written.

Ashṭāvakrasūktadīpikā, text and commentary, another copy.

The text begins:

कथं ज्ञानमवाप्नोति कथं मुक्तिर्भविष्यति ।
वैराग्यं च कथं प्राप्तमेतत्त्वं ब्रूहि मे प्रभो ॥
अष्टावक्र उवाच ।
मुक्तिमिच्छसि °

The commentary begins:

सच्चिदानन्दमद्वैतं सर्वाधिष्ठानमुत्तमम् ।
नत्वाष्टावक्रसूक्तस्य दीपिका तन्यते परा ॥ १ ॥

श्रीमद्गोपालचैतन्य(ना?)मरचितेन मया दीपिका टीका विस्तार्य क्रियते । सकलविद्वज्जनकृपाकटाक्षसंतुष्टचेतसा मया विस्तार्य टीका क्रियते* । इत्यध्याहार इह खलु °

[H. T. Colebrooke.]

2369.

884a. Foll. 110; size 10¾ in. by 4 in.; eight lines in a page; fair writing.

Jīvanmukti-prakaraṇa (or *viveka*), a treatise on liberation in life, in five *prakaraṇas*, by *Vidyāraṇya Srāmin* (*Sāyaṇa*). The name of the author is not mentioned in this copy.

See Hall's Index, p. 133, no. cxcvii., and p. 205; Weber's Catalogue (1853), p. 195, no. 615; Rāj. Mitra's Notices, iv., p. 82, no. 1486, also i., p. 32, no. 573.

It begins:

यस्य नि(:)श्वसितं वेदा मायया यो ऽखिलं जगत् ।
निर्ममे तमहं वन्दे विद्यातीर्थमहेश्वरम् ॥ १ ॥
वक्ष्ये विविदिषान्यासं विद्वन्न्यासं च भेदतः ।
हेतू विदेहमुक्तेश्च जीवन्मुक्तेश्च तौ क्रमात् ॥ २ ॥
संन्यासहेतुर्वैराग्यं यदहर्विरजेत्तदा ।
प्रव्रजेदिति वेदोक्तेस्तद्भेदस्तु पुराणतः ॥ ३ ॥
विरक्तिर्द्विविधा प्रोक्ता तीव्रा तीव्रतरेति च ।
सत्यामेव तु तीव्रायां न्यसेद्योगी कुटीचके ॥ ४ ॥
शक्तो बहूदके तीव्रतरायां हंससंज्ञिते ।
मुमुक्षुः परमे हंसे साक्षाद्विज्ञानसाधने ॥ ५ ॥
पुत्रदारधनादीनां नाशे तात्कालिकी मतिः ।
धिक् संसारमितीदृक् स्याद्विरक्तेर्मन्दता हि सा ॥ ६ ॥
अस्मिञ्जन्मनि मा भूवन्पुत्रदारादयो मम ।
इति या सुस्थिरा बुद्धिः सा वैराग्यस्य तीव्रता ॥ ७ ॥
पुनरावृत्तिसहितो लोको मे मास्तु कश्चन ।
इति तीव्रतरत्वं स्यान्मन्दे न्यासो न को ऽपि हि ॥ ८ ॥
यात्राद्यशक्तिशक्तिभ्यां तीव्रे न्यासद्वयं भवेत् ।
कुटीचको बहूदकश्चेत्युभावेतौ त्रिदण्डिनौ ॥ ९ ॥
द्वयं तीव्रतरे ब्रह्मलोकमोक्षविभेदतः ।
तल्लोके तत्त्वविद्धंसो लोके ऽस्मिन्परहंसकः ॥ १० ॥
एतेषां तु समाचाराः प्रोक्ताः पाराशरस्मृतौ ।
व्याख्यातो (व्याख्याने the second copy) ऽस्माभिर-
[त्रायं परहंसो विविच्यते ॥ ११ ॥
जिज्ञासुर्ज्ञानवांश्चेति परहंसो द्विधा मतः ।
प्राहुर्ज्ञानाय जिज्ञासोर्न्यासं वाजसनेयिनः ॥ १२ ॥
प्रव्राजिनो लोकमेतमिच्छन्तः प्रव्रजन्ति हि ।
एतस्यार्थे तु गद्येन वक्ष्ये मन्दविबुद्धये ॥ १३ ॥
लोको हि द्विविधः °

The first or *jīvanmuktipramāṇaprakaraṇa* ends fol. 22*b*, the second or *vāsanākshayanirūpaṇa* fol. 53*a*, the third or *jīvanmuktisādhanamanonāśaprakaraṇa* fol. 81*b*; the fourth chapter begins: केयं जीवन्मुक्तिः किं वा तत्र प्रमाणं कथं वा तत्सिद्धिरित्येतस्य प्रश्नत्रयस्योत्तरं निरूपितं सिद्धं वा किं प्रयोजनमित्यस्य चतुर्थप्रश्नस्योत्तरमिदानीमभिधीयते, it ends fol. 94*a*: इति जीवन्मुक्तिप्रकरणे स्वरूपप्रमाणसाधनैर्जीवन्मुक्तिर्निरूपिता प्रकरणं(!); the last chapter begins: अथ तदुपकारिणं विद्वत्संन्यासं निरूपयामः ।

This treatise leans strongly to the *Yoga*. Amongst the numerous quotations from the *upanishads, smṛitis* and the philosophical *sūtras* (especially from the *Pātañjala*), there are also some from the *Bhagavadgītā* (*f.i.* fol. 87*a*).

* The whole remark is meant as an explanation of the preceding *śloka*.

The *Jīvanmukti Vivēka* has been printed in the *Ānandāśramasaṃskṛitagranthāvali*, Śaka 1811 (Poona, 1890). [H. T. COLEBROOKE.]

2370.

1905. Foll. 115; size 11 in. by 5 in.; nine lines in a page; large fair writing.

Jīvanmuktiviveka, a second copy.

It begins: यस्य नि(:)श्वसितं वेदे(!) यो वेदेभ्यो ऽखिलं जगत् ।

[J. TAYLOR.]

2371.

1103e. Foll. 10 (foll. 74–83 of the volume); size $12\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; eleven lines in a page; large writing, end of the 18th century.

Nyāyadīpāvali, a logical treatise, by *Ānandabodha*. See Hall, Index, p. 206. In the final couplet this treatise is called *Sarasvatīcandrikā*, which shows that the expression *nyāya* in *Nyāya-dīpāvali* has a more general sense and does not point to the philosophical system of that name.

It begins:

जगदंकुरकंदाय विशदानंदमूर्तये ।
गलिताखिलभेदाय नमः शांताय विष्णवे ॥ १ ॥
दुस्तर्कतिमिरश्रेणीविदारणविशारदां ।
रुचिरां न्यायदीपानामावलिं रचयाम्यहम् ॥ २ ॥

विवादपदं मिथ्यादृश्यत्वात् । यदित्थं तत्तथा । यथोभयवाद्यविवादपदं रजतं । तथैतत् ततस्तथा । विवादपदस्यानेकरूपत्वे ऽपि साध्यविशेषोपादानेन तद्विशेषसिद्धिः ।

It ends:

सेवंतां मतिमंतः सरस्वतीचंद्रिकां विशदाम् ।
आनंदबोधकृतिनः प्रसरंतीं पूर्णदिक्क्राम् (*r.* ०क्रम्) ॥

इति श्रीमदानंदबोधविरचिता न्यायदीपावलिः संपूर्णा ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2372.

1931. Foll. 120; size $10\frac{3}{4}$ in. by $3\frac{5}{8}$ in.; good, modern Devanāgarī writing; seven lines in a page.

Nyāyamakaranda(saṃgraha), or *Nyāyāpadeśamakaranda*, by *Ānandabodha Yati*. See Hall's Index, p. 155, no. cclxxx. Hall and Burnell (Tanj. MSS., p. 94, *Nyāyāpadeśamakarandaḥ*) call this work a refutation of the *Nyāya*, but the chief object seems to be जीवब्रह्मणोरेकत्वप्रतिपादनं (Rāj. Mitra, Not. iv., p. 259, no. 1682).

The first leaf has been supplied by a different hand. It begins:

यद्भासा निखिलं विभाति विषयो यो न स्वयंज्योतिषो
यस्याहुर्भुवन(ोद्भव)स्थितिलयांल्लीलामयान्सूरयः ।
यं चागोचरमामनंति मनसो वाचां च विश्वात्मने
तस्मै शुद्धमु(धा)द्वितीयवपुषे शश्वन्नमो विष्णवे ॥ १ ॥
निबंधपुष्पजालानि समालोच्य प्रयत्नतः ।
स न्यायमकरंदानां संग्रहः क्रियते मया ॥ २ ॥

इह खलु केचित्प्रतिक्षेत्रं क्षेत्रभेदमाचक्षाणास्तत्र व्यवस्थान्यथानुपपत्तिं प्रमाणमाचक्षते । ०

It ends:

नानानिबंधकुसुमप्रसवावदात-
न्यायापदेशमकरंदकदंब एषः ।
आनंदबोधयतिना निधिना गुणानाम्
आनंदहेतुरकलंकधियां व्यधायि ॥ १ ॥ ०
नानातापार्त्तिभीतप्रतिहतमहसां यः सतामार्त्तिहारी
ध्वांतौघध्वंसदीक्षागुरुरुपगतवान् शांकरीयः प्रतिष्ठां ।
संपूर्णो निष्कलंकः कुमुदहितकरः सद्ध्यानंदचंद्रो
धीध्वस्ताघो गुणाढ्यः समजनि जनतानंदसंदोहहेतुः ॥ ३ ॥

इति श्रीपरमभट्टारकानंदबोधेन कृतो न्यायोपदेशमकरंदः समाप्तः ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

2373.

1241. Foll. 102 (१–१०४, foll. ५५ and ५६ are lost); size $11\frac{1}{4}$ in. by $3\frac{7}{8}$ in.; 9–11 lines in a page; good old writing.

Nyāyamakarandaṭīkā, a commentary on *Ānandabodha Bhaṭṭāraka's Nyāyamakaranda*, by *Citsukha Muni*, pupil of *Jñānottama*. See Hall's Index, p. 155, no. cclxxxi.; Rājendralāla Mitra's Notices of Skr. MSS., vol. iv., p. 259, no. 1682.

The *ṭīkā* begins:

प्रारिप्सितस्य ग्रंथस्याविघ्नेन परिसमाप्तिप्रचयगमनकामः शिष्टाचारपरिप्राप्ततया कृतमिष्टदेवतानमस्कारमाचारशिक्षार्थं प्रतिपादयन् प्रकरणस्याभिधेयसंबंधप्रयोजनानि दर्शयति । यद्वामेत्यादिना श्लोकेन ।

The two leaves lost between foll. 54 and 55 cover fol. 75*b*, l. 5 to fol. 78*a*, l. 7 in the second copy (no. 1938). The verso of fol. 42 is partly left free, but nothing of the text is wanting; compare fol. 59*a*, l. 1 of the second copy.

It ends: इत्यत आह्लानंदहेतुरिति सकलंकधियां संदेहविपर्यासासूयादिकलंकरहितबुद्धीनां भृंगायमाणानामानंदहेतुरित्ययगंतव्यं लोके मकरंदस्य भ्रमरानंदहेतुत्वादकलंकधियामानंदहेतुत्वप्रदर्शनेन च ग्रंथस्य निर्दुष्टता प्रतिपादितेति मंतव्यं दुष्टस्य तदानंदहेतुत्वाभावात् ॥

Colophon: इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यज्ञानोत्तमपूज्यपादशिष्येण श्रीमच्चित्सुखमुनिना विरचिता न्यायमकरंदटीका समाप्ता ॥ ॥ शुभं भवतु ॥

शके तमीशाग्निरसाष्टभिर्युते
क्षये नभःपूर्णविधौ कदंबके ।
शनावुदीच्योव(*r.* वै)रनामवासकृद्
गदाधरश्चित्सुखपुस्तमालिखत् ॥

This MS. is not older than the 16th century, the date Śaka 1368 etc. probably belonging to the original MS. from which it was copied.

[H. T. Colebrooke.]

2374.

1938. Foll. 147; size 10½ in. by 4 in.; 7 or 8 lines in a page; large, clear writing, of the 18th century.

Nyāyamakarandaṭīkā, a second copy.

[J. Taylor.]

2375.

1710. Foll. 131, the first of which is partly torn away; size 9½ in. by 3½ in.; good, small Devanāgarī writing of about 1650 A.D.; 11 or 12 lines in a page.

Tattvapradīpikā, properly *Pratyaktattvapradīpikā*, an exposition of the *Vedānta,* being a refutation of the *Nyāya* doctrine, in four chapters, by *Citsukha Muni*, pupil of *Gauḍeśvarācārya,* also called *Jñānottama.* See Hall's Index, p. 154, no. cclxxix.; Rāj. Mitra's Notices, iii., p. 86, no. 1134.

It begins:

स्तंभाभ्यंतरगर्भभावनिगदव्याख्याततद्वैभवो
यः पांचाननपांचजन्यवपुषा (व्यादिष्ट विश्वात्मनः) ।
(प्रह्लादाभि)हितार्थतत्क्षणमिलद्दृष्टप्रमाणो हरिः
सो ऽव्याद्वः शरदिंदुसुंदरतनुः सिंहाद्रिचूडामणिः ॥
ज्योतिर्यद्दक्षिणामूर्त्तिं व्यास(शंकरशब्दितम् ।
ज्ञानोत्तमाख्यं तद्वन्दे सत्यानन्दपदोदितम्) ॥ २ ॥
विप्रतिपत्तिव्रातध्वांतध्वंसप्रगल्भवाचाला ।
क्रियते चित्सुखमुनिना प्रत्यक्तत्त्वप्रदीपिका वि(दुषा)॥३॥
. . . . हामरार्ये ।
नमस्कुर्मो नृसिंहाय स्वप्रकाशचिदात्मने ॥ ४ ॥

अथ को ऽयं स्वप्रकाशशब्दार्थः । ०

It ends: अथ मर्त्यो ऽमृतो भवत्यत्र ब्रह्म समश्नुत इति श्रुतेश्च । तदेवं श्रुतिस्मृतिपुराणादिष्वाघुष्यमाणा जीवन्मुक्तिः प्रद्वेषमात्रेण नापलपितुं शक्यत इति सिद्धं ॥

इति श्रीगौडेश्वराचार्यपरमहंसपरिव्राजकाचार्यज्ञानोत्तमपूज्यपादशिष्यश्रीमत्परमहंसपरिव्राजकचित्सुखमुनिविरचितायां तत्त्वप्रदीपिकायां चतुर्थः परिच्छेदः ॥

खांभोधिहीननृपविक्रमहायनौघान्
मूलं विपक्षनयनं भवतीह योगः ।
तर्को न एष भवतींदुभमेतदूनं
बाणैस्तिथिस्तदगभागे(*r.* ०ग)समाने(*r.* ०न)वारः ॥ १ ॥
वारयोगसंयुतिर्यावतीह तावती ।
इंद्वहर्भसंयुतिर्वृत सांख्यमानिनः ॥ २ ॥
एतस्मिन्समये शंभुपुर्यां वल्लाकविस्तुतः ।
तत्त्वप्रदीपिकामेतामलिखत्कृष्णदेववित् ॥ ३ ॥

[H. T. Colebrooke.]

2376.

1506. Foll. 302 (numbered 2–133, 9–178); size 11⅞ in. by 2⅞ in.; good Devanāgarī writing of 1489 A.D.; eight lines in a page.

Nayanamodinī, or *Tattvapradīpikā-ṭīkā*, a commentary on the preceding work, by *Pratyaksvarūpa*, disciple of *Pratyakprakāśa*. See Rāj. Mitra's Notices, iii., p. 86, no. 1134, and Aufrecht's Oxford Cat., p. 245, no. 615, where this commentary is called *Mānasanayanaprasādinī-ṭīkā*.

The first leaf being lost, a line added at the commencement of fol. 2 supplies the following beginning: (**प्रारिप्सितस्य ग्रंथस्य तत्त्वप्रदीपिकाख्यप्रकरणस्य निरंतरायपरिसमाप्तिपरिपंथिदुरितपरंपरानिवारणाय शिष्योपशिष्यद्वाराप्र-)चयप्रचाराय ° निबध्नाति । स्तंभाभ्यंतरेति °**

At the foot of fol. 133*b* a different hand has supplied the colophon **इति ° प्रथमः परिच्छेदः ॥**

Ch. ii. is incomplete at the beginning; it ends fol. 139*b* of the second section; ch. iii. ends fol. 150*b*. Between this and fol. 151 ten leaves (marked 13–19, 22, 32, 33), apparently belonging to some other work, have been inserted.

It ends:

विबुधगणशिरोभिः संतरोत्तंसितोघ(!)-
स्वपदकमललक्ष्मालक्ष्मणजा(*r*. ° **ज्ञा** °)**नुभावं ।**
महिनपरमहंसैः सादरं सेव्यविद्या-
विमलसलिलपूर(*r*. ° **रं**)**मानसं नौमि तीर्थं ॥**

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यप्रत्यक्प्रकाशपूज्यपादशिष्यस्य प्रत्यक्स्वरूपभगवतः कृतौ तत्त्वप्रदीपिकाटीकायां नयनमोदिन्यां चतुर्थः परिच्छेदः ॥

संवत् १५४६ समये माघवदि ४ रवौ । चक्रनारायणे ° विविधविरुदावलिविभ्राजमानमानोन्नतमहाराजाधिराजश्रीमुरारिसिंहभुज्यमानराज्ये गोरक्षपुरे ° लिखापितं ॥ वेलवारिशुभस्थाने पंडितगणेशेनालेखि ॥ [H. T. Colebrooke.]

2377.

106. Foll. 204 (55, 21, 51, 77); size 10 in. by 4¼ in.; 13–16 lines in a page; clear writing, of the 18th century.

Advaitadīpikā, a work on the non-dualistic *Vedānta* doctrine, by *Nṛisiṃhāśrama*, pupil of *Jagannāthāśrama*, also of *Gīrvāṇendra Sarasvatī*, in four *paricchedas*, a complete copy. The volume ends with the third *pariccheda*, the fourth *pariccheda* being wrongly placed after the first *pariccheda*. See Hall's Index, p. 157, no. ccxci.; Rājendralāla Mitra's Notices, vol. v., p. 292, nos. 1970–1972, where he gives extracts from the second, third and fourth *paricchedas*. The first *pariccheda* begins:

यस्मादभूद्भवनानुभवात्सुखाब्धेर्
विश्वं मरीचिमरुवारिरसं मुरारेः ।
तस्यालयो निखिललोकसुमंगलानां
पुण्यं वपुः प्रकटमस्तु ममार्द्धसिंहं ॥ १ ॥
यस्याज्ञावन(*r*. **श**)**वर्त्तिनोऽनुदिवसं ब्रह्मादिलोकाधिपा**
यस्यानंदशतांशभागिन इमे शक्रादयो निर्वृत्ताः ।
तं मत्यानवधिप्रबोधवपुषं भूमानमाशास्महे
स्वांते श्रीनरसिंहमग्रहवतां दूरं सतामंतिकं ॥ २ ॥
यत्पादरेणुकलिलं सलिलं निपीय
मूकोऽपि मूकयति पंडितमंडलानि ।
सद्भागधेयममितस्वपदप्रबोधं
निर्द्धूतमोहविभवं गुरुमानतोऽस्मि ॥ ३ ॥
कल्याणगुणसंपूर्णां निर्वाणविभवालयं ।
गीर्वाणेंद्रसरस्वत्याख्यरणं शरणं भजे ॥ ४ ॥
श्रीमद्गुरुपदद्वंद्वध्याननिर्द्धूतकल्मषः ।
कुर्वे तदाज्ञयाद्वैतदीपिकां भेदभेदिनीं ॥ ५ ॥

तत्र

श्रेयान्स्वधर्मो विगुणोऽपि यस्माद्
इत्यब्रवीत्प(ा)**र्थमुहृत्सुरेशः ।**
तस्मादहं साक्षिविवेकमादौ
गुरुप्रसादात्प्रकटीकरोमि ॥ ६ ॥

यथाधीतसांगस्वाध्यायस्य साधनचतुष्टयसंपन्नस्यापातप्रतिपन्नब्रह्मात्मैक्यजिज्ञासोस्तत्प्रतिपादकानि बहूनि वाक्यानि दृश्यंते तत्त्वमस्यहं ब्रह्मास्मीत्येवमादीनि तत्र त्वंपदार्थं देहेंद्रियमनोबुद्धिप्राणव्यतिरिक्तं कर्तृभोक्तृस्वभावं मन्यमानास्तद्विलक्षणब्रह्मात्मैकत्वमात्मनो ऽसंभावयंतस्तार्किकादयो वाक्यमविवक्षितार्थमन्यपरं वा मन्यंते तत्र त्वंपदार्थमात्मानं श्रुतिन्यायाभ्यामहमनुभवगोचरात्पृथक् तत्साक्षितया प्रदर्शयामः etc.

The first *pariccheda* ends fol. 55*b*: तस्मादहमनुभवगोचरदुःखाद्याश्रयातिरिक्तः सत्यज्ञानानंदात्मको ऽकन्नैप्रकाशरूपेण साक्षी सर्वांतरः प्रत्यगात्मा जीवस्य वास्तवं रूपं त्वंपदलक्ष्यमिति सिद्धं ॥ इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीजगन्नाथाश्रमभगवच्छिष्यश्रीनृसिंहाश्रमकृताद्वैतदीपिकायां साक्षिविवेको नाम परिच्छेदः ॥

The second *pariccheda* विभागप्रक्रियाख्य, foll. 77–127 (१-५१), begins: नरहरिवपुषा यो दारयन् दानवोरः प्रकटयति पुमर्थो ऽभेददृष्टाविताशः। See Rājendralāla Mitra's extracts, l. c. Fol. २९ is misplaced.

The third *pariccheda* औपनिषददीपिकाख्य, foll. 128–204 (१-७८, the number ७७ has been omitted), begins:

उपनिषदवबोधं बोधमानंदकंदं
निजगुणगणकांतं कान्तमंभोजयोनेः।
परिहृतपरसत्त्वं सत्त्वमेतस्य मूलं
नरहरिवपुरेशं धाम कामं प्रपद्ये ॥
गुरुचरणकृपा मे कंचुकीकुर्वती मां
नरहरिचरणेशा चारयत्यात्मदुर्गे।
अहमिति विगताधिः संचरा(स्या)त्मयोग्यं
कपटमतिविलासैर्भेदिभिर्भिन्नमार्गे ॥
निरवधिनिर्मलवह्निप्रकटनशीलप्रभो गुरोः स्नेहात् *।
औपनिषदात्मदीपः कुरुतात्कल्याणकारिणीं विद्यां ॥

अथ महावाक्यगततत्पदार्थो ब्रह्म निरूप्यते तदवाप्तेरेव मुमुक्ष्वाकांक्षितपुरुषार्थ(तया)तदवगमं विना जिज्ञासाऽनिवृत्तेः प्रकृतवाक्यार्थज्ञानायोगाच्च etc.

It ends: तस्मात्सत्यज्ञानानंदानंतात्मकं निर्गुणमुदासीनं ब्रह्म वेदांतार्थ इति सिद्धं ॥

सत्यज्ञानसुखस्वरूपममृतं शुद्धाद्वितीयं परं
वेदांतैकविनिश्चयं हरिहरश्रुत्यादिसंशब्दितं।
ब्रह्माम्नायवचोविचारविदितं यद्रूपमन्यादृशं
तद्दृष्ट्या विभवं परं मरुपयस्तुल्यो दुरूहो हरेः(*r.* °रिः)॥

The fourth *pariccheda* आनंददीपिकाख्य, foll. 56–76 (१-२१), begins:

यस्मिन्नस्तसमस्तमोहमहिमस्वानंदमंदीकृत-
ब्रह्मानंदमहार्णवे महति न प्राचीनवाचामपि।
शक्तिः सत्यचिदात्मके तरहरौ(*r.* नरहरौ) मोहामरारे
तस्मै तापनिवृत्तये श्रुतिगतं भूयादखंडं महः॥ [र(वौ

जगन्नाथाश्रमगुरोः कृपाराका(*r.* कृपावाक्य)सुधाकरः।
स्पष्टीकरोतु मे स्पष्टं मार्गं ब्रह्मसुखावहं ॥

[अथ वा] अथ वाक्यार्थो ब्रह्म निरूप्यते तत्र वादिनां विप्रतिपत्तेः तदर्थं च वाक्यार्थे ब्रह्मणि पदानां शक्तिरस्ति न चेति(*r.* वेति) चिंत्यते अत्र नवीनः(*r.* °नाः) न ब्रह्म सर्वशब्दावाच्यं अवाच्यपदेनैवाभिधानात् ॥

Colophon: इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यभगवज्जगन्नाथाश्रमश्रीचरणशिष्यश्रीमन्नृसिंहाश्रमकृतावद्वैतदीपिका-यामानंददीपिकाख्यश्चतुर्थः परिच्छेदः ॥ समाप्तोऽद्वैतदीपः ॥

अविरलकृतवर्णभेपर्णं पुस्तकेऽस्मिन्
(उ)चितमनवसाने लेखिनी(*r.* लेखनी)दूषणं च।
अनुचितमथवा यद्वक्रतो(?) वर्णपाशैः
करकृतमपराधं क्षंतुमर्हन्ति सन्तः॥

[H. T. Colebrooke.]

2378.

2940. Foll. 326; size 13 in. by 5 in.; good, modern Devanāgarī writing; twelve lines in a page.

Advaitadīpikā-vivaraṇa, a commentary on *Narasiṃhāśrama's* work, by his pupil *Nārāyaṇāśrama*. See Hall's Index, p. 158, no. cccxcii

It begins:

यज्जिज्ञासा यज्ञदानादिभिः स्याच्
छुत्या मत्या चिंतया यस्य बोधः।
यस्मिन्बुद्धे बाध्यते नयमूलं
तं भूमानं भावयं(*r.* °ये) स्वात्मरूपं ॥ १ ॥
चेतश्चाफलमिंद्रियार्थविषयं° ॥ २ ॥
यत्पादसेवापि तनोति पापं
पुण्यं रिपुर्मित्रमनेकमेकं।
अणुं महांतं तमचिन्त्यवृत्तं
श्रीनारसिंहं गुरुमानतोऽस्मि ॥ ३ ॥ ° ६ ॥
अद्वैतदीपमनवद्यपरात्मबोध-
भासा भवप्रमुखमूलतमःप्रदीपं।
संप्राप्य दुर्लभदृशो ऽपि हि मामकीनो
श्रेयो भजन्त्विति समुल्लसति प्रयत्नः ॥

प्रारिप्सितस्य प्रकरणस्याविघ्नपरिसमाप्तिप्रचयगमनाभ्यां° निर्दिशति यस्मादिति। °

* Rāj. M. has °प्रकटनशीलप्रभोः स्नेहात्.

The work is incomplete, the colophon of the third chapter occurring on fol. 312*b*:

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यवर्यश्रीभगवन्नृसिंहाश्रमपूज्यपादशिष्यनारायणाश्रमविरचिते अद्वैतदीपिकाविवरणे श्रौपनिषददीपिकाख्यस्तृतीयः परिच्छेदः ॥

[Dr. John Taylor.]

2379, 2380.

447 a & b. Foll. 120; size 10 in. by 4⅜ in.; 12–18 lines in a page; small writing, of the 18th century; both parts of this volume were written by the same scribe *Krishṇadeva*, at Kāśī.

a) Foll. 28.

Tattvaviveka, a disquisition on the *advayātman*, in two *paricchedas*, by *Nṛisiṃhāśrama*, pupil of *Paramahaṃsa Parivrājakācārya Jagannāthāśrama*. See Hall's Index, p. 155, no. cclxxxiii.; Rājendralāla Mitra's Notices, vol. viii., no. 2862. The author wrote this work in Saṃvat 1604, at Purushottamapura.

It begins:

विश्वस्य योनिं विश्वेशं विज्ञानानंदविग्रहं ।
नरकेसरिणं वंदे प्रत्यंचं पुरुषोत्तमं ॥ १ ॥

साक्षात्कृतब्रह्मभासा प्रहसन्मुखपंकजं ।
महीयांसमहं वंदे गरीयांसं जगत्पतिं ॥ २ ॥

गुरुणा करुणापूर्वमुपदिष्टाद्वयात्मनः ।
कुर्वे तत्त्वविवेकं तं वीक्षतां नरकेसरी ॥ ३ ॥

इह खलु कश्चित्सुकृतश्चिह्नाग्योदयान्निर्व्यलीकं नित्यादिभिराराधिताराध्यपादभगवदनुग्रहवशादतिविमलमानसः स्वयमेवेत्थं जगत्तत्त्वमालोचयति· ननु कर्मणां स्वतंत्रफलसाधनानां कथं मनोवैमल्यहेतुत्वं· तथा च संस्कारकर्मतापत्तिरिति चेत्· न तावदर्थविरोधः । etc.

The first *pariccheda* ends fol. 19*a*. The second begins: अथ तत्पदार्थो ब्रह्म निरूप्यते· पदार्थावगमस्य वाक्यार्थप्रतिपत्तिहेतुत्वात्· तच्चालौकिकमिति लक्षणप्रमाणाभ्यां निरूप्यते· तल्लक्षणं च भगवान् सूत्रकार आह जन्माद्यस्य यत इति· etc.

It ends:

जिज्ञासितव्यमनवद्यपुमर्थचिह्नैः
प्रज्ञामुखं स्वमहिमानवशेषयोनि ।
शास्त्रैकदृष्टतमशेषविधेयशेषि
श्रेयो ऽस्तु नो नरमृगाकृतिमंगलाब्धिः ॥

तुष्यंत्यव्यक्तवचसा मुग्धस्य पितरो न तु ।
मम त्वत्प्रीतये भूयाद्वाणीयं नरकेसरिन् ॥

क्वाहं महीयसा शास्त्रं वात्सल्यं क्व गुरोरिदं ।
अपि चांडालकलशे काशते खलु भास्करः ॥

अंघ्रिद्वंद्वसमाश्रयः कृतिजगन्नाथाश्रमश्रीगुरोर्नाम्ना तत्त्वविवेकमात्मन इति श्रीमन्नृसिंहाश्रमः ॥ अब्दे वेदवियद्रसेंदुगुणिते (*r.* गणिते) पौषासित श्रीदिने रक्षोनामनि पुरुषोत्तमपुरे ग्रंथमुदाचीकरत् ॥ ॥ इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमज्जगन्नाथाश्रमपूज्यपादशिष्यश्रीमन्नृसिंहाश्रमविरचिते द्वितीयः परिच्छेदः । समाप्तिम(गम)दयं ग्रंथः ॥ ॥ श्रीगजाननाय नतिरस्तु· श्रीगुरवे नमः ॥ लिखितोऽयं ग्रंथः कृष्णदेवेन ॥

b) Foll. 55 and 36.

Tattvavivekadīpana, a commentary on the *Tattvaviveka*, written by the same author in Saṃvat 1605, one year after the *mūla*, at Īśvarapura. See Hall's Index, p. 156, no. cclxxxiv.; Weber's Catalogue (1853), p. 182.

It begins:

यदालिंग्य(*r.* यदलिंग्य) प्रमाणानि बोधयंत्यात्मनः स्फुटं ।
प्रमेयं प्रचुरानंदं तं वंदे नृहरिं गुरुं ॥ १ ॥

प्रेक्षावत्प्रवृत्त्यंगमभिधेयादि प्रदर्शयन्नेव निर्विघ्नसमाप्तिकामनया कृतं मंगलं शिष्यशिक्षायै निबध्नाति ॥ विश्वस्येति ॥

The second *pariccheda* begins: एवं तत्त्वमसिमहावाक्यस्यत्वंपदार्थो ऽधिकारिस्वरूपतया प्रथमं जिज्ञासितो निरूपितः । इदानीं तत्पदार्थवाक्यार्थनिरूपणाय परिच्छेदांतरमारभ्यत इत्याह अथेति·

The final couplets of the *mūla* are explained in this way: जिज्ञासितव्यमिति· अनेन मुमुक्षोर्विचारकर्तव्यता विधायकप्रथमसूत्रार्थो दर्शितः । प्रज्ञाप्रकृष्टं नित्यसिद्धं चैतन्यं· अनेन स्वरूपलक्षणं· स्वमहिम्ना स्वरूपाप्रच्युत्या· अनवशेषस्य निखिलस्य योनिरिति· विवर्ताधिष्ठानत्वं च दर्शयन् द्वितीयसूत्रार्थं संगृह्णाति· अनवशेषेत्यनेन· वेदस्यापि ब्रह्मविवर्तत्वं दर्शयन् तृतीयसूत्रप्रथमवर्णकार्थमाह· शास्त्रस्य एकस्यैव

तात्पर्यगोचरः न त्वनुमानादिगोचर इति तृतीयसूत्रद्वितीयवर्णकस्य समन्वयसूत्रप्रथमवर्णकस्याप्यर्थसंग्रहः । सशेषाणां यज्ञादिविधेयानां जिज्ञासादिद्वारेणाभिव्यंग्यतया ब्रह्म शेषि । न तु ब्रह्म कस्यचिच्छेषमिति तद्द्वितीयवर्णकार्थसंग्रहः । श्रेयः । परमानंदः । नरो जीवः । मृग्यते ऽन्विष्यते मुमुक्षुरिति मृगः परमात्मा· तदाकृति ॥ प्रत्यगभिन्नब्रह्मात्मकं श्रीनृसिंहाकारमित्यर्थः । मंगलाब्धिः । स्वयं श्रेयोरूपमपि श्रेयःसाधनानामपि परा काष्ठेत्यर्थः । स्वकृतिं परमेश्वराय निवेदयति· तुष्यंतीति· स्वस्येदं सामर्थ्यं गुर्वीयत्नमिति दर्शयन् गुरुं महीकरोति· श्लाहमिति· ।

यदीक्षणेन संवृत्तं(*r.* सवृ॰) मायाविक्रीडितं जगत् ।
श्रीनृसिंहस्य तस्यैषा कृतिः कल्याणदास्तु वः ॥

सहृचिरिह न कार्या साधवः साध्वसाधु
प्रकटनपटुचेतो मत्सरं वो यदि स्यात् ।
न हि कुशलपरीक्षा दक्षचिन्ताः कथंचिच्
छतमखमणिमालां काचबुद्ध्योत्सृजंति ॥ Cf. no. 2383.

Colophon: इति श्रीमद्वेदांतसिद्धांतसाराभिज्ञश्रीनृसिंहाश्रममुनिप्रणीते तत्त्वविवेकदीपने द्वितीयः परिच्छेदः । संश्रितद्वंद्वसमाश्रयः कृतिजगन्नाथाश्रमश्रीगुरोर्नाम्ना तत्त्वविवेकदीपनमिति श्रीमन्नृसिंहाश्रमः । अब्दे बाणवियद्रसेंदुगणिते पौषे दशम्यां तिथौ शीतांशौ नलनामनीश्वरपुरे ग्रंथमुदाचीकरत् ॥

Date of the MS.: संवत् १८०१ विक्रमनाम्नि संवत्सरे भाद्रपद कृष्ण ५ भृगौ काश्यामिदं पुस्तकं अलेखि कृष्णदेवेन ॥
[H. T. COLEBROOKE.]

2381, 2382.

32 a & b. Foll. 206; size 9½ in. by 4¼ in.; generally ten lines in a page; fine old writing, of the 17th century; the whole volume written by the same hand.

a) Foll. 53.

Tattvaviveka, a second copy. It is older than the first copy, but has many blunders.

Colophon: इति श्रीतत्त्वविवेके द्वितीयः परिच्छेदः ॥

b) Foll. 153 (१–१५१, ७८ and ९६ being put twice).

Tattvavivekadīpana, a second copy.

Colophon: इति श्रीमद्वेदांतसिद्धांतसारा(f)भिज्ञश्रीमन्नृसिंहाश्रममुनिप्रणीते तत्त्वविवेकदीपने द्वितीयपरिच्छेदः समाप्तः ॥

The date of the work *etc.* is not given here.
[H. T. COLEBROOKE.]

2383.

1311a. Foll. 15; size 12½ in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing of 1818 A.D.; eleven lines in a page.

Bhedadhikkāra, a defence of the non-dualistic *Vedānta* doctrine against the dualistic view of the *Nyāya*, by *Nṛisiṃhāśrama*, pupil of *Jagannāthāśrama*. See Hall's Index, p. 158, no. ccxciii.; Rāj. Mitra's Notices, iii., p. 94, no. 1138. It begins:

वेदांतवनसंचारि नीलाचलगुहाशयं ।
ज्योतिर्विराजते ध्वस्तमायाव(ा)रणवारणं ॥ १ ॥ ॰ २ ॥
हृदयालयमालंब्य करुणारससुंदरं ।
गुरूणां चरणांभोजं कुर्वे भेदस्य धिक्कृतिं ॥ ३ ॥

अंत(:)करणातिरिक्तो ऽहमिति प्रतीयमानो जीवः परस्मान्न भिद्यते ॰

It ends:

गुरुचरणसकाशाद्व कं तं(*r.* ॰शाद्विकृतं?) निर्गतं तद्
विगुणमनगुणं वा वीक्षतां तत्क्षमात्मा ।
अपि विविजति(*r.* विसृ॰) कश्चित्काचमालावमत्या
शतमखमणिमालां शारदाकाशकल्यां ॥ Cf. no. 2380.

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमज्जगन्नाथाश्रमपूज्यपादशिष्यश्रीमद्वेदांतसिद्धांतसाराभिज्ञश्रीनृसिंहाश्रमविरचितो भेदधिक्कारः संपूर्णः ॥
[H. T. COLEBROOKE.]

2384.

1311b. Foll. 65; size and writing as last MS.

Bhedadhikkārasatkriyā, a commentary on *Nṛisiṃhāśrama's* work, by his pupil *Nārāyaṇāśrama*.

It begins:

मृषामायाशक्त्या वृतमहिमनि ब्रह्मणि परे
जगज्जालं जातं स्फुरति वियतीवोरुनगरं ।
विरिंचश्रीशेशत्रिदशनरतिर्यग्गतभिदा
कुतो ऽतो भूमाहं निरवधिसदानंदघनचित् ॥ १ ॥

काशते कलितं यस्य पदं वैदिकमस्तकैः ।
भक्तमुक्त्यै समीहेतं तं नृसिंहं गुरुं भजे ॥ २ ॥
गभीरभावभारेण दुर्वहा गौरवी कृतिः ।
तथापि भेदधिक्कारसत्क्रियां श्रद्धयारभे ॥ ३ ॥

It ends:

वेदांतवृंदविपिने विततं विशुद्धम्
अद्वैतमार्गमपवर्गपदाधिरोहं ।
श्रीमद्गुरूक्तनयनुन्नसमस्तशंकम्
आस्थाय पातु पदमुत्तममस्तदोषाः ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमन्नृसिंहाश्रमश्रीचरणपरिचरणनिरतनारायणाश्रमविरचिता भेदधिक्कारसत्क्रिया समाप्ता ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2385.

1521e. Foll. 24; size 10¼ in. by 4½ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; 16–19 lines in a page.

Bhedadhikkārasatkriyā, incomplete. It extends to fol. 40*a* of no. 2384.

[H. T. COLEBROOKE.]

2386.

1548c. Foll. 27 (without original numbering); size 10¼ in. by 5 in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; twelve lines in a page.

Bhedadhikkārasatkriyā, incomplete at the beginning. It commences at fol. 18*a* of no. 2384.

[H. T. COLEBROOKE.]

2387.

595. Foll. 116; size 9½ in. by 4¾ in.; clear Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Vādanakshatramālikā, also called *Nakshatravādāvalī* (fol. 1*a*), a vindication of the *Vedānta* against *Mīmāṃsā* theories, by *Appayya Dīkshita*, son of *Raṅgarāja*. See Hall's Index, p. 159, no. ccxcviii.

The first two leaves have been supplied by a different hand, and do not commence at the beginning. According to Burnell, Tanjore MSS., p. 91, the work begins:

तत्रान्तरेष्वनुपपादितमर्थजातं
यत्सिद्धवद्धृतं ध्वनितं च भाष्ये ।
तस्य प्रसादनमिह क्रियते नयोक्त्या
बालप्रियेण मृदुवादकथापथेन ॥

The present MS. begins: अत एव त्वदनुमानमप्रयोजकं । प्रवृत्तिनिमित्ताश्रयस्य तदवाच्यत्वाभावोपपत्तेरिति पंचमी । ०

It ends: सर्वे वैषयिकानंदलेशाः परब्रह्मानंदस्येति सिद्धं ॥ इति ब्रह्मानंदवैषयिकानंदभेदसमर्थनवादः ॥

इति श्रीभरद्वाजकुलजलधिकौस्तुभश्रीमदद्वैतविद्याचार्यश्रीविश्वजिद्याजिश्रीरंगराजाध्वरिवरसूनुरप्पिदीक्षितकृतिवादनक्षत्रमालिका संपूर्णा ॥ संवत् १८३९ शुभकृत्संवत्सरे आश्विनशुदी १२ शुक्रे लिखिता ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2388.

519b. Foll. 37; size 9½ in. by 4 in.; 9–12 lines in a page; indifferent writing.

Tattvānusandhāna, a disquisition on existence and liberation from it, introduced by an elucidation of the *ādivākya* "*tat tvam asi*," by *Mahādeva* (or *Mahādevānanda*) *Sarasvatī*, pupil of *Svayamprakāśānanda* (or *Svayamprakāśa*) *Sarasvatī*.

See Hall's Index, p. 139, no. ccxxii.

It begins:

ब्रह्माहं यत्प्रसादेन मयि विश्वं प्रकल्पितम् ।
श्रीमत्स्वयंप्रकाशाख्यं प्रणौमि जगतां गुरुम् ॥ १ ॥
देहो नाहं श्रोत्रवागादिकानि
नाहं बुद्धिर्नाहमध्यासमूलम् ।
नाहं सत्यानन्दरूपश्चिदात्मा
मायासाक्षी कृष्ण एवाहमस्मि ॥ २ ॥

अथ मोक्षस्य वाक्यार्थज्ञानाधीनत्वात् तस्य च पदार्थज्ञानाधीनत्वात् तदर्थं तत्पदार्थं निरूपयामः । तत्पदार्थस्य लक्षणं द्विविधम् । तटस्थलक्षणं स्वरूपलक्षणं चेति । सृष्टिस्थितिलयकारणत्वं तटस्थलक्षणं यतो वा इमानि भूतानि जायन्ते येन

जातानि जीवन्ति यत्प्रयन्त्यभिसंविशन्ति इति श्रुतेः तदुक्तं भगवता सूत्रकारेण । जन्माद्यस्य यत इति सत्यं ज्ञानानन्दाः स्वरूपलक्षणं सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्म आनन्दो ब्रह्मेति व्यजानादित्यादि श्रुतेः ॥

The first *pariccheda* ends fol. ११*a*, the second fol. २२*b*, the third fol. २८*b*.

Colophon: इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमत्स्वयंप्रकाशानन्दसरस्वतीपूज्यपादशिष्यभगवन्महादेवसरस्वत्या विरचितं तत्त्वानुसन्धानसन्धान(!)ग्रन्थः संपूर्णः समाप्तः ।

Mahādeva wrote his *ṭīkā* on the *Vishṇusahasranāma* in the Saṃvat year 1750; see A. Venis, *Vedānta Siddhāntamuktāvalī*, p. vi.

[H. T. Colebrooke.]

2389.

796a. Foll. 45; size $10\frac{5}{8}$ in. by $4\frac{3}{8}$ in.; eight lines in a page; large writing.

Tattvānusandhāna, a second copy.

[H. T. Colebrooke.]

2390.

1448a. Foll. 89; size 12 in. by 6 in.; eighteen lines in a page; indifferent writing.

Advaitacintākaustubha, a commentary on the *Tattvānusandhāna*, by the same *Mahādevānanda Sarasvatī*, pupil of *Svayamprakāśānanda Sarasvatī*.

It begins:

यः परात्मा जगत्सृष्ट्वा प्रविवेश पुनः स्वयम् ।
तं कृष्णं प्रत्यगात्मानं वन्दे गोपीमनोहरम् ॥ १ ॥
यस्य प्रसादादहमद्वयात्मा
विश्वं समस्तं मयि कल्पितं च ।
तं सर्वलोकैकगुरुं सदा श्री-
स्वयंप्रकाशं गुरुमानतो ऽस्मि ॥ २ ॥
गुरूणां चरणाम्भोजं प्रणयतं(*r.* प्रणिपत्य)निरन्तरम् ।
तत्कृपालेशतो ऽद्वैतचिन्ताकौस्तुभमारभे ॥ ३ ॥

The second *pariccheda* begins (fol. 28*b*): प्रमातारं ० तत्त्वमस्यादिवाक्यजन्याखण्डापरोक्षवृत्त्याज्ञाननिवृत्तिरानन्दावाप्तिश्च भवतीति उक्तं तत्र केयं वृत्तिः किं वा तत्र प्रमाणं कथं वा तदुत्पत्तिः वृत्त्या वा किं प्रयोजनमित्याकाङ्क्षायां प्रमाऽप्रमाभेदेन द्विविधां वृत्तिं निरूपयितुं प्रथमं(*r.* ०मां) वृत्तिं लक्षयति ।

The third *pariccheda* begins (fol. 57*a*): चराचर ० वृत्तिर्द्विधा प्रमाऽप्रमाभेदादित्यत्र प्रमा निरूपिता तत्राप्रतिबद्धाय(० बन्धायाः the second copy) प्रमाया अज्ञाननिवर्त्तकत्वेन प्रतिबन्धतन्निवृत्त्युपायौ निरूपणीयौ तत्रासंभावनादिः प्रतिबन्धः ।

The fourth *pariccheda* begins (fol. 76*a*): यच्चिन्तयाप्ताः ० ब्रह्मसाक्षात्काराद्विदेहमुक्तिरेकैव भवति न जीवन्मुक्तिः तत्र प्रमाणाभावात् न च विमुक्तश्च विमुच्यते स जीवन्मुक्त उच्यते ०

Colophon: इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमत्स्वयंप्रकाशानन्दसरस्वतीपूज्यपादशिष्यभगवन्महादेवानन्दसरस्वतीमुनिवर्यचूडामणिविरचिते तत्त्वानुसन्धानव्याख्याने अद्वैतचिन्ताकौस्तुभे चतुर्थः परिच्छेदः ॥ [H. T. Colebrooke.]

2391.

523. Foll. 171; size $9\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; twelve lines in a page; fair writing.

Advaitacintākaustubha, a second copy. For the missing second chapter, see the next number.

Foll. 1–74 the first *pariccheda*; foll. 76–124 (१–४९) the third *pariccheda*; foll. 125–171 the fourth *pariccheda*.

Date: संवत् १९०४ मार्गशिर्षमासे(!) कृष्णपक्षे एकादशि सोमवारे । गुरु श्रीत्म(!)परशिवरानन्दसरस्वतीपूज्यपादशिष्यचैतन्यप्रकाशानन्दसरस्वतीयेन लिखित्वा स्वार्थे वा परार्थे श्रीगंगाविश्वेश्वरप्रसादात्परिपूर्णमस्तु ।

[H. T. Colebrooke.]

2392.

796b. Foll. 56; size $10\frac{5}{8}$ in. by $4\frac{3}{8}$ in.; ten lines in a page; indifferent writing.

Advaitacintākaustubha, the second *pariccheda*.

It begins: प्रमातारं मानफलमपि च मेयं त्रिजगतां नियन्तारं ०

Date: श्रीमत् धरणिधरानंदसरस्वतीप्रसादात् लि: चैतन्यप्रकाशानंदसरस्वती स्वार्थे वा परार्थे वा संव १७ (*sic*! see the preceding manuscript).

[H. T. COLEBROOKE.]

2393.

1189. Foll. 214; size 13 in. by 4½ in.; twelve lines in a page; large writing, from the end of the 18th century. The original fol. ९९ is misplaced, see after fol. ९९.

Advaitasiddhi, a very ample *Vedānta* treatise, by *Madhusūdana Sarasvatī*, pupil of *Viśveśvara Sarasvatī* (see no. 2365), wherein the author refutes the *Dvaita* doctrine and establishes the truth of the *Advaita* doctrine, in four *paricchedas* of unequal length. See Hall's Index, p. 157, no. cclxxxix. The copy described by Rājendralāla Mitra, Notices, vol. iv., p. 98, no. 1503, contains only the first *pariccheda*. According to the last *śloka* of the final couplets the author wrote this work as the fourth *Siddhi* after the study of the *Ishṭa-*, *Naishkarmya-* and *Brahma-Siddhi* (the last two works were composed by *Sureśvara*).

The *Advaitasiddhi* begins:

मायाकल्पितमातृतामुखमृषाद्वैतप्रपंचाश्रयः
सत्यज्ञानसुखात्मकः श्रुतिशिखोत्थाखंडधीगोचरः ।
मिथ्याबंधविधूननेन परमानंदैकतानात्मकं
मोक्षं प्राप्त इव स्वयं विजयते विष्णुर्विकल्पोज्झितः ॥१॥

श्रीरामविश्वेश्वरमाधवानामैक्येन साक्षात्कृतमाधवानां ।
स्पर्शेन निर्धूततमोरजोभ्यः पादोत्थितेभ्योऽस्तु नमो रजोभ्यः ॥ २ ॥

बहुभिर्विहिता बुधैः परार्थं
विजयंते मितविस्तृता निबंधाः ।
मम तु श्रम एष नूनमात्म-
भरितां भावयितुं भविष्यतीह ॥ ३ ॥

श्रद्धाधनेन मुनिना मधुसूदनेन
संगृह्य शास्त्रनिचयं रचितातियत्नात् ।
बोधाय वादिविजयाय च सत्वराणा-
मद्वैतसिद्धिरियमस्तु मुदे बुधानां ॥ ४ ॥

तत्राद्वैतसिद्धेर्द्वैतमिथ्यात्वसिद्धिपूर्वकत्वात् द्वैतमिथ्यात्वमेव प्रथममुपपादनीयं उपपादनं च स्वपक्षसाधनपरपक्षनिराकरणाभ्यां भवतीति तदुभयं वादजल्पवितंडानामन्यतमां कथामाश्रित्य संपादनीयं ।

The first section of the first *pariccheda* ends fol. 6*a*: इत्यद्वैतसिद्धौ मिथ्यात्वनिरुक्तिः, the second section ends fol. 6*b*: इति मिथ्यात्वमिथ्यात्वोपपत्तिः, the third section ends fol. 8*a*: दृश्यत्वहेतूपपत्तिः, etc. The last but one section ends fol. 117*a*: भ्रमस्य वृत्तिद्वयोपपत्तिः ॥ ५३ ॥ The first *pariccheda* ends fol. 118*b*, the last number of sections in this MS. is 54: सत्त्वत्रैविध्योपपत्तिः । The end of the first *pariccheda* is:

अविद्या तत्कार्यात्मकनिविडबंधव्यपगमे
यमद्वैतं सत्यं प्रततपरमानंदममृतं ।
भजंते भूमानं भवभयभिदं भव्यमतयो
नमस्तस्मै नित्यं निखिलनिगमेशाय हरये ॥ १ ॥

अनादिसुखरूपता निखिलदृश्यनिर्मुक्तता
निरंतरमनंतता स्फुरणरूपता च स्वतः ।
त्रिकालपरमार्थता त्रिविधभेदशून्यात्मता
मम श्रुतिशतार्पिता तदहमस्मि पूर्णो हरिः ॥ २ ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीविश्वेश्वरसरस्वतीश्रीचरणशिष्यश्रीमधुसूदनसरस्वतीविरचितायामद्वैतसिद्धौ सपरिकरप्रपंचमिथ्यात्वनिरूपणं नाम प्रथमः परिच्छेदः समाप्तः ॥

The second *pariccheda* begins:

हेयं निरूप्य बंधाख्यं तन्निवृत्तेर्निबंधनं ।
यज्ज्ञानं तदखंडार्थमादेयमधुनोच्यते ॥ १ ॥

तत्राखंडार्थं द्विविधं एकं पदार्थनिष्ठमपरं वाक्यार्थनिष्ठं एकैकं च पुनर्वैदिकलौकिकभेदेन द्विविधं पदार्थनिष्ठं वैदिकमपि द्विविधं तत्पदार्थनिष्ठं त्वंपदार्थनिष्ठं च तत्र सत्यं ज्ञानमनंतमित्यादि तत्पदार्थनिष्ठं योऽयं विज्ञानमयः प्राणेषु हृद्यंतर्ज्योतिः पुरुष इत्यादि त्वंपदार्थनिष्ठं etc.

The first section of the second *pariccheda* ends fol. 120*b*: इत्यद्वैतसिद्धावखंडलक्षणोपपत्तिः॥ The last section ends fol. 199*a*: इति आत्मनोऽणुत्वभंगः ॥ ३४ ॥

स्थितानि ग्रंथेषु प्रकटमुपदिष्टानि गुरुभिर्
गुणो वा दोषो वा न मम परवाक्यानि वदतः ।

परं त्वमिमस्ति श्रमफलमिदं यन्निजधिया
श्रुतीनां युक्तीनामकलि गुरुवाचां च विषयः ॥

इति अद्वैतसिद्धावात्मनिरूपणं नाम द्वितीयः परिच्छेदः संपूर्णः ॥

The third *pariccheda* begins: तदेवमैकात्म्ये व्यवस्थिते तत्साक्षात्काराय श्रवणमंगि मननिदिध्यासेन तदंगतया मुमुक्षुभिरनुष्ठेये तदुक्तं विवरणे श्रवणमंगि प्रमाणस्य प्रमेयावगमं प्रत्यव्यवधानात् etc. The last section ends fol. 208*a*: इति शब्दादपरोक्षोपपत्तिः ॥ ९ ॥

विश्वेश्वराख्यस्वगुरोः प्रसादादद्वैतसिद्धिर्मधुसूदनस्य ।
अभूद्भूमिः* खलदूषणानां गुणैरमेयैरवगुंफितश्रीः ॥
ससंभ्रममपेक्षया परगुणोन्नतिर्दैःसहा
नितांतमनपेक्षया निजगुमर्थहानिः परा ।
अतः सुमतयो यथानयमुपेक्ष्य दुर्मत्सरं
प्रयोजनवशानुगाः करुत(*r.* कु)† मत्कृतौ सत्कृतिं ॥

इति श्री अद्वैतसिद्धौ श्रवणादिनिरूपणं नाम तृतीयः परिच्छेदः ॥

The fourth *pariccheda* begins: ननु मुक्तिस्तावदविद्यानिवृत्तिर्न संभवति । तथा हि सा किमात्मरूपा तद्भिन्ना वा । नाद्यः असाध्यत्वापत्तेः । द्वितीयेऽपि किं सती मिथ्या वा । etc. It ends fol. 214*a*, with the sixth section: इति मुक्तौ तारतम्यभंगः ॥

The final couplets of the whole work:

यो लक्ष्म्या निखिलानुपेक्ष्य विबुधानेको वृतः स्वेच्छया
यः सर्वान्स्मृतमात्र एव सततं सर्वात्मना रक्षति ।
यश्चक्रेण निकृत्य नक्रमकरोन्मुक्तं महाकुंजरं
द्वैपेणापि ददाति यो निजपदं तस्मै नमो विष्णवे॥१॥
श्रीमाधवसरस्वत्यो जयंति यमिनां वराः ।
वयं येषां प्रसादेन शास्त्रार्थे परिनिष्ठिताः ॥ २ ॥
सहजसरला प्रेम्णा दीर्घा समस्तविशोधिनीं
सकृदपि कृपादृष्टिं संतो दिशंतु भवद्विधाः ।
कथमपि सतां पूजा सद्यस्तया विषयीकृता
मम कृतिरियं हित्वा दोषान् भवत्वतिसद्गुणा ॥ ३ ॥
गुरूणां माहात्म्यान्निजविविधविद्यापरिचयात्
श्रुतेर्यत्नैः सम्यङ्मननपरिनिष्पन्नमभवत् ।
परब्रह्मानंदस्फुरणमखिलानर्थशमनं
तदेतस्मिन्ग्रंथे निखिलमतियत्नेन निहितं ॥ ४ ॥
इह कुमतिरतत्त्वे तत्त्ववादी वराकः
प्रलपति यदकांडे खंडनाभासमुच्चैः ।
प्रतिवचनममुष्मै तस्य को वक्तु विद्वान्
न हि रुतमनुरौति ग्रामसिंहस्य सिंहः ॥ ५ ॥
कुतर्कगरलाकुलं भिषजितुं मनोदुर्द्धियां
मयायमुदितो मुदा विषविघातिमंत्रो महान् ।
अनेन सकलापदां विघटनेन यन्मेऽभवत्
परं सुकृतमर्पितं तदखिलेश्वरे श्रीपतौ ॥ ६ ॥
ग्रंथस्यैतस्य यः कर्त्ता स्तूयतां वा स निंद्यतां ।
मयि नास्त्येव कर्तृत्वमनन्यानुभवात्मनि ॥ ७ ॥
श्रीव्यासशंकरसुरेश्वरपद्मपादान्
वेदांतशास्त्रमुनिबंधकृतस्तथान्यान् ।
विद्याप्रदानिह यतिप्रवरान् दयालून्
सर्वान् गुरूंस्ततमेव नमामि भक्त्या ॥ ८ ॥
सिद्धीनामिष्टनैष्कर्म्यब्रह्मणामियं विचारात् ।
अद्वैतसिद्धिरधुना चतुर्थी समजायत ॥ ९ ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीविश्वेश्वरसरस्वतीपूज्यपादशिष्यश्रीमधुसूदनसरस्वतीविरचितायामद्वैतसिद्धौ मुक्तिनिरूपणं नाम चातुर्थः(*sic!*) परिच्छेदः समाप्तः समाप्ता चेयमद्वैतसिद्धिरिति ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

* The second copy has अभूतभूमिः.
† This करुत is also in the second copy.

2394.

560. Foll. 465 (१–२५५ and १–२१०); size $12\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{3}{8}$ in.; nine lines in a page; the main bulk a MS. of the 17th century, the first 11 leaves were written about the end of the 18th century.

Advaitasiddhi, a second copy of *Madhusūdana Sarasvatī's* work. The first *pariccheda* ends fol. 255*a*, the second fol. 432*a*, the third fol. 451*a*. This copy has more blunders than the first. [H. T. COLEBROOKE.]

2395.

883. Foll. 314 (१–३२३); size $11\frac{1}{12}$ in. by $4\frac{5}{8}$ in.; twelve lines in a page; a MS. written about the end of the 18th century, by different hands (see 1–75, 76–116, etc.).

Laghucandrikā, a *ṭīkā* on *Madhusūdana Sarasvatī's Advaitasiddhi*, by *Brahmānanda*

Sarasvatī, pupil of *Śrī Paramānanda Sarasvatī* and *Śrī Nārāyaṇatīrtha*. See Hall's Index, p. 157, no. ccxc.; Rājendralāla Mitra, Notices, vol. iv., p. 94, no. 1500. This MS. contains only the first *pariccheda*. It begins:

नमो नवघनश्यामकाम(*r.* मु?)कामितदेहिने ।
कमलाकामसौदाम(?)कणकामुकगेहिने ॥
श्रीनारायणतीर्थानां गुरूणां चरणस्मृतिः ।
भूयान्मे साधिकेष्टानामनिष्टानां च बाधिका ॥
अद्वैतसिद्धिव्याख्यानं ब्रह्मानंदेन भिक्षुणा ।
संक्षिप्तचंद्रिकार्थेन क्रियते लघुचंद्रिका ॥

विष्णुर्व्यापकं जीवस्वरूपं मोक्षं प्राप्त इव स्वयं विजयते कीदृशो विष्णुर्मोक्षं प्राप्त इवेत्यत्राह अखंडधीगोचर इति etc.

The last but one section of the first *pariccheda* ends fol. 312*b*: भ्रमस्य वृत्तिद्वयत्वोपपत्तिः ॥

The first *pariccheda* ends:

यः पूर्णानंदमग्नोऽप्यनुगतमनसां बल्लवीनां विधेयो
यश्चेंद्रादेर्नियंता विजयहयतनूमार्जने सावधानः ।
यश्च श्रीशमुदान्तः(? *r.* श्रीशस्तदन्तः*) पृथुककणगणा-
[त्यादरास्वादयुक्तम्
तस्य श्रीपादुकाया भवतु कृतिरियं मालिका मत्नि-
[कायाः ॥

इति श्रीपरमानंदसरस्वतीश्रीनारायणतीर्थपूज्यपादशिष्य-ब्रह्मानंदसरस्वतीविरचितलघुचंद्रिकाख्याद्वैतसिद्धिटीकायां प्रथम (changed into चतुर्थ!)परिच्छेदः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2396.

797. Foll. 136; size $10\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; from fol. 4*a* down to the end written by the same hand, twelve lines in a page; the first six pages by a different hand, ten lines in a page; fair writing, from the earlier part of the 18th century.

Advaitacandrikā, by *Advaitānanda*, pupil of *Śrī-Nārāyaṇatīrtha*. *Advaitānanda* is the same as *Brahmānanda*, and *Advaitacandrikā* is another name for *Laghucandrikā*. This MS. contains the commentary on the second *pariccheda* of *Madhusūdana Sarasvatī's Advaitasiddhi*. The volume has the same green cover as no. 883, but the writing is different.

It begins:

मा भैष्टयमृतस्यंदिमुखचंद्रमनोहरं ।
गोवर्धनधरं धाराधरधौरेयमाश्रये ॥
श्रीनारायणतीर्थानां पदपंकेरुहस्मृतिः ।
स्मृतिमव्याहतां कुर्यात्सदा पदपदार्थयोः ॥

पदार्थनिष्ठं पदार्थयोर्भेदबुद्धविरोधित्वे सत्यखंडविषयकं । पदार्थौ च महावाक्ययोयौ ब्राह्मौ तेन सत्यं ज्ञानमित्यादेरपि स्वघटकपदार्थयोर्भेदधीविरोधित्वेऽपि न दोषः महावाक्यार्थबोधो-पयोग्यखंडवाक्यार्थबोधजनकं पदार्थनिष्ठ etc.

The last quotations from the *mūla* are समवायस्यैवेति fol. 136*a*, l. 1, प्रागुक्तेवेति l. 3, व्युत्क्रमेणेति fol. 136*b*, l. 2; see the text of the *Advaitasiddhi* in the MS. no. 2393, fol. 198*b*, l. 7, l. 8, and fol. 199*a*, l. 1.

End of the volume:

तर्कैः सारस्वतै रत्नैश्चंद्रिकाचंद्रभूषणैः ।
ठुरंतं (*sic*! *r.* दुरंत) ध्वांतभंगाय स्वात्माणुत्वस्य भंजनं ॥
द्रौपदीशाकमास्वाद्य त्रिलोकी येन तर्पिता ।
तज्जीवब्रह्मणोरैक्ये ब्रह्मैव साक्षि नो हरिः ॥
श्रीनारायणतीर्थानां गुरूणां चरणस्मृतिः ।
अहो ययैव व्याकुर्वे सारस्वतसरस्वतीः ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजका(चा)र्यश्रीनारायणतीर्थपाद-पूज्यशिष्य अद्वैतानंदविरचिता अद्वैतचंद्रिकानामको ग्रंथः पफान समाप्तश्चायं ग्रंथः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2397.

1103b. Foll. 27 (foll. 18–44 of the volume); size $12\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; 20–23 lines in a page; written, in a small hand, about the end of the 18th century.

Advaitaratnarakshaṇa, by *Madhusūdana Sarasvatī*, pupil of *Viśveśvara Sarasvatī*. It begins: वृंदारण्यनिविष्टं विलुठितमाभीरवारनारीभिः, etc., see Aufrecht's Cat. Bodl., p. 226, no. 555.

[H. T. COLEBROOKE.]

* A conjecture of Dr. Böhtlingk.

2398.

1364a. Foll. 38; size $10\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; twenty lines in a page; small Bengalī character, from the second half of the 18th century.

Advaitaratnarakshaṇa, a second copy.

[H. T. COLEBROOKE.]

2399.

539a. Foll. 40 (numbered १-८, ११-४३); size $9\frac{1}{2}$ in. by $3\frac{3}{4}$ in.; nine lines in a page; fair writing, of the 17th century.

Vedāntakalpalatikā, a treatise on *moksha*, by *Madhusūdana Sarasvatī*, wherein the author refutes the views of *Jaimini, Kapila, Kaṇāda, Akshapāda*, and others, and follows those of *Vyāsa, Śaṅkara* and *Sureśvara*. See Hall's Index, p. 132, no. cxcii. This MS. contains only the first *stabaka*, just as the MSS. described by Weber, Berl. Cat. (1853), p. 182, no. 627, and by Rājendralāla Mitra, Notices, vol. iv., p. 34, no. 1414.

It begins:

मीमांसया कपटतो भुजगांबयेव
स्वाधीनतामुपनिषद्विनतेव नीता ।
येनोद्धृतामृतफलेन गरुत्मतेव
तस्मै नमो भगवतेऽद्भुतशंकराय ॥ १ ॥
दुरापः शास्त्रार्थो नियतयतमानैरपि बुधैर्
न संप्राप्तुं शक्यो मलिनमतिना यद्यपि मया ।
तथापि श्रीविश्वेश्वरचरणपंकेरुहसुधा-
सुधाभिः सिक्तो(ऽहं?) न कथमपि रिक्तोऽस्मि भविता [॥ २ ॥
सत्तर्कपुष्पनिकरैः परमात्मबोध-
निष्ठाफलेन दधती परमां विभूतिं ।
शारीरकार्थसुरशाखिगता सुधीभिर्
वेदांतकल्पलतिकेयमुपासनीया ॥ ३ ॥
निर्धूय जैमिनिपतंजलिगौतमोक्तीः
काणादकापिलशिवादिमतानि चाहं ।
श्रीव्यासशंकरसुरेश्वरसूचितार्थशुद्धिं
व्यनज्मि विशदं मितभाषितेन ॥ ४ ॥
मुमुक्षूणामनुष्ठेयविक्षेपविनिवृत्तये ।
मोक्षं ससाधनं वच्मि परपक्षनिरासतः ॥ ५ ॥

अथ मोक्षे तत्साधने च विप्रतिपद्यंते विपश्चितः । तत्र लोकायतिकास्तावत्प्राकृतलोकानुसारिणो मनुष्यत्वादिविशिष्ट-भूतचतुष्टयसंघात एव चैतन्यं मन्यमाना नानागमपुराणानुमाना-दिमानांतरप्रसिद्धमपि देहादिव्यतिरिक्तं चेतनं बंधमोक्षभागिन-मप्रबुद्धबुद्धयो ऽपलपंति न प्रत्यक्षं प्रमाणमिति वदंतः तत्र कस्य मोक्षप्रत्याशा ।

It ends: तत्सिद्धमात्मैवाविद्यानिवृत्त्युपलक्षितो मोक्षः तत्साधनं च वेदांतवाक्यकरणको ऽन्यानुपरक्तब्रह्मात्मैक्यसाक्षा-त्कार एव श्रवणाद्युपनीतप्रतिबंधः सन्निति सर्वं समंजसं ॥

न्यायैर्निर्द्धूय दुष्टानिह कपिलकणादाक्षपादादिवादान्
आदायादुष्टमेकं श्रुतिमितममृतद्वारमद्वैतवादं ।
वेदांतैकप्रमेयं परमसुखमयं ज्ञानमज्ञानशून्यं
मोक्षं व्याचक्षते यं कमपि सुकृतिनःसोऽहमेवास्मि पूर्णः॥

इति श्रीवेदांतकल्पलतिकायां परमहंसपरिव्राजकमधुसूदन-सरस्वतीकृतायां ससाधनापवर्गनिरूपणं नाम प्रथमस्तबकः ॥
After this the line, which seems to contain the date, has been blackened; I can only read:

शाके (?) . . . . .
गोविन्दो व्यलिखत्स्वार्थपक्षे भाद्रे ऽसिते तिथौ ॥
चतुर्थ्यां त्वरया तेन प्रसीदतु रमापतिः ।
नमः श्रिये

Somebody has added in Bengalī characters: श्रीकृष्णभट्टाचार्यपुत्रगोपालभट्टाचार्येणेदं पुस्तकं . . या . . मुद्रया गृहीतम् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2400.

1435b. Foll. 26; size 12 in. by $4\frac{3}{4}$ in.; fair, modern Bengalī handwriting; 10–12 lines in a page.

Ātmaprakāśaka, on the nature of the supreme spirit, by *Nandarāma Tarkavāgīśa*; with a commentary, by *Kāśīrāma*, son of *Nyāyālankāra*.

It begins:

प्रणम्य जगदाकारं गगनाकारमीश्वरं ।
नन्दरामः स्वरूपार्थी तनोत्यात्मप्रकाशकं ॥

वदन्ति पुत्र आत्मेति दृढप्राकृतबुद्धयः ।
देह आत्मेति चार्वाका इन्द्रियाण्यपरे च ते ॥
ते ऽन्ये प्राणस्ततो ऽन्ये ते मन आत्मेति वादिनः ।
बुद्धिरात्मेति बोद्धारौ(*r.* ० रः) शून्यमात्मेति ते ऽपरे ॥

It ends:

पिता माता गुरुश्चार्य परमात्मा सनातनः ।
दृश्यमेतत् प्रकथितं ज्ञात्वा मुच्यते संकटात् ॥

इति श्रीनन्दरामतर्कवागीशभट्टाचार्यविरचितमात्मप्रकाशकं समाप्तं ॥

The commentary begins:

नीलोत्पलदलश्यामं राधिकाकेलिलालसं ।
नमामि शिरसा श्रीमन्नन्दनन्दनमद्वयं ॥
भट्टाचार्यशिरोधार्यन्यायालंकारसूनुना ।
आत्मप्रकाशकव्याख्या काशीरामेण तन्यते ॥

सत्यज्ञानानन्दात्मकमद्वितीयं ब्रह्मैव शुद्धसत्त्वप्रधानमायोपाधिकं ईश्वरभावं मलिनसत्त्वप्रधानविद्योपाधिकं जीवभावं च जगाम । ०

It ends:

श्रीश्रीजाने दयाधाने* चरणाब्जनने(*r.* ०तले) तव ।
श्रीकाशीरामकृतिना कृतिरेषा समर्पिता ॥
इति आत्मप्रकाशकव्याख्या समाप्ता ॥

In the *Sūcīpustaka* of the Calc. Collection, p. 54, this treatise is called *Ātmatattvaprakāśakam*. [H. T. COLEBROOKE.]

2401.

2401a. Foll. 49 (numbered १-७१; foll. ३३, ३४, ३६-५५ are wanting); size 7¾ in. by 4 in.; 8-10 lines in a page; fair writing. Some leaves are very much damaged.

Brahmāvabodha(?), a *vedantic* treatise, by *Śrī Mukunda Muni*, who was a disciple of *Śrī Rāmanātha*, disciple of *Hari*(*nātha*), disciple of *Ādinātha*. The title of this work occurs only in the corrupt form *Brahmābodha* in one of the final couplets, where the metre shows that one short syllable has been left out. This title does not occur in Aufrecht's Cat. Cat., p. 458, where he gives a list of the works ascribed to *Mukunda Muni*.

The subject of this treatise is indicated in the second verse. It begins:

सगुणाय गुणाढ्याय स्वेच्छयानंदरूपिणे ।
शुद्धाय स्वप्रकाशाय श्रीराममुनये नमः ॥ १ ॥
निर्गुणस्याप्रमेयस्य शुद्धस्याप्यमलात्मनः ।
कथं स्वर्गादिकर्तृत्वं ब्रह्मणो ऽभ्युपगम्यते ॥ २ ॥

सत्त्वरजस्तमोगुणरहीतस्य(!) सर्वप्रमाणातीतस्याविद्यारहीतस्य(!) केवलं ब्रह्मणः सृष्टिकर्तृत्वं कथं घटते ॥ ३ ॥(!) एतादृशं ब्रह्म जगतः कारणमिति न वदंति । शु(*r.* स)त्स्वतस्वज्ञा नीरालंबमोद्धाः(!) ब्रह्मवादिनः ॥ ४ ॥(!) तर्हि किं पुनः कारणं मायाशबलं ब्रह्म etc.

It ends:

वेदांतप्रतिपाद्यतत्त्वनहसं(०रहसं?) ज्ञात्वादिनाथाद्धरिः
सच्छिष्यानधिकारिणो बहुतरान् संबोध्य तत्त्वं परं ।
तन्मध्ये गुणवत्तमं वितमसं श्रीरामनाथं मुनिं
साम्राज्येऽभिषिषेच योगधनिनां पट्टान्वितं योगिनां ॥
ज्ञाने कस्याधिकारो भवति बहुतरेष्वेषु शिष्येषु मध्ये
ध्यात्वेवं स्वेन चित्त(*sic*!) सकलगुणनिधिं श्रीमुकुंदं
[मुनीशः(*r.* ०शं) ।
निश्चित्याथान्वगृह्णान्निखिलमपि तदा ज्ञानसर्वस्वमस्मै
सच्छिष्यायोपदिष्टं प्रसरति बहुशः किंच संचीयते च ॥
तच्छिष्यत्वमवाप्य सम्यगखिलाम्नायोक्ततत्त्वार्थवित्
भूत्वेमं कृतवानमंदमहिमा श्रीमान्मुकुंदो मुनिः ।
मंदं मंदविबोधनाय सदयो ब्रह्मा(व?)बोधाभिधं
ग्रंथं धीरमनोहरं परिमितैर्वाचां विलासैः परैः ॥
शिष्येष्वन्येषु सत्स्वप्यहमधिककृपापात्रमार्यस्य[स्य]*जातो
ग्रंथं मद्बोधसिद्ध्यै कुरु शिशुसुगमं ज्ञानसर्वस्वमार्द ।
एवं विज्ञापितः सन्नयनतशिरसा ज्ञातदेवेन धीरान्
सद्यः कृत्वादिनासौ(?)सकरुणहृदयः श्रीमुकुंदो मु-
[नींद्रः ॥

संवत् १६५४ वर्षे चैत्र शुदि ४ गुरौ लिखितं शुभं भवतु ॥
॥ श्रीनीलकंठाय नमः ॥

यदक्षरपदभ्रष्टं स्वरव्यंजनवर्जितं । [॥ श्रीरस्तु ॥
तत्सर्वं क्षमतां देवि प्रसीद परमेश्वरी(*r.* रि) ॥

[GAIKAWAR.]

* Perhaps श्रीश्रीज्ञानदयाधाने?

* A superfluous *akshara*.

2402.

559c. Foll. 26 (foll. 108-133 of the volume); size $12\frac{7}{12}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; fourteen lines in a page; writing the same as in no. 559*a*, which is dated Saṃvat 1852, see no. 226 of this Catalogue.

Vedāntakataka, a critical exposition of the *Vedānta* doctrines, by *Nīlakaṇṭha*. See Hall's Index, p. 154, no. cclxxvii. Some of the dates given there do not appear in this copy, which is apparently incomplete (extent of the work in Hall's Index "*ślokas* 3200," in this MS. ग्रंथसंख्या १५००). The introductory couplet says that the *Nīlakaṇṭhakataka* produces clearness in the *amṛita* taught by *Vyāsa*, *Śaṃkara*, *Sureśvara*, *Padmapāda*, *Vācaspati*, and others, which has been defiled by the pouring in of dirty water. The beginning is:

श्रीव्यासशंकरसुरेश्वरपद्मपाद-
वाचस्पतिप्रभृतिपूतमतामृतेषु ।
नीचैरुपेत्य कुजलैः कलुषीकृतेषु
श्रीनीलकंठकतकः सुषितो व्यनक्ति ॥ १ ॥

इह खलु सर्वेषु पुरुषार्थेषु मोक्ष एव परमः पुरुषार्थः । स च तत्त्वमसीति वाक्यार्थज्ञानात् । On the first pages a review of the notions which the various schools entertain on the nature of soul: चार्वाकपक्षाः, सौगताः, माध्यमिकाः, आर्हताः, वैशेषिकाः, तार्किकाः, प्राभाकराः, भाट्टाः, सांख्याः, भास्कराः, चार्वाकदिगंबरौ, मीमांसकाः, कापिलाः, पातंजलाः, etc.

As there are no divisions in this MS., it is difficult to give a more detailed description of its contents.

The last words are: तमेतमर्थं न्यायतः प्रतिपादयितुं चतुर्लक्षणी मीमांसा प्रववृते यस्या इदमादिमं सूत्रं । अथातो ब्रह्मजिज्ञासेति ॥

The colophon is incomplete and, as it seems, corrupt: इति वेदांतकतके नीलकंठदशपुत्रवशा(*r.* °वंश्य)-नाराय(*sic*!), somebody has added: कतकः समाप्तः ॥

[H. T. Colebrooke.]

2403.

1670b. Foll. 52 (59-110); size $9\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; 10 or 11 lines in a page, thick letters; written in the 17th century.

Nyāyapramāṇamañjarīṭīkā Nārāyaṇī(?); this title appears on the outside of the first and of the last leaf, but does not occur in the MS. itself. It is a commentary on a *Vedānta* treatise which has three *paricchedas*, cf. the note on the first leaf नीलकंठज्योतिर्विदा(*sic*!) पुस्तकं परिच्छेदत्रयस्य. The MS. contains only the first two *paricchedas*; in the first of them the leaves have the marginal note प्र ना टी, in the second द्वि ना टी. The author was a pupil of one *Rāghavendra*, perhaps the *Nārāyaṇa*, pupil of *Rāmendra Sarasvatī*, in Aufrecht's Cat. Cat., p. 289*a*.

It begins:

सकृदेवोदितं पुंसामशेषाघहरं विदुः ।
यन्नाम रामदेवं तं मुक्त्यै वंदे महोदयं ॥
शाखातरंगः श्रुतिमूत्ररत्नो वेदोदकः सत्कवित(ा)प्रवालः ।
ब्रह्मात्मबोधापरभाग ईशो व्यासोदधिः पातु सुतर्कनक्रः ॥
सदर्थभासकं गोभिरसदर्थतमोऽपहं ।
वेदान्तपद्ममार्त्तंड(*r.* °ड) शंकरं नौमि शंकरं ॥
अनुभूतसदानंदान् सदानंदप्रदान्गुरून् ।
यतीननुभवानंदान्नौमि विद्याविशारदान् ॥
राजतां सप्रकाशात्मा व्याख्यासूक्तिसुधानिधिः ।
गोभिरानंदयन् शिष्यान् भेदध्वांतविभेदकृत् ॥
संमुद्रयन्वादिमुखारविंदं
संबोधयन् शिष्यमुखेंदुमुच्चैः ।
यो नेत(*r.* ऽनेक?)मूर्त्तिर्भुवि राजते सदा
सो ऽपूर्व्वभानु . . . . ॥
यद्रूपमासाद्य गिरां समीहित-
व्याख्यानसौख्यं लभते सरस्वती ।
तं राघवेंद्रं यतिनामधीश्वरं
कारुण्यमूर्त्तिं विबुधं भजे गुरुं ॥

प्रारिप्सितस्याविघ्नपरिसमाप्तिप्रचयगमनाभ्यां शिष्टाचारपरिपालनाय चानुबंधत्रयं निरूपयन्नेव भगवन्नाम स्तौति । सकृद् इति । हरेर्नाम जयतीति संबंधः ।

The first section, called शब्दपरिच्छेदः, ends fol. 87*b* (२९ of the original numbering).

[H. T. COLEBROOKE.]

2404.

2637. Foll. 307 (two of which, 20 and 289 were wanting when the vol. was bound); fairly written, in Devanāgarī, about 1750 A.D., by two different hands; 11 and 12 lines in a page; the first five leaves are slightly injured in the middle.

The second section of a commentary on some *Vedānta* work, marked *Ātmabodhani* (? i.e. *Ātmabodhinī*) on the outer page of the first leaf.

It begins:

> अस्ति प्रत्यगुपाधिवर्गविधुरं शुद्धं परं भास्वरं
> पूर्णानंदमपास्तभेदविभवं ब्रह्मेति निर्दिश्यते ।
> तस्मिन्नस्मि सदा निषण्णधिषणो धीशब्दयोर्नो पदे
> वेदांतैरधिगम्यमानमहिमन्यात्मावबोधे मयि ॥

पूर्वाध्याये सच्चिदानंदप्रत्यग्ब्रह्म निर्धार्याध्यायान्तरमारभमाणो वृत्तमनुद्रव(न्ना)नंदमिति पंचमान्तशब्दो बुद्धांतादिशब्दवत् । पंचमावसानविषयो वा जल्पन्यायेन चतुरंगं निर्वर्त्य जपपराज – – न्यायेनेति यावत् । उत्तराध्यायतात्पर्यमाह । सांप्रतमिति । यागाद्यधिष्ठात्रीष्वग्न्यादिदेवतासु ब्रह्मदृष्टिद्वारे – – – – पांच-मिकस्य ब्रह्मणः साक्षादिलक्षणस्येत्यर्थः । ०

It ends: कथं विरोधस्तयोरित्याशंक्याह कर्मेति । यथो-क्तविरोधद्योतनार्थं कर्मत्यागं कृतकृत्यस्योक्तं निगमयत्यत इति । कांडद्वयतात्पर्यमुपसंहरत्येवमिति । तल्लाभे कार्यान्तराभावं दर्श-यत्येतावानिति । अथोपदेशान्तमपि सुगतादिभिरुच्यते ते तत्राह वेद इति । चैत्यवंदनादिरूपदेशो म्लेच्छप्रायाणां पुरुषापसदानां भवतीति । न पुरुषपौ(*r.* धौ?)रेयाणां मुमुक्षूणामित्याह श्रेयोर्थि-नामिति वेदानुशासनज्ञानफलमाहाकृतकृत्य इति । तत्र हेत्वं-तरनैरपेक्ष्यं सूचयति क्षिप्रमिति ॥ इति – here a leaf, apparently containing the colophon, has been lost.

Most of the leaves written by the first hand (except foll. 1–36), viz. 37–205, 233–279, are marked आ० in the margin.

[? Genl. no. 103.]

2405.

516. Foll. 183 (८६ is omitted, १०५ is put twice); size $9\frac{1}{2}$ in. by $3\frac{5}{8}$ in.; foll. 1–12 nine lines, foll. 13–183 eight lines in a page; fol. 13 a second hand sets in, the writing of both parts indicates the 17th century.

Advaitāmrita, a *Vedānta* treatise by *Śrī Brahmendra Sarasvatī* or *Vāṇīgir*, pupil of *Śrī Devendra*. This MS. contains only the first *pariccheda* called *brahmalakshaṇanirūpaṇa*.

It begins:

> यज्जिज्ञास्यं मुमुक्षोर्निखिलजगदुपादानकर्त्रद्वितीय-
> ज्ञानानंदादिरूपं श्रुतिकृदखिलचिन्मायि वेदांतवेद्यम् ।
> बिंबं जीवस्य शुद्धे परविविधिदिषयानुष्ठितैः कर्मवृंदैर्
> एकाग्रे हृद्युपास्त्या स्फुरति गुणवतो ब्रह्मणस्तत्सदाहम् [॥ १ ॥
> ब्रह्मादीन्ब्रह्मविद्यायाः संप्रदायप्रवर्त्तकान् ।
> वंदे वंशत्र्युपोऽव्यासं शंकराचार्यमादरात् ॥ २ ॥
> नृसिंहदक्षिणामूर्त्तिं वाचं गणपतिं गुरून् ।
> नत्वाद्वैतामृतं शास्त्राम्भोधेरुद्ध्रियते मया ॥ ३ ॥

इह खलु महत्यपारे संसारसागरे निमग्नमुद्विग्नमस्मिञ्जन्मनि जन्मांतरेषु वा कृतकर्मवृंदैः केनापि क्रमेण संजातसाधनचतुष्टय-संपन्नमुहिधीर्षुः परमकृपालुर्भगवान्बादरायणः श्रीमच्छारीरकना-मधेयं वेदांतमीमांसाशास्त्रं प्रणिनाय । तत्राधिकारि प्रवृत्त्यर्थं प्रथमं तावदधिकारि विषयप्रयोजनसंबंधरूपमनुबंधचतुष्टयं प्रति-पादयन्नेव शास्त्रारंभं प्रतिजज्ञे । अथातो ब्रह्मजिज्ञासेति ॥ अस्यार्थः ॥ etc.

It ends:

> अद्वैतामृतनामधोय(*r.* ०धेय) मुनिना ब्रह्मेन्द्रवाणीगिरा-
> ख्यातेनाहमिदं ममेदमिति वाध्यस्तप्रपंच(*r.* ०चं) प्रति ।
> स्वाज्ञानप्रतिबिंबिते मयि दृशौ बिंबस्य सच्चित्सुखा-
> द्वैतश्रीनृहरेर्मया जनकताद्वैतामृते वर्णिता ॥ १ ॥

इति श्रीदेवेन्द्रभगवत्पूज्यपादशिष्यपरमहंसपरिव्राजकाचार्य-श्रीब्रह्मेंद्रसरस्वतीकृताद्वैतामृते ब्रह्मलक्षणनिरूपणं नाम प्रथमः परिच्छेदः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2406.

1521c. Foll. 4 (numbered 2–5); size 10 in. by $4\frac{1}{4}$ in.; modern Bengalī handwriting; nine lines in a page.

A fragment of some elementary *Vedānta* treatise in *ślokas*. The MS. contains the following sections:

1. *Ātmānubhavopadeśa* (19 *ślokas*), in the 10th *śloka* of which the MS. begins; 2. *śishyoktam ātmānubhavollāsa* (25); 3. *ākshepadvāropadeśa* (14); 4. *śishyānubhavollāsa* (6); 5. *gurūktalaya* (4); 6. *śishyaproktam uttaram* (4); 7. *anubhavapañcakavivaraṇa* (5); 8. *gurūktabandhamoksha* (4).

The MS. breaks off in the fourth *śloka* of the next section. [H. T. Colebrooke.]

2407–2414.

302–309. Size 16 in. by 6 in.; 6–16 lines in a page; fair modern writing.

Yogavāsishṭha and *Vāsishṭhatātparyaprakāśa*, the latter by *Ānandabodhendra Sarasvatī Bhikshu*, disciple of *Gaṅgādharendra Sarasvatī Bhikshu*, who was the disciple of *Rāmacandra Sarasvatī*, who was the disciple of *Sarvajña Sarasvatī*.

The *Yogavāsishṭha* has the form of a dialogue between *Vasishṭha* and *Rāma;* it is ascribed to *Valmīki*.

See Hall's Index, p. 121, nos. cxlii. and cxliii.; Aufrecht's Oxford Cat., pp. 353–355 (no. 840); Weber's Berlin Cat., p. 187, no. 642. The beginning is printed in Rāj. Mitra's Notices, vi., p. 112, no. 2049. A complete edition of the whole, with the commentary, appeared at Bombay.

The whole work is divided into six *prakaraṇas*. There is also a division into *āhnikas*, each of them concluding with the couplet:

इत्युक्तवत्यथ मुनौ दिवसो जगाम
सायन्तनाय विधये ऽस्तमितो जगाम ।
स्नातुं सभा कृतनमस्करणा जगाम
श्यामाक्षये रविकरैश्च सहाजगाम ॥

See the end of the following *sargas: Mumukshuprak.* 5 (no. 302, fol. 125*b*); *Utpattiprak.* 14, 22, 41, 70, 102 (no. 303, foll. 54*b*, 80*a*, 142*b*, 227*a*, 292*b*); *Sthitiprak.* 13, 45 (no. 304, foll. 23*b*, 118*a*); *Upaśamaprak.* 16, 46, 71 (no. 305, foll. 46*a*, 129*b*, 198*b*); *Nirvāṇaprak.* 79 (no. 306, fol. 206, *divasa* 18).

In the last three volumes (nos. 307, 308, 309), which contain the *uttarārdha* of the *Nirvāṇaprakaraṇa*, this division into *āhnikas* does not appear.

The text of the *Yogavāsishṭha* agrees in some passages with the Bombay edition of the *Rāmāyaṇa*, though not literally. Compare f.i. *Vairāgyaprak. sargg.* 6–9 with *Rām.* I. 19–22.

The *Yogavāsishṭha* is variously styled in the colophons: इति श्रीमद्वाल्मीकिविरचिते महारामायणे देवदूतोक्ते द्वात्रिंशत्साहस्र्यां संहितायां मोक्षोपाये वैराग्यप्रकरणे° no. 302, fol. 107; इत्यार्षे श्रीमहारा° देव° द्वा° सं° वासिष्ठे वाल्मी° मो° मुमुक्षुव्यवहारप्रकरणे° no. 302, fol. 173; इत्यार्षे रा° देव° द्वा° सं° वसिष्ठब्रह्मबोधे वाल्मी° स्थितिप्रकरणम् no. 304; इति श्रीमहारा° द्वा° सं° बालकाण्डे वासि° मो° उपशमप्रकरणे° no. 305; इत्यार्षोपरचिते रा° देव° द्वा° सं° बालकाण्डे मो° निर्वाणप्रकरणे वासि° ब्रह्मदर्शने° no. 306; इति श्रीमहारा° निर्वाणप्रकरणे बालक° मो° देव° शतसाहस्र्यां सं° वासि° ब्रह्मदर्श° उत्तरार्धे° no. 309. At the end of the single *sargas* often simply मोक्षोपाये or मोक्षोपायेषु.

302a. Foll. 107.

Vairāgyaprakaraṇa, in 33 *sargas* with about 1130 couplets.

This first chapter of the *Yogavāsishṭha* has been printed with the commentary, and with a Bengali translation, by *Venīmādhava De Dāsaḥ*, Calcutta, 1869.

List of the *sargas:* 1. *sūtrapātanikaḥ* ends fol. 10*b*; 2. *sūtrapātanikaḥ*, fol. 15*a*; 3. *tīrthayātrākaraṇam*, fol. 19*a*; 4. *divasavyavahāra nirūpaṇam*, fol. 20*a*; 5. *kārśyanivedanam*, fol.

21*b*; 6. *Śrī-Viśvāmitrābhyāgatam*, fol. 25*b*; 7. *Viśvāmitravākyam*, fol. 28*a*; 8. *Daśarathavākyam*, fol. 31*a*; 9. *Vasishṭhasamāśvāsanam*, fol. 33*a*; 10. *Rāghavavishādaḥ*, fol. 37*a*; 11. *Rāghavasamāśvāsanam*; 12. *prathamaparitāpaḥ*, fol. 44*a*; 13. *Lakshmīnirākaraṇam*, fol. 45*b*; 14. *jīvitagarhā*, fol. 47*a*; 15. *ahaṃkārajugupsā*, fol. 89*a*; 16. *cittadaurātmyam*, fol. 51*b*; 17. *tṛishṇābhaṅgaḥ*, fol. 55*b*; 18. *kāyajugupsā*, fol. 60*a*; 19. *bālyajugupsā*, fol. 62*b*; 20. *yauvanagarhā*, fol. 66*a*; 21. *strījugupsā*, fol. 69*b*; 22. *jarājugupsā*, fol. 72*b*; 23. *kālāpavādaḥ*, fol. 77*b*; 24. *kālavilāsaḥ*, fol. 79*a*; 25. *kṛitāntavilasitam*, fol. 82*a*; 26. *daivadurvilāsavarṇanam*, fol. 86*a*; 27. *anityatāpratipādanam*, fol. 92*a*; 28. *avirataviparyāsapratipādanam*, fol. 95*a*; 29. *sakalapadārthānāsthāpratipādanam*, fol. 97*a*; 30. *prayojanasargaḥ*, fol. 99*b*; 31. *Rāghavapraśnaḥ*, fol. 101*b*; 32. *nabhaścarasādhuvādaḥ*, fol. 103*b*; 33. *nabhaścaramahīcarasammelanam*, fol. 107*a*.

302b. Foll. 66 (108–173).

Mumukshuvyavahāraprakaraṇam, in 20 *sargas* with about 800 couplets.

List of the *sargas*: 1. *Śukaniryāṇam* ends fol. 6*b*; 2. *Viśvāmitravākyam*, fol. 10*a*; 3. *bhuyobhūyaḥ sargānuvarṇanam*, fol. 13*b*; 4. *paurushaprakaraṇam*, fol. 16*a*; 5. *paurushasthāpanam*, fol. 18*b*; 6. *daivanirākaraṇam*, fol. 22*b*; 7. (*paurushapratipādanam*), fol. 25*a*; 8. *daivani(rā)karaṇam*, fol. 27*a*; 9. *karmavicāraḥ*, fol. 30*b*; 10. *jñānāvataraṇam*; 11. *vaktṛipṛichakalakshaṇam*, fol. 37*a*; 12. *tattvajñamāhātmyavarṇanam*, fol. 40*b*; 13. *śamanirūpaṇam*, fol. 45*b*; 14. *mumukshuvicāranirūpaṇam*, fol. 50*a*; 15. *saṃtoshanirūpaṇam*, fol. 51*b*; 16. *sadācāranirūpaṇam*, fol. 53*a*; 17. (*nirvacanam*), fol. 56*b*; 18. *dṛishṭāntanirūpaṇam*, fol. 61*a*; 19. *pramāṇanirūpaṇam*, fol. 64*b*; 20. *sadācāranirūpaṇam*, fol. 66*a*.

303. Foll. 336.

Utpattiprakaraṇam, in 122 *sargas* with nearly 6000 couplets.

List of the *sargas*: 1. *bandhahetuvarṇanam* ends fol. 9*b*; 2. *ādyasṛishṭikartṛivarṇanam*, fol. 13*b*; 3. *bandhahetuvarṇanam*, fol. 16*a*; 4. *prakaraṇārthakalpanam*, fol. 21*b*; 5. *mūlakāraṇadevasvarūpavarṇanam*, fol. 24*a*; 6. *mumukshuprayatnopadeśaḥ*, fol. 25*b*; 7. *jagadādidṛiśyāsattāpratijñā*, fol. 29*b*; 8. *sacchāstranirūpaṇam*, fol. 30*b*; 9. *paramakāraṇavarṇanam*, fol. 35*a*; 10. *mahākalpāntāvaśishṭaparamabhāvavarṇanam*, fol. 39*b*; 11. *paramārthavarṇanam*, fol. 42*a*; 12. *jagadutpattivarṇanam*, fol. 45*a*; 13. *svayambhūtpattivarṇanam*, fol. 49*a*; 14. *brahmapratipādanam*, fol. 54*b*; 15. *Maṇḍapopākhyāne rājavarṇanam*, fol. 57*b*; 16. *Maṇḍapākhyāne rājñīparivedanam*, fol. 60*b*; 17. *Līlopākhyāne saṃdeharāshṭravarṇanam*, fol. 64*b*; 18. *Līlopākhyāne sakalajagadbhrāntipratipādanam*, fol. 67*b*; 19. *Līlopākhyāne brāhmaṇamaraṇam*, fol. 69*b*; 20. *Līlopākhyāne paramārthapratipādanam*, fol. 72*a*; 21. *viśrāntyupadeśaḥ*, fol. 77*b*; 22. *vijñānābhyāsavarṇanam*, fol. 80*a*; 23. *Līlopākhyāne Līlāprajñādevyor jñānadehākāśagamanam*, fol. 81*a*; 24. *Līlopākhyāne gaganavarṇanam*, fol. 85*b*; 25. *Līlopākhyāne bhūtalokavarṇanam*, fol. 87*b*; 26. *Līlopākhyāne siddhadarśanahetukathanam*, fol. 91*b*; 27. *janmāntaravarṇanam*, fol. 95*b*; 28. *girigrāmavarṇanam*, fol. 100*a*; 29. *paramākāśavarṇanam*, fol. 104*b*; 30., fol. 108*a*; 31. *gaganavarayuddhaprekshikāstitāvaravarṇanam*, fol. 110*b*; 32. *āharārambhaṇam*, fol. 111*b*; 33. *senayoḥ prathamapātavarṇanam*, fol. 115*a*; 34. *raṇaprekshakajanoktivarṇanam*, fol. 118*b*; 35. *raṇavarṇanam*, fol. 120*b*; 36. *janapadavarṇanam*, fol. 123*b*; 37. *Līlopākhyāne janapadavarṇanam*, fol. 127*a*; 38. *Līlopākhyāne āhavavarṇanam*, fol. 130; 39. *niśācarakularātriraṇāṅgaṇavar-*

ṇanam, fol. 132*b*; 40. *Līlopākhyāne samarasamanam* (no. 2442*a* has *samarasamanantasmṛityanubhavaḥ*), fol. 137*b*; 41. *Līlopākhyāne bhrāntivicāravarṇanam*, fol. 141*b*; 42. *Līlopākhyāne svapnapurushasatyatvanirūpaṇam*, fol. 144*b*; 43. *Līlopākhyāne agnidāhavarṇanam*, fol. 149*a*; 44. *Līlopākhyāne agnidāharātriyuddhe jagadbrahmavarṇanam*, fol. 153*a*; 45. *Līlopākhyāne satyakāmasatyasaṃkalpāstitā*, fol. 154*b*; 46. *Līlopākhyāne Vidūrathaniryāṇa(ṃ)*, fol. 156*a*; 47. *Līlopākhyāne Vidūrathasindhusamāgamaḥ*, fol. 158*b*; 48. *Līlopākhyāne āyudhavarṇanam*, fol. 163*a*; 49. *Līlopākhyāne tritīyāstrayuddham*, fol. 165*a*; 50. *Līlopākhyāne Vidūrathamaraṇavarṇanam*, fol. 168*a*; 51. *Sindhurāshṭravarṇanam*, fol. 169*b*; 52. *maraṇasamanantaradehapratibhāvarṇanam*, fol. 173*a*; 53. *saṃsṛitaviditavedyā*, fol. 175*b*; 54. *Līlopākhyāne maraṇavicāraḥ*, fol. 181*a*; 55. *saṃsāramaraṇāvasthāvarṇanam*, fol. 187*a*; 56. *maraṇaśayanānantaram*, fol. 190*a*; 57. *Līlopākhyāne svapnārthasya vicāraḥ*, fol. 193*b*; 58. (*Padmajīvanam*), fol. 196*a*; 59. *Padmanirvāṇam*, *Līlopākhyānaṃ samāptam*, fol. 197*a*; 60. *prayojanavarṇanam*, fol. 201*b*; 61. *jagatsvarūpavarṇanam*, fol. 204*b*; 62. *daivaśabdārthavicāraḥ*, fol. 207*a*; 63. *cittāvikāraḥ*, fol. 207*b*; 64. *bījāṅkuranirṇayaḥ*, fol. 210*a*; 65. *jīvavicāraḥ*, fol. 210*b*; 66. *saṃsṛitiparamayogaḥ*, fol. 212*a*; 67. *satyopadeśaḥ*, fol. 218*a*; 68. *rākshasīvarṇanam*, fol. 219*a*; 69. *Sūcyupākhyāne vishūcikāmantrakathanam*, fol. 220*b*; 70. *Sūcīvyavahāravarṇanam*, fol. 226*a*; 71. *Sūcikāparidevanam*, fol. 228*a*; 72. *Sūcītapaḥprabhāva(varṇanam)*, fol. 229*b*; 73. *Sūcītapovarṇanam*, fol. 232*b*; 74. *Sūcītapaḥparipākavarṇanam*, fol. 234*a*; 75. *Sūcyupākhyāne Sūcīśarīralābhaḥ*, fol. 235*a*; 76. *vādhikānyāyaḥ* (?), fol. 236*a*; 77. *rākshasīvicāraḥ*, fol. 237*b*; 78. *rākshasīvarṇanam*, fol. 239*b*; 79. *rākshasīpraśnaḥ*, fol. 241*b*; 80. *praśnabhedanam*, fol. 245*b*; 81. *paramārthapiṇḍīkaraṇam*, fol. 251*b*; 82. *rākshasīsauhārdam*, fol. 254*a*; 83. *Sūcyupākhyāne Kandarāpūjanam*, *Sūcyupākhyānaṃ sampūrṇam*, fol. 254*b*; 84. *mano'ṅkurotpattikathanam*, fol. 257*a*; 85. *brahmādityasamāgamaḥ*, fol. 259*a*; 86. *aindavasamādhānam*, fol. 261*a*; 87. *jagaddaśavarṇanam*, fol. 261*b*; 88. *aindavanirūpaṇam*, fol. 262*b*; 89. *Kṛitrimendravākyam*, fol. 264*b*; 90. *Kṛitrimendrāhalyānurāgaḥ*, fol. 265*a*; 91. *jīvāvataraṇakramopadeśaḥ*, fol. 268*a*; 92. *manomāhātmyavarṇanam*, fol. 270*a*; 93. (*utpattidarśanaḥ*, MS. no. 2442*a*, fol. 171*b*), fol. 271*a*; 94. *brahmaṇaḥ sarvaṃ samutpadyata iti kathanam*, fol. 273*a*; 95. *karmapurushayor aikātmyapratipādanam*, fol. 276*a*; 96. *manaḥsaṃjñāvicāraḥ*, fol. 280*b*; 97. *vidāśamāhātmyam*, fol. 282*a*; 98. *cittopākhyānam*, fol. 283*b*; 99. *cittopākhyānaṃ sampūrṇam*, fol. 285*b*; 100. *cittacikitsāpūrvakaṃ cittotpattivarṇanam*, fol. 288*a*; 101. *Bālakākhyāyikā*, fol. 289*b*; 102. *upadeśakaraṇam*, fol. 291*b*; 103. *cittamāhātmyam*, fol. 293*a*; 104. *aindrajālopākhyāne nṛipavyāmohaḥ*, fol. 295*a*; 105. *indrajālopākhyāne rājāvabodhaḥ*, fol. 296*a*; 106. *indrajālopākhyāne cāṇḍālīvivāhaḥ*, fol. 299*a*; 107. *indr. āpadvarṇanam*, fol. 301*a*; 108. *indr. akāṇḍavarṇanam*, fol. 302*b*; 109. *caṇḍālopākhyāne caṇḍālatvavyapagamaḥ*, fol. 303*b*; 110. *cittavarṇanam*, fol. 306*b*; 111. *cittacikitsā*, fol. 309*a*; 112. *mukharaveṇopadeśāṃśakathanam*, fol. 310*a*; 113. *avidyāvarṇanam*, fol. 313*a*; 114. *yathākathitadoshaparihāropadeśaḥ*, fol. 316*b*; 115. *sukhaduḥkhabhoktṛitvopadeśaḥ*, fol. 318*a*; 116. *sādhakajanmāvatāraḥ*, fol. 320*b*; 117. *ajñānabhūmikāvarṇanam*, fol. 322*a*; 118. *jñānabhūmikopadeśaḥ*, fol. 324*a*; 119. *hemormyupadeśaḥ*, fol. 326*a*; 120. *caṇḍālīśocanam*, fol. 328*b*; 121. *cittābhāvapratipādanam*, fol. 331*b*; 122. *svarūpanirūpaṇam*, fol. 335*a*.

Compare Weber's Cat., p. 187, no. 642.

304. Foll. 160.

Sthitiprakaraṇam, in 62 *sargas* with about 2400 couplets.

List of the *sargas*: 1. *janyanirākaraṇam* ends fol. 4*a*; 2. *bījopanyāsaḥ,* fol. 6*b*; 3. *jagadanantavarṇanam,* fol. 8*a*; 4. *sthityaṅkura-kalanam,* fol. 8*b*; 5. *Bhārgavopākhyāne Bhārgavasa(ṃ)valanam,* fol. 9*b*; 6. *Bhārgavamanorājyam,* fol. 10*b*; 7., fol. 11*b*; 8. *Bhārgavopākhyāne (vi)vidhajanmānubhavaḥ,* fol. 12*b*; 9. *Bhārgavakalevaravarṇanam,* fol. 13*b*; 10. *Bhārgavopākhyāne Kālavacanam,* fol. 17*b*; 11. *Bhārg. saṃsārapravṛittidarśanam,* fol. 21*b*; 12. *Bhārg. saṃsārotpattivistāravarṇanam,* fol. 22*b*; 13. *Bhṛigusamāśvāsanam,* fol. 23*b*; 14. *Bhārgavajanmāntarasmaraṇam,* fol. 25*b*; 15. *Bhārgavaparidevanaprasaṅgopadeśaprakaraṇam,* fol. 28*b*; 16. *Śuktasya punarjīvanam,* fol. 30*a*; 17. *manorājyasammelanam,* fol. 32*b*; 18. *jīvanakhaṇḍāvatāraḥ,* fol. 37*b*; 19. *jāgratsvapnasuptaturyasvarūpavicāraḥ,* fol. 40*a*; 20. *manorūpavarṇanam,* fol. 40*b*; 21. *vijñānavādaḥ,* fol. 44*b*; 22. *anuttamapadaviśrāntivarṇanam,* fol. 46*b*; 23. *śarīranagaravibhūtiyogaḥ,* fol. 50*a*; 24. *manasyasattāpratipādanam,* fol. 51*a*; 25. *Dāmavyālakaṭotpattiḥ,* fol. 54*a*; 26. *Dāmavyālakaṭa,* fol. 57*a*; 27. *pitāmahavākyam,* fol. 58*b*; 28. *Dāmavyālakaṭapunaryuddhavarṇanam,* fol. 61*b*; 29. *Dāmavyālakaṭopākhyāne asuraparibhraṃśaḥ,* fol. 63*b*; 30. *Dāmavyālakaṭāntaracitravarṇanam,* fol. 64*b*; 31. *sadasannirākaraṇam,* fol. 68*a*; 32. *Dāmavyālakaṭopākhyāne sadācāranirūpaṇam,* fol. 72*a*; 33. *Dāmavyālakaṭopākhyāne 'haṃkāravicāraḥ,* fol. 79*a*; 34. *Dāmavyālakaṭopākhyānaṃ samāptam,* fol. 81*b*; 35. *upaśamavarṇanam,* fol. 87*b*; 36. *cidādityasvarūpavarṇanam,* fol. 90*a*; 37. *upaśamasvarūpavarṇanam,* fol. 92*a*; 38. *upaśamavarṇanam,* fol. 96*a*; 39. *sarvaikatvapratipādanam,* fol. 101*a*; 40. *brahmaivedaṃ sarvaṃ jagad iti pratipādanam,* fol. 104*a*; 41. *avidyākathanam,* fol. 106*b*; 42. *jīvāvataraṇam,* fol. 109*b*; 43. *jīvanicayasthānopadeśaḥ,* fol. 111*b*; 44. *saṃsārāvataraṇapratipādanopadeśaḥ,* fol. 114*b*; 45. *yathābhūtārthayogopadeśaḥ,* fol. 118*a*; 46., fol. 119*b*; 47. *jagadvāsananirṇayayogopadeśaḥ,* fol. 124*b*; 48. *Dāśūropākhyāne Dāśūravarapradānavarṇanam,* fol. 127*a*; 49. *Dāśūrakadambavarṇanam,* fol. 129*b*; 50. *Dāśūradigavalokanam,* fol. 130*a*; 51. *Dāśūrasutānubodhanam,* fol. 131*b*; 52. *vibhavavarṇanam,* fol. 133*a*; 53. *saṃsāranagaravikalpayogavicāraḥ,* fol. 136*a*; 54. *Dāśūropākhyāne saṃkalpacikitsā,* fol. 138*a*; 55. *Dāśūramelanam,* fol. 141*a*; 56. *(kartṛitva)vicārayogopadeśakaraṇam,* fol. 144*b*; 57. *pūrṇāśayasvarūpavarṇanam,* fol. 149*a*; 58. *kacagāthā,* fol. 150*a*; 59. *Śrīkamalajavyavahāravarṇanam,* fol. 154*a*; 60. *vicārapurushanirṇayaprasaṅgopadeśajīvāvatāraḥ,* fol. 156*a*; 61. *jananamaraṇasaṃsthitiḥ,* fol. 158*a*; 62., fol. 159.

The scribe has added:

यदि हृदयनियोगाल्लेखनी भ्रांतिभावान्
नयनचलनसंगाच्छ्रोत्रशब्दावलंबात् ।
लिखितमकृतबुद्ध्या यन्मया पुस्तकेऽस्मिन्
करकृतमपराधं क्षन्तुमर्हन्तु सन्तः ॥ १ ॥
यादृशं°
हस्ताक्षरज्येरामजीनामरामसहा

305. Foll. 261.

Upaśamaprakaraṇam, in 93 *sargas* with about 4270 couplets.

List of the *sargas*: 1. *prathamam āhnikavarṇanam* ends fol. 3*b*; 2. *upadeśānuvarṇanam,* fol. 6*a*; 3. *sabhāsaṃsthānam,* fol. 8*a*; 4. *Rāghavapraśnaḥ,* fol. 10*a*; 5. *praśamopadeśaḥ,* fol. 13*b*; 6. *prathama upadeśaḥ,* fol. 15*a*; 7. *ākāśaphalaprāptivajjñānasamprāptikramasūcanam,** fol. 15*b*; 8. *siddhagītā,* fol. 19*a*; 9.

---

* No. 2205 has *ākāśaphalaprāptāvanujñāna*°.

janakavitarkaḥ, fol. 24*a*; 10. *niścayaḥ*, fol. 25*b*; 11. *cittānuśāsanam*, fol. 26*b*; 12. *prajñāmāhātmyam*, fol. 29*a*; 13. *manonivāraṇam*, fol. 37*b*; 14. *svacittanirūpaṇam*, fol. 42*b*; 15. *trishṇāvarṇanam*, fol. 44*b*; 16. *trishṇācikitsā*, fol. 46*a*; 17. *trishṇāvicchedopadeśaḥ*, fol. 48*b*; 18. *jīvanmuktavarṇanam*, fol. 53*a*; 19. *pāvanabodhanam*, fol. 55*a*; 20. *pāvanavijñānaprāptiḥ*, fol. 57*b*; 21. *trishṇācikitsāyogotpattiḥ*, fol. 60*a*; 22. *Virocanasmaraṇam*, fol. 63*b*; 23. *Virocanavacanam*, fol. 65*a*; 24. *cittavicikitsāyogopadeśaḥ*, fol. 70*a*; 25. *Balicintāsiddhāntayogaḥ*, fol. 71*b*; 26. *Balyupadeśayogaḥ*, fol. 72*b*; 27. *Baliviśrāntiḥ*, fol. 75*a*; 28. *Balisamādhānavarṇanam*, fol. 76*b*; 29. *Baler vijñānaprāptiḥ*, fol. 80*a*; 30. *Prahrādaparivīśrāntau Hiraṇyakaśipuvadhaḥ*, fol. 82*a*; 31. *Prahrādanirvāṇe Nārāyaṇakaraṇam*, fol. 85*b*; 32. *Vibudhavākyam*, fol. 87*a*; 33. *Nārāyaṇagamanam*, fol. 89*a*; 34. *Prahrādātmayogaḥ*, fol. 96*a*; 35. *bra(h)matātmalābhacintā*, fol. 102*a*; 36. *prātma(r. ātma)stavanam*, fol. 107*b*; 37. *asuramaṇḍalavyākulabhavaḥ*, fol. 108*b*; 38. *parameśvaravitarkaḥ*, fol. 110*b*; 39. *Nārāyaṇavacanopanyāsaḥ*, fol. 113*b*; 40. *Prahlādabodhanam*, fol. 116*a*; 41. *Prahlādābhishekaḥ*, fol. 118*a*; 42. *Prahrādasya vyavasthā*, fol. 120*a*; 43. *Prahrādaviśrāntiḥ*, fol. 122*b*; 44. *Gādhivināśanam*, fol. 124*b*; 45. *Gādhivṛittānte śvapacarājyalābhaḥ*, fol. 127*a*; 46. *Gādhivṛittānte rājyabhraṃśaḥ*, fol. 129*b*; 47. *Gādhivṛittānte pratyakshāvalokanam*, fol. 133*a*; 48. *Gādhivṛittānte māyāmahatkathanam*, fol. 136*b*; 49. *Gādhivṛittāntaḥ*, fol. 139*b*; 50. *Rāghavāśayaviniyogaḥ*, fol. 146*b*; 51. *Uddālakamanorathaḥ*, fol. 148*b*; 52. *Uddālakavicāraḥ*, fol. 153*b*; 53. *Uddālakavilāsaḥ*, fol. 159*b*; 54. *Uddālakaviśrāntiḥ*, fol. 165*b*; 55. *Uddālakanirvāṇam*, fol. 168*a*; 56. *dhyānāvāraḥ*, fol. 172*a*; 57. *bhedanirāsaḥ*, fol. 173*b*; 58. *Su(raghu)vṛittānte Māṇḍavyopadeśaḥ*, fol. 176*b*; 59. *Suraghuviśrāntiḥ*, fol. 178*a*; 60. *Suraghuvṛittānte Suraghunirvāṇam*, fol. 178*b*; 61. *Suraghuparighasamāgamaḥ*, fol. 180*a*; 62. *samādhiniścayaḥ*, fol. 181*a*; 63. *Suraghuparighaniścayaḥ*, fol. 182*a*; 64. *upadeśaḥ*, fol. 184*a*; 65. *Bhāsavilāsavṛittānte Sahyagirivarṇanam*, fol. 185*a*; 66. *anityapratipādanam*, fol. 186*b*; 67. *antaḥsaṃsargavicāraḥ*, fol. 188*b*; 68. *saṅgavicārayogopadeśaḥ*, fol. 191*a*; 69. *śāntasamāyātayogopadeśaḥ*, fol. 192*a*; 70. *asaṃsaṅgavikalpopadeśaḥ*, fol. 194*a*; 71. *saṃsāropadeśaḥ*(?), fol. 198*b*; 72. *mokshasvarūpopadeśaḥ*, fol. 200*b*; 73. *svātmavicāraḥ*, fol. 202*b*; 74. *vairāgyopadeśaḥ*, fol. 207*a*; 75. *muktāmuktavicāraḥ*, fol. 209*b*; 76. *saṃsārasāgarasāmyapratipādanam*, fol. 210*b*; 77. *jīvanmuktasvarūpavarṇanam*, fol. 213*a*; 78. *yogavarṇanam*, fol. 216*b*; 79. *samyakjñānalakshaṇanirūpaṇam*, fol. 217*b*; 80. *dṛiśyadarśanasambandhaḥ*, fol. 220*a*; 81. *cittāsattāpratipādanam*, fol. 221*a*; 82. *indriyānuśāsanayogopadeśaḥ*, fol. 225*b*; 83. *cittasattāvicārayogopadeśaḥ*, fol. 228*a*; 84. *Vītahavyamanojagadvarṇanam*, fol. 230*b*; 85. *Vītahavyasamādhiyogopadeśaḥ*, fol. 232*a*; 86. *indriyavarganirākaraṇopadeśaḥ*, fol. 234*b*; 87. *Vītahavyanirvāṇopadeśaḥ*, fol. 236*a*; 88. *Vītahavyaviśrāntiḥ*, fol. 237*b*; 89. *sadvilāsavicārayogopadeśaḥ*, fol. 240*b*; 90. *cittopadeśavicārayogaḥ*, fol. 242*a*; 91. *saṃsṛitibījavicārayogopadeśaḥ*, fol. 250*a*; 92. *saṃsṛitinirākaraṇakramayogopadeśaḥ*, fol. 254*a*; 93. *samadarśanam*, fol. 261*a*.

Date of this volume: संवत् १८५१.

306. Foll. 298.

Nirvāṇaprakaraṇasya pūrvārdham, in 129 *sargas* with about 5460 couplets. As the 111th *sarga* has no number, the MS. seems to have only 128 *sargas*.

List of the *sargas*: 1. *divasavyavahāravarṇanam* ends fol. 4*a*; 2. *viśrāntisudṛiḍhīkaraṇam*,

fol. 7*a*; 3. *brahmaikyapratipādanam*, fol. 8*b*; 4. *cittābhāvapratipādanam*, fol. 9*a*; 5. *Rāghavaviśrāntivarṇanam*, fol. 10*a*; 6. *mohamāhātmyam*, fol. 14*a*; 7. *ajñānamāhātmyapraśaṃsanam*, fol. 18*b*; 8. *avidyālatāvilāsopadeśaḥ*, fol. 20*a*; 9. *avidyānirākaraṇam*, fol. 22*b*; 10. *avidyācikitsā*, fol. 25*a*; 11. *jīvanmuktaṇiścayayogopa(deśaḥ)*, fol. 30*b*; 12. *jīvanmuktasaṃśayanirūpaṇam*, fol. 32*a*; 13. *jñānayogopadeśaḥ*, fol. 33*a*; 14. *Bhuśuṇḍopākhyāne Meruśikharavarṇanam*, fol. 34*b*; 15. *Bhusuṇḍadarśanam*, fol. 36*b*; 16. *Bhuśuṇḍasamāyogaḥ*, fol. 37*b*; 17. *Bhuśuṇḍasvarūpavarṇanam*, fol. 38*a*; 18. *mātṛivyavahāravarṇanam*, fol. 40*b*; 19. *ālayalābhaḥ*, fol. 42*b*; 20. *Bhuśuṇḍasvarūpaṇaṃ*(!), fol. 44*b*; 21. *cirajīvitavṛittāntakathanam*, fol. 47*b*; 22. *cirajīvitavarṇanam*, fol. 50*a*; 23. *Bhuśuṇḍopākhyāne samādhānasaṃkalpanirākaraṇam*, fol. 52*a*; 24. *prāṇavicāraṇam*, fol. 54*b*; 25. *samādhivarṇanam*, fol. 58*a*; 26. *Bhuśuṇḍopākhyāne cirajīvitahetukathanam*, fol. 59*b*; 27. *Bhuśuṇḍopākhyānam*, fol. 60*b*; 28. *paramārthayogopadeśaḥ*, fol. 64*b*; 29. *jagataḥ paramātmamayatvavarṇanam*, fol. 71*b*; 30. *mokshopākhyāne ce(r.cai)tyonmukhacittavicāraḥ*, fol. 77*a*; 31. *manaḥprāṇaikyapratipādanam*, fol. 80*b*; 32. *dehapātavicāraḥ*, fol. 83*b*; 33. *dvaitaikyapratipādanam*, fol. 87*a*; 34. *śrīparameśvaropadeśaḥ*, fol. 89*b*; 35. *devatāmayaḥ*, fol. 91*b*; 36. *parameśvaravarṇanam*, fol. 92*b*; 37. *niyatinṛityam*, fol. 95*a*; 38. *bāhyapūjanam*, fol. 97*a*; 39. *devārcanavidhiḥ*, fol. 100*b*; 40. *devatātattvavicāraḥ*, fol. 101*a*; 41. *jaganmithyātvapratipādanam*, fol. 105*a*; 42. *paramātmābhidhānam*, fol. 107*a*; 43. *vibhrāntivarṇanam*, fol. 109*a*; 44. *cittasattāsūcanam*, fol. 111*a*; 45. *mahācitivikalpopākhyānam*, fol. 113*a*; 46. *Śilākośopadeśaḥ*, fol. 115*a*; 47. *cidghanopadeśaḥ*, fol. 117*b*; 48. *brahmaikātmapratipādanam*, fol. 118*b*; 49. *saṃsṛitivicārayogaḥ*, fol. 120*b*; 50. *aksharasaṃvedavicārayogopadeśaḥ*, fol. 124*b*; 51. *indriyārthopalambhavicāraḥ*, fol. 130*b*; 52. *Nārāyaṇāvatāraḥ*, fol. 132*b*; 53. *Arjuneyākhyāne Arjunopadeśaḥ*, fol. 137*b*; 54. *Arjunopākhyāne ātmajñānopadeśaḥ*, fol. 140*a*; 55. *Arjunopākhyāne jīvatattvanirṇayaḥ*, fol. 142*a*; 56., fol. 145*b*; 57. *Arjunaviśrāntivarṇanam*, fol. 146*b*; 58. *Arjunopākhyānaṃ samāptam*, fol. 147*b*; 59. *pratyagātmāvabodhaḥ*, fol. 150*b*; 60. *vibhūtiyogopadeśaḥ*, fol. 151*b*; 61. *jagatsvapnakathanam*, fol. 153*b*; 62. *svapnaśatarudriye bhikshusaṃsārodāharaṇam*, fol. 155*b*; 63. *svapnaśatarudriyopākhyānam*, fol. 159*b*; 64. *gaṇatvaprāptiḥ*, *svapnarudriyaṃ samāptam*, fol. 161*b*; 65. *vidyottaravismayavarṇanam*, fol. 162*b*; 66. *bhikshusaṃsṛitikathanam*, fol. 164*a*; 67., fol. 166*a*; 68. *mahāmaunayatnopadeśaḥ*, fol. 167*b*; 69. *prāṇamanaḥsaṃyogavivaraṇam*, fol. 171*a*; 70. *Vetālapraśnaḥ*, fol. 172*a*; 71. *maṇḍapavarṇanam*, fol. 172*b*; 72. *Vetālapraśnabhedaḥ*, fol. 173*b*; 73. *Vetālopākhyāne*, fol. 174*a*; 74. *Bhagīrathopadeśaḥ*, fol. 176*a*; 75. *Bhagīrathanirvāṇam*, fol. 176*b*; 76. *Gargāvataraṇam*, fol. 177*b*; 77. *Śikhidhvajavilāsakathanam*, fol. 179*b*; 78. *Cūḍālāprabodhā*, fol. 181*b*; 79. *Cūḍālātmalābhaḥ*, fol. 182*b*; 80. *pañcakavilāsaḥ*, fol. 187*b*; 81. *agnīshomavidhāraṇam*, fol. 194*a*; 82. *aṇimādilābhayogopadeśaḥ*, fol. 195*b*; 83., fol. 196*b*; 84. *Śikhidhvajapravrajyā*, fol. 198*b*; 85. *sukhavicārayogopadeśaḥ*, fol. 204*b*; 86. *Kumbhajanmakathanam*, fol. 206*a*; 87. *Śikhidhvajāvabodhanam*, fol. 108*b*; 88. *Śikhidhvajopākhyāne cintāmaṇyupākhyānam*, fol. 209*b*; 89. *gajendropākhyānam*, fol. 211*a*; 90. *cintāmaṇisādhakavṛittāntavivaraṇam*, fol. 213*a*; 91. *vāraṇavṛittāntanirūpaṇam*, fol. 214*a*; 92. *sarvatyāgaḥ*, fol. 216*b*; 93. *Śikhidhvajāvabodhanam*, fol. 220*a*; 94. *Śikhidhvajāvabodhanam*, fol. 225*a*; 95. *Śikhidhvajaviśrāntiḥ*, fol. 227*a*; 96. *Śikhidhvajāvabodhanam*, fol. 230*b*; 97. *Śikhidhvajaprabodhanam*, fol. 232*b*; 98. *Śikhidhvajāvabodhanam*,

fol. 234*b*; 99., fol. 236*a*; 100. *Śikhidhvajaparamavibodhanam*, fol. 237*b*; 101. *Śikhidhvajabodhanam*, fol. 241*a*; 102. *Śikhidhvajasamādhāna(m)*, fol. 242*a*; 103. *Kumbhapunarāgamayogopadeśaḥ*, fol. 244*b*; 104. *jīvanmuktivyavahārapratipādanam*, fol. 247*a*; 105. *Śikhidhvajopākhyāne strītvalābhaḥ*, fol. 249*b*; 106. *Līlāvivāhaḥ*, fol. 252*a*; 107. *Śakragamanam*, fol. 253*b*; 108., fol. 255*b*; 109. *Cūḍālāprakaṭīkaraṇam*, fol. 258*b*; 110., fol. 259*b*; 111., fol. 260*b*; 112. *Kacaprabodhaḥ*, fol. 262*b*; 113. *mithyāpurushopakhyāne ākāśarakshaṇam*, fol. 263*b*; 114. *mithyāpurushopākhyānam*, fol. 265*a*; 115. *yogopadeśaḥ*, fol. 266*b*; 116. *vratatrayanirūpaṇam*, fol. 268*a*; 117., fol. 269*a*; 118., fol. 269*b*; 119., fol. 270*b*; 120., fol. 271*b*; 121., fol. 273*a*; 122., fol. 274*a*; 123. *Ikshvākuprabodhanam*, fol. 275*a*; 124., fol. 275*b*; 125. *mṛigavyādhīyam*, fol. 277*b*; 126., fol. 278*a*; 127. *paramārthasvarūpavarṇanam*, fol. 285*a*; 128. *Bharadvājānuśāsanam*, fol. 290*a*; 129. *Rāmavyutthānam*, fol. 298*a*.

307. Foll. 230.

Nirvāṇaprakaraṇasya uttarārddham, *sargas* 1–76, *śl.* 9, with about 2870 couplets.

List of the *sargas*: 1. *icchācikitsāyogopadeśaḥ*, fol. 4*a*; 2. *karmabījadāhayogopadeśaḥ*, fol. 8*a*; 3. *dṛiśyopaśamayogopadeśaḥ*, fol. 10*b*; 4. *ahantānirāsaḥ*, fol. 14*b*; 5. *vidyādharapraśnaḥ*, fol. 15*b*; 6. *vairāgyavarṇanam*, fol. 20*a*; 7. *jagadvāksha(r. jagajjāla?)bījavarṇanam*, fol. 22*a*; 8. *māyāmaṇḍapavarṇanam*, fol. 24*a*; 9. *citkacana(?)yogopadeśaḥ*, fol. 25*b*; 10. *sargāpavargapratipattiyogopadeśaḥ*, fol. 27*b*; 11. *yathābhūtārthavedanam*, fol. 29*a*; 12. *saṃkalpasargayor aikyapratipattiḥ*, fol. 33*a*; 13. *Indropākhyāne trasareṇvantarasaṅghavarṇanam*, fol. 35*a*; 14. *sargasaṃkalpayor aikyapratipādanam*, fol. 37*a*; 15. *vidyādharanirvāṇam*, fol. 38*b*; 16. *vidyādharopākhyāne vidyādharanirvāṇam*, fol. 39*b*; 17. *ahaṃtvāsattāyogopadeśaḥ*, fol. 41*a*; 18. *jagajjālakośasādharmyayogopadeśaḥ*, fol. 45*b*; 19. *virāḍātmavarṇanam*, fol. 49*b*; 20. *jīvanirṇayayogopadeśaḥ*, fol. 51*a*; 21. *jñānavijñānavicāraḥ*, fol. 53*a*; 22. *sukhayogopadeśaḥ*, fol. 58*b*; 23. *Maṅkinirvāṇam*, fol. 62*a*; 24. *Maṅkivairāgyavarṇanam*, fol. 64*a*; 25. *Maṅkibodhanam*, fol. 66*b*; 26. *Maṅkinirvāṇasamāptiḥ*, fol. 69*b*; 27., fol. 71*a*; 28. *tattvasiddhāntapratipādanam*, fol. 73*b*; 29. *bhāvanāpratipādanam*, fol. 80*a*; 30. *paramārthopanyāsayogaḥ*, fol. 82*b*; 31. *nirvāṇayuktyupadeśavarṇanam*, fol. 85; 32. *satyāvabodhanopadeśaḥ*, fol. 88*a*; 33. *satyārthopanyāsayogaḥ*, fol. 91*a*; 34., fol. 94*a*; 35. *parabrahmasvarūpavarṇanam*, fol. 97*a*; 36. *saṃsārabījakathanam*, fol. 100*a*; 37. *dṛiśyādṛiśyopayogaḥ*, fol. 106*b*; 38. *nirvāṇavarṇanam*, fol. 110*a*; 39. *Vasishṭhagītāsu svabhāvaviśrāntiyogopadeśaḥ*, fol. 113; 40. *Vasishṭhagītāsu ātmaviśrāntikathanam*, fol. 114*b*; 41. *svarūpaviśrāntyartham upadeśakaraṇam*, fol. 115*a*; 42. *nirvāṇopadeśaḥ*, fol. 120*a*; 43. *brahmaikatānatopadeśaḥ*(!), fol. 124*b*; 44. *manovipadvarṇanam*, fol. 128*b*; 45. *Hariṇakopākhyāne*, fol. 133*b*; 46. *sāmyāvabodhana(m)*, fol. 135*a*; 47. *mumukshuprathamopakramaḥ*, fol. 139*a*; 48. *vivekamāhātmyam*, fol. 142*a*; 49. *sarvāpaśāntiḥ*, fol. 146*b*; 50. *jīvasatyakaprakāravarṇanam*, fol. 148*b*; 51. *viśrāntiyogopadeśaḥ*, fol. 152*a*; 52. *brahmasvarūpavarṇanam*, fol. 156*b*; 53. *nirvāṇavarṇanam*, fol. 158*a*; 54. *advaitaikyapratipādanam*, fol. 161*a*; 55. *jagataḥ paramārthamayavarṇanam*, fol. 162*b*; 56. *ākāśamandiravasishṭhasamādhānavarṇanam*, fol. 165*a*; 57. *viditavedyāhaṃkāravicāraḥ*, fol. 167*a*; 58. *sargabrahmatvapratipādanam*, fol. 169*a*; 59. *jagajjālavarṇanam*, fol. 173*b*; 60. *jagajjālavarṇanam*, fol. 179*a*; 61. *jagadākāśaikabodhaḥ*, fol. 183*a*; 62. *cidaikyavākyam*, fol. 186*b*; 63.

jagattattvaikyapratipādanam, fol. 190*a*; 64. *pāshāṇopākhyāne vidyādharīvyasanavarṇanam*, fol. 194*b*; 65. *vidyādharījanmavyavahāravarṇanam*, fol. 197*a*; 66. *śilāntaravarṇanam*, fol. 199*a*; 67. *abhyāsapraśaṃsānām av*°, fol. 202*a*; 68. *pramāṇapratisiddhyādṛiśyānupapattiv*°, fol. 205*b*; 69. *sargaprāptiḥ*, fol. 207*b*; 70. *śilāntarjagatpitāmahavākyāni*, 210*a*; 71. *kalpakshobhaḥ*, fol. 214*b*; 72. *nirvāṇam*, fol. 217*a*; 73. *virāḍātmavarṇanam*, fol. 221*a*; 74. *virāḍātmav*°, fol. 224*b*; 75. *mahākalpāntāgniv*°, fol. 230*a*; 76. *śl.* 1–9, fol. 230*b*.

308. Foll. 231 (231–461).

Nirvāṇaprakaraṇasya uttarārddham, *sarga* 76, *śl.* 10 to *sarga* 138, *śl.* 9, with about 2760 couplets.

List of the *sargas*: 76. *pushkarāvarttaḍambaraḥ* ends fol. 232*b*; 77. *pushkarāvarttavṛishṭivisaṃshṭulajagadvarṇanam*, fol. 235*b*; 78. *ekārṇavavarṇanam*, fol. 237*a*; 79. *vāsanābhāvapratipādanam*, fol. 242*b*; 80. *bhrāntimātratvapratipādanam*, fol. 248*a*; 81. *pāshāṇopākhyāne kālarātrivarṇanam*, fol. 256*b*; 82. *pāshāṇopākhyāne Śiva(sva)rūpavarṇanam*, fol. 259*b*; 83. *Viśvarūpadarśanam*, fol. 261*b*; 84. *Śivaśaktivarṇanam*, fol. 266*b*; 85. *pāshāṇopākhyāne prakṛitipurushakramavarṇanam*, fol. 268*a*; 86. *jagadanyavarṇanam*, fol. 272*a*; 87. *pārthivajagadānantyapratipādanam*, fol. 277*a*; 88. *bhūmaṇḍalāśayavarṇanam*, fol. 279*a*; 89. *dṛiśyaprakāśapratipādanam*, fol. 280*b*; 90. *jalajagadvarṇanam*, fol. 283*a*; 91. (*taijasa*)*jagattve*(sic)*varṇanam*, fol. 288*b*; 92. *paramārthasargayor aikyapratipādanam*, fol. 293*b*; 93. *ākāśamaṇḍapasiddhasamāgamagāthāvarṇanam*, fol. 300*a*; 94. *piśācavarṇanaprasaṅgena jagadbrahmaṇor aikyapratipādanam*, fol. 306*b*; 95. *pāshāṇopākhyāne Vasishṭhaśarīravarṇanam*, fol. 308*b*; 96. *amaratvapratipādanam*, fol. 311*b*; 97. *vivekiviralatvapratipādanam*, fol. 316*a*; 98. *sajjanasamāgamapraśaṃsāvarṇanam*, fol. 317*b*; 99. *paramārthanirūpaṇam*, fol. 321*b*; 100. *nāstikyanirākaraṇam*, fol. 327*a*; 101. *paramopadeśaḥ*, fol. 329*b*; 102. *maraṇādyabhāvopadeśaḥ*, fol. 333*b*; 103. *sakalabhāvābhāvopadeśena paramārthaikatāpratipādanam*, fol. 342*b*; 104. *jagadasa(t)tāpratipādanam*, fol. 343*b*; 105. *jāgratsvapnai(kyam)*, fol. 347*b*; 106. *kāryakāraṇanirāsavarṇanam*, fol. 352*a*; 107. *avidyābhāvapratipādanam*, fol. 353*a*; 108. *avidyopākhyāne avidyākshepaṇe pārthivasaṃrambhavarṇanam*, fol. 356*b*; 109. *agnipraveśād dehalābhaḥ*, fol. 358*b*; 110. *saṃgrāmavarṇanam*, fol. 361*b*; 111. *caturdiggatabaladravaṇam*, fol. 364*b*; 112. *balaparibhraṃśaḥ*, fol. 367*a*; 113. *samudravarṇanam*, fol. 369*b*; 114. *digdarśanam*, fol. 372*b*; 115. *vipaścidanucara(kṛitapadārtha)v*°, fol. 379*a*; 116. *śvakākakokilavarṇanam*, fol. 391*a*; 117. *padmabhramarahaṃsavarṇanam*, fol. 397*a*; 118. *hariṇamayūrabakamugdhādivarṇanam*, fol. 400*b*; 119. *pathikavirahavarṇanam*, fol. 405*a*; 120. *digantarākhyānam*, fol. 407*b*; 121. *vipaścinnirṇayaḥ*, fol. 409*a*; 122. *arṇavaparikramavarṇanam*, fol. 411*a*; 123. *vipaścidupākhyāne digviharaṇam*, fol. 412*b*; 124. *dvīpāntaravarṇanam*, fol. 414*b*; 125. *jīvanmuktakalanam*, fol. 420*b*; 126. *vipaścijjanmāntarācaraṇam*, fol. 425*a*; 127. *bhūgolakanirṇaye 'vidyopākhyāne bhūgolaḥ*, fol. 427*b*; 128. *brahmagītāsu brahmākāśavipaścijjagaccandra(da)rśanam*, fol. 431*a*; 129. (*vipaścinmṛigalābhaḥ*), fol. 435*a*; 130. *mṛigavahnipraveśaḥ*, fol. 437*b*; 131. *Bhāsasaṃsārav*°, fol. 443*b*; 132. (*Bhāsavarṇitasvajanmaparamparā*), fol. 445*a*; 133. *mahāśavavarṇ*°, fol. 448*a*; 134. *śavopākhyāne devaparidevanav*°, fol. 452*b*; 135. *śavopaśamaḥ*, fol. 453*b*; 136. *maśakavyādhabodhanam*, fol. 456*b*; 137. *jāgratsvapnasushuptaturīyav*°, fol. 461*a*.

309. Foll. 236 (462–697).

Nirvāṇaprakaraṇasya uttarārddham, sarga 138, *śl.* 10 to *sarga* 216, with about 3250 couplets.

List of the *sargas :* 138. (*citta*) *sarvātmakatāpratipādanam* ends fol. 463*b* ; 139. *jagannāśav°*, fol. 469*a*; 140. *hṛidayakalpanāv°*, fol. 473*a*; 141. (*kalpāntarav°*), fol. 473*b* ; 142. *karmanirṇayaḥ*, fol. 476*a* ; 143. *vipaścidupākhyāne nirvāṇabodhopadeśaḥ*, fol. 481*b* ; 144. *padārthavicāraḥ*, fol. 485*b* ; 145. *jāgratsushuptavarṇanam*, fol. 490*a* ; 146. *śavopākhyāne sushuptavicāraḥ*, fol. 492*a* ; 147. *svapnopalabhanam*, fol. 494*a* ; 148. *svapnanirṇayaḥ*, fol. 497*b* ; 149. *kāraṇavicāraḥ*, fol. 501*a* ; 150. *paramopadeśaḥ*, fol. 504*b* ; 151. *abhāvadarśanam*, fol. 505*b* ; 152. *munirātrisaṃkathāvarṇanam*, fol. 507*a* ; 153. *sarvaikātmyapratipādanam*, fol. 508*b* ; 154. *yathābhūtārthavarṇanam*, fol. 510*a* ; 155. *bhāvisampattivarṇanam*, fol. 514*a*; 156. *Sindhusambodhanam*, fol. 515*b*; 157. *Sindhu*(*nirvāṇam*), fol. 518*b* ; 158. *śavanirṇayaḥ*, fol. 519*b* ; 159. *vipaścitsaṃsārabhramavarṇanam*, fol. 524*a* ; 160. *svarganarakopalambhavarṇanam*, fol. 527*b* ; 161. *nirvāṇavarṇanam*, fol. 531*a*; 162. *avidyānirasanaḥ*, fol. 533*b*; 163. *indriyaśāstravarṇanam*, fol. 538*a*; 164. *jagatparamātmanor aikyayogopadeśaḥ*, fol. 539*b*; 165. *jāgratsvapnaikyopadeśaḥ*, fol. 541*a* ; 166. *śilopākhyānam*, fol. 544*a*; 167. *jāgratsvapnasushuptyabhāvapratipādanam*, fol. 547*a*; 168. *śālabhañjikopadeśaḥ*, fol. 552*b*; 169. *viśrāntacittavarṇanam*, fol. 555*b* ; 170. *tattvajñavyavahāravarṇanam*, fol. 558*a* ; 171. *dvaitaikye nirāmayayogopadeśaḥ*, fol. 561*b* ; 172. *jagato brahmatvapratipādanam*, fol. 566*a* ; 173. *brahmagītāsu paramārthopadeśaḥ*, fol. 569*a* ; 174. *brahmagītāsu nirvāṇopadeśaḥ*, fol. 571*b* ; 175. *paramārthagītāsv advaitayuktiḥ*, fol. 577*a* ; 176. *brahmagītāsu brahmāṇḍopākhyānam*, fol. 579*a* ; 177. *brahmagītāsu satyavarṇanam*, fol. 583*a* ; 178. *brahmagītāsv aindavopākhyānam*, fol. 587*b* ; 179. *brahmamayatvapratipādanam*, fol. 589*a* ; 180. *brahmagītāsu tāpasopākhyānam*, fol. 591*b*; 181. *brahmagītāsu Gauryāśramavarṇanam*, fol. 594*a* ; 182. *brahmagītāsu saptadvīpeśvaropākhyānam*, fol. 596*b*; 183. *dvīpasaptakāshṭakavarṇanam*, fol. 601*a* ; 184. *Kundadantopadeśaḥ*, fol. 604*a*; 185. *Kundadantaprabodhaḥ*, fol. 605*b*; 186. *brahmagītāsu sarvaṃ khalv idaṃ brahmeti pratipādanam*, fol. 612*a* ; 187. *jīvatvasaṃsṛitipratipādanam*, fol. 617*a* ; 188. *jīvarūpavarṇanam*, fol. 619*a*; 189. *brahmaikatāpratipādanam*, fol. 620*b* ; 190. *Rāmaviśrāntiḥ*, fol. 628*b* ; 191. *mahāvādabodhanam*, fol. 630*a* ; 192. *viśrāntyupagamavarṇanam*, fol. 631*b* ; 193. *viśrantikathanam*, fol. 633*a*; 194. *Rāmaviśrāntyupagamaḥ*, fol. 636*b* ; 195. *bodhaprakāśīkaraṇayogopadeśaḥ*, fol. 641*b* ; 196. *vaivadhikopākhyāne cintāmaṇilābhaḥ*, fol. 643*a* ; 197. *śāstramāhātmyam*, fol. 645*b*; 198. *samadṛishṭipraśaṃsā*, fol. 648*b* ; 199. *muktapurushasthānavarṇanam*, fol. 651*b* ; 200. *sādhuvāda*(*sa*)*paryādivarṇanam*, fol. 655*b* : 201. *viśrāntiprakaṭīkaraṇayogopadeśaḥ*, fol. 657*b* ; 202. *ātmaviśrāmāṅgīkaraṇam*, fol. 658*b* ; 203. *nirvāṇavarṇanam*, fol. 661*a* ; 204. *cidākāśaikatāpratipādanam*, fol. 663*a* ; 205. *sarvakāraṇanirāsaḥ*, fol. 665*b* ; 206. *mahāpraśnaḥ*, fol. 668*b* ; 207. (*mahā*)*praśn*(*ottaram*), fol. 671*a* ; 208. *mahāpraśnamokshaṇam*, fol. 673*b* ; 209. *sarvāstitvānubhūtidarśanam*, fol. 676*b* ; 210. *dvaitaikyopalambhanirāsaḥ*, fol. 679*b* ; 211. *paramārthopadeśaḥ*, fol. 681*b* ; 212. *paramārthanirūpaṇam* ; 213. *prāktanarāmaśishyatvopākhyānam*, fol. 687*b*; 214. *mahotsavavarṇanam*, fol. 692*a* ; 215. *Vasishṭhabrahmadarśanam*, fol. 694; 216., fol. 696*b*.

Date : संवत् १८५१ । लिखितं ब्राह्मण नन्दराम का-स्याम् . . .

[H. T. Colebrooke.]

2415.

2941. Foll. 873; size 13⅞ in. by 5¼ in.; good, modern Devanāgarī writing; 8–14 lines in a page.

Yogavāsishṭha, with *Ānandabodhendra's Tātparyaprakāśa*, incomplete.

I. *Mumukshuvyavahāraprakaraṇa*, foll. 92.

II. *Upaśamaprakaraṇa*, foll. 302.

III. *Nirvāṇaprakaraṇa, pūrvārdha*, foll. 401.

IV. *Nirvāṇaprakaraṇa, uttarārdha*, foll. 78; incomplete, the MS. extending to *sarga* 29, *śl.* 75. [Dr. John Taylor.]

2416–2420.

2352, 2156, 2442a, 2174, 2205. Size 11 in. by 6¾ in.; 10–12 lines in a page; good old writing.

Yogavāsishṭha, a third copy, without the commentary. The *Nirvāṇaprakaraṇa* is wanting. The colophons are nearly the same as in the first copy, but they all have *śatasāhasryāṃ saṃhitāyām*.

Many leaves are very much injured on the left side.

2352. Foll. 49.

Vairāgyaprakaraṇa.

2156. Foll. 35.

Mumukshuvyavahāraprakaraṇa. This part was dated, but the figures marking the century have been torn off: . . २२ (1622?) वर्षे माघ सुदि ३ दिन श्रीविश्वेश्वरराजधान्यां । साह श्रीयादवकेन ग्रंथो यं लि··य····रिसुत उद्याकरशर्मेणे दत्तः ॥

2442a. Foll. 221.

Utpattiprakaraṇa, with 122 *sargas*.

2174. Foll. 114.

Sthitiprakaraṇa.

2205. Foll. 182.

Upaśamaprakaraṇa. The last leaf is wanting (with the last couplet of the 93rd *sarga*). Foll. 176 and 177 are misplaced.

[Gaikawar.]

2421.

3168. Foll. 82; size 18 in. by 8½ in.; 11–17 lines in a page; fair writing.

Nirvāṇaprakaraṇasya Pūrvārdham, the same part of the *Yogavāsishṭha* as no. 2411 (306), but incomplete and without the commentary.

The last leaf but one ends with the 31st verse of the 108th *sarga;* the last leaf contains the first twenty-one verses of the *Mokshopāyasāra*, see no. 2424.

[Gaikawar.]

2422.

2766. Foll. 144; size 12¾ in. by 8¾ in.; 26–40 lines in a page; fairly written in the Bengalī character.

Nirvāṇaprakaraṇasya uttarārddham, a fragment, which contains the same part of this chapter of the *Yogavāsishṭharāmāyaṇa* as no. 2413 (308): both copies begin and end with the same words and have the same blunders.

[Coll. of Fort William.]

2423.

2442b. Foll. 30; size 11 in. by 6¾ in.; 10 or 11 lines in a page; good old writing.

Nānāpraśnātmakāḥ Khilā Mokshopāyāḥ, a supplement to the *Nirvāṇaprakaraṇa*, in 14 *sargas* of about 550 couplets.

List of the *sargas:* 1. *mahāpralayavicāraḥ* ends fol. 4*b*; 2. *ativāhikātibhautikaikyāvabodhanapūrvakaṃ bandhābhāvapratipādanam*, fol. 7*a*; 3. *brahmatāpratipādanam*, fol. 9*a*; 4. *prā-*

kritamaraṇavicāraḥ, fol. 12*a*; 5. *maraṇajīvitaikyabodhanam,* fol. 13*a*; 6. *jīvasvabhāveshu paramārthavacanam,* fol. 16*a*; 7. *jīvasvabhāveshu paramapadāvabodhanam,* fol. 18*a*; 8. *jīvanmuktasvabhāvavarṇanam,* fol. 20*b*; 9. *sadehādehamuktavarṇanam,* fol. 22*b*; 10. *lokadvayānubhavayuktyupadeśaḥ,* fol. 24*a*; 11. *sargādāv upādānakāraṇanirākaraṇam,* fol. 25*a*; 12. *prākṛitajanmapitṛikāryavarṇanam,* fol. 26*a*; 13., fol. 28*b*; 14., fol. 29*b*.

The MS. begins:

श्रीरघुनाथाय नमः ॥ अतः परं खिला मोक्षोपाया भविष्यन्ति । येषामयं प्रतिसंधिः ॥ श्रीवल्मीकिरुवाच ॥

निर्वाणार्थादुदारार्थादस्मात्प्रकरणात्परं ।
जीवस्वभावाः श्रूयन्तां मोक्षोपायाः खिला इमे ॥ १ ॥
निर्वाणाख्यं प्रकरणं वर्णयित्वा सुविस्तरं ।
श्रेयसे महतां श्रेष्ठो वसिष्ठः प्रोक्तवानिदम् ॥ २ ॥

Colophon (fol. 29*b*): इति श्रीवल्मीकिविरचिते देवदूतोक्ते महारामायणे शतस(१)हस्र्यां संहितायां मोक्षोपाये बालकाण्डे निर्वाणप्रकरणं समाप्तम् ।

The last two pages contain a list of the *upākhyānas* of the whole work. At the end this part is called नानाप्रश्नात्मकाः खिला मोक्षोपायाः.

[GAIKAWAR.]

2424.

2120. Foll. 237; size 9¾ in. by 5½ in.; generally 9 or 10 lines in a page; large writing.

Mokshopāyasāra, or *Laghuyogavāsishṭha,* an abridgment of the voluminous *Yogavāsishṭha,* by *Paṇḍit Abhinanda,* a native of Bengal.

See Hall's Index, p. 121, no. cxliv. (*Yogavāsishṭhasāra*); Berlin Catalogue, p. 191, no. 643. It has forty-eight *sargas,* the first twenty-eight of which were printed at Calcutta in 1851 (the *Yoga-Vāsishṭha-Rāmāyaṇa* with a Bengalī translation executed by *Śrīpati Bhaṭṭācārya,* under the patronage of *Baboo Satya Churn Ghoshal Bahadoor*). A complete edition of the *Laghuyogavāsishṭha* was printed in the *Nirṇayasāgara Press,* Bombay, *Samvat* 1944, the first three *prakaraṇas* with *Ātmasukha's Vāsishṭhacandrikā,* the last three with *Mummaḍideva's Saṃsārataraṇi.* It begins:

दिवि भूमौ तथाकाशे बहिरन्तश्च मे विभुः ।
यो विभात्यवभासात्मा तस्मै सर्वात्मने नमः ॥ १ ॥
अहं बद्धो विमुक्तः स्यामिति यस्यास्ति निश्चयः ।
नात्यन्तमज्ञो नो तज्ञः(*r.* तज्ज्ञः) सो ऽस्मिञ्शास्त्रे ऽधि-
[कारवान् ॥ २ ॥

The same verses occur at the beginning of the second chapter in the *Vairāgyaprakaraṇa* of the *Yogavāsishṭha,* see also the beginning of the *Yogavāsishṭhasāra,* verse 2.

Colophon of the last chapter: इति श्रीतर्कवागीश्वरसाहित्याचार्यसंविद्विवेकाचार्यवाचस्पतिगौडमण्डलालंकारपण्डितश्रीअभिनन्दसमुद्धृते वाल्मीकीये रामायणे बालकाण्डमोक्षोपायसारे निर्वाणप्रकरणं समाप्तम् ॥

The leaves of this copy belong to three different ages, the last leaf with the date belongs to the second age: संवत् ॥ १७३१ ॥ वर्षे शाके ॥ १५९६ ॥ प्रवर्त्तमाने पौषशुदि ॥ ७ ॥ गुरौ लिखितं १ श्र० गोविन्दसुत श्रीभवानीसत्यक्ते केशवजिता स्वात्म(*r.* ०त्म)-पठनार्थं लिखितं ॥

[GAIKAWAR.]

2425.

1342. Foll. 198; size 12 in. by 5 in.; generally 9 or 10 lines in a page; fair writing.

Mokshopāyasāra, a second copy.

Colophon of the *Nīrvāṇaprakaraṇa*: इति श्रीवाल्मीकीये रामायणे मोक्षोपायसारे व(१)सिष्ठोक्ते निर्वाणप्रकरणं समाप्तम् ॥

Date of the copy: संवत् १६६६ समये ज्येष्ठसुदिदशमी शुक्रवासरे पुस्तकमिदं लिखितं श्रीकान्तशुक्लेन लैष(!)ग्रामवासिना॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2426.

2532f. Foll. 19; size 10 in. by 6 in.; eight lines in a page; large good writing.

Yogavāsishṭhasāra, a short compendium of the *Yogavāsishṭharāmāyaṇa*, in ten *prakaraṇas* with about 220 couplets.

See Hall's Index, p. 122, no. cxlvi.; Aufrecht's Oxford Cat., p. 232, no. 563; Weber's Berlin Cat., p. 186, no. 640; Rāj. Mitra's Notices, i., p. 193; ix., p. 283 (*Nirvāṇasthiti*).

It begins: दिक्कालाद्यनवच्छिन्नानन्तचिन्मात्रमूर्तये ।

[GAIKAWAR.]

2427.

1521f. Foll. 22; size 10⅝ in. by 4⅝ in.; 9–14 lines in a page; fair writing.

Yogavāsishṭhasāravivṛiti, the same work, with a commentary composed by *Mahīdhara*, at Benares, in Saṃvat 1654.

See Hall's Index, p. 122; Aufrecht's Oxford Cat., p. 233, no. 564; Weber's Berlin Cat., p. 186, no. 640; Aufrecht's Florentine MSS., p. 81, no. 254. Printed at Calcutta.

The MS. ends:

वेदेषुषोडश मिते समये तु शुभ्रे
मासे (?) सिते गण(प)वासर इन्दुवासरे (*r.* °वारे) ।*
वाराणसीसुनगरे महिभागलेखी-
ड्वासिष्ठसारविवृतिं प्रविचार्य बुद्धा ॥ १ ॥
काश्यां वासिष्ठसारस्य विवृतिर्या मया कृता ।
तया ब्रह्मस्वरूपो ऽसौ प्रीयतां नरकेशरी ॥ २ ॥
श्रीमद्ग्रन्थसंख्या शतनवाधिकविंशतिश्लोकसंयुता ।
सद्भिः सार्धं विचार्य मया विनिर्मिता नान्यथा सुम(?)-
निना ॥ १ ॥

इति श्रीयोगवासिष्ठटीकेयं संप्राप्तेति भाद्रशुक्लसप्तम्यां श्री-प्रमादीसंवत्सरे संवत् १६९८ । [H. T. COLEBROOKE.]

2428.

1364c. Foll. 45 (२–४६); size 10⅞ in. by 5⅞ in.; generally seven lines in a page; large good writing.

Yogavāsishṭhasāravivaraṇa, text and commentary, a second copy. Note of the scribe: लिखितं स्थानवारिदेवीसिंहराज्यलेषकसाहुमायाराम शुभमस्तु ॥

The first leaf is wanting.

[H. T. COLEBROOKE.]

2429.

2636. Foll. 30; size 10½ in. by 4⅞ in.; generally nine lines in a page; fair writing.

Yogavāsishṭhasāravivaraṇa, a third copy, dated आषाढसुदि सोमवार ग्वालिरमध्ये लिषितं वैरागी-घाटमदा । The verses containing the date of this commentary are wanting here.

See Mackenzie Cat., vol. i., p. 11, no. iii.

[MACK. COLL.]

2430.

2609b. Foll. 33; size 10¼ in. by 6 in.; 8–13 lines in a page; fair writing.

Yogavāsishṭhasāravivaraṇa, a fourth copy, but differing in the introductory verses:

यतः सर्वाणि भूतानि प्रतिभान्ति स्थितानि च ।
तत्रैवोपशमं यान्ति तस्मै सत्यात्मने नमः ॥
वसिष्ठेन यतीन्द्रेणोपदिष्टाद्राघवं प्रति ।
सारमुद्धृतवान् कश्चिद्ब्रह्मविद्यामहार्णवात् ॥
तत्रादौ वासिष्ठसाराख्यं°

The verses containing the date of the commentary are wanting.

Colophon: लखतं ज्ञानी पीतांबरगोविंदजी ॥

[GAIKAWAR.]

2431.

433b. Foll. 24; size 12¼ in. by 4½ in.; generally eleven lines in a page; middling writing.

Yogavāsishṭhasāravivaraṇa, a fifth copy. The first of the final verses is wanting. In the introduction it agrees with no. 2430 (2609*b*).

[H. T. COLEBROOKE.]

* According to Prof. Kielhorn this date corresponds to Monday, 25th April (Old Style), A.D. 1597.

2432.

2609a. Foll. 30; size 10¼ in. by 5¾ in.; eight lines in a page; good writing.

Vāsishṭhayogakāṇḍa, a dialogue between *Vasishṭha* and his son *Śakti,* see Rāj. Mitra's Notices, i., p. 256, no. 453. It is identical with the *Vasishṭhasaṃhitā* of the Oxford Cat., p. 233, no. 565. But this copy has eight *adhyāyas,* whilst the Oxford copy has only four; the introduction being also more complete in this copy.

It begins:

वसिष्ठं वाग्विदां श्रेष्ठं त्रिकालज्ञमनुत्तमम् ।
सर्वशास्त्रार्थतत्त्वज्ञं योगेषु परिनिष्ठितम् ॥ १ ॥
जितेन्द्रियं जितक्रोधं ब्रह्मज्ञं ब्राह्मणप्रियम् ।
तपोवनगतं सौम्यं सदाध्ययनतत्परम् ॥ २ ॥
ब्रह्मविद्भिर्महाभागैर्ब्राह्मणैश्च सुसेवितम् ।
सर्वभूतसमं शान्तं सत्यसन्धं गतक्लमम् ॥ ३ ॥
गुणज्ञं सर्वभूतेषु परार्थैकप्रयोजनम् ।
नित्यकर्मरतं नित्यं कृतपौर्वाह्णिकक्रियम् ॥ ४ ॥
प्रणम्य दण्डवद्भूमौ महाकारुणिकं मुनिम् ।
पप्रच्छ पितरं शक्तिः प्राञ्जलिः श्रद्धयान्वितः ॥ ५ ॥
शक्तिरुवाच ॥
भगवन् सर्वशास्त्रज्ञ सर्वभूतहिते रत ।
केनोपायेन संसाराद्बहुदुःखसमाश्रयात् ॥ ६ ॥
नानाविधभयोपेताज्जन्ममृत्युजरान्वितात् ।
सर्वज्ञानमयादस्मान्मुक्तो ऽहं स्यां सदा सुखी ॥ ७ ॥

The contents of this work, as given in the Oxford Catalogue, refer only to the first four *adhyāyas.*

The fifth chapter is introduced by new questions of *Śakti* (fol. 17*a*):

इत्युक्तो योगिना योगी वसिष्ठेन महात्मना ।
शक्तिः पुत्रो महाभागं पप्रच्छ पितरं पुनः ॥
यद्यात्मा निर्गुणः शुद्धः सदानन्दो ऽजरो ऽमरः ।
संसृतिस्तात कस्य स्यात् क्षेत्रनाशे कथं स्थितिः ॥
नाशकालं कथं तस्य ज्ञायते भगवन्नियतः ।
यथावत्सर्वमेतत्त्वं वक्तुमर्हसि सांप्रतम् ॥

The answer and the expositions of *Vasishṭha* take the fifth, sixth and seventh *adhyāyas* (end fol. 26*b*). Then again at the beginning of the eighth chapter *Śakti* asks:

केनोपायेन भगवन् कालविक्कालजिद्भवेत् ।
तदहं श्रोतुमिच्छामि यथावद्ब्रूहि मे प्रभो ॥
एवं पृष्टः स भगवान् शक्तिना वेदवादिना ।
आत्मजं कृपयालोक्य विजयोपायमब्रवीत् ॥

Date of the copy: संवत् १७०१ श्रावणशुद्ध १३ भौमे लिखितमिदं पुस्तकं ॥

[GAIKAWAR.]

2433.

1464b. Foll. 68; size 8¾ in. by 3½ in.; fair Devanāgarī writing of about 1650 A.D.; 8–13 lines in a page.

Mokshalakshmīvilāsa, an exposition of *Vedānta* doctrines in the form of a commentary on the *Jābālopanishad;* by *Vallabhendra Sarasvatī,* pupil of *Vāsudevendra Sarasvatī.*

It begins: श्रीविघ्नविनायकाय नमः। बृहस्पतिरुवाच [see above, no. 491, 4; *Ātharvaṇa Upanishads* (Bibl. Ind.), p. 437] याज्ञवल्क्यं यदनु कुरुक्षेत्रं देवानां देवयजनं सर्वेषां भूतानां ब्रह्मसदनं। अविमुक्तं वै कुरुक्षेत्रं देवानां देवयजनं सर्वेषां भूतानां ब्रह्मसदनं तस्माद्यत्र क्वचन गच्छति तदेव मन्येतेति । अत्र हि जंतोः प्राणेषूत्क्रममाणेषु रुद्रस्तारकं ब्रह्म व्याचष्टे येनासावमृतीभूत्वा मोक्षीभवति तस्मादविमुक्तमेव निषेवेताविमुक्तं न मुंचेदविमुक्तं न विमुंचेदेवमेवैतद्याज्ञवल्क्यं ॥ ० ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीसाम्बशिवाय नमः ॥ श्रीगुरुभ्यो नमः ॥

विघ्नानशेषाननिश(*r.* °शं) निघ्नन्नायादनेकधा ।
विघ्नराजः सदा पायात् त्रिपुरघ्नाभिपूजितः ॥ १ ॥
उमासहायमोमर्थमेकमंगाव्ययान्वितं ।
अक्षरं महतो हेतुं धीनुदं शिवमाश्रये ॥ २ ॥
यत्पादपद्मस्मरणाज्ज्ञानश्रीयशसां निधिः ।
नरो भवति तान्वंदे वासुदेवेंद्रदेशिकान् ॥ ३ ॥
गुरोरनुग्रहात्साक्षात्परमश्रेयसे नृणां ।
सम्यक्श्रुत्यर्थमखिलं पुराणैरधिगम्य च ॥ ४ ॥

श्रीवल्लभेन क्रियते काशीं नत्वोपबृंहणे: ।
मोक्षलक्ष्मीविलासाख्या व्याख्या जाबालसुश्रुतेः ॥

बृहस्पतिर्देवाचार्ये उवाच प्रष्टवान्याज्ञवल्क्यं । स्पष्टं । यदनुपसिद्धं कुरुक्षेत्रं कुत्सितं रौतीति कुरुः पापं कर्म तस्य क्षेपणाद्गमनकारणत्वात्क्षेत्रं ०

It ends: अथवा स्वर्गेभूमावपि देवर्षिमनुष्यस्थापितलिंगानां स्वस्थानस्थपिलिंगस्य संनिधौ पंचत्वं प्राप्त इति वा संनिध्युक्तिरिति । अतो न सनत्कुमारोपपुराणवचनविरोधः ॥

इति श्रीपरमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीवासुदेवेंद्रसरस्वतीयतिवर्यशिष्यश्रीवल्लभेंद्रसरस्वतीविरचितमोक्षलक्ष्मीविलासे चतुर्थः परिच्छेदः ॥ मोक्षलक्ष्मीविलासः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2434.

790b. Foll. 27; size 9¾ in. by 4 in.; legibly written in Devanāgarī, in the latter part of last century; ten lines in a page.

Yājñavalkyagītā, a (*Paurāṇik*) treatise on *Yoga*, in the form of a dialogue between *Yājñavalkya* and *Gārgī Maitreyī*. In twelve *adhyāyas*.

It begins:

याज्ञवल्क्यमृषिश्रेष्ठं सर्वज्ञं ज्ञाननिर्मलं ।
सर्वशास्त्रार्थतत्त्वज्ञं सदा ध्यानपरायणं ॥ १ ॥
वेदवेदांगतत्त्वज्ञं योगेषु परिनिष्ठितं ।
जितेंद्रियं जितक्रोधं जिताहारं जितामयं ॥ २ ॥
तपस्विनं जितामित्रं ब्रह्मण्यं ब्राह्मणप्रियं ।
तपोवनगतं सौम्यं संध्योपासनतत्परं ॥ ३ ॥ ० ५ ॥
तमेवंगुणसंपन्नं नारीणामुत्तमा वधूः ।
मैत्रेयी च महाभागा गार्गी च ब्रह्मवित्तरा ॥ ६ ॥
सभामध्यगता त्वेवमृषीणामुग्रतेजसां ।
प्रणम्य दंडवद्भूमौ गार्ग्येतद्वाक्यमब्रवीत् ॥ ७ ॥
भगवन् सर्वशास्त्रज्ञ सर्वभूतहिते रत ।
योगतत्त्वं मम ब्रूहि सांगोपांगं विधानतः ॥ ८ ॥
एवं पृष्टः स भगवान्सभामध्ये स्त्रिया तदा ।
ऋषीनालोक्य नेत्राभ्यां वाक्यमेतदभाषत ॥ ९ ॥
उत्तिष्ठोत्तिष्ठ भद्रं ते गार्गि ब्रह्मविदां वरे ।
वक्ष्यामि योगतत्त्वं ब्रह्मणा कीर्तितं पुरा ॥ १० ॥ ०

The first *adhyāya* ends fol. 5: इति याज्ञवल्क्यगीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे याज्ञवल्क्यगार्गीसंवादे प्रथमो ऽध्यायः ।

The MS. ends: इति श्रीयाज्ञवल्क्यगीतासूपनिषत्सु द्वादशो ऽध्यायः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2435.

818. Foll. 48; size 16 in. by 5 in.; written in a clear, modern Bengalī hand; seven lines in a page.

Yogi-Yājñavalkīya, a treatise in twelve *adhyāyas*, after the manner of the *Purāṇas* or *Māhātmyas*, on various subjects connected with devotion.

It begins:

मिथिलास्थं महात्मानं सर्वयोगीश्वरेश्वरं ।
भगवन्तं याज्ञवल्क्यं मुनिसिद्धैः समावृतं ॥ १ ॥
जनकाद्यैर्नृपवरैः शिष्यैश्चान्यैर्मुमुक्षुभिः ।
योगसिद्धैस्तथान्यैश्च संयुक्तं ब्रह्मवादिभिः ॥ २ ॥
सुखासीनं मुनिवरं ध्यानयोगपरायणं ।
सर्वसंशयच्छेत्तारं ब्रह्मकल्पं महामतिं ॥ ३ ॥
तं पृच्छन्ति महात्मानमृषयः संशितव्रताः ।
संसारतारणार्थाय गुह्यं ब्रह्म सनातनं ॥ ४ ॥
भगवन् सर्वयोगीश हृदि नः संशयो महान् ।
यः सारः सर्ववेदानां वेदाङ्गानां तथैव च ॥ ५ ॥
सिद्धान्तानां च सर्वेषां स्मृतीनां च महामते ।
चतुर्दशानां विद्यानां यस्तु सारः प्रकीर्तितः ॥ ६ ॥
आत्मज्ञानं परं यच्च यत् श्रुत्वामृतमश्नुते ।
तदाचक्ष्व महाभाग सर्वयोगविदां वर ॥ ७ ॥
ओंकारो(*r.* ०रं) व्याहृतीश्चैव गायत्री(*r.* ०त्रीं) च शि-
[रस्तथा।
प्राणायामं तथा ध्यानं सन्ध्योपासनमेव च ॥ ८ ॥
मार्जनाचमने स्नानं तथैवान्तर्मलं विभो ।
गायत्र्याश्चैव माहात्म्यं जपयज्ञक्रियास्तथा ॥ ९ ॥ ० २० ॥
एतत् श्रुत्वा तु वचनं मुनीनां भावितात्मनां ।
तथा राजर्षयीणां च सशिष्याणां तथैव च ॥ २१ ॥
ब्राह्मणानां हितार्थाय सर्वयोगविदां वरः ।
आविष्कर्तुमनाः प्रश्नं विस्तरेण महामतिः ॥ २२ ॥

भगवान् याज्ञवल्क्यस्तु प्रत्युवाच मुनींस्तथा ।
श्रूयतां संप्रवक्ष्यामि यत्सारं ज्ञानमुत्तमं ॥ २३ ॥

इति योगी(*r.* °गि)याज्ञवल्क्ये प्रथमो ऽध्यायः (45½ *ślokas*) fol. 4.

इति योगियाज्ञवल्क्ये ओँकारनिर्णयो नाम द्वितीयो ऽध्यायः (161 *śl.*) fol. 12*b*.

इति योगियाज्ञवल्क्ये व्याहृतिनिर्णयस्तृतीयो ऽध्यायः (31 *śl.*) fol. 14.

इति योगियाज्ञवल्क्ये गायत्रीनिर्णयो नाम चतुर्थो ऽध्यायः (93 *śl.*) fol. 19.

इति योगियाज्ञवल्कीये सन्ध्योपासननिर्णयः पञ्चमो ऽध्यायः (30 *śl.*) fol. 21.

इति योगीयाज्ञवल्क्ये षष्ठो ऽध्यायः (on स्नान 131 *śl.*) fol. 27*b*.

इति योगीयाज्ञवल्क्ये सन्ध्योपासननिर्णयः(!) सप्तमो ऽध्यायः (69 *śl.*) fol. 30*b*.

इति योगियाज्ञवल्क्ये प्राणायामप्रत्याहारनिरोधो नामाष्टमो ऽध्यायः (53 *śl.*) fol. 33*b*.

इति योगीयाज्ञवल्क्ये आत्मनिर्णयो नाम नवमो ऽध्यायः (180½ *śl.*) fol. 43.

इति योगीयाज्ञवल्क्ये उपस्थानविधिनिर्णयो नाम दशमो ऽध्यायः (17 *śl.*) fol. 43*b*.

इति योगीयाज्ञवल्कीये एकादशो ऽध्यायः (on योग 91 *śl.*) fol. 48*b*.

इति संचिन्त्य मनुना योगाचार्येण धीमता ।
याज्ञवल्कीये विप्राणां त्रयीमार्गे(:) प्रदर्शितः ॥ १ ॥
येन गच्छन्ति विद्वांसः सत्पथा ब्रह्मणो ऽन्तिकं ।
असत्पथेन विप्रस्य गमनं हि न विद्यते ॥ २ ॥
वेदान्तानां तु सर्वेषां या निष्ठा समुदाहृता ।
तपस्या यादृशी चैव मुनिना संप्रदर्शिता ॥ ३ ॥
ओँकारस्य तु गायत्र्या व्याहृतेः शिरसस्तथा ।
स्नानस्य चैव सन्ध्ययोः प्राणायामस्य चैव हि ॥ ४ ॥
प्रत्याहारस्य ध्यानस्य मार्जनाघमर्षणस्य च ।
उपस्थानस्य ज्ञानस्य आत्मज्ञानस्य यो विधिः ॥ ५ ॥
विद्याविद्याविचारं च चैविद्यात्र विशंसनं ।
तत्सर्वं मुनिना प्रोक्ता(*r.* °क्तं) विप्राणां हितकाम्यया ॥ ६ ॥
य इदं धारयेद्विप्रः अधीते(!) शृणुयाच्च यः ।
उपास्ते यत्नपं(यत्नयं?) प्रोक्तं सो ऽमृतत्वाय कल्पते ॥ ७ ॥

इति योगी(*r.* °गि)याज्ञवल्कीये द्वादशो ऽध्यायः समाप्तः ॥

[H. T. Colebrooke.]

2436.

1725d. Foll. 14; size 8 in. by 3½ in.; fairly written in Devanāgarī, about 1750 A.D.; eleven lines in a page.

Svayambodha, on the knowledge of one's own self as a means of emancipation; by an unknown author.

It begins:

प्रणम्य शिरसा देवं वामदेवः कृताञ्जलिः ।
जीवन्मुक्तिपदोपायं कथयस्वेति पृच्छति ॥ १ ॥

ईश्वर उवाच ॥ परं ज्ञानमहं वच्मि येन तत्त्वं प्रकाशते ।
येन विच्छिद्यते सर्वमाशापाशादिबंधनं ॥ २ ॥

आधारादिषु चक्रेषु सुषुम्नादिषु नाडिषु ।
प्राणादिषु समीरेषु परं तत्त्वं न तिष्ठति ॥ ३ ॥ ° ८५ ॥

इति श्रीअमनस्के कल्पखंडे राजयोगो नाम प्रथमो ऽध्यायः॥ fol. 6*b*.

वामदेव उवाच ॥ भगवन्देव देवेश परमानंदसुंदर ।
त्वत्प्रसादान्मया लब्धः पूर्वयोगः सविस्तरः ॥ १ ॥ °११५ ॥

एतत्परावरविदो वदंति तपस्विनो ज्ञानसमाधियुक्ताः ।
अनादिविज्ञानमजं पुराणं सो ऽहं परं ब्रह्म जगत्समस्तं
[॥ ११६ ॥

इति श्रीईश्वरप्रोक्तः स्वयंबोधः संपूर्णः॥ लिखितं विश्वनाथेन स्वयंबोधस्य पुस्तकं। श्रीरामप्रीतये ऽजस्रं रामो रक्षतु मां सदा॥

[H. T. Colebrooke.]

2437.

1245a. Foll. 86 (the first of which is wanting); size 10¾ in. by 4½ in.; well written, in Devanāgarī, about 1650 A.D.; eight lines in a page.

Vishṇu-naivedyāmṛita, a *Vedānta* treatise in *paurāṇik* form, in two chapters (*prakaraṇa*), by *Santoshānanda*, disciple of *Haripādānanda*(?).

The MS. begins in the sixth *śloka*: हेतुतामेति स्वां मायामवलंब्य सः ॥ ६ ॥

Ch. I. consists of 372, II. of 403 verses.

Ch. II. (paged separately) begins:

सप्ताम्रमूर्त्तेर्जनकं परेशं वक्ष्ये त्रिमूर्त्त्यैक्यमनादिरूपं ।
सष्टा सुराणामखिलार्त्तिहंता तातं प्रणम्यादिसुखाप्रिदं च
भगिन्युवाच ॥ [॥ १ ॥
सच्चिदानंदरूपाय निर्गुणाय परात्मने ।
ज्ञानगम्यस्वगम्याय ब्रह्मपुच्छस्वरूपिणे ॥ २ ॥
तस्मै निवेदयेच्चाद्यमित्युक्तं सगुणे ऽपि च ।
साकारे चैकमूर्त्तित्वं न जानामि कदाचन ॥ ३ ॥
उक्तं साकारदेवस्य मूर्त्तित्वं त्रिविधं शुभं ।
एकैककलशणेनैव साकारो ऽयं विराजते ॥ ४ ॥
सर्वैश्वर्यं तु साकारे वद मे त्वं विवेकतः ।
बंधुरुवाच ॥
सदेवासीत्परं ब्रह्म निराभासं परं पदं ॥ ५ ॥

Colophon: इति श्रीवेदांतगर्भेविष्णुनैवेद्यामृतविधाने बंधुभगिनीसंवादे श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यहरिपादानंदशिष्यसंतोषानंदांतर्यामिणा विरचिते मोच(r. सप्ताम्र?)मूर्त्तिसहद्त्तात्रेयमाहात्म्यकथनरूपं द्वितीयप्रकरणं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2438.

2667b. Foll. 26; size 11 in. by $5\frac{1}{8}$ in.; 12 or 13 lines in a page; large writing, from the end of the 17th century.

Advaitāmṛita, a metrical treatise on asceticism and the knowledge of *ātman* according to the *Vedānta,* in five sections called *kavala,* by *Jagannātha Sarasvatī,* pupil of *Harihara Sarasvatī.* This tract represents the views of the *Karmandin,* a certain sect of *bhikshus* (*Pāṇini,* iv., 3, iii.). It has a legendary introduction, the teaching is put into the mouth of a *bhikshu* who has the significant name *Vivekāśrama.* See Hall's Index, p. 141, no. ccxxxi.

It begins:

हरिहरसरस्वती यद्गुरुरोद्यः परमहंसानां ।
स जगन्नाथपदोत्तरसरस्वतीशब्दसंवेद्यः * ॥ १ ॥
कर्मंदिकंठालंकारं सारं वेदांतवारिधेः ।
रचयत्यमलं पंचमद्वैतामृत ग्रंकं ॥ २ ॥

आसीद्यतिवरः कश्चिद्विवेकाश्रमसंज्ञकः ।
यत्प्रसादेन बहवो मुक्तिमार्गमुपागताः ॥ ३ ॥
स खोचितं मठं लोके क्वचिन्नापि विचारयन् ।
नावाप तं मनो यत्र यतेस्तस्य प्रसीदति ॥ ४ ॥
नवांकांकांकनंदत्रिगजसंख्या † विलोकिताः ।
मठास्तेन जगत्यस्मिंस्तेषु लेभे स्थितिं न सः ॥ ५ ॥
एवं गिरिवरारण्यसरित्सागरवापिकाः ।
पश्यता किल तेनैक्षि पांचजन्याभिधो मठः ॥ ६ ॥
क्षित्युणः कामगो रम्यो नवद्वारविभूषितः ।
स्वोचिताचारनिर्वृत्तियोग्यस्तोयैपदाश्रयः ‡ ॥ ७ ॥
सर्वलोकोपभोगाग्निपरमोपायसंयुतः § ।
बहुजन्मसमभ्यस्तैरवाप्यः सुकृतोच्चयैः ॥ ८ ॥
जगन्मंगलमूर्त्तिश्रीरामचंद्रार्चनोचितः ।
यस्मिन्नधिष्ठिते चित्तं पंडितस्य प्रसीदति ॥ ९ ॥
बहुना किमिहोक्तेन पाताले भुवि वा दिवि ।
निवासयोग्यो नान्योऽस्ति मठः संन्यासिनां सतां ॥ १० ॥
स विवेकाश्रमो भिक्षुर्दिक्षु चंक्रमणार्दितः ।
स्वोचितं तं मठं वीक्ष्य तत्र निश्चामुपागतः ॥ ११ ॥
स्थामे विवेकाश्रमनाम्नि तत्र यतीश्वरे लब्धपदे कर्थचित् ।
उपाजगामाथ शनैर्हसंती काचिंगनानंगविलासभूमिः॥१२॥

After long deliberation the *bhikshu* asks the female her name; she answers:

चित्तवृत्तिरहं भद्र ज्येष्ठास्मि भगिनी तव ।
त्वं पुनर्मां न जानासि यद्गुप्तश्नोऽसि सांप्रतं ॥ ४४ ॥
ये ये मठास्त्वया त्यक्ता यच्चेदानीमुपाश्रितः ।
तान्सर्वान्पालयंतीं मां विद्धि तस्याधिदेवतां ॥ ४५ ॥
वांछामि विषयान्सर्वान् शब्दादीन् हृदयंगमान् ।
तदुपस्थापकं तत्तत् कर्मापीच्छामि शोभनं ॥ ४६ ॥
न कर्मत्यागमिच्छामि तत्फलत्यागमेव || वा ।
यदपेक्ष्य¶ भवान् मूढः कर्मंदित्वमुपाश्रित(:) ॥ ४७ ॥
त्यक्त्वा वित्तैषणां पुत्रैषणां लोकैषणामपि ।
भिक्षा कार्या प्रतिगृहमितीदं साहसं महत् ॥ ४८ ॥

* This MS. has °शब्दपदसंवेद्यः which spoils the metre.

† The number meant by this curious compound is ८३९९९९९, as is indicated in a marginal note.

‡ The reading of the second copy; this MS. has स्वोचिताधारसंवृत्ति°.

§ The second copy has संभृतः.

|| The second copy has न फल°.

¶ The second copy has यथेच्छति.

The *bhikshu* repudiates her recommendation of a life given to sensual pleasure, and instructs her in the doctrine of *ātman*. The end is the conversion of *Cittavṛitti :*

> इति प्रबोधिता चित्तवृत्तिस्तेनात्र योगिना ।
> विरक्ता विषयेभ्यः सा ब्रह्मात्मैक्यमुपाददे * ॥ १६६ ॥
> ग्रामस्यैवानंदवार्धेस्तदाग्निस्त्यक्तस्यैव क्लेशवार्द्धेस्तदाभूत् ।
> त्यागो यस्मिंस्तस्य समस्यादिवाकौर्जाता काले तादृशी चित्त-
> [वृत्तिः ॥ १६७ ॥
> स हरिहरसरस्वतीयतींद्रद्युमणिकराभिहताज्ञतांधकारः ।
> जयति परमहंसयोगिवर्यो नरहरिसंज्ञचिदात्मसत्कचित्तः
> जिताहारो जितक्रोधो जगन्नाथसरस्वती । [॥ १६८ ॥
> येनायं † रचितो ग्रंथो स्वद्वैतामृतसंज्ञकः ‡ ॥ १६९ ॥
> एतस्य कवलान्पंचास्वाद्य सादरतां गताः ।
> अमृतत्वं प्रयांत्याशु विबुधा यतिसत्तमाः ॥ १७० ॥

इति श्रीपरमहंसपरिव्राजकाचार्यहरिहरसरस्वतीप्रियशिष्य-जगन्नाथसरस्वतीविरचिते ऽद्वैतामृते पंचमः कवलः ॥ ६५० (viz. *ślokas*).

In this copy the first *kavala* has 100 *ślokas*, the second 157, the third 48, the fourth 105, the fifth 170. [H. T. COLEBROOKE.]

2439.

2401b. Foll. 46 (१–४९, fol. २७ of the original numbering is lost); size 8 in. by $3\frac{5}{8}$ in.; 8 or 9 lines in a page; good old writing.

Advaitāmṛita, a second copy.

Colophon : इति श्रीपरमहंस° पंचमः कवलः समाप्तः ॥ इति अद्वैतामृतप्रकरणं संपूर्णं ॥

> काले वर्षतु पर्जन्यः पृथिवी सस्यशालिनी ।
> राजा भवतु धर्मिष्ठो ब्राह्मणा(:) संतु निर्भयाः ॥

संवत् १७३० वर्षे ऽधिकमासे एकादश्यां भौमे लिखितं व्यासेश्वरेण ।

* The second copy has °ददौ.

† The second copy has तेनायं.

‡ The reading of the second copy; the present copy has °ग्रंथो ऽद्वैत°.

> सर्वे च सुखिन(*sic* !) सुखिनः संतु सर्वे संतु निरामयाः ।
> सर्वे ५ (*sic* !) भद्राणि पश्यंतु मा कश्चिद्दुःखमाप्नुयात् ॥

[GAIKAWAR.]

2440.

2610b. Foll. 32; size $10\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{3}{4}$ in.; eleven lines in a page; fair writing.

Vṛittidīpikā, a philosophical dissertation on the meaning and use of words, by *Śrīkṛishṇa Bhaṭṭa*, son of *Raghunātha Bhaṭṭa*, who was the son of *Govardhana*, from the *Maunin kula*. In Aufrecht's Cat. Cat., p. 198, the author is called *Jayakṛishṇa Maunin*. For a fuller account of the contents of this work, see Rāj. Mitra's Not., vi., p. 53, no. 2027.

It begins:

> ध्यात्वा व्यासं गुरुं नत्वा माधवेन्द्रं सरस्वतीम् ।
> मौनी(*r.* ०नि)श्रीकृष्णभट्टेन तन्यते वृत्तिदीपिका ॥ १ ॥

इह सकलजनाभिलषितमोक्षमुख्योपायात्मतत्त्वज्ञानस्य तत्त्व-मस्यादिमहावाक्यार्थबोधजन्यत्वाच्छाब्दबोधे च वृत्तिग्रहजन्योप-स्थितेर्हेतुत्वाद्वृत्तिर्निरूप्यते सा च त्रिविधा शक्तिर्लक्षणा व्यञ्जना च ।

Colophon : इति श्रीमन्मौनिकुलतिलकायमानगोवर्द्धन-भट्टात्मजरघुनाथभट्टसुतश्रीकृष्णभट्टविरचिता वृत्तिदीपिका समाप्ता ॥ [GAIKAWAR.]

2441.

578. Foll. 86; size $10\frac{3}{4}$ in. by 4 in.; fair Devanāgarī writing of 1793 A.D., by three different hands; ten lines in a page.

Sarvadarśanasaṃgraha, by *Mādhavācārya*. See Hall's Index, p. 161, no. ccciv. It was published in the Bibl. Indica, 1859, and translated into English by Cowell and Gough in the *Pandit*.

It begins :

> नित्यज्ञानाश्रयं वंदे निःश्रेयसनिधिं शिवं ।
> येनैव जातं ब्रह्मादि तेनैवेदं सचातृकं(*r.* सकतृकं) ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2442.

2678a. Foll. 14; 8vo. size, 8 in. by 6 in.; good small, modern Telugu writing; 26–32 lines in a page.

Sarvasiddhāntasaṃgraha, an elementary review of the philosophical systems (wrongly) ascribed to *Śaṅkarācārya*.

It begins:

वादिभिर्दर्शनैः सर्वैर्दृश्यते यस्त्वनेकवत् ।
वेदान्तवेद्यं तं रुद्रमेकरूपमुपास्महे ॥ १ ॥

अङ्गोपाङ्गोपवेदाः स्युर्वेदस्यैवोपकारकाः ।
धर्मार्थकाममोक्षाणामाश्रयस्य चतुर्दश ॥ २ ॥

वेदाङ्गानि षडेतानि शिक्षा व्याकरणं तथा ।
निरुक्तं ज्योतिषं कल्पश्छन्दोविचितिरित्यपि ॥ ३ ॥

मीमांसा न्यायशास्त्रं च पुराणं स्मृतिरित्यपि ।
चत्वार्येतान्युपाङ्गानि बहिरङ्गानि तानि वै ॥ ४ ॥

आयुर्वेदो ऽर्थवेदश्च धनुर्वेदस्तथैव च ।
गान्धर्ववेद इत्येवमुपवेदाश्चतुर्विधाः ॥ ५ ॥

शिक्षा शिक्षयति व्यक्तं वेदोच्चारणलक्षणं ।
व्यक्ति(*r.* वक्ति) व्याकरणं तस्य संहितापदलक्षणं ॥ ६ ॥

वक्ति तस्य निरुक्तं तु पदनिर्वचनं स्फुटं ।
ज्योतिःशास्त्रं वदत्यत्र कालं वैदिककर्मणां ॥ ७ ॥

क्रमं कर्मप्रयोगाणां कल्पस्तत्र प्रचक्षते(!) ।
मन्त्राक्षराणां संख्योक्ता छन्दोविचितिभिस्तथा ॥ ८ ॥ °

25 *ślokas* of introduction. Then follows the account of the several systems, viz.—

1. *Lokāyatikapaksha*:

लोकायतिकपक्षे तु तत्त्वं भूतचतुष्टयं ।
पृथिव्यापस्तथा तेजो वायुरित्येव नापरः ॥

प्रत्यक्षगम्यमेवास्ति नास्त्यदृष्टमदृष्टतः ।
अदृष्टवादिभिश्चापि नादृष्टं दृष्टमुच्यते ॥ ° 15 *ślokas.*

2. *Ārhatapaksha*:

लोकायतिकपक्षो ऽयमाक्षेप्यः सर्ववादिनां ।
स्वपक्षेणाक्षिपत्येव तत्पक्षं क्षपणो ऽधुना ॥

अग्नेरौष्ण्यमपां शैत्यं कोकिले मधुरस्वरः ।
इत्याद्येकप्रकारः स्यात् स्वभावो नापरः क्वचित् ॥ °
[16 *ślokas.*

3. *Mādhyamikapaksha*, 17 *ślokas*; 4. *Yogācāryapaksha*, 9 *ślokas*; *Sautrāntikamatam*, 7 *ślokas*; 5. *Bauddhapaksha*, 37 *ślokas*; 6. *Vaiśeshikapaksha*, 40 *ślokas*; 7. *Nayyāyikapaksha* (*r. Naiyāy°*), 44 *ślokas*; 8. *Prābhākarapaksha*, 13 *ślokas*; 9. *Bhāṭṭapaksha*, 40 *ślokas*; 10. *Kapilavāsudevapaksha*, 40 *ślokas*; 11. *Patañjalipaksha*, 68 *ślokas*; 12. *Vedavyāsoktabhāratapaksha*, 64 *ślokas*; 13. *Vedāntapaksha*, 104 *ślokas*. It ends:

उक्तो ऽवधूतमार्गश्च कृष्णेनैवोद्धवं प्रति ।
श्रीभागवतसंज्ञे तु पुराणे दृश्यते हि सः ॥
सर्वदर्शनसिद्धान्तान् वेदान्तोक्तानिमान्क्रमात् ।
श्रुत्वार्थवित्सु संक्षिप्तांस्तत्त्ववित्पण्डितो भवेत् ॥

इति श्रीशंकराचार्यविरचिते सर्वसिद्धान्तसंग्रहे वेदान्तपक्ष एवायं यस्मिन्पक्षाः प्रतिष्ठिताः । सर्वसिद्धान्तसंग्रहः समाप्तः ॥

[MACK. COLL.]

2443.

1341. Foll. 114; size 12 in. by 4½ in.; foll. 1–84 eleven lines, foll. 85–114 twelve lines in a page; fair modern writing.

Khaṇḍanakhaṇḍakhādya, a critical treatise on the different philosophical systems, in four *paricchedas*, by *Śrīharsha*.

See Hall's Index, p. 160, no. ccciii.; Aufrecht's Oxford Cat., p. 246, no. 620. It begins: अविकल्पविषय एकः °

The first chapter, or *pramāṇatadābhāsakhaṇḍanam*, ends fol. 73*b*; the second, or *nigrahānirukti*, fol. 80*a*; the third, or *sarvanāmārthānirukti*, fol. 81*b*.

Colophon at the end: इति श्रीहर्षकृतानिर्वचनीयसर्वस्वे खण्डनखाद्ये(*sic!*) संकीर्णपरिच्छेदः समाप्तः ॥

The *Khaṇḍanakhaṇḍakhādya* has been printed at Calcutta in Saṃvat 1905, with *Śaṅkara Miśra's vyākhyā*, and an *upavṛitti* by *Mohana Lāla* at Kāśī in Saṃvat 1944, = 1888 A.D. (from the *Pandit*, N.S., vol. vi.–xiii.).

[H. T. COLEBROOKE.]

2444, 2445.

60. Foll. 301; size 10¼ in. by 4¼ in.; eight lines in a page. Large fair writing.

61. Foll. 299 (paged ३०२–६१५); size 10¾ in. by 4¼ in. Foll. 1–250 eight lines (in the same writing as vol. i.), foll. 251–299 ten lines in a page. This last portion is in a modern handwriting.

Khaṇḍanakhaṇḍakhādyaṭīkā, a commentary on the *Khaṇḍanakhaṇḍakhādya*, incomplete and without any title. All leaves bear the marginal mark खं० टी०, in the last modern portion खं० टी०. It is neither *Śaṅkara Miśra's* nor *Vardhamāna's* commentary.

It begins:

यो विश्वो कारवाच्यः(*r.* विश्वाकार०) सकलविषयभुक्
[भ्रान्तितत्कारणाभ्यां
बद्धः संस्कारमात्रप्रविरचिततनुस्तैजसश्चेतुवाच्यः
[(*r.* ०श्चैत्यवाच्यः?) ।
प्राज्ञो ज्ञानैकबद्धः सुरनरसकलानन्दभुङ्गाक्षरेष्व(?)
वाक्यार्थो यस्तुरीयो विगलितसकलः सो ऽहमेवास्मि
[भूमा ॥ १ ॥

After seven more couplets in this style the commentary begins:

ग्रन्थारम्भे शिष्टाचारपरं पराप्राप्तकर्त्तव्यभावं(*r.* ०भावं ?) परदेवतास्तुतिनमस्कारलक्षणं मङ्गलं विधातुमधिकारिप्रयोजन-संबन्धाभिधेयप्रतिपादनाय चाह सविकल्पेति ॥

There are several leaves wanting after fol. 62 in vol. ii.

[H. T. COLEBROOKE.]

2446.

957c. Foll. 28; size 10¼ in. by 4 in.; good clear Devanāgarī writing of 1750 A.D., nine lines in a page.

Vidvanmodataraṅgiṇī, a metrical review of philosophical and religious systems, in eight *taraṅgas*, by *Rāmadeva Ciraṃjīva*, son of *Rāghavendra*, and grandson of *Kāśīnātha*.

Beg. तमोगुणविनाशिनी सकलकालमुद्योतिनी०

Printed at Calcutta in 1872.

Cf. Weber's Berl. Cat., no. 543; Aufrecht's Cat. Bodl., no. 629. [H. T. COLEBROOKE.]

2447.

56c. Foll. 31; size 10¼ in. by 5¼ in.; legibly written, in Devanāgarī, about 1700 A.D., ten lines in a page.

The same work, *taraṅgas* i.-vii.

[H. T. COLEBROOKE.]

2448.

2374. Foll. 97; size 10⅛ in. by 4⅞ in. good clear Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Śāstrasiddhāntaleśasaṃgraha, a dissertation, in four chapters, on the tenets of the different schools of the *Vedānta*, by *Appayya Dīkshita*, son of *Raṅgarāja Dīkshita*.

See Hall's Index, p. 153, no. cclxxiii.; Weber's Berlin Cat., p. 184, no. 632; Rāj. Mitra's Notices, vol. iv., p. 91, no. 1496, and p. 147, no. 1573.

It begins:

अधिगतभिदापूर्वाचार्यानुपेत्य सहस्रधा
सरिदिव महीभेदान्संप्राप्य शौरिपदोद्गता ।
जयति भगवत्पादश्रीमन्मुखाम्बुजनिर्गता
जननहरिणी सूक्तिर्ब्रह्माद्वयैकपरायणा ॥ १ ॥
प्राचीनैर्व्यवहारसिद्धविषयेष्वात्मैक्यसिद्धौ परं
सन्नह्यद्भिरनादरात्सरणयो नानाविधा दर्शिताः ।
तन्मूलानिह संग्रहेण कतिचित्सिद्धान्तभेदान्धियः
शुद्ध्यै संकलयामि तातचरणव्याख्यावचःख्यापितान् ॥२॥
तेषूपपादनापेक्षान्पक्षान्प्रायो यथामति ।
युक्त्योपपादयन्नेव लिखाम्यनतिविस्तरं ॥ ३ ॥

तत्र तावदात्मा वा(च)रे द्रष्टव्य इत्यधीतसांगस्वाध्यायस्य०

It ends:

चिद्व्रह्मुरोर्विहितविश्वजिदध्वरस्य
श्रीसर्वतोमुखमहाव्रतयाजिसूनोः ।

श्रीरंगराजमखिनः श्रितचंद्रमौलिर्
अस्त्यप्प (r. अप्पय्य*)दीक्षित इति प्रथितस्तनूजः ॥
तंत्राण्यधीत्य सकलानि सतातपाद-
व्याख्यानकौशलकलाविशदीकृतानि ।
आस्थाय मूलमनुरुध्य च संप्रदायं
सिद्धांतलेश(R. M. सिद्धांतभेदलव)संग्रहमित्यकार्षीत् ॥

इति शास्त्रसिद्धांतलेशसंग्रहे चतुर्थः परिच्छेदः संपूर्णो ऽयं ग्रंथः ॥ संवत् १८३२ फाग्वदि सोमवासरान्वितायाममावास्याभिधायां तिथौ मयाश्रितस्वस्वभावसच्चिदानंदघनशिवचरणेन पंडितचिंतामणिना समाप्तीकृतो ऽयं ग्रंथः ॥

The title of the work also appears in the MS. as *Śāstrasiddhāntalavasaṃgraha*.

[H. T. COLEBROOKE.]

2449.

1438. Foll. 134; size 12 in. by 6 in.; fairly good modern Devanāgarī writing; 19–26 lines in a page.

The same work, with a commentary called *Kṛishṇālaṃkāra*, by *Acyutakṛishṇānanda Tīrtha*, disciple of *Svayamprakāśānanda Sarasvatī*, disciple of *Advaitānanda Sarasvatī* (or *Vāṇī*).

See Hall's Index, p. 153, no. cclxxiv.; Rāj. Mitra's Notices, vol. i., p. 35; v., p. 145.

The commentary begins:

वेदवेद्यमुमाकांतं कुमाराभ्यामलंकृतं ।
नंदीशप्रमुखैः सेव्यं प्रणमामीष्टसिद्धये ॥ १ ॥
शंकरं शंकराचार्यं व्यासं नारायणात्मकं ।
सरस्वतीं च ब्रह्माणं प्रणमामि पुनः पुनः ॥ २ ॥
गोविंदेति समाक्रंद्य रक्षां प्राप भयातुरः ।
यं गजः करुणामूर्तिं तं गोविंदं भजे ऽन्वहं ॥ ३ ॥
यो मे विश्वेश्वरक्षेत्रं विश्वेश्वरसमो गुरुः ।
समध्यास्ते स्वयंज्योतिर्वाणीसंज्ञो भजामि तं ॥ ४ ॥
प्रकाशितब्रह्मतत्त्वं प्रकृष्टगुणशालिनं ।
प्रणवस्योपदेष्टारं प्रणमाम्यनिशं गुरुं ॥ ५ ॥ ०
यस्य शिष्यप्रशिष्याद्यैर्व्याप्तेयं सांप्रतं मही ।
सर्वज्ञस्य गुरोस्तस्य चरणौ संश्रये सदा ॥ ७ ॥
गुरोरपि गरीयान्मे यः कलाभिरलंकृतः ।
अद्वैतानंदवाण्याख्यस्तं वंदे शर्मवारिधिं ॥ ८ ॥ ०
श्रीकृष्णचरणद्वंद्वं प्रणिपत्य निबंधनं ।
व्याकुर्वे शास्त्रसिद्धांतलेशसंग्रहसंज्ञितं ॥ १० ॥
आचार्यचरणद्वंद्वस्मृतिर्लेखककूपिणी ।
मां कृत्वा कुरुते व्याख्यां नाहमत्र प्रभुर्यतः ॥ ११ ॥

Colophon: इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमत्स्वयंप्रकाशानंदसरस्वतीदिव्यश्रीचरणारविंदसंलग्नरजोभूतस्याच्युतकृष्णानंदतीर्थस्य कृतौ शास्त्रसिद्धांतलेशसंग्रहव्याख्यायां श्रीकृष्णालंकाराख्यायां श्रीबालमुकुंदानंदतीर्थपादपूज्यशिष्यविश्वनाथतीर्थेन ग्रंथोद्धरणं (the other MSS. omit from श्रीबालमुकुंदानंद०) चतुर्थः परिच्छेदः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2450.

1181. Foll. 111; size $12\frac{7}{8}$ in. by $6\frac{5}{8}$ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; 10–16 lines in a page.

Chapter i. of the same works; incomplete at the end. [H. T. COLEBROOKE.]

2451.

1165b. Foll. 7 (numbered 66–72); size $12\frac{3}{4}$ in. by $6\frac{1}{2}$ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; 19–21 lines in a page.

A fragment of the same works, comprising the concluding portion of the first chapter. It begins slightly before the point where the preceding MS. leaves off, and thus practically completes that part of the works.

[H. T. COLEBROOKE.]

2452.

403. Foll. 122; size $12\frac{1}{2}$ in. by 6 in.; fairly good, modern Devanāgarī writing (the same hand as the two preceding MSS.); 8–20 lines in a page.

Chapters ii.–iv. of the same works.

[H. T. COLEBROOKE.]

* अस्त्यप्प also in the Berlin copy, but अप्पय्य Rāj. Mitra, no. 1573; see also nos. 2211 and 2479 of this Catalogue.

2453.

1103d. Foll. 13 (foll. 61–73 of the vol.); size 12¾ in. by 4¾ in.; fair, but small writing; 19–23 lines in a page.

Vedāntasiddhāntasūktimañjarī, a versification of the contents of the *Siddhāntaleśa*, by *Gaṅgādharendra Sarasvatī Bhikshu*, pupil of *Rāmacandra Sarasvatī*, with the same author's commentary called *Vedāntasiddhāntasūktimañjarīprakāśa*; the text in the middle of every page, the commentary above and beneath it.

See Hall's Index, p. 153, nos. cclxxv. and cclxxvi.; Rāj. Mitra's Notices, ii., p. 3, no. 524.

The text begins:

तरणिशतसवर्णं कर्णघूर्णद्विरेफावलि-
वलितकपोलोद्दामदानाभिरामं ।
गिरिशगिरिसुताभ्यां लालितं नित्यमंके
स्वजनभरणशीलं शीलये विघ्नराजं ॥
श्रीमद्गुरुपदांभोजद्वंद्वमानम्य भक्तितः ।
सिद्धांतलेशसिद्धांतान् कारिकाभिर्निदर्शये ॥

The commentary begins:

तारानाथकलाधरस्त्रिजगतां नाथस्त्रयीविग्रहः
कारुण्यैकनिधिर्विधींद्रमुमुखैर्देवर्षिसिद्धैर्नुतः ।
वामांकस्थितशैलजांकसहितं विघ्नाधिपं लालयन्
सानन्दः शुभदः सदास्तु भगवान्प्रारिप्सितेऽस्मिन् शिवः ॥१॥

विततर(विततत्तर the second copy)दुरवगाहवेदांतशास्त्रार्णवप्रवेशेन बहुविधसिद्धांतरत्नसंकलनासमर्थानां गुरुतरोपायप्रयत्नालसानामनायासेन सर्वसिद्धांतपरिज्ञानलालसानां मुमुक्षुविशेषाणामुपकाराय वेदांतसिद्धांतसूक्तिमंजरीं प्रारिप्समानः प्रत्यूहव्यूहप्रशमनाय प्रथमं सांबशिवस्पृहणीयगुणकदंब(° कदंबं the second copy)हेरंबमनुसंधत्ते तरणिशतसवर्णमिति etc.

The first *paricheda* ends fol. 6*a*, the second fol. 9*b*, the third fol. 12*a*.

The text ends:

श्रुतिकल्पलताकुंजसंजाता सूक्तिमंजरी ।
रम्या राद्धांतरत्नाढ्या रंजयत्वखिलान्बुधान् ॥ २५ ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीरामचंद्रसरस्वतीपूज्यपादशिष्येण गंगाधरेंद्रसरस्वत्याख्यभिक्षुणा विरचिता वेदांतसिद्धांतसूक्तिमंजरी समाप्ता ॥

The commentary ends:

कीर्तिप्रचयगमनादिसिद्धये ग्रंथस्य विशिष्टमूलगुणनामधेयानि दर्शयन्नाशीर्वचनलक्षणं मंगलांतरमाचरति श्रुतिकल्पलतेति स्पष्टार्थं पद्यं ॥ २५ ॥ इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीरामचंद्रसरस्वतीपूज्यशिष्येण गंगाधरेन्द्रसरस्वत्याख्ययतिना विरचिते वेदांतसिद्धांतसूक्तिमंजरीप्रकाशे चतुर्थः परिच्छेदः समाप्तः ॥

Date of the MS.: निधींदुसिद्धिचंद्रे * पौष शुक्ले शनौ निशि तृतीयायां त्रिसंध्ये घट्टे वाराणसीपुरि जिज्ञासुजनसंतुष्ट्यै बुद्धिमान्समलीलिखत् ॥ [H. T. Colebrooke.]

2454.

1597a. Foll. 35; size 9½ in. by 3¾ in.; 8–11 lines in a page; small, clear writing, of the middle of the 18th century.

Vedāntasiddhāntasūktimañjarī, with its explanation, both by *Gaṅgādharendra Sarasvatī Bhikshu*; a second copy, incomplete. The first *paricheda* ends fol. 24, which is fol. २२ of the original numbering. The next leaf contains *ślokas* 8–11 of the second *paricheda*, the beginning and the end of this chapter are wanting. The leaves which contain the third and the fourth *parichedas* were numbered १–१५, but foll. १, ६, ८, ९, ११ are lost.

The explanation of the last *śloka* and the colophon of the *Prakāśa* are wanting.

[H. T. Colebrooke.]

2455.

2098b. Foll. 13; size 10 in. by 3¾ in.; good Devanāgarī writing of 1652 A.D.; 7–9 lines in a page.

Prasthānabheda, a classificatory sketch of orthodox Brāhmanical writings, from a *Vedānta* point of view.

---

* *Siddhi* does not appear in the list of significant words given by Burnell, South-Indian Palæography, p. 58. It is, however, given by L. Rice, Mysore Inscr., p. xxi., as meaning 'eight' (cp. *Sāṃkhyakār.* v. 51, '*siddhayo*' *shṭāu*). This gives the (Saṃvat) year 1819.

It begins: अथ सर्वेषां शास्त्राणां भगवत्येव तात्पर्यं साक्षात्परंपरया चेति समासेन तेषां प्रस्थानभेदो ऽत्रोद्दिश्यते। ०

See A. Weber, Ind. Stud., i., pp. 1 seqq., where the text has been edited from this and the next MSS. It was also printed, with a Bengali translation, at Calcutta, in 1856.

[GAIKAWAR.]

2456.

1568a. Foll. 13; size 10 in. by 4½ in.; good, modern Devanāgarī writing; seven lines in a page.

The same work. [H. T. COLEBROOKE.]

2457.

1435a. Foll. 32; size 12 in. by 4¾ in.; 11 or 12 lines in a page; written in the Bengalī character.

Saṅkhyāprakāśakavyākhyā, the text of *Nandarāma's Saṅkhyāprakāśaka*, with a commentary by *Kāśīrāma*, son of *Bhaṭṭācārya Śiroratna Nyāyālaṃkāra*. The *Saṅkhyāprakāśaka* is an encyclopædic catalogue of philosophical and mythological objects, arranged according to their number.

It begins:

देहवानिव यो भाति शुद्धसत्यात्ममायया।
तनुते नन्दरामस्तं नत्वा सङ्ख्याप्रकाशकम्॥

एकं ब्रह्म॥ द्वावात्मानौ जीवेश्वरौ॥ द्वावनादी प्रकृतिपुरुषौ॥ द्वे प्रकृती परापरे॥ द्वौ पुरुषौ क्षराक्षरौ॥ ० Fol. 4b: त्रय उपाया ध्यानकर्म्मभक्तयः॥ Fol. 7a: चत्वारो ब्राह्मणक्षत्रियविट्शूद्राः॥ Fol. 9a: पञ्च देवता रविगणेशविष्णुशिवदुर्गाः॥ Fol. 9b: पञ्च पुरुषार्थाः धर्म्मार्थकाममोक्षप्रेमभक्तयः॥ Fol. 11a: पञ्च विद्या सांख्ययोगवैराग्यतपोभक्तयः॥ Fol. 11b: पञ्चार्थशास्त्राणि नीतिशास्त्रमश्वशास्त्रं शिल्पशास्त्रं सूपकारशास्त्रं कलाशास्त्रञ्च॥ Fol. 12a: षट् तर्काः न्यायवैशेषिकमीमांसापातञ्जलसांख्यवेदान्ताख्याः॥ Fol. 20a: नव द्रव्याणि पृथिव्यप्तेजोवाय्वाकाशकालदिगात्ममनांसि॥ नव वर्षाणि इलावृतरम्यकहिरण्मयकुरुहरिवर्षकिंपुरुषभारतकेतुमालभद्राश्वनामानि॥ etc.

It ends: प्रकृतिसहितानि चैतानि त्रिंशत्सङ्ख्यानि॥ ब्रह्मसहितान्येतानि एकत्रिंशत्सङ्ख्यानि॥ अन्यापि संख्या बोद्धव्या॥

Kāśīrāma's commentary begins:

रिरक्षिषुर्यो निजधर्म्मसेतून् युगे युगे सत्यमयानि धत्ते।
वपूंषि नानागुणकर्म्मभाञ्जि भूयात् स देवो भवतां विभूत्यै॥
भट्टाचार्य्यशिरोरत्नन्यायालंकारसूनुना।
संख्याप्रकाशकव्याख्या काशीरामेण तन्यते॥

अथ सकलशास्त्राभिधः श्रीमान् नन्दरामतर्कवागीशभट्टाचार्य्यः इदानींतनान् मन्दबुद्धीन् पूर्व्वपण्डितकृतनानाविधतन्त्रग्रन्थाध्ययनासमर्थानवलोक्य परमकारुणिकतया अध्ययनभावनाभ्यां तत्तद्ग्रन्थेभ्यः सारमाकृष्य संख्याकथनमिषेण संख्याप्रकाशकनामकग्रन्थं संक्षिप्तसारं तेषां हितार्थं रचितवान्। अथ एषो ऽपि तेषां नातिसुगमो बभूव अतो यथामति तद्व्याख्याने ममोद्यमः। तत्र तावत् ग्रन्थकृद्ग्रन्थसमाप्तिप्रतिबन्धकीभूतविघ्नसंभावनया तन्नाशार्थं कृतमीश्वरनमस्कारं शिष्यशिक्षार्थमादौ निबन्धनसुचिरतरकालीनविबुधपदावस्थितिहेतुयशसे स्वनामयौगिकग्रन्थनामद्वारा प्रवृत्यङ्गमभिधेयञ्चाह॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2458, 2459.

343, 344. Foll. 1–414 and 415–832 resp.; size 4to., 11½ in. by 9 in.; large modern Devanāgarī writing; 12–18 lines in a page.

Vidyāratnākara, a cyclopædia of Sanskrit Literature and Science, in eighteen chapters; compiled for Colebrooke, by *Dhanapati Sūri*, son of *Rāma Kumāra Datta*.

It begins:

ब्रह्मादिदेवतावृंदवंद्यपादसरोरुहं।
नंदनंदनमानंदकंदं देवं समाश्रये॥ १॥
नुमः श्रीबालगोपालतीर्थान् व्यासमुखान् मुनीन्।
विघ्नहर्तॄन् गणेशादीन् पंडितांश्च विमत्सरान्॥ २॥
आलोक्याखिलतंत्राणि सर्वसंबोधसिद्धये।
वितन्यते यथाज्ञानं विद्यारत्नाकरो मया॥ ३॥
श्रीमज्जेम्सुखप्रणीतविलसत्तीर्थार्थतद्वाङ्ग(? तज्ज्ञान) चित्
तेजस्वित्वसुभाग्यतादिकगुणाधाराधिकारप्रदः।
यो विप्रेष्टकृदस्ति कौलव्रुको गौरांगधीराग्रणीस्
तद्वाक्यात्तकृतिः कृती धनपतिर्ग्रंथं विधत्ते मुदा॥ ४॥

चत्वारो वेदा चत्वार उपवेदाः। षडंगानि चत्वार्युपांगानि

चेत्यष्टादश विद्यास्तत्र। धर्मब्रह्मप्रतिपादकमपौरुषेयं वाक्यं वेदः। स च मंत्रब्राह्मणात्मकः। ऋग्यजुःसामाथर्वसंज्ञैः पादैर्विशिष्टत्वाच्चतुष्पादनंतो यजुः संज्ञस्तं द्वापरे द्वापरे विष्णुर्व्यासरूपमादाय चतुर्धा कुरुते॥ तत्रास्मिन्वैवस्वते मन्वंतरे व्यासक्रमः। प्रथमः स्वयमेव ब्रह्मा। द्वितीयो मनुः०

Chapter i., which concludes with an account of the divisions and recensions of the *Ṛic*, ends fol. 4; ii. treating of the *Yajus*, fol. 6; iii. of the *Sāman*, fol. 7; iv. of the *Atharvan*, fol. 8; v.-vii. *Āyurveda*, *Kāmaśāstram*, *Dhanurveda*, *Gāndharvam*, *Kāvyam*, *Alaṅkāra*, *Nāṭyam*, *Prākṛitavyākaraṇam*, *Svarāḥ*, fol. 154; viii. *Arthaśāstram*, fol. 180*b*; ix. *Śikshā*, fol. 188*b*; x. *Kalpa*, fol. 189; xi. *Vyākaraṇam*, fol. 238; xii. *Niruktam*, fol. 152*b*; xiii. *Chandaḥ*, fol. 300*b*; xiv. *Jyotisham*, fol. 318*b*; xv. *Purāṇāni*, fol. 438*b*; *Bhāratam*, 455*b*; *Rāmāyaṇam*, 458; *Yoga-Vāsishṭham*, fol. 462*b*; xvi. *Nyāya*, fol. 505; *Vaiśeshika*, fol. 520*b*; xvii. *Pūrva-*, 570*b*; *Uttara-Mīmāṃsā*, *Śaṅkarācāryamatam*, fol. 644; *Rāmānujamatam*, 655*b*; *Madhvācārya*, fol. 662*b*; *Vallabhācārya*, 671; *Bauddhamatam*, *Digambara*, *Cārvāka*, fol. 688; xviii. *Dharmaśāstram*, 728*b*; *Tantramatam*, fol. 740; *Śāktamatam*, *Maheśvaramatam*, *Pāśupatamatam*, fol. 752; *Vaishṇava*, *Saura*, *Gāṇeśa*, etc., *Devārcanavidhi*, fol. 758; *Vaiśvadevam*, 764; *Pātraśuddhi*, 768; *Bhakshyābhakshyavidhi*, 770*b*; *Śayanavidhi*, etc., *Āhnikavidhi*, 771*b*; *Tithinirṇaya*, fol. 785*b*; *Kapilamatam*, *Nirīśvarasāṅkhyam*, fol. 801*b*; *Seśvara-Yogaśāstram*.

The work is of little use.

It ends (fol. 830*b*): इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यबालगोपालतीर्थश्रीपादशिष्यदत्तवंशावतंसरामकुमारसूनुधनपतिसूरिविरचिते विद्यारत्नाकराख्ये निबंधे ऽष्टादशस्तरंगः १८॥

Then follows an *anukramaṇikā*.

[H. T. COLEBROOKE.]

---

6. *Rāmānuja's Viśishṭādvaita.*

2460.

567. Foll. 248; size 12⅜ in. by 4½ in.; eleven lines in a page; writing middling.

Śārīrakamīmāṃsābhāshya or *Śrībhāshya*, a commentary on the *Vedāntasūtra*, by *Rāmānuja*, who followed the *Brahmasūtravṛitti* of *Bodhāyana*.

See Hall's Index, p. 92, no. xxiii. It was printed, together with *Sudarśana Ācārya's* commentary, at Madras in 1868 (4°. Telugu char.); and is being published again in the Bibl. Ind. Another edition, by *Rāma Miśra Śāstrī*, was begun in vol. vii., New Series, of the *Pandit*; a reprint from the *Pandit*, containing the first *pāda* of the first *adhyāya*, appeared in 1889 (vol. i.). For a legendary *Rāmānujacaritra* see Rāj. Mitra, Notices, v., p. 9, no. 1731. The chief date of his life is the erection of an image of *Nārāyaṇa* on the *Yādava Hill* in the Śaka year 1012. For an account of his system see Bhandarkar, Report, 1883-84, pp. 68-74; Vienna I.O.C., Ar. S., p. 100.

Rāmānuja's Bhāshya begins:

अखिलभुवनजन्मस्थेमभङ्गादिलीले
विनतविविधभूतव्रातरक्षैकदीक्षे।
श्रुतिशिरसि विदीप्ते ब्रह्मणि श्रीनिवासे
भवतु मम परस्मिन् शेमुषी भक्तिरूपा॥

पाराशर्यवचःसुधामुपनिषद्दुग्धाब्धिमध्योद्धृतां
संसाराग्निविदीपनव्यपगतप्राणात्मसंजीविनीम्।
पूर्वाचार्यसुरक्षितां बहुमतिव्याघातदूरस्थिताम्
आनीतां तु निजाक्षरैस्सुमनसो भौमा(:) पिबन्त्वन्वहम्॥

भगवद्बोधायनकृतां विस्तीर्णां ब्रह्मसूत्रवृत्तिं पूर्वाचार्याः संचिक्षिपुस्तन्मतानुसारेण सूत्राक्षराणि व्याख्यास्यन्ते। ओं॥ अथातो ब्रह्मजिज्ञासा।

The first *adhyāya* ends fol. 126b, the second fol. 186a, the third fol. 232b.

Fol. 219 is a leaf from another copy.

The copy was transcribed in संवत् १८२८.

[H. T. Colebrooke.]

2461, 2462.

3262, 3263. Foll. 215 and 183; size 11¾ in. by 5½ in.; good modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Śārīrakamīmāṃsābhāshya, or *Śrībhāshya*, by *Rāmānujācārya*.

Vol. i. contains *pāda* 1; vol. ii. *pādas* 2-4 (of foll. 82, 70 and 31 resp.).

2463.

7. Foll. 396; size 13¾ in. by 4¼ in.; seven lines in a page; beautifully written.

Mīmāṃsābhāshya, an incomplete copy of *Rāmānuja's* commentary, the fourth *adhyāya* being wanting.

The first *adhyāya* ends fol. 225*b*, the second fol. 317*a*, the third fol. 396*b*.

[J. R. Ballantyne.]

2464.

3274. Foll. 81; size 10½ in. by 5⅛ in.; 19 or 20 lines in a page; good modern writing.

Śārīrakamīmāṃsābhāshya, an incomplete copy of *Rāmānuja's* commentary, containing the second (ends fol. 35), third (ends fol. 67) and fourth *adhyāyas*.

[A. C. Burnell.]

2465.

2797. Foll. 46 (the leaves are put in the wrong way; one page of each leaf is left blank, every two leaves, as the original numbering shows, being intended to be pasted together; there is a double numbering in Sanskrit figures, one running from ३ to २४, the other, probably the original one, from २७ to ४८); size 11 in. by 4¼ in.; 11–14 lines in a page; good old writing, of the sixteenth century.

Śrībhāshyavivṛiti, a fragment of a short commentary on the *Śrībhāshya*. The beginning is lost. The second page, being 27*a* of the original numbering, contains *sūtra* 24 (ज्योतिश्चर॰) of the first *pāda* of the first *adhyāya*. This first *pāda* ends fol. 31*a* of the original numbering: इति श्रीभाष्यविवृतौ प्रथमः पादः ॥ The second *pāda* begins: सर्वत्र=नैतद्युक्तं। वाक्यभेदो ऽपौरुषेये न दोषः (सर्वत्र is the beginning of the first *sūtra* of the second *pāda*). The last page contains the end of the third *pāda* of the first *adhyāya*.

[Coll. of Fort William.]

2466.

332a. Foll. 89; size 12¼ in. by 4½ in.; eleven lines in a page.

Vedāntadīpa, an exposition of the *Vedānta* according to the *Brahmasūtras*, by *Rāmānuja*. See Hall's Index, p. 95, no. xxxvi., Aufrecht's Oxford Cat., p. 221*b*, no. 536, Rāj. Mitra's Notices, ix., p. 221, no. 3141.

It begins:

श्रियः कांतोऽनंतो वरगुणगणैकास्पदवपुर्
हताशेषाऽवद्यः परमखपदो वाङ्मनसयोः ।
स्वभूमिर्भूमिर्यो नतजनदृशामादिपुरुषो
मनस्तत्पादाब्जे परिचरणसक्तं भवतु मे ॥ १ ॥

प्रणम्य शिरसाचार्यान् तदादिष्टेन वर्त्मना ।
ब्रह्मसूत्रपदात(:)स्यवेदांतार्थः प्रकाश्यते ॥ २ ॥

अत्रेयं वेदविदां प्रक्रिया अचिद्वस्तुनः स्वरूपतः स्वभावतश्चात्यंतविलक्षणस्तदात्मभूतश्चेतनः etc.

The first *pāda* ends fol. 28*a*, the second fol. 48*b*, the third fol. 77*b*.

Colophon: इति श्रीभगवद्रामानुजाचार्यविरचिते वेदांतदीपे चतुर्थस्याध्यायस्य चतुर्थः पादः समाप्तो ऽध्यायः ॥

Date: संवत् १८५० समैनाम कार्त्तिक । वदि १३ वारमुकर etc.

[H. T. Colebrooke.]

2467.

1779. Foll. 28; size 12¾ in. by 4 in.; excellent, modern Devanāgarī writing; European paper (water-mark 1859); five lines in a page.

Vedāntatattvasāra, by *Rāmānuja*.

It begins: श्रीमते रामानुजाय नमः॥ सदेव सौम्येदमग्र आसीदेकमेवाद्वितीयं ब्रह्मेत्यत्राद्वितीयशब्देन सजातीयादिभेदशून्याङ्गीकारे कथं तादृशस्य जगद्व्यापारः । मायाङ्गीकारेणेति चेत् किं तदानीं निर्विशेषज्ञानमात्रस्वरूपं ब्रह्म माया तिष्ठतीति जानाति न वा । जानाति चेत् ज्ञानमात्रस्य कथं ज्ञातृत्वं । न जानाति चेत् अज्ञात्वा कथमङ्गीकरोति । अपि च यत्किंचिच्छक्तियोगो मायाङ्गीकारानंतरमभ्युपेयते भवद्भिः। तत्पूर्वं मायाङ्गीकारानुगुणशक्त्यभ्युपगमे निर्विशेषत्वहानिः किं च तदानीं किं मायाविलक्षणं ब्रह्म उतावैलक्षण्येन मायात्मकं । यदि विलक्षणं वस्तुतः परिच्छेदादनंतत्वं ब्रह्मणो न स्यात् अथ मायात्मकं तर्ह्यङ्गीकारवचनं निरर्थकं ॥ ०

It ends:

सगुणो निर्गुणो विष्णुर्ज्ञानगम्यो ह्यसौ स्मृतः ।
न हि तस्य गुणाः सर्वे सर्वैर्मुनिगणैरपि ।
वक्तुं शक्या वियुक्तस्य सत्त्वाद्यैरखिलैर्गुणैः ॥

एष आत्मा अपहतपाप्मा परास्य शक्तिर्विविधैव श्रूयते तत्त्वं नारायणः पर इत्यादिश्रुतिः स्मृतिः नारायणस्यैव परतत्त्वं दिव्यकल्याणगुणयोगेन सगुणत्वं प्राकृतहेयगुणराहित्येन निर्गुणत्वमिति विषयभेदवर्णनेन एकस्यैवावगमात् ब्रह्मद्वैविध्यं दुर्वचनं इति दिक् ॥ इति श्रीरामानुजाचार्यविरचितं वेदांततत्त्वसारं संपूर्णम् ॥ शुभमस्तु ॥

The first few pages contain interlineary renderings by Ballantyne's hand.

This work is different from the *Vedāntasāra* described by Rāj. Mitra, Notices, ix., p. 222, no. 3142.

[J. R. Ballantyne.]

2468.

3264. Foll. 16; size 11⅞ in. by 5⅝ in.; good modern Devanāgarī writing; eleven lines in a page.

Vedāntatattvasāra, by *Rāmānujācārya*; a second copy.

2469.

2011b. Foll. 10; size 8½ in. by 4⅝ in.; 12–14 lines in a page; indifferent writing.

Tattvamuktāvalī Māyāvādaśatadūshaṇī, a refutation of the *advaita* theory, in a hundred and twenty verses, by *Gauḍa Pūrṇānanda Kavicakravartin*.

See Hall's Index, p. 160, no. ccci. The *Tattvamuktāvalī* is quoted in the *Rāmānujadarśana* of the *Sarvadarśanasaṃgraha*, p. 51 (Bibl. Ind.), cp. Aufrecht's Oxford Cat., p. 247*a*.

It begins:

अनु(ग)तजनपालः क्रूरभूपालपालस्
तरुणतरतमालश्यामलो नन्दबालः ।
बहुकिरणविशालः सर्वशक्तिप्रवालः
स जयति धृतमालः पुण्डुकोद्भासिभालः ॥ १ ॥

पौराणिकोऽयं स्वमतानुसारि
प्रातः पुराणं पठति प्रकामम् ।
शृणोति भक्तः प्रणिधानपूर्वं
ग्रन्थार्थतात्पर्यनिविष्टचेताः ॥ २ ॥

जीवात्मनोरैक्यमतं विहाय भेदं
तयोः स्थापयति स्म युक्त्या ।
श्रुतिं स्मृतिं तत्र बहुप्रमाणं
कृत्वानुमानं बहुधा तनोति ॥ ३ ॥

जीवो ऽयं ब्रह्मणो भिन्नः परिच्छिन्नो यतः सदा ।
इत्यादिबहुधा ज्ञेया अनुमानेषु हेतवः ॥ ४ ॥

The copy is dated: शके १७३२ प्रमोदे ज्येष्ठसिताष्टम्यां भानौ समाप्तिमगमत् ।

[J. Taylor.]

7. *Madhvācārya's Dvaitavidyā.*

2470.

539b. Foll. 18; size 9⅝ in. by 3½ in.; seven lines in a page.

Krishṇāmṛitamahārṇava, a poem of 235 *ślokas* in praise of *Krishṇa*, by *Ānandatīrtha*, disciple of *Śuddhānanda*.

Ānandatīrtha is also called *Ānandagiri*, *Ānandajñāna* (for other variations of this name see Aufrecht's Cat. Cat., p. 46), and *Madhva*. His name before initiation was *Vāsudevācārya*. He died in the Śaka year 1119. Other particulars, a sketch of his system, and the Succession list of the High-priests of the *Mādhva* Sect, will be found in Bhandarkar's Report, 1882–83, pp. 16–19, and 202–208. Commentaries by *Ānandagiri*, on works of *Śaṅkara*, have been already noticed in nos. 2279, 2301.

It begins:

श्रीवेदव्यासाय नमः ॥ श्रीहनुमद्भीममध्वेभ्यो नमः ॥

अर्चितः संस्मृतो ध्यातः कीर्तितः कथित(:) स्तुतः ।
यो ददात्यमृतत्वं हि स मां रक्षतु केशवः ॥ १ ॥

तापत्रये चासंतप्तं यदेतदखिलं जगत् ।
वक्ष्यामि शांतये तस्य कृष्णामृतमहार्णवं ॥ २ ॥

ते नराः पशवो लोके किं तेषां जीवनै(r. ०ने) फलं ।
यैर्न लब्धा हरेर्दीक्षा नार्चितो वा जनार्दनः ॥ ३ ॥

The end is (cp. no. 2478):

यस्य श्रीण्युदितानि वेदवचने रूपाणि दिव्यान्यलं
बट् तद्दर्शितमित्थमेव निहितं देवस्य भर्गो महत् ।
वायो रामवचोनयं प्रथमकं पक्षो द्वितीयं वपुर्
मध्वो यत्तु तृतीयमेतदमुना ग्रंथः कृतः केशवे ॥ २३३ ॥

श्रीमदानंदतीर्थार्यसहस्रकिरणोदिता ।
गोनति(? r. गोमती) सततं सेव्या गीर्वाणो (? ०णी)
[सिद्धिदा भवेत् ॥ २३४ ॥

यः सर्वगुणसंपूर्णः सर्वदोषविवर्जितः ।
प्रीयतां प्रीत एवालं विष्णुर्मे परमसुहृत् ॥ २३५ ॥

इति श्रीमदानंदतीर्थभगवत्पादाचार्यवर्योदाहृताः कृष्णामृतमहार्णवः समाप्तः ॥ श्रीहनुमद्भीममध्वांतर्गतश्रीरामकृष्णवेदव्यासात्मकश्रीहयग्रीवश्रीलक्ष्मीनृसिंह ॥ श्रीवेंकटकृष्णार्पणमस्तु ॥

यादृशी(!) पुस्तकं दृष्ट्वा०
यदक्ष(रं) करभष(r. ०भ्रष्टं) मात्र(!)हीनं तु यद्भवेत् ।
तत्सर्वं क्षम्यतां देव नारायण नमोऽस्तु ते ॥

बदरीनारायणार्पणमस्तु आर्यावर्तैकदेशे = रौ द्रि सं० पुष्यकृष्णे त्रयोदश्यां इंदुवासरे ॥ श्रीविष्णुपूजास्तु ॥

[H. T. Colebrooke.]

2471.

1935. Foll. 167; size 10½ in. by 4 in.; 11–14 lines in a page; clear old writing, of the 17th century.

Tattvaprakāśikā, a commentary on *Ānandatīrtha's Brahmasūtrabhāshya*, by *Jayatīrtha Bhikshu*, disciple of *Akshobhyatīrtha*, the first and the second *adhyāyas*. *Jayatīrtha* was the sixth in the list of the high-priests of the *Mādhva* sect; he died in the Śaka year 1190, see Bhandarkar's Report, 1882–83, p. 203.

The commentary begins: श्रीवेदव्यासाय नमः ॥ श्रीमदानंदतीर्थभगवत्पादाचार्येभ्यो नमः ॥ निर्विघ्नमस्तु ॥

शुद्धानंदो(? दौघ)संविद्युतिबलबहलौदार्यवीर्यादिदेहं
चिंतासंतापलेपोद्भवमृतिमुखराशेषदोषातिदूरं ।
सद्भिर्वैराग्यभक्तिश्रुतिमतिनियतध्यानजज्ञानयोगाद्
गम्यं वंदे मुकुंदाभिधममलमलं ब्रह्मवेदांतवेद्यं ॥ १ ॥

In the next verses some words are illegible, the writing being partly obliterated on the right side of the page. The 4th verse begins:

श्रीमध्वसंसेवनलब्धशुद्धविद्यासुधांभोनिधयो ... ॥ ४ ॥

श्रीमद्रमारमणसन्निरिपादसं(गं)
व्याख्याननिनाददलिताखिलदुष्टदर्पं ।
दुर्वादिवारणविदारणदक्षदीक्षम्
अक्षोभ्यतीर्थमृगराजमहं नमामि ॥ ५ ॥

अथ तत्कृपया ब्रह्मसूत्रभाष्यं यथामति ।
व्याकुर्वे श्रीमदानंदतीर्थार्यमुखनिःसृतं ॥ ६ ॥

गंगासंगेन नैर्मल्यं रथ्याम्भिर्लभ्यते यथा ।
वाचो विशुद्धिमुद्दश्यं संगम्यते . . . . ॥ ७ ॥

अथाविद्यापटलपिहितनयनैरन्यैरन्यथा व्याख्यातानि ब्रह्मसूत्राणि यथाव(द् व्या)चिख्यासुर्भगवानाचार्यवर्यः प्रारिप्सितभाष्यस्य कैवल्याद्यखिलफलसाधनतासिद्ध्यर्थं निरतनाय(*r.* निरंतराय?)परिसमाप्त्याद्यर्थं च नारायणनमस्कारं ग्रथयति ॥ ग्रंथारंभं च प्रतिजानीते । नारायणमिति ॥

The first *adhyāya* ends fol. 71*a*.

Colophon : इति श्रीमदानंदतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचितस्य श्रीमद्ब्रह्मसूत्रभाष्यस्य टीकायां जयतीर्थभिक्षुविरचितायां तत्त्वप्रकाशिकायां द्वितीयाध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥

[Dr. J. Taylor.]

2472.

1662. Foll. 69; size $8\frac{1}{2}$ in. by $3\frac{3}{4}$ in.; 8–10 lines in a page; fair writing, of the first half of the 17th century.

Tattvoddyotavivaraṇa, a commentary on *Ānandatīrtha's* (i.e. *Madhva's*) *Tattvoddyota*, by *Jayatīrtha Bhikshu*. The *Tattvoddyota* is a treatise on *Brahman*, soul and world, against the *māyā-vādins* and *śūnya-vādins*.

The *vivaraṇa* begins :

विश्वोत्पत्तिरिति ध्वंसकारणं रमणं श्रियः ।
अभिवंद्य यथाबोधं तत्त्वोद्योतं विवृण्महे ॥ १ ॥

इहाविद्यातिमिरनिरंतरे संसारकांतारे परिखिन्नानामल्पास्थिरसुखखद्योतिकासु द्योतमानास्वपि मनःप्रसादमनासादयतामधिकारिणामनंतानंदनिदानस्य परमपुरुषतत्त्वोद्योतस्य सिद्धये समीहमानो भगवानाचार्यसूर्योंतरायविधुरोऽपि निरंतरायप्रारिप्सितपरिसमाप्त्यादेरंगमिष्टदेवताभिपूजनं शिष्यान् ग्राहयितुं प्रकरणादौ निबध्नाति ॥

सर्वत्राखिलसच्छक्तिः स्वतंत्रोऽशेषदर्शनः ।
नित्यातादृशचिच्चेत्यचेतनेशो नो रमापतिः ॥ १ ॥

This *śloka* is the introductory verse of the *mūla*. The final *śloka* of the *mūla*, written by the author himself, is :

सत्यचिच्चेत्यपतये मुक्तामुक्तोत्तमाय ते ।
नमो नारायणार्येद्द्वंदितपदद्वयं(*sic!*) ॥

चिच्चेत्यर्यतृतोपपादनं सत्येति । मुक्तामुक्तोत्तमायेति च । आर्येत्यादि तु नारायणस्यैव नम्यत्वोपपादनार्थमिहाशेषमतिमंगलं ॥

But *Ānandatīrtha* allowed some *ślokas* composed by his pupils to be added to his work. See the story, fol. 67*b*, l. 6 : इतः परं भगवदाचार्यशिष्यप्रणीताः श्लोकाः । इयमत्र कथा कथयति । पुंडरीकवनाभिधानेन मायिना सह भगवत आचार्यस्य कथाप्रवृत्तौ सत्यां सभ्यसभापतिप्राश्निकेषु मीलितेषु आचार्यदर्शनमात्रेण भीतः प्रतिवादी तूष्णीं बभूव । तदाचार्येण तस्याकर्ण्यत: सतः मायामतनिकृंतनोप(न्या)सोऽयं निर्मितः । तच्छ्रवणेनात्यंतसंत्रस्तहृदयोऽसावपलायत । तदा त्वाचार्यशिष्याः प्रतिवादिभयंकरं भगवंतमाचार्यं तदभीष्टदेवतां नृसिंहं चोपश्लोकयां बभूवुः । ते च श्लोका अविच्छिन्नप्रवृत्तये शिष्यैरर्पितेन भगवता प्रकरणांते निवेशिताः । अत एव ते जाह्नवीजलानुगतयामुनोदकवत्प्रमाकरणांतर्गता इव । अना(*r.* अनेक)कर्तृकत्वान्न तेषामन्योन्यसंगतिः ।

आनंदतीर्थपुंसिंहो मायावादिदितेःसुतान्* ।
विदार्य युक्तिनखरैरप्रतीतोऽभिभासते ॥

पलायध्वं पलायध्वं त्वरया मायिदानवाः ।
सर्वज्ञहरिरायाति तर्कागमदरारिधृत्† ॥

द्रवत द्रवताशु मायिनः प्रविशध्वमतंद्रिता गुहाः ।
कमलारमणांघ्रिराश्रयः समुदेत्यखिलज्ञभास्करः† ॥

नृहरिः सकलनामकः(!) समुपैति हि मायिदानवान् ।
प्रपलायनमत्र तत्क्षमं त्वरया वा(*sic!*) वसतिर्गुहासु च†॥

जयत्यानंदतीर्थेष्टदेवता नरकेसरी ।
विपाटिताज्ञानतमःकपाटागुरुहुंकृतः† ॥

जयत्यमितपौरुषः स्वजनतेष्टचिंतामणिः ।
अजेशमुखवंदितो गुणगणार्णवः श्रीपतिः ॥

जनता जनसमूहः । इष्टसिद्धौ चिंतामणिरिष्टे चिंतामणिः ॥

सर्वज्ञः सन्मुनींद्रोत्त(:) सन्मनःपंकजालयः ।
अजितो जयति श्रीशो रमाबाहुलताश्रयः ॥

रमाबाहुलतयोराश्रयो रमाबाहुलताश्रयः ॥

---

* The commentator says : मायावादिदितेःसुतानिति षष्ठ्या आक्रोश (*Pā.* vi. 3, 21) इत्यलुक् ।

† No explanation of this passage is given in the commentary.

श्रीमदानंदतीर्थीय हृदयांभोजमंदिरः ।
कमलाश्लेषरसिकः प्रीयतां नः परः पुमान् ॥

इति श्रीमदानंदतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचिततत्त्वोद्योतविवरणं जयतीर्थभिक्षुणा विरचितं समाप्तं ॥

कृष्णे भाद्रपदे मासि पंचम्यां भृगुवासरे ।
गिरिणा पुस्तकमिदं लिखितं रामतुष्टये ॥ १ ॥

कष्टेन पुस्तकमिदं लिखितमेवास्तु सतां ।
सज्जनैरवलोक्याथ यत्नेन परिपालयेत् ॥

॥ विरोधकृतसंवत्सरे ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2473.

1725b. Foll. 19; size 8 in. by 3½ in.; fair Devanāgarī writing of c. 1750 A.D.; nine lines in a page.

Prapañcamithyātvānumānakhaṇḍana-vivaraṇa, a commentary, by *Jayatīrtha Bhikshu,* on *Ānandatīrtha's Prapañcamithyātvānumānakhaṇḍana,* the text of which is also given. It begins:

नत्वा विश्वोदयस्थेमलयहेतुं पतिं श्रियः ।
कुर्मः प्रपंचमिथ्यात्वमानखंडनपीचकां (? r. पीठिकां) ॥

जन्माद्यस्य यत इति सूत्रेण जगदुदयादिनिमित्तकारणत्वं परस्य ब्रह्मणो लक्षणमभिहितं । न च जगत्सत्यतामंतरेण तद्वास्तवं संभवति । सापि न परोदीरितप्रपंचमिथ्यात्वप्रमाणस्याभासताव्युत्पादनेन विनोपपद्यत इति तदर्थमिदं प्रकरणमारभते भगवानाचार्यः । ननु कथं स्वपक्षसाधनेन विना निर्णयः । सत्यं । तथापि शास्त्रार्थैकदेशसंबंधित्वात्प्रकरणस्य न दोषः । विज्ञायते च कालातीतव्युत्पादनेन स्वपक्षसाधनप्रकारोऽपि अविगीतशिष्टाचारपारंपरादिप्राप्तं प्रारिप्सितपरिसमाप्त्यादिप्रयोजनं किमपि मंगलाचरणं प्रकरणादौ कस्मादाचार्यो नानुष्ठितवानिति चेत् । कथमेतदवगतं । अनुपलंभादिति चेत् । न । तात्कालिकस्य अधुनोपलब्धुमशक्यत्वात् । ग्रंथे निवेशनाभावस्तावत्प्रत्यक्ष इति चेत् । किमतः । न हि ग्रंथे निवेशनमेव तदनुष्ठानं । नापि तद्व्याप्तं । कायकवाक्चित्तानामनेकेषां भावात् । ग्रंथांतरनिवेशनादेव शिष्या अवगमिष्यंति । अत एव न तदनुष्ठाने संदेहोऽपीति । तत्र तावन्मायावादिनोदितं प्रपंचमिथ्यात्वानुमानमनुवदति । विमतं मिथ्या दृश्यत्वात् । यदित्थं तत्तथा यथा संप्रतिपन्नं । सर्वं मिथ्येत्युक्ते ब्रह्मणि प्रमाणाभावः । शुक्तिरजतादौ सिद्धार्थता च स्यादिति विमतमित्युक्तं ।०

It ends:

तद्वचनमुदाहरणं प्रसिद्धमेवेति ।
यत्प्रसादाद्यत्प्रीत्यैवेदं प्रकरणं ॥

कृतं तमेवाचार्योऽन्ते स्तुतिप्रणामाभ्यां प्रीणयति ।

यो दृश्यते सदानंदनित्यव्यक्तिचिदात्मना ।
निर्दोषाखिलकल्याणगुणं वंदे रमापतिं ॥

दृश्यत इत्यनेन दृश्यते त्वया बुद्ध्येत्यादिश्रुतिं सूचयति । तेन यदुक्तमात्मनोऽपि दृश्यत्वादिति तदुपपादितं च भवति ।०--।

उत्पत्तिस्थितिभंगं विश्वं यस्मात्प्रपद्यते पुरुषात् ।
स जगति जगदंतर्यामी मम रमानाथः ॥

इति श्रीमदानंदतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचितप्रपंचमिथ्यात्वानुमानखंडनविवरणं जयतीर्थभिक्षुविरचितं समाप्तं ॥

For the text of the original treatise see Burnell, Tanjore MSS., p. 105*a*.

[H. T. COLEBROOKE.]

2474.

1932. Foll. 44; size 9½ in. by 4 in.; careless, modern Devanāgarī writing; 9 or 10 lines in a page.

Dvaitasiddhi, or *Dvaitavidyā,* a treatise on the dualistic doctrine of the *Vedānta,* by *Nirmalācārya,* pupil of *Śrīnivāsa.*

It begins:

निःसीमसुंदरं पूर्णं शक्तिपूर्वगुणाकरं ।
ध्येयं ब्रह्मभवादीनां गोपवेषं हरिं भजे ॥ १ ॥

द्वैताद्वैतमते सम्यग् ज्ञात्वा नत्वा गुरोः पदं ।
प्रकाश्यते द्वैतविद्या ऽद्वैतसिद्धांतकृंतनी ॥ २ ॥

नन्वेतदयुक्तं । द्विविधं हि वेदांतवाक्यं । एकं पदार्थनिष्ठं । यथा सत्यं ज्ञानमनंतं ब्रह्म योऽयं विज्ञानमयः प्राणेषु हृद्यंतर्ज्योतिरित्यादि तत्त्वं पदार्थपरमपरं ऐक्यरूपवाक्यार्थनिष्ठं ॥ यथा तत्त्वमसीत्यादि । द्वयमप्यखंडार्थनिष्ठं । ब्रह्मविदाप्नोति परमित्यादौ किं तद्ब्रह्म कोऽयमात्मा कोऽहमस्मीति प्रस्तुतस्वरूपमात्रजिज्ञासायां सत्यादिवाक्यप्रवृत्तेर्विशिष्टार्थत्वे प्रामाण्यानिर्वाहात् ।०

It ends:

सर्वत्र चतुरध्याय्यां श्रीमध्वमतमीक्ष्यतां ।
चिंत्यतां श्रीपतेः पादयुगलं तम्मुदाप्यतां ॥

सम्यङ्मनः समाधाय तात्पर्येणावलोक्यतां ।
निर्मलाचार्यरचना वचनार्थविदा मुदा ॥

इति श्रीमच्छ्रीनिवासाचार्यवर्यशिष्यनिर्मलाचार्यकृता द्वैतसिद्धिः समाप्ता ॥ [DR. JOHN TAYLOR.]

2475.

1669. Foll. 81; size 9 in. by 3⅝ in.; indifferent modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Paratattva-prakāśikā, an exposition of the *Vedānta* system according to the views of *Ānandatīrtha*, by *Vijayīndra*, pupil of *Surendra*. See Hall's Index, p. 113, no. cxiii.

It begins:

क्रोधोदग्रच्छटाग्रैः शिथिलितविगलत्तारकाहारहारी
नक्षत्रस्वच्छमुक्तावचलित[⏑⏑]विच्छत्रसच्छायकायः ।
रक्षोवक्षोविनिर्यत्क्षतजनिपुसृणालेपजातावलेपः
सो ऽव्यान्नो व्याजसिंहो मिलितजयरमो वीरशृंगारधारी ॥ १ ॥

कल्याणगुणपूर्णाय वल्लभाय श्रियः सदा ।
श्रीमध्वदेशिकेशाय श्रीनृसिंहाय ते नमः ॥ २ ॥ ° ५ ॥

मूको ऽपि वाक्पतीन्द्रो जायते यदनुग्रहात् ।
श्रीसुरेंद्रगुरोस्तस्य पादौ नत्वा गिरं भवे ॥ ६ ॥

विजयींद्रयतींद्रेण विद्वदानंददायिनी ।
तन्यते तत्त्वविद्रीत्या परतत्त्वप्रकाशिका ॥ ७ ॥

इह नित्यनिर्दोषतयामकशिष्टैः(!) स्वीकृतप्रमाणभावेषु सदेव सौम्ये°

It ends: भयसमाधेयत्वादुपेक्षित इति सर्वमनवद्यमिति सिद्धांतसंक्षेप इति ॥

सुरेंद्रमुनिशिष्येण विजयींद्राख्यभिक्षुणा ।
नृसिंहप्रीतये ऽकारि परतत्त्वप्रकाशिका ॥

ये मीमांसकमुद्रया श्रुतिशिरस्तात्पर्यभूमिः परं
तत्त्वं श्रीहरिरेव नान्यदिति तन्निश्चेतुमुद्युंजते ।
तत्तत्त्वे दृढभक्तिसंपदमितः प्राप्तु च तैरन्वहं
सव्योऽयं विजयींद्रसंयमिवचोगुरुः (r.° ग्रंथः ?) सुधास्वादिमा ॥ २ ॥

इति श्रीपरतत्त्वप्रकाशिका समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.

2476.

2022. Foll. 93; size 9¼ in. by 3¾ in.; indifferent, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Tarkatāṇḍava, a treatise on the dualistic *Vedānta* theory, by *Vyāsayati*, pupil of *Brahmaṇyatīrtha*, the *Anumānaparicceheda*. *Vyāsayati* died in 1339, see Aufrecht, Cat. Cat., p. 619.

It begins: एवं तन्मुख्ये ज्ञानशब्दयोरिति अनुप्रमाणेषु वेदरूपः शब्दः प्रमाणमित्युक्तत्वात्तदनुग्राहकमनुमानमुच्यते ॥ निर्दोषोपपत्तिरनुमा । उपपत्तिर्व्याप्यं । निर्दोषत्वेन विशेषणासिद्धादावतिव्याप्तिः । उक्तं हि पद्धतौ । उपपत्तिर्लिंगं व्याप्यमिति पर्याया इति । °

परोक्तव्याप्तिलक्षणभंगः fol. 11*a*; खंडनोक्तव्याप्तिनिश्चयानुपपत्तिभंगः fol. 16*a*; प्रमेयत्वाभिधेयत्वयोर्व्याप्तिग्रहे खंडनोक्तसार्वज्ञ्यप्रसंगभंगः fol. 18*b*; परोक्तपक्षलक्षणभंगः fol. 21*a*; उदयनाद्युक्तोपाधिलक्षणभंगः fol. 26*a*; मण्युक्तोपाधिलक्षणभंगः fol. 30*b*; तार्किकोक्ततृतीयज्ञाननियमभंगः fol. 34*a*; प्राभाकरोक्तज्ञानद्वयहेतुत्वभंगः fol. 37*b*; मण्युक्तपरामर्शप्रक्रियाभंगः fol. 38*b*; व्यापकत्वपरामर्शस्यानुमितिहेतुत्वभंगः fol. 39*a*; केवलव्यतिरेकिभंगः fol. 53*b*; अत एव विष्णुतत्त्वनिर्णयटीकायां° fol. 56*a*; पंचावयवादिनियमभंगः fol. 60*b*; अप्रसिद्धविशेषणत्वस्य दोषत्वभंगः fol. 73*a*; व्यधिकरणासिद्धे दोषत्वभंगः fol. 75*a*; गौतमोक्तहेत्वाभासपंचत्वभंगः fol. 79*a*; मण्युक्तहेत्वाभाससंकरभंगः fol. 86*b*; मणिकंठोक्तहेत्वाभाससंकरभंगः fol. 90*b*; लीलावत्युक्तहेत्वाभासचातुर्विध्यभंगः fol. 92*a*; भासर्वज्ञोक्तहेत्वाभाससाप्तविध्यभंगः fol. 92*b*.

It ends: एतदेवाभिप्रेत्योक्तं प्रमाणलक्षणे । असिद्धिरव्याप्तिरिति हेतुविरोध इति ॥ सामान्येन परोक्तहेत्वाभासनियमभंगः ॥ — — ॥ इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्याणां श्रीमद्ब्रह्मण्यतीर्थपूज्यपादानां शिष्येण व्यासयतिना विरचिते तर्कतांडवे ऽनुमानपरिच्छेदः ॥ [DR. J. TAYLOR.]

2477.

539c. Foll. 30; size 9⅝ in. by 3¾ in.; 10–14 lines in a page; clumsy writing of the beginning of the 19th century.

Tattvasāra, a *paurāṇik* poem on *srishṭi* and *mukti* of beings, in 12 *adhyāyas*, by a follower of *Madhva*. Foll. 4*b*, 25*b*, and in the last colophon, it has the epithet, "*Sūta-Śaunaka-saṃvāda.*"

It begins:

अस्मद्गुरुगदेहस्थभारतीगतवायुगं ।
सीताधवमहं वंदे रामं मेऽभीष्टदायकं ॥ १ ॥
नैमिषे निमिषक्षेत्रे ऋषयः शौनकादयः ।
दीक्षीता(!) वैष्णवे यज्ञे सूतं पप्रच्छुरादरात् ॥ २ ॥
ऋषय ऊचुः ।
सूत सूतमहाभाग वद नो वदतां वर ।
व्यासप्रसादा(त्) सर्वं हि त्वं नु जानासि तत्त्वतः ॥
नारायणो योगनिद्रां कृत्वोद्बुद्धः परः पुमान् ।
एतदारभ्य पद्माख्यब्रह्मा सृष्टिं समापयत् ॥ ३ ॥
इत्येतदंतं वाक्येषु पुराणानां क्वचित् क्वचित् ।
नानाविधतया प्रोक्तं तत्तात्पर्यं वदस्व नः ॥ ४ ॥
सर्वं विचार्य निर्णीय व्यासानुग्रहतः सदा ।
निद्राप्रकारं कथय विष्णवादीनां तु सर्वशः ॥ ५ ॥
एतदन्य(च्च) वक्तव्यं यदवश्यं प्रतीयते ।
तत्सर्वं चैव वद नः सूत शुश्रूषवो वयं ॥ ६ ॥
इत्युक्तः कथयामास व्यासशिष्यो हि सर्ववित् ।
सूतः समस्तजीवनिद्रैव विष्णुनिद्रेति कीर्तीता(!) ॥ ७ ॥
रमानिद्रा तु सा ज्ञेया जगद्व्यापारवर्जनात् ।
हरेरत्यंतसामीप्यात् या च सेवा प्रकीर्त्तिता ॥ ८ ॥
प्राप्तव्यानंदविरमात् कृप्तानंदस्य भोजनं ।
स्वबिंबरूपध्यानं तु हरिपूजादिवर्जनं ॥ ९ ॥
हरिगर्भप्रवेशेन मुक्तनिद्रा प्रकीर्त्तिता ।
तृणजीवान् समारभ्य ह्या गंधर्वांस्तु मानुपान् ॥ १० ॥
मुक्तियोग्या निरंशास्तु प्रतीकालंबनाः स्मृताः ।
तेषां स्वबिंबं ध्याने तु स्थूलदेहहृदब्जगं ॥ ११ ॥

It ends:

ध्यानप्रकारः कथितः मनोनिर्मलताप्रदः ।
इत्येतत् कथितं सर्वं यद्यत्पृष्टं भवद्भिर्वै ॥ ५० ॥
न वक्तव्यं तु सर्वेषां पुरतो मानिनां क्वचित् ।
न नास्तिकाय क्रू(रा)य नाभक्ताय शठाय च ॥ ५१ ॥
अविज्ञातस्वरूपाय न च पंडितमानिने ।
वक्तव्यं भक्तियुक्ताय चिरंज्ञातस्वरूपिणे ॥ ५२ ॥
आस्तिकायानहंकारकारिणे प्रीतये हरिं ।
एतच्छ्रुत्वा तु मुनयो हर्षनिर्भरमानसाः ॥ ५३ ॥
शशंसुस्साधुवादैस्तु सूतं पौराणिकोत्तमं ॥ ५४ ॥
इति श्रीतत्त्वसारो ऽयं प्रीत्यै माधवमध्वयोः ।
भूयात् सतां सुसुखदः मनोवाक्संस्थितः सदा ॥ ५५ ॥
अस्मद्गुरुगदेवस्थभारतीगतवायुगः ।
सीताधवस्तनेनाह्वा(?)रामो मे प्रीयतां सदा ॥ ५६ ॥

इति श्रीतत्त्वसारे सूतशौनकसंवादे द्वादशोऽध्यायः ॥

[H. T. Colebrooke.]

2478.

603b. Foll. 30; size $9\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{1}{2}$ in.; careless Devanāgarī handwriting of about the beginning of the 17th century; 11 or 12 lines in a page.

Vāyustutistotra, a hymn in praise of *Ānandatīrtha* treated as an incarnation of *Vāyu* (*Vishṇu*), by *Trivikramācārya*; with a commentary by *Vedāṅgatīrthabhikshu.*

The commentary begins:

निर्घौनोनोस्तविद्यौघं(?) भक्तं भक्तौघको हरिः ।
निघ्नो निरस्तदोषाणां भग्नभूतेशकार्मुकः ॥ १ ॥
चिदानंदतनुं वंदे सदा पद्मालयान्वितं ।
वंदावदं(?) च सूत्राणां पदा मितजगत्त्रयं ॥ २ ॥ ॰ ४ ॥
व्याख्यानच्छद्मना मुख्यप्राणसद्गुणचिंतनां ।
करोम्यालोच्य पूर्वेषां व्याख्यानं बुद्धिशुद्धये ॥ ५ ॥
अस्य वायुस्तुतेर्गूढभावार्थाया यथामति ।
वेदाप्त(*r.* वेदाङ्ग)यतिना व्याख्या क्रियते ऽन्वयवात्मना
[(? वायवात्मना) ॥ ६ ॥

इह हि पूर्वापरदाक्षिणोत्तराशाध्वनिनिर्गलकीर्तिस्तत्त्वप्रदीपिकाकर्ता सकलकविकुलशिरोमणिः सकलाचार्यवर्यो भगवान् त्रिविक्रमाचार्यः प्रधान(*r.* ॰नं)वायोरवतारत्रयं तत्प्रयोजनज्ञाननानेन(!) सज्जीवाननुजीवयितुं वायुस्तुतिं चिकीर्षुश्चिकीर्षित-ग्रंथपरिसमाप्त्यादिप्रयोजनसाधकं आशीर्नमस्क्रिया वस्तुनिर्देशो वापि तन्मुखमित्याशीराद्यन्यत(म)प्रबंधस्य॰ मंगलमादावंगीकरोति । श्रीमद्विष्णवंघ्रीति ॥

The text begins:

श्रीमद्विष्णवंघ्रिनिष्ठातिगुणगुरुतमश्रीमदानंदतीर्थ-
त्रैलोक्याचार्यपादोज्ज्वलजलजलसत्पांसवो ऽस्मान्पुनंतु।
वाचां यत्र प्रणेत्री त्रिभुवनमहिता शारदा शारदे तु
ज्योत्स्नाभद्रस्मितश्रीधवलितककुभा प्रेमभारं बभार॥१॥

There are forty-one stanzas, the commentary on which ends fol. 27*a*: इति श्रीमत्कविकुलतिलक-श्रीमत्त्रिविक्रमाचार्यविरचितस्य वायुस्तुतिस्तोत्रस्य टीकायां श्री-मद्वेदांगतीर्थभिक्षुविरचितायां समाप्तं ॥

Then follow thirteen more couplets on *Vishṇu*, with a commentary; tho first couplet being (cp. p. 797*a*):

यस्य त्रीण्युदितानि वेदवचने रूपाणि दिव्यान्यलं
षट्षड्दर्शितपौष्यमेव(?) निहितं देवस्य भर्गो महत्।
वायो रामवचोनयं प्रथमकं पक्षो द्वितीयं वपुर्
मध्वो यत्तु तृतीयमेतदमुना ग्रंथः कृतः केशवे ॥ १ ॥

[H. T. Colebrooke.]

2479.

1103a. Foll. 17; size 12¾ in. by 4¾ in.; sixteen lines in a page; writing indifferent, about the end of the 18th century.

Madhvavidhvaṃsana, a commentary on the *Madhvamukhabhaṅga*, by *Appayya Dīkshita*, son of *Raṅgarāja Adhvarivara*, who also wrote the text. See Hall's Index, p. 114, no. cxv. *Appayya Dīkshita's* work is a refutation of *Madhva's* wrong interpretation of the *Vedānta*. It seems to be divided into five sections, the first of which is wanting here. The MS. begins with a discussion of the second *sūtra* of the *Vedānta* system (जन्माद्यस्य यत इति); the first words being: जन्मादिसूत्रे परकीयमिदमधिकरणं यदुक्तं तद्विजिज्ञासस्व तद्ब्रह्मेति विचारविधिवाक्ये ब्रह्मपदेन जीवविलक्षणस्य ब्रह्मणो विचार्यस्य समर्पणात्तद्विषयमिदं शास्त्रमिति तन्न घटते।

The words of the text are marked with red colour: the first piece of this kind, on the first page, begins तत् ब्रह्मेत्यस्य रूपा, but it bears some number between 30 and 40. Fol. 4*b* ends the second *adhikaraṇa* (see the marginal note in Colebrooke's handwriting), and begins the discussion of the third *sūtra* of the *Vedānta* system (शास्त्रयोनित्वादिति). Fol. 8*b* ends the third *adhikaraṇa*. Here *Appayya Dīkshita* calls his work आनंदतीर्थकृतशास्त्रमुखावमर्द. Fol. 10*b* ends the fourth section; on fol. 15*a* the annihilation of *Madhva* is complete, in the sixtieth *śloka* of the text. The last piece of the text has the number 62, fol. 17*a*.

The end is: अथ स्वनाम ग्रंथनाम च कीर्तयन् प्रकरणसमाप्तिं दर्शयति

विद्वद्गुरोर्विहितविश्वजिदध्वरस्य
श्रीसर्वतोमुखमहाव्रतयाजिसूनोः।
श्रीरंगराजमखिनः श्रितचंद्रगोभिर्
अस्त्यप्पिदीक्षित इति प्रथमस्तनूजः ॥
योऽयं मितपदमकरोत् महितार्थं मध्वशास्त्रमुखभंगं।
प्रीत्यै पुरामरातेः श्रीकामाक्षीसमेतस्य ॥

इति श्रीमद्भरद्वाजकुलजलधिकौस्तुभे श्रीमदद्वैतविद्याचार्यविश्वजिद्याजिश्रीरंगराजाध्वरिवरसूनोरप्पिदीक्षितस्य कृति मध्वमुखभंगव्याख्यानं मध्वविध्वंसनं समाप्तं ॥

[H. T. Colebrooke.]

---

8. *Nimbāditya.*

2480.

164. Foll. 106 (and one *truṭipatra*, 12*); size 12⅛ in. by 4½ in; twelve lines in a page; fair writing.

Śārīrakamīmāṃsābhāshya, a commentary on the *Vedāntasūtra*, by *Bhāskara Ācārya*. This was the original name of *Nimbāditya*, see Wilson, Relig. Sects, vol. i., p. 1; Hall, Index, p. 115. In the colophons of chapters the author is called *bhagavad-Bhāskara*, with the exception of *Adhy.* iv., p. 8 (fol. 102*b*), where he is called *Nimbabhāskara*.

Nimbāditya (*Nimbārka, Niyamānanda*) was a disciple of *Nārada;* and his followers are called *Sanakādi-sampradāyins*, or (popularly) *Nīmāvats;* see also Rāj. Mitra, Notices, iii., p. 184.

It begins:

सनकादिकशिष्याय नारदाय महात्मने ।
नत्वाहं भास्कराचार्य्यैः सूत्रभाष्यं स निर्ममे ॥ १ ॥
जन्मबन्धविनिवृत्तिकारणं ब्रह्मसूत्रमिदमुद्बभौ यतः ।
श्रोतृचित्तकमलैकभास्करं बादरायणमृषिं नमामि तम् ॥ २ ॥
सूत्राभिप्रायसंवृत्त्या स्वाभिप्रायप्रकाशनात् ।
व्याख्यातं यैरिदं शास्त्रं व्याख्येयं तन्निवृत्तये ॥ ३ ॥

अथातो ब्रह्मजिज्ञासा ।

The first *adhyāya* ends fol. 38*a*, the second fol. 66*b*, the third fol. 93*b*.

Date of the copy: संवत् १८२९ पौषशुक्लपंचम्यां चन्द्रे वासरे । [H. T. COLEBROOKE.]

2481.

3273. Foll. 112; size 13 in. by $6\frac{1}{2}$ in.; fourteen lines in a page; good modern writing.

Śārīrakamīmāṃsābhāshya, a second copy of *Bhāskara's* commentary.

It begins जन्मबन्ध०, omitting the preceding couplet.

The colophon is: श्रीमद्विद्वच्चक्रचूडामणिः श्री श्री १०५ श्री श्रीमद् भृंगराचार्याणां पठनार्थं इदं पुस्तकं श्रीवृंदावने दिव्यदेशमध्ये लिपिकृते दासानुदासस्य च दासदासः पुरुषोत्तमरामानुजदास इदं पुस्तकं ॥ समत् १९११ चैत्रशुक्लपक्षे तिथौ ष्टम्या ८ गुरुवासरे पुष्यनक्षत्रे श्रीरस्तु शुभं भूयात् ।

[A. C. BURNELL.]

2482.

1638a. Foll. 27; size $10\frac{1}{4}$ in. by $4\frac{1}{4}$ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Nimbādityabhāshyasya vyākhyānam, glosses on *Nimbāditya's* commentary on the *Vedānta-sūtra.*

It begins: इह खलु तत्त्वज्ञानात्परमः पुरुषार्थो भवतीति श्रुतिस्मृतिपुराणादिसिद्धं । तत्र तत्त्वं श्रीभागवते वदंति तत्त्वविदस्तत्त्वं यज्ज्ञानमद्वयं। ब्रह्मेति परमात्मेति भगवानिति शब्द्यत इति वाक्यात्०

Fol. 4*b*: अथातो ब्रह्मजिज्ञासा ॥ अत्र ब्रह्मशब्देन सगुणं निर्गुणं च । अत एवाग्रे अस्ति०

The second *caraṇa* ends fol. 12*b*, the last *sūtra* commented upon corresponding to i. 2, 29, अभिव्यक्तेरित्याश्मरथ्यः ।; whilst the first *sūtra* of the third *caraṇa* corresponds to i. 3, 19, उत्तराच्चेदाविर्भूतस्वरूपस्तु ।

Adhy. iii. ends fol. 26*b*.

The MS. ends: इति द्रष्टव्यमिति भाष्यं अनेनोभयरूपत्वमुक्तं ॥

इति श्रीनिंबादित्यभाष्येण (!) शारीरकभाष्यस्याविरोधेन व्याख्यानं ॥ वेदांतश्रीमच्छंकराचार्यभाष्यसंगमनम् ॥ पत्र २७ ग्रंथसं० ९५० इति संपूर्णम् ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2483.

3043. Foll. 57; size $11\frac{3}{4}$ in. by $5\frac{1}{4}$ in.; thirteen lines in a page; written in the middle of the 18th century.

Vedāntaratnamañjūshā, a commentary on *Niyamānanda's Daśaślokī*, by *Purushottama Ācārya.* See Hall's Index, p. 114, nos. cxvi. and cxvii. Some of the dates given by Hall, and by Bhandarkar, Report, 1882-83, p. 20, appear in the introduction of the commentary. *Niyamānanda* (or *Nimbārka, Nimbāditya*) was a Tailinga Brahman. He wrote also a work called *Vedāntapārijātasaurabha.* He was the *guru* of *Śrīnivāsa*, who again was the *guru* of *Purushottama. Niyamānanda* is represented as an *avatāra* of *Vishṇu's Disk*, and *Śrīnivāsa* as an *avatāra* of *Vishṇu's Shell.*

The work begins:

यो ब्रह्मेशसुरर्षिवंदितपदो वेदांतवेद्यो हरिस्
तं वंदे मनसा गिरा च शिरसा श्रीश्रीनिवासं गुरुं ।
कंठे यस्य चकास्ति कौस्तुभमणिर्वेदांततत्त्वात्मको
भक्तैः श्रीहृदये शरण्यमगतेः कारुण्यसिंधुं मुदा ॥ १ ॥

इह सकलब्रह्मरुद्रादिकिरीटकोटिवंदितपादपीठेनानंताचिंत्यस्वाभाविकस्वरूपशक्तिवैभवेन ज्ञानबलैश्वर्यवीर्यकारुण्यवात्सल्यदयातितिक्षाद्यनंतकल्याणगुणार्णवेन जगज्जन्मादिहेतुना सर्वश्रुतिशिरोरत्नवेदांतवेद्यचरणेन रमानिवासेन भगवता श्रीवासुदेवेन विष्णुनात्मस्थापितवेदमार्गसंरक्षणाय नियुक्तो निरतिशयात्मप्रिय आत्मशक्त्युपबृंहितानंतशक्तिः स्वहस्ताधारको निजायुधः कोटिसूर्यसमप्रकाशो भगवान् सुदर्शनो ऽवनितलावतीर्णस्तैलिंगद्विजवरात्मना तस्मिन्नेव देशे नियमानंदाभिधो भगवदीयां सनातनीं कलौ नष्टां वेदांतसंततिं प्रवर्त्तयिष्यन् शारीरकमीमांसावाक्यार्थरूपवेदांतपारिजातसौरभाख्यादिग्रंथरचनव्याजेन सर्ववेदांतार्थसंग्रहेण संदर्भयामास । तस्य च विधिप्राप्तोपनयनादिसंस्कृताधीतषडंगश्रुतिजिज्ञासितधर्ममीमांसानिरस्तकर्मफलादि - विषयसंदेहकतत्फलनिर्विण्णभगवद्दिदृक्षालंपटगुरुभक्तिसंपन्नमुमु - क्ष्वधिकारिकत्वेनानंताचिंत्यापरिमितस्वरूपगुणशक्तिवैभवपरब्रह्मभूतश्रीवासुदेवविषयकत्वेन श्रीभगवद्भावापत्तिलक्षणमोक्षप्रयोजनकत्वेनाचिंत्यापारातिगंभीरातिशयत्वमाकलय्य मंदमतीनां सर्वशास्त्रार्थजिज्ञासूनां शिथिलप्रयत्नानां शास्त्रार्थविचारासमर्थानां मुमुक्षूणामुपकारार्थवेदांतरत्नभूतां शास्त्रार्थकामधेनुं दशश्लोकीमपि निर्ममे । तथा च तत्रैवोक्तं स्वयमेव अथाधीतषडंगवेदेन कर्मफलविषयकक्षयाक्षयत्वोभयप्रकारवाक्यजन्यसंशयाविष्टेन तत एव जिज्ञासितधर्ममीमांसानिश्चितकर्मतत्फलविषयकज्ञानवता कर्मब्रह्मज्ञानफलयोः सांतत्वानंतत्वसातिशयत्वनिरतिशयत्वविषयकव्यवसायजातनिर्वेदेन भगवत्प्रसादेप्सुणा(!) तद्दर्शनेच्छालंपटेनाचार्यैकदेवेन गुरुभक्त्यैकहार्देन मुमुक्षुणानंताचिंत्यस्वाभाविकस्वरूपगुणशक्त्यादिभिर्बृहत्तमो यो रमाकांतः पुरुषोत्तमो ब्रह्मशब्दाभिधेयस्तद्विषयका जिज्ञासा सततं संपादनीयेति वाक्येन तथा च शास्त्रं स्वाध्यायो ऽध्येतव्यः (।) स गुरुमेवाभिगच्छेत्समित्पाणिः श्रोत्रियं ब्रह्मनिष्ठं (।) यथेह कर्मचितो लोकः क्षीयते एवमेवामुत्र पुण्यजितो लोकः क्षीयते (।) परीक्ष्य लोकान् कर्मचितान् ब्राह्मणो निर्वेदमायात् नास्त्यकृतः कृतेन (।) जुष्टं यदा पश्यत्यन्यमीशं (।) यदा पश्यः पश्यते रुक्मवर्णं कर्तारमीशं पुरुषं ब्रह्मयोनिं (।) यस्य देवे परा भक्तिर्यथा देवे तथा गुरौ तस्यैव कथिता ह्यर्था(:) प्रकाशंते महात्मनः (।) तमक्रतु(:) पश्यति वीतशोकः धातु(:)प्रसादान्महिमानमात्मनः (।) यमेवैष वृणुते तेन लभ्यः (।) सर्वे वेदा यत्पदमामनंति (।) तं त्वौपनिषदं पुरुषं पृच्छामः (।) नामानि सर्वाणि यमाविशंति शास्त्रयोनित्वात् वेदैश्च सर्वैरहमेव वेद्यः (।) निरंजन(:) परमं साम्यमुपैति तन्महिमानमिति वीतशोकः बहवो ज्ञानतपसा पूता मद्भावमागताः मम साधर्म्यमागता तद्विष्टस्य मोक्षव्यपदेशात् तत्तु समन्वयात् नमामि सर्ववचसां प्रतिष्ठा यत्र शाश्वतीत्यादि भाषितं चेदं वाक्यं श्रीशंखावतारैः श्रीनिवासाचार्यचरणैः उक्तं च विश्वाचार्यचरणैः

> शंखावतारः पुरुषोत्तमस्य
> यस्य ध्वनिशास्त्रमचिंत्यशक्तिः ।
> यत्स्पर्शमात्रात् ध्रुव आप्तकामस्
> तं श्रीनिवासं शरणं प्रपद्ये ॥

इति तस्याश्च मिताक्षरैः कोष्ठचतुष्टयात्मका वेदांतरत्नमंजूषाख्या मितव्याख्या यथामति विधीयते तत्र प्रथमे पदार्थे रत्नसंग्रहः द्वितीये संप्रदायनिर्णयपूर्वकतत्प्रामवाक्यार्थरत्नसंग्रहः तृतीये साधनकदंबरत्नसंग्रहः चतुर्थे पूर्वोक्तशास्त्रार्थस्मरणपूर्वफलरत्नसंग्रहः इति विवेकः ॥

The first section ends fol. 29*a*: इति श्रीभगवत्पुरुषोत्तमाचार्यविरचितायां वेदांतरत्नमंजूषायां सिद्धांतरत्नविवृतौ पदार्थसंग्रहाधारो नाम प्रथमा कोष्ठिका ॥

The second section ends fol. 36*a*: °वाक्यार्थसंग्रहाधारो नाम द्वितीया कोष्ठिका समाप्ता ॥

The third section ends fol. 50*b*: °साधनसंग्रहाधारो नाम तृतीया कोष्ठिका ॥

The end is:

> मंदानामुपकाराय तुष्टये तत्त्वदर्शिनां ।
> श्रीकृष्णप्रीतयेऽयं मे कृतो वेदांतसंग्रहः ॥ १ ॥
> प्रसीदतु रमाकांतो गोपीजनमनोहरः ।
> करोतु जगतां श्रेयो मंगलायतनो हरिः ॥ २ ॥
> यः श्रीनिवासो ऽखिलवेदगेयो
> न यत्स्वरूपं प्रविशं(f)त तर्काः ।
> यो ध्यानयोगेन विशुद्धसत्त्वैर्
> दृष्टो मुकुंदो ह्युपयामि सं(*r.* तं) गुरुं ॥ ३ ॥

हरिः ओं तत्सदिति श्रीपुरुषोत्तमाचार्यविरचितायां वेदांतरत्नमंजूषायां सिद्धांतरत्नविवृतौ फलादिरत्नसंग्रहः कोष्ठस्तुरीयः समाप्तोऽयं ग्रंथः ॥

[Dr. J. R. Ballantyne.]

2484.

3100. Foll. 31; size 9½ in. by 5 in.; modern Devanāgarī writing; thirteen lines in a page.

Laghu-Vedāntaratnamañjūshā, an abridgment of the preceding commentary.

It begins:

वरेण्यं ब्रह्माद्यैर्विविधविबुधैर्भ्रमतिभ्रं
सुवेद्यं वेदान्तैर्भवविटपिबीजं यदुपतेः ।
शरण्यं सर्वेषां चरणकमलं नौमि सततं
सदा वृंदारण्ये पशुपपशुवृंदानुगमनं ॥ १ ॥
नत्वाचार्यपादाब्जं स्मृत्वा कृष्णपदाम्बुजं ।
लघुमंजूषिका टीका दशश्लोक्याः करोम्यहं ॥ २ ॥
मंजूषैवात्र संक्षेपाल्लिखिता यत्र कुत्रचित् ।
चिलक्षणं च बालानां सुखबोधो यतो भवेत् ॥ ३ ॥
इह खलु॰

Colophon: इति श्रीलघुमंजूषायां फलरत्नसंग्रहाधारो नाम चतुर्थकोष्ठिका समाप्ता ॥

[J. R. Ballantyne.]

2485.

3056. Foll. 22; size 11¼ in. by 4 in.; 9 to 11 lines in a page; fair writing.

Daśaślokībhāshya, called *Siddhāntapushpāñjali*, a commentary on *Nimbārka's Daśaślokī*, by *Harivyāsa Deva*. *Nimbārka's* parents were *Jagannātha* and *Sarasvatī*. He composed the *Daśaślokī* for his pupil *Śrīnivāsa*. See Hall's Index, p. 114, no. cxvi. and p. 115, no. cxix.

Also the text of the ten *ślokas* is given.

The commentary begins:

विद्युद्भासा मेघवर्णो गुणाब्धि-
र्दोषैर्हीनश्छिन्नो ऽनन्तशक्तिः ।
वेदैर्वेद्यः सर्वगो विश्वहेतुः
श्रीमान् कृष्णः पातु सर्वेश्वरो ऽस्मान् ॥ १ ॥
निम्बार्को दशभिः श्लोकैः
प्रोचो (r. प्रोचे) तत्त्वानि तत्त्ववित् ।
व्याचष्टे तान् हरिव्यासः
संक्षिप्तश्रुतियुक्तिभिः ॥ २ ॥

जगन्नाथाद्भागवताग्रिमात्त सरस्वत्यां तन्वां (r. पत्न्यां) भगवान्निम्बार्को वैशाखशुक्लतृतीयायामाविर्भेवुवः (r. बभूव?) स कदाचिच्छ्रीनिवासेन शिष्येण तत्त्वानि परिपृष्टः सत्यवादी दशभिः श्लोकैस्तान्युवाच दुरधिगमः खलु बहुशास्त्राभ्यासः॰

The first *śloka* of the *Daśaślokī* treats on *jīva* (fol. 2b):

ज्ञानस्वरूपं च हरेरधीनं शरीरसंयोगवियोगयोग्यम् ।
अणुं हि जीवं प्रतिदेहभिन्नं ज्ञातृत्ववन्तं यदनन्तमाहुः ॥ १ ॥

The commentary ends:

ब्रह्म सत्यं जगत्सत्यं सत्यं भेदमपि ब्रुवन् ।
निम्बार्को भगवान्विज्ञैः सत्यवादिनि गद्यते (? r. ॰वादी [निगद्यते) ॥
सिद्धान्तपुष्पाञ्जलिनाम भाष्यं
जातं हरिव्यासमुनेर्मुखास्यात् ।
एतन्मदीयैः परिचिन्त्य धीरैर्
उपासनीयो व्रजराजसूनुः ॥

[J. R. Ballantyne.]

2486.

556a. Foll. 78; size 12½ in. by 5½ in.; fair Devanāgarī writing of A.D. 1776; twelve lines in a page.

Svadharmādhvabodha, an exposition of the tenets and religious practices of the *Vaishṇava* sect of *Nimāvats*. Incomplete. The work seems to consist of two parts (*pañcaka*), the first of which was composed by the founder of the sect, *Nimbāditya* or *Nimbārka*; and the second by *Rāmacandra*.

The MS. contains only the fourth chapter of the first, and the fourth, fifth and sixth chapters of the second, *pañcaka*.

It begins:

श्रीकृष्णपादाब्जवशेषवाहानैतिह्यभूतान्स्वगुरून्प्रणम्य ।
संवर्णयिष्ये तिलकं विविक्तं निंबार्कवाक्येन समाश्रयेण ॥ १ ॥
अथ श्रीमन्निंबादित्यः संचिंतयंल्लोकं हरेः (!) ।
श्रीनिवासं कृपापात्रं निजं त्विदं वचो ऽब्रवीत् ॥ २ ॥
श्रीनिवास तिलकस्य प्रवर्तकं च संभवं ।
शृणु वक्ष्ये सप्रमाणं सर्वथा विश्रमाय ते ॥ ३ ॥
विष्णुचंदननामेदं कृष्णस्य परमधाम्नि (!) ।
कृष्णांगेषु परिलिप्तं तन्नत्यपरितुष्टिदं ॥ ४ ॥ ॰

इति श्रीस्वधर्माध्वबोधे हंसवंशे पुंड्रनिर्देशो नाम चतुर्थो ऽध्यासः ॥ fol. 7b.

The next chapter (? II. 4) begins:

यन्नामबद्धा भवसिंधुपारा
नावो यथा बद्धवितानवन्ताः(?॰वर्तीः) ।
भक्तानुकूलं गुरुकर्णधाराम्
तं वासुदेवं शरणं प्रपद्ये ॥ ॰

इति श्रीस्वधर्माध्वबोधे स्वभूवंशरामचंद्रेण विरचिते नामनिर्देशो नाम चतुर्थो ऽध्यासः ॥

Chapter II. 5 begins fol. 15*a*:

श्रीराधिकाकांतपदारविंदकिंजल्कपीयूषपरागरेणून् ।
संभावयंतः स्वगुरूपदिष्टान्निंबार्कमाचार्यमनुव्रजामः ॥ ॰

This chapter, which might be expected to have concluded the work, ends with three *ślokas*: औदुंबर्युक्तिः* ॥ एवं हि निंबार्क उपादिशच्च ॰ ॥

भावग्रामे विद्यमानो न दृश्यते बहिर्मुखैः ।
निंबादित्यो ॰ ॥

नमस्तस्मै भगवते निंबादित्याय श्रीमते ।
शास्त्रसारोद्धारेण यो मंत्रं विशदीचकार(!) ॥

इति श्रीस्वधर्माध्वबोधे द्वितीयपंचके मंत्रनिर्देशो नाम पंचमो ऽध्यासः ॥

Ch. II. 6 begins fol. 36*a*:

श्रीराधिकाकृष्णपदारविंदयुग्मद्वयं नित्यमहं प्रपद्ये ।
श्रीविग्रहौ सेव्यतमौ ययोर्वै संसेव्य संयांति परानुरागं ॥

It ends:

वंदे श्रीमन्निंबादित्यपदद्वंद्वं सदानतः ।
येन जीवोपकाराय संस्क्रिया विशदीकृता ॥

इति श्रीस्वधर्माध्वबोधे हंसवंशे स्वभूवंश्यरामचंद्रेण विरचिते द्वितीयपंचके श्रीनिवासाचार्यनिंबार्कसंवादे यागनिर्देशो नाम षष्ठो ऽध्यासः समाप्तश्चायं(!) द्वितीयपञ्चकं संवत् १८३३ आश्विन्मासे शिते पक्षे पंचम्यायां गुरुवासरे रामकृष्णदासेन लिखितं काश्यां मध्ये जुगलकेशोरपठनार्थं संपूर्णम् ॥

For a complete MS. of the first *pañcaka*, see Rāj. Mitra, Notices, iii., p. 183.

[H. T. COLEBROOKE.]

* Neither the three *ślokas* that follow, nor the preceding one, are found in the MS. of the *Audumbarī Saṃhitā*.

2487.

556b. Foll. 89; same size; fair Devanāgarī writing of the earlier part of last century; ten lines in a page.

Audumbarī Saṃhitā (*Vratapañcakanirṇaya*), another *Vaishṇava* treatise, of the same sect, by *Audumbara Ṛishi*, disciple of *Nimbārka*.

It begins: श्रीं अथौदुंबरी संहिता लिख्यते ॥

श्रीमंतौ राधिकाकृष्णौ कांक्षितौ प्रणमाम्यहं ।
यावाश्रित्य गदिष्यामि व्रतपंचकनिर्णयं ॥

चतुर्नारदनिंबार्कान्पारंपर्यान् गुरून्निजान् ।
नत्वा तन्मतमादृत्य व्रतपंचकमुच्यते ॥

श्रीनिवासाचार्यवर्यो निंबादित्यमुखांबुजात् ।
नित्यकृत्यं निशम्याद्धा नैमित्तिकं सुपृष्टवान् ॥

नित्यकृत्यमवर्णयो ऽहर्निशिभागपंचके ।
पक्षादिवर्षपर्यंतं नैमित्तिकं वद प्रभो ॥

एवमामंत्रितो हार्दं निंबादित्य उवाच तं ।
श्रीनिवासानुग सम्यक्पृष्टं ते सकलोचितं ॥

संपादयितुमिष्टं ते प्रवक्ष्ये व्रतपंचकं ।
पक्षादिवर्षपर्यंते काले निर्णीयते यतः ।
नैमित्तिकं करणीयं पंचव्रतपरायणैः ॥

एकादशीकृष्णमहोत्सवव्रतं स्वैतिह्यसंस्कारविधिव्रतं तथा ।
अंघ्रिप्रसादव्रतमेकभावतः श्रीराधिकाकृष्णयुगार्चनव्रतं ॥

सत्यांगहृद्वागविहिंसनव्रतं संतो वदंति व्रतपंचकं त्विदं ।
एकादशीकृष्णमहोत्सवव्रतं तत्रैकमाहुश्च समन्वयव्रतं ॥ ॰

This treatise, like the preceding one, has chiefly been compiled from *Purāṇas*.

इति श्रीपरमहंसवैष्णवाचार्यश्रीनिंबार्कभगवत्पूज्यपादशिष्येणौदुंबरर्षिणा कृत एकादशीकृष्णजन्मोत्सवव्रतनिर्णयः ॥ fol. 79.

It ends:

नमो नारायणायादौ कुमाराय ततो नमः ।
नारदाय नमस्तस्माद्गुरवे परमात्मने ॥

दुरितमकृतहंसाकारमाविर्मुकुंदो
हरिरिह निजभक्तिं तानयिष्यत्कुमारान् ।
हृदयविषयसंत्यागे विधाय्यादिशद्यः
प्रथमगुरुमहं तं हंसरूपं प्रपद्ये ॥

यदनुगमनशीला वैष्णवाः संप्रदायाद्
इह च परमहंसाः संज्ञया सूच्यमानाः ।
विशदहृदयतो राधामुकुंदौ भजंते
निजभजननिदानं हंसरूपं भजे तं ॥

शिवविधिकमलास्त्रैगुण्यरीत्यादिशश्वः
प्रलयजननरक्षोभ्य (*r.* °क्षाभ्यः) समग्रार्थकारी ।
सकलगुरुतमं तं कृष्णदेवं सदाद्यं
परमपुरुषमीशं हंसरूपं प्रपद्ये ॥

सगुणविधित उच्चैर्भक्तियोगं स्वहार्दं
सनकवरमुनीनां दिष्टवान्यो मुकुंदः ।
भवभयहरणं तं वासुदेवं गरिष्ठं
सततमरणमद्धा हंसरूपं प्रपद्ये ॥

इमां हंसचतुःश्लोकीं पठतां पापनाशिनीं ।
त्रिसंध्यं यः पठेत्स स्यात्परमहंसवैष्णवः ॥

एवं व्रतपंचकं स्वं श्रीनिवासानुगाय यः ।
आदिष्टवान्नमस्तस्मै निंबादित्याय धीमते ॥

इति श्रीपरमहंसवैष्णवाचार्यश्रीनिंबार्कभगवत्पूज्यपादशिष्य-
णौदुंबरर्षिणा कृतः सत्यांगहृद्धागविहिंमनव्रतनिर्णयः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

9. *Doctrine of Faith* (*Bhakti*).

2488.

8. Foll. 67; size 13¼ in. by 4 in.; European paper; good Devanāgarī writing; five lines in a page.

Śāṇḍilya-sūtra, a century of aphorisms inculcating the doctrine of faith as the sole means of attaining final emancipation; with *Svapneśvara's* commentary, entitled *Śatasūtrīya Bhāshya*.

The authorship of the *sūtras* is wrongly ascribed to *Śāṇḍilya*, probably on the ground that his tenet as to the efficacy of devotional meditation on the Brahman is (apparently approvingly) referred to by the author.

Text and commentary have been edited by J. R. Ballantyne (1861), and translated by Prof. E. B. Cowell (1878), for the Bibliotheca Indica.

This seems to have been Ballantyne's hand-copy from which the edition was prepared; there being numerous interlineary notes and readings, apparently added by himself.

[J. R. BALLANTYNE.]

2489.

2937. Fol. 1; size 10¾ in. by 5½ in.; fair, modern Devanāgarī writing; seventeen lines in a page.

Śāṇḍilya-sūtra, without the commentary.

[J. R. BALLANTYNE.]

2490.

2116b. Fol. 1; size 9¼ in. by 4 in.; indifferent Devanāgarī writing of about A.D. 1650; 21 lines in all.

Pushṭipravāhamaryādāgrantha (or *-bheda*), a treatise, in twenty-five couplets, on the threefold path to faith (*bhakti*), indicated in the title; by *Vallabha Dīkshita*, the founder of the *Vaishṇava* sect of the *Gokulastha-Gosvamins* (*Gosāins*) or *Rudra-sampradāyins*.

It begins:

पुष्टिप्रवाहमर्यादाविशेषेण पृथक् पृथक् ।
जीवदेहक्रियाभेदैः प्रवाहेण फलेन च ॥ १ ॥
वक्ष्यामि सर्वसंदेहा न भविष्यंति यच्छ्रुतेः ।
भक्तिमार्गस्य कथनात्पुष्टिरस्तीति निश्चयः ॥ २ ॥
द्वौ भूतसर्गावित्युक्तेः प्रवाहो ऽपि व्यवस्थितः ।
वेदस्य विद्यमानत्वान्मर्यादा ऽपि व्यवस्थिता ॥ ३ ॥

It ends:

दुर्ज्ञास्ते भगवत्प्रोक्ता ह्यज्ञास्ता ननु ये पुनः ।
प्रवाहे ऽपि समागत्य पुष्टिस्थस्तेन युज्यते ॥ २५ ॥
सो ऽपि तैस्तत्कुले जातः कर्मणा जायते यतः ॥
इति श्रीवल्लभदीक्षितविरचितः पुष्टिप्रवाहमर्यादाग्रंथः समाप्तः ॥

[GAIKAWAR.]

2491.

2126b. Foll. 27; size 9½ in. by 4½ in.; indifferent Devanāgarī handwriting; 8–11 lines in a page.

Pushṭipravāhamaryādāvivaraṇa, a commentary on the preceding treatise, by *Pītāmbara*, son of *Śrī Yadupati*, and pupil of *Vallabha's* son.

It begins:

नमः श्रीवल्लभाचार्यचरणाब्जनखेंदवे ।
पुष्टिप्रवाहमर्यादास्तारका येन शोभिताः ॥ १ ॥
न भेदस्ते कुत्राप्यतिरुचिर किंतु प्रियतया
 विभेदो ऽतः स्वामिन् कृपय मयि दासे ऽतिविधुरे ।
विभेदः केन स्यात्स्वकृतनिजपुष्टेरितरथा
 प्रवाहादेः स्वीयप्रणतचरणप्रापक विभो ॥ २ ॥
श्रीवल्लभसुतचरणांभोरुहमकरंदमत्तमधुपस्य ।
जयति निगूढविसरणिमालया तस्य झंकारः ॥ ३ ॥

इह हि चिद्रूपत्वेन भगवदंशत्वेन तुल्येषु जीवेषु केषांचित्पुरुषोत्तमप्राप्तिः केषांचिदक्षरस्य केषांचित्स्वर्गादेः केषांचिदंधतमसमाश्रूयते इति कुतः फलभेदः कुतो वा स्वभावभेदः कथं वा केषांचित्स्वभावविरुद्धे देहक्रिये इतरेषां च तदनुरूप इत्यादिप्रकारेण मेधाफलविवरणादिग्रंथश्रवणादन्यतश्च संदिहानानां च संदेहवारणाय तदुपायभूतमार्गत्रितयं निरूपयितुं बहूनां भेदज्ञानादेव निवृत्तिं हृदिकृत्य मार्गत्रयभेदनिरूपणं प्रतिजानते ॥ पुष्टीत्यादि । एतन्मार्गत्रयं विशेषेणोत्कर्षादिरूपव्यावर्तकधर्मेण जीवादिभेदैः सर्गपरंपराया अविच्छेदेन फलेन च पृथक् पृथक् भिन्नं भिन्नं यथा स्यात्तथा वक्ष्यामीत्यर्थः ॥ ०

It ends:

इति श्रीवल्लभाचार्यचरणाब्जनखेंदुना ।
शोभितास्तारका यास्ताः स्वबुद्ध्या विशदीकृताः ॥ १ ॥
निपुणं विभाव्य सततं विलसद्-
 रससिंधुचंद्रमुखवागमृतं ।
विकृतं मयास्य कृतमेतदहो
 सरहस्यमस्ति विबुधैकसुखं ॥ २ ॥

श्रीवल्लभनंदनचरणरेणैकतानश्रीयदुपतितनयपीतांबरविरचितं पुष्टिप्रवाहमर्यादाविवरणं समाप्तं ॥ संवत् १७६८ श्रावणसुदि २ सूर्यपुरे जगदीश्वरेण धीरेश्वरात्मजे[न] गोपीपुर मध्यस्थितहरिगोविंददादासगृहे लिखितं ॥

Cf. F. Hall, Index, p. 147, where a *Pushṭipravāhamaryādābhedavivaraṇa* is ascribed to *Vallabhācārya* himself. [GAIKAWAR.]

2492.

2366c. Foll. 3; size 7¼ in. by 4½ in.; indifferent Devanāgarī writing of the early part of last century; thirteen lines in a page.

Pattrāvalambana, a short treatise on the conduct of life, by *Vallabha Dīkshita*.

It begins: श्रीगोपीजनवल्लभाय नमः ॥

लौकिको वैदिकश्चैव व्यवहारो द्विधा मतः ।
लोकसिद्धं पुरस्कृत्य वैदिको बोध्यते यथा ॥ १ ॥
लोके शब्दार्थसंबंधो रूपं तेषां च यादृशं ।
न विवादस्तत्र कार्यो लोकोक्तिश्चित्तथा भवेत् ॥ २ ॥
ब्रह्मवादे निरुक्तिस्तु न वक्तव्यैव कुत्रचित् ।
वस्तुतो ब्रह्म सर्वं हि व्यवहारस्तु लोकतः ॥ ३ ॥
ये धातुशब्दा यत्रार्थे उपदेशे प्रकीर्तिताः ।
तथैवार्थो वेदराशेः कर्तव्यो नान्यथा क्वचित् ॥ ४ ॥ ०

It ends: [partly in prose.

स्थापितो ब्रह्मवादो हि सर्ववेदांतगोचरः ।
काशीपतिस्त्रिलोकेशो महादेवस्तु तुष्यतु ॥
कस्यचित्स्यात संदेहः स मां पृच्छतु सर्वथा ।
न भयं तेन गंतव्यं ब्राह्मणानामियं गतिः ॥ [मयात्र हि ।
डिडिस्तु(? क्रिडि॰ comm.)वादितो द्वारि विश्वेशस्य
विद्वद्भिः सर्वथा श्राव्यं ते हि सन्मार्गरक्षकाः ॥

इति श्रीवल्लभदीक्षितानां पत्रावलंबनं संपूर्णं ॥

See Hall's Index, p. 160.

Vallabhācārya was born in 1478, and died in 1530; see Aufrecht's Cat. Cat., p. 555. [GAIKAWAR.]

2493.

2080c. Foll. 13; size 8⅜ in. by 4 in.; eight lines in a page; large Devanāgarī writing.

Brahmavādārtha, a commentary on *Kṛishṇavallabha's* (i.e. *Vallabhācārya's*) *Pattrāvalambana*, by *Tāpīśa*, his pupil. It begins:

नत्वा शारदपूर्णेन्दुं श्रीकृष्णवल्लभं गुरुम् ।
पत्रावलंबनव्याख्यां तापीशस्तनुते स्फुटम् ॥ १ ॥

सभायां सिंहवद्गर्जेममर्देमततमासुरम् ।
सत्तर्कमुपजीव्यैव सर्वत्र विजयी भव ॥ २ ॥
लौकिको वैदिकश्चैव ०

It ends:

गिरिं विभज्य रचितः पंथाः सुविदुषां प्रियः ।
अप्रसन्नैः प्रसन्नैर्वा भवितव्या न मे क्षतिः ॥

संवत् १७६१ वर्षे चैत्र वदि ११ गुलाबदासवकुरध्येतु लिखितं ।

For some devotional tracts by *Vallabha* and his son *Viṭṭhaleśvara*, see nos. 2515–19.

[GAIKAWAR.]

2494.

2543d. Foll. 7; size 9½ in. by 4 in.; legibly written, in Devanāgarī, c. 1750 A.D.; nine lines in a page.

Viṭṭhaleśasvatantroparilekha, annotations, by *Gopeśvara*, on a treatise by *Viṭṭhaleśa* (son of *Vallabha*), in which *Kṛishṇa* is identified with the Brahman of the Vedāntists.

It begins:

अथ श्रीमत्प्रभुचरणाः फलप्रकरणीयं स्वहार्दमर्थविशेषे शेषमुत्कटभगवद्भाववशात् प्रकटयितुकामाः श्रीमदाचार्यचरणातिशयितवात्सल्यविलासायितस्य तदीयस्यैव रहस्यतमस्यैतदर्थस्य स्फुटीकरणं कदाचित्तदनभिमतं चेदनुचितमिति भावस्वभावादेव संभावयंतः प्रकरणाध्यायार्थं कियतीभिः कारिकाभिर्विशदयंति ॥ प्रसीदंत्विति । ०

It ends: तेन सर्वात्मभावादिनिरूपणस्य नार्थोत्तरप्रसंगकत्वं सर्वं रमणीयं ॥

श्रीवल्लभात्मज(स्म)श्रीविट्ठलेशाङ्घ्रिसेविना ।
गोपेश्वरेण लिखितमास्तामेतन्मुदे सतां ॥ १ ॥

इति श्रीगोपेश्वररचितः श्रीविट्ठलेशस्वतंत्रोपरिलेखः ॥

Cf. Hall's Index, p. 151 (*Svatantralekhana*).

[GAIKAWAR.]

2495.

2366b. Foll. 12; size 9 in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī; fol. 1 by a different hand from the rest (apparently the same as that of the last MS.); nine lines in a page.

Vādakathā, a treatise advocating *Vallabha's* doctrines, by *Gopeśvara*, son of *Kalyāṇarāya*.

It begins:

जयंति श्रीमदाचार्यवाचो ऽर्थामृतवर्षणीः ।
पुमर्थादिगतभ्रांतितापो याभिर्निवारितः ॥

नन्विहानादौ संसारे केचन लोकायतिकास्त्यागभोजने प्रशंसंति । अन्ये तु स्वार्थमैश्वर्यादिकमेव बहु मन्यंते वदंति च ।

नमो ऽस्तु राजवृक्षाय षाड्गुण्यगुरुशाखिने ।
सामादिचारुपुष्पाय त्रिवर्गफलदायिन इति ॥

अपरे पुनः कीर्त्यर्थमेव यतंते वदंति च ।

यावत्कीर्तिर्मनुष्यस्य पुण्यालोकेषु गीयते ।
तावद्वर्षसहस्राणि पुण्यलोके महीयत इति ॥

केचन पुनः कामानेव साधयंति वदंति च । शरीरस्थितिहेतुत्वादाहारसधर्माणो हि कामाः फलभूताश्च धर्मार्थयोरिति । तथेतरे स्मार्ताश्चाचारमाचरंति वदंति च । धर्मादर्थश्च कामश्च स किमर्थं न सेव्यत इति । आचारप्रभवो धर्म इति । ०

The *Padmapurāṇa* is quoted fol. 4*a*.

It ends:

तातस्य नत्वा चरणांबुजं
श्रीकल्याणरायस्य कृपांबुराशेः ।
ब्रह्मस्वरूपे स्वमतानुरूपां
गोपेश्वरो वादकथामकार्षीत् ॥ १ ॥
एतां समेतां सत्तर्कैः स्वसिद्धांतानुसारिणीं ।
कृष्णांतःकरणाः संतो मीमांसंतां मुहुर्मुहुः ॥ २ ॥

इति श्रीमत्प्रचंडपाषंडतमस्कांडविखंडननिजमतपुंडरीकप्रकाशनमार्तंडायमान- श्रीवल्लभाचार्यचरणमहोत्पलमधुव्रतायमानमानसेन स्वसिद्धांतसुधातसुधांबुधिकलानिधिश्रीकल्याणरायांगजनुषा गोपेश्वरेण विरचिता वादकथा समाप्तिमगमत् ॥ ० संवत् १७६० नावर्षे भाद्रपदमासे शुक्लपक्षे षष्ठी रवौ ॥ ० ॥

See Hall, Index, p. 128. [GAIKAWAR.]

2496.

2366a. Fol. 1; size 9½ in. by 4 in.; indifferent Devanāgarī writing of about A.D. 1700; twelve lines in a page.

Nijācārya-cintanaprakāra, a tract, in twenty-two *ślokas*, inculcating reverential meditations on *Kṛishṇa* and on *Vallabhācārya*, by *Dāsānudāsa*.

It begins:

अथ श्रीवल्लभाचार्यध्यानमत्र निरूप्यते ।
निवार्य सर्वसंदेहांस्तत्स्वरूपे कृपाबलात् ॥ १ ॥

व्रजस्त्रीहृदयं कृष्णवियोगभरभावितं ।
व्रजस्त्रियो ऽपि विरहभावप्राप्तिफलास्तथा ॥ २ ॥

नांतर्गृहगता लक्ष्मीस्तद्दशा अपि नैव हि ।
अधिष्ठानं विचिंत्यैवं कृष्णं तत्र विभावयेत् ॥ ३ ॥

भावात्मानं तत्र तापभावमास्यं विचिंतयेत् ।
साकारं को हि कंदर्पलावण्यं कृष्णमूर्तिमत् ॥ ४ ॥

सर्वतः पाणिपादांतमिति गीतावचोबलात् ।
मंतव्यावयवानां हि सर्वेषां कृष्णरूपता ॥ ५ ॥ ० १३ ॥

यथा भगवतो वाक्यं विपरीतरसे पुनः ।
तथा तद्भावसेवायामाचार्याणां वचो ऽमृतं ॥ १४ ॥

तस्माच्छ्रीवल्लभाचार्यप्रभुरेवं हि चिंत्यतां ।
सर्वलीलाकृतिः सर्वलीलाभोगाश्रयः सदा ॥ १५ ॥ ०

It ends:

अस्मद्भाग्यनिधिर्नूनं निजपक्षैकपोषकः ।
अपारकरुणासिंधुर्दैवोद्धृतिपरायणः ॥ २१ ॥

भक्तिमार्गप्रकटनः श्रुतिसंदेहदाहकः ।
एवंविधः सदा श्रीमदाचार्यश्चिंत्यतां हृदि ॥ २२ ॥

इति श्रीमद्दासानुदासविरचितनिजाचार्यचिंतनप्रकारः समाप्तः॥

[Gaikawar.]

2497.

1368a. Foll. 26; size 9¾ in. by 4¾ in.; fair Devanāgarī writing of the latter part of last century; ten lines in a page.

Avatāravādāvalī, a series of polemical essays in defence of incarnation, and the doctrine of non-duality, by *Purushottama Dāsa*, son of *Pītāmbara*, and disciple of *Viṭṭhaleśa* (son of *Vallabhācārya*). Chapters viii., x. and xi.

VIII. *Pratibimbavāda*, begins:

ज्योतिस्तमालनीलं करुणाशीलं मुदा स्तौमि ।
हरति तमो निखुरं यत्प्रतिबिंबं स्वकीयानां ॥

नन्वेतदयुक्तं । प्रतिबिंबपदार्थस्यैवाभावात् । ०

It ends:

श्रीविट्ठलेशकृपया तत्त्वदीपप्रकाशतः ।
प्रतिबिंबं निश्चितवांस्तद्दासः पुरुषोत्तमः ॥

X. *Brāhmaṇatvajātikhaṇḍanavāda*, begins fol. 8a:

यच्छासनानुसारेण ब्राह्मणत्वादिदेवताः ।
देहे तिष्ठंति लोकस्य तं हरिं सर्वदाश्रये ॥

नन्विदमयुक्तं । बाधकाभावेन तेषां जातित्वोपगमात् । ०

It ends:

पुरुषोत्तमदासेन श्रीपीतांबरसूनुना ।
सुबोधिन्युक्तरीत्यैवं ब्राह्मणत्वं विचारितं ॥

XI. *Jīvavyāpakatvakhaṇḍanavāda*, begins fol. 13a:

आत्मा नित्यश्चित्स्वरूपो ऽणुरेवं
यन्मायाक्तः स्वस्वरूपं न वेत्ति ।
सा तीर्णा स्याद्यत्प्रपत्त्यैव दैवं
तं श्रीकृष्णं भक्तियुक्तः प्रपद्ये ॥

ननु व्यर्थो ऽयमाडंबरः । आत्मनामेवाभावात् ०

It ends:

एवं सुबोधिनीरीतिमनुसृत्यात्मनामिह ।
संसारिणां व्यापकत्वं युक्तिभिः शकलीकृतं ॥

इति श्रीमद्वल्लभनंदनचरणनलिनरजोरंजितोत्तमांगश्रीपीतांबरतनुजपुरुषोत्तमकृतावतारवादावल्यामेकादशो जीवव्यापकत्वखंडनवादः संपूर्णः ॥

For a MS. of chapter i. (*Prahastavāda*, beg. अभयदतिरसालं० fol. 325) see Raj. Mitra, Notices, ix. p. 120, no. 3019; for ch. xiii. (*Śrībhāgavatasvarūpavishayakaśaṅkānirāsavāda*), Aufrecht, Cat. Bodl., no. 94. [H. T. Colebrooke.]

2498.

1459c. Foll. 11; size 8¼ in. by 4½ in.; Devanāgarī writing of 1722 A.D.; 11–16 lines in a page.

Chapter xi. of the same work.

[H. T. Colebrooke.]

2499.

1395a. Foll. 25; size 13¼ in. by 4¾ in.; 8 lines in a page; on yellow paper, written in the Bengali character, in the 18th century.

Tattvasaṃgraha, an exposition of the *Vedānta* theory, by *Rādhāmohana Gosvāmin Bhaṭṭācārya*, of the family of *Advaitācārya* (*Advaitānanda*), the coadjutor of *Caitanya*. Apparently only the first part of the work, without subdivisions.

For a complete copy, see Rāj. Mitra's Notices, ii. p. 104, no. 688. It begins :

श्रीमदद्वैतवंशेन राधामोहनशर्म्मणा ।
प्रणम्य राधिकाकान्तं क्रियते तत्त्वसंग्रहः ॥

अथ तत्त्वनिर्णयः तत्परापरभेदेन द्विविधं तत्राद्यमाह द्वितीये।

वदन्ति तत्तत्त्वविदस्तत्त्वं यज्ज्ञानमद्वयं ।
ब्रह्मेति परमात्मेति भगवानिति शब्द्यते ॥

अन्वयं(*r*. अद्वयं) सजातीयनिष्ठभेदाप्रतियोगि । ज्ञानं स्वप्रकाशरूपं तत्त्वं परमार्थसद्वस्तु । तज्ज्योतिषां ज्योतिस्तस्य भासा सर्व्वमिदं विभातीति श्रुतेः ०

It ends :

न त्वाधाराधेयभावनियमकं तत् केवलं जडस्य प्रकृतिवाच्यत्वे विवादः पर्य्यवसित इति द्वैतपक्ष एव समीचीनः शुद्धाद्वैतवादिमतापेक्षया * ऽस्य विलक्षणत्वं प्रागेव प्रायो दर्शितमिति संक्षेपः॥ इति कलियुगपावनावतारश्रीमदद्वैताचार्य्यचरणसरोजध्यायितवंशश्रीराधामोहनगोस्वामिभट्टाचार्य्यविरचितस्तत्त्वसंग्रहः समाप्तः

[H. T. COLEBROOKE.]

2500.

2177C. Foll. 35; size 10¾ in. by 5 in.; indifferent Devanāgarī writing; 13–17 lines in a page.

Śrutisārasamuccaya, another exposition of the *Vedānta* doctrine, from a *Vaishṇava* point of view; in eighteen chapters (*parikaraṇa* !); by *Jñānasāgara*. Rather incorrect.

It begins (somewhat corrected):

गुरुरेक(:) परं ब्रह्म सच्चिदानंदसदाशिवः† ।
परमात्मा परं धाम तस्मादहं नमाम्यहं(!) ॥ १ ॥

आत्मानात्मविरोधं तु कथमेक(!) लभते प्रभो ।
जीवेश्वरसमं तत्त्वं स एव परमं पदं ॥ २ ॥

चित्तभ्रांतिं च सो द्वंद्व(!) निश्चित्य सो(?) निरामयः ।
मुमुक्षूणामुपदेशः श्रुतेः सारं च(*r*. सारस्य) संग्रहः॥ ३॥

प्रज्ञानमानंदं ब्रह्म अहं ब्रह्मास्मीत्यध्ययं ।
तत्त्वमसि नेति नेति ह्येमायमात्मा(*r*. ह्येमो ऽयमात्मा)
[ब्रह्मेति ॥ ४ ॥

अकर्म क्रियते कर्म अलक्ष्यमपि लक्ष्यते ।
अभक्ष्यं भक्षते योगी श्रुतिशास्त्रस्य संग्रहः ॥ ५ ॥

पंचभूतादितंमात्रा(*r*. तन्मात्र?) दशेंद्रियसमन्वितं ।
मनो बुद्धिरहंकारचित्तजीवादिपंचकं ॥ ६ ॥

पंचिकृतं(*r*. ०ची०) तत्त्वमेतच्छरीरं स्थूलमुच्यते ।
षड्विंशको महाविष्णुः प्रोक्तस्तत्त्वविदां तु तत् ॥ ७ ॥

प्राणादिवायवः पंच मनोबुद्धींद्रियाणि च ।
शरीरं सूक्ष्ममेतस्मादपंचि(*r*. ची)कृतमेव हि ॥ ८ ॥

तदेव प्रकृतिः प्रोक्ता तत्त्वविद्भिः श्रुतेर्वैलिः ।
तयोरैक्यं परं ब्रह्म विश्वरूपेतिशाब्दिकं ॥ ९ ॥

1. *Tattvabodhanī*, fol. 2; 2. *ātmānātmaviveka*, fol. 2*b*; 3. *sākshātkāra viśvarūpadarśana*, fol. 3; 4. *brahmaiva-karmavyavahārasādhanam*, fol. 4; 5. *mahāvākyopadeśa*, fol. 4*b*; 6. *prabodhavākya*, fol. 5*b*; 7. *paramārthanirṇaya* (?); 8. *jīvanmuktalakshaṇa*, fol. 7*b*; 9. *nihpadvī* (?)-*aikyanirūpaṇa*, fol. 9; 10. *yajñāgnihotram*, fol. 10; 11. *prāṇahaṃsaśabda*, fol. 11; 12. *brahmasūtra*, fol. 12*b*; 13. *kaivalya*, fol. 13*b*; 14. *yogāshṭāṅgasiddhi*, fol. 15*b*; 15. *brahmavarṇaviveka*, fol. 21; 16. *āśramatrayaviveka*, fol. 25; 17. *āśramasaṃnyāsa*, fol. 28*b*.

It ends :

मय्येव सकलं जातं मयि सर्वं प्रतिष्ठितं ।
मयि सर्वं लयं याति तद्ब्रह्माद्वयमस्म्यहं ॥ ४ ॥

श्रुतिशास्त्रसमुच्चयं ज्ञानसागरेण ग्रंथितं ।
संहिता परमहंसानां योगिनां मुक्तिलक्षणं ॥ ५ ॥

इति श्रीपरमहंसपरिव्राजकाचार्यज्ञानसागरेणोक्त आत्मनिवास श्रुतिसारसमुच्चय समाप्त॥ संवत् १७२६ वर्षे मासमार्गशिर ।

A *Śrutisārasamuccaya*, by *Pūrṇānanda*, is given in Aufrecht's Cat. Cat. [GAIKAWAR.]

* On *Śuddhādvaita*, see Bhandarkar, Report 1883-1884, p. 75.

† The author seems to have a certain predilection for the hypercatalectic *anushṭubh śloka*.

2501.

820. Foll. 117; size 15¾ in. by 5 in.; fair, modern Bengalī writing, by two different hands; eight lines in a page.

Bhaktirasāmṛitasindhu, or *Bhagavadbhaktirasāmṛitasindhu*, an elaborate treatise on the nature of *Krishṇa-Caitanya*, and devotional belief in his all-pervading power; composed in 1541 A.D.

Having thus been composed only some fifteen years after *Caitanya's* death, it must have been the work of one of the immediate followers of the *Vaishṇava* reformer. The introductory verses seem, indeed, to ascribe its composition to *Sanātana;* though some scholars (perhaps finding an allusion to the author's name in the second introductory, and the final verses) rather make it the work of *Rūpa Gosvāmin.**

The work consists of four sections (*vibhāga*) denominated after the four points of the compass, each section consisting again of a number of subdivisions (*laharī*). It begins:

अखिलरसामृतमूर्त्तिः प्रसृमररुचिरुद्धतारकापालिः ।
कलितश्यामाललितो राधाप्रेयान् विधुर्जयति ॥ १ ॥
हृदि यस्य प्रेरणया प्रवर्त्तितो ऽहं वराकरूपो ऽपि ।
तस्य हरेः पदकमलं वन्दे चैतन्यदेवस्य ॥ २ ॥
विश्राममन्दिरतया तस्य सनातनतनोर्मदीशस्य ।
भक्तिरसामृतसिन्धुर्भवतु सदायं प्रमोदाय ॥ ३ ॥
भक्तिरसामृतसिन्धौ चरतः परिभूतकालजालभियः ।
भक्तमकरानशीलितमुक्तिनदीकान्नमस्यामि ॥ ४ ॥
मीमांसकवडवाग्नेः कठिनामपि कुण्ठयन्नसौ जिह्वां ।
स्फुरतु सनातन सुचिरं तव भक्तिरसामृताम्भोधिः ॥ ५ ॥
भक्तिरसस्य† प्रस्तुतिरखिलजगन्मङ्गलस्य ।
अज्ञेनापि मयास्य क्रियते सुहृदां प्रमोदाय ॥ ६ ॥
एतस्य भगवद्भक्तिरसामृतपयोनिधेः ।
चत्वारः खलु वक्ष्यन्ते भागाः पूर्वादयः क्रमात् ॥ ७ ॥
तत्र पूर्वे विभागे ऽस्मिन् भक्तिभेदनिरूपके ।
अनुक्रमेण वक्तव्यं लहरीणां चतुष्टयं ॥ ८ ॥
आद्या सामान्यभक्त्याद्या द्वितीया साधनाङ्किता ।
भावाश्रिता तृतीयात्र तुर्या प्रेमनिरूपिका ॥ ९ ॥
तत्रादौ सुष्ठु वैशिष्ट्यमस्याः कथयितुं स्फुटं ।
लक्षणं क्रियते भक्तेरुत्तमायाः सतां मतं ॥ १० ॥
अन्याभिलाषिताशून्यं ज्ञानकर्माद्यनावृतं ।
आनुकूल्येन कृष्णानुशीलनं भक्तिरुत्तमा ॥ ११ ॥

यथा नारदपञ्चरात्रे । ° one *śloka;* श्रीभागवतस्य तृतीये स्कन्धे च । ° three *ślokas.*

क्लेशघ्नी शुभदा मोक्षलघुताकृत्सुदुर्लभा ।
सान्द्रानन्दविशेषात्मा श्रीकृष्णाकर्षिणी च सा ॥

तत्रास्याः क्लेशघ्नत्वं । क्लेशास्तु पापं तद्बीजमविद्या चेति ते त्रिधा ॥ अत्र पापं । अप्रारब्धं भवेत्पापं प्रारब्धं चेति तद्द्विधा ॥

I. *Rasopayogisthāyibhāvopapādano nāma pūrvavibhāgaḥ:*—1. *bhaktisāmānyalaharī,* fol. 3*a*; 2. *sādhanabhaktilaharī,* fol. 15*b*; 3. *ratibhaktilaharī,* fol. 18*a*; 4. *premabhaktilaharī,* fol. 19*a*.

II. *Bhaktirasasāmānyanirūpaṇo nāma dakshiṇo vibhāgaḥ,* begins:

प्रबलमनन्याश्रयिणा निषेवितः सहजरूपेण ।
अघमथनो मथुरायां सदा सनातनतनुर्जयति ॥

1. *vibhāvalaharī,* fol. 35*b*; 2. *anubhāvalaharī,* fol. 37*a*; 3. *sāttvikalaharī,* fol. 41*b*; 4. *vyabhicāralaharī,* fol. 55*b*; 5. *sthāyibhāvalaharī,* fol. 61*b*.

III. *Mukhyabhaktirasapañcakanirūpaṇo nāma paścimavibhāgaḥ,* begins:

धृतमुग्धरूपभावो भागवतार्पितपृथुप्रेमा ।
स मयि सनातनमूर्तिस्तनोतु पुरुषोत्तमस्तुष्टिं ॥

1. *śāntabhaktirasalaharī,* fol. 64*a*; 2. *prītabhaktirasalaharī,* fol. 74*b*; 3. *preyobhaktirasalaharī,* fol. 82*a*; 4. *vatsalabhaktirasalaharī,* fol. 87*a*; 5. *madhurākhyabhaktirasalaharī,* fol. 89*a*.

---

* Rāj. Mitra, Notices, ii., no. 579, on the other hand, assigns the work to *Jīva Gosvāmin.*

† On the technical meaning of *bhaktirasa,* see Wilson, Select Works, i., p. 163.

IV. *Gauṇabhaktirasādinirūpaṇo nāmottaravibhāgaḥ*, begins:

भक्तिभरेण प्रीतिं कलयन्नुररीकृतव्रजाङ्गसङ्गः ।
तनुतां सनातनात्मा भगवानस्मिन् सर्वदा तुष्टिं ॥

1. *hāsyabhaktirasalaharī*, fol. 90*b*; 2. *adbhutabhaktirasalaharī*, fol. 91*b*; 3. *vīrabhaktirasalaharī*, fol. 94*b*; 4. *karuṇabhaktirasalaharī*, fol. 95*b*; 5. *raudra(bhakti)rasalaharī*, fol. 97*a*; 6. *bhayānakabhaktirasalaharī*, fol. 92*a*; 7. *bībhatsabhaktirasalaharī*, fol. 98*b*; 8. *rasānām maitrīvairasthitilaharī*, fol. 103*a*; 9. *rasābhāsalaharī*, ends fol. 105*a*:

भारत्याद्याश्रितस्तु रसावस्थानसूचिकाः ।
वृत्तयो नाट्यमातृत्वादुक्ता नाटकलक्षणे ॥

इति भक्तिरसामृतसिन्धावुत्तरविभागे रसाभासलहरी ॥

ग्रन्थस्य गौरवभयादस्या भक्तिरसप्रियः ।
समाहृतिः समासेन मया सेयं विनिर्मिता ॥

गोपालरूपशोभां दधदपि रघुनाथभावविस्तारी ।
तुष्यतु सनातनो ऽस्मिन्नुत्तरभागे रसामृताम्बुनिधेः ॥

इति भक्तिरसामृतसिन्धौ गौणभक्तिरसादिनिरूपणं नाम चतुर्थो विभागः ॥ समाप्तो ऽयं भक्तिरसामृतसिन्धुरिति ॥

रामाङ्गशक्र१४६३गणिते शाके गोकुलमधिष्ठितेनायं ।
भक्तिरसामृतसिन्धुर्विटङ्कितः क्षुद्ररूपेण ॥

Regarding the date (? *rāmāṅgaśakra*), see *Bhandarkar*, Report 1883-4, p. 76.

Foll. 106–116 contain a copious list of contents in five parallel columns; while fol. 117*a* gives an (incomplete) list of the titles of works quoted by the author. Of the authorities actually met with in twice going over the work, the following may be mentioned (omitting a number of *Purāṇas*, etc.):

Agastyasaṃhitā, foll. 9*b*, 11*a*; *Aparādhabhañjana*, fol. 65*b* (कामादीनां कति न कतिधा पालिता दुर्निदेशा जाता तेषां न मयि करुणा नत्रपा नोपशान्तिः । उत्सृज्यैतानथ यदुपते सांप्रतं लब्धबुद्धिस्त्वामायातः शरणमभयं मां नियुंक्ष्वात्मदास्ये ॥ not in Hæberlin's text, and different metre); *Uddhavasandeśa*, fol. 96*a* (कृष्णं मुष्णन्न करुणबलान्नोष्टतो निष्ठुरस्त्वं मा मर्यादां यदुकुलभुवां भिन्द्धि रे गान्दिनेय । पश्यात्यर्थं त्वयि रथमधिष्ठाय यात्रां विधित्सौ स्त्रीणां प्राणैरपि नियुतशो हन्त यात्रा व्यधायि ॥ *Rūpa-gosvāmin's Uddhavasandeśa*, MS. 570, v. 76, but quite different in second half); *Karṇāmṛita*, fol. 17*a* (सानन्दामसितभ्रुवोरुपचितामग्रीणपक्ष्माङ्कुरेष्वालोलामनुरागिणोर्नयनयोरार्द्रां मृदौ जल्पिते । आताम्रामधरामृते मदकलामम्लानवंशीस्वनेष्वाशास्ते मम लोचनं व्रजपतेर्मूर्तिं जगन्मोहिनीं ॥), 17*b*, 34*b*, 70*a*, 71*b*; *Kātyāyanasaṃhitā*, fol. 7*b* (वरं हुतवहज्वालापञ्जरान्तर्व्यवस्थितिः । न शौरिचिन्ताविमुखजनसंवासवैशसं ॥); *Gītagovinda*, foll. 27*b*, 87*b*, 88*b*; *Govindavilāsa*, fol. 57*a* (चिरमुत्कण्ठितमनसो राधामुरवैरिणोः कोऽपि । निभृतनिरीक्षणजन्मा प्रत्याशापल्लवो जयति ॥); *Dānakelikaumudī*, fol. 55*b* (गम्भीरोऽप्यप्रान्तं दुरभिगमपारो ऽपि नितरामहार्यां मर्यादां दधदपि हरेराम्पदमपि । सतां स्तोमः प्रेमण्युदयति समग्रे स्थगयितुं विकारं न स्फारं जलनिधिरिवेन्दौ प्रभवति ॥), 87*b* (कुवलययुवतीनां०); *Nārada-Pañcarātra*, foll. 1*b*, 2*b*; *Pañcarātra*, foll. 3*b*, 11*b*, 18*a*; *Padyāvalī*, foll. 36*b*, 44*a*, 65*b* (ध्यानातीतं० given in *Padyāv.*, MS. 823, fol. 9*a*, as by *Yādavendrapurī*), fol. 87*b* (वामं वपुः पुलकितं० ib., fol. 18*a*), 88*b* (अकस्मादेकस्मिन्नपि० ib., fol. 16*b*, by *Kavicandra*); *Prahlādasaṃhitāyām śrī-Uddhavavākyam*, fol. 88*b* (भगवानपि गोविन्दः कन्दर्पशरपीडितः । न भुङ्क्ते न स्वपिति च चिन्तयन् वो ऽहर्निशं ॥); *Bilvamaṅgala*, fol. 35*b* (अयि पङ्कजनेत्रमौलिमाले तुलसीमञ्जरि किंचिदर्थयामि । अवबोधय पार्श्वे सारयेस्त्वं चरणाम्बुजशरणाभिलाषिणीं मां ॥), 44*a* (हस्तमुत्क्षिप्य यातो ऽसि बलात्कृष्ण किमद्भुतं । हृदयाद्यदि निर्यासि पौरुषं गणयामि ते ॥), 46*a* (राधा पुनातु जगदच्युतदत्तचित्ता मन्थानकं निदधती दधिरिक्तपात्रे । ०); *Bilvamaṅgalastava*, fol. 64*a* (अद्वैतवीथीपथिकैरुपास्याः स्वानन्दसिंहासनलब्धदीक्षाः । शठेन केनापि वयं हठेन दासीकृता गोपवधूविटेन ॥); *Brahmayāmala* (? reference not found); *Brahmasaṃhitāyām Ādipurusharahasya*, foll. 27*a*, 30*a* (see no. 2511); *Bhaktiviveka*, fol. 11*a* (चिन्तां कुर्यान्न रक्षायै विक्रीतस्य यथा पशोः । तथार्पयन् हरौ देहं विरमेदस्य रक्षणात् ॥); *Bharata*, fol. 60*b* (यदुक्तं श्रीभरतेन ॥ शक्तिरस्ति विभावादेः कापि साधारणी कृतौ । प्रमाता तदभेदेन स्वं यथा प्रतिपद्यते ॥);

Bhāvārthadīpikā, fol. 3*a* (त्वत्कथामृतपाथोधौ विहरन्तो महामुदः । कुर्वन्ति कृतिनः केचिच्चतुर्वर्गं तृणोपमं ॥); *Brahmayāmala*(?); *Māghakāvya*, foll. 23*b*, 24*b*; *Mukundamālā*, fol. 57*a* (दिवि वा भुवि वा ममास्तु वासो० चरणौ ते मरणे ऽपि चिन्तयामि ॥ Hæberlin, p. 516); *Mukundāshṭaka*, fol. 33*b* (कनकनिवहशोभानिन्दिप्रीतं नितम्बे तदुपरि नवरक्तं वस्त्रमित्थं दधानः । प्रियमिव किल वर्णं रागयुक्तं प्रियायाः प्रणयतु मम नेत्राभीष्टपूर्तिं मुकुन्दः ॥); *Yāmunācāryastotra*, fol. 11*a* (वपुरादिषु यो ऽपि को ऽपि वा गुणतो ऽसानि यथा तथाविधः । तदयं तव पादपद्मयोरहमद्यैव मया समर्पितः ॥), 23*b* (रघुवर यदभूस्त्वं तादृशो वायसस्य प्रणत इति दयालुर्यश्च चैद्यस्य कृष्ण । प्रतिभवमपराद्धुर्मुग्धसायुज्यदोऽभूर्वद किमपदमागस्तस्य ते ऽस्ति क्षमायाः ॥), 27*a* (यदण्डमण्डान्तरगोचरं च०); *Rasasudhākara*, fol. 43*a* (अतिप्रयत्नेन रतान्ततान्ता कृष्णेन तान्तादवरोपिता सा । आलम्ब्य तस्यैव करं करेण ज्योत्स्ना कृता नन्दमनिन्दमाप ॥); *Lalitamādhava*, foll. 25*a* (दरोद्यन्नोपोत्तनपरिसरप्रेक्षणभवात् करोतु कम्पादीपच्चलति किल गोवर्धनगिरौ । ०), 25*b*, 26*b*, 28*b*, 84*b*, 86*b*, 87*a*; *Vidagdhamādhava*, foll. 28*a* (इन्धन्नभुभृतश्चमत्कृतिपरं कुर्वन्मुहुस्तुम्बुरुं ध्यानादन्तरयन् सनन्दनमुखान् विस्मेरयन् वेधसं । ०), 48*b*, 67*b*, 84*b*, 86*b*, 95*b*, 96*b*, 102*a*; *Vishṇuyāmala*(?); *Vishṇurahasya*, foll. 7*b* (सालिङ्गनं वरं मन्ये व्यालव्याघ्रजलौकसां । न सङ्गः शल्ययुक्तानां नानादेवैकसेविनां ॥), 8*b* (श्रीविष्णोरर्चनं ये तु प्रकुर्वन्ति नरा भुवि । ते यान्ति शाश्वतं विष्णोरानन्दं परमं पदं ॥); *Vaishṇavatantra*, fol. 29*b* (अष्टादशमहादोषै रहिता भगवत्तनुः । सर्वैश्वर्यमयी सत्यविज्ञानानन्दरूपिणी ॥); *Haṃsadūta*, fol. 46*b* (कदाचित्खेदाग्निं Hæberlin, p. 374, *śl.* 3), 72*a* (पुरस्तादाभीरी० । स जानुभ्यां० ib., p. 383, *śl.* 50*b*, 51*b*), 95*a* (विरामन्ते ib., *śl.* 54); *Haribhaktivilāsa*, fol. 11*b* (तवास्मीति वदन् वाचा तथैव मनसा विदन् । तत्स्थानमाश्रितस्तन्वा मोदते शरणागतः ॥); *Haribhaktisudhodaya*, fol. 2*b* (त्वत्साक्षात्करणाह्लादविशुद्धाब्धिस्थितस्य मे । सुखानि गोष्पदायन्ते ब्राह्माण्यपि जगद्गुरो ॥), 8*b* (प्रविशन्नालयं विष्णोर्दर्शनार्थं सुभक्तिमान् । ०), 12*b*, 17*a*, 65*b*, 70*b*; *Harisudhodaya*, fol. 93*b* (स्थानाभिकामस्तपसि स्थितो ऽहं ० ।).

[H. T. Colebrooke.]

2502.

1547E. Foll. 49; size 10 in. by 4½ in.; modern Devanāgarī writing; 10 or 11 lines in a page.

A fragment of the *Bhaktirasāmṛitasindhu*, extending as far as fol. 33*b* of the preceding MS.

An additional leaf, marked भ॰ र॰ ५०, merely gives the following colophon, written in a different hand: इति श्रीचरणदासविरचितो भक्तिरसामृतसिंधुनामको ग्रंथः समाप्तः ॥ ०

[H. T. Colebrooke.]

2503.

806b. Foll. 110; size 15¼ in. by 5 in.; clear, modern Bengalī handwriting; eight lines in a page.

Durgamasaṃgamanī, a commentary on the *Bhaktirasāmṛitasindhu*, annotating the text and enlarging upon the doctrines propounded therein. Apparently by *Rūpa* (? or *Jīva*) *Gosvāmin*; though in the colophon ascribed to *Sanātana*.

It begins:

सनातनसमो यस्य ज्यायान् श्रीमान् सनातनः ।
श्रीवल्लभो ऽनुजः सो ऽसौ श्रीरूपो जीवसद्गतिः (सद्गतिः [B, orig. A.) ॥

अथ श्रीमान् ग्रन्थकारः सकलभागवतलोकहिताभिलाषपरवशतया प्रकाशितैः स्वहृदयदिव्यकमलकोषविलासिभिः श्रीमद्भागवतरसैरेव भक्तिरसामृतसिन्धुनामानं ग्रन्थमपूर्ववचनमाचिन्वानस्तदुर्णयितव्यस्यैव च सर्वोत्तमतां निश्चिन्वानस्तद्ग्रन्थनयैव मङ्गलमासञ्जयति । एवं सर्व एव ग्रन्थो ऽयं मङ्गलरूप इति च विज्ञापयति ॥ अखिलेति ॥ विधुः श्रीकृष्णो जयति सर्वोत्कर्षेण वर्तते । ० ॥ २ ॥

अथ निजभक्तिप्रवर्तनेन कलियुगपावनावतारं विशेषतः स्वाश्रयचरणकमलं श्रीश्रीकृष्णचैतन्यदेवं भगवन्तं नमस्करोति हृदीति ॥ बुद्धिवृत्तिप्रेरणया प्रवर्तितो ऽस्मि न स्वतन्त्र इति शेषः । वराकेति स्वयं दैन्येनोक्तं । सरस्वती तु तदवहमाना वरं श्रेष्ठं

क्षा सम्यक् कायति शब्दायते इति तमेव तं त्रायति सत्कृ-तायामपि ता रणैवात्र प्रवृत्तिः स्यात् नान्यथा इत्यर्थः ॥२॥

अथ निजेष्टदेवतावतारत्वेन निजगुरुं स्तुवन् प्रार्थयते विश्राम इति ॥ भक्तिरसरूपस्यामृतस्य सिन्धुरिवेति तन्नामायं ग्रन्थः तस्य श्रीकृष्णाख्यस्य महोदधेः सदा स्वेन रूपेण स्थितस्यैव विकाशितनानान्यरूपतनोर्या सनातननामा तनुस्तस्या विश्राममन्दिरतया तत्तुल्यतयाङ्गीकारेणेत्यर्थः । अन्यस्या अपि नारायणाख्यायाः सदा समानार्थे सनातन तन्नोः सिन्धुर्विश्राममन्दिरं भवतीति ॥ ३ ॥ ०४ ॥

अथ निजग्रन्थस्य विरोधिकृतपराभवाभावकरौ श्रीगुरुचरणान् प्रार्थयते मीमांसकेति । ० ॥ ५ ॥

It ends: इति दुर्गमसंगमनीनाम्न्यां भक्तिरसामृतसिन्धुटीकायां उत्तरविभागे रसाभासलहरी नवमी ॥ इति दुर्गमसंगमनीनाम्न्यां भक्तिरसामृतसिन्धुटीकायां चतुर्थो विभागः समाप्तः ॥

रामाङ्केति शालिवाहनस्य संवत्सरगणनया विक्रमादित्यस्यापि ज्ञेया । अङ्कस्य वामगतिप्रसिद्धा त्रिपञ्चाधिकचतुर्दशशतीगणित इत्यर्थः ॥ विक्रमादित्यस्य त्व[ष्ट]नवत्यधिकपञ्चदशशतीगणित इति ज्ञेयं ॥ विटङ्कित उट्टङ्कितः सुष्ठुरूपेणेव पठितव्यं । तेषां दीनम्मन्यतामयपाठे ऽपि तदसहिष्णुः सरस्वती क्षुद्रं सूक्ष्मत्वज्ञेयं रूपं स्वरूपं यस्येति गत्यन्तरास्पदं स्फोटयन्ती समाहितवती ॥

श्रीकृष्णः सर्वपूर्णः स चरति विपुले गोकुले व्यक्ततत्त्वन्
माधुर्यैश्वर्यवर्यैः स च पशुपशतानन्तलक्ष्मीभिरिष्टः ।
श्रीराधावर्गमध्ये स च मधुरगुणश्री(म)धुराधामधारी-
त्यस्मिन् ग्रन्थे रसाम्भावभिमतमहिमा[-]रसारप्रचारः ॥
यदपि च नातिविशुद्धा तदपि च सद्भिः कदाप्युरीकार्या ।
दुर्गमसंगमनीयं लोके वास्यामृताम्भोधेः ॥

इति सनातनगोस्वामिकृता दुर्गमसंगमनी भक्तिरसामृतसिन्धुटीका समाप्ता ॥

Two additional leaves contain an index of chapters, and a list of 26 works quoted in the commentary. Of the latter may be mentioned: *Kurukshetrayātrā*, *Gopālastava*, *Dhruvacarita*, *Sāhityadarpaṇa*. [H. T. Colebrooke.]

2504.

1489b. Foll. 85 (numbered 67–151); size 15½ in. by 4½ in.; Bengalī handwriting of 1806 A.D.; seven lines in a page.

Durgamasaṃgamanī. This (rather careless) copy omits the last colophon and the last but one of the final *ślokas* of the preceding MS.; and it also differs considerably as to the rest; viz.:

इति दुर्गम[स]ङ्गमनीनाम्न्यां हरिभक्तिरसामृतसिन्धुटीकायां चतुर्थो विभागः ॥ रामेन्द्विति (!) शालिवाहनसम्वत्सरगणनया विक्रमादित्यस्य सापि सा ज्ञेया । अङ्कस्य (!) वामागतिप्रसिद्धा ०-- दीनं सम्यतामयपाठे ऽपि क्षुद्रां सूक्ष्मं दुर्ज्ञेयं (?) रूपं स्वरूपं यस्येति सरस्वतीसंवादः ॥ यदपि च नातिविशुद्धा० वास्यामृताम्भोधेः ॥ समाप्तेयं टीका तेषामेव प्रीतये तु [भ]वतु

The MS. is preceded by six leaves, marked क्रोड (पत्र), and numbered 1–6 in the left, and 61–66 in the right margin. This passage, which apparently belongs to the present work, begins: अत्र जीवगोस्वामिमतानुसारिणः । नित्यसिद्धास्तु गोप्यः स्वकीया एव तास्त्र राधादयः । ०

[H. T. Colebrooke.]

2505.

1489a. Foll. 60; size 15½ in. by 4½ in.; indifferent Bengalī handwriting, apparently by the same hand as the preceding MS.; seven lines in a page.

Kṛishṇabhaktirasodaya, another treatise on the same subject, apparently consisting chiefly of passages from the *Bhaktirasāmṛitasindhu*, with comments thereon; by *Rādhāmohana Śarman*. It begins:

गोपीनयनचकोरीस्वादितसुरसामृतासिताङ्गरुचिः ।
कोपी व्रजेन्द्रतनयो नीरदनीलो विधुर्जयति ॥
श्रीमदद्वैतवंशोद्भूराधामोहनशर्मणा ।
क्रियते परमामोदः कृष्णभक्तिरसोदयः ॥
श्रीमद्रसामृताम्भोधिर्गोस्वामिभिरुदाहृतः ।
तस्मादुद्धृत्य यत्किंचिदन्यतश्च निवेद्यते ॥
क्षन्तव्यं मम चापल्यं तन्मेरितचेतसः ।
वैष्णवैः कृष्णसंबन्धे गुणमात्रपरिग्रहैः ॥

तत्र भक्तिलक्षणं ॥

अन्याभिलाषिताशून्यं ज्ञानकर्माद्यनावृतं ।
आनुकूल्येन कृष्णानुशीलनं भक्तिरुत्तमा ॥ (see p. 812b)

अत्र प्रकरणात् भक्तिपदेन कृष्णभक्तिरेवोच्यते । तथा चानुकूल्येन कृष्णानुशीलनं कृष्णभक्तिरिति सामान्यतः स्वरूपलक्षणं° a lengthy discussion; ननु भक्तेः किं प्रयोजनमित्याह । क्लेशघ्नी शुभदा° p. 812b ॥ इति क्लेशः स मूलपाठं ० in the comment on this the author remarks: अत्र प्रमाणं मूलग्रन्थे (भक्तिरसामृतसिन्धौ) मत्कृतकृष्णभक्तिसुधार्णवे च विस्तृतमन्यत्र चानुसन्धेयं°

The *Durgamasaṃgamanī* is quoted at fol. 8b.

The work consists of ten chapters (*ullāsa*), viz.: 1. fol. 10b; 2. *sādhyabhaktinirūpaṇam*, fol. 15b; 3. *bhaktirasanirūpaṇam*, fol. 25a; 4. *vibhāvādinir.*, fol. 39a; 5. *śāntabhaktirasanir.*, fol. 44a; 6. *prītabhaktirasavivaraṇam*, fol. 48b; 7. *sakhyabhaktirasanir.*, fol. 50b; 8. *vatsalabhaktirasanir.*, fol. 51a; 9. *ujjvalabhaktirasanir.*, fol. 54b; 10. (*maitrīvairavivecanam*) ends fol. 60b: भरतमुनिनाप्युक्तं। रसाभासा अनौचित्यप्रवर्तिता इति। इत्यमन्यदूह्यं इति कलियुगपावनावतारः ॥ श्रीमदद्वैतवंशश्रीराधामोहनगोस्वामिविरचिते कृष्णभक्तिरसोदये दशम उल्लासः । समाप्तो ऽयं ग्रन्थः ॥ Cp. Rāj. Mitra, Notices, iii., no. 1192. [H. T. Colebrooke.]

2506.

2486. Foll. 249 (five of which, 124–128, are wanting), and two *śuddhapattras* (after 62 and 82 resp.); size 11½ in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī, about 1550 A.D. (fol. 61 supplied by a later hand); 8–11 lines in a page.

Vishṇubhakticandrodaya, another work on the same subject, in sixteen chapters (*kalā*), by *Nṛisiṃhāraṇya Muni.*

It begins:

वन्दे [ऽहं] श्रीनृसिंहेशं पुण्यारण्यं गुरूत्तमं ।
श्रीसाममन्त्रराजं (!) च वैष्णवान्हार्हिं (°वाह्लाद)सिद्धये॥

आविर्बभूव लोके ऽस्मिन् सद्भक्त्याह्लाददायकः।
श्रीविष्णुभक्तिचंद्रो ऽयं विष्णुप्रेमाब्धिवर्धनः ॥

यस्य (तस्य R. M.) श्रुतैरेककलाभवस्य
हन्याद(हृद्याद् R. M.)नेकाशतमः प्रबंधः ।
शैथिल्यमेतींद्रियवातघाता (शान्ता R. M.)
नानांतरायाधमती हतायां ॥

यच्चे निरंतराशेषदुर्जन्माधकारविध्वंसनं ।
स्मृत्वा प्रणम्य चादौ गुरुं श्रीविष्णुभक्तिचंद्रोदयं ॥
संसारानलनिर्विण्णो मनीषी स्वार्थसिद्धये ।
संसारासारतां ज्ञात्वा गुरुं शरणमाव्रजेत् ॥
गुरुसेवारतः शिष्यः स्निग्धः सर्वनिवेदकः ।
गुरुश्चेश्वरभावश्च दंडवत्प्रणमेद्गुरुं ॥
अप्रमत्तोद्यतः शश्वद्दुर्वाशी शिरसा मुदा ।
गृह्णन्परिचरेज्ज्ञानवस्त्रस्तोषयन्गुरुं ॥

तथा चोक्तानि श्रीमद्भागवते श्रीभगवता उद्धवं प्रति शिष्यलक्षणानि ।°

No authorities, except *Purāṇas*, *Bhagavadgītā*, *Vishṇurahasya*, *Vaishṇavatantra* (fol. 93b), and such-like works have been met with.

For the contents of the work, cp. Rāj. Mitra, Notices, viii., p. 279.

The MS. is not quite complete, the 16th *kalā* beginning on fol. 146b; and the last leaf breaking off at ॥ अथ फाल्गुने मासि श्रीविष्णोः–

[Gaikawar.]

2507.

735. Foll. 158; size 13 in. by 4¼ in.; clear, modern Bengalī handwriting; eight lines in a page.

Vishṇubhaktidarpaṇa, or *Vishṇudarpaṇa*, another compendium of devotional worship, in fifteen chapters, by *Upendrācārya.*

I. वासुदेवादिका मूर्तीर्दधानं परमं पदं ।
नारायणं शास्त्रयोनिं नमामि हरिमीश्वरं ॥
गुरुं प्रणम्य श्रीविष्णुं पूजनं परमात्मनः ।
अष्टाङ्गभक्तियोगाढ्यं मन्त्रैरष्टाक्षरादिकैः ॥
दृष्ट्वा तन्त्रपुराणानि मतं भागवतस्य च ।
मन्त्रार्थकथनोपेतं लिखिष्यामि यथामति ॥
यमाश्च नियमाश्चैव आसनं प्राणसंयमः ।
प्रत्याहारो धारणा च ध्यानं समाधिरेव च ॥
अष्टाङ्गानि योगस्य भक्तेर्भक्तिविदो विदुः ।
अहिंसाद्या यमाः प्रोक्ताः शौचाद्या नियमा मताः ॥

अहिंसा सत्यमस्तेयमसङ्गो ह्रीरसंचयः ।
आस्तिक्यं ब्रह्मचर्यं च मौनं स्थैर्यं क्षमाजैवं ॥
शौचं जपस्तपो होमः श्रद्धातिथ्यं मदर्चनं(? मृद्° = गो-
तीर्थाटनं परार्थेहा तुष्टिराचार्यसेवनं ॥ [पीमूषिका) ।
इते यमाः सनियमा उभयोर्द्वादश स्मृताः ।
आसनं स्वस्तिकाख्यं स्याद्वीरासनमथापि वा ॥°

II. अथ दीक्षां लिखिष्यामि सर्वशक्त्यां कलावतीं ।
दीक्षां विना पशुत्वं हि विप्रस्य न निवर्तते ॥ fol. 10b.

III. भक्त्यंगान्यथ वक्ष्यामि भक्तानां चैव लक्षणं ।
नैष्कर्म्यं पापशुद्धिं च विष्णुभक्तेश्च नित्यतां ॥ 20b.

IV. अथ साधनयोगस्य माहात्म्यं लिख्यते ऽधुना ।
यथा दृष्टं पुराणेषु श्रुत्वा जननमुत्तमं ॥ 30b.

V. अथ प्रणम्य विश्वेशं विधानं सार्वमन्त्रिकं ।
प्रातःप्रभृति सायान्तं लिखिष्यामि यथामति ॥ 43a.

VI. पीठन्यासं विधायैवं तत्र विष्णुं स्मरेत्प्रभुं ।
स्वाधिष्ठानसमुद्भूतनादेन प्रणवात्मना ॥ 56b.

VII. अथ विज्ञानमानन्दं ब्रह्म नत्वा महेश्वरं ।
पूजायां तस्य मन्त्राणां प्रकाशाद्य कथ्यते ॥
एको नारायणो देवः सर्वः सर्वेश्वरो विभुः ।
भक्तानां कार्यसिद्ध्यर्थं चतुर्मूर्तिर्महीयते ॥ 68a.

VIII. सत्यं ज्ञानमनन्तं यच्छ्रुत्याख्यस्य यतो भवेत् ।
तं विष्णुमव्ययं पूर्णं प्रणम्य जगदीश्वरं ॥
द्वादशाक्षरमन्त्रस्य वक्ष्यामि विधिमुत्तमं ।
भक्तानुग्रहणार्थाय वासुदेवेति यं विदुः ॥
वेदादिर्हृदयं तेऽन्तो भगवान्वालहंसकौ ।
नारायणविष्णुयुक्तौ सत्यतुष्टेन संयुतः(!) ॥ 78b.

IX. अथ प्रणम्य विश्वेशं भवबन्धप्रमच्युतं ।
विधानं तस्य पूजाया यथोक्तं लिख्यते ऽधुना ॥ 89b.

X. अथ सत्यानन्दमयं ब्रह्म नत्वा महेश्वरं ।
लिख्यते तस्य पूजाया विधानं कलितारणं ॥ 97a.

XI. ङेन्तौ* च कृष्णगोविन्दौ मन्त्राद्यौ मदनादयः ।,
अष्टादशाक्षरो मन्त्रो भक्तानां सुरपादपः ॥ 106b.

* The guttural nasal here may possibly be intended for the nasal sound which occurs in many of the formulas in this and several other chapters, e.g. ॐ प्रद्युम्नाय । ॐ अनिरुद्धाय नमः । श्रीं श्रियै नमः । ॐ सोम-मण्डलाय नमः ॥

XII. अथ संक्षिप्तशुद्धीनां विधानं सार्वमन्त्रिकं ।
यथामति लिखिष्यामि मालाशुद्धिं पुरस्क्रियां ॥ 114a.

XIII. अथ पौराणिकैर्मन्त्रैरुपचारविधिं ब्रुवे ।
महापूजाविधानेन गृहदानविधिं तथा ॥ 123a.

XIV. अतः परं लिखिष्यामि शयनोत्थादिकं विधिं ।
श्रीहरेर्जागरं पुण्यं वैष्णवानि व्रतानि च ॥ 141a.

XV. अथ श्रीभागवतोक्तपयोव्रतपद्धतिर्लिख्यते । तत्र फाल्गु-नामावास्यायां ब्राह्मे मुहूर्ते उत्थितः कृतमैत्रादिः श्रीतस्नाने आनसंकल्पं कृत्वा° fol. 157a.

It ends: ततो यजमान आचार्यादिभ्यो यथाशक्ति वित्तशाठ्यं वर्जयित्वा दक्षिणां सुवर्णं तदर्धं पादं वा दत्त्वा तानन्यानपि ब्राह्मणान् सगुणेन भोजनेन भोजयेत् । यथाशक्ति च आचण्डालादिभ्यो ऽपि भोजनं दद्यात् । ततो ऽच्छिद्रमवधार्य बन्धुभिः सह भुञ्जीत । व्रतेनानेन भगवन्तमाराध्य सकल-यज्ञव्रततपसां सिद्धिमाप्य भगवल्लोकमाप्नुयात् ॥ इति श्रीभा-गवतोक्तपयोव्रतविधिः समाप्तः ॥ इति श्रीमानुपेन्द्राचार्यविरचितं श्रीविष्णुदर्पणं समाप्तं ॥

The other colophons run: इति विष्णुभक्तिदर्पणे (प्रथमः) परिच्छेदः (corrected everywhere for original पटलः). [H. T. Colebrooke.]

2508.

823e. Foll. 38; size 12¾ in. by 4½ in.; fair, modern Bengali handwriting; six lines in a page.

Haribhaktikalpalatikā, a treatise, by *Kṛishṇa Sarasvatī*, on the nature of *'bhakti'* and the various grades of it through which the votaries of *Kṛishṇa* have to pass before attaining perfection of faith.

It begins:

सर्वात्मानमशेषलोकपितरं सर्वेश्वरं शाश्वतं
यं नो वेत्ति जगन्निवासममृतं यन्मायया मोहितं जगत् ।
यं ज्ञात्वा कृतिनो विशन्ति परमानन्दावबोधं च यं
तं भक्तप्रियबान्धवं शरणदं वन्दे मुरद्वेषिणं ॥ १ ॥
व्रजस्त्रीणां प्रेमप्रणयहृदयो यः किमपरा
कृपायुक्तो भक्तेष्वसुरनिधनदक्षनिपुणः ।
अपि स्वात्मारामो य इह विजिहीर्षुर्व्रजमगात्
व्रमानन्दं वन्दे नवजलदजालोदरनिभं ॥ २ ॥

असत्यमपि संसारं यद्भक्तिः सत्यतां नयेत् ।
गोपीनां सदयानन्दं तमानन्दमुपास्महे ॥ ३ ॥

पुण्याम्भोधिभवा तमोविघटिनी सत्सङ्गमूलोत्तमा
श्रद्धापल्लविनी विविक्तिकलिकाप्रेमप्रसूनोज्ज्वला ।
सान्द्रानन्दरसावहं च परमज्ञानं फलं बिभ्रती
सेयं श्रीहरिभक्तिकल्पलतिका भूयात्सतां प्रीतये ॥ ४ ॥

The work is divided into fourteen *stavakas*, viz.: I. (verses 46) on the nature of the god; II. (vv. 78) on the kinds of worshippers; III. (vv. 17) on the nine grades of *bhakti*, to each of which is devoted one of the succeeding chapters; IV. (vv. 21) on *śravaṇa*, the recital of *Hari's* actions and sayings; V. (vv. 60) on *kīrtana*, invocation of his names and eulogizing of his qualities; VI. (vv. 34) on *smaraṇa*, or conception of *Kṛishṇa* as the aggregate of all that delights the human heart; VII. (vv. 27) on *pādasevana*, or paying tribute of admiration by meditating on his acts and offering magnificent presents; VIII. (vv. 48) on *arcana*, or worshipping him by sixteen different kinds of offerings, such as *tulasī*, etc.; IX. (vv. 12) on *vandana*, or prostration before the deity; X. (vv. 19) on *dāsya*, or complete absorption of soul and mind in the divine being; XI. (vv. 5) on *sakhya*, or love for the deity; XII. (vv. 10) on *ātmanivedana*, or annihilation of one's individuality and becoming one with *Kṛishṇa*; XIII. (vv. 13) on knowledge of the divine; XIV. (vv. 19) on the atonement for transgressions and relapses of the soul.

Occasionally explanatory remarks are inserted between the verses, in which the author speaks of himself in the third person, as to what the succeeding verses are intended to show.

It ends:

ये शृण्वन्ति पठन्ति वानिशमिदं भक्तिप्रबोधामृतं
ये वा साधु निरूपयन्ति भगवद्भक्तेषु निर्मत्सराः ।
ते निर्धूय भवान्धकारमखिलं भक्तिप्रबोधामृतं
सान्द्रानन्दमनावृतं तदमृतं विन्दन्ति विष्णोः पदं ॥ १९ ॥

इति श्रीहरिभक्तिकल्पलतिकायां चतुर्दशस्तवकः ॥ १४ ॥
श्रीकृष्णसरस्वतीविरचितो ग्रन्थः संपूर्णः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2509.

827b. Foll. 18; size 12⅛ in. by 5 in.; good, modern Bengalī handwriting; seven lines in a page.

Bhaktilaharī, apparently a work of a similar nature, by *Maṇirāma*. This MS. contains only the fourth chapter (*viśvasamuddeśa-taraṅga*), explaining the evolution of the universe, with the heaven of *Vishṇu* as the crowning of the edifice. It begins:

गुरुं विश्वम्भरं कृष्णं प्रणिपत्य प्रणीयते ।
मणिरामेण विश्वस्य समुद्देशो यथामति ॥ १ ॥
नित्यस्थलजलादीनां तेजसा पञ्चमस्य च ।
सुतानध्वनिना सार्धं ज्योतिरुत्पद्यते महत् ॥ २ ॥
उभाभ्यां जडितीभूय व्याप विष्टो दिशो दश ।
विरेजे सूक्ष्मरूपेण विराट् तेन निगद्यते ॥ ३ ॥
शब्दस्वरूपा प्रकृतिर्ज्योतीरूपस्तु पूरुषः ।
प्रकृतेः समवायाद्धि तेजसश्चोपपद्यते ॥ ४ ॥
तेजोयोगाद्विभिन्नः सन् प्राज्ञः साक्षी निरञ्जनः ।
अव्याहताज्ञप्रकृतिराद्या सृष्टिविधायिनी ॥ ५ ॥
त्रिद्वारमण्ययोगात्सा गुणाः(?r. गुणान्) सत्त्वं रजस्तमः ।
पञ्चभूतानीन्द्रियाणि संभूतान्यसृजन्मुहुः ॥ ६ ॥
गुणास्तन्मात्रसहितैः पञ्चभूतैः समन्ततः ।
इच्छाज्ञानक्रियाभिस्ते ब्रह्माण्डं प्रकृता जनः (!) ॥ ७ ॥

It ends:

ब्रह्मलोकश्च वैकुण्ठः शिवलोकस्ततः परः ।
शक्तिलोकस्तु गोलोको महामायाभिधः परः ॥ २३३ ॥
गुरुलोकः सप्तविधः सत्यलोकः प्रकीर्तितः ।
गोलोकाद्गुरुलोकान्तं पञ्चाशत्कोटियोजनं ॥ २३४ ॥
इति विश्वसमुद्देशः संक्षेपात्कथितो मया ।
विस्तरेण सहस्रास्यो वक्तुं नैव क्षमो भवेत् ॥ २३५ ॥
इति भक्तिलहर्यां विश्वसमुद्देशो नाम चतुर्थस्तरङ्गः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2510.

939b. Foll. 10; size 12¾ in. by 4¼ in.; fair, modern Bengalī handwriting; eight lines in a page.

Gauragaṇoddeśadīpikā, or *Gaurāṅgagaṇoddeśadīpikā*, an account of the chief disciples of *Caitanya* (*Gaura, Gaurāṅga*), and the reformer's own mythic succession; composed, in 1544 A.D., by *Paramānandadāsa*, usually called *Kavikarṇapūra*, son of *Śivānanda Sena*; and pupil of *Śrīnātha*.

It begins: श्रीचैतन्यचन्द्राय नमः ॥

यः श्रीवृन्दावनभुवि पुरा सच्चिदानन्दसान्द्रो
गौराङ्गीभिः सदृशरुचिभिः श्यामधामा ननर्त ।
तासां शश्वद् दृढतरपरीरम्भसंभेदतः किं
गौराङ्गः सन् जयति स नवद्वीपमालम्बमानः ॥ १ ॥
नमस्यामो ऽस्यैव प्रियपरिजनान् वत्सलहृदः
प्रभोरद्वैतादीनपि जगदघौघक्षयकृतः ।
समानप्रेमाणः समगुणगणास्तुल्यकरुणाः
स्वरूपाद्या ये ऽमी सरसमधुरास्तानपि नुमः ॥ २ ॥
गुरुं तं श्रीनाथाभिधमवनिदेवाद्वयविधुं
नुमो भूचारान्तं भुव इव विभोरस्य दयितं ।
यदा स्यादुन्मीलन्निरवकरवृन्दावनरहः
कथास्वादं लब्ध्वा जगति न जनः क्वापि रमते ॥ ३ ॥
पितरं श्रीशिवानन्दं सेनवंशप्रदीपकं ।
वन्दे ऽहं परया भक्त्या पार्षदाग्र्यं महाप्रभोः ॥ ४ ॥
ये विख्याताः परीवाराः श्रीचैतन्यमहाप्रभोः ।
नित्यानन्दाद्वैतयोश्च तेषामपि महीयसां ॥
गोपालानां च पूर्वाणि यानि नामानि कानिचित् ।
स्वस्वग्रन्थे स्वरूपाद्यैर्दर्शितान्यादिसूरिभिः ॥
विलोक्यान्यानि साधूनां मथुरौड्रनिवासिनां ।
गौडीयानामपि मुखान्निशम्य स्वमनीषया ॥
विविच्याम्रेडितः कैश्चित् कथितानि लिखाम्यहं ।
मात्रा श्रीपरमानन्ददासः सेवितशासनः ॥
यद्यापुरा कृष्णचन्द्रः पञ्चतत्त्वात्मको ऽपि सन् ।
प्राग्नः प्रकटतां तद्वद्गौरः प्रकटतामियात् ॥
स्वाभिन्नेन युतं तस्य पञ्चतत्त्वमिहोच्यते ।
अन्यथा तदसंबन्धात्तत्त्वं स्याच्चतुष्टयं ॥
तद्भिन्नं यत्तदेवात्र तदभिन्नं विभाव्यते(°न्नां Tüb.) ।
यतः स्वशक्त्येच्छयया(स्वयेच्छया शक्त्या T.) कृष्णात्स्वादु-
स्वरूपचरणैरुक्तं पञ्चतत्त्वनिरूपणे । [शतां गतः ॥
उपाधिभेदात्पञ्चत्वं तत्त्वस्येह प्रदर्श्यते ॥
पञ्चतत्त्वात्मकं कृष्णं भक्तरूपस्वरूपकं ।
भक्तावतारं भक्ताख्यं नमामि भक्तशक्तिकं ॥
अस्य विवृतस्तैस्तैर्यैः स संक्षिप्य विलिख्यते ।
भक्तरूपो गौरचन्द्रो यतो ऽसौ नन्दनन्दनः ॥
भक्तस्वरूपनित्यानन्दः (!) विश्वरूपश्च मुख्यकः ।
भक्तावतार आचार्याद्वैतो यः श्रीसदाशिवः ॥
भक्ताख्याः श्रीनिवासाद्या यतस्ते भक्तरूपिणः ।
भक्तशक्तिर्द्विजाग्रण्यः श्रीगदाधरमुख्यकः ॥
श्रीमद्विश्वंभराद्वैतनित्यानन्दावधूतकाः ।
अत्र त्रयः समुन्नेया विग्रहाः प्रभवश्च ते ॥
एको महाप्रभुर्ज्ञेयः श्रीचैतन्यो दयाम्बुधिः ।
प्रभू द्वौ श्रीयुतौ नित्यानन्दाद्वैतौ महाशयौ ॥
गोस्वामिनश्च विज्ञेयास्ते द्विजश्च गदाधरः ।
पञ्चतत्त्वात्मका एते श्रीनिवासश्च पण्डितः ॥
यदुक्तस्तत्र गोस्वामी श्रीस्वरूपपदाम्बुजैः ।
त्रयो ऽत्र विग्रहाः ज्ञेयाः प्रभवश्चात्र ते त्रयः ॥
एको महाप्रभुर्ज्ञेयो द्वौ प्रभू संमतौ सतां ।
गोस्वामिनश्च चत्वारो वाच्याः प्रथमपुत्रवत् ॥
एषां पार्षदवर्गा ये महान्तः परिकीर्तिताः ।
नित्यानन्दगणाः सर्वे गोपालाश्चोपगोपकाः ॥
एषां संबन्धसंपर्कादुपगोपालसत्तमाः ।
तत्र श्रीमन्नवद्वीपे विश्वंभरसमीपतः ॥
विलसन्ति स्म ते ज्ञेया वैष्णवा हि महत्तमाः ।
नीलाचले च ये ख्यातास्ते हि ज्ञेया महत्तराः ॥
दक्षिणादिदिशां याने यैर्यैः सङ्गो महाप्रभोः ।
ते ते महान्तो मन्तव्याः परे ज्ञेयाः स्वयोग्यतः ॥
अतः स्वरूपचरणैरुक्तं गौरनिरूपणे ।
पञ्चतत्त्वस्य संपर्का ये ये ख्याता महत्तमाः ।
ते ते महान्तो गोपालाः स्थानाच्छेत्यादिवाचकाः ॥
रसज्ञाः श्रीवृन्दावनमिति यमाहुर्बहुविदो
यमेतं गोलोकं कतिपयजनाः प्राहुरपरे ।
श्वेतद्वीपं प्राहुः परमपि परे व्योम जगदुर्
नवद्वीपः सो ऽयं जयति परमाश्चर्यमहिमा ॥

तस्मिन्वासमुरीचकार नृहरिर्विश्वंभराख्यं दधत्
 तत्रेच्छावशतः समस्तमहतां वासो ऽपि तत्राभवत् ।
तैः सार्कं महती हरेरनु गुणाकारापि लीलाभवत्
 तत्रासीज्जगतां मनो ऽपि परमानन्दाय मन्दं यतः ॥

यः सत्ये (ऽ)सितवर्णमादधदसौ श्रीहंसनामाभवत्
 त्रेतायां मखभुग्मखाख्य उषितो ऽभूद्रक्तवर्णं दधत् ।
यः श्यामो दधदासवर्णकममुं श्यामं युगे द्वापरे
 सो ऽयं गौरविधुर्विभाति कलयन्नानावतारं कलौ ॥

प्रादुर्भूताः कलियुगे चत्वारः सांप्रदायिकाः ।
श्रीमाध्वीरुद्रसनका भवाः पाद्मे यथा स्मृताः ॥
अतः कलौ भविष्यन्ति चत्वारः संप्रदायिनः ।
श्रीमाध्वीरुद्रसनका वैष्णवाः क्षितिपावनाः ॥
तत्र माध्वीसंप्रदायः प्रस्तावात्परिलिख्यते ।
परव्योमेश्वरस्याभूच्छिष्यो ब्रह्मा जगत्पतिः ॥
तस्य शिष्यो नारदो ऽभूद् व्यासस्तस्याप शिष्यतां ।
शुको व्यासस्य शिष्यत्वं प्राप्तो ज्ञानावबोधनात् ॥

तस्य शिष्याः प्रशिष्याश्च बहवो भूतले स्थिताः ।
व्यासाल्लब्धकृष्णदीक्षो मध्वाचार्यो महायशाः ॥
चक्रे वेदान् विभज्यासौ संहितां शतदूषणीं ।
निर्गुणाद् ब्रह्मणो यत्र सगुणस्य परिष्क्रिया ॥

तस्य शिष्यो ऽभवत् पद्मनाभाचार्यो महाशयः ।
तस्य शिष्यो नरहरिस्तच्छिष्यो माधवो द्विजः ॥
पद्मनाभस्तस्य शिष्यो ऽभूत् (!) तच्छिष्यो जयतीर्थकः ।
तस्य शिष्यो ज्ञानसिन्धुस्तस्य शिष्यो महानिधिः ॥
विद्यानिधिस्तस्य शिष्यो राजेन्द्रस्तस्य सेवकः ।
जयधर्मो मुनिस्तस्य शिष्यो ऽभूद् गणमध्यतः ॥
श्रीमद्विष्णुपुरी यस्य भक्तिरत्नावली कृतिः ।
जयधर्मस्य शिष्यो ऽभूद् ब्रह्मण्यः पुरुषोत्तमः ॥
व्यासतीर्थस्तस्य शिष्यो यश्चक्रे विष्णुसंहितां ।
श्रीमाल्लक्ष्मीपतिस्तस्य शिष्यो भक्तिरसाश्रयः ॥

तस्य शिष्यो माधवेन्द्रो यद्धर्मो ऽयं प्रवर्तितः ।
कल्पवृक्षस्यावतारो व्रजधामनि तिष्ठतः ॥
प्रीतप्रेयोवत्सलतोज्ज्वलाख्यफलधारिणः ।
तस्य शिष्यो ऽभवच्छ्रीमानीश्वराख्यपुरी यतिः ॥
कलयामास शृङ्गारं यः शृङ्गारफलात्मकः ।
अद्वैतः कलयामास दाससख्ये फले उभे ॥

श्रीमान् रङ्गपुरीति सन्नात्मत्ये यत्समाश्रितः ।
ईश्वराख्यपुरीं गौर उररीकृत्य गौरवे ॥
जगदाप्लावयामास प्राकृताप्राकृतात्मकं ।
स्वीकृत्य राधिका भावकान्ती पूर्वसुदुष्करे ॥
अन्तर्वाह्यरसाम्भोधौ श्रीनन्दनन्दनो ऽपि सन् ।
आद्यो व्यूहो ऽपि चैतन्यमविशद् यत्परे पुरा ॥
विघुक्षोभ मनस्तस्य दृष्ट्वा गन्धर्वनर्तनं ।
द्वारकास्थो ऽपि भगवानविशच्छ्रीमच्छचीसुतं (!) ॥
नानावतारः सुतरामेककालप्रभावतः ।
यथा श्यामो ऽविशत्कृष्णं भगवन्तं पुरा स्वयं ॥
योगमायाबलादेते तिष्ठन्तो ऽन्यत्र यद्यपि ।
तथापि प्राविशन् गौरे ऽचिन्त्यलक्षणलक्षतः ॥
यथोक्तं व्यासचरणैः प्रभासखण्डमध्यतः ।
अचिन्त्याः खलु ये भावा न तांस्तर्केण योजयेदिति ॥
रघुनाथं प्रविश्यापि यथा तिष्ठति भार्गवः ।
एवं श्रीनारदमुखास्तिष्ठन्तो ऽन्येषु धामसु ॥०

It ends :

श्रीगौराङ्गगणोद्देशदीपिका रचिता मया ।
दीप्यतां परमानन्दसंदोहभक्तवेश्मनि ॥
शाके रसारसमिते मनुनैव युक्ते
 ग्रन्थो मयाविरभवत् कतमस्य वक्त्रात् ।
चैतन्यचन्द्रचरितामृतमग्नचित्तैः
 शोध्यः समाकलितगौरगणाख्य एषः ॥
इति श्रीकविकर्णपूरविरचिता श्रीगौरगणोद्देशदीपिका समाप्ता॥
श्रीभैरवचन्द्रदेवशर्मणो लिखितिरियं ॥

For another MS. see Roth, Tübingen MSS., p. 9. [H. T. Colebrooke.]

2511.

199. Foll. 29; size 11 in. by 5 in.; indifferent Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; 10–14 lines in a page.

Brahmasaṃhitā (or *Bhagavatsiddhāntasaṃgraha*), *Adhyāya* V., consisting of a (*Paurāṇik*) account of the origin and divinity of *Kṛishṇa*, followed by a hymn to the same deity; with a commentary, entitled *Digdarśanī*, by *Rūpa*, younger brother of *Sanātana*, and elder brother of *Vallabha*.

The entire work is stated to consist of a hundred *adhyāyas*.

A. The text contained in the present MS. runs as follows:

ईश्वरः परमः कृष्णः सच्चिदानन्दविग्रहः ।
अनादिरादिर्गोविन्दः सर्वकारणकारणं ॥ १ ॥
सहस्रपत्रं कमलं गोकुलाख्यं महत्पदं ।
तत्कर्णिकारं तद्धाम तदनन्तांशसंभवं ॥ २ ॥
कर्णिकारं महद्यन्त्रं षट्कोणं वज्रकीलकं ।
षडङ्गं षट्पदीस्थानं प्रकृत्या पुरुषेण च ॥ ३ ॥
प्रेमानन्दमहानन्दरसेनावस्थितं हि यत् ।
ज्योतीरूपेण मनुना कामबीजेन संगतं ॥ ४ ॥
तत्किञ्जल्कं तदंशानां तत्पत्राणि श्रियामपि ।
चतुरस्रं तत्परितः श्वेतद्वीपाख्यमद्भुतं ॥ ५ ॥
चतुरस्रं चतुर्मूर्तेश्चतुर्धाम चतुष्कृतं ।
चतुर्भिः पुरुषार्थैश्च चतुर्भिर्हेतुभिर्वृतं ॥ ६ ॥
शूलैर्दशभिरानद्धमूर्ध्वाधो दिग्विदिक्ष्वपि ।
अष्टाभिर्निधिभिर्युक्तमष्टाभिः सिद्धिभिस्तथा ।
अनुरूपैश्च दशभिर्दिक्पालैः परितो वृतं ॥ ७ ॥
श्यामैर्गौरैश्च रक्तैश्च शुक्लैश्च पार्षदर्षभैः ।
शोभितं शक्तिभिस्ताभिरद्भुताभिः समन्ततः ॥ ८ ॥
एवं ज्योतिर्मयो देवः सदानन्दपरात्परः ।
आत्मारामस्य तस्यास्ति प्रकृत्या न समागमः ॥ ९ ॥
मायया रममाणस्य न वियोगस्तया सह ।
आत्मना रमया रेमे त्यक्तकालं* सिसृक्षया ॥ १० ॥
नियतिः सा रमा देवी तत्प्रिया तद्वशंवदा ।
तल्लिङ्गं भगवाञ्शंभुर्ज्योतीरूपः सनातनः ॥ ११ ॥
या योनिः सा परा शक्तिः कामो बीजं महद्धरेः ।
लिङ्गयोन्यात्मिका जाता इमा माहेश्वरीप्रजाः† ॥ १२ ॥
शक्तिमान्पुरुषः सो ऽयं लिङ्गरूपी महेश्वरः ।
तस्मिन्नाविरभूल्लिङ्गे महाविष्णुर्जगत्पतिः ॥ १३ ॥
सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ।
सहस्रबाहुर्विश्वात्मा सहस्रांशः सहस्रसूः‡ ॥ १४ ॥
नारायणः स भगवानापस्तस्मात्सनातनात्§ ।
आविरासन् कारणार्णोनिधिसंकर्षणात्मकः ॥ १५ ॥
योगनिद्रां गतस्तस्मिन् सहस्रांशः स्वयं महान् ।
तद्रोमबिलजालेषु बीजं संकर्षणस्य च ॥ १६ ॥
हैमान्यण्डानि जातानि महाभूतावृतानि तु ।
प्रत्यण्डमेवमेकांशादेकांशाद्विशति स्वयं ॥ १७ ॥
सहस्रमूर्धा विश्वात्मा महाविष्णुः सनातनः ।
वामाङ्गादसृजद्विष्णुं दक्षिणाङ्गात् प्रजापतिं ॥ १८ ॥
ज्योतिर्लिङ्गमयं शम्भुं कूर्चदेशादवासृजत्|| ।
अहंकारात्मकं विश्वं तस्मादेतद्व्यजायत ॥ १९ ॥
अथ तैस्त्रिविधैर्वेशैर्लीलामुद्वहतः किल ।
योगनिद्रा भगवती तस्य श्रीरेव संगता ॥ २० ॥
सिसृक्षया ततो नाभेस्तस्य पद्मं विनिर्ययौ ।
तन्नालं हेमनलिनं ब्रह्मणो लोकमद्भुतं ॥ २१ ॥
तत्त्वानि पूर्वरूपाणि कारणानि परस्परं ।
समवायेत् प्रयोगाच्च विभिन्नानि पृथक् पृथक् ॥ २२ ॥
चिच्छक्त्या सज्जमानो ऽथ भगवानादिपूरुषः ।
योजयन्मायया देवो योगनिद्रामकल्पयत् ॥ २३ ॥
योजयित्वाथ तामेव प्रविशति स्वयं गुहां ।
गुहां प्रविष्टे तस्मिंस्तु जीवात्मा प्रतिबुध्यते ॥ २४ ॥
स नित्यो नित्यसंबन्धः प्रकृतिश्च परैव सा ।
एवं सर्वात्मसंबन्धं नाभ्यां पद्मं हरेरभूत् ॥ २५ ॥
तत्र ब्रह्माभवद्भूयश्चतुर्वेदी चतुर्मुखः ।
स जातो भगवच्छक्त्या तत्कालं किल चोदितः ॥ २६ ॥
सिसृक्षायां मतिं चक्रे पूर्वसंस्कारसंस्कृतां ।
ददर्श केवलं ध्वान्तं नान्यत्किमपि सर्वतः ॥ २७ ॥
उवाच पुरतस्तस्मै तस्य दिव्या सरस्वती ।
कामः कृष्णाय गोविन्द ङे गोपीजन इत्यपि ॥ २८ ॥
वल्लभाय प्रिया वह्नेरयं ते दास्यति प्रियं ।
तप त्वं तप एतेन तव सिद्धिर्भविष्यति ॥ २९ ॥
अथ तेपे स सुचिरं प्रीणन्गोविन्दमव्ययं ।
श्वेतद्वीपपतिं कृष्णं गोलोकस्थं परात्परं ॥ ३० ॥
प्रकृत्या गुणरूपिण्या रूपिण्या पर्युपासितं ।
सहस्रदलसंपन्ने कोटिकिञ्जल्कबृंहिते ॥ ३१ ॥

---

* स्रष्टुमिच्छया त्यक्तः सृष्ट्यर्थं प्रहितः कालो यस्माद्रमणात् तादृशं यथा स्यात्तथा रेमे ।

† माहेश्वरी माहेश्वर्यः ।

‡ सहस्रं सूते सृजति ।

§ आपो वै नरसूनवः ।

|| भ्रुवोर्मध्यात् ।

भूमिश्चिन्तामणिस्तत्र कर्णिकारे महासने ।
समासीनं चिदानन्दं ज्योतीरूपं सनातनं ॥ ३२ ॥
शब्दब्रह्ममयं वेणुं वादयन्तं मुखाम्बुजे ।
विलासिनीगणवृतं स्वैः स्वैरंशैरभिष्टुतं ॥ ३३ ॥
अथ वेणुनिनादस्य त्रयी मूर्तिमयी गतिः ।
स्फुरन्ती प्रविवेशान्तो(r. °शाशु marg.) मुखाब्जानि* [स्वयंभुवः ॥ ३४ ॥
गायत्रीं गायतस्तस्मादधिगत्य सरोजजः ।
संस्कृतश्चादिगुरुणा द्विजतामगमत्तदा ॥ ३५ ॥
त्रय्या प्रबुद्धो ऽथ विधिर्विज्ञाततत्त्वसागरः ।
तुष्टाव वेदसारेण स्तोत्रेणानेन केशवं† ॥ ३६ ॥

चिन्तामणिप्रकरसद्मसु कल्पवृक्ष-
लक्षावृतेषु सुरभीरभिपालयन्तं ।
लक्ष्मीसहस्रशतसंभ्रमसेव्यमानं
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ १ ॥
वेणुं क्वणन्तमरविन्ददलायताक्षं
बर्हावतंसमसिताम्बुदसुन्दराङ्गं ।
कन्दर्पकोटिकमनीयविशेषशोभं
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ २ ॥
आलोलचन्द्रकलसद्वनमाल्यवंशी-
रत्नाङ्गदप्रणयकेलिकलाविलासं ।
श्यामं त्रिभङ्गललितं नियतप्रकाशं
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ ३ ॥
अङ्गानि यस्य सकलेन्द्रियवृत्तिमन्ति
पश्यन्ति पान्ति कलयन्ति चिरं जगन्ति ।
आनन्दचिन्मयसमुज्ज्वलविग्रहस्य
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ ४ ॥
अद्वैतमच्युतमनादिमनन्तरूपम्
आद्यं पुराणपुरुषं नवयौवनं च ।
वेदेषु दुर्लभमदुर्लभमात्मभक्तौ
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ ५ ॥

---

* मुखाब्जानि प्रविवेशेत्यष्टभिः कर्णैः प्रविवेशेत्यर्थः ।

† The text makes this last *śloka* consist of three hemistichs, the number of the verses, 7–35, being removed back to the end of the preceding hemistich. In the commentary this is different, though there too the numbering is irregular, several *ślokas* being sometimes treated together under the same number, and the two sections being numbered consecutively.

पन्थास्तु कोटिशतवत्सरसंप्रगम्यो
वायोरथापि मनसो मुनिपुङ्गवानां ।
सो ऽप्यस्ति यत्प्रपदसीम्नि विचिन्त्य तत्त्वं
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ ६ ॥
एको ऽप्यसौ‡ रचयितुं जगदण्डकोटिं
यच्छक्तिरस्ति जगदण्डचया यदन्तः§ ।
अण्डान्तरस्थं परमाणुचयान्तरस्थं
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ ७ ॥
यद्भावभावितधियो मनुजास्तथैव
संप्राप्य रूपमहिमासनजानुभूषाः(?) ।
सूक्तैर्यमेव निगमप्रथितैः स्तुवन्ति
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ ८ ॥
आनन्दचिन्मयरसप्रतिभाविताभिस्
ताभिर्य एव निजरूपतया कलाभिः ।
गोलोक एव निवसत्यखिलात्मभूतो
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ ९ ॥
प्रेमाञ्जनच्छुरितभक्तिविलोचनेन
सन्तः सदैव हृदये ऽपि विलोकयन्ति ।
तं(r. यं) श्यामसुन्दरमचिन्त्यगुणप्रकाशं
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ १० ॥
रामादिमूर्तिषु कलानियमेन तिष्ठन्
नानावतारमकरोद्भुवनेषु किंतु ।
कृष्णः स्वयं समभवत् परमः पुमान्यो
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ ११ ॥
यस्य प्रभावप्रभवतो जगदण्डकोटि-
कोटिष्व(r. ष्व)शेषवसुधादिविभूतिभिन्नं ।
तद्ब्रह्म निष्कलमनन्तमशेषभूतं
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ १२ ॥
माया हि यस्य जगदण्डशतानि सूते
त्रैगुण्यतद्विषयवेदवितायमाना ।
सत्त्वावलम्बिपरसत्त्वविशुद्धसत्त्वं
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ १३ ॥
आनन्दचिन्मयरसात्मतया मनःसु
यः प्राणिनां प्रतिफलन् स्मरतामुपेत्य ।
लीलायितेन भुवनानि जयत्यजस्रं
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ १४ ॥

---

‡ Thus comm., °प्यणो text.

§ जगदण्डचया इति न चाभाने वहियैस्येत्यादि ।

गोलोकनाम्नि निजधाम्नि तले च तस्य
देवीमहेशहरिधामसु तेषु तेषु ।
ते ते प्रभावनिचया विहिताश्च येन
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ १५ ॥

सृष्टिस्थितिप्रलयसाधनशक्तिरेका
छायेव यस्य भुवनानि बिभर्ति दुर्गा ।
इच्छानुरूपमपि यस्य च चेष्टते सा
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ १६ ॥

क्षीरं यथा दधिविकारविशेषयोगात्
संजायते न तु ततः पृथगस्ति हेतोः ।
यः संभु(r. शंभु)तामपि* तथा समुपैति कार्याद्
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ १७ ॥

दीपार्चिरेव हि दशान्तरमभ्युपेत्य
दीपायते विवृतहेतुसमानधर्मा ।
यस्तादृगेव हि च विष्णुतया विभाति
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ १८ ॥

यः कारणार्णवजले भजति स्म योग-
निद्रामनन्तजगदण्डसरोमकूपः ।
आधारशक्तिमवलम्ब्य परां स्वमूर्तिं
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ १९ ॥

यस्यैकनिःश्वसितकालमथावलम्ब्य
जीवन्ति लोमविलजा जगदण्डनाथाः ।
विष्णुर्महान्स इह यस्य कलाविशेषो
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ २० ॥

भास्वान् यथाश्मशकलेषु निजेषु तेजः
स्वीयं कियत्प्रकटयत्यपि तद्वदत्र ।
ब्रह्मा य एष जगदण्डविधानकर्ता
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ २१ ॥

यत्पादपल्लवयुगं विनिधाय कुम्भ-
द्वन्द्वे प्रणामसमये स गणाधिराजः ।
विघ्नान्विहन्तुमलमस्ति जगत्त्रयस्य
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ २२ ॥

अग्निर्मही गगनमम्बु मरुद्दिशश्च
कालस्तथात्ममनसीति जगत्त्रयाणि ।
यस्माद्भवन्ति विभवन्ति विशन्ति यं च
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ २३ ॥

* शंभोरपि कार्यत्वं गुणसंवलनात् ।

यच्चक्षुरेव सरिता(r. सविता) सकलग्रहाणां
राजा समस्तसुरमूर्तिरशेषतेजाः ।
यस्याज्ञया भ्रमति संभृतकालचक्रे
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ २४ ॥

धर्मार्थकामनिचयः श्रुतयस्तपांसि
ब्रह्मादिकीटपतगावधयश्च जीवाः ।
यद्दत्तमात्रविभवप्रकटप्रभावा
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ २५ ॥

यस्त्विन्द्रगोपमथवेन्द्रमहो(?) स्वकर्म-
बन्धानुरूपफलभाजनमातनोति ।
कर्माणि निर्दहति किंतु च भक्तिभाजां
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ २६ ॥

यं क्रोधकामसहजं प्रणयन्ति भीति-
वात्सल्यमोहगुरुगौरवसेव्यभावैः ।
संचिन्त्य तस्य सदृशीं तनुमापुरेते
गोविन्दमादिपुरुषं तमहं भजामि ॥ २७ ॥

श्रियः† कान्ताः कान्तः परमपुरुषः कल्पतरवो
द्रुमा भूमिश्चिन्तामणिगणमयी तोयममृतं ।
कथा गानं नाट्यं गमनमपि वंशी प्रियसखी
चिदानन्दज्योतिः परमपि तदास्वाद्यमपि च ॥ २८ ॥

स यत्र क्षीराब्धी सरति सुरभीभ्यश्च‡ सुमहान्
निमेषार्धाख्यो वा व्रजति न हि यत्रातिसमयः ।
भजे श्वेतद्वीपं तमहमिह गोलोकमिति यं
विदन्तस्ते सन्तः क्षितिविरलचाराः कतिपये ॥ २९ ॥

अथोवाच भगवान् भगवन्तं कमलयोनिं ॥

ब्रह्मन् महत्त्वविज्ञाने प्रजासर्गे च चेन्मतिः ।
पञ्चश्लोकीमिमां विद्यां वत्स दत्तां निबोध मे ॥ ३० ॥

प्रबुद्धे ज्ञानभक्तिभ्यामात्मन्यानन्दचिन्मयी ।
उदेत्यनुत्तमा भक्तिर्भगवत्प्रेमलक्षणा ॥ ३१ ॥

प्रमाणैस्तत्सदाचारैस्तदभ्यासैर्निरन्तरं ।
बोधयत्यात्मनात्मानं भक्तिमप्युत्तमां लभेत् ॥ ३२ ॥

यस्याः श्रेयस्करं नास्ति यया निर्वृतिमाप्नुयात् ।
या साधयति मामेव भक्तिं तामेव साधयेत् ॥ ३३ ॥

धर्मानन्यान्परित्यज्य मामेव भज विश्वसन् ।
यादृशी यादृशी श्रद्धा सिद्धिर्भवति तादृशी ॥ ३४ ॥

† व्रजसुन्दरीरूपाः

‡ सुरभीभ्यः सरतीति तदीयवंशीध्वन्याद्यावेशादिति भावः ।

अहं हि विश्वस्य चराचरस्य
बीजं प्रधानं प्रकृतिः पुमांश्च ।
मया हितं तेज इदं बिभर्षि
विधे विधेहि त्वमथो जगन्ति ॥ ३५ ॥

इति श्रीब्रह्मसंहितायां भगवत्सिद्धांतसंग्रहे मूलसूत्राख्यः पंचमो ऽध्यायः ॥

In the *Bhaktirasāmṛitasindhu* the verses ii. 12 (यस्य प्रभावतो °) and ii. 20 (यस्यैकनिःश्वसित °) are quoted as occurring "*Brahmasaṃhitāyām Ādipurusharahasye.*"

B. *Rūpa's* commentary, which, for the most part, is illustrative rather than explanatory, begins: श्रीमते निंबार्काय भगवते नमः ॥ श्री-

कृष्णस्वरूपमहिमा मम चित्ते महीयतां ।
यस्य प्रसादाद् व्याकर्तुमिच्छामि ब्रह्मसंहितां ॥

दुर्योजनापि युक्तार्था सुविचारादृषिस्मृतिः (? सुचिरा-
[दूषिणाङ्कृतिः R. M.) ।
विचारे तु मयात्र स्यादूषीणां स चर्षिर्गतिः (? सदृशो [गतिः)
यद्यप्यध्यायशतयुक् संहिता सा तथाप्यसौ ।
अध्यायः सूत्ररूपत्वात्तस्याः सर्वांगतां गतः ॥

श्रीमद्भागवताद्येषु दृष्टं यत्प्रभुबुद्धिभिः ।
तदेवात्र परामृष्टं ततो हृष्टं मनो मम ॥

यद्यच्छ्रीकृष्णसंदर्भे विस्तराद्धि निरूपितं ।
अत्र तत्पुनरामृष्य (r. मृश्य) व्याख्यातुं स्पृश्यते मया ॥

अथ श्रीमद्भागवते यदुक्तमेते चांशकलाः पुंसकृष्णस्तु भगवान् स्वयमिति तदेव तावत्प्रथममाह । ईश्वर इति °

The commentator quotes freely from the *Bhāgavatapurāṇa*, esp. the tenth book (*śrīdaśama*), with its *Ṭīkā*, and the *Bhagavadgītā*. Other authorities quoted are: *Uddhava* (या वै श्रियार्चितमित्यादि श्रीमदुद्धववाक्यात्), fol. 19*b*; *Krishnasandarbha*, foll. 1*b*, 24*a*; *Gopālatāpanī*, foll. 3*b*, 8*b*; *Gosūktam* (गोभ्यो यज्ञाः प्रवर्तंते गोभ्यो देवाः समुत्थिताः । गोभिर्वेदा समुत्तीर्णाः स षडंगपदक्रमाः ॥), fol. 6*a*; *Gautamīyatantra*, foll. 2*b*, 3*a* (*Vṛihad-Gautamīya*, foll. 9*b*, 23*a*; *Gautamīyatantra-dvaya*, fol. 28*a*); *Nāmakaumudī-kāra*, fol. 3*a*; *Nāradapañcarātra*, foll. 8*b*, 17*b*; *Prabhāsha-purāṇa* (*Nāradakuśadhvajasaṃvāde;* prob. the *Prabhāsakhanda* of the *Skandapurāṇa*), fol. 2*a*; *Bhaṭṭa*, fol. 3*b*; *Mṛityuṃjayatantra*, fol. 14*a*; *Brahmastuti*, fol. 4*b*; *Bhaktisandarbha*, fol. 29*a*; *Yāmunācārya*, fol. 22*a*; *Vāsudevopanishad*, fol. 3*a*; *Śuka* (? तथासौ दर्शयामास लोकस्वमित्यादौ श्रीशुकवाक्यात्), fol. 19*b*; *Śrīdharasvāmin* (comm. on *Vishṇup.*), fol. 21*b*; *Śrutistava* (स्वकृतपुरेष्वमीष्वबहिरन्तरसंवरणं °। इति नृगतिं विविच्य कवयो निगमावपनं ° ॥), fol. 28*b*; (*Trailokya-*)*Sammohanatantra* (*ashṭādaśākshaprasaṅga*), fol. 24*a*; *Sahasranāmavyākhyā*, fol. 13*b*; *Hayaśīrshapañcarātra*, foll. 8*b*, 28*a*.

It ends: इति ब्रह्मसंहितायामिति । तदुक्तं तत्रैवान्यत्र ।

अध्यायशतसंपन्ना भगवद्ब्रह्मसंहिता ।
कृष्णोपनिषदां सारैः संचिता ब्रह्मणोदितेति ॥

यद्यपि नाना पाठावाना चार्थान् स्मरंति नाना ते ।
तदपि च सत्पथ लब्ध्वा ह्यवास्माभिस्त्वमी प्रमिताः ॥

सनातनसमो यस्य ज्यायान् श्रीमान् सनातनः ।
श्रीवल्लभो ऽनुजः सो ऽसौ श्रीरूपो जीवसद्गतिः ॥

इति ब्रह्मसंहितायां मूलसूत्राख्यस्य पंचमाध्यायस्य दिग्दर्शनी [नाम्नी suppl.] टीका समाप्ता ॥ श्रीमते निंबार्काय भगवते नमः ॥

For another MS. of both text and commentary (not metrical, as is there stated erroneously), see Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 106.

[H. T. COLEBROOKE.]

2512.

2461. Foll. 203, one of which (fol. 93) is wanting; whilst 118–125 are misplaced after 193; size 11 in. by 4¾ in.; fairly written, in Devanāgarī, about the beginning of the 17th century; nine lines in a page.

Vishṇudharmamīmāṃsā, a dissertation on the worship of *Vishṇu*, by *Nṛisiṃha Bhaṭṭa*, son of *Soma Bhaṭṭa*. The MS. has suffered to some extent from damp.

It begins:

वाचामगोचरमजातिगुणक्रियाया
यं नेति नेति चकितं श्रुतयो वदंति ।
वैखानसागमपरैरधिगम्यते यस्
तस्मै नमो ऽस्तु हरये द्विषडक्षराय ॥ १ ॥
सर्वेषां वैष्णवानां श्रुतिनि[खि]लशिरःसागरं पंचरात्रं
यत्प्राहादौ मुरारिः स्वजनहितकरो नारदायेष्टसिद्धै ।
तद्व्याचिख्यासवस्तु प्रकटितवपुषे श्रीनृसिंहाश्रमाख्या-
विख्याताचार्यखिलाप्त्यै सततमिह नमस्कुर्महे ऽस्मै मधुघ्ने
वेदांताद्यविरोधेन पूर्वतंत्रानुसारतः । [॥ २ ॥
मीमांसा विष्णुधर्माणां क्रियते सोमसूनुना ॥ ३ ॥
वैष्णवकंठाभरणं कंठे धार्यं सर्वविपश्चिद्भिः ।
द्वापरपार्थंडादिध्वांतार्थंतव्युदासाय ॥ ४ ॥
ईर्ष्यामत्सरपित्तदूषितधियो नैतत्कृतेः स्वादुतां
द्राक्षाक्षीरमधूपमामिह विदुः किं तावता तत्कृतिः ।
रंभाद्यप्सरांगनामरसिकः क्लीबो न चेन्नोच्यते
लावण्यादि किमत्र दुष्यति यतः संत्येव तद्भावुकाः ॥ ५ ॥
पंचरात्रविदो नत्वा गुरूनपि गरीयसः ।
प्रामाण्यं पंचरात्रस्य प्रथमं समुदीर्यते ॥ ६ ॥

सात्वतापरनामधेयपंचरात्रोक्तपूजास्तुतिनमस्कारादिना भगवंतं नारायणं भजम[ना]नामेव कैवल्यमभ्युदयो वा नान्येषां । श्रुतिस्मृतिप्रामाण्यात् । ०

There are no divisions, and a rapid perusal has only yielded quotations from *Purāṇas*, the epics, the *Nāradapañcarātra*, *Brahmayāmala* (fol. 104*b*), *Ratnasāgara* (fol. 102*a* मध्यमानामिका मध्यपर्वद्वयमिह प्रिये । मेरुं कल्पजपं कुर्यात्प्रदक्षिणमनुक्रमात् ॥ अनामा मूलपर्वादि कनिष्ठादिक्रमेण तु । तर्जन्यग्रादितो देवि मध्यामूलावभासकं ॥ ०); *Parāśara*, *Śaṅkarācārya*.

It ends:

श्रीविष्णुधर्ममीमांसापदार्थानां तु संग्रहः ।
सुखावबोधनार्थं तु जिज्ञासूनामयं कृतः ॥
मीमांसिता विष्णुधर्माः श्रीगुरूणामनुग्रहात् ।
यदत्र सुष्ठु तत्तेषां यदसुष्ठु ममैव तत् ॥ ० ॥
आम्नायवेदतदनुस्मृतिवारिजानां
सोमात्मजेन धिषणागुणकृप्तमाला ।
न्यस्ता हरेश्चरणयोरनया नृसिंहः
प्रीणातु मे स भगवान्द्विषडक्षरात्मा ॥

इति श्रीपदवाक्यप्रमाणज्ञसोमभट्टतनूजश्रीनृसिंहभट्टविरचिता विष्णुधर्ममीमांसा समाप्ता ॥ [GAIKAWAR.]

2513.

2635b. Foll. 20 (the first five of which are wanting); size 10½ in. by 4 in.; legibly written in Devanāgarī; 14 or 15 lines in a page.

Śivādvaitaprakāśikā, a treatise, in three chapters (*ullāsa*), on the unity of the deity as represented by *Śiva*, and on the practices of devotion due to that deity, by *Kāśīnātha Bhaḍa*, son of *Jayarāma Bhaṭṭa* and *Vārāṇasī*.

The treatise is composed in *ślokas* (chiefly compiled from *Purāṇas*) interspersed with explanatory remarks.

Ch. II. beg. (fol. 8*a*):

अथोत्पत्तिं प्रवक्ष्यामि शैवशास्त्रानुसारतः ।
निर्गुणः सगुणश्चेति शिवो ज्ञेयः सनातनः ॥
निर्गुणः प्रकृतेरन्यः सगुणः सकलः स्मृतः ।
सच्चिदानंदविभवात्सकलात्परमेश्वरात् ॥
पंच भूतानि तन्मात्रपंचकं च तथा पुनः ।
ज्ञानेंद्रियाणि पंचैव पंचकर्मेंद्रियाण्यपि ॥
मनोमयाः शुद्धविद्या महेश्वरः सदाशिव इति ।

अस्यार्थः ॥ सनातनो नित्यः शिवो निर्गुणः सगुणश्च ज्ञेयः । निर्गुणस्वरूपमाह ।

तच्छक्तिभृतः सर्वेशो भिन्नो . . . . . . ।
नित्यः सर्वगतः सूक्ष्मः सदानंदो निरामयः ।
विकाररहितः साक्षाच्छिवो ज्ञेयः सनातन इति ॥

प्रकृतेरन्यः । केवलो निर्गुणः । ०

Ch. III. beg. (fol. 15*a*): शैवपुराणे ।

शृणु धर्मं प्रवक्ष्यामि भक्तानां लक्षणं मम ।
भस्मोद्धूलितसर्वांगास्त्रिपुंड्रांकितमस्तकाः ॥ ०

It ends (from the *citrakhaṇḍa*):

प्रदोषपूजनं शंभोः सर्वपापभयापहं ।
सर्वाभीष्टप्रदं तस्मात्सादरं तत्समाचरेत् ॥
सोमवारत्रयोदश्यां नक्तभुक् शंकरप्रियः ।
रुद्राध्यायजपी चेत्स्यात् सुकृतं को ऽस्य वर्णयेदिति ॥

इति श्रीमद्वडोपनामक(thus in all three colophons) जयरामभट्टसुत- वाराणसीगर्भसंभव- दक्षिणामूर्तिशिवाराधक- काशीनाथविरचितायां शिवाद्वैतप्रकाशिकायां तृतीयोल्लासः ॥ संवत् १८५८ शके १७२३ दुर्मतिनामसंवत्सरे वैशाखकृष्ण अमायां(!) भौमे भरणीनक्षत्रे मेषस्थिते चंद्रे वृषस्थिते रवौ कर्कस्थिते देवगुरौ काश्यां दशाश्वमेधस्थितनगरकराख्यप्रसिद्धः वडव्योपनामकेन आकुलनेरवृत्तीश्वरेण पुतदेवप्रपौत्रेण(?) नीलकंठपौत्रेण विठलात्मजेन वत्सगोत्रोत्पन्नेन पंचप्रवरान्वितेन पुण्यग्रामे ० इदं पुस्तकं जयरामशर्मणा स्वहस्तेन लिखितं । तस्येदं दक्षिणामूर्तिविश्वेश्वरः प्रसन्नो ऽस्तु ॥

Of non-*purāṇic* authorities may be mentioned: *Purushārthaprabodha*, foll. 12*b*, 16*a*,*b*; *Paippalādopanishad*, fol. 12*b*; *Vidyeśvarasaṃhitā* (?of some *purāṇa*), fol. 17*a*; *Śāradā*, fol. 15*a*. [MACK. COLL.]

2514.

1547C. Foll. 20; size 10 in. by 4½ in.; clear, modern Devanāgarī writing; five lines in a page.

Catushṭayasampradāyikā-paddhati(?) and *Sītārāmapaddhati*, two short manuals of prayers, with directions for their use (?by *Rāmānuja* or one of his followers). Partly in *bhāshā*.

I. (in four sections) begins: श्रीमते रामानुजाय नमः ॥ ओं

पृथ्वि त्वया धृता लोका देवि त्वं विष्णुना धृता ।
त्वं च धारय मां देवि पवित्रं चाशनं(*r*. चासनं)कुरु ॥

इति आसनमंत्रः ॥

समुद्रमेखले देवि पर्वतस्तनमंडले ।
विष्णुपत्नि नमस्तुभ्यं पादस्पर्शं क्षमस्व मे ॥

इति पादपूरमंत्रः ॥

ओं तस्य तस्य देवानां भूतप्रेतपिशाचिका ।
मलमूत्रमनुष्याणां मम दोषो न दीयते ॥

इति मलमंत्रः ॥

Follow *pātraśuddhimantra*, *mṛittikāmantra*, *dantadhāvanamantra*, *śikhābandhanamantra*, *śikhāmuktimantra*, *ācamanamantra*, *snānamantra*, *aghamarshaṇa*, *karanyāsa*, *hṛidayāyanyāsa*, *aṅganyāsa*, *hṛidayanyāsa*, *dhyānam*, *shaḍaksharamantra*.

It ends:

विलासाचार्यके अगस्त्याचार्ये ॥ ४ ॥ इति चतुष्टसंप्रदायकीपद्धत(!) संपूर्णम् ॥

II. beg. (fol. 9*a*): अगस्त्य उवाच ॥ ओं प्रातरुत्थाय शौचस्नानं कृत्वा मलमंत्रं त्रिवारं पठित्वा ।

पृष्ठे तु पद्मनाभं च त्रिके दामोदरं न्यसेत् ।

ओंकारमध्ये स गुरुं श्रीरामचंद्रं ध्यात्वा सो ऽहं हृदयं चापुबीजं षोडशवारं जपेत् ॥ पापपुरुषं विशेषयेत् ॥ ०

Follow *tilakamantra*, *prāṇapratishṭhā*, *devanyāsa*, *shaḍaṅganyāsa*, *siṃhāsanamantra*, *āsanamantra*, *pādyamantra*, *snānamantra*, *ācamanamantra* (different from above), *candanamantra*, *vastramantra*, *pushpamantra*, *dhūpamantra*, *dīpamantra*, *naivedyamantra*, *tāmbūlamantra*, *atyārtimantra*, *pradakshiṇāmantra*, *aparāddhakshamāmantra*, *namaskāramantra*, *dhyānamantra*, *caraṇasevanamantra*, *jalagāyatrī*, *karanyāsa*, *prayogasaṃkalpa*.

It ends: अमुकवर्षे अमुकमासे अमुकपक्षे अमुकतिथौ अमुकवासरे अमुकनक्षत्रे योगकर्णलग्नमुहूर्ते । अमुकतीर्थे ॥ श्रीसीतारामपद्धति ॥ पटलं संपूर्णम् ॥

The leaves are marked पटल or लट.

For a *Śrīrāmapaddhati*, by *Rāmānuja*, see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 733; for a *Rāmapaṭala* by the same Author, Burnell, Tanjore MSS., p. 202*b*. [H. T. COLEBROOKE.]

2515.

1068. Foll. 149; size, oblong, 6½ in. by 5 in.; large, clear Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; 10 or 11 lines in a page.

A collection of hymns, and theological or devotional tracts, by *Vallabhācārya* (A), his son *Viṭṭhaleśvara* (B) and others; with extracts from *Purāṇas*, etc.

1. *Vallabhāshṭaka* (B), व्रजराजविराजितघोषवरे ० ending with eight stanzas, श्रीमद्वृंदावनेंदुप्रकटितरसिका ० ends fol. 36; 2. *Siddhāntarahasya* (A), 9 *vv.*, श्रावणस्यामले पक्षे एकादश्यां महानिशि। ० fol. 4*b*; 3. *Saptaślokī* (B), स्फुरत्कृष्णप्रेमामृतरसभरेण ० fol. 5*b*; 4. *Siddhāntamuktāvalī* (A), 21 *vv.*, नत्वा हरिं प्रवक्ष्यामि स्वसिद्धांतविनिश्चयं। कृष्णसेवा सदा कार्या मानसी सा परा मता॥ fol. 7*b*; 8. *Antaḥkaraṇaprabodha* (A), 11 *vv.*, अंतःकरण मद्वाक्यं ० fol. 8*b*; 9. *Sevāphalam* (A), 8 *vv.*, यादृशी सेवना प्रोक्ता ० fol. 9*a*; 10. *Vivekadhairyāśraya* (A), 17 *vv.*, विवेकधैर्ये सततं रक्षणीये तथाश्रयः। ० fol. 10*b*; 11. *Nirodhalakshaṇam* (A), 20 *vv.*, यच्च दुःखं यशो दाया ० fol. 12*b*; 12. Extracts from the tenth book of the *Bhāgavata* (and from the *Brahmāṇḍa*) *Purāṇa*, fol. 33*a*; 13. *Sevānantaram prārthanā* (B), 12 *vv.*, नमो भक्तिसारसास्वाददात्रे ० fol. 33*a*; 14. *Madhurāshṭakam* (A), 8 *vv.*, अधरं मधुरं वदनं मधुरं नयनं ० fol. 34*a*; 15. *Maṅgalastotram* (A), 3 *vv.*, मंगलं मंगलं ० fol. 34*b*; 16. *Prātaḥstavaḥ* (A), 10 *vv.*, तत्कुंजरं ० fol. 35*b*; 17. *Krishṇastavarāja* (by?), 8 *vv.*, अनंतकंदर्पे ० fol. 36*b*; 18. *Shoḍaśastotram* (by?), प्रभुनंदकुमारो ० fol. 37*b*; 19. *Vrindāshṭakam* (A), कलिंदोद्भूतायाः ० fol. 39*a*; 20. *Gopījanavallabha-caraṇaikatānam* (B), रहस्यं श्रीराधेयखिलनिगम ० fol. 40*a*; 21. *Svāminyāḥ stotram* (B), 12 *vv.*, यदैव श्रीराधे रहसि मिलति त्वां ० fol. 42*a*; 22. *Yamunāshṭakam* (B), नमामि यमुनामहं ० fol. 43*b*; 23. *Yamunāshṭapadī* (B), *rāmakalīrāgeṇa gīyate*, नमो देवि यमुने ० fol. 44*b*; 24. *Gaṅgāshṭakam* (by *Vālmīki*), मातः शैलसुता ० fol. 46*a*; 25. *Antaḥkaraṇaprabodha* (A), 11 *vv.*, अन्तःकरण मद्वाक्यं सावधानतया शृणु। fol. 47*a* (=8); 26. *Siddhāntarahasyam* (A), 9 *vv.*, श्रावणस्यामले ० fol. 47*b*; 27. *Navaratnam* (A), 9 *vv.*, चिंता कापि न कार्या ० fol. 48*b*; 28. *Bhaktivardhinī* (A), 11 *vv.*, यथा भक्तिः प्रवृद्धा स्यात् तथोपायो निरूप्यते। ० fol. 49*b*; 29. *Vallabhāshṭakam* (B), 8 *vv.*, श्रीमद्वृंदावनेंदु ० (=1); 30. *Agnikumāraproktam Sarvottamastotram*, fol. 53*b*; 31. *Krishṇapremāmṛitam* (B), 8 *vv.*, स्फुरत्कृष्णप्रेमा (partly=3); 32. *Haridāsoditam Śrīvallabhaśaraṇāshṭakam*, 9 *vv.*, निःसाधनजनोद्धारकरणप्रकटीकृत: । ० fol. 55*b*; 33. *Harirāyajī's Navanītapriyāshṭakam*, अलकावृतसद्लके ० fol. 56*a*; 34. *Raghunāthajī's Nāmaratnākhyastotram*, 32 *vv.*, यन्नामाकीर्दया ० fol. 58*b*; 35. *Raghunātha's Stavanam*, 10 *vv.*, यः कृष्णसेवार्थमगाधबोधं जगाद ० fol. 59*b*; 36. *Mahādevakritam Śrī-Viṭṭhaleśvarasyāshṭottaraśatanāmastotram*, fol. 62*a*; 37. *Catuḥślokī* (A), सर्वदा सर्वभावेन ० fol. 62*b*; 38. *Premāmṛitam* (by?), 35 *vv.*, पयोदध्यामोक्षानवघृत ० fol. 67*b*; 39. *Bhujaṅgaprayātāshṭakam* (B), सुधाधामनैजधरा ० fol. 68*b*; 40. *Pañcapadī* (A), श्रीकृष्णरस ० fol. 69*a*; 41. Extracts (*Rigv.*, *Purāṇas*), fol. 118; 42. *Āryādvaye* (B), शरणागतभीतिवृत्तिपरं ० fol. 120*a*; 43. *Ācāryajīkrita-śikshā*, चिन्तासंतानहंतारो ० fol. 120*b*; 44. *Giradharajīkrita Vijñaptiḥ*, अपराधघनोन्मुक्तचिन्ता ० (twice), foll. 121*b*, 125*a*; 45. *Nandakumārāshṭakam* (A), सुन्दरगोपाल ० (twice), foll. 124*a*, 142*b*; 46. *Snānavidhi* and *Yajurvedoktatrikālasandhyopāsanavidhi*, fol. 136*b*; 47. Extracts from *Bhāg. P.*; 48. *Haridāsoktam Śrī-Vallabhapañcākshrastotram*, 8 *vv.*, श्रीवल्लभीवल्लभस्य वियोगो ० fol. 143*a*; 49. Extracts from *Purāṇas*. [H. T. COLEBROOKE.]

2516.

2611a. Foll. 45 (foll. 15–19 of which are wanting); size 9½ in. by 4¼ in.; legibly written in Devanāgarī, about 1750 A.D.; eleven lines in a page.

Sarvottamastotra-vivṛiti, a commentary on the *Sarvottamastotra*, in praise of *Krishṇa*, by *Vallabhācārya*.

It begins:

नत्वा पितृपदांभोजमैहिकामुष्मिकार्पदं ।
तन्नोक्तार्थायनामानि विवरिष्ये यथामति ॥ १ ॥

यद्यप्ययोग्य एवाहं तन्नामविवृतौ स्वतः ।
स्वीयत्वेनैव कृपया योग्यतां मयि दास्यति ॥ २ ॥

इति विश्वासतो नूनं प्रवृत्तो ऽहं न चान्यथा ।
स्वतस्त एव शरणं मम सर्वार्थसिद्धये ॥ ३ ॥

श्रीमत्पितृचरणाः श्रीमदाचार्याणामलौकिकनामानि प्रकटयितुमाचार्याणां स्वरूपं तत्प्राकट्यहेतुं च वक्तुमाचार्यैकप्रकटितभक्तिमार्गप्रतिपाद्यं सर्वश्रुतिश्रीभागवतगीताद्यनेकालौकिकप्रमाणसिद्धं पूर्वोक्तप्रमेयमूलभूतं साक्षात्पुरुषोत्तमस्वरूपं सर्वमूलत्वेन मंगलार्थं स्तुवंति । प्राकृतधर्मानाश्रयमिति ।

The *stotra* here consists of 36 stanzas (whilst Hall, Index, p. 151, makes it 25).

The commentary ends:

एवमाचार्यनामानि विवृतानि यथामति ।
पितृपादाब्जकृपया नान्यसाधनतो मया ॥ १ ॥
यदत्र बुद्धिदोषेण विवृतावन्यथा कृतं ।
क्षमंत्वाचार्यचरणा मद्गत्यो ऽयमिति स्वतः ॥ २ ॥
आचार्यनामानि शताष्टकमौक्तिकानि
श्रीविट्ठलोक्तिरससागरनिर्गतानि ।
श्रीवल्लभोक्तिविवृतेर्गुणगुंफितानि
निकुर्वंतु(!) कंठभुवि भक्तजना जपार्थं ॥

इति श्रीमत्प्रभुचरणैकतानश्रीवल्लभविरचिता सर्वोत्तमस्तोत्रविवृतिः ॥ [GAIKAWAR.]

2517.

2611b. Foll. 22; size 10¼ in. by 4¾ in.; good Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; eleven lines in a page.

Tracts connected with the sects of *Vallabhācārya* and *Rāmānuja*.

I. *Vivekadhairyāśrayanirūpaṇa*, by *Vallabhācārya*; 17 *ślokas*, beg.:

विवेकधैर्ये सततं रक्षणीये तथाश्रयः ।
विवेकस्तु हरिःसर्वं निजेच्छातः करिष्यति ॥

This is followed by a commentary (*ṭīkā*) thereon, beg.:

स्वगोकुलपरित्राणसंभ्रमेणोद्धृताचलं ।
क्रीडत्गोपाङ्गनापाङ्गसङ्गिगोपालमाश्रये ॥ १ ॥

II. [*Ananya-*]*Bhaktiviveka* (?by *Lakṣmaṇācārya*). It begins, fol. 4*a*:

रामानुजश्रीशपदावलंबी रामानुजश्रीशमतानुसारात् ।
श्रुत्यादिसंवादयुतं प्रवक्ष्यनन्यभक्तेस्तु विवेकमीहे ॥ १ ॥

तत्रास्तु मे मूढतमस्य गूढः
श्रीवैष्णवाचार्यकृपासहाय(:) ।
चक्षुष्मदालंबनतो हि यायाद्
अंधो जनो दुर्गममार्गपारं ॥ २ ॥

इह खलु देहात्मभ्रमेण बंधम्यमाणेन पार्थेन शिष्यस्तेऽहं शाधि मां त्वां प्रपन्नमिति प्रार्थितपार्थसारथिः °

It ends:

श्रीरामानुजकारुण्यात्तदीयानां मुदावहः ।
विवेको ऽनन्यभक्तेस्तु व्यक्तमुक्तो मयाधुना ॥

श्रीरामानुजारत(? नत)श्रीलक्ष्मणाचार्यभक्तिविवेकः समाप्तः ॥

III. *Siddhāntavivṛiti*, or rather a gloss thereon; by *Vallabha*. It begins, fol. 7*b*:

यद्वाक्यैव मोक्षाता(:) पुमर्था अचरीकृताः ।
स को ऽपि पितृपादाब्जये(*r.* रे)णुमैत्रं प्रसीदतु ॥
अग्रे वक्ष्यमाणैरिति । °

It ends:

इति श्रीपितृपादाब्जपरागासक्तचेतसा ।
श्रीवल्लभेन सिद्धांतविवृतेर्विवृतिः कृता ॥

IV. *Yamunāshṭapadīvivaraṇa*, by *Raghunātha* (?pupil, or son, of *Viṭṭhala*). It begins, fol. 10*a*:

यो गिरींद्रमवष्टभ्य स्थितो भक्तरिरक्षया ।
सप्ताहमचलेंद्रं तं वंदे वल्लभात्मजं ॥ १ ॥
या कलिंदाचले चारु पतंती संगता भुवि ।
स्वभर्तृभक्तमोदाय कालिंदीं प्रणमामि तां ॥ २ ॥

अष्टपदीगीतेन यमुनां प्रार्थयितुं स्तोतुं वादौ नमस्यंति । नमो देवि यमुन इति ° ॥

Colophon: इति श्रीमद्वल्लभनंदनचरणैकशरणरघुनाथकृतौ यमुनाष्टपदीविवरणं संपूर्णं ॥

V. A commentary on the *Siddhāntamuktāvalī* (see p. 827*a*, no. 4). It begins, fol. 14*a*:

प्रणम्य पितृपादाब्जपरागमनुरागतः ।
कृपया विशदीकुर्मस्तद्वाङ्मुक्ताफलावलीं ॥ १ ॥

स्वसिद्धांतेति अग्रे वक्ष्यमाणैर्हेतुभिर्मिथो विरुद्धैः °

VI. *Yamunāshṭakavivṛiti*, by *Viṭṭhala*. It begins, fol. 19*a*:

विष्णोद्धारार्थमेवाविर्भूतवृंदावनप्रिया(:) ।
कृपयंतु सदा तातचरणा मयि विट्ठले ॥ ° ॥

नमामीति ° ।

Colophon: इति श्रीगोपीजनवल्लभचरणैकतानश्रीविट्ठलविरचिता यमुनाष्टकविवृतिस्संपूर्णा ॥

[GAIKAWAR.]

2518.

2611c. Foll. 20 (and a *śuddhapattra* to 10); size 8¼ in. by 3¾ in.; indifferent, modern Devanāgarī writing; eight lines in a page.

Vallabhāshṭakavivṛitiprakāśa, a gloss on a commentary on *Viṭṭhaleśvara's Vallabhāshṭaka*, by *Purushottama*, son of *Pītāmbara*.

It begins:

नत्वा श्रीवल्लभाचार्यचरणाब्जरजोस्यहं ।
तदष्टकीयविवृतेर्भावं वच्मि कृपाबलात् ॥ १ ॥

तत्र पूर्वमुपोद्घाततयेदमुच्यते। सर्वश्रुतिशिरस्सु परब्रह्मण एव परमत्वं सच्चिदानंदरूपेण वैयासदर्शने सिद्धे । °

It ends:

इति श्रीवल्लभाचार्यदासेन कृपया मया ।
तद्दर्शितेन मार्गेण विवृतिः संप्रकाशिता ॥

इति श्रीवल्लभाचार्यदासानुदासेन पीतांबरतनुजपुरुषोत्तमेन विरचितो ऽयं श्रीवल्लभाष्टकविवृतिप्रकाशः ॥

[GAIKAWAR.]

2519.

2611d. Foll. 5; size 8½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, about 1700 A.D.; 10 or 11 lines in a page.

Bhaktivardhinīvivaraṇa, a versified exposition of *Vallabhācārya's Bhaktivardhinī*; by *Haridāsa*.

It begins:

श्रीवल्लभाचार्यपदानुकंपाबलेन किंचित्परिचिंत्य चित्ते ।
निरूप्यते भक्तिविवृद्ध्युपायनिरूपणग्रंथनिरूपितो ऽर्थः॥१॥
प्रकृतिप्रत्ययार्थाभ्यां भक्तिसप्रेमसेवनं ।
चेतस्तत्प्रवणं तच्च ननु चित्तप्रसाधितं ॥ २ ॥
तच्च मूलं हरेरंगीकारो ऽथ शरणागतिः ।
ततः समर्पणाज्जीवदेहसंबंधिन्युद्भता(?) ॥ ३ ॥

It ends:

इति श्रीवल्लभाचार्यकरुणालब्धशक्तितः ।
स्वसंतोषाय भावस्य पोषयति प्रयत्नतः ॥ ८६ ॥
श्लोकरूपेण सर्वापि विवृता भक्तिवर्धिनी ।
यथामति निजाचार्यचरणाश्रयणादपि ॥ ८७ ॥
एतेनास्मत्कुलपतिः प्रभुः श्रीविट्ठलेश्वरः ।
प्रसीदतु सदा दासे हरिदासे स्ववंशगे ॥ ८८ ॥

टीका भक्तिवर्द्धैनिनी(!) श्रीहरिदासजीकृतछे ॥

[GAIKAWAR.]

2520.

2663b. Foll. 3; size 9 in. by 4 in.; fair, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

A fragment, consisting of thirteen verses in praise of *Vishṇu*. Rather incorrect.

It begins (somewhat corrected):

यया जीयते सत्सभापंडिताभा
यया पूज्यते राजभिर्मंडनापि(?) ।
यया प्राप्यते ब्रह्मलोको दुरापः
करोत्वेव सा गीः सहायं द्रुतं मे ॥ १ ॥

स्मरंते पठंते हरे त्वां मनुष्या
लभंते पदं ते विभो शांतियुक्तं ।
अतो ऽहं भजे सच्चिदानंदरूपं
यशोदाकिशोरं हरिं रुक्मणेशं(*r.* रुक्मिणीशं) ॥ २ ॥

भवाशीविषाद्भीतमानंदरूप
सदा रक्ष विश्वेश गोपीप्रिय त्वं ।
त्वदन्यः स्मृतः किं विभो त्राति मां
यथा वारिदात्रैव बीजांकुरं हि ॥ ३ ॥

The first leaf is marked शंकरो° in one margin, and रामः in the other. [GAIKAWAR.]

2521.

1635e. Foll. 10; size 8¾ in. by 4 in.; legibly written, in Devanāgarī, about 1700 A.D.; ten lines in a page.

Bhaktiśata, consisting of 101 verses in praise of *Krishṇa*, by *Anantadeva*.

It begins:

भगवद्भजनारंभे संभावय मतिं मम ।
अपाराचारसंसारनिस्ताराय तदेव नः ॥ १ ॥

It ends:

वनिता सुलता सुयोनिता
कुपतौ स्वल्पतरौ च ताम्यति ।
अथ कल्पतरौ हरौ स्थिता
कथिताकल्पलते विभासि भूरि ॥ १०१ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2522.

823b. Foll. 24; size 12¾ in. by 4½ in.; good, modern Bengalī handwriting; eight lines in a page.

Susiddhāntapushpāvalī, a eulogium of *bhakti* as the highest form of *Vishṇu* worship, by *Bhāgavatānanda Gosvāmin.*

It begins:

यानन्दैकस्वरूपा हरिसुवशकरी सिद्धचूडामणिर्या
सा कृष्णप्रेमभक्तिः प्रभवति पतितानां च येषां प्रसादात् ।
येषां पादाब्जरेणुः शिरसि विनिहिता याति चिन्तामणित्वं
नत्वा भक्तानतस्तान्हरिचरणवरा(न्) कोऽपि वक्ष्मीशकीर्तिं [॥ १ ॥
ईशकीर्तिकथनप्रयोजनमाह ।

संसारदुःखजलधिं तरणिस्तितीर्षोः
संकीर्तनं भवतो गुणकर्मनाम्नां ।
श्रुत्वेत्यमच्युतकृपालवमाकलय्य
नीचो ऽपि वच्मि चरितं मधुसूदनस्य ॥ २ ॥

ननु ब्रह्मादिदुःसाध्ये कथं नीचस्य वृत्तिरित्याह । °

It ends:

सुसिद्धान्तपुष्पावलीयं मुरारेः
पदाब्जार्चने सज्जनप्रीतये ऽस्तु ।
मयोपाहृता सात्वतोद्यानतो या
विना वैष्णवानां प्रसादान्न लभ्या ॥

इति भागवतानन्दगोस्वामिविरचिता सुसिद्धान्तपुष्पावली समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2523.

2599. Foll. 11; size 12 in. by 5 in.; clear, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Kāśīmṛitimokshavinirṇaya, or *Kāśīmoksha-nirṇaya*, a treatise on the efficacy of dying at Kāśī as insuring final emancipation to a devout Hindu; by *Sureśvarācārya.*

It begins: श्रीविश्वनाथाय नमः (see Aufr., Cat. Cat., काशीमोक्षनिर्णयः) ॥

नमस्कृत्य जगन्नाथं मायया चंद्रशेखरं ।
गंगाधरं गरच्छायानीलकंठमुपास्महे ॥ १ ॥

वाराणसीं पुरीं पुण्यां ये ऽधितिष्ठंति जंतवः ।
व्याचष्टे तारकं ब्रह्म रुद्रस्तेषां दयानिधिः ॥ २ ॥

प्राणप्रयाणसमये प्राप्य ज्ञानं महेश्वरात् ।
मुच्यंते जंतवः सर्वे बद्धाश्चानाद्यविद्यया ॥ ३ ॥

मोक्षश्च तेषां तादात्म्यं घटे तरखयोरिव(?) ।
पुनर्देहांतरारंभे कारणं नास्ति किंचन ॥ ४ ॥

सालोक्यादेर्न विद्वद्भिः साक्षान्मोक्षत्वमिष्यते ।
उपास्तेः पर(फल marg.)रूपत्वात्तारतम्यपदस्थितेः ॥५॥

ज्ञानाग्निना विनष्टत्वाद्विप्रिष्टा पूर्वकर्मणां ।
उत्तरेषां न विश्लेषो भवेन्मुक्तस्य जीवतः ॥ ६ ॥

प्रारब्धं कर्मभोगेन क्षीयते ज्ञानकारणं ।
ततो विदेहकैवल्यं भवतीति सुनिश्चितं ॥ ७ ॥

काश्यां विदेहकैवल्यप्राप्तेरुत्तरकर्मणां ।
असंभवान्न विश्लेषो वेदितव्यो विचक्षणैः ॥ ८ ॥

' किमत्र प्रमाणं । श्रूयते हि । तद्यथा ईषिकातूलमग्नौ प्रोतं प्रदूयते एवमिहास्य सर्वे पाप्मानः प्रदूयंत इति । ° तर्हि पापकर्मणामेव विलयः श्रूयते न पुण्यकर्मणामिति चेन्नेत्याह । ब्रह्मादीनां शरीराणि श्वसूकरशरीरवत् । यतो जिहासितव्यानि तस्माद्धर्मे ऽपि पाप्मगीरिति वचनात् । पुण्यकर्मारब्धानां ब्रह्मेंद्रादिशरीराणां पापकर्मारब्धश्वसूकरादिशरीरवज्जिहासितव्याविशेषात्पुण्यस्यापि कर्मणः पाप्मत्वेन कीर्तनं युक्तं ॥ तथा च भगवद्गीतासु श्रूयते । ° further on the opening paragraphs of the *Jābālopanishad* are cited.

It ends: किं बहूक्तेन ॥

येन केनापि यः कश्चिन्निमित्तेन परित्यजेत् ।
काश्यां प्राणान्सर्वजंतुर्मुक्त इत्यवगम्यतां ॥

मोक्षस्य निर्णयः काश्यामित्यमेकेन जन्मना ।
सर्वेषामेव जंतूनां प्रमाणैः प्रतिपादितः ॥

विश्वेश्वरो जयति विश्वविमुक्तिहेतोः
काशीनिवासरसिकः करुणासमुद्रः ।
यत्पादपद्मयुगसौरभवासितस्य
जंतोर्भवत्यकृतके शिवसागरस्य ॥

इति श्रीसुरेश्वराचार्यविरचितः सकलश्रुतिस्मृतिपुराणवाक्यनिर्धारितः काशीमृतिमोक्षविनिर्णयः समाप्तः ॥

On fol. 1*a* the treatise is called *Kāśīmukti-prakāśikā*, cf. Wilson, Mack. Coll. (second ed.), p. 125.

This work, as well as the succeeding one, should perhaps rather have been given under Sacred Law than under *Bhakti*.

[MACK. COLL.]

2524.

1991. Foll. 55; size 8½ in. by 4 in.; clear, correct, modern Devanāgarī writing (European paper); nine lines in a page.

Prapañcasāraviveka, or *Bhavasāraviveka*, a course of moral and religious instruction for pious *Vaishṇavas*, in eight chapters; by *Gaṅgādhara*, son of *Sadāśiva-sūri Mahāḍakara*, and pupil of *Advaitānanda*.

It begins:

नमस्कृत्य शिवानाथं लक्ष्मीकांतं जगद्गुरुं ।
भवानीं ढुंढिराजं च दंडपाणिं च भैरवं ॥ १ ॥

गंगां सरस्वतीं रामं वायुपुत्रं जितेंद्रियं ।
देवदैत्यगुरू सूर्यं वाल्मीकिं व्यासनारदौ ॥ २ ॥

अद्वैतानंदपादाब्जं पितरं मातरं गुरुं ।
देवानृषीन् पितॄन् धर्मं काशीं च हृदि भक्तितः ॥ ३ ॥

सदाशिवतनूजन्मा वत्सर्षिकुलसंभवः ।
गंगाधरो ऽतिविख्यातो भगवद्भक्तिकिंकरः ॥ ४ ॥

नानाशास्त्राणि चालोक्य बालानां हितकाम्यया ।
भवसारविवेकं च कुर्वे मोहविनाशकं ॥ ५ ॥

यस्य प्रज्ञानमात्रेण मातेव हितकारिणी ।
बुद्धिर्विवर्धते पुंसां तस्मादादृियतां बुधैः ॥ ६ ॥

सुभाषितं विचित्रं च यो नो जानाति मानवः ।
बलीवर्दसमो लोके शोभते शृंगवर्जितः ॥ ७ ॥

रूपयौवनसंपन्ना विशालकुलसूनवः ।
विद्याहीना न शोभंते निर्गंधाः किंशुका इव ॥ ८ ॥

विद्यां प्राप्य प्रयत्नेन धर्ममोक्षं न विंदति ।
अर्थकामपरो नित्यं स वै मूढ इति श्रुतः ॥ ९ ॥

यस्य विद्यापवर्गाय परोपकृतिजीवितं ।
स साधुर्वीर इत्याहुः पंडितः कथयो महान्(!) ॥ १० ॥

शीलविद्याविहीनेन किं कुलेन च देहिनां ।
अकुलीनो ऽपि विद्वान्सः पूज्यते दैवतैः सह ॥ ११ ॥

विद्या यशस्करी पुंसां श्रेयःसंतोषदायिनी ।
सम्यगाराधिता विद्या मोक्षदा इति मे मतिः ॥ १२ ॥

शूरश्च कृतविद्यश्च यश्च जानाति सेवितुं ।
रूपयौवनसंपन्ना या नारी धनिकः कविः ॥ १३ ॥

दाता दोग्ध्री सुधेनुश्च मंजुभाषी जितेंद्रियः ।
एते यत्र च तिष्ठंति तत्र लोकाः कृतादराः ॥ १४ ॥

किं तपः किं सुखं दानं को धर्मः कस्य संपदः ।
कः शूरः कश्च विद्वांश्च को लाभः संसृतौ महान् ॥ १५ ॥

को देवः कश्च पूज्यश्च धीरः को बंधुरेव च ।
शत्रुः कः किं च मित्रं च किं फलं जीवितस्य तु ॥ १६ ॥

भूषणं किं पवित्रं च ग्राह्यं किं त्याज्यमेव च ।
तीर्थं किं कश्च सुज्ञश्च मूर्खः को ब्रूत तत्त्वतः ॥ १७ ॥

I. (*śl.* 17) *upodghāta*; II. (*śl.* 60) *gūḍhārtha-praśnottaranirūpaṇa*; III. (*śl.* 146) *nītimārga-nirūpaṇa*; IV. (*śl.* 55) *karmavipākanirūpaṇa*, on sins and punishments; V. (*śl.* 73) *deva-svarūpanirūpaṇa*, on God (*Vishṇu*); VI. (*śl.* 115) *vāsudevapūjānirūpaṇa*, on the modes of worshipping *Vishṇu*; VII. (*śl.* 105) *bhāgavata-dharmanirūpaṇa*, on the duties of a *Vaishṇava*, and the reward accruing therefrom; VIII. (*śl.* 267) *ahorātrakrityanirūpaṇa*, on religious rites generally.

The verses seem to be partly the author's own, and partly culled from various sources.

The *bhakti*-element, though not too obtrusive, is by no means absent. While a devout adherent of *Vishṇu*, the author is not bigoted, and allows to *Śiva* a certain share

of religious sentiment. We extract a few passages:

एको देवो ऽव्ययः कृष्णो वासुदेवो निरंजनः ।
सर्वाधारः सर्वसाक्षी वेत्ता सर्वावभासकः ॥

सर्वव्यापी नियंता च भूतानां सर्वदेहिनां ।
मायावी निर्गुणः शुद्धः कर्ता पातांतको गुरुः ॥

यस्यांतःस्थानि भूतानि येन सर्वमिदं ततं ।
सर्वज्ञो ऽनंतशक्तिश्च विश्वरूपी सुखात्मकः ॥

सत्यो भूतहितो ऽनंतो देवदेवो महेश्वरः ।
भोक्ता च यज्ञतपसां पवित्रो मंगलं परं ॥

क्रूराणां पापिनां शास्ता भक्तानामभयंकरः ।
यस्याधीनाश्च देवाश्च गंधर्वाः पितरो नराः ॥ fol. 20*b*.

दुर्लभं भारते वर्षे जन्म तस्मान्मनुष्यता ।
मनुष्याद्ब्राह्मणत्वं च दुर्लभं सुतरां मतं ॥

लब्ध्वा भक्तिं न कुर्वंति वासुदेवे महात्मनि ।
जीवन्मृतास्तु ते ज्ञेया न संभाष्याः कदाचन ॥

तच्चित्तस्तद्गतः प्राणः प्रेमभावेन तत्परः ।
भक्त इत्युच्यते सद्भिर्भीष्मप्रह्लादनारदैः ॥

अद्य श्वो वा मरिष्यंति गमिष्यंति यमालयं ।
हरिं यदि स्मरिष्यंति तरिष्यंति भवार्णवं ॥

अनित्यमसुखं लोकं जन्ममृत्युजराकुलं ।
मत्वा तु सततं धीरो नारायणपरो भवेत् ॥

विविक्तदेश आसीनो विरागो विजितेंद्रियः ।
प्रसन्नचित्तः सततं ध्यायेद्धृदि हरिं परं ॥ ० fol. 22*b*.

शालग्रामशिलाबिंबं कोटिहत्याविनाशनं ।
संस्मृतं पूजितं ध्यातं कीर्तितं च नमस्कृतं ॥

शालग्रामशिलारूपी यत्र तिष्ठति शंकरः ।
तत्र देवासुरयक्षभुवनानि चतुर्दश ॥

यवमात्रं तु गतः स्याद्यवार्धं लिंगमुच्यते ।
शिवनाभ इति प्रोक्तस्त्रिषु लोकेषु दुर्लभः ॥

वासुदेवमयं क्षेत्रं लिंगं शिवमयं स्मृतं ।
तस्माद्धरिहरक्षेत्रे पूजयेच्छंकराच्युतौ ॥ ०

शालग्रामशिला रम्या द्वारकाचक्रसंयुता ।
तुलसीशंखघंटाद्यैः पूजिता मुक्तिदायिनी ॥

तस्मात्तु ब्राह्मणो नित्यं त्रिकाले भक्तितः शुचिः ।
शालग्रामशिलायां हि पूजयेद्धरिमव्ययं ॥ fol. 26b.

शालग्रामशिलायाश्च गंगाया गुणवर्णने ।
तुलस्याश्च विशेषेण न समर्थः प्रजापतिः ॥

तुलस्यमृतजन्मासि सदा त्वं केशवप्रिया ।
केशवार्थे विचिन्वामि(? नामि) वरदा शोभने भव ॥

एवं संप्रार्थ्य तुलसीं गृह्णीयात्तां हरिप्रियां ।
पूजयित्वा रमाकांतं कृतकृत्यो भवेन्नरः ॥ fol. 29*b*.

ध्यानं परं कृतयुगे त्रेतायां याजनं तथा ।
द्वापरे विष्णुपूजा च कलौ केशवकीर्तनं ॥

ध्यायन्कृते यजन्यज्ञैस्त्रेतायां द्वापरे ऽर्चयन् ।
यदाप्नोति तदाप्नोति कलौ संकीर्त्य केशवं ॥ fol. 34*a*.

It ends:

य इदं स्मृतिसारार्थं महर्षीणां च संमतं ।
भक्त्या पठेत्पाठयेद्वा स विद्वान्मुक्तिमाप्नुयात् ॥ २३५ ॥

शास्त्राब्धिमथनाज्जातो ग्रंथो ऽयं पारिजातकः ।
बुधानां कामदो भूयान्मूढानां भजतामपि ॥ २६६ ॥

बहवो यद्यपि ग्रंथाः पादपाः संति भूतले ।
तथाप्ययं विजयते हरिनामफलैः शुभैः ॥ २६७ ॥

इति श्रीमन्महाडकरोपनामकसदाशिवसूरिसूनुभगवद्भक्तकिंकरगंगाधरविरचिते प्रपंचसारविवेके अहोरात्रकृत्यनिरूपणं नाम अष्टमोल्लासः समाप्तः ॥

For another MS. of this work, see Rāj. Mitra, Notices of Sanskrit MSS., x., p. 162.

[Dr. John Taylor.]

G. Kaśmīr Śaivism.

(*Spanda and Pratyabhijñā.*)

2525.

66a. Foll. 48; size 11 in. by 6 in.; good, thick (*Kaśmīr*) Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; thirteen lines in a page.

Spandavivṛiti (or *Spandakārikāvivaraṇa*), a commentary, by *Rājānaka Rāma*, on *Bhaṭṭa Kallaṭa's Spandakārikā* (or *Spandārthasūtrāvalī*), or metrical paraphrase of *Vasugupta's Spandasūtra* (or *Śivasūtra*).

The commentary also includes the text of the *kārikās* as well as that of *Kallaṭa's* own brief explanation (*vṛitti*) of his verses, and is thus an exposition of the whole of the *Spanda-sarvasva*, as *Kallaṭa's Kārikās* and *Vṛitti* are also called.

It begins:

दशादिक्कालाद्यैरकलितचिदालोकवपुषः
सदा तादृक्स्वात्मानुभवितृतया विस्फुरति यः ।
निजो धर्मः शंभोरनुपमचमत्कारसरसः
परं शाक्तं तत्त्वं जयति जगति स्पंद इति तत् ॥

तज्ज्ञैरदर्शितदिशः स्वयमाविशंतः
केचिन्निसर्गगहनं विषमं भ्रमंतु ।
तेनैव यत्पुनरमी हतवर्त्मनान्या
नाकारयंति गमनाय महान्भ्रमो ऽयम् ॥

नानावादानिलौघाननवसरकृतान्योन्यसंघट्टघोरो-
द्धातानापातयद्भिः श्रवणविदलनोद्दामशब्दप्रबंधान् ।
शास्त्राब्धिः क्षोभितो यैर्विवरणरभसादुद्यदावर्तभीम-
भ्रांतिभ्रष्टागमार्थप्लवविधुरमतिस्तारितीर्थो जनस्तैः ॥

कश्चिद्भिन्नरुचिर्विदन्नपि परं तत्त्वं विपर्यस्यति
द्वेषध्वांतविरुद्धबुद्धिरितरो जात्यैव चान्यो जडः ।
इत्थं दुर्लभ एव सर्वहृदयग्राही गिरां संग्रहः
किं त्वेते ऽद्य विवेकिनः कतिपये संत्यत्र पात्रं सताम् ॥

केनापि ग्रथितां प्रसारणधिया कश्चिद्धि सूत्रे कृताम्
एकीकृत्य यथागमं विरचितां स्पंदार्थसूत्रावलीम् ।
ईशानुग्रहशक्तिवज्रशिखया विद्धेष्वविद्धन्मनो-
माणिक्येषु निवेशयाम्यहमिमां कर्तुं कृतार्थं (r. र्थां)
[द्वयीम् ॥

ओं नमः शिवाय सशिवाय ॥ ओं

[*Kārikā*] यस्योन्मेषनिमेषाभ्यां जगतः प्रलयोदयौ ।
तं शक्तिचक्रविभवप्रभवं शंकरं स्तुमः ॥ १ ॥

[*Vṛitti*] अनेन स्वस्वभावस्यैव शिवात्मकस्य संकल्पमात्रेण जगदुत्पत्तिसंहारयोः कारणत्वं विज्ञानदेहात्मकस्य शक्तिचक्रैश्वर्यस्योत्पत्तिहेतुत्वं नमस्कारद्वारेण प्रतिपाद्यते ॥

[*Vivṛiti*] तं शंकरं श्रेयसः कर्तारं स्तुमः प्रशंसामः । तं कं । यस्योन्मेषनिमेषाभ्यां शक्तिप्रसरप्रलयाभ्यां जगतो विश्वस्य प्रलयोदयौ विनाशप्रादुर्भावौ । अत्र यथासंख्यं न विवक्षितमिति वक्ष्यामः । तं कीदृशं । शक्तिचक्रविभवप्रभवं । शक्तीनां वक्ष्यमाणस्वरूपाणां चक्रं समूहः । स एव विभव ऐश्वर्यं तस्य प्रभवः ।° (fol. 4*b*) अभिधानमस्य शास्त्रस्य स्पन्द इति यतः स्पंदतत्त्वविविक्तय इत्यादाविहैव व्यवहारः । स्पंदशब्दश्चायं स्वस्वभावपरामर्शमात्रस्य नित्यस्य शून्यताव्यतिरेचनकारणभूतस्य तावन्मात्रसंरंभात्मनः शक्त्यपराभिधानस्य पारमेश्वरस्य धर्मस्य किंचिच्चलनात्स्पंद इत्यर्थानुगमाद्वाचकत्वेन व्यपदिष्टः । तत्प्रतिपादनहेतुत्वाच्छास्त्रमपीदं स्पंदशब्देनाभिधीयते । विषयश्चास्य विशुद्धश्रद्धाभक्तिप्रकर्षैरिगुनित(!)परमेश्वरपरशक्तिपातप्रोन्मील्यमानस्वभावालोकतिरस्कृतसकलसंदेहांधकारत्वात्प्रबुद्धः सम्यगुपनतदीक्षादिसंस्कारो गुरुवचनचोदनामात्रावशेषस्वात्मैश्वर्योपलब्धिस्तादृशस्यैवेहोपदेशत्वेन पुरस्तात्परिगृहीतत्वादित्यभिधानविषयाववगंतव्यौ ॥ व्याख्यातश्चायमादिश्लोकः । समस्तकारणार्थोपक्षेपगर्भः ॥ १ ॥

We subjoin the text of the remaining *kārikās*, slightly emended with the help of the commentaries and a careful collation kindly supplied by Professor Bhandarkar (B):

यत्र स्थितमिदं सर्वं कार्यं यस्माच्च निर्गतम् ।
तस्यानावृतरूपत्वान्न निरोधो ऽस्ति कुत्रचित् ॥ २ ॥ 5*a*.

जाग्रदादिविभेदे ऽपि तदभिन्ने प्रसर्पति ।
निवर्तते निजान्नैव स्वभावादुपलब्धृतः ॥ ३ ॥ fol. 6*a*.

अहं सुखी च दुःखी च रक्तश्चेत्यादिसंविदः ।
सुखाद्यवस्थानुस्यूते वर्तन्ते ऽन्यत्र ताः स्फुटम् ॥ ४ ॥ 8*a*.

न दुःखं न सुखं यत्र न ग्राह्यं ग्राहको न च ।
न चास्ति मूढभावो ऽपि तदस्ति परमार्थतः ॥ ५ ॥ 8*b*.

यतः करणवर्गो ऽयं विमूढो ऽमूढवत्स्वयम् ।
सहान्तरेण चक्रेण प्रवृत्तिस्थितिसंहृतीः ॥ ६ ॥ 9*a*.

लभते तत्प्रयत्नेन परीक्ष्यं तत्त्वमादरात् ।
यतः स्वतन्त्रता तस्य सर्वत्रेयमकृत्रिमा ॥ ७ ॥ fol. 9*b*.

न हीच्छा नोदनस्यायं प्रेरकत्वेन वर्तते ।
अपि त्वात्मबलस्पर्शात्पुरुषस्तत्समो भवेत् ॥ ८ ॥ fol. 10*b*.

निजाशुद्ध्यासमर्थस्य कर्तव्येष्वभिलाषिणः ।
यदा क्षोभः प्रलीयेत तदा स्यात्परमं पदम् ॥ ९ ॥ 11*b*.

तदा स्यात्कृत्रिमो धर्मो ज्ञत्वकर्तृत्वलक्षणः ।
यतस्तदीप्सितं सर्वं जानाति च करोति च ॥ १० ॥ 12*a*.

तमधिष्ठातृभावेन स्वभावमवलोकयन् ।
स्मयमान इवास्ते यस्तस्येयं कुसृतिः कुतः ॥ ११ ॥ 12*b*.

नाभावो भावि(*r.* भाव्य)तामेति न च तत्रास्त्यमूढता ।
यतो ऽभियोगसंस्पर्शात्तदासीदिति निश्चयः ॥ १२ ॥ 13*a*.

अतस्तत्कृत्रिमं ज्ञेयं सौषुप्तपदवत्सदा ।
न त्वेवं स्मर्यमाणत्वं तत्तत्त्वं प्रतिपद्यते ॥ १३ ॥ fol. 13*b*.

अवस्थायुगलं चात्र कार्यकर्तृत्वशब्दितम् ।
कार्यता क्षयिणी तत्र कर्तृत्वं पुनरक्षयम् ॥ १४ ॥ 14*b*.

कार्योन्मुखः प्रयत्नो यः केवलं सो ऽत्र लुप्यते ।
तस्मिंल्लुप्ते विलुप्तो ऽस्मीत्यबुधः प्रतिपद्यते ॥ १५ ॥ 15*a*.

न तु यो ऽन्तर्मुखो भावः सर्वज्ञत्वगुणास्पदं ।
तस्य लोपः कदाचित्स्यादन्यस्यानुपलम्भनात् ॥ १६ ॥ 15*b*.

इति० व्यतिरेकोपपत्तिनिर्देशः प्रथमो निष्पन्दः ॥ fol. 16*a*.

तस्योपलब्धिः सततं त्रिपदाव्यभिचारिणी ।
नित्यं स्यात्सुप्रबुद्धस्य तदाद्यन्ते परस्य तु ॥ १७ ॥ 16*a*.

ज्ञानज्ञेयस्वरूपिण्या शक्त्या परमया युतः ।
पदद्वये विभुर्भाति तदन्यत्र तु चिन्मयः ॥ १८ ॥ fol. 17*b*.

गुणादिस्पन्दनिष्पन्दाः सामान्यस्पन्दसंश्रयात् ।
लब्धात्मलाभाः सततं स्युर्ज्ञस्यापरिपन्थिनः ॥ १९ ॥

अप्रबुद्धधियस्त्वेते स्वस्थितिस्थगनोद्यताः ।
पातयन्ति दुरुत्तारे घोरे संसारवर्त्मनि ॥ २० ॥

अतः सततमुद्युक्तः स्पन्दतत्त्वविविक्तये ।
जाग्रदेव निजं भावमचिरेणाधिगच्छति ॥ २१ ॥ fol. 18*b*.

अतिक्रुद्धः प्रहृष्टो वाक्यं(*r.* वा किं) करोमीति वा मृशन् ।
धावन्वा यत्पदं गच्छेत्तत्र स्पन्दः प्रतिष्ठितः ॥ २२ ॥ 20*b*.

यामवस्थां समालम्ब्य यदयं मम वक्ष्यति ।
तदवश्यं करिष्ये ऽहमिति संकल्प्य तिष्ठति ॥ २३ ॥

तमाश्रित्योर्ध्वमार्गेण सोमसूर्यावुभावपि ।
सौषुम्णेऽध्वन्यस्तमितो हित्वा ब्रह्माण्डगोचरम् ॥ २४ ॥ 22*a*.

तदा तस्मिन्महाव्योम्नि प्रलीनशशिभास्करे ।
सौषुप्तपदवन्मूढः प्रबुद्धः स्यादनावृतः ॥ २५ ॥ fol. 23*a*.

तदाक्रम्य बलं मन्त्राः सर्वज्ञबलशालिनः ।
प्रवर्तन्ते ऽधिकाराय करणानीव देहिनाम् ॥ २६ ॥

तत्रैव संप्रलीयन्ते शान्तरूपा निरञ्जनाः ।
सहाराधकचित्तेन तेन ते शिवधर्मिणः ॥ २७ ॥ fol. 23*b*.

इति० व्यतिरिक्तस्वभावोपलब्धिर्द्वितीयो निष्पन्दः ॥ fol. 25*a*.

यस्मात्सर्वमयो जीवः सर्वभावसमुद्भवात् ।
तत्संवेदनरूपेण तादात्म्यप्रतिपत्तितः ॥ २८ ॥ fol. 25*b*.

तेन शब्दार्थचिन्तासु न सावस्था न यः शिवः ।
भोक्तैव भोग्यभावेन सदा सर्वत्र संस्थितः ॥ २९ ॥

इति वा यस्य संपत्तिः(*r.* संवित्तिः) क्रीडात्वेनाखिलं जगत् ।
स पश्यन्सततं युक्तो जीवन्मुक्तो न संशयः* ॥ ३० ॥ 25*b*.

इति० विभ्वस्य स्वस्वभावशक्तिमात्रत्वोपपत्तिः तृतीयो निष्पन्दः ॥ fol. 27*b*.

अयमेवोदयस्तस्य ध्ये[यस्य ध्यायिचेतसि B.] ।
तदात्मतासमापत्तिरिच्छतः साधकस्य या ॥ ३१ ॥ 27*b*.

इयमेवामृतप्राप्तिरयमेवात्मनो ग्रहः ।
इयं निर्वाणदीक्षा च शिवसद्भावदायिनी ॥ ३२ ॥ 28*a*.

यथेच्छाभ्यर्थितो धाता जाग्रतो ऽर्थान्हृदि स्थितान् ।
सोमसूर्योदयं कृत्वा संपादयति देहिनः ॥ ३३ ॥

तथा स्वप्ने ऽप्यभीष्टार्थान्प्रणयस्यानतिक्रमात् ।
नित्यं स्फुटतरं मध्ये स्थितोऽवश्यं प्रकल्पयेत् ॥ ३४ ॥ 29*a*.

अन्यथा तु स्वतन्त्रा स्यात्सृष्टिस्तद्धर्मकत्वतः ।
सततं लौकिकस्येव जाग्रत्स्वप्नपदद्वये ॥ ३५ ॥ fol. 30*b*.

यथा ह्यर्थो ऽस्फुटो दृष्टः सावधाने ऽपि चेतसि ।
भूयः स्फुटतरो भाति स्वबलोद्योगभावितः ॥ ३६ ॥

एवं(*v.l.* तथा B.) यत्परमार्थेन यत्र(*r.* येन) यत्र यथा [स्थितम् ।
तत्तथा बलमाक्रम्य नचिरात्संप्रवर्तते ॥ ३७ ॥ fol. 31*a*.

दुर्बलो ऽपि तदाक्रम्य यतः कार्ये प्रवर्तते ।
आच्छादयेद्बुभुक्षां च तथा यो ऽतिबुभुक्षितः ॥ ३८ ॥ 32*a*.

अनेनाधिष्ठिते देहे यथा सर्वज्ञतादयः ।
तथा स्वात्मन्यधिष्ठानात्सर्वत्रैवं भविष्यति ॥ ३९ ॥ 33*a*.

ग्लानिर्विलुंठिता(*r.* ०का†) देहे तस्याश्चाज्ञानतः सृतिः ।
तदुन्मेषविलुप्तं चेत्कुतः सम्यात(*r.* सा स्याद)हेतुका ॥ ४० ॥ [fol. 33*b*.

एकचिन्ताप्रसक्तस्य यतः स्यादपरोदयः ।
उन्मेषः स तु विज्ञेयः स्वयं तमुपलक्षयेत् ॥ ४१ ॥ 34*a*.

---

* Here, as in other instances where several *ślokas* are taken together for comment, the *vṛitti* for the whole is given after the *kārikās*, but at the end of the commentary the commentator remarks that the *vṛittikṛit* has taken them separately, as in the case of these three verses: व्याख्यातमेतद्वृत्तौ पृथक् सर्वात्मक एवायमात्मेत्यादिना तेन तथाविधेनेत्यादिना एवं स्वभावस्येत्यादिना ग्रंथेन ॥

† शरीर विलुंठिका धातुवर्षोन्मेषःशक्त्यादीनां हठेन हर्षा ।

अतो बिन्दुरतो नादो रूपमस्मादतो रसः ।
प्रवर्तन्ते ऽचिरेणैव क्षोभकत्वेन देहिनः ॥ ४२ ॥ 34*b*.

दिदृक्षयेव सर्वार्थान्यदा व्याप्यावतिष्ठते ।
तदा किं बहुनोक्तेन स्वयमेवावभोत्स्यते (०गम्यते *v.l.* B.)
[॥ ४३ ॥ fol. 35*b*.

प्रबुद्धः सर्वदा तिष्ठेज्ज्ञानेनालोच्य गोचरम् ।
एकत्रारोपयेत्सर्वं ततो ऽन्येन न पीड्यते ॥ ४४ ॥ 36*a*.

शब्दराशिसमुत्थस्य शक्तिवर्गस्य भोग्यतां ।
कलाविलुप्तविभवो गतः सन्स पशुः स्थितः (*r.* स्मृतः) ॥
[४५ ॥ fol. 36*b*.

[परामृतरसापायस्तस्य यः प्रत्ययोद्भवः ।
तेनास्वतन्त्रतामेति स च तन्मात्रगोचरः ॥ ४६ ॥ B.*]

स्वरूपावरणे चास्य शक्तयः सततोत्थिताः ।
यतः शब्दानुवेधेन न विना प्रत्ययोद्भवः ॥ ४७ ॥ 40*a*.

सेयं क्रियात्मिका शक्तिः शिवस्य पशुवर्तिनी ।
बन्धयित्री स्वमार्गस्था ज्ञाता सिद्ध्युपपादिका ॥ ४८ ॥ 41*a*.

तन्मात्रोदयरूपेण मनो ऽहंबुद्धिवृत्तिना (*r.* वर्तिना) ।
पुर्यष्टकेन संरुद्धस्तदुत्थं प्रत्ययोद्भवम् ॥ ४९ ॥

भुङ्क्ते परवशो भोगं तद्भावात्संसरेद्यथा (*r.* ०दतः) ।
संसृतिप्रलयस्यास्य कारणं संप्रचक्ष्महे ॥ ५० ॥ fol. 44*a*.

यदा त्वेकत्र संरूढस्तदा तस्य लयोद्भवौ (०दयौ *v.l.* B.) ।
नियच्छन्भोक्तृतामेति ततश्चक्रेश्वरो भवेत् ॥ ५१ ॥ 45*b*.

इति ० शक्त्यात्मकविश्वाव्यतिरेकोपलब्धिः प्रकरणैश्चतुर्थो निष्यन्दः ॥ fol. 47*a*.

अगाधसंशयाम्भोधिसमुत्तरणतारिणीम् ।
वन्दे विचित्रार्थपदां चित्रां तां गुरुभारतीम् ॥ ५२ ॥

[*Vṛitti :*] अगाधो ह्यप्रतिष्ठो ऽनंतः ॥

समाप्तं स्पंदसर्वस्वं प्रवृत्तं भट्टकल्लटात् ।
स्वप्रकाशैकचिद्रत्नपरिरंभरसोत्सुकात् ॥

[*Vivṛiti :*]

दृब्धं महादेवगिरौ महेश-स्वप्नोपदिष्टाच्छिवसूत्रसिंधोः ।
स्पंदामृतं यद्वसुगुप्तपादैः श्रीकल्लटस्तत्प्रकटीचकार ॥

* Prof. Bhandarkar's MS. of the *Vivaraṇa* likewise omits the text of this verse, supplied by him from a copy of the *Spandakārikā* in the *Śāradā* character (Rep. of 1875-76, no. 508).

तामशक्यस्वरूपप्रतिपादनां हृदि स्फुरंतीं गुरुभारतीं वंदे । गुरोर्वसुगुप्ताभिधानस्य साक्षात्सिद्धमुखसंक्रांतसमस्तरहस्योपनिषद्भूतस्पंदतत्त्वामृतनिष्यंदस्य भारतीं वाचं स्तौमि ॥ कीदृशीं । अगाधेत्याद्यर्थेन विशेषणम् । ० ending with four benedictory stanzas, the last of which runs thus:

शशिज्योतिर्दीपप्रभृतिभिरशक्यं शमयितुं
यदासीन्निष्पंदीकृतसकललोकं किल तमः ।
गते तत्रेदानीं क्षयममलसूर्यागमहते
कृतार्थाः संकोचं विजहतु विनिद्रा जनदृशः ॥

संपूर्णेयं वृत्त्यनुसारिणी स्पंदविवृतिः ॥ कृतिस्तत्रभवतो महामाहेश्वराचार्यशिरोमणिराजानकश्रीमदुत्पलदेवानुजीविनो राजानकश्रीरामस्येति शिवम् ॥ ०

Quotations are met with in the commentary from *Jñānagarbhastotra*, fol. 41*b*; *Tattvagarbha(stotra)*, foll. 37*a*, 38*a* (यदा त्वेवंविधादत्र निशा भोगरता पशो । तदा माया स्वरूपेति ज्ञायसे वैभवाश्रयः ॥); the *Pārameśvara*, fol. 3*b* (शक्तिश्च शक्तिमांश्चैव पदार्थद्वयमुच्यते । शक्तयो ऽस्य जगत्कृत्स्नं शक्तिमांश्च महेश्वर इति ।); *Pratyabhijñā*, foll. 38*a*, 40*b* (*an. ślokas*); *Bhartṛihari*, fol. 30*b* (प्रविभज्यात्मनात्मानं सृष्ट्वा भावान्पृथग्विधान् । सर्वेश्वरः सर्वशक्तिः स्वप्ने भोक्ता प्रपद्यते ॥); *Mālinīvijaya*, fol. 42*b* (तथा च श्रीमालिनीविजये ॥ या सा शक्तिर्जगद्धातुः कथिता समवायिनी । इच्छा त्वं तस्य सा देवि सिसृक्षोः प्रतिपद्यते ॥); whilst other schools of Yoga philosophy are referred to at fol. 13*a*: यथान्यैर्योगिभिरुपदिश्यते ।

On the tenets and principal works of the *Kaśmīr Śaivas*, see esp. Hall, Index, pp. 196 seq.; Bühler, Detailed Report, pp. 77 seq.; Bhandarkar, Report 1883-4, pp. 76 seq.

Bhaṭṭa Kallaṭa, the disciple of *Vasugupta*, lived under king *Avantivarman*, who reigned about 854 A.D.; whilst *Rājānaka Rāma* calls himself a dependent (or pupil) of *Rājānaka Utpaladeva*, who, if identical with the author of the *Pratyabhijñā*, is assigned by Prof. Bühler to the first half of the tenth century. At the end of his commentary on the *Bhagavadgītā*, *Rājānaka Rāma* (also called *Rāmakaṇṭha*)

speaks of himself as a younger brother of *Muktākaṇa* (?the same as the poet of that name in the time of *Avantivarman*), and a descendant of *Nārāyaṇa* of Kānyakubja*; whilst in the colophon of a MS. of his *Nareśvaraparīkshāprakāśa* (Rāj. Mitra, Notices, iii., no. 1140) the author is called *Nārayaṇakaṇṭha-sūnu-Rāmakaṇṭha*.

Rāmakaṇṭha is referred to in the *Sarvadarśanasaṃgraha* (Cowell and Gough, transl., p. 125) in the chapter on the *Śaivadarśana*, in connection with the interpretation of the term *puryashṭaka* in the 49th *kārikā* (or rather the corresponding *spandasūtra*), where the present commentary gives the following interpretation (fol. 44*b*): पुर्यो सूक्ष्मशरीरे तन्मात्रपंचकं गुणत्रयमिति स्थूलशरीरकारणभूतमष्टकं यत्सन्निविष्टं तन्मुख्यं पुर्यष्टकं तत्कार्यत्वात्स्थूलमपि शरीरं तच्छब्देन पुर्यष्टकमित्युच्यते ॥ *Nārāyaṇakaṇṭha* is likewise referred to in the same work (ib. p. 129), apparently as the author of the *Mrigendravritti*.

Fol. 1*a* contains the following note, in Colebrooke's hand, '*Syanda:* a demonstration of the Identity of *Śiva* and his active power or *Śakti*.' [H. T. COLEBROOKE.]

2526.

1573a. Foll. 78; size 10 in. by 4½ in.; fair Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; nine lines in a page.

Triṃśikātattvavivaraṇa (or *Parātriṃśikātattvavivaraṇa*), an exposition, by *Rājānaka Abhinavagupta* (son of *Cukhala*, and disciple of *Utpala*), of the *Triṃśikā* (or *Parātriṃśikā*), a versified treatise of *Kaśmīr Śaiva* philosophy. Very correct.

It begins:

विमलकलाश्रयाभिनवसृष्टिमहाजननी
भरिततनुश्च पंचमुखगुप्तरुचिर्जनकः ।
तदुभययामलस्फुरितभावविसर्गमयं
हृदयमनुत्तरामृतकुलं मम [सं]स्फुरतात् ॥ १ ॥
यस्यामंतर्विश्वमेतत् स्फुरंत्या
बाह्याभासंभासमानं विसृष्टौ ।
क्षोभे क्षीणे ऽनुत्तरायां स्थितौ
तां वंदे देवीं स्वात्मसंवित्तिमेकां ॥ २ ॥

नरशक्तिशिवात्मकं त्रिकं हृदये या विनिधाय भासयेत् ।
प्रणमामि परामनुत्तरां निजभासां प्रतिभाचमत्कृतिं ॥ ३ ॥

जयत्यनर्घमहिमा विपाशितपशुव्रजः ।
श्रीमानाद्यगुरुः शंभुः श्रीकंठः परमेश्वरः ॥ ४ ॥

निजशिष्यविबोधाय प्रबुद्धस्मरणाय च ।
मयाभिनवगुप्तेन श्रमो ऽयं क्रियते मनाक् ॥ ५ ॥

श्री[दे]व्यु[वा]च ॥

अनुत्तरं कथं देव सद्यः कौलिकसिद्धिदं ।
येन विज्ञातमात्रेण खेचरी समतां व्रजेत् ॥

परमेश्वरः पंचविधकृत्यमयः सततमनुग्रहमय्या पररूपया शक्त्या स्वाक्रांतो वस्तुतो ऽनुग्रहात्मैव । न हि शक्तिः शिवाद्भेदं मर्शयेत् । सा च शक्तिर्लोकानुग्रहविमर्शमयी प्रथमतः परामर्शमयपश्यंत्या सूत्रयिष्यमाणानंतशक्तिशताविभिन्ना प्रथमतरं परमहामंत्रमय्यामदेशकालकलितायां संविदि विरूढौ तावत्पश्यंत्युद्भविष्यदुक्तिप्रत्युक्तिविभागेनैव वर्तते सैव च सकलप्रमातृसंविदद्वयमयी सततमेव वर्तमानरूपा ततस्तु पश्यंती यद्यदीप्सितं तत्तदेव समुचितकारणनियमप्रबोधितं बोधसूत्रणमात्रेण विमृशति ॥ °

The succeeding verses are as follows:

एतद्गुह्यं महागुह्यं कथयस्व मम प्रभो† ॥ fol. 14*a*.

हृदयस्था तु या शक्तिः कौलिकी कुलनायिका ।
तां मे कथय देवेश येन तृप्तिं लभाम्यहं ॥ fol. 16*a*.

Comm.: °तन्मे कथयेत्यपि पठंति । श्रीसोमानंदपादा व्याचक्षते च तत्तस्मादिति यद्वा तत्कथय येन तृप्तिं परमानंदमयीं लभे परमाद्वयनिर्वृतिस्वातंत्र्यरसा भवामीति समन्वयः ॥ व्रजामीत्यपि पाठः ॥ °

शृणु देवि महाभागे उत्तरस्याप्यनुत्तरं ।

* यो नारायण इत्यभूच्छ्रुतनिधिः श्रीकन्यकुब्जे द्विजस्
तद्वंशे स्वगुणप्रकर्षखचिते मुक्ताकणाख्यो ऽभवत् ।
तस्यैषा सदृशानुजेन रचिता रामेण विद्वज्जन-
श्लाघ्यत्वात्सफलश्रमेण भगवद्गीतापदार्थप्रथा ॥

† At fol. 25*b* this half-*śloka* and the first *śloka* are referred to as अनुत्तरमित्यादिसार्धश्लोकयुगलं.

कौलिको ऽयं विधिर्देवि मम हृद्योम्न्यवस्थितः ।
कथयामि सुरेशानि सद्यः कौलिकसिद्धिदं ॥ fol. 17*a*.

Comm. fol. 23*b*: तदाहुर्निजवृत्तौ श्रीसोमानंदपादाः । कथयामीत्युच्चारयाम्युत्कलिकात इति । ०

अथाद्यास्तिथयः सर्वे स्वरा बिंद्ववसानगाः ।
तदंतःकालयोगेन सोमसूर्यौ प्रकीर्तितौ ॥

पृथिव्यादीनि तत्त्वानि पुरुषांतानि पंचसु ।
क्रमात्कादिषु वर्गेषु मकारांतेषु सुव्रते ॥

वाय्वग्निसलिलेंद्राणां धारणानां चतुष्टयं ।
तदूर्ध्वं शादि विख्यातं पुरस्ताद् ब्रह्मपंचकं ॥

अमूला तत्क्रमा ज्ञेया क्षांतिः सृष्टिरुदाहृता ।
सर्वेषामेव मंत्राणां विद्यानां च यशस्विनि ॥

इयं योनिः समाख्याता सर्वतंत्रेषु सर्वदा ॥ fol. 26*a*.

After a general discussion, the explanation of these 4½ *ślokas* begins fol. 44*b*:

सर्वत्र स्वस्वभावात्मकप्रभावप्रख्याप्रसरानिरोधो यस्या इत्यामंत्रणे यस्येति शोभने व्रतेन तदयमत्र संक्षेपार्थः ॥ स्वातंत्र्यैकरसावेशचमत्कारैकलक्षणा । परा भगवती नित्यं भासते भैरवी स्वयं॥ तस्याः स्वभासा योगो यः सो निरुद्धः सदोदितः । सदाशिवधरा तिर्यङ्नीलपीतसुखादिभिः ॥ भासमानैः स्वस्वभावैः स्वयं प्रथनशालिभिः । प्रथते संविदाकारः स्वसंवेदनसारकः ॥ स्वस्वसंवेदनं नाम प्रमाणमिति चर्च्यते । बालतिर्यक्सर्वविदां यत्साम्येनैव भासते॥ इंद्रियाणि त्रिरूपं च लिंगं परवचःक्रमः । सारूप्यमन्यथा योगः प्रतीत्यनुदयो यमः ॥ इत्यादिको यस्य सर्वं द्वारमात्रं निरूप्यते । तत्स्वसंवेदनं प्रोक्तमविच्छेदप्रथामयं ॥ येषां नाक्षत्रिरूपादिनाममात्रे ऽप्यभिज्ञता । तेषामपि तिरश्चां हि सा सा संवित्प्रकाशते ॥ एवंभासा स्वभावेन स्वरूपामर्शनात्मिका । स्वरूपामर्शनं यच्च तदेव परवाग्वपुः ॥ तद्विचित्रस्वभावत्वाद्विचित्रप्रथनामयं । प्रथने पारतंत्र्यं हि न जातु भजते क्वचित् ॥ अपारतंत्र्यात्संकेतप्रत्यूहादेः कथं स्थितिः । अतः संकेतरहितं स्वस्वरूपविमर्शनं ॥ देशकालकलामायास्थानघातक्रियोत्तरं । परिपूर्णं स्वतः सर्वं सर्वाकारविलक्षणं ॥ स्वाभाविकमहासंवित्सारसंस्कारैकलक्षणं । शुद्धविद्यात्मकं रूपमहमित्युभयात्मकं ॥ तदेव मातृकारूपं धरादीनां निजं वपुः । तत्पारमार्थिकाकारं द्रुत्याश्यानस्वरूपतः॥ बीजयोन्यात्मकं प्रोक्तं शिवशक्तिस्वरूपकं । शिवशक्त्योस्तु संघट्टादन्योन्योच्छलितत्वतः ॥ परस्परसमापत्तिर्जगदानंददायिनी । अंतःस्थविश्वपार्यंतपारमार्थिकसद्वपुः ॥ यद्वीर्यमिति निर्णीतं तद्विश्लेषणयोजना । विसर्ग इति यत्प्रोक्तं धुमधाम(?) तदुच्यते॥ अनुत्तरपदावाप्तौ स एष सुघटो विधिः । अस्मादेव त्वमायीयाद्वर्णपुंजाग्निरूपिता ॥ मायामालंब्य भिन्नेव श्रीपूर्वे सृष्टिराक्षसी । पंचाशद्भेदसंभिन्नप्रत्ययप्रसवात्मिका ॥ बंधरूपा स्वभावेन स्वरूपा वरणात्मिका । अत्रैवांतर्गतास्तास्ताः खेचर्यो विषयात्मिकाः॥ तन्वते संसृतिं चित्रां कर्ममायागुणामयीं । अस्यां साम्यं स्वभावेन शुद्धभैरवतामयं ॥ प्रोक्तं प्रागेव जीवत्वं मुक्तत्वं पारमार्थिकं । भिन्नाया वर्णसृष्टेश्च तदभिन्नं वपुः परं ॥ वीर्यमित्युक्तमत्रैव यद्गुप्त्या मंत्रगुप्तता । तदेतदहमित्येव विसर्गानुत्तरात्मकं ॥ स्वं स्वभावं परं ज्ञानञ्जीवन्मुक्तः सकृद्बुधः । सिद्धादिप्रेप्सवस्तेन कृप्तसंकोचसूचितं ॥ नाभिकुंडलहृद्योमसोयोगिनोहमुपासते(?)। तदेतत्किल निर्णीतं यथागुर्वागमं मनाक् ॥ एतां संविदमालंब्य यत्साक्षात्पृच्छ्यतां क्वचित् । नैतावतैव तुलितं मार्गीशस्तु प्रदर्शितः ॥ इयतीति व्यवच्छिंद्याद्भैरवीं संविदं हि कः । एतावाञ्छक्तिपातो ऽयमस्मासु प्रविजृंभितः ॥ येनाधिकारितैरेतदस्माभिः प्रकटीकृतं । अस्माकमन्यमातॄणामद्य कालांतरे ऽपि वा ॥ भवत्यभूत्वाभविता तत्कः सूक्ष्मतमो ऽप्यतः । यः सर्वयोगावयवप्रकाशेषु गभस्तिमान् ॥ श्रीपूर्वशास्त्रे निर्णीतो येन मुक्तश्च मोचकः । एतत्तु सर्वथा ग्राह्यं विमृश्यं च परेप्सुभिः ॥ क्षणं मर्त्यत्वसुलभां हित्वासूयां विचक्षणैः । आलोचलक्षणादूर्ध्वं यद्भवेदात्मनि स्थितिः ॥ चिदर्कांशलवास्तेन संशाम्यंते स्वतो रसात् ॥ Then follows a *prākrit* passage: परसंवेयण भाससजइण चिर अरसुहसो आइसजइणसइ भासइस ० fol. 56*b*.

ततश्च विस्तरतो ऽनुत्तरस्वरूपनिरूपणाय ग्रंथावतारस्तन्निरूपयति ॥ चतुर्दशयुतं भद्रे तिथीशांतसमन्वितं । तृतीयं ब्रह्म सुश्रोणि हृदयं भैरवात्मनः॥ एतन्नायोगिनीजातो नारुद्रो लभते स्फुटं । हृदयं देवदेवस्य सद्यो योगविमोक्षदं ॥ अस्योच्चारे कृते सम्यङ्मंत्रमुद्रागणो महान् । सद्यस्तन्मुखतामेति स्वं देहावेशलक्षणं॥ मुहूर्तं स्मरते यस्तु ुचकेनाभिमुद्रितः । स बध्नाति तदा सर्वं मंत्रमुद्रागणं नरः ॥ अतीतानागतानर्थान्पृष्टो ऽसौ कथयत्यपि । प्रहराद्यदभिप्रेतं देवतारूपमुच्चरन्॥ साक्षात्पश्यत्यसंदिग्धमाकृष्टं रुद्रशक्तिभिः । प्रहरद्वयमात्रेण व्योमस्थो जायते स्मरन्॥ त्रयेण मातरः सर्वा योगेश्वर्यो महाबलाः । वीरा वीरेश्वराः सिद्धा बलवाञ्शाकिनीगणः ॥ आगत्य समयं दत्त्वा भैरवेण प्रचोदिताः । यच्छंति परमां सिद्धिं फलं यद्वा समीहितं॥ अनेन सिद्धाः सेत्स्यंति साधयंति च मंत्रिणः । यत्किंचिद्भैरवे तंत्रे सर्वमस्मात्प्रसिध्यति ॥ अदृष्टमंडलो ऽप्येवं यः कश्चिद्वेत्ति तत्त्वतः । प्रसिद्धिभाग्भवेन्नित्यं स योगी स च दीक्षितः ॥ fol. 59*a*.

० यदुक्तं कुलात्परतरं त्रिकमिति सर्वोत्तरमनुत्तरत्वं तन्निरूपयति ।

अदृष्टमंडलो ऽप्येवं यः कश्चिद्वेत्ति तत्त्वतः ।
स सिद्धिभाग् भवेन्नित्यं स योगी स च दीक्षितः ॥
[fol. 68b.

अनेन ज्ञातमात्रेण ज्ञायते सर्वशक्तिभिः । fol. 69a.

शाकिनीकुलसामान्यो भवेद्योगं विनापि हि ।
अविधिज्ञो विधानज्ञो जायते यजनं प्रति ॥

कालाग्निमादितः कृत्वा मायांतं ब्रह्मदेहगं ।
शिवो विश्वाद्यनंतश्च परशक्तित्रयं मतं ॥ fol. 69b.

तदंतर्वर्ति यत्किंचिच्छुद्धमार्गे व्यवस्थितं ।
अणुविशुद्धमचिरादैश्वरं ज्ञानमश्नुते ॥
तच्चोदकः शिवो ज्ञेयः सर्वज्ञः परमेश्वरः ।
सर्वगो निर्मलः स्वच्छस्तृप्तः स्वायतनः शुचिः ॥
यथा न्यग्रोधबीजस्थः शक्तिरूपो महाद्रुमः ।
तथा हृदयबीजस्थं जगदेतच्चराचरं ॥
एवं यो वेत्ति तत्त्वेन तस्य निर्वाणगामिनी ।
दीक्षा भवत्यसंदिग्धा तिलाज्याहुतिवर्जिता ॥ fol. 70a.

मूर्ध्नि वक्त्रे च हृदये गुह्ये मूर्तौ तथैव च ।
न्यासं कृत्वा शिखां बद्ध्वा सप्तविंशतिमंत्रितां ॥
एकैकं तु दिशां बंधं दशानामपि योजयेत् ।
तालत्रयं पुरा दत्त्वा सशब्दं विघ्नशांतये ॥
शिखासंख्याभिजप्तेन तोयो नाभ्युक्षयेत्ततः ।
पुष्पादिकं क्रमात्सर्वं लिंगे वा स्थंडिले च वा ॥
चतुर्दशाभिजप्तेन पुष्पेणासनकल्पना ।
ततः मूर्तिं यजेद्धीरः पुनरेवासनं ततः ॥
मूर्तिं तु संपुटीकृत्य पश्चाद्यजनमारभेत् ।
सर्वतत्त्वसुसंपूर्णां सर्वाभरणभूषितां ॥
यजेद्देवीं महेशानीं सप्तविंशतिमंत्रितां ।
ततः सुगंधिपुष्पैस्तु यथाशक्त्या समर्चयेत् ॥
पूजयेत्परया शक्त्या आत्मानं च विवेदयेत् ।
एवं यजनमाख्यातमग्निकार्ये ऽप्ययं विधिः ॥ fol. 71b.

कृतपूजाविधिः सम्यक् स्मरन्बीजं प्रसिध्यति ॥ 73b.

आद्यंतरहितं बीजं विकसत्तिथिमध्यगं ।
हृत्पद्मांतर्गतं ध्यायेत्सोमांशं नित्यमभ्यसेत् ॥ fol. 75a.

यान्यान्कामयते कामांस्तांस्ताञ्शीघ्रमवाप्नुयात् ।
तस्मात्प्रत्यक्षतामेति सर्वज्ञत्वं न संशयः ॥

एवं मंत्रफलप्राप्तिरित्येतद्रुद्रयामलं ।
एतदभ्यासतः सिद्धिः सर्वज्ञत्वमवाप्यते ॥

Whether any other verses occurring in the MS. belong to the original treatise, it is difficult to make out.

Abhinavagupta's exposition concludes with the following genealogical account:

इत्थं प्रपन्नजनतोद्धरणप्रवृत्त-
श्रीमन्महेश्वरपदाम्बुजचंचरीकः ।
वृत्तिं व्यधात् त्रिकरहस्यविमर्शगर्भां
काश्मीरकाम्बुखलकादधिगम्य* जन्म ॥ १ ॥

एतावदेतदिति कस्तुलयेत्प्रसह्य
श्रीशांभवं मतमनर्गलिताश्च वाचः ।
एतत्तु तावदखिलात्मनि भाति यन्मे
भातं ततो ऽत्र सुधियो न पराङ्मुखाः स्युः ॥ २ ॥

अज्ञस्य संशयविपर्ययभागिनो वा
ज्ञानं प्रकंपरहितं प्रकरोति सम्यक् ।
रूढस्य निश्चयवतो हृदयप्रतिष्ठां
संवादिनीं प्रकुरुते कृतिरीदृशीयं ॥ ३ ॥

एतावदर्थरससंकलनाधिरूढ-
धारानिरूढहृदयो विमृशंदतो ऽपि ।
यद्युत्तरं तदपि नैव सहेत नेदं
सोपानमेतदमलं पदमारुरुक्षोः ॥ ४ ॥

काश्मीरेषु यशस्करस्य नृपतेरासीदमात्याग्रणीः
श्रीमान्वल्लभ इत्युदाहृततनुर्यः प्राग्यजन्मा द्विजः ।
तस्य स्वांगभवः प्रसिद्धपदवीपात्रं समग्रैर्गुणैः
श्रीशौरिः शिशुचंद्रचूडचरणध्यानैकरत्नाकरः ॥ ५ ॥

शीलस्यायतनं परस्य यशसो जृंभास्पदं नर्मभूर्
वात्सल्यस्य समग्रलोककरुणाधर्मस्य जन्मस्थितिः ।
श्रीमद्वत्सलिकाभिधा च सहजा(सहचरी B.) तस्यैव
[भक्त्युल्लसत्
प्रोद्रिक्तांतरवृत्तिशंकरनुतौ यस्या मनो जृंभते ॥ ६ ॥

तस्यैवात्मभवो विभावितजगत्सर्गस्थितिः शंकर-
ध्यानार्चापरिचिंतनैकरसिकः कर्णाभिधानो द्विजः ।
यो बाल्ये ऽप्यथ यौवने ऽपि विषयासक्तिं विहाय
[स्थिराम्
एनामाश्रयते विमर्शपदवीं संसारनिर्मूलिनीं ॥ ७ ॥

---

* Prof. Bühler's Report has काश्मीरिकाद्विपुलकाद-
धिगम्य.

भ्राता ममैव शिवशासनरूढचेता:
प्रेप्सु: परात्मनि मनोरथगुप्तनामा ।
य: शास्त्रतंत्रमखिलं प्रविवेक्तुकाम:
प्राप्तुं परं शिवपदं भवभेदनाय ॥ ८ ॥

शिवशास्त्रैकरसिक: पदवाक्यप्रमाणवित् ।
रामदेवाभिधानश्च भूषितोत्तमजन्मक: ॥ ९ ॥

एतत्प्रियहितकरणप्ररूढहृदयेन यन्मया रचितं ।
मार्गप्रदर्शनं तत्सर्वस्य शिवाप्तये भूयात् ॥ १० ॥

चंतर्वेद्यामत्रिगुप्ताभिधान: *
प्राप्योत्पत्तिं प्राविशत्प्राग्र्यजन्मा ।
श्रीकाश्मीरांश्चंद्रचूडावतारैर्नि:-
संख्याकै: पावितोपांतभागान् ॥ ११ ॥

तस्यान्ववाये महति प्रसूताद्वराहगुप्तात्प्रतिलब्धजन्मा ।
संसारवृत्तांतपराङ्मुखो य: शिवैकचित्तश्चुखलाभिधान:
[॥ १२ ॥

तस्माद्विवेचितसमस्तपदार्थशास्त्राल्
लब्ध्वापि देहपदवीं परमेशपूतां ।
प्राप्ताभयो ऽभिनवगुप्तपदाभिधान:
प्रावेशयत् त्रिकसतत्त्वमिदं निगूढं ॥ १३ ॥

ये तावत्प्रविवेकवंध्यहृदयास्तेभ्य: प्रणामो वर:
के ऽप्यन्ये प्रविविंचते न च गता: पारं धिगेताञ्जडान्।
यस्त्वंत: प्रविमर्शसारपदवीसंभावनासु स्थितो
लक्षैको ऽपि स कश्चिदेव सफलीकुर्वीत यत्नं मम
[॥ १४† ॥

स्वात्मानं प्रविवेक्तुमप्यलसतां ये बिभ्रति प्रार्थना[त्]
तान्प्रत्यात्मकदर्थनान्न परत: किंचित्फलं शोध्यते ।
विश्वस्यास्य विविक्तये स्थिरधियो ये संरभंते पुनस्
तानभ्यर्थयितुं मयैष विहितो मूर्ध्ना प्रणामादर: ॥ १५ ॥

भ्राम्यंतो भ्रमयंति मंदधिषणास्ते जंतुचक्रं जडं
स्वामी कृत्यगुणाभिधानवशतो बद्ध्वा दृढं बंधनै: ।
दृष्ट्वेत्थं गुरुभारवाहविधये यातानुयातान्पशू-
स्तत्पाशप्रविकर्तनाय घटितं ज्ञानत्रिशूलं मया ॥ १६ ॥

बहुभिरपि सो ऽहमेव भ्रमितस्तत्त्वोपदेशकंमन्यै: ।
तत्त्वमिति वर्णद्वय(*r.* युग)मपि रसना येषां न पस्पर्श ॥ १७ ॥

परमेश्वर: प्रपन्नप्रोद्धरणकृपाप्रयुक्तगुरुहृदय: ।
श्रीमान्देव: शंभुर्मामियति नियुक्तवांस्तत्त्वे ॥ १८ ॥

तत्तत्त्वनिर्मलस्थितिविभागिहृदये स्वयं प्रविष्टमिव ।
श्रीसोमानंदमतं प्रविमृश्य मया निबद्धमिदं ॥ १९ ॥

हंहो हृच्चक्रचारप्रविरचनलसन्निर्भरानंदपूर्णा-
देव्या: सत्पाशकोटिप्रविघटनपटुज्ञानशूलोर्ध्वधारा: ।
चेतोवाक्कायमेतद्विगतभवभयोत्पत्ति युष्मासु सम्यक्
प्रोतं यत्नेन मत्तं व्रजत किल हृदि द्राक्प्रसादं प्रसह्य
[॥ २० ॥

व्याख्यादिकर्मपरिपाटिपदे नियुक्तो
युष्माभिरस्मि गुरुभावमनुप्रविश्य ।
वाक्चित्तचापलमिदं मम तेन देव्यास्
तच्चक्रचारुचतुरस्थितय: क्षमध्वं ॥ २१ ॥

समाप्तमिदं त्रिंशिकातत्त्वविवरणं ॥ कृतिस्त्रिनयनचरणचिं-
तनलब्धप्रसिद्धे: श्रीमद्राजानकाभिनवगुप्तस्य ॥

शतैरेकोनविंशत्या त्रिंशिकेयं विवेचिता ।
सर्वेषु त्रिकशास्त्रेषु ग्रंथीर्निर्दलयिष्यति ॥

शुभमस्तु सर्वजगतां परहितनिरता भवंतु भूतगणा: ।
दोषा: प्रयांतु शांतिं सर्वत्र सुखी भवतु लोक: ॥

From the way in which *Somānanda* is referred to in the above extracts, it seems clear that he must have been the author of the *Triṃśikā* (see Hall, Index, p. 198, where the author is called *Someśvara*), and that he also wrote a commentary on his own verses, referred to as *nijavṛitti* (once *nijavivṛiti*, fol. 55*a*). His *Śivadṛishṭi* is likewise quoted at foll. 29*b*, 33*a* (where *Somānanda* is expressly mentioned as the author), 75*a*; whilst a *śloka* by him is quoted at fol. 17*b* [यदुक्तं सोमानंदपादैरपरस्थितौ । सा बुद्धिर्यत्पुन: सूक्ष्मं सर्वदिक्कमवस्थितं । ज्ञानं बोधमयं तस्य शिवस्य सहजं सदेति]. And further, fol. 25*a*: तथा हि केषुचिद्दृढपुस्तकेष्वीदृक् श्लोकांतरं दृश्यते । श्रुतं देव महाज्ञानं त्रिकाख्यं परमेश्वर । उत्तरं च तथा ज्ञानं त्वत्प्रसादावधारितमिति ॥ तदस्मच्छ्रीसोमानंदपादनिरूपितव्याख्यानुसारेणैव यद्गुरव: समादिक्षंस्तदेव सर्वस्य करोति शिवं । ०

---

* Prof. Bühler's MS. reads चन्तर्वेद्यां मंत्रिगुप्ताभिधान:

† The MS. again makes this verse 13; the succeeding verses then being likewise numbered wrongly. See Prof. Bühler's Report, where a similar mistake is made by the two *S'ālinī* verses 11 and 12 being numbered as a single stanza.

Abhinavagupta quotes his own *Śivadṛishṭyālocana* at fol. 30*b*; his commentary *Kramakeli* on (?his own) *Kramastotra*, fol. 64*b*; and four verses from a *stotra* (or *stotras*) of his (मयैव स्तोत्रे ।? the *Kramastotra*), each in a different metre, foll. 15*b*, 44*b*, 53*a*, 60*a*. We also read, fol. 7*a*: तदेतच्छ्री-*Pūrvapañcikāyām* मयैव विस्तरतो निर्णीतमिहानुपयोगाद्ग्रन्थगौरवाच्च न वितत्योक्तं ।; fol. 44*a*: विततं च विचारितं मयैतत् *Padārthapraveśanirṇayaṭīkāyām* इति किमिह वृथा वाग्जालेन; and further fol. 4*b* (an *āryā*) without any introduction: गोप्यमुपदेशसारं सद्यो भैरवपदावहं सततं । अभिनवगुप्तेन मया व्याख्यातं प्रश्नसर्वस्वं ॥ and fol. 16*b*: तदत्र प्रश्नसर्वस्वे ॥ श्रीभैरव उवाच ॥ व्याख्यातं प्रागेवैतत् किं पुनरुक्तता पादनेन भैरवो भरणात्मको महामंत्ररवात्मकश्च ॥

Other authorities referred to are: (*śrīmad-*) *Ucchushmaśāstra*; *Utpaladeva*, fol. 7*b* [ज्ञानं क्रिया च भूतानां जीवतां जीवनं मतं ॥]; fol. 9*a* [स क्रमत्वं च लौकिक्याः क्रियायाः कालशक्तितः । घटनेन तु शाश्वत्याः प्राभव्याः स्यात्प्रभोरपि ॥]; fol. 52*b* (*Īśvarapratyabhijñāṭīkāyām*); *Kallaṭa*, fol. 27*b* [यदाहुः श्रीकल्लटपादाः । तुटिपाते सर्वज्ञत्वसर्वकर्तृत्वलाभ इति ॥]; *Kālottara*, fol. 42*a*; *Kiraṇā* (one *śloka*), fol. 69*b*; *Kubjikā*(*tantra*), fol. 49*b* [तथा श्रीकुब्जिकामते चक्रविचारे मुमेवार्थं प्रधानतयाधिकृत्यादिष्टं । मायोपरि महामाया त्रिकोणानंदरूपिणीत्यादि ॥]; *Guhyayoginītantra*, fol. 51*a* (two *ślokas*); *Tantrasamuccaya*, fol. 21*a* (one *śloka*: नरशक्तिशिवावेशि °); *Tantrasāra*, fol. 5*b* [त्रिंशिकार्थैस्त्वया प्रोक्तः सार्धकोटिप्रविस्तरः], fol. 30*b* (*śl.*), fol. 46*b* [निजोत्तमांगच्छायात्मम् ।]; *Tilakaśāstra* (?*Śāradātilaka*), fol. 64*a*; *Trikatantrasāra*, fol. 49*b* [शिवशक्तिसमापत्त्या शिवशक्तिघनात्मकः । °], fol. 60*b* [आनंदप्रसरः पूजा तां त्रिकोणे प्रकल्पयेत् । °]; *Trikahṛidaya*, fol. 4*a* [नित्यं विसर्गपरमः स्वशक्तौ भैरवो विभुः।°], fol. 41*b*; *Triratnakula*, fol. 51*b* [अष्टाष्टकविभेदेन मातृकाया निरूपितं । तदेव कुलचक्रं तु तेन व्याप्तमिदं जगदिति ॥ मातृकाज्ञानभेदे विस्तरतो निरूपितमेतत् ॥]; *Nārāyaṇa Bhaṭṭa* or *Bh. N.*, fol. 18*a* [त्रैलोक्ये ऽप्यत्र यो यावानानंदः कश्चिदीक्ष्यते। स बिंदुर्यस्य तं वंदे देवमानंदसागरं॥], fol. 54*b* [प्रणवोर्ध्वार्धमात्रार्धो ऽप्यणव इति ।]; *Niśācara*, fol. 24*a* [वाममार्गाभिषिक्तो ऽपि दैशिकः परतत्त्ववित् । संस्कार्यो भैरवे सो ऽपि कुले काले त्रिके ऽपि सः॥]; *Pañcasrotaḥ-prabhṛitīni śāstrāṇi*, fol. 4*b*; (*bhagavat*) *Pushpadanta*, fol. 47*a* [श्रुतिसामान्यान्वासिद्धमिति मन्ये हि निश्चले रूपे ऽनुप्रविविक्षायां भास्वररूपसंविद्विसोपानक्रमेण° इति ।]; *Pūrvaśāstra*, fol. 40*a* [यथेष्टफलसंसिद्धौ मंत्रतंत्रानुवर्तिनां ।°], fol. 58*a* (cp. p. 839*b*, l. 34), fol. 65*b* [सार्धेन त्रितयं व्याप्तं त्रिशूलेन चतुर्थकं । °]; *Bhargaśikhā*, fol. 64*a* [वीरव्रतं चाभिनंदेद्यथायोगं तथाभ्यसेत् ।]; *Bhartṛihari* (*śl.*) fol. 33*b*, (*vākyavicāre*) fol. 65*b*; *Mālinītantra*, fol. 21*a* [एवं सर्वानुसंधानं° *śl.*], fol. 31*b* (*mālinī-vijayottara-siddhātantrasvacchandādiśāstreshu*); *Mukuṭasaṃhitā*, fol. 64*b* [जातीनां च ब्राह्मणादीनां नास्ति स्थितिः कल्पितत्वादुपदेशश्च्युतगतेति तु दुर्बुद्धीन्प्रत्यप्रत्याययेदिति च भगवता मुकुटसंहितायां विस्तरतो निर्णीतं॥]; *Vādyatantra*, fol. 9*b* [संरुध्य रश्मिचक्रं स्वं पीत्वामृतमनुत्तमं। कालोभयपरिच्छिन्नं वर्तमाने सुखी भवेत्॥]; *Vāmana*, fol. 53*a* (after quoting a verse from his own *stotra*, he adds इत्येष एव श्रीवामनविरचिते द्वयसंपत्तिवार्त्तिके उपदेशनयो बोद्धव्यः); *Vāyasanīyatantra*(!), fol. 41*b* [तथा श्रीवाजसनीयतंत्रे वर्णान्यथोचितं निवेश्योक्तं । इत्येतन्मातृकाचक्रं दिव्यं विष्णुपदास्पदं ज्ञातं गुरुमुखात्सम्यक्पशोः पाशान्निकृंततीति ॥]; *Vīrāvalīśāstra*, fol. 64*a*; *Vaishṇavavāmaśāstrāṇi*, fol. 42*a*; *Śarvācāra*(!), fol. 24*a* [दैशिकः परतत्त्ववित्°]; *Sarvācāra*, fol. 64*a* [अज्ञानाच्छंकते मूढस्ततः सृष्टिश्च संहृतिः।° 4 *śl.*]; *Śaivavāmaśāstrāṇi*, fol. 42*a*; (*bhaṭṭāraka-*) *Śrīkaṇṭha* (*-pāda*), fol. 52*b* [पश्यत्यन्यच्छृणोत्यन्यत्करोत्यन्यच्च जल्पति । चिंतयत्यन्यदाभुंक्ते तत्रासौ केतिको स्थितिः॥]; *Siddhisantāna*, fol. 24*a* [प्रकाशमाना भासैव यद्वृत्तिस्तत्सदैव हि ।]; *Spandaśāstra*, fol. 5*b* [इति वा यस्य संवित्तिः क्रीडा त्वेनाखिलं जगत् । °], fol. 24*a* [तदस्ति परमार्थतः ।]; *Svacchandatantra*, fol. 4*a* [गुरुशिष्यपदे स्थित्वा स्वयं देवः सदाशिवः । पूर्वोत्तरपदैर्वाक्यैस्तंत्रं समवतारयत् ॥].

Prose *Prākṛit* passages occur on foll. 5*a*, 5*b*, 17*a*, 24*b*, 29*a*, 58*a*, 74*b*, without any indication as to their source.

The etymology of '*triṃśikā*' is discussed at fol. 5*a*: अभिनवानां त्रीशिकेति । तिसृणां शक्तीनामिच्छा-

ज्ञानक्रियाणां सृष्ट्याद्युद्योगादिनामांतरनिर्वाच्यानामीशिका ईश्वरी ईशना चेशितव्या व्यतिरेकेणैव भाविनीत्येतच्छक्तिभेदत्रयोत्तीर्णा तच्छक्त्यविभागमयी संविद्भगवतीभट्टारिकापराभिधेयं। तद्योगादेव चेदमभिधानं त्रिंशिकेत्यपि गुरवः पठंति । अक्षरवर्णसाम्याच्च निरुक्तमाहुः । तिस्रः शक्तीः कायतीति त्रिंशिका। न तु त्रिंशच्छ्लोकयोगात्त्रिंशिका । एतावतो ऽपि त्रिंशिकार्थत्वात् ॥ तथा हि श्रीतंत्रसार° (p. 840*a*, l. 28).

The leaves are marked श्री° परा° (fol. 1 परात्रिं°).

Regarding the author (c. 1000 A.D.), see Bühler, Detailed Rep. on Kaśmīr MSS., p. 80.

[H. T. COLEBROOKE.]

2527.

2235. Foll. 61; size 7 in. by 5½ in.; in European manner; fairly good, modern Devanāgarī writing; twenty-two lines in a page.

Paramārthasārasaṃgraha, a summary of the *Śaiva* doctrine, by *Abhinavagupta*; with a commentary (*vivṛiti*) by *Rājānaka Yogarāja*, of Vitastāpurī.

The commentary begins:

चिद्घनो ऽपि जगन्मूर्त्या श्यानो यः स जयत्यजः ।
स्वात्मप्रच्छादने क्रीडाविदग्धः परमेश्वरः ॥

यो ऽयं व्यधायि गुरुणा युक्त्या परमार्थसारसंक्षेपः ।
विवृतिं करोमि लघ्वीमस्मिन्विद्वज्जनार्थितो योगः ॥

इह शिवाद्वयशासने देहादिप्रमातृप्राधान्यसकल्पसमुत्कशंकातंकालस्यसंशयादिरूपविघ्नौघप्रसरप्रध्वंसपूर्विकां शास्त्रनिष्पत्तिं मन्यमानः परिमितप्रमातृताधस्पदीकारेण चिदानंदैकघनस्वात्मदेवतासमावेशशालिनीं समस्तशास्त्रार्थसंक्षेपगर्भां प्रथमतस्तावत्परमेश्वरप्रवणतां परामृशति ।

परं परस्थं गहनादनादिमेकं निविष्टं बहुधा गुहासु ।
सर्वालयं सर्वचराचरस्थं त्वामेव शंभुं शरणं प्रपद्ये ॥ १ ॥

The last *śloka* of the text runs thus:

आर्याशतेन तदिदं संक्षिप्तं शास्त्रसारमतिगूढम् ।
अभिनवगुप्तेन मया शिवचरणस्मरणदीप्तेन ॥ १०३ ॥

The commentary ends:

श्रीमतः क्षेमराजस्य (योगराजस्य Oxf.) सद्गुर्वीश्वयशा-
साक्षात्कृतमहेशस्य तस्यांतेवासिना मया ॥ [लिनः ।
श्रीवितस्था(*r.* वितस्ता)पुरीधाम्ना विरक्तेन तपस्विना ।
विवृतिर्योगनाम्नेयं पूर्णाद्वयमयी कृता ॥

इति श्रीपरममहेश्वरश्रीराजानकयोगराजस्य कृतिः परमार्थसारसंग्रहविवृतिरियं संपूर्णा ॥

The author would seem to have been a pupil of *Abhinavagupta*, as well as of the latter's pupil *Kshemarāja*. For the same works, see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 575, where a list of the works quoted by the commentator is given.

[R. JOHNSON.]

2528.

1256c. Foll. 23; size 8¾ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, towards the end of last century; nine lines in a page.

Īśvarapratyabhijñāhṛidaya, a string of twenty aphorisms, embodying the essence of the doctrine of 'recognition'; with a commentary, by (*Rājānaka*) *Kshemarāja* (pupil of *Abhinavagupta*).

It begins:

नमः शिवाय सततं पंचकृत्यविधायिने ।
चिदानंदघनस्वात्मपरमार्थावभासिने ॥
शांकरोपनिषत्सारप्रत्यभिज्ञामहोदधेः ।
उद्धरामि परं सारं संसारविषशांतिदम् ॥

इह ये सुकुमारमतयो ऽकृततीक्ष्णतर्कशास्त्रपरिश्रमाः शक्तिपातवशोन्मिषितपरमेश्वरसमावेशाभिलाषिणः कतिचिद्भक्तिभाजस्तेषामीश्वरप्रत्यभिज्ञोपदेशतत्त्वं मनागुन्मील्यते । तत्र स्वात्मदेवताया एव कारणत्वं सुखोपायप्राप्यत्वं च महाफलमभिव्यंक्तुमाह ।

चितिः स्वतंत्रा विश्वसिद्धिहेतुः ॥ [१] ॥ विश्वस्य सदाशिवादेः भूम्यंतस्य सिद्धौ निष्पत्तौ प्रकाशने स्वेत्यात्मनि परप्रमात् विश्रांत्यात्मनि संहारे । परा शक्तिरूपा चितिरेव । भगवती तुत्तरविमर्शी शिवभट्टारकाभिन्ना हेतुः कारणं ॥ अस्यां हि प्रसर्पंत्यां जगदुन्मिषति व्यवतिष्ठते च निवृत्तप्रसरायां च निमिषतीति स्वानुभावात्र साक्षी ॥ अन्यस्य तु मायाप्रकृत्यादेश्चित्प्रकाशभिन्नस्याप्रकाशत्वेनासत्त्वादपि न क्वचिद्धेतुत्वं । प्रकाशमानत्वे तु प्रकाशैकात्म्यात् प्रकाशरूपा चिदेव हेतुः । न त्वसौ कश्चित् । अत एव देशकालाकारा एतत्सृष्टा एतदनुप्राणिताश्च नैतत्स्वरूपं

भेद्रमलमिति व्यापकनित्योदिता परिपूर्णरूपेयमित्यलभ्यमेवैतत् ॥ ननु जगदपि चितो भिन्नं नैव किंचित् । अभेदे च कथं हेतुहेतुमद्भाव उच्यते । चिदेव भगवती स्वच्छस्वरूपा तत्तदनंतजगदात्मना विश्वरूपेण स्फुरतीत्येतावत्परमार्थो ऽयं कार्यकारणभावः । यच्चेयमेव प्रमातृप्रमाणप्रमेयमयस्य विश्वस्य सिद्धौ प्रकाशने हेतुस्ततो ऽस्याः । स्वतंत्राविच्छिन्नस्वप्रकाशरूपायाः सिद्धौ प्रकाशने । अभिनवार्थप्रकाशरूपं न प्रमाणं वराकमुपयुक्तमुपपन्नं वा ।०

ननु यदि विश्वस्य चितिर्हेतुस्तदास्या उपादिनाद्यपेक्षायां भेदवादापरित्यागः स्यादित्याशंक्याह ।

स्वेच्छया स्वभित्तौ विश्वमुन्मीलयति ॥ [२] ॥ स्वेच्छया न तु ब्रह्मादिवदन्येच्छा तयैव चारुरूपादानाद्यपेक्षाया एवं हि प्रागुक्तस्वातंत्र्यहान्याचित्वमेव न घटेत स्वभित्तौ न त्वन्यत्र । क्वापि प्राक् निर्णीतं विश्वं दर्पणनगरवदभिन्नमपि भिन्नमिवोन्मीलयति । उन्मीलनं चावस्थितस्यैव प्रकटीकरणमित्यनेन जगतः प्रकाशैकात्म्येनावस्थानमुक्तं । अथ विश्वस्य स्वरूपं विभागेन प्रतिपादयितुमाह ।

तन्नानानुरूपग्राह्यग्राहकभेदात् ॥ [३] ॥ तद्विश्वं नानानेकप्रकारं०

The last two aphorisms run thus:

समाधिसंस्कारवति व्युत्थाने भूयो भूयश्चिदैक्यामर्शान्नित्योदितसमाधिलाभः ॥ १९ ॥ [इदानीमस्य समाधिलाभस्य फलमाह ।] तदा प्रकाशानंदसारमहामंत्रवीर्यात्मकपूर्णाहंतात्मदा सर्वसर्गसंहारकारिनिजसंविद्देवताचक्रेश्वरताप्राप्तिर्भवतीति शिवं ॥ [२०]॥

The following authorities are quoted: *Utpaladeva*, fol. 14*b*; *Kakshyastotram*, fol. 17*b*; *Bhatta Kallata*, fol. 17*b*; *Jñānagarbha*, fol. 18*a*; *Trikasāra*, fol. 2*b*; *Pratyabhijñā*, foll. 13*b*, 17*a*; *Pratyabhijñāṭīkā*, fol. 8*b*; *Vijñānabhaṭṭārakam*, foll. 2*b*, 18*a*; *Vijñānabhairavam*, fol. 18*b*; *Sarvavīrabhaṭṭārakam*, fol. 11*b*; *Spandaśāstram*, fol. 5*a*. It ends:

देहप्राणसुखादिभिः प्रतिकलं संरुध्यमानो जनः
पूर्णानंदघनामिमां न चिनुते माहेश्वरीं स्वां चितिं ।
मध्ये बोधसुधाब्धिविश्वमखिलं तस्येन पिंडोपमं
यः पश्यत्युपदेशतस्तु कथितात्साक्षात्स एकः शिवः ॥
येषां वृत्तः शांकरः शक्तिपातो
येनाभ्यासात्तीक्ष्णयुक्तिष्वयोग्याः ।
शक्त्या ज्ञातुं नेश्वरप्रत्यभिज्ञाम्
उक्तस्तेषामेष तत्त्वोपदेशः ॥

समाप्तमिदमीश्वरप्रत्यभिज्ञाहृदयम् ॥ कृतिः श्रीमत्क्षेमराजस्येति शिवम् ॥

Cf. Rāj. Mitra, Notices, viii., p. 43.

[H. T. Colebrooke.]

2529.

196. Foll. 367 (numbered 1–366, two leaves marked 27); size 10¾ in. by 5 in.; legibly written, in Devanāgarī, about the middle of last century; thirteen lines in a page.

Svacchandoddyota, a commentary, by *Kshemarāja*, on the *Svacchandanaya*, a treatise on *Śaiva* faith and conduct, by the commentator's teacher *Abhinavabodhāditya* (? i.e. *Abhinavaguptācārya*).

The treatise, the text of which is likewise given, is divided into fifteen chapters.

It begins (with the numbers supplied):

विश्वैकरूपविश्वात्मविश्वसर्गादिकारणम् ।
परप्रकाशवपुषं स्तुमः स्वच्छंदभैरवम् ॥ १ ॥
प्रसरच्छक्तिकल्लोलज – – हरिकेलये ।
सर्वसंपन्निधानाय भैरवांभोधये नमः ॥ २ ॥
एकैव बोधजलधेः शक्तिमुक्तिर्जयत्यसौ ।
यदन्तर्निखिलं भाति मुक्तामयमिदं जगत् ॥ ३ ॥
स्मृतिमात्रविनिर्वृत्तनिःशेषाज्ञानकिल्बिषः ।
गुरुर्भूतीश्वरस्फारा(?) विजयते जगत्त्रये ॥ ४ ॥
तत्सेवाविमलव्यक्तमहामाहेशदर्शनः ।
क्षेमराजो विवृणुते श्रीस्वच्छंदनयं मनाक् ॥ ५ ॥
अभिनवबोधादित्यद्युतिविकसितहृत्सरोजार्मे(?) ।
रमयत सरसाः परिमलमसारसंसारवासनाशक्तौ ॥ ६ ॥ ०९ ॥

इहानुजिघृक्षारससरसहृदयपरमसंवित्संमुखीकृतयुक्तमवतारयितुं कश्चिद्देवीशिशु(!) चाह ।

कैलासशिखरासीनं भैरवं विगतामयम् ।
चंडनंदिमहाकालगणेशवृषभृंगिभिः ॥ १* ॥
कुमारेंद्रयमादित्यब्रह्मविष्णुपुरःसरैः ।
स्तूयमानं महेशानं गणमातृनिषेवितम् ॥ २ ॥

* The MS. only gives the numbers from I. v. 10 to II. v. 53.

सृष्टिसंहारकर्तारं विलयस्थितिकारकम् ।
अनुग्रहकरं देवं प्रणतार्तिविनाशनम् ॥ ३ ॥
मुदितं(? r. मु०) भैरवं दृष्ट्वा देवी वचनमब्रवीत् ।

इह परमेश्वरस्य चिदानं[द]घनस्य ब्रह्मदर्शनोक्तत्त्वातिशायनीस्वच्छंदभैरवस्फुरत्तात्मापरमार्थे इति भगवतः शास्त्रस्य तदेवाभिधानं सा च स्वात्मैकरूपपंचकृत्यकारित्वमित्याशयेन सृष्ट्यादिपंचकृत्यकरं देवं भैरवं मुदिदं(!) दृष्ट्वा देवी वचनमब्रवीदित्युक्तं । तत्र देवः शिवादिक्षित्यंताशेषसृष्ट्यादिक्रीडापरस्तावदशेषोत्कर्षतया विजिगीषुस्तदभिन्नत्वाद्विश्वस्य जगद्व्यवहाररूपतयापि द्योतमानः शिवमंत्रमहेश्वरादिभिः स्तूयमानः सर्वेषामगतीनां गतिः प्राप्यो भिन्नबोधसारश्च यथोक्तं दिधुक्रीडाविति(!) भैरवो विश्वभरणरवणवमनरूपो भीरूणामभयमिति व्युत्पत्त्या संसारिणामभयदः । भयं भीः संसारत्रासः । तया जनितो रवः सुक्रंदः भीरवः । ततो जातः० ॥ तत्कैलासशिखरं तत्रासीनं तदुत्तीर्णं प्रकाशैकघनं तदशेषव्याप्त्या च विश्वरूपं तत एव विगतामयं प्रणतानां साधकानां यथाभिलषितसंपादनेनार्तिविनाशनं । एवंभूतं देवं भैरवं मुदितं(r. मु०) यथोक्तदेवरूपैव देवी स्वातंत्र्यशक्तिर्दृष्ट्वा साक्षात्कृत्य वचनमब्रवीत् । ०

श्रीदेव्युवाच ॥

यत्त्वया कथितं मह्यं स्वच्छंदं परमेश्वर ॥ ४ ॥

शतकोटिप्रविस्तीर्णं भेदानंत्यविसर्पितम् ।
चतुष्पीठं महातंत्रं चतुष्टयफलोदयम् ॥ ५ ॥

न शक्तिवर्तिमनुजाः स्वल्पवीर्यपराक्रमाः ।
अल्पायुषो ऽल्पवित्ताश्च अल्पसत्त्वाश्च शंकर ॥ ६ ॥

तदर्थं संग्रहं तस्य स्वल्पशास्त्रार्थविस्तरम् ।
भुक्तिमुक्तिप्रदातारं कथयस्व प्रसादतः ॥ ७ ॥

हे शंकर अनुग्रहपरतया श्रेयस्कर आत्मरूपपरमेश्वर यत्त्वया मह्यं स एव छंद इच्छा यस्य तादृगनर्गलभैरवरूपाभिधायित्वात्स्वच्छंदं ० ॥

कीदृशं च गुरुं विद्यासाधकं च महेश्वर ।
भयाभयप्रदातारं शिष्यं भूमिं(!) च कीदृशम् ॥ ८ ॥

सत्रांश्चैव समासेन कालं चैव समासतः ।
यजनं हवनं चैव अधिवासं रजांसि च ॥ ९ ॥

पंचगव्यं च दं(?) चैव दन्तकाष्ठं च मंडलम् ।
दीक्षा चाध्वाभिषेकौ च समया मां धनानि च ॥ १० ॥

कलिमासाद्य सिध्यंति तथा ब्रूहि महेश्वर ।
गुर्वादिभूम्यंतं कीदृशं विद्यात् ०

I. (*śl.* 86) इति श्रीमहामाहेश्वरक्षेमराजविरचिते स्वच्छंदोद्योते *mantroddhāraḥ* प्रथमः पटलः ॥ fol. 18*a*; II. *arcanādhikāra*, fol. 46*b*; III. *adhivāsapaṭala*, fol. 65*a*; IV. *dīkshābhishekaprakāśanam*, fol. 125*b*; V. *tattvādidīkshāprakāśanam*, fol. 147*a*; VI. *praṇavādhikāra*, fol. 160*a*; VII. *Kālādhikāra*, fol. 197*a*; VIII. fol. 202*b*; IX. fol. 213*b*; X. *bhuvanādhvadīkshāvidhi*, fol. 306*b*; XI. fol. 329*b*; XII. fol. 355*a*; XIII. fol. 357*a*; XIV. fol. 362*b*.

XV. The text ends:

एवं संक्षेपतः प्रोक्तं सकलं तु वरानने ।
यस्य संप्राशनाद्देवि वीरेशसदृशो भवेत् ॥
तस्माज्ज्ञानार्चनो(?०ने) होमं जपं च वरवर्णिनि ।
कुर्वंति भावितात्मानस्तत्सिध्यंति समंत्रिणः ॥
संपूर्णसिद्धीर्विदधत्स्वच्छंदो जयति प्रभुः ॥
सर्वत्रैव स्फुरति सततं सर्वसर्वात्ममूर्तिर्
योऽसौ स्वच्छच्छलितचलितोर्धोर्धसिद्धः समंतात् ।
स्वच्छंदोऽयं जयति भगवान्सर्वसंपन्निधान(:)
स्फीतस्फुर्जन्निहरूसंवंधास्फारसारस्वशक्ति (?) ॥
इति श्रीस्वच्छंदोद्योते (!) पंचदशः पटलः ॥ १५ ॥

Then follow some more explanatory remarks, after which the commentary ends:

श्रीमतेति(? r. श्रीमतो ऽभि)नवाच्छास्त्रमागमय्य गुरोरि-
[दम् ।
व्याकृणोत्क्षेत्रराजस्तत्पादधूलिपवित्रित (?० पु वर्तितः) ॥
ग्रस्तो [ऽ]यं सकलो भवो हि गलितः कर्माणुमायामलः
प्राप्तानन्दघना स्थितिः किमपरं लब्धः प्रकाशः परः ।
श्रीमच्चेतनभैरवस्तुतिरसावादेन लब्धोदयैर् (?)
अस्माभिर्विमलो हृदम्बरतले (!) नित्यंभ्रणं स्थीयते ॥
स्वतंत्रस्वच्छात्मा स्फुरति सततं चेतनशिवः
परा शक्तिश्चेयं करणसरणिप्रांतमुदिता ।
तदाभोगैकात्मप्रमर . . . . पद्मोपजीवि . . . . पद्मोपजीविकृतः क्षेमराजकृतः श्रीमत्स्वच्छंदोद्योतः संपूर्णः । ० संवत् २१ फाल्गुनितृतीयस्यां बुधवासरायां संपूर्णं समाप्तं ॥

[H. T. Colebrooke.]

VIII. Mysticism (Tantra).

2530.

147. Foll. 741 (numbered 753; nos. 389–398, 439, 534 and 733 having been passed over, and 731 being double); size 13½ in. by 4¼ in.; fair Devanāgarī writing of 1740 A.D.; seven lines in a page.

Paramāgamacūḍāmaṇi, of the *Nāradapañcarātra;* in 95 *paṭalas.*

It begins: ओं नमो महनीयगुणाभोधये विघ्नवल्लीविध्वंसनकुपराय गणानां पतये श्रीवरदाय ॥

चातुर्विध्यहिरण्यगर्भरसनासिंहासनाध्यासिनी
सेयं वागधिदेवता वितरतु श्रेयांसि भूयांसि नः ।
यत्पादामलकोमलांगुलिनखज्योत्स्नाभिरुद्वेल्लितः
शब्दब्रह्मसुधांबुधिर्बुधमनस्युच्छृंखलं खेलति ॥ १ ॥

श्रीप्रह्लादपुरातनादिगणनापुण्यप्रभावोद्भव-
स्पृणेनाद्भुतहेतुना समजनि स्वर्णाद्रिवल्लक्षितः ।
दाघोत्तीर्णसुवर्णवर्णतनुवान् संपूर्णसौभाग्यवान्
विस्तीर्णां श्रियमाददातु स विभुर्लक्ष्मीनृसिंहो मम ॥ २ ॥

ब्रह्माद्वैतरसाश्रयस्य जगतो बीजस्य संसाधने
सर्वांगस्त(? स्व)विधिर्विशिष्टवदनात् सुस्पष्टवेदाक्षरः ।
क्षीरोदाद्भुतसुप्रसंगसरणिश्रामत्तरंगावली-
विस्फूर्ताकृतसत्प्रबोधमुदिरः श्रीविट्ठलः पातु नः ॥ ३ ॥

अद्वैतामृत[वा]हिनीपरिलसत्कल्लोलपूरोर्मिषु
स्फारं स्फारविलासवर्त्मकुशलः श्रीराजहंसोपमः ।
यो ऽसौ विट्ठलभक्तिरस्य कमला विष्वक्प्रवृत्तो मुदा
स्वादं स्वादमनंतयुक्तिगुणवद् भुंक्ते रसं नारदः ॥ ४ ॥

वेदाद्यस्य विधेर्विधेयविधिमानंगोद्भवः केवलं
विष्णोर्भक्तिरतः प्रशस्तपुरुषः प्रेम्णः प्रसंगोत्सवे ।
पृष्टो वेदतरुर्विभागरचनाकर्त्रेपतास्तेन स
श्रीमत्कृष्णरतिप्रसंगजननं प्रोवाच शास्त्रं मुनिः ॥ ५ ॥

पंचानां प्रचुरप्रमेयगुणिनां गौणप्रसंगेन वा
ब्रह्मैकध्यतया निवृत्तिवचने रात्रिर्निरुक्ता यतः ।
सानंदानुभवेन वास्तवविधौ विध्यानिकान्वेषणात्
ज्ञानानंदशशांकराजसदनात् श्रीपांचरात्रं ततः ॥ ६ ॥

नारं जीवसमूह एष विविधो नारं च तत्त्वग्रहो
नारं नित्यसनातनानुभविनां स्थैर्यादिबुद्धिक्रमः ।
नीनेतान् प्रददाति सत्यकरुणापूरेण शिष्याय यः
सो ऽव्यात् श्रीगुरुमूर्तिरात्मयशसा श्रीनारदो नारदः
[॥ ७ ॥

ह्रस्वाद् ह्रस्वतरं महच्च महतस्तिग्मं च स्निग्धं च यत्
सर्वत्रास्ति समं गजे च मशके रंकेषु भूपेष्वपि ।
तादात्म्येन तदेतदेव तदिदं तेजोमयं तन्मयं
सर्वव्यापि हृदंतरंगनिलयं नित्यं वयं धीमहि ॥ ८ ॥

सारात्सारतरं विचार्य विशदं कर्तव्यमालोक्य च
कृत्वा भारतभावनाभिरभितः सिद्धांतसारावलीः ।
सृष्ट्वा वैदिकवृत्तिभागभजनाविष्वाधिकारान् क्रमान्
व्यासे ऽतुष्टमना मनागनुदिनं दध्यौ विधातुं सुखं ॥ ९ ॥

प्राचीनप्रचुरप्रवाहविशदामानंदकंदोज्ज्वलां
संप्राप्याथ सरस्वतीं सुसरितं तत्रावगाह्यापि च ।
तीरे संतमनेकसन्मुनियुतं श्रीनारदं नारदं
नारानंदमये परोपकृतये संपृष्टवान् वस्तुतः ॥ १० ॥

स्वामिन् विश्वविदां वरेण्यगुरवे तुभ्यं नमः सांप्रतं
संतुष्टिर्मनसो ममास्ति न किल प्रोद्दामतृप्तिं विना ।
तत्त्वं विष्णुगुणानुवादनिवहादुत्साहसंपर्किणां
संपर्कैर्विधुरस्य तद्वद विभो विश्वैकनाथ प्रिय ॥ ११ ॥

श्रुत्वा शुद्धविरक्तिभक्तिरुचिमत्प्रेमप्रभाभासुरं
वाक्यं व्यासनिवेदितं मुनिवरः श्रीनारदो ऽचिंतयत् ।
स्नेहार्द्रीकृतचेतनो निरवधिप्रेमानुसंगेन तं
प्रोवाचानुजगर्ज्जनश्रयणतो मेघातिगंभीरवाक् ॥ १२ ॥

पाराशर्य तवाभिमानरहितं श्रुत्वा वचः संप्रति
प्रेमक्षीरपयः पयोदनिवहैः सिक्तं ममांगं मुहुः ।
संतुष्टिर्मनसो ममापि समभूत् वाक्सौधमास्वाद्य मे
चक्षुर्वाक्पुलका भवंति भगवन् वीक्षा समो साक्षिणः
[॥ १३ ॥

नैसर्ग्यं भवतो भवत्यभिनवा सेवा मुहुः कुर्वतः
कृष्णे कृष्णकथानुवादरसिकतृप्तिं विनानुक्षणं ।
लक्ष्मीकांतगुणामृतं प्रपिबतो ऽप्यानंदकंदादिव
तृष्णावान् परिवर्तसे विमलधीर्वैश्यानुवादान् विटः ॥
[१४ ॥

इयं रत्यभिमानवर्जिततनुर्विश्वोपकारक्षमः
पुंसामुद्धरणाय नौरिव भवान् संसारसिंधोर्मुहुः ।
भूभारं क्षपयिष्णुविष्णुयशसामुज्जीरणे सत्वर
साधो साधु जनातु वर्तिरतये(!) मामेव संपृच्छसि ॥ १५ ॥

विद्वान् विश्वविदः पुराणपुरुषस्यानंदसंदर्भिणः
श्रीकांतस्य कलावतारतनुवान् संप्राप्तजन्मा यथा ।
आम्नायुद्धरणाय[आर्त्यो उ°] पापहतये नारायणोकातिनः
श्रीमान् यत्सममूर्तिरस्ति नितरां जानंति सभ्या स्तमी ॥१६॥
उद्यद्दिनकररुचिमान् श्रीमान् विश्वाभिरामतां धत्ते ।
हरिपदतिग्मगभस्तिश्रुतशब्दगुणागणो विचरः ॥ १७ ॥ °
[from v. 37 in *anushṭubh śloka*.

Some idea of the contents of the work will be obtained from the following list of chapters:

1–10. Philosophical.—1. (*śl.* 126) *paramabrahmaprasaṅgavarṇanam*; 2. (125 *śārdūlav.*) *srishṭyādivicitravarṇanam*; 3. (133 ditto) *srishṭiniropaṇe'nantaḥkaraṇacatushṭayayantranirūpaṇe svātmāvabodha*; 4. (119 *anushṭ. śl.*) *yantranirūpaṇe vyaktivarṇane suḍuddhivarṇanam*; 5. (*śl.* 127) *advaitaprasaṅge gatimahimāvarṇanam*; 6. (*śl.* 125) *buddhivibhavavarṇane śrutyarthasāranirṇaya*; 7. (*śl.* 147) *rasavarṇanam*; 8. (*śl.* 147) *buddhivibhavavivekavarṇane pravrittinivrittinirūpaṇam*; 9. (*śl.* 125) *sevyasevakabhedapraśaṃsāyām bhaktyudbhāsa*; 10. (*śl.* 140) *sevyasevakabhāvavarṇane bhagavadbhaktivarṇanam*;—

11. (*śl.* 126) *nijāyuḥsārthakākaraṇe brāhmamuhūrtaprātaḥsamayāvadhivaishṇavapravritti-nirṇaya*; 12. (*śl.* 125) *bhaktivarṇane ṛiṇatrayāpākaraṇaprasaṅge pañcayajñanirūpaṇādivicitravarṇane bhaktiyuktitādātmyanirūpaṇam*; 13. (*śl.* 192) *pañcāyatananirūpaṇe brahmajñānāvāptinirṇaya*; 14. (*śl.* 131) *°mahālayasrishṭikartritvaprasaṅga-*; 15. (*śl.* 158) *karmākarmavikarmaprastāve °nijādhikārasthitivarṇanam*; 16. (*śl.* 125) *yogāntarāyanirākaraṇanirūpaṇe karaṇapurushavarṇane nāmamahimā*; 17. (*śl.* 125) *pañcāyatanaprakaraṇe hetupurushasahajapurushasvarūpavarṇanam*; 18. (*śl.* 115) *svādhikāramayabhaktivaicitrībhedābhedavibhavasadāśivarūpasaṃgīta*; 19. (*śl.* 136) *°brahmarudrādinā bhagavadaṃśasāmyavarṇanam*; 20. (*śl.* 131) *gotradevatāpūjanādhikāra-*; 21. (*śl.* 138) *dvādaśaparvanirūpaṇam*; 22. (*śl.* 137) *pūrvacitipraśaṃsā*; 23. (*śl.* 124); 24. (*śl* 135) *tulanāpraśaṃsā*; 25. (*śl.* 152) *grihasthapraśaṃsāyām anvahavratabrahmacaryanirūpaṇam*; 26. (*śl.* 135) *grihasthāśramavarṇane mantradīkshāpraśaṃsā*; 27. (*śl.* 142); 28. (*śl.* 136) *dīkshāmantragrahaṇamahotsava*; 29. (*śl.* 120) *dīkshāgrahaṇam*; 30. (*śl.* 153) *puraścaraṇavidhiśūdravarṇādhikāravarṇanam*; 31. (*śl.* 141) *bhagavadbhaktivilāsamahotsava*; 32. (*śl.* 127) *damanakamahotsava-kelimahotsavanirūpaṇam*; 33. (*śl.* 189) *śayanyutsava*; 34. (*śl.* 131) *pavitrāropaṇamahotsava*; 35. (*śl.* 146) *kaṭidānamahotsavavijayotsava*; 36. (*śl.* 202) *rathamahotsava-dhvajāropaṇamahotsava*; 37. (*śl.* 167) *dīpālikāmahotsava - kārttikīmahotsava - tripurotsava*; 38. (*śl.* 133) *vibhūtipradamahotsava*; 39. (*śl.* 158) *dadhyodanādisītāśanamahotsava*; 40. (*śl.* 147) *hutālīkamahotsava*; 41. (*śl.* 239) *purushottamamahotsava*; 42. (*śl.* 127) *ekādaśīvidhi*; 43. (*śl.* 135); 44. (*śl.* 125); 45. (*śl.* 147); 46. (*śl.* 126); 47. (*śl.* 133); 48. (*śl.* 125) *mahāvāsaravarṇanam*; 49. (*śl.* 143) *rāmanavamīmahotsavavratavidhi*; 50 and 51 (some omission, *śl.* 1–119, then 99–131) *krishṇajanmāshṭamīvratamahotsavavidhi*; 52. (*śl.* 106) *śivarātrivratanirṇaya*; 53. (*śl.* 111) *śivaliṅgaśuddhāśuddhapūjananirṇaya*; 54. (*śl.* 153) *śāligrāmagallakīmaṇicakravarṇanam*;—

55–95. Astrological observations, and mystic prayers and performances. 55. *śl.* 159; 56. *śl.* 152; 57. *śl.* 147; 58. *śl.* 163; 59. *śl.* 121; 60. *śl.* 123; 61. *śl.* 132; 62. *śl.* 145; 63. *śl.* 214; 64. *śl.* 99; 65. *śl.* 105; 66. *śl.* 101; 67. *śl.* 103; 68. *śl.* 102; 69. *śl.* 66; 70. *śl.* 62; 71. *śl.* 62; 72. *śl.* 51; 73. *śl.* 39; 74. *śl.* 65; 75. *śl.* 50; 76. *śl.* 46; 77. *śl.* 36; 78. *śl.* 62; 79. *śl.* 60; 80. *śl.* 48; 81. *śl.* 54; 82. *śl.* 67; 83. *śl.* 83; 84. *śl.* 63; 85. *śl.* 63; 86. *śl.* 55; 87. *śl.* 54; 88. *śl.* 66; 89. *śl.* 55; 90. *śl.* 72; 91. *śl.* 63; 92. *śl.* 62; 93. *śl.* 72; 94. *śl.* 102; 95. *śl.* 52.

Foll. 693–703 have been inserted in inverse order between foll. 704 and 705.

It ends:

अविद्यापरिहारेण विद्यया अनुरोपणात्(!) ।
अज्ञानतमसां नाशो ब्रह्मविज्ञानभानुना ॥ ५१ ॥

प्रतीतसर्वशब्दार्थतत्त्वसत्त्वविवेचनात् ।
आत्मैव परमं ब्रह्म व्यासविघ्नोपकारकृत् ॥ ५२ ॥

इति श्रीपरमागमचूडामणौ श्रीनारदपंचरात्रे सर्वशास्त्रैकवाक्यनिरूपणं नाम पंचनवतितमः पटलः समाप्तः ॥ नारदपंचरात्रग्रंथं समाप्तं ॥ ० संवत् १७०७ शके १६६२ प्रमोदनामसंवत्सरे फाल्गुनवद्यपंचमी रविवासरे हस्तनक्षत्रे अमृतसिद्धियोगवेलायां॥० ग्रंथं १३१२५ ॥

According to Prof. Bhandarkar, Rep. 1883-84, p. 8, the *Nāradapañcarātra* includes the following six works: 1. *Lakshmīsaṃhitā*; 2. *Jñānāmṛitasārasaṃhitā* (ed. by K. M. Banerjea, in Bibl. Ind.); 3. *Paramāgamacūḍāmaṇisaṃhitā*; 4. *Paushkarasaṃhitā*; 5. *Pādmasaṃhitā*; 6. *Vṛiddha-Brahmasaṃhitā*; whilst quotations are also met with (ib. p. 72) from 7. *Sātvatasaṃhitā*, and 8. *Paramasaṃhitā* (perhaps identical with 3). [H. T. COLEBROOKE.]

2531.

1193a. Foll. 200; size 12½ in. by 6 in.; careless, modern Devanāgarī writing; thirteen lines in a page.

Paushkarasaṃhitā, of the *Nāradapañcarātra*, consisting of 43 *adhyāyas* in which *Paushkara* is instructed by *Bhagavat* in matters chiefly connected with sacrificial rites.

Rather incorrect; with lacunæ in places.

It begins:

शुक्लांबरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजं ।
प्रसन्नवदनं ध्याये सर्वविघ्नोपशांतये ॥ १ ॥

अथ पौष्करसंहितापारंभः ॥

यदा तीर्णव्रतस्तिष्ठेद् गुरोरग्रे हितैषिणः ।
कदा चाज्ञापयेच्छिष्यं संप्राप्तं कमलोद्भवः ॥ १ ॥

तनु(? ननु) प्रदापयेत् काले पात्रे गुणगणान्विते ।
यस्तदाज्ञापयेत्तं वै गच्छ पुत्र धनं यतः ॥ २ ॥

यागोपकरणार्थं तु येन शांतिमवाप्स्यति ।
यथालब्धं तु तत्पश्चाद् गुरवे विनिवेद्य च ॥ ३ ॥

त्वत्प्रसादेन भगवन्निदं प्राप्तं गृहाण मे ।
दयां कुरु त्वनाथस्य निमग्नस्य भवार्णवे ॥ ४ ॥

एवमादितया(!) ब्रूयात् करुणं वाक्यसंचयं ।
प्रवर्तेत तदर्थं तु गुरुमंडलपूजने ॥ ५ ॥

सूचयित्वा विधानेन पूरयित्वा जनैः शुभैः ।
लिखित्वा च क्रमाद्देवी त्वालिख्य घटिकादिकैः ॥ ६ ॥

भूमौ हैमशलाकाद्यैर्विनाभावात् प्रयत्नतः । ६ (!) ।
पूजयेत्फलपुष्पाद्यैरारण्यैर्नित्यसंभवैः ।
पूजितं दर्शयेत्तस्य तं तु विद्धि चतुर्विधं ॥ ७ ॥

आद्यं पद्मोदराख्यं तु तत्त्वसंख्योपलक्षितं ।
अग्नेः ककजगर्भं(!) तु द्वितीयं परिकीर्तितं ॥ ८ ॥

तदनेकप्रकारं च चक्राब्जं स्यात्तृतीयकं ।
यस्य भेदो ऽप्यनेकश्च स सत्वाद्याब्जसंभवः ॥ ९ ॥

मिश्रं चक्राभिधानं तु मंडलं बहुभेदयुक् ।
तच्चतुर्थं समाख्यातं यत्र रुद्रो विमुच्यते ॥ १० ॥

महाख्यं नवनाभं तु बिंबभेदेन यत्स्थितं ।
दृष्टेन पूजितेनाथ तथाग्नौ कल्पितेन च ॥ ११ ॥

मोक्षो येन भवत्याशु भक्तानां केवलेन च ।
भेदयुक्तेन कालेन दृष्टेनेष्टेन वै क्रमात् ॥ १२ ॥

द्वादश्यां प्रतिपत्तं तु वत्सरांते ततो द्विज ।
समयीत्संभवेद्भक्तं पुत्रकं चापरेण तु ॥ १३ ॥

दृष्टेन पूजितेनापि ह्यनुध्यातेन वै हृदि ।
तथाविधेन कालेन योग्यता तस्य जायते ॥ १४ ॥०

1. (*śl.* 53) इति श्रीनारदपंचरात्रसारे पौष्करसंहितायां *śishyaparīkshālakshaṇam*; 2. (*śl.* 44) इति श्रीनारदपंचरात्रे (thus always subsequently) पौष्करसंहितायां *bhūmiparīkshā*; 3. (*śl.* 117) *diksiddhilakshaṇam*; 4. (*śl.* 206) *maṇḍapalakshaṇam*; 5 (?)-6. (*śl.* 404) *padmalakshaṇam*; 7. (*śl.* 171) *vyūhalakshaṇam*; 8. (*śl.* 224, ? wanting 183–200) *cakralakshaṇam*; 9. (*śl.* 164) *miśralakshaṇam*; 10. (? wanting); 11. (*śl.* 104) *vṛittabimbalakshaṇam*; 12. (*śl.* 28) *pañcapadmacakrabimbalakshaṇam*; 13. (*śl.* 13) *sūryabimbalakshaṇam*; 14. (*śl.* 15) *candrabimbalakshaṇam*; 15. (*śl.* 33) *trikoṇabimbalakshaṇam*; 16. (*śl.* 48) *kūrmabimbalakshaṇam*; 17. (*śl.* 47)

śaṅkhabimbalakshaṇam; 18. (*śl.* 58) *navanābhalakshaṇam;* 19. (*śl.* 140) *natābhyarcanam;* 20. (*śl.* 123) *vishvaksenārcanam;* 21. (*śl.* 22) *parivāralakshaṇam;* 22. (*śl.* 77) *ādhārāsanalakshaṇam;* 23. (*śl.* 69) *āsanadevatānyāsa;* 24. (*śl.* 58) *ādhārāsanadevatālakshaṇam;* 25. (*śl.* 40) *vritivicāra;* 26. (*śl.* 59); 27. (*śl.* 728) *śrāddhākhyānam;* 28. (*śl.* 51) *hutāśanayonivibhāga;* 29. (*śl.* 161); 30. (*śl.* 224) *pavitrārohaṇam;* 31. (*śl.* 307) *lokadharma;* 32. (*śl.* 158) *ārādhanalopavicāra;* 33. (*śl.* 175) *tattvasamādhi;* 34. (*śl.* 89.) *dhūpaghaṇṭālakshaṇam;* 35. (*śl.* 67) *dhūpādhāralakshaṇam;* 36. (*śl.* 455) *āntaravicāra(!);* 37. (*śl.* 66) *atanuvicāra;* 38. (*śl.* 318) *adhikāranirūpaṇam;* 39. (*śl.* 38) *āgamanirṇaya;* 40. (*śl.* 108) *bhadrapīṭhalakshaṇam;* 41. (*śl.* 224) *nānādharmapratishṭhāpanam;* 42. (*śl.* 187) *pādapratishṭhā;* 43. (*śl.* 194) ends:

पित्रासूनां(!) गतासूनामन्येषां वा करोति यः ।
वैष्णवं च प्रतिष्ठानं स्वशक्त्या विभवेन वा ॥ १९१ ॥
अचिरादेव ते यांति शश्वदेवांतकाम्पदं ।
वैष्णवं च परं स्थानं ततः कालांतरेण तु ॥ १९२ ॥
क्षित्यंशे शुभमासाद्य कुलशीलादिकैः सह ।
आचरंति शुभं येन प्राप्नुवंति पुनर्भुवं ॥ १९३ ॥
कृपयानुभवे तावत् प्रतिष्ठां यः समाचरत् ॥ १९४ ॥

इति श्रीनारदपंचरात्रे पौष्करसंहितायां त्रिचत्वारिंशो ऽध्यायः ॥ ४३ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2532.

736. Foll. 327; size 12½ in. by 6¼ in.; fair, modern Devanāgarī writing; thirteen lines in a page.

Pādmatantra, or *Pādmasaṃhitā,* of the *Nāradapañcarātra,* in four sections. Fairly correct.

I. *Jñānapāda,* in 11 *adhyāyas,* begins:

आसीनमाश्रमे कण्वं तदाश्रमनिवासिनः ।
निःश्रेयसकरं कर्म प्रष्टुमारेभिरे मुनिं ॥ १ ॥
ऋषय ऊचुः ॥
आधीताः कण्व भगवन् सांगोपांगाः सविस्तराः ।
वेदास्त्वत्तः सदधीनि शास्त्राणि च यथातथं ॥ २ ॥
एतेषु यदधीतेषु कैवल्याय न कल्पते ।
कारणं तदपि त्वत्तः श्रोतव्यं नान्यथा गतिः ॥ ३ ॥
कण्व उवाच ॥
श्रूयतां मुनयः सर्वे यथा पूर्वं मया श्रुतं ।
उपसंगम्य संवर्तमृषिमग्निमिवापरं ॥ ४ ॥
प्रदीप्तमेतमेवार्थं पृष्टवानभिवाद्य तं ।
शृण्वतां स महर्षीणां संवर्तः सर्ववित्स्वयं ॥ ५ ॥
मह्यं शुश्रूषमाणाय प्रत्युवाच यथातथं ।
संवर्तक उवाच ॥
अधीताः सकला वेदाः सांगोपांगाः सविस्तराः ॥ ६ ॥
इतिहासपुराणानि वाकोवाक्ययुतानि च ।
श्रुतानि तेषु सर्वेषु दृश्यंते सर्वदेवताः ॥ ७ ॥
स्वतंत्राः फलमप्येषु स्वर्गादन्यन्न दृश्यते ।
विविधानि च शास्त्राणि न तर्काय प्रतिष्ठिताः ॥ ८ ॥
अपवर्गफलोपायं न च पश्यामि कुत्रचित् ।
श्रुतिरेव च तस्यापि प्रमाणमिति शुश्रुम ॥ ९ ॥
निश्चयं नाधिगच्छामि मनसा विमृशन्नपि ।
ततो ऽहं भृशनिर्विण्णः संतप्तहृदयस्तदा ॥ १० ॥
सिद्धाश्रमं समासाद्य द्रुहिणं समपूजयं ।
अत्युग्रं तप आतिष्ठं ततः प्रीतः प्रजापतिः ॥ ११ ॥
ऋषिभिर्देवतैः सार्धं स्वयमागमदंतिकं ।
ब्रह्मोवाच ॥
वरं वृणीष्व भद्रं ते यत्ते मनसि वर्तते ॥ १२ ॥
वरार्थिनं द्विजं श्रेष्ठदर्शनं वरदं मम ।
संवर्तक उवाच ॥
इत्युक्तो ऽहं भगवता प्रत्यवोचं कृतांजलिः ॥ १३ ॥
ज्ञानं भवतु मे शुद्धं निःसंशयमनाकुलं ।
येन सांसारिकं दुःखं तरामि ज्ञानवर्त्मना ॥ १४ ॥
इत्युक्तो देवदेवस्तु प्रहसन्निदमब्रवीत् ।
शृणु विप्र प्रवक्ष्यामि सिद्ध्युपायमनामयं ॥ १५ ॥
श्रुतिरेव द्विजादीनां निःश्रेयसकरी परा ।
यतो वै श्रुतिमंत्रेण नित्यमाराधयं हरिं ॥ १६ ॥
कैवल्यं परमं प्राप्तो न भूयः संसरेदिह ।
संवर्तक उवाच ॥
भगवन्केन शास्त्रेण देव आराध्यते परः ॥ १७ ॥

कीदृशस्तु परो देवो विधिः को वा तदर्चने ।

ब्रह्मोवाच ॥

वैष्णवं शासनं शुभ्रमच्छिद्रं पापनाशनं ॥ १८ ॥
हिताय सर्वभूतानामादिदेवेन चोदितं ।
चतुष्पादसमायुक्तं चतुर्वर्गफलप्रदं ॥ १९ ॥
तेन शास्त्रविधानेन समाराधय केशवं ।
तच्छास्त्रं श्रुतवान्मत्तः कपिलो मुनिपुंगवः ॥ २० ॥ ०

In this way this '*mahat śāstram*' is represented as being successively communicated by *Keśava* to *Brahmā*, by *Brahmā* to *Kapila*, by *Kapila* to *Padmanāga* (or *Padma*, whence its name), and by *Padma* to *Saṃvartaka*, who finally transmitted it to *Kaṇva*.

संवर्तक उवाच ॥

इत्युक्तो ब्रह्मणा देवः शंखचक्रगदाधरः ।
पार्श्वस्थं रुद्रमालोक्य व्याजहार स्वयं हरिः ॥ ४७ ॥

श्रीभगवानुवाच ॥

षट्प्रकाराणि तंत्राणि त्वद्दैवत्यानि शंकर ।
परस्परविरुद्धानि कुरुष्व त्वं यथातथं ॥ ४८ ॥
अवतारैश्च बहुभिर्नत्स्यादिभिरहं मुने ।
त्वत्प्रणीतानि शास्त्राणि स्थापयानि महीतले ॥ ४९ ॥
अल्पायासेन सुलभं भूयिष्ठं फलमद्भुतं ।
षट्प्रकारे च शास्त्रे ऽस्मिन् दर्शय स्वेमकारणं ॥ ५० ॥
योगशास्त्रस्य कर्तृत्वे विरिंचो ऽपि करिष्यते ।
सांख्यस्य चापि निर्माणे कपिलो ऽधिकरिष्यति ॥ ५१ ॥
बुद्धमूर्तिं समास्थाय बुद्धशास्त्रं सृजाम्यहं ।
ज्ञानापह्नवनिष्णातं ज्ञातृज्ञेयफलानि च ॥ ५२ ॥
आर्हतीं मूर्तिमास्थाय शास्त्रं शास्मि तथार्हतं ।
शास्त्राणि मत्प्रणीतानि भवद्भिर्व्याकृतानि च ॥ ५३ ॥
आभूतः संप्लवाल्लोके स्थास्यंति मम शासनात् ।
बाढमित्येव ते सर्वे प्रणिपत्याब्रुवन् हरिं ॥ ५४ ॥
कृतकृत्यस्तदा ब्रह्मा सार्धं देवैः स्वमालयं ।
जगाम सिद्धगंधर्वचारणादिभिरर्चितः ॥ ५५ ॥

संवर्तक उवाच ॥

पंचरात्रेण तुल्यानि तदाप्रभृति वै मुने ।
शैवादीन्यपि शास्त्राणि प्रथंते शासनाद्धरेः ॥ ५६ ॥
वैष्णव्या मायया लोके प्रचरंति निरंकुशाः ।
शैवादयो ऽपि समयास्तत्र तत्र प्रतिष्ठिताः ॥ ५७ ॥

पंचेतरे पंचरात्रमदूषितमपि स्वयं ।
दूषयंत्येव सृष्टत्वात्तद्दूषयितुमीश्वरैः ॥ ५८ ॥ ०
पंचरात्रसमाख्यासौ कथं कृत्वा प्रवर्तते ।

संवर्तक उवाच ।

पंचेतराणि शास्त्राणि रात्रीयंते महत्यपि ॥ ७१ ॥
यत्संविधौ समाख्यासौ तेन लोके प्रवर्तते ।
चंद्रतारागणं यद्वच्छोभते नैव वासरे ॥ ७२ ॥
तथेतराणि शोभंते पंचरात्रस्य संनिधौ ।
पंचत्वमथवा यद्वद्दीप्यमाने दिवाकरे ॥ ७३ ॥ ०
तंत्राणां चैव सर्वेषां वक्ता नारायणः स्वयं ।
अनुग्रहार्थं भक्तानां श्रावयामास च स्वयं ॥ ८४ ॥ ०

कण्व उवाच ॥

कति भेदास्तु तंत्राणां नामधेयानि कानिचित् ।
श्रोतुमिच्छामि विप्रेंद्र परं कौतूहलं हि मे ॥ ९२ ॥

संवर्तक उवाच ।

शतमेकमथाष्टौ च पुरा हे कण्व शुश्रुम ।
नामधेयानि चैतेषां श्रूयतां कथ्यते मया ॥ ९३ ॥
पाद्मं पद्मोद्भवं मायावैभवं नलकूबरं ।
त्रैलोक्यमोहनं विष्णुं तिलकं परमाह्वयं ॥ ९४ ॥
नारदीयं धनदीयं वासिष्ठं पौष्कराह्वयं ।
सनत्कुमारं सनकं सत्याख्यं कण्वसंहिता ।
सनताख्यं महीप्रश्नः श्रीप्रश्नः पुरुषोत्तमं(!) ॥ ९५ ॥
माहेंद्रसंहिता पंचप्रश्नाख्यं तत्त्वसागरं ।
वागीशं सात्वतं तेजो द्रविणं श्रीकराह्वयं ॥ ९६ ॥
सावर्तं विष्णुसद्भावं सिद्धांतं विष्णुपूर्वकं ।
विष्णुवैभविकं सौरं सौम्यमीश्वरसंहिता ॥ ९७ ॥
पुष्टितंत्रं शौनकीयं मारीचं दक्षसंहिता ।
औपेंद्रं योगहृदयं हारीतं पारमेश्वरं ॥ ९८ ॥
आत्रेयं मंदरं विष्वक्सेनमौशनमाह्वयं ।
वैहायसं विहंगेंद्रं भार्गवं परपूरुषं ॥ ९९ ॥
याज्ञवल्क्यं गौतमीयं पौलस्त्यं शाकटाह्वयं ।
ज्ञानार्णवं जामदग्न्यं याम्यं नारायणात्मकं ॥ १०० ॥
पाराशर्यं च जाबालं कापिलं वामनाह्वयं ।
जयोत्तरं बार्हस्पत्यं जैमिनं सात्वताह्वयं ॥ १०१ ॥
कात्यायनकं वाल्मीकमौपगायनसंहिता ।
हैरण्यगर्भमागस्त्यं काण्वीयं बोधायनाह्वयं ॥ १०२ ॥
भारद्वाजं नारसिंहं भार्ग्यमुत्तरपू[र्वे]कं ।
शातातपमांगिरसं काश्यपं पैंगलाह्वयं ॥ १०३ ॥

त्रैलोक्यविजयं योगं चित्राख्यं चैव वारुणं ।
कृष्णाचामरमाग्नेयं मार्कंडेयस्य संग्रहः ॥ १०४ ॥
महासनत्कुमाराख्यं व्यासाख्यं विष्णुसंहिता ।
संहिता चाहिर्बुध्नस्य ब्रह्मन् राघवसंहिता ॥ १०५ ॥
संवादं शुक्ररुद्राभ्यामुमामाहेश्वराह्वयं ।
दत्तात्रेयं शार्वाख्यं[च]वाराहमिहराह्वयं(!) ॥ १०६ ॥
संकर्षणाख्यं प्रद्युम्नसंहिता कल्किसंहिता ।
प्राचेतसाख्यमित्येते शतमष्टोत्तरं स्मृतं ॥ १०७ ॥
एतानि तंत्रनामानि मयोक्तानि महामते ।
तंत्रास्त्वनेके बोध्यंते मुक्त्युपायाः पृथक् पृथक् ॥ १०८ ॥
इति तंत्रं समाख्यातं शास्त्रमेव मनीषिभिः ।
तंत्राणां नामधेयानि यो नित्यं पक्यते(!) नरः ॥ १०९ ॥
सर्वपापविनिर्मुक्तो याति ब्रह्म सनातनं ॥

1. (*śl.* 110) इति श्रीनारदपंचरात्रे महोपनिषदि पाद्मे तंत्रे (thus generally) ज्ञानपादे *śāstrāvatāraḥ*; 2. (*śl.* 49) °पाद्मतंत्रे° *mūrtyutpattikathanam*; 3. (*śl.* 27) *brahmādisṛishṭikathanam*; 4. (*śl.* 44) *purushavivekaḥ*; 5. (*śl.* 40) *brahmalakshaṇaprāptyupāyakathanam*; 6. (*śl.* 52) *brahmaṇaḥ sarvataḥpāṇipādatvavarṇanam*; 7. (*śl.* 69) *jñānotpattikāraṇakathanam*; 8. (*śl.* 47) *muktibhedatattvanirṇayaḥ*; 9. (*śl.* 65) *bhūgolavarṇanam*; 10. (*śl.* 25) *bhūlokalakshaṇam*; 11. (called 12; *śl.* 92) *bhuvarlokādivistāraḥ*.

II. *Yogapāda* (concentration of mind) of 5 *adhyāyas*: 1. (*śl.* 22) *āsanabhedavidhiḥ*; 2. (*śl.* 10) *nāḍīsvarūpakathanam*; 3. (*śl.* 36) *prāṇāyāmalakshaṇam*; 4. (*śl.* 23) *pañcabhūtasthānabhedanirṇayaḥ*; 5. (*śl.* 31) *yogalakshaṇam*.

III. *Kriyāpāda* (on the ceremonies connected with the construction of houses, villages, temples, idols, altars, etc.), in 32 *adhyāyas*: 1. (*śl.* 55) *bhūparīkshāpraveśabali*; 2. (*śl.* 66) *grāmādivinyāsa*; 3. (*śl.* 48) *karshaṇādividhi*; 4. (*śl.* 43) *bālālayakalpanam*; 5. (*śl.* 90) *prathameshṭakāvidhi*; 6. (*śl.* 51) *prāsādasya garbhanyāsavidhi*; 7. (*śl.* 72) *upapādādhishṭhānalakshaṇam*; 8. (*śl.* 93) *prāsādabhedalakshaṇam*; 9. (*śl.* 77) *mūrdheshṭakāvidhirimānadevatākalpanam*; 10. (*śl.* 139) *parivāradevatākalpanam*; 11. (*śl.* 105) *śilānusaṃgraha*; 12. (*śl.* 54) *dhruvaverapramāṇāṅgulādilakshaṇam*; 13. (*śl.* 116) *śūlasthāpanavidhi*; 14. (*śl.* 108) *varṇavidhānam*; 15. (*śl.* 99) *sthityāsanādibheda*; 16. (*śl.* 77) *caturviṃśaty-ashṭamūrtilakshaṇam*; 17. (*śl.* 111) *daśāvatāralakshaṇam*; 18. (*śl.* 67) *mūrtibhedakathanam*; 19. (*śl.* 64) *shaḍveranirṇaya*; 20. (*śl.* 129) *pratimāmāna-pratimālakshaṇa-bhūshaṇalakshaṇam*; 21. (*śl.* 82) *śriyādilakshaṇam*; 22. (*śl.* 70) *parivāradevatālakshaṇam*; 23. (*śl.* 62) *pūjopakaraṇavidhi*; 24. (*śl.* 94) ? *ācāryalakshaṇam*; 25. (*śl.* 111) *pratishṭhopakaraṇam*; 26. (*śl.* 83) *jalādhivāsanam*; 27. (*śl.* 210) *adhivāsanādi*; 28. (*śl.* 124) *pratishṭhāvidhi*; 29. (*śl.* 54) *mīnādipratishṭhāvidhānam*; 30. (*śl.* 190) *lakshmyādigrahaṇam*; 31. (*śl.* 53) *akshamālāpratishṭhāvidhi*; 32. (*śl.* 138) इति° क्रियापादे संवर्तकप्रोक्तायां संहितायां *grahārcāsthāpanavidhiḥ*.

IV. *Caryāpāda* (on practical worship, esp. at the celebration of the *Vaishṇava* festivals), 33 *adhyāyas*: 1. (*śl.* 55) *jātinirṇaya*; 2. (*śl.* 92) *dīkshāvidhi*; 3. (*śl.* 185) *nityayāgavidhi*; 4. (*śl.* 70) *agnikāryavidhi*; 5. (*śl.* 82) *nityotsavasamaradhanakālavidhānam*; 6. (*śl.* 79) *nṛisūktopacāranīrājanavidhi*; 7. (*śl.* 120) *maṇḍalārādhanācāryābhishekavidhi*; 8. (*śl.* 222) *snapanabhedavidhi*; 9. (*śl.* 137) *sahasrakalaśābhishekavidhi*; 10. (*śl.* 155) *dhvajārohaṇavidhānam*; 11. (*śl.* 290) *mahotsavavidhi*; 12. (*śl.* 91) *pushpahavirvidhānam*; 13. (*śl.* 80) *pañcakālavidhi*; 14. (*śl.* 195) *pavitrādyutsavavidhi*; 15. (*śl.* 135) *vratānushṭhānakathanam*; 16. (*śl.* 91) *sammārjanādiphaladevadravyavyāpahāradoshakīrtanam* 17. (*śl.* 59) *jīrṇoddhārasamprokshaṇavidhi*; 18. (*śl.* 152) *prāyaścittavidhi*; 19. (*śl.* 166) *utsavaprāyaścitta-nārāyaṇabali*; 20. (*śl.* 104) *hiraṇyagarbhādividhi*; 21. (*śl.* 84) *adhikārivyavasthā*; 22. (*śl.* 71) *mudrāvidhi*; 23. (*śl.* 183) *mantra-*

kādyarthavarṇanam; 24. (*śl.* 192) *dvādaśākshara-kalpa;* 25. (*śl.* 272) *śrīmadashṭāksharamantram;* 26. (*śl.* 84) *vishṇugāyatryādimantroddhāra;* 27. (*śl.* 365) *matsyādimūrtimantroddhāra;* 28. (*śl.* 254) *annādhipatimantroddhāra;* 29. (*śl.* 190) *śriyādiparivāramantrakalpanam;* 30. (*śl.* 203) *mantroddhāra;* 31. (*śl.* 436) *gaṇeśotpattikathanamantroddhāra;* 32. (*śl.* 299) *mantroddhāra;* 33. (*śl.* 208) ends:

केन वा कथितं शास्त्रं ऋषयः कल्मषापहाः ।
इमां महोपनिषदं श्रद्दधानः शृणोति यः ॥ २०५ ॥
स याति शाश्वतं ब्रह्म दुष्प्रापमकृतात्मभिः ।
येन मां प्रथयामास यथा पद्मगुरोर्गुरुः ॥ २०६ ॥
तेनेदं ध्रियते पुण्यमतनोत्पाद्मसंहितां ।
ऋषयस्तं भवंतो ऽपि भजंतु पुरुषोत्तमं ॥ २०७ ॥
प्रदास्यति स युष्मभ्यमपवर्गं तपोधनं ।
इत्यध्यायस्त्रयस्त्रिंशश्चर्यापादः प्रकीर्तितः ॥ २०८ ॥

इति श्रीनारदपंचरात्रे महोपनिषदि पाद्मे तंत्रे चर्यापादे समाराधनांगमंत्रोद्धारो नाम त्रयस्त्रिंशो ऽध्यायः ३३ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2533.

1193b. Foll. 120; size 12½ in. by 6 in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; 13 lines in a page.

Lakshmītantra, or *Nāradapañcarātrasāra,* a work in fifty *adhyāyas,* devoted to the praise and worship of *Lakshmī,* as the female *śakti* of *Nārāyaṇa-Vishṇu,* and the ultimate cause of the world; and representing itself as having been revealed by the goddess herself, under the name of *Śrī,* to *Śakra-Indra.*

It begins:

नमो नित्यानवद्याय जगतः सर्वहेतवे ।
ज्ञानाय निस्तरंगाय लक्ष्मीनारायणात्मने ॥ १ ॥
खगासनारुणाधारमोदृशं सोमभूषणं ।
अकलंकेंदुसूर्याग्निलक्ष्मीरूपमुपास्महे ॥ २ ॥
वेदवेदांगतत्त्वज्ञं सर्वशास्त्रविशारदं ।
सर्वसिद्धांततत्त्वज्ञं धर्माणामागमागमं ॥ ३ ॥
जितेंद्रियं जिताधारं रागद्वेषावशीकृतं ।
चतुर्दशांगयोगस्थं प्रसंख्यानपरायणं ॥ ४ ॥
विद्धे स्वभानुना भानौ पुरा तपनतां गतं ।
निदानं तपसामाद्यं तेजोराशिमनामयं ॥ ५ ॥
अत्रिमत्रिगुणोत्स्यमत्रिवर्गस्थमव्ययं ।
प्रातःसंध्यामुपासीनमृषिं हुतहुताशनं ॥ ६ ॥
पतिव्रतानां परमधर्मपत्नी यशस्विनी ।
ब्रह्मविष्णुमहेशानां जननी कारणांतरे ॥ ७ ॥
देवैरभीप्सिता(?°प्सिता) शश्वत् शांतिनित्यतपस्विनी ।
विदुषी सर्वधर्मज्ञा नित्यं पतिमनुव्रता ॥ ८ ॥
प्रत्युच्छ्रितवती तास्या(?तस्यै) विविधधर्मसंहिता ।
प्रणिपातपुरस्कारमनसूया वाचो ऽब्रवीत् ॥ ९ ॥

अनसूया उवाच ।
भगवन्सर्वधर्मज्ञ मम नाथ जगत्पते ।
त्वत्त एव श्रुता धर्मास्ते ते बहुविधात्मकाः ॥ १० ॥
ज्ञानानि च विचित्राणि फलरूपादिभेदतः ।
एतेभ्यो भगवद्धर्मो विशिष्टो विधृतो मया ॥ ११ ॥
त्वया कथयता तास्ता भगवद्धर्मसंहिताः ।
सूचितं तत्र तत्रैव लक्ष्मीमाहात्म्यमुत्तमं ॥ १२ ॥
रहस्यत्वादपृष्टत्वान्न त्वया प्रकटीकृतं ।
तदहं श्रोतुमिच्छामि लक्ष्मीमाहात्म्यमुत्तमं ॥ १३ ॥
यत्स्वभावा हि सा देवी यत्स्वरूपा यदुद्भवा ।
यत्प्रमाणा यदाधारा यदुपाया च यत्फला ॥ १४ ॥
तदहं श्रोतुमिच्छामि त्वत्तो ब्रह्मविदां पर ।
भवेयं कृतकृत्याहं यस्य विज्ञानयोगतः ॥ १५ ॥
तन्मे दर्शय पंथानमुपपन्नास्म्यधीहि हो ।
इति तस्या वचः श्रुत्वा भगवानत्रिरब्रवीत् ॥ १६ ॥
साधु संबोधितो ऽस्म्यद्य धर्मज्ञे धर्मचारिणि ।
मया पृष्टो न वक्तव्यमिति नो छादितं(?) पुरा ॥ १७ ॥
अहो त्वमसि कल्याणि लक्ष्मीमाहात्म्यमुत्तमं ।
श्रोतुं श्रुतिशिरश्रेणीहृदयस्थं सनातनं ॥ १८ ॥
नारदब्रह्मसंकाशं भगवद्धर्मवेदिनं ।

ऋषय ऊचुः ।
भगवन् तच्छ्रुतो ऽस्माभिः सात्वतः सन्नसंश्रयः ॥ १९ ॥
शुद्धो भागवतो धर्मो मोक्षैकफललक्षणः ।
तत्र तस्यार्थकथने लक्ष्मीमाहात्म्यमुत्तमं ॥ २० ॥

सूचितं तत्र तत्रैव नापृष्टत्वात्प्रकाशितं ।
इच्छामस्तदिदं श्रोतुं भवसागरतारकं ॥ २१ ॥
पद्मिनीवैभवं सर्वं प्रज्ञा भवतु नो भवन् ।
नताः स्मः शिरसा पादौ तव संसारतारकौ ॥ २२ ॥
अधीहि भो मुने दिव्यं प्रपन्नास्त्वा चिरं वयं ।
श्रीनारद उवाच ।
साधु संबोधितो ऽस्म्यद्य मुनयः संशितव्रताः ॥ २३ ॥
प्रपन्नं कथयाम्यद्य लक्ष्मीतंत्रं सनातनं ।
यथा सा दृश्यते देवी स्वरूपगुणवैभवैः ॥ २४ ॥ ०
पंचरात्रस्य कृत्स्नस्य सैषा निष्ठा सनातनी ।
सैषा नारायणी देवी स्थिता नारायणात्मना ॥ ४१ ॥ ०

The titles of the chapters are as follows:

1. (*śl.* 57) श्रीनारदपंचरात्रे महोपनिषदि लक्ष्मीतंत्रे *lakshmīśakrasaṃvādaḥ*; 2. (*śl.* 58) इति श्रीनारदपंचरात्रसारे लक्ष्मीतंत्रे (thus always subsequently) तृतीयोध्यायः; 3. (*śl.* 38) *lakshmī-indrasaṃvāda*; 4. (*śl.* 68) *śaktivarṇanam*; 5. (*śl.* 80) *tattvavarṇanam*; 6. (*śl.* 46) *shaṭkośaprakāśa*; 7. (*śl.* 45) *indralakshmīsaṃvāda*; 8. (*śl.* 43) *lakshmyavatāraprakāśa*; 9. (*śl.* 58) *devīmahimāvarṇanam*; 10. (*śl.* 44) *paravyūhādiprakāśa*; 11. (*śl.* 54) *vaibhavaprakāśa*; 12. (*śl.* 57) *tirobhāvādiśaktiprakāśa*; 13. (*śl.* 40) *vicchittisvarūpavarṇanam*; 14. (*śl.* 59) *svarūpaprakāśa*; 15. (*śl.* 36) *upāyaprakāraprakāśa*; 16. (*śl.* 44) *upāyaprakāravivaraṇam*; 17. (*śl.* 106) *rahasyopāyaprasaṅga*; 18. (*śl.* 51) *mantraprabhāvavarṇanam*; 19. (*śl.* 44); 20. (*śl.* 52) *mātṛikāprakāśa*; 21. (*śl.* 41) *guruśishyalakshaṇam*; 22. (*śl.* 40) *mantraprabhāvavarṇanam*; 23. (*śl.* 37) *mātṛikāprakāśa*; 24. (*śl.* 77) *tāraprakāśa*; 25. (*śl.* 53) *tārānutāraprakāśa*; 26. (*śl.* 42) *saptavidyāprakāśa*; 27. (*śl.* 50) *sadācāraprakāśa*; 28. (*śl.* 58) do.; 29. (*śl.* 75) *agnīshomavibhāgaprakāśa*; 30. (*śl.* 57) *kriyāśaktiprakāśa*; 31. (*śl.* 90) *sudarśanaprakāśa*; 32. (*śl.* 63) *sthūlaprakāśa*; 33. (*śl.* 122) *aṅgopāṅgādimantraprakāśa*; 34. (*śl.* 139) *snānavidhiprakāśa*; 35. (*śl.* 80) *bhūtaśuddhiprakāśa*; 36. (*śl.* 149) *antaryāgaprakāśa*; 37. (*śl.* 76) *bāhyayāgaprakāśa*; 38. (*śl.* 92) *bahiryāgaprakāśa*; 39. (*śl.* 48) *bāhyayāgaprakāśa*; 40. (*śl.* 120) *vidhiprakāśa*; 41. (*śl.* 78) *dīkshāvidhiprakāśa*; 42. (*śl.* 81) *mantropāsanakrama*; 43. (*śl.* 111) *piṇḍasiddhiprakāśa*; 44. (*śl.* 64) *rahasyaprakāśa*; 45. (*śl.* 125) *mūrtiprakāśa*; 46. (*śl.* 41) *siddhiprakāśa*; 47. (*śl.* 35) *kīrtimantrasiddhiprakāśa*; 48. (*śl.* 38) *mūrtinirṇaya*; 49. (*śl.* 146) *māyāsiddhiprakāśapratishṭhāvidhi*; 50. (*śl.* 235) ends:

मंत्राणां परमं मंत्रं मुद्रितं मत्समाख्यया ।
नाव्रतस्नायिने देयं न कृतघ्नाय वै तथा ॥
न चातंत्रविदे नित्यं नासूयादूषिताय च ।
न वासुदेवाभक्ताय न चाभक्तिमते मयि ॥
देयमेतत्सुशीलाय सुस्नाताय तपस्विने ।
निर्णीतवेदतंत्राय मद्भक्ताय विशेषतः ॥
भूयसीं वहते भक्तिं वासुदेवे जनार्दने ।
शुचिव्रताय दक्षाय सदानुष्ठानशालिने ॥
एतत्ते कथितं सर्वं यत्पृष्टाहमिह त्वया ।
प्रीताहं त्वयि देवेश भूयः किं श्रोतुमिच्छसि ॥

इति श्रीनारदपंचरात्रसारे श्रीसूक्ते श्रीसूक्तप्रभावप्रकाशो नाम पंचाशोध्यायः ५० ॥ श्रीलक्ष्मीतंत्रं समाप्तं ॥

Whether this work is identical with the *Lakshmīsaṃhitā* referred to at p. 846*a* above is doubtful, though not improbable.

[H. T. COLEBROOKE.]

2534.

968b. Foll. 18; size 8¾ in. by 3⅞ in.; small, indifferent Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; fourteen lines in a page.

Tantrādhikārinirṇaya, by *Bhaṭṭojibhaṭṭa*; being a plea in favour of the *Tantric* rites of the *Pāñcarātras* or *Pāñcarātrasiddhāntins*, a *Vaishṇava* sect who profess the *varṇāśramācāra* as their law, derived from the *Veda*.

It begins:

विघ्नेशं सच्चिदानंदं वंदे ऽहं यो ऽखिलं जगत् ।
चरीकर्ति वरीभर्ति संजरीहर्ति लीलया ॥ १ ॥

शुद्धवैदिकमार्गेण शिवमाराधयन्सदा ।
द्विजेंद्रोऽसौ विजयते श्रीमान्(r.श्रीमान् रु)क्मांगदः
[सुधीः ॥ २ ॥
तस्य धर्मैकनिष्ठस्य कृतंत्रख्यातभास्वतः ।
प्रीतये पांचरात्रादेरधिकारी निरूप्यते ॥ ३ ॥

पांचरात्रादीनां प्रामाण्ये सत्यधिकारिविशेषचिंता युज्यते । तदेव तु दुर्लभं । तथा हि कौर्मे एकादशाध्याये ।

कापालं पांचरात्रं च यामलं वाममार्हतं ।
एवंविधानि चान्यानि मोहनार्थानि तानि तु ॥
ये कुशास्त्राभियोगेन मोहयंतीह मानवान् ।
मया सृष्टानि शास्त्राणि मोहायैषां भवांतरे ॥

इति पांचरात्रादीनां मोहकत्वमुक्तं । तथा वासिष्ठलैंगेऽध्याये ।

चंकिताश्च भविष्यंति देवतायुधलांछनैः ।
नराणां नामरूपाभ्यां युगांते समुपस्थिते ॥
पांचरात्रं प्रशंसंति केचिद्भागवतं मुने ।
केचित्कापालमिच्छंति केचित्पाशुमतं मुने ॥
केचिद्बौद्धं प्रशंसंति केचिद्वैखरं मुने ।
केचिल्लोकायतं प्राप्य केचित्सोमं महामुने ॥०

Especial importance is attached by the followers of this sect to the practice of burning in the mark of *Vishṇu's* disc on the forehead and other parts of the body (*cakrāṅkana*); this being represented as the one ceremony through which a man becomes entirely regenerated; and those who object to it, or substitute the *Liṅga* for the *Cakra*, being styled the lowest of mankind.

Of authorities quoted, besides numerous *Purāṇas*, may be mentioned: *Nāradīya-pāñcarātra*, fol. 12*b*; *Brahmagītā*, fol. 13*a*; *Bhāṭṭatantrāṇi*, fol. 15*b*; *Mantrarājānushṭubvidhāna*, fol. 17*a*; *Mādhava*, fol. 4*a* (on whose connection with this sect see Aufrecht, Cat. Bodl., p. 248*a*); *Pāñcarātram bhāgavatam tantram Vaikhānasābhidham*, fol. 9*b*; *Hemādri*.

It ends:

बालगोपालसदृशविद्वदाभाससंस्थितैः ।
प्रतारितानां मूढानामज्ञानविनिवृत्तये ॥ १ ॥
विशुद्धाद्वैतसिद्धांतप्रतिष्ठापनतत्परः ॥
भट्टोजिभट्टः कृतवानिमं ग्रंथं बुधाग्रणीः ॥ २ ॥

इति श्रीमदद्वैतसिद्धांतप्रतिष्ठापकश्रौतस्मार्तसत्संप्रदायप्रवर्तकश्रीमद्भट्टोजिभट्टविरचितस्तंत्राधिकारिनिर्णयः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2535.

3245 i. Foll. 30–39 of vol.; size 15¼ in. by 9½ in., folio; European paper; minute, neat Telugu handwriting; 42–44 lines in a page.

Bharadvājasaṃhitā (or *Bhāradvājasaṃhitā*), in four *adhyāyas*, and a supplement of other four chapters.

The first leaf (or leaves) of the original MS. from which this MS. was transcribed seems to have been worm-eaten, blanks being left in several places. The same work is described in Rāj. Mitra's Notices, viii., p. 262, from which the lacunæ are supplied in the following extracts.

It begins: भारद्वाजसंहिता ॥

[श्रुत्वा] तु सकलान् धर्मान् सिद्धिमेषां च शाश्वतीं ।
भूय एव मुनिश्रेष्ठमिदमूचुर्महर्षयः ॥
केनोपायेन [भगवन्निह सर्वेऽपि जंतवः ।
प्राप्नुयुः] परमां सिद्धिं न देवा(*l.* सद्यो)विगतकल्मषाः ॥
तेषां तद्वचनं श्रुत्वा भरद्वाजो महामनाः ।
सस्मार परमं गुह्यं पुनश्चे[दमभाषत] ॥ ०

इति प्रपत्त्यधिकारः fol. 2*a*; वृत्त्यधिकारः ib.; दुरपायप्रशमनाधिकारः fol. 2*b*; दृष्ट्यधिकारः fol. 3*a*; भक्त्यधिकारः ib.; सत्सेवनाधिकारः fol. 3*b*; इष्टाधिकारः fol. 4*a*; दृष्टविरुद्धाधिकारः ib.; भक्तिविरुद्धाधिकारः ib.; लक्ष्मीविरुद्धाधिकारः fol. 4*b*; सात्त्वेषाविरुद्धाधिकारः ib.; भक्त्यधिकारः fol. 5*a*; इति न्यासोपदेशे चतुर्थोऽध्यायः ib.

इति भारद्वाजसंहितायां परिशिष्टे प्रथमोऽध्यायः fol. 6*b*; ०द्वितीयोऽध्यायः fol. 7*b*; ०तृतीयोऽध्यायः fol. 9.

It ends:

इदं किलात्मनो न्यासाज्ज्ञातो वृत्त्याख्यपादपः ।
असौ फलमयः सम्यक्त्व(!) चोत्पद्यते विना ॥

सुसूक्ष्मत्वाद्गुरापत्वान्महत्वाद्गौरवादपि ।
मयायं परमो धर्मः प्रोक्तः स्थित्यै पुनः पुनः ॥
इति भरद्वाजसंहितायां परिशिष्टे चतुर्थोध्यायः ॥

[MACK. COLL.]

2536.

2931. Foll. 40; size 12 in. by 6 in.; large, thick, modern Devanāgarī writing; five lines in a page.

Gopālasahasranāma, professing to form part of the *Sammohanatantra.*

It begins:

कैलासशिखरे रम्ये गौरी पृच्छति शंकरं ।
ब्रह्मांडाखिलनाथस्त्वं सृष्टिसंहारकारकः ॥ १ ॥
त्वमेव पूज्यसे लोकैर्ब्रह्मविष्णुसुरादिभिः ।
नित्यं पठसि देवेश कस्य स्तोत्रं महेश्वर ॥ २ ॥
आश्चर्यमिदमाख्यातं जायते मयि शंकर ।
तत्प्राणेश महाप्राज्ञ संशयं छिंधि शंकर ॥ ३ ॥
श्रीमहादेव उवाच ॥
धन्यासि कृतपुण्यासि पार्वति प्राणवल्लभे ।
रहस्यातिरहस्यं च यत्पृच्छसि वरानने ॥ ४ ॥
स्त्रीस्वभावान्महादेवि पुनस्त्वं परिपृच्छसि ।
गोपनीयं गोपनीयं गोपनीयं प्रयत्नतः ॥ ५ ॥
दत्ते च सिद्धिहानिः स्यात् तस्माद्यत्नेन गोपयेत् ।
इदं रहस्यं परमं पुरुषार्थप्रदायकं ॥ ६ ॥
धनरत्नौघमाणिक्यतुरंगमगजादिकं ।
ददाति स्मरणादेव महामोक्षप्रदायकं ॥ ७ ॥
तत्ते ऽहं संप्रवक्ष्यामि शृणुष्वावहिता प्रिये ।
यो ऽसौ निरंजनो देवश्चित्स्वरूपो जनार्दनः ॥ ८ ॥
संसारसागरोत्तारीकारणाय नृणां सदा ।
श्रीरंगादिरूपेण त्रैलोक्यं व्याप्य तिष्ठति ॥ ९ ॥

It ends:

यद्गृहे पुस्तकं देवि पूजितं यत्र तिष्ठति ।
न मारी न च दुर्भिक्षं नोपसर्गभयं क्वचित् ॥ १६६ ॥
सर्पादिभूतयक्षाद्या नश्यंति नात्र संशयः ।
श्रीगोपालो महादेवि वसेत्तस्य गृहे सदा ।
यस्य गेहे सहस्रं च नाम्नां तिष्ठति पूजितं ॥ १६७ ॥
इति श्रीसंमोहनतंत्रे पार्वतीहरसंवादे गोपालसहस्रनाम संपूर्णं ॥

[?]

2537.

1412a. Foll. 31; size 12¾ in. by 5 in.; indifferent Devanāgarī writing of 1792 A.D.; 12 or 13 lines in a page.

Sāṅkhyāyanatantra, or *Shaḍvidyāgama,* a series of directions, given by *Īśvara* to *Krauñcabhedana (Kumāra),* regarding the means of obtaining supernatural power in warfare; in 34 *paṭalas.*

It begins:

मध्ये सुधाब्धिमणिमंडपरत्नवेद्यां
सिंहासनोपरि गतां परिपीतवर्णां ।
पीतांबराभरणमाल्यविभूषणांगीं
देवीं नमामि धृतमुद्गरवैरिजिह्वां ॥ १ ॥
कैलासशिखरासीनं गौर्या वामांगसंस्थितं ।
भारतीपतिवाल्मीकिशिवासंनुतमिष्टदं ॥ २ ॥
अष्टदिक्पालसंयुक्तं विघ्नेशाष्टकसेवितं ।
भैरवाष्टवृतं देवं मातृमंडलवेष्टितं ॥ ३ ॥
महापाशुपतास्त्रांतं प्रमथैरावृतं प्रभुं ।
नत्वा स्तुत्वा कुमारश्च इदं वचनमब्रवीत् ॥ ४ ॥
चापचर्यासु निपुणैर्युद्धचर्याभयंकरैः ।
नानामायाविनं चैव जेतुमिच्छामि राक्षसं ॥ ५ ॥
तस्योपायं च तद्विद्यां वद मे करुणाकर ।
पुत्रो ऽहं तव शिष्यो ऽहं कृपापात्रो ऽहमेव च ॥ ६ ॥
ईश्वर उवाच । साधु साधु महाप्राज्ञ क्रौंचभेदन कोविद ।
ब्रह्मास्त्रेण प्रयोगेन स संहारो भवेत्कलौ ।
तद्विद्यां च प्रवक्ष्यामि त्रिषु लोकेषु दुर्लभं ॥ ७ ॥
पुत्रो देयः शिरो देयं न देयं यस्य कस्यचित् ।
ब्रह्मास्त्रस्तंभिता(?॰नी) विद्या स्तंभमायामानु(?॰गम)-
[स्तथा ॥ ८ ॥
प्रवृत्तिरोधिनी विद्या बगला(!) च कुमारक ।
मंत्रजीवनविद्या च प्राणिप्रज्ञापहारिकी ॥ ९ ॥
षट्कर्माकरविद्या च एते पर्यायवाचकाः ।
षट्प्रयोगा च या विद्या षड्विद्यागमपूजिता ॥ १० ॥
तिरस्कृताखिला विद्या त्रिशक्तिमयमेव च ।
स्तंभनेन विना शांतिर्वश्यं चैव तु तद्विना ॥ ११ ॥
मोहना कर्षणं चापि विद्वेषो घाटनं तथा ।
मारणं भ्रांतिरुद्वेगकारणं च कुमारक ॥ १२ ॥

विद्या च वगला नाम मुनिगुह्या सुपायिनी ।
विद्या वाक्स्तंभिनी विद्या स्वविद्या च न भासते ॥ १३ ॥
तस्मादेतत्परा विद्या कमलासनतोषिनी ।
पद्मजा नारदी विद्या सांख्यायनमुनिं प्रति ॥ १४ ॥
उपदेशक्रमेणैव चोक्तवान्मेरुमंदिरे ।
तेन देवी कटाक्षेण कृतवानागमं भुवि ॥ १५ ॥
मूलमंत्रोपविद्याश्च संगविद्याश्च विस्तरात् ।
प्रयोगं चोपसंहारं तदाराधनमेव च ॥ १६ ॥
विस्तरेणोक्तवानस्मिन् वक्ष्ये तत्सर्वमादरात् ।
स्वविद्या रक्षिणी विद्या स्वमंत्रफलदायिनी ॥ १७ ॥ ०

P. 1. *mantramāhātmya*; 2. *dīkshā*; 3. *abhisheka*; 4. *brahmāstrayantram*; 5. *ekāksharīmahāmantravaibhavam*; 6. *ekāksharīmahāmantraprayoga*; 7. *vagalāyāḥ shaṭtriṃśadaksharīvidyā*; 8. *vagalāmantrarājasya prayogaḥ*; 9. *yantrasādhanam*; 10. *yantralepanam*; 11. *yantratarpaṇavidhi*; 12. *mantroddhāra* (*gāyatrī vagalākhyā*); 13. *vagalā*(*devī*)*pūjā*; 14. *vagalārcāvidhi*; 15. *pañcāstravidyā*; 16. *vedamukhyālavidyā* (*pañcāstraprayoga*); 17. *bagalāyāḥ śatāksharīmahāmantraḥ*; 18. *bagalāyāḥ prayogaḥ*; 19. ditto; 20. *vagalāyāḥ paravidyābhedanam*; 21. *paraviyābhakshaṇam*; 22. *vagalāstram*; 23. *vagalāstramahāmantraprayoga*; 24. *vagalāmālikālakshaṇam*; 25. *vagalāyāś caturaksharamāhātmyam*; 26. *caturaksharīprayoga*; 27. *bagalāhomaprayoga*; 28. *stambhinīvidyāprayoga*; 29. *bagalāhṛidaya-mantraprayoga*; 30. *bagalāshṭākshara-mantravidhi*; 31. *pañcāstraphalam* (*trailokyavijaya*); 32. *vījabheda*; 33. *sarvakarmanāśanam* (*kavacaprayoga*); 34. *rahasyasyātirahasyam*.

It ends:

गोपनीयं प्रयत्नतः रहस्यातिरहस्यं च ।
[? गोपनीयं गोपनीयं] रहस्यातिरहस्यकं ॥ ३४ ॥
इति संक्षेपतः प्रोक्तं तोषयेद्दक्षिणादिना ।
प्रयोगस्योपसंहारः कर्तव्यः सिद्धिमिच्छता ॥ ३५ ॥
इति षड्विद्यागमे सांख्यायनतंत्रे चतुस्त्रिंशः पटलः ॥

The colophons also have the spellings शांख्यायन° and शांख्यायन°.

Cf. Rāj. Mitra, Notices, vii., p. 15; and Aufrecht, Cat. Cat. under the entries *Sāṅkhyāyanatantra*, *Shaḍvidyāgama*, and *Shaḍvidyāgamasāṅkhyāyanatantra*.

[H. T. COLEBROOKE.]

2538.

2786a. Foll. 99; size 12 in. by 5¼ in.; fairly good Devanāgarī writing, by several hands; 14–16 lines in a page.

Kādimata(*tantra*), a work treating of the *Shoḍaśanityātantrāṇi*, or mystic doctrines of the sixteen constant (forms of *Śakti*). It is divided into 36 chapters (*paṭala*) of 100 *ślokas* each.

It begins:

अनाद्यंतो ऽपराधीनः स्वाधीनभुवनत्रयः ।
जयत्यविरतो व्याप्तविघ्न[:] कालो विनायकः ॥ १ ॥
पार्वत्युवाच ।
भगवन्सर्वतंत्राणि भवतोक्तानि मे पुरा ।
नित्यानां षोडशानां च नव तंत्राणि कृत्स्नशः ॥ २ ॥
तेषामन्योन्यसापेक्ष्याज्जायते मतिविभ्रमः ।
तस्मात्तु निरपेक्षं मे तंत्रं तासां वद प्रभो ॥ ३ ॥
ईश्वर उवाच ।
शृणु कादिमतं तंत्रं पूर्णमन्यानपेक्षया ।
गोप्यं सर्वप्रयत्नेन गोपनं तंत्रचोदितं ॥ ४ ॥
पार्वत्युवाच ।
कथं कादिमतं नाम्ना तन्मे ब्रूहि महेश्वर ।
ईश्वर उवाच ।
कादिकालीति शक्ती स्तः पुरा तन्मतमाश्रया ॥ ५ ॥
प्रोक्ते तंत्रे कादिकालीमताख्ये तेन नामतः ।
शृणु तत्सर्वतंत्राणां राजानं सर्वसिद्धिदं ॥ ६ ॥
कादिसंज्ञा भवद्रूपा सा शक्तिः सर्वसिद्धये ।
तंत्रं मदुक्तं भुवने नवनाथैरकल्पयत् ॥ ७ ॥

The subjects treated of in the several chapters, according to the commentary, are as follows (cf. Rāj. Mitra, Notices, iii., p. 71, where, however, some of the names are given wrongly):

1. *tantrāvatāraprakāśanam*; 2. *navanātha-*

vaibhavapūjā; 3. *shoḍaśanityāvidyāsvarūpa*; 4. (*prathamā-*) *Lalitānityā-nityasaparyākrama*; 5. *Lalitānityārcanam*; 6. *shoḍaśanityānaimittika-kāmyapūjā*; 7. *Kāmeśvarīnityāyā vidhānam*; 8. *Bhagamālinīnityāvidyāvidhānam*; 9. *Nityaklinnā*(thus always)*nityāvidyā*; 10. *Bheruṇḍānityāvidyā*; 11. *Vahnivāsinīnityāvidyā*; 12. *Mahāvajreśvarīnityāvidyā*; 13. *Śivadūtīnityāvidyā*; 14. *Tvaritānityāvidyā*; 15. *Kulasundarīnityāvidyā*; 16. *Nityānityāvidyā*; 17. *Nīlapatākānityāvidyā*; 18. *Vijayānityāvidyā*; 19. *Sarvamaṅgalānityāvidyā*; 20. *Jvālāmālinīnityāvidyā*; 21. (*shoḍaśī-*) *Citrānityāvidyā*; 22. *sarvāṇām nityānām balidevatā-Kurukullāvidhānam*; 23. *shoḍaśanityāṅgabhūtāyāḥ Pañcamyā Vārāhyā vidyā*; 24. *shoḍaśanityādhyānaprapañca*; 25. *shoḍaśanityāmātṛikākālavyāpti*; 26. *shoḍaśanityāvyāptivaibhavaprakāśakamantrasya vyāptiprakāśanam*; 27. *shoḍaśanityākālātmakaprāṇavyāpti*; 28. *shoḍaśanityānām lokakālatādātmyam*; 29. *shoḍaśanityānām homārthamaṇḍapakuṇḍādinirmāṇam*; 30. *vāstudevatāpūjā*; 31. *shoḍaśanityābhaktinishṭha-arimardanavidhānam*; 32. *saumyahomavidhānam*; 33. *lalitāvidyāyāḥ svarūpabhedavidhānam*; 34. *siddhasārasvatādividyā*; 35. *nityānām svātmatvavāsanātattvavidyā*; 36. *paramārthasvarūpaprakāśanam*.

It ends:

यस्तंत्रमेतत्सकलं नित्याविद्यास्तु षोडश ।
शक्त्या संगृह्य विधिवद्भजते स मदंशकः ॥ १०० ॥
शिवतत्त्वमयी व्याप्तिरिति सम्यक् समीरिता ।
अस्या निष्फालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात्कृतं ॥ १०१ ॥

इति षोडशनित्यातंत्रेषु श्रीकादिमते षट्त्रिंशः पटलः ॥ ० संवत् १७१९ वर्षे शाके १५८४ प्रवर्तमाने लिषितं मयेन कल्याणेन आत्मार्थे० मिती माहसुदि २ गुरौ लिखितं ॥

Cf. Burnell, Tanjore MSS., p. 206.

[Coll. of Fort William.]

2539.

93. Foll. 229 (numbered 1–232; nos. 107, 207, 208 having been omitted); size 10 in. by 5 in.; modern Devanāgarī writing; eight lines in a page.

The same work. This MS. is apparently of Kashmir origin. [H. T. Colebrooke.]

2540.

1016. Foll. 201 + 134; size 11¾ in. by 4 in.; carelessly written, in Devanāgarī, by two different hands; ten lines in a page.

Manoramā, a commentary on the *Kādimatatantra*; composed—in the year 1660 (? 1603 A.D.)—by *Subhagānandanātha*, surnamed *Prapañcasārasiṃharājaprakāśa* (!). The author's real name seems to have been *Śrīkaṇṭheśa*; having been in the employ of the king of Kashmir, he wrote this commentary in the Deccan, whilst staying with a certain *Nṛisiṃha Rāja*, during a pilgrimage to Rāmasetu (Ceylon). He, however, carried the work only as far as the twenty-second *paṭala* under the name of *Subhagānandanātha*, and left the other 14 *paṭalas* to be completed by his pupil *Prakāśānanda Deśika*.

Rather incorrect. It begins (somewhat corrected):

आद्यश्लोकेन प्रबंधवाक्यार्थगर्भविनायकस्तुतिः क्रियते । तत्र अनाद्यंतः कालस्याद्यंतरहितत्वात् । अपराधीनः इतरप्रेरणाविधुरः । स्वाधीनभुवनत्रयः स्वायत्तज्ञातज्ञानज्ञेयात्मभुवनत्रयः । जयति विश्वोत्कृष्टो भवतीत्यर्थः । अविरतः कालस्य संतन्यमानत्वात् । व्याप्तविश्वः कालरूपाभ्यामनवच्छिन्नत्वात् । काल इति विशेषणस्य नाम । विनायकः विघ्नेश्वरो विगतनायक इति च । एतदुक्तं भवति । एवमुक्तः कालरूपो विनायकः सर्वोत्कृष्टो भवतीति तथाविधो विगतनायकः कालो विश्वोत्कृष्टो भवतीति० ॥ तत्र सर्वतंत्राणि नित्याषोडश(*r.* शि)कार्णवोक्तरुद्रयामलादिचतुःषष्टिमुख्यानि तंत्राणि नव तंत्राणि सुंदरीहृदयनित्याषोडशकार्णवचन्द्रज्ञानमातृकातंत्रसंमा(*r.* मो)हनतंत्रवामकेश्वरबहुरूपाष्टकप्रस्तारचिन्तामणिमेरुप्रस्ताराख्यानि(!) इति॥ अन्यो-

न्यसापेक्ष्यात् तंत्रांतरोक्तार्थपूजाङ्गीकारेणाकृत्वात्(!) । विभ्रमः व्यामोहः । तासां षोडशानां नित्यानाम् । अन्यानपेक्षया इतरतंत्रोक्तार्थपूजांगीकारमकृत्वोपदेशात् । गोपनं तंत्रचोदितमिति पंचत्रिंशे प[ट]ले षट्पंचाशत्श्लोकोक्तसंकेतविधानेनेत्यर्थः । नवनाथैः द्वितीयपटलप्रतिपादितस्वरूपैः अकल्पयत् प्रसारयति स्म । तया कादिशक्त्या तैः नवनाथैः । सा तैः सार्धं व्रजेच्च माम् कल्पावसानेषु(!) सा कादिशक्तिं(!) नवनाथैस्तंत्रेण च सार्धमपि विलीनी तिष्ठतीत्यर्थः । चाप इत्यादिभिः संग्रह इत्यंतैर्दशभिः श्लोकैस्तत्पटलोक्तदर्थांश्चोपदिशति । ०

It ends: यस्तंत्रमित्यादिना श्लोकेन एकेन यथाविधिप्राप्ततंत्रार्थवतो(? त्ता)फलमुपदिशति । तत्र विधिवत् नित्यनैमित्तिकादिप्रोक्तक्रमात् । सः । भजनपरः । मदंशकः चित्स्वरूप (? चि०) ईश्वर इति यावत् ॥ श्रीः ॥ इति षोडशनित्यातंत्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तंत्रस्य प्रपंचसारसिंहराजप्रकाशाभिधानेन सुभगानंदनाथेन विरचितायां मनोरमाख्यायां व्याख्यायां देवतादेशिकशिष्यप्रपंचादीनां परमार्थस्वरूपप्रकाशनपरं षट्त्रिंशपटलं परिपूर्णं परामृष्टम् ॥

This colophon occurs, *mutatis mutandis*, at the end of each *paṭala*. After some *ślokas* containing computations of the extent of the commentary, the MS. proceeds:

काश्मीरराजस्य गु[रु]ः श्रीकंठेशो द्विजेश्वरः ।
दक्षिणापथपुण्यौघपरिणामाद्बयोदधिः ॥

कदाचिदागतो द्रष्टुं रामसेतुं सलीलया ।
तेनैवानुगृहीतो ऽभून्मध्ये मार्गे नृसिंहराट् ॥

तंत्राण्यधीतवांस्तस्मान्नित्यानां तेषु निर्मिता ।
व्याख्या मनोरमाभिख्या तेन कादिमतस्य तु ॥

सुभगानंदनाथेन द्वाविंशपटलावधि ।
तदाज्ञयावशिष्टानां पटलानां विनिर्ममे ॥

चतुर्दशानां तच्छिष्यः प्रकाशानंददेशिकः ।
तां सुंदरपरक्ष्माभृद्व्याख्यां प्राक्संप्रदायतः ॥

समाप्ता चेयं तंत्रराजटीका मनोरमाख्या श्रीगुरुभ्यो नमः ॥

आकाशरसतर्केन्दुमिते ऽब्दे कार्त्तिके सिते ।
तंत्रराजस्य टीकेयं पूर्णायां पूर्णतामगात् ॥

संवत् १७५२ लेखकशावलसमः १८५६ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2541.

3011. Foll. 84; folio, size 12½ in. by 7½ in.; European paper; good Devanāgarī writing; 22–24 lines in a page.

Ānandatantra, in 20 *paṭalas*, treating, in form of dialogues between *Śrī Devī* and *Kāmeśvara*, of the mysteries of *liṅga* and *śakti* worship in all its details; but extending its observations, in the last five chapters, also on the negation of caste distinctions, on the various systems of philosophy, and on *Tantric* philosophy and sectarianism in particular.

Other titles given to it in the first colophon are *Nityāshoḍaśikārṇavatantra* and *Bhagamālinīsaṃhitā*; the latter title being derived from one of the names under which the goddess is invoked in vii. 160.

The MS. was transcribed from a Telugu copy, and is written in verse form, as if intended for press. In the first few pages the writing has suffered from the sticky condition of the ink.

It begins:

आनंदकंदभूताय जगदानंदहेतवे ।
नमः सततभोगाय महालिंगाय शंभवे ॥ १ ॥
मेरुपृष्ठे सुखासीनं मृगांककृतशेखरं ।
कामेश्वरं महादेवं श्रीदेवी परिपृच्छति ॥ २ ॥
श्रीदेव्युवाच ॥ देवदेव महादेव जगदानंददायक ।
करुणामृतवाराशे निष्कलंक निरंजन ॥ ३ ॥
अस्वतंत्रजगच्चक्रसतताधारमूर्तये ।
स्वतंत्राय नमस्तुभ्यं यत्किंचित्पृच्छ्यते मया ॥ ४ ॥
मय्यनुग्रहबुद्धिश्चेत् कथयस्व मम प्रभो ।
त्वमेव संशयच्छेत्ता सर्वशास्त्रेषु कीर्तितः ॥ ५ ॥
सर्वत्र दर्शनेनैव सर्वेषां चापि वर्त्मनि ।
त्वमेव पूज्यसे शंभो नापरः को ऽपि पूरुषः ॥ ६ ॥
सर्वत्रापि समानेषु तवांगेषु महेश्वर ।
अधिकात्पूजनं केन तव लिंगस्य कीर्त्यते ॥ ७ ॥
न मूर्धनि न वा पादे नासयोर्नापि वक्षसि ।
अर्चितस्त्वं प्रसन्नो ऽसि मया लिंगमहेश्वर ॥ ८ ॥

एतन्मे संशयं देव छेत्तुमर्हस्यशेषतः ।
कामेश्वर उवाच ॥
शृणुष्व देवि सुश्रोणि तद्धेतुं कथयामि ते ॥ ९ ॥
यः परब्रह्मरूपी सन्निष्कलः परमेश्वरः ।
सर्वदेवशरीरांतर्वर्तिजीवपदात्मकः ॥ १० ॥
सर्वत्र वर्तमानो ऽपि सर्वा स्पष्टनिजाकृतिः ।
आनंदरूपी यः प्रोक्तस्तस्थानं लिंगमुच्यते ॥ ११ ॥
य आनंदरसो ज्ञेयो रसो रेत इति स्मृतं ।
रसो वै स रसत्येव(?) लब्धानंदो भवेदिति ॥ १२ ॥°

P. i. 47 *ślokas*, colophon: इति द्वात्रिंशत्कोटिविस्तीर्णे नित्याषोडशिकार्णवे तंत्रे भगमालिनीसंहितायां शतसाहस्रियामानंदतंत्रे प्रथमः पटलः ॥ ii. 60 *śl.*; iii. 60 *śl.*; iv. 49 *śl.*; v. 73 *śl.*; vi. 84 *śl.*; vii. 180 *śl.*; viii. 94 *śl.*; ix. 90 *śl.*; x. 97 *śl.*; xi. 66 *śl.*; xii. 178 *śl.*; xiii. 34 *śl.*; xiv. 64 *śl.*; xv. 93 *śl.*; xvi. 132 *śl.*; xvii. 165 *śl.*; xviii. 112 *śl.*; xix. 125 *śl.*; xx. 110 *śl.* (together 1913 *ślokas*).

It ends:

मल्लिंगप्रतिमां कृत्वा स्वयंभूकल्पनादिभिः ।
स्वयंभुबाणलिंगं च तथा स्फटिकलिंगकं ॥ १०४ ॥
रत्नलिंगं च सिकतालिंगं सौवर्णलिंगकं ।
पार्थिवं लिंगमीशानि तदा राजतलिंगकं ॥ १०५ ॥
एवमेव प्रकारेण मल्लिंगप्रतिमाशतं ।
समस्तैः पूज्यते देवि सर्वसौभाग्यकामुकैः ॥ १०६ ॥
एतत्ते सर्वमाख्यातमेतद्यः पठति प्रिये ।
एतद्यश्च शृणोत्येव एतद्यश्चापि नंदति ॥ १०७ ॥
एतद्यः पूजयत्यंतः पुस्तके लिखिताक्षरं ।
एतच्च वस्तु व्याख्याति विविनक्त्यस्य यः क्रमं ॥ १०८ ॥
सर्वसौभाग्यसंपन्नः सिद्धिकांतापतिर्भवेत् ।
मल्लिंगार्चनहेतुर्यस्त्वया पृष्टः कुलेश्वरि ॥ १०९ ॥
स मया विशदः प्रोक्तः किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ ११० ॥

इति द्वात्रिंशत्कोटिविस्तीर्णे विद्यास्वरूपं नाम विंशतितमः पटलः ॥ आनंदतंत्रं संपूर्णं ॥

According to a note, in the hand of Mr. C. P. Brown, this work "is exceedingly popular in the South of India"; though it seems to be unknown in Northern India.

[C. P. Brown.]

2542.

1508a. Foll. 131 (and an additional leaf, 83); size 11¾ in. by 4½ in.; indifferent, modern Devanāgarī writing, by three different hands; ten lines in a page.

Śāradātilaka, in 25 chapters (*paṭala*); by *Lakshmaṇa Deśikendra*, son of *Śrī-Kṛishṇa*, and grandson of *Vijayācārya Paṇḍita*.

For an analysis of the work (for which the present MS. was collated) see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 160. For the author's genealogical account at the end of the work, which is very corrupt in this and the Oxford MSS., see Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 146.

[H. T. Colebrooke.]

2543.

2945. Foll. 166; size 11¾ in. by 5½ in.; modern Nepalese writing; nine lines in a page.

Śāradātilaka, with marginal glosses, and diagrams illustrating the text.

A more correct MS. than the preceding one. The last leaf, however, is wanting.

[B. H. Hodgson.]

2544.

1617c. Foll. 6; size 7 in. by 5½ in.; very careless, modern Devanāgarī writing; twelve lines in a page.

Śāradātilaka, chapter 24, here called *Dhūmavatīyantrapaṭala*.

[H. T. Colebrooke.]

2545.

518. Foll. 64; size 9¾ in. by 4 in.; indifferent Devanāgarī writing; eight lines in a page.

Śāradā(tilaka)ṭīkā, or *Gūḍhārthaprakāśikā*, annotations on the *Śāradātilaka*, by a writer

who signs himself *Kāmarūpapati-paṇḍita*, and *Jagadguru Bhaṭṭācārya Siddhāntavāgīśa*. *Paṭalas* 15–25.

The MS. consists of three different portions, viz.:—

a) Foll. 33–63 (written in a sprawling hand with a thick continuous top-line after the fashion of cursive vernacular writing), containing the commentary on *paṭalas* 15–20, but without beginning and end: p. 15 ending fol. 33*b*; 16, fol. 42*a*; 17, fol. 46*a*; 18, fol. 53*a*; 19, fol. 59*a*.

b) Foll. 2–32, and 64, written in a fairly good hand, and containing *paṭalas* 21 (without beginning) –25: p. 21 ending fol. 7*b*; 22, fol. 11*b*; 23, fol. 18*b*; 24, fol. 26*a*; 25, fol. 30*b*.

c) Fol. 1, supplied by a third hand, does not seem to belong to the work, but to have been inserted merely to supply some sort of beginning to the MS. It begins: **अथोशब्दस्यानन्तर्यं अथवद्व्यथः तन्नु रूपां चतुर्विंशति तथात्मकं चतुर्विंशतिघटितत्वात्°**

Paṭ. 25 ends: **कलितेति* अर्थेन वपुषा शम्भोर्वपुषि संबद्धेत्यर्थः। सदर्थामिति पूर्वान्वपि॥ इति पंचविंशतिः पटलः॥**

This is followed (on fol. 30*b*) by a short section (occupying about three pages, viz. foll. 31 and 64*a*) beginning: **अथागमप्रामाण्यं निरूप्यते°**, containing extracts from *Purāṇas*, etc.

It ends:

> **सर्वशास्त्रकलेवरविद्या(?°सकलोद्भवारिधि)-**
> **पारगो गुरुसमो गुरुगद्ये(?गुरुतये)।**
> **ग्रन्थमेनमनिशं शिवार्चकः**
> **कामरूपपतिपण्डितो ऽकरोत्॥**

* The last verse of the *Śāradātilaka* runs thus:

> **अनाद्यन्ता शम्भोर्वपुषि कलितार्धेन वपुषा**
> **जगद्रूपं शश्वत्सृजति महनीयामपि गिरं।**
> **सदर्था शब्दार्थस्तनभरनता शङ्करवधूर्**
> **भवद्भूत्यै भूयाद्भवजनितदुःखौघशमनी॥**

इति श्रीमहामहोपाध्यायजगद्गुरुभट्टाचार्यश्रीसिद्धांतवागीशकृता शारदाटीका गूढार्थप्रकाशिका समाप्ता॥ सम्वत् १८४[१] माघकृष्णद्वितीयायां मंगलवारे लिखितमिदं पुस्तकं मौक्तिकरामेण सुधिया॥

The author frequently quotes two previous commentators, under the designation of *Ṭhakkurāḥ* and *Parivrājakāḥ* resp.; as also several times perhaps a third under that of *Ācāryāḥ*. Of other authorities may be mentioned: *Candrikā*, fol. 13*a* (**पाशांकुशेन पुटितां शक्तिमादौ समुद्धरेत्। यकारादिसकारांतान् विन्दुमस्तकलाञ्छितान्। तदन्त उद्धरेत्प्राज्ञो व्योमसत्येन्दुसंयुतं॥**); fol. 14*a*; fol. 14*b* (**प्रणवाग्निवधूर्बीजं शक्तिरुक्ता मनीषिभिः।°**); *Nāradapañcarātra*, fol. 36*a*; *Pūjāpradīpa*, fol. 52*a* (**ऊर्ध्ववामहस्तं तु प्रियाया दक्षिणस्तनाग्रे निहितो ध्येय इति**); 55*a* (prose); *Prapañcasāraṭīkā* (once *Prapañcaṭīkā*), by *Padmapādācārya*, foll. 13*a*, 49*a*, 55*b*; *Śyāmārahasya*, by *Pūrṇānanda*, fol. 31*b*.

[H. T. Colebrooke.]

2546.

528. Foll. 61 + 107; size 9¾ in. by 4¾ in.; clear Devanāgarī writing of 1804 A.D.; eleven lines in a page.

Devīrahasya, or *Parādevīrahasya*, a treatise on *tantric* rites (*kuladharma*), purporting to form part of the *Rudrayāmalatantra*.

It begins: **श्रीभैरव उवाच॥**

> **अधुना देवि वक्ष्यामि रहस्यं परमाद्भुतम्।**
> **यत्र(*r.* यन्न) सर्वेषु तंत्रेषु यामलादिषु भाषितं॥ १॥**
> **परादेवीरहस्याख्यं तंत्रं मंत्रांश्च विग्रहम्।**
> **तत्त्वं श्रीषोडशाक्षर्याः सर्वस्वं मम पार्वति॥ २॥**
> **अप्रकाश्यमदातव्यं परं मोक्षफलप्रदम्।**
> **भोगापवर्गदं लोके साधकानां शुभावहम्॥ ३॥**

देव्युवाच॥

> **भगवन् सर्वतंत्रज्ञ कौलिकेश्वरसंकर।**
> **त्वत्प्रसादान्मया ज्ञातं तत्त्वं देव्याः सुदुर्लभम्॥ ४॥**
> **तंत्रं मंत्रात्मकं गुह्यं सूचितं भवता स्वयम्।**
> **परादेवीरहस्याख्यं दीक्षापूर्वं वदस्व मे॥ ५॥**

ईश्वर उवाच ॥

देवीरहस्यमीशानि शृणु त्वं भक्तिपूर्वकम् ।
येन श्रवणमात्रेण कोटिपूजाफलं भवेत् ॥ ६ ॥
अथाहं निर्णयं वक्ष्ये परमं गुरुशिष्ययोः ।
विचार्य विधिवद्धीमान् दीक्षाकर्म समारभेत् ॥ ७ ॥

The work consists of sixty chapters (*paṭala*) in two parts (*pūrvārdha* and *uttarārdha*), the first of which treats of the general practices of *śakti* worship; whilst the second is concerned with the worship of particular deities:

I. 1. (*śl.* 88) इति श्रीरुद्रयामले तंत्रे श्रीदेवीरहस्ये (thus mostly) *dīkshāvidhiḥ*; 2. (*śl.* 75) इति॰ परादेवीरहस्ये *śāktamantroddhāravidhiḥ*; 3. (*śl.* 34) *śivamantroddhāravidhi*; 4. (*śl.* 13) *vaishṇavamantravidhi*; 5. (*śl.* 45 + 21) *mantrotkīlanavidhi*; 6. (*śl.* 58) *saṃjīvanavidhi*; 7. (*śl.* 61) *śāpahāriṇīvidyoddhāravidhi*; 8. (*śl.* 31) *japavidhi*; 9. (*śl.* 56) *sampuṭavidhi*; 10. (*śl.* 36) *puraścaryāvidhi*; 11. (*śl.* 42) *puraścaraṇahomavidhi*; 12. (*śl.* 81) *yantroddhāravidhi*; 13. (*śl.* 36) *yantradhāraṇavidhi*; 14. (*śl.* 20) *ṛishicchandonirṇayavidhi*; 15. (*śl.* 14) *śmaśānārcanavidhi*; 16. (*śl.* 75) ditto; 17. (*śl.* 13); 18. (*śl.* 10 and prose) *śonapaddhativarṇanākhyānam*; 19. (*śl.* 35) *surotpattividhi*; 20. (*śl.* 14 and prose) *pātravandanavidhi*; 21. (*śl.* 10 and prose) *śāntistotravīravandanākhyānam*; 22. (*śl.* 156) *surāśodhanavidhi*; 23. (*śl.* 65) *śaktiśodhanavidhi*; 24. (*śl.* 69) *mālāśodhanavidhi*; 25. (*śl.* 43) ends: इति श्रीदेवीरहस्ये परमार्थप्रदीपिकायां यंत्रशोधनविधिर्नाम पंचविंशः पटलः ॥

II. beg.: श्रीभैरव उवाच (*r.* श्रीदेव्युवाच) ॥

भगवन् भवभूतेश कुलधर्मप्रकाशक ।
कुलेश श्रोतुमिच्छामि तंत्रस्यास्योत्तरार्धकं ॥ १ ॥

श्रीभैरव उवाच ॥

अधुना देवि कौलेशि कौलिकानां हितेच्छया ।
तंत्रोत्तरार्धं वक्ष्यामि रहस्यं विजयाभिधं ॥ २ ॥
दुर्गा देवी परा देवी परा शक्तिः परांबिका ।
देवदेवीति या ख्याता गायत्रीति श्रुता स्मृता ॥ ३ ॥

26. (*śl.* 62.) *mahāgaṇapatimantroddhāravidhi*; 27. (rules and *mantras*) *mahāgaṇapativaradagaṇeśanityapūjāpaddhativarṇanam*; 28. (*śl.* 24) *mahāgaṇapatikavacākhyānam*; 29. (*śl.* 137) *mahāgaṇapatimantranāmasahasrakākhyānam*; 30. (*śl.* 21) इति महादेवीरहस्ये तंत्रे *mahāgaṇapatistotrākhyānam* ॥ इति श्रीदेवीरहस्ये तंत्रसर्वतत्त्वनिरूपणे परापररहस्ये महागणपतिवरदगणेशपंचांगं संपूर्णं ॥; 31. (*śl.* 92) *sūryapaṭalākhyānam*; 32. (rules and formulas) *sūryapūjāpaddhativarṇanam*; 33. (*śl.* 50) *vajrapañjarakavacākhyānam*; 34. (*śl.* 190) *sūryanāmasahasrākhyānam*; 35. (*śl.* 23) *paramārthastotrākhyānam* *śrībhagavatsūryapañcāṅgam*; 36. (*śl.* 85) *lakshmīnārāyaṇapaṭalākhyānam*; 37. (rules and formulas) *lakshmīnārāyaṇanityapūjāpaddhativarṇanam*; 38. (*śl.* 42) *lakshmīnārāyaṇakavacākhyānam*; 39. (*śl.* 171) *lakshmīnārāyaṇasahasranāmakākhyānam*; 40. (*śl.* 25) *lakshmīnārāyaṇastavākhyānam, samāptam ca lakshmīnārāyaṇapañcāṅgam*; 41. (*śl.* 65) *śrīmṛityuñjaya*; 42. (rules and formulas) *śrīmṛityuñjayapaddhativarṇanam*; 43. (*śl.* 27) *śrīmṛityuñjayakavaca*; 44. (*śl.* 124) *mahāmṛityuñjayasahasranāmastotrākhyānam*; 45. (*śl.* 28) *mahāmṛityuñjayastotrākhyānam śrīmahāmṛityuñjayapancāṅgam*; 46. (*śl.* 53) *durgārahasyavidhi*; 47. (rules and formulas) *nityapūjāvidhi*; 48. (*śl.* 43) *durgākavacākhyānam*; 49. (*śl.* 138) *durgānāmasahasravarṇanam*; 50. (*śl.* 21) *durgāstotrākhyānam iti durgāpañcāṅgam*; 51. (*śl.* 44) *mantravidyāprakāśa*; 52. (*śl.* 7); 53. (*śl.* 17); 54. (*śl.* 28); 55. (*śl.* 29); 56. (*śl.* 18); 57. (*śl.* 31); 58. (*śl.* 27); 59. (*śl.* 20); 60. (*śl.* 34), ends: श्रीभैरव उवाच ॥

इमं देवीरहस्याख्यं तंत्रराजं महेश्वरि ।
सर्वसिद्धिप्रदं गोप्यं गोपनीयं महेश्वरि ॥ ३२ ॥
अदातव्यमभक्तेभ्यो दुरात्मभ्यो महेश्वरि ।
स्वपुत्रेभ्योऽन्यशिष्येभ्यो न देयं तु मुमुक्षुभिः ॥ ३३ ॥
इदं सारं हि तंत्राणां तत्त्वं सर्वस्वमुत्तमम् ।
रहस्यं देवि दुर्गाया गोपनीयं स्वयोनिवत् ॥ ३४ ॥

इति श्रीरुद्रयामले तंत्रे देवीरहस्ये षष्टितम: पटल: समाप्त:॥
पूर्णो ऽयं देवीरहस्यतंत्रराजश्चेति शिवम्॥

With the endings of chapters cp. the entries under *Rudrayāmala*, Aufrecht, Cat. Cat.

[H. T. Colebrooke.]

2547.

581c. Foll. 53 and 96; size 12¼ in. by 4½ in.; fairly good Devanāgarī writing, of 1800 A.D.; nine lines in a page.

The same work.

[H. T. Colebrooke.]

2548.

1573b. Foll. 18; size 10¼ in. by 4¼ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; 13 lines in a page.

Kalpāvalī(?) of the *Rudrayāmala;* a treatise of *tantric* medicine or pharmacopy, describing, in separate paragraphs (*kalpa*), the preparation of a number of nostrums and elixirs, the principal ingredient of which is water drawn from certain mountain-rivers, in different parts of India, connected by legend with the sweat dropping from *Vishṇu*, when, in the form of a boar, he carried the earth on his back.

It begins:

कैलासशिखरे रम्ये देवदेवं जगद्गुरुं॥
पप्रच्छ परया भक्त्या पार्वती परमेश्वरं॥

पार्वत्युवाच॥

नानाव्याधिसमुद्भूतां पीडां संप्राप्य मानवा:।
कथं शीघ्रं विनिर्मुक्ता भवेयुश्च कलौ युगे॥

ईश्वर उवाच॥

रसायनं परं दिव्यं नानाशैलोदकं तथा।
शृणु देवि परं तत्त्वं पवित्रं परमं प्रिये॥

विष्णुना कोलरूपेण भाराक्रान्ता धरा धृतं(!)।
तदा देहात्समुद्भूत: प्रस्वेदो भूरि पर्वते॥

प्रस्वेदे पतिते भूमौ नानाभेदो ऽभवत्तदा।
शिलोदकमिति ख्यातं चंद्रोदक(?कं) विषोदकं॥

कृष्णोदकं ततो जातं तैलोदकमत: परं।
घृतोदकं ततो जातं रक्तोदकमत: परं॥

कोष्णोदकं परं दिव्यं जातं दध्युदकं तथा।
कतैरोजलमुत्पन्नं जातं दुग्धोदकं तथा॥

पीतोदकमग्न्युदकं जातमुष्णोदकं बहु।
परेषां गुणभेदांश्च प्रवक्ष्यामि शुभानने॥

शैलदेशे च विख्यातास्त्रिषु लोकेषु मातर:।
स्नानैरेभिश्चतविज्ञेयं मासिकं तु विचक्षणै:॥ °

It ends: ईश्वर उवाच॥

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि यथोत्पन्नं सुगंधकम्।
तदहं संप्रवक्ष्यामि शृणुष्वायतलोचने॥

क्षीरोदसागरे देवि मथ्यमाने सुरै: पुरा।
उत्पन्नममृतं देवि दिव्ययोगमहाबनम्॥

तस्य गंधेन सुश्रोणि मोदिता: सर्वदेवता:।
गंधकं नाम विख्यातं जरादा[रि]द्र्यनाशनम्॥

तस्य वर्णं तथा ग्रासं वक्ष्यमाणं निबोध मे।
पीतं चैव तथा श्वेतं कपोतं च तृतीयकम्॥

क्रमात्क्रमतरं देवि भवेत्सर्वेतराणि च।
वमनं रेचनं कृत्वा शुद्धदेह: समारभेत्।
सुमुहूर्ते सुनक्षत्रे सर्चयित्वा सदाशिव:॥

इति श्रीरुद्रयामले कल्पपावली (!) समाप्ता॥

The colophon seems to have been added by a different hand, the treatise itself being apparently incomplete.

Below the colophon another hand has written the title रुद्रयामले कल्पावली; and the leaves are marked कल्प °.

For a *Kalpavallīstotram* assigned to the *Rudrayāmala*, see Burnell, Tanjore MSS., p. 200*a*. [H. T. Colebrooke.]

2549.

2257. Foll. 42; size 6½ in. by 4¾ in.; legibly written in Devanāgarī; 13 or 14 lines in a page; modern.

Śārikābhagavatīpañcāṅga, and *Jvālāmukhīpañcāṅga*(?), of the *Rudrayāmala Tantra*.

I. begins: अथ श्रीशारिकाभगवतीपंचांगं लिख्यते । तत्रादौ पटलं लिख्यते । श्रीभैरव उवाच ।

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि पटलं देवदुर्लभम् ।
सर्वसिद्धिप्रदं दिव्यं सर्वैश्वर्यप्रदायकम् ॥

या देवदेवी वरदा शारिका भुवनेश्वरी ।
त्रैलोक्यजननी दुर्गा विद्या सप्ताक्षरा परा ॥

सप्तविद्येश्वरी सैव सप्तलोकान्तराश्रया ।
सप्तद्वीपमयी पृथ्वी शून्यरूपा कुलेश्वरी ॥

वक्ष्यामि पटलं देवि मंत्रोद्धारप्रकाशकं ।
यंत्रोद्धारं लयांगाद्यं यथावद्वर्णयामि ते ॥

मंत्रोद्धारं महद्गोप्यं सर्वसिद्धिप्रदं कलौ ।
लोकानां हितमात्रार्थं तत्रादौ शृणु पार्वति ॥

तारं परामातटसिंधुरार्णः
खं शर्म तन्मध्यगतं च नाम ।
अंते स्मरे पार्वति शारिकायाम्
त्रयोदशार्णो मनुरस्य गोप्यः ॥

मंत्रस्यास्य महादेवि न विघ्नो नापि दूषणम् ।
न विपर्ययभीर्लोके सिद्धिसाध्यारिसंयमः ॥

साक्षात्सिद्धिप्रदो मंत्रः सर्वविघ्नप्रहारकः ।
ब्रह्महत्यासुरापानमहापातकजं मलम् ॥

प्रक्षालयति मंत्रो ऽयमभक्ष्यभक्षणं धुतम् ।
मंत्रमुत्कीलयेदादौ मृतं संजीवयेत्पुनः ॥

सिद्धं मंत्रं जपेन्मध्ये दद्यादंते च संपुटम् ।
ततः सिद्धिमनुः सिद्धो नासाध्यो भवति ध्रुवम् ॥

अस्य मंत्रस्य देवेशि प्रभावाद्भैरवो ऽस्म्यहम् ।
विष्णुर्नारायणो देवि ब्रह्मा लोकपितामहः ॥

न देयः परशिष्याय भक्तिहीनाय पार्वति ।
अन्यथा सिद्धिहानिः स्यादुभयोः शिवशापतः ॥

मंत्रस्यास्य ऋषिः प्रोक्तो महादेवो महेश्वरि ।
त्रिष्टुप् छंदः समाख्यातं शारिका देवता स्मृता ॥

शर्म बीजं रमा शक्तिः सिंधुरं कीलकं स्मृतम् ।
धर्मार्थकाममोक्षार्थे विनियोग इतीरितः ॥

तारं परा रमा बीजैः षड्दीर्घाचाररूपिभिः ।
न्यासं कुर्या[:] षडंगादि येन देवीमयो भवेत् ॥

ध्यानमस्याः प्रवक्ष्यामि जगच्चैतन्यकारणम् ।
येन ध्यानेन देवेशि परानंदः प्रजायते ॥

बालार्ककोटिद्युतिमिंदुचूडां
वरासिचक्राभयबाहुमाद्याम् ।
सिंहादिरूढां शिववामदेव-
लीनां भजे चेतसि शारिकेशीम् ॥

यंत्रोद्धारं प्रवक्ष्यामि ०

इति श्रीरुद्रयामले तंत्रे श्रीशारिकापटलः समाप्तः fol. 4*a*.

अथ श्रीशारिकाभगवतीपूजापद्धतिर्लिख्यते ओं ।

श्रीशारिकां भवभयोद्धरणैकशीलां
वंदे यथेष्टफलदां कुलदेवतां स्वाम् ।
या ब्रह्मकोटतनुगापि गिरौ प्रद्युम्ने
लोकैर्मता भवति या परमार्थसंवित् ॥

ओं ब्राह्मे मुहूर्ते शयनतलादुत्थाय करचरणौ प्रक्षाल्य निजासने समुपविश्य निजशिरसि श्वेतवर्णाधोमुखसहस्रदलकमलकर्णिकांतर्गतचंद्रमंडलसिंहासनोपरिपर्ण स्वगुरुं शुक्लवर्णं शुक्लालंकारभूषितं ज्ञानानंदमुदितमानसं सच्चिदानंदविग्रहं त्रिनयनं चतुर्भुजं ज्ञानमुद्रापुस्तकवराभयकरं वामांगे वामहस्तधृतकमलया रक्तवसनाभरणया स्वप्रियया दक्षभुजेनालिंगितं सर्वदेवाधिदेवं परमशिवस्वरूपं शांतं स्वप्रसन्नं ध्यात्वा तच्चरणकमलयुगलविगलदमृतधारया स्वात्मानं प्लुतं विभाव्य मानसैरुपचारैः समाराध्य ओं ऐं ह्रीं श्रीं हसख फ्रें हसक्षमलवय ऊं सहख फ्रें हसक्षमलवरय ऊं स्त्रौः स्हौः श्रीमच्छ्रीअमुकानंदनाथश्रीपादुकां पूजयामि तर्पयामि नम इति दशधा विमृश्य मनसा दंडवत्प्रणामं कुर्यात् ०

इति श्रीशारिकापद्धतिः ॥ fol. 24*b*.

श्रीभैरव उवाच । ओं

अधुना देवि वक्ष्यामि शारिकाकवचं शुभम् ।
त्रैलोक्यमोहनं नाम मूलमंत्रमयं शृणु ॥
यस्य श्रवणमात्रेण सर्वयज्ञफलं लभेत् ।
सर्वापत्तारणं दिव्यं सर्वसिद्धिप्रदं कलौ ॥ ०

इति श्रीरुद्रयामले तंत्रे श्रीशारिकाभगवतीकवचं संपूर्णम् fol. 27*a*.

अथ श्रीशारिकासहस्रनाम लिख्यते ॥ ० श्रीभैरव उवाच ।

कथयामि परां विद्यां सहस्राख्याभिधां शिवे ।
शिवायाः शारिकाख्यायाः परां सर्वस्वरूपिणीम् ॥

विना नित्यक्रियां देवि विना न्यासं विनार्चनम् ।
विना पुरश्क्रियां जप्यहोमार्चनादितर्पणम् ॥ ०

इति ० श्रीशारिकानामसहस्रं संपूर्णम् ॥ fol. 33*b*.

श्रीभैरव उवाच ।

अस्य श्रीशारिकास्तवराजस्य श्रीमहादेव ऋषिः । त्रिष्टुप् छंदः । श्रीशारिका भगवती देवता । शां बीजं ओं शक्तिः कं कीलकं सर्वसिद्ध्यर्थे जपे पाठे विनियोगः । ओं

व्यक्ते व्यक्ते तव मनुशिरोमौलिमाणिक्यभूतं
ध्याये चित्ते शशधरकलाबिंबबिंबावतंसं ।
यो मंत्रेशं जपति मनसा माननीयो महद्भिर्
धन्यैः पुण्यैः स भवति महद्भीज्यमाने महत्वान् ॥ °

इति ° दशविद्यारहस्ये श्रीशारिकास्तवराजः संपूर्णः ॥ ° समाप्तमिदं श्रीशारिकाभगवतीपंचांगम् ॥ fol. 35*a*.

II. अथ ज्वालाभगवतीकवचं लिख्यते ॥ श्रीभैरव उवाच ।

देवि देवि जगन्मातर्ज्वालामुख्यं ब्रवीम्यहम् ।
कवचं मंत्रगर्भं च त्रैलोक्यविजयाभिधम् ॥ °

इति ° ज्वालामुखीकवचं संपूर्णम् ॥ fol. 37*a*.

अथ जपविधिः ॥ आदौ आसनशुद्धिं कृत्वा ततो गायत्रीन्यासं ततः प्राणायामः । ओं अस्य श्रीज्वालामुखीमंत्रस्य श्रीभगवान्भैरव ऋषिः । ° श्रीज्वालामुखीदेवतायै नमः । हृदि ह्रींबीजाय नमो नाभौ श्रींशक्तये नमः ° . . इति ज्वालामुखीजपविधिः fol. 37*b*.

अथ ज्वालामुखीस्तोत्रं लिख्यत । ओं

नानास्तुतिपरास्सर्वे यस्यास्सर्वे दिवौकसः ।
तमो हत्वा शंकरस्य भूत्यै भूयात्सदाशिवः ॥ °

इति ज्वालामुखीस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

इति गणपतिजपविधिः fol. 39*a*; इति सूर्यजपविधिः fol. 39*b*; इति लक्ष्मीनारायणजपविधिः fol. 40*b*; इति महादेवजपविधिः fol. 41*b*; after which some lines of formulas, ending:

पद्माधिरूढां सुसितां त्रिनेत्रां
शूलाक्षमाले कमलं च खड्गं ।
करैश्चतुर्भिः सततं वहंतीं
सरस्वतीं सिद्धिकरीं नमामि ॥

इति ध्यानम् । अथ मंत्रः । ओं ह्रीं ऐं ह्रीं ओं सरस्वत्यै नमः । गुह्यातिप्रसादात्परमेश्वरि ॥ इति सरस्वतीजपविधानं समाप्तं ॥ [R. Johnson.]

2550.

452a. Foll. 76; size 9½ in. by 5 in.; clear Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Dhātukalpa, lessons of alchymy, in form of a dialogue between *Mahādeva* and *Pārvatī*; professing to form part of the *Rudrayāmala*. Rather incorrect.

It begins: श्रीपार्वत्युवाच ॥

अथानंतरं देवेश ब्रूहि धातोश्च संस्कृतिं ।
येन विज्ञानमात्रेण साधये धातुसंमतिं ॥ १ ॥

श्रीमहादेव उवाच ॥

धातुस्त्रैविधः प्रोक्तस्त्रैगुण्यैस्त्वपक्षतः ।
सत्वं रजस्तमश्चैव चतुर्थस्तु निरामयः ॥ २ ॥
राजसे राजसी सिद्धिस्तामसे तामसी तथा ।
सत्वसिद्धिस्तथा सत्वे अतीते सर्वसाधनं ॥ ३ ॥

पार्वत्युवाच ॥

कथ्यतां देव देवेश सत्वराज सतामसं ।
अतीते गुरुता धातोः कार्यलक्षणलक्षिता ॥ ४ ॥
उपधातुक्रमेणैव तेषां लक्षणसाधनं ।
विट्कीटमृतयुक्तानां तेषां कर्मप्रसाधनं ॥ ५ ॥ ° ७ ॥

महादेव उवाच ॥

तिष्ठंति पृथिवीगर्भे धातवो विविधात्मकाः ।
कियत्काले न विगता धातवो ये मयोदिताः ॥ ८ ॥
गुणलक्षणसंयुक्ताः सांप्रतं न स्मरंति ह ।
कथं ते कथयाम्यद्य वद ब्रह्मांडवासिनि ॥ ९ ॥

पार्वत्युवाच ॥

ये केचित्तु स्मरंतीश व्यक्तं कथय सांप्रतं ।
साधूनामर्थसिद्ध्यर्थप्रभावः श्रीमतां स्मृतः ॥ १० ॥

महादेव उवाच ॥

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि धातूनां विविधाः स्थितीन् ।
गुणलक्षणसंयुक्ताः क्रि[या]युक्ता निबोध ताः ॥ ११ ॥ °

इति ताम्रं अथ सीसं fol. 3*b*; अथ लोहनाम fol. 4*a*; इति कांस्यं fol. 4*b*; अथ खर्परनाम fol. 6*b*; इति लोहविधानं fol. 28*a*; इति जासत्वं (thus repeatedly; आनयेत् जसतं शुद्धं विध्याचलसमुद्भवं । °) fol. 34*a*; इति नागविधिः fol. 36*b*; इति तालं fol. 41*b*; इति ताम्रविधानं fol. 72*a*; इति रजतक्रिया । [अथ हाटकीक्रिया] fol. 74*b*.

There appears little of the mystic element of the *Tantras* in the treatise, but a good deal of experimental knowledge gained by the older pursuits of medicine and cognate arts.

The MS. marks every 100 *ślokas*, counting altogether 1811 couplets; but the numbering in some parts may not be quite accurate.

It ends:

मारणं भस्मकं चैव धातुसंचारणं तथा ।
कथितं पारदे कल्पे* श्रुतं ते कथितं मया ॥
इत्येका उत्तमा धातोः सर्वसामर्थ्यदायकः(!) ।
कार्यसिद्धिकरा सिद्धा श्रेष्ठकर्मविशारदा ॥
संयोगं पारदं दिव्यं स्वेदनं मर्दनं तथा ।
संजीवनं तु तालेषु मारणं मणशलोदितं(!) ॥
भस्मजं नागजे प्रोक्तं ताम्रे रंजकं सदा(!) ।
वर्णदं चौषधीकल्पे संयोगे कथितं मया ॥
जारणं पारदे प्रोक्तं स्वेदनं द(!) सदैव हि ।
सौवर्णं सर्वधातुषु जायते केन केनचित् ॥
अन्यैर्गुणगुणालंबं कीर्तितं शिल्पजे तथा ।
वाणिज्ये वरदानं हि वृद्धैश्चैव कलांतरे ॥ [१]८०० ॥
सुभगराजनीतो हि दानेन जन्म (वि)शुध्यति ।
कर्मेहं तालके कल्पे अपरेनैव हीनतः(!) ॥
निस्पृहं सत्यगे प्रोक्तं उन्नता कलिमध्यगे ।
कल्पे पंचदशे चैव शोभोमुत्पत्तिवर्णता(!) ॥
गंभीरं कामदं दिव्यं वेश्यं चैव मनोहरं ।
एता निनद्यते चैव कामे चेन्महतोऽन्नमः(!) ॥ ० (6 *śl.*)
प्रातरुत्थापने पुंसां कीर्तयेद्विधिनामकान् ।
प्रोक्ता ये पारदे कल्पे सर्वसिद्धिकराश्च ये ॥
कीर्तते(?°ने) लभते सौख्यं लक्ष्मीप्रत्यंग्रही(!) सदा ।
प्रतियाति महालक्ष्मीं जायते नात्र संशयः ॥ ८११ ॥

इति श्रीरुद्रयामले उमामहेश्वरसंवादे धातुकल्पे सुवर्णप्रशंसा समाप्ता ॥ संवत् १८६१ समयनामकार्त्तिक सु एकादश्यां तीथउ मंगलवासरे ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2551.

2793. Foll. 59; size 9¾ in. by 4½ in.; fairly written in Devanāgarī; nine lines in a page.

Three *Tantric* treatises. Rather incorrect.

I. *Bhūtaḍāmara Mahātantrarāja,* in fifteen chapters.

It begins (somewhat corrected):

क्रोधाधिपं नमस्कृत्य व्योमवक्त्रं सुरांतकं ।
अभेद्यभेदकं स्तौमि भूतडामरनायकं ॥
त्रैलोक्याधिपतिं रौद्रं सुरसिद्धनमस्कृतं ।
उन्मत्तभैरवं नत्वा पृच्छत्युन्मत्तभैरवी ॥

उन्मत्तभैरव्युवाच ॥

कथं यक्षाप्सरा(?प्सरा)नागाः किंनराः प्रमथादयः ।
जंबुद्वीपे कलौ सिद्धिं यच्छंत्येषां वरांगनाः ॥
ये स्युः पापरता मिथ्यावादिनः शीलवर्जिताः ।
आलस्या ये नरास्तेभ्यः साहाय्यं कुरु न स्वयं ॥
केनोपायेन नश्यंति कलौ दुष्टाचराशयः(!) ।
लभ्यंते सिद्धयः सर्वा मोक्षपद्वृत्तयः शुभाः ॥
सिद्धयो ऽप्यणिमाद्याश्च महापातकनाशनाः ।
अनाश्याशनतः पापमन्यस्त्रीगमनादिकं ॥
कथं ति[ष्ठति] देवेश हेलया नारकं तमः ।
चंद्रसूर्यप्रभो भूत्वा स्थितौं(?°प्रभा° स्थितौ) रुद्रपुरे [चिरं ॥
सुरसिद्धनागा[न्] भूतयक्षगुह्यकनायिकान् ।
दूरादागत्य कामार्त्ता रसादालिंग्य मंत्रिणं ॥
ब्रह्मेशशक्रप्रमुखा[:] कथं स्युर्मारिता प्रभो ।
पुनः केन प्रकारेण मृता जीवंति निर्जराः ॥
श्रुत्वेति वल्लभावाक्यमुन्मत्तभैरवो ऽसकृत् ।
संतुष्टो भैरवीं प्राह सर्वनियमपूर्वकं ॥

उन्मत्तभैरव उवाच ॥

क्रोधाधिपं व्योमवक्त्रं वज्रपाणिं सुरांतकं ।
वक्ष्ये नत्वा ततस्तंत्रं भूपतिं भूतडामरं ॥
सर्वपापक्षयकरं दुःखदारिद्र्यघातकं ।
सर्वरोगक्षयकरं सर्वविघ्नविनाशनं ॥
महाप्रभावजननं दमनं दुष्टचेतसां ।
महाचमत्कारकरं स्थित्युद्भूतिलयात्मकं ॥
ज्ञानमात्रेण देवेशि भुक्तिमुक्तिफलप्रदं ।
तव स्नेहान्महादेवि कथ्यते ऽकथ्यमद्भुतं ॥
यत्सुरैर्दुर्लभं स्वर्गे मर्त्ये मर्त्यैर्मुमुक्षुभिः ।
नागलोके तथा नागैस्तच्छृणु घमप्रिये(!) ॥

* Whether these references refer to special treatises (see Aufrecht, Cat. Cat., *s.v. Pāradakalpa, Aushadhakalpa*) or to certain portions of the present treatise, does not appear.

यस्य ज्ञानं विना क्वापि नारीणां निग्रहो भवेत् ।
यक्षिण्योपि न यच्छंति कथयामि शृणुष्व तत् ॥

इति श्रीभूतडामरे महातंत्रराजे प्रथमः पटलः ॥

For another MS. of this work, consisting of fifteen chapters, see Rāj. Mitra, Notices of Skr. MSS., iv., p. 165. In the present copy the fifteenth *paṭala* ends fol. 38*b*:

अन्यथा यादिने ज्ञानं यत्सुरैरपि दुर्लभं ।
अन्यथा क्रोधवज्रेण विनाशो भविता तव ॥

उन्मत्तभैरवः प्राह भैरवीं सिद्धिपद्धतिं ।
तंत्रचूडामणौ दिव्ये तंत्रे ऽस्मिन् भूतडामरे ॥

इति पंचदशः पटलः ॥

After this the MS. proceeds:

वह्निं यक्षांतमिडे व्योममुखं दुर्निरीक्ष्यमतिदीप्तं ।
विबुधा हि यक्षकिंनरभूतांतकमीश्वरमनादिं ॥

मंत्राशेषविशेषज्ञानं यदगोपितसुरैर्यत्नात् क्रोधीशभैरवप्रोक्तं तद्वक्ष्ये भूतभैरवं नाम यज्ज्ञानं विना जपहोमाद्यं प्रयोगबलिदानं षट्कर्माण्ययनानां मोक्षज्ञानं सदा ध्यानं ° etc.;—ending, five lines farther on:

समाप्तश्चायं ग्रंथः ॥ श्रीगुरवे नमः ॥ श्रीभवानीशंकराय नमः ॥ श्रीकृष्णाय नमः ॥

II. *Bhūtabhairava*:

अथ वक्ष्ये मनुकोषं यदकथितं भूतयक्षडामरयोः ।
क्रमशो बीजविधानं तत्र श्रोत्रादिविज्ञानं ॥

तत्रादि क्षांतानां संज्ञाः ।

विद्युज्जिह्वा कालवक्त्री गर्भिणी धूम्रभैरवी ।
कालकूटा विदारी [च] महारौद्री भयंकरी ॥ °

सिंहारिणी करालिनी ऊर्ध्वकेश्युग्रभैरवी ।
भीमाक्षी डाकिनी रुद्रा ताकिनी चंडिकेति च ॥

Then follow names of *Bhairava*, and incantations.

Fol. 48: इति श्रीपरमहंसपरिव्राजकपरमरुद्रावतारगुरुचरणशरणश्रीमत्क्रोधीशभैरवविरचितं भूतभैरवं नाम महातंत्रं प्रकाशितं ॥

III. *Nāyikāsādhana* (?):

वक्ष्ये ऽष्टनायिकानां साधनविधिमागमानुसारेण ।
यासां प्रसादलेशाद्विलसति भुवि भैरवाकारः ॥

प्रथमा सुंदरी प्रोक्ता द्वितीया च मनोहरी ।
कनकवती तृतीया कामेश्वरी ततः स्मृता ॥
रतिकरी पद्मिनी च नटी चाप्यनुरागिणी ।
एताः सर्वाः साधकानां सर्वकामफलावहाः ॥

The exposition of these eight forms of incantation are followed (fol. 51*b*) by formulas, and another series of *śakti-sādhanāni*; viz:— 1. *vicitrāsādhanam*; 2. *vibhramāsādhanam*; 3. *viśālāsādhanam*; 4. *sulocanāsādhana*; 5. *madanavidyāsādhanam*; 6. *māninīsādhanam*; 7. *haṃsinīsādhanam*; 8. *śatapatrikāsādhanam*; 9. *mekhalāsādhanam*; 10. *vikalāsādhanam*; 11. *lakshmīsādhanam*; 12. *mahābhayāvidyāsādhanam*; 13. *mahendrikāsādhanam*; 14. *śmaśānīvidyāsādhanam*; 15. *vaṭayakshiṇīsādhanam*; 16. *kapālinīsādhanam*; 17. *candrikāsādhanam*; 18. *ghaṭanānāmavidyāsādhanam*; 19. *bhīshaṇīrañjikāvilāsinīnām sādhanam*.

It ends:

स्तूयमानो मोदमानैर्लोकपालादिभिः सदा ।
एवं यश्चिंतयेद्देवीं जायते नरपुंगवः ॥
क्षत्रियेषु यथा रामो देवेषु च पुरंदरः ।
भुजंगेषु यथा तार्क्ष्यः क्रूरकार्ये यथाशनिः ॥

ग्रंथसंख्या ११०० ॥ संवत् १८४७ मार्गशीर्षेशुक्लः ९ भौमवासरे ॥

The leaves of the volume are throughout marked भू. डा.

[COLL. OF FORT WILLIAM.]

2552.

791a. Foll. 71 (the first of which has been lost and replaced by two leaves in a more modern hand); size 9⅝ in. by 3⅞ in.; well written, in Devanāgarī, about A.D. 1750; 9–11 lines in a page.

Jñānārṇava, a *tantra* in 23 *paṭalas* [A].

It begins: श्रीदेव्युवाच ॥

गणेशनंदिचंद्रेशसुरेंद्र(सुरेश B)परिचारित ।
जगदीश कलाधीश किं त्वया भण्यते सदा ॥ १ ॥

अक्षमालेति किं नाम संशयो मे हृदि स्थितः ।
शब्दातीतं परं ब्रह्म त्वमेव परमात्मवित् ॥ २ ॥

कथयानंदनिस्यंद सांद्रमानसनिश्चयात् ।
ईश्वर उवाच ।
कथयामि वरारोहे यन्मया जप्यते सदा ॥ ३ ॥

अकारादि क्षकारांता मातृका वर्णरूपिणी ।
चतुर्दशस्वरोपेता बिंदुत्रयविभूषिता ॥ ४ ॥०

P. i. ends fol. 3*a*; ii. *bālānyāsavidhi*, fol. 7*a*; iii. *bālādhyānakathana*, fol. 8*b*; iv. *bālāpūjāvidhi*, fol. 12*b*; v. *śrītripurābālāyajanavidhi*, fol. 15*a*; vi. *pūrvasiṃhāsanavidhi*, fol. 16*b*; vii. *dvitīya-siṃhāsane rudrabhairavīvidhi*, fol. 17*b*; viii. *pañcasiṃhāsanavidhi*, fol. 18*a*; ix. *pañcasiṃhāsanavidhi*, fol. 21*a*; x. *tripurasundarīdvādaśavivaraṇa*, fol. 27*a*; xi. *shoḍaśīvivaraṇa*, fol. 29*b*; xii. *śrīvidyānyāsamudrāvivaraṇa*, fol. 38*a*; xiii. *śrīvidyāyajanavidhi*, fol. 45*b*; xiv. *prayogavidhi*, fol. 50*b*; xv. *ratnapushpavidhi*, fol. 51*b*; xvi. *bījasādhanavidhi*, fol. 53*b*; xvii. *tripurājapahomavidhi*, fol. 59*b*; xviii. *jñānahomavivaraṇa*, fol. 61*a*; xix. *dūtiyāgavidhi*, fol. 63*b*; xx. *jñānadūtiyajana*, fol. 65*a*; xxi. *dīkshāvidhi*, fol. 68*b*; xxii. *damanaropaṇa*, fol. 70*a*; xxiii. ends:

योगिनीर्योगिनश्चैव ब्राह्मणान्विविधान् गणान् ।
पूज्यानि परमेशानि यदीच्छेत्सिद्धिमात्मनः ॥

इति श्रीज्ञानार्णवे नित्यातंत्रे सार्द्धद्विसहस्रतंत्रे पवित्रारोपणं नाम त्रयोविंशतिः पटलः ॥ २३ ॥

[H. T. Colebrooke.]

2553.

425. Foll. 54; size 12 in. by 6 in.; well written, in Devanāgarī, about A.D. 1700; twelve lines in a page.

The same work. [B.]

The colophon runs: इति श्रीज्ञानार्णवे नित्यातंत्रे पवित्रारोपणविधिर्नाम त्रयोविंशः पटलः संपूर्णः ॥

[H. T. Colebrooke.]

2554.

973. Foll. 135 (wrongly numbered 126, in consequence of several blunders); size 14 in. by 2¼ in.; well written, in the Bengalī character; five lines in a page. Fol. 1 has been supplied by a different, less readable, hand.

Gautamīya-tantra, a systematic, and highly popular, manual of *Vishṇu* (*Krishṇa*) worship, based on the ritual forms of *Śākta* mysticism.

It begins: ओं नमः श्रीगुरवे ॥ ओं नमः परमदेवतायै ॥

सिद्धाश्रमे वसन् श्रीमान् कदाचिद्गौतमो मुनिः ।
तपःस्वाध्यायनिरतो भक्तिमान्पुरुषोत्तमे ॥

नमस्यन् शिरसा विष्णुं स्तुवन् रागजनार्दनं ।
जपन् कराभ्यां पद्मेशं(?) हृदा ध्यायन् सदा हरिं ॥

समस्तश्रुतितत्त्वज्ञ इतिहासपुराणवित् ।
मन्त्रौषधिक्रियावश्ययोगसिद्धान्ततत्त्ववित् ॥

धर्मार्थकाममोक्षार्थी नारदं प्रणिपत्य च ।
विनयावनतो भूत्वा पर्यपृच्छद् द्विजोत्तमः ॥

भगवन् कामदा मन्त्राः शत्रूदासीनबान्धवाः ।
विभिन्नफलदास्ते तु नैकत्र फलदा मताः ॥०

According to this MS., the work consists of 33 *adhyāyas*, the last three of which were, however, numbered 30–32 in the colophons, the numbers being afterwards corrected (apparently by the same hand) in the margin. See also Rāj. Mitra, Notices, iii., p. 99, where the work is stated to consist of 31 chapters, the contents of which are given.

The MS. ends (fol. 134*b*):

यद्गेहे विद्यते ग्रन्थं लिखितं तस्य वेश्मनि ।
कमलापि स्थिरा भूत्वा कृष्णेन सह तिष्ठति ॥

इत्येवं कथितं ग्रन्थं मया ते मुनिसत्तम ।
अस्यालोकनमात्रेण कृष्णात्मा संप्रसीदति ॥

इति श्रीगौतमीये महातन्त्रे सर्वतन्त्रोत्तमोत्तमे त्रयस्त्रिं द्वात्रिंशो ऽध्यायः ॥० शकाब्दाः १६७८

Then follows another full page, apparently a *śuddhipattra*.

[H. T. Colebrooke.]

2555.

2405. Foll. 137; size 16 in. by 4 in., the leaves being folded to half their length; good modern Bengalī handwriting; 7 or 8 lines in a page.

Yoginī-tantra. Two sections, viz.:—

I. Foll. 1-47. Apparently the first part of the *Tantra,* in 19 *paṭalas:*

कैलाशशिखरारूढं शंकरं परमेश्वरं ।
पप्रच्छ गिरिजाकान्तं गौरी तं वृषभध्वजं ॥

श्रीदेव्युवाच ॥

भगवन् सर्वधर्मज्ञ सर्वज्ञानमय प्रभो ।
सूचितं योगिनीतन्त्रं तन्मे वद जगद्गुरो ॥

माहात्म्यं कीर्तितं तस्य पुरा श्रीशैलमन्दिरे ।
वाराणस्यां कामरूपे नेपाले मन्दराचले ॥

श्रीईश्वर उवाच ॥

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि योगिनीतन्त्रमुत्तमं ।
पावनं परमं धन्यं मोक्षैकफलदायकं ॥०

It ends:

इति ते योगिनीतन्त्रं सर्वाङ्गं कथितं मया ।
गोपनीयं सदा भद्रे योनिः परनरे यथा ॥

इति श्रीयोगिनीतन्त्रे देवीश्वरसंवादे द्वाविंशतिसाहस्रे (चतुर्विंशतिसाहस्रे MS. 955) ऊनविंशतिः पटलः ॥

The 16th chapter of this part is identical with that noticed in Aufrecht's Cat. Bodl., p. 100*b*; see also Rāj. Mitra, Notices, vi., p. 278.

II. Foll. 48-137, marked 34-123. *Kāmarūpādhikāra,* or *Kāmarūpanirṇaya.*

It begins:

प्रधानमाधारविकल्पसत्ता-
स्वभावभावा भुवनत्रयस्य ।
सा विद्यया व्यक्तमपीह माया
ज्योतिः परं पातु जगति नित्यं ॥

श्रीदेव्युवाच ।

उड्डीयानादिकं पीठं श्रुतो हलारपीहकं(?)।
इदानीं श्रोतुमिच्छामि कामरूपस्य निर्णयम् ॥

यदुक्तं त्वया नाथ घोरपापविनाशकं ।
कामाख्यासंज्ञकं पीठं प्रकाशं तु कलौ गतं ॥

कलिसर्पप्रदष्टानां विचित्तानां चिकित्सकं ।
भेषजं परमं देव किंरूपं कथ्यतां विभो ॥

श्रीभगवानुवाच ।

उड्डीयानस्य देवेशि प्रादुर्भावः कृते युगे ।
पूर्णशैलस्य संभूतिस्त्रेतायुगमुखे ऽभवत् ॥०

Incomplete. The MS. ends abruptly in the middle of a couplet.

There are 14 complete chapters; fol. 135*b*: इति श्रीयोगिनीतन्त्रे सर्वतन्त्रोत्तमे द्वाविंशतिसाहस्रे प्रथमतमे द्वितीयभागे कामरूपाधिकारे चतुर्दशः पटलः ॥

[F. BUCHANAN.]

2556.

955. Foll. 80; size 10¾ in. by 4¼ in.; fairly good Devanāgarī writing of 1794 A.D.; nine lines in a page.

The first part of the *Yoginītantra,* in 19 *paṭalas.* [H. T. COLEBROOKE.]

2557, 2558.

185, 186. Foll. 221 and 159; size 12½ in. by 4½ in.; legibly written in Devanāgarī; 10 (at first 11) lines in a page.

Dāśarathīya-tantra, so called as professing to have been proclaimed by *Rāma,* the son of *Daśaratha,* who, as the personification of *Nārāyaṇa* and *Brahman,* is also the chief object of adoration in the work.

The MS., whilst fairly correct in the early part, is very far from being so later on.

I. The *pūrvārdha,* consisting of 59 *adhyāyas,* begins:

वागीशाद्याः सुमनसः सर्वार्थानामुपक्रमे ।
यं नत्वा कृतकृत्याः स्युस्तं नमामि गजाननं ॥ १ ॥

श्रीजानकीशपादाब्जद्वन्द्वभक्तं जितेंद्रियं ।
विभांडकसुतं ज्ञाताभर्तारं तपसां निधिं ॥ २ ॥

सिद्धाश्रमे समासीनमृष्यशृंगमकल्मषं ।
उद्दालक उदंकश्च मौद्गल्यो गालवस्तथा ॥ ३ ॥
गौतमस्य सुतः साक्षाच्छतानंदो महातपाः ।
तीर्थयात्राप्रसंगेन सिद्धाश्रममुपागताः ॥ ४ ॥
तत्र सिद्धाश्रमे पुण्यतीर्थे स्नात्वा तपस्विनः ।
ऋष्यशृंगं तपोराशिमपश्यन्वीतकल्मषाः ॥ ५ ॥
योगारूढं महात्मानं ज्वलंतं तपसा मुनिं ।
दृष्ट्वा प्रणेमुः साष्टांगं कृतांजलिपुटा द्विजाः ॥ ६ ॥
तान्दृष्ट्वा योगिवर्यो ऽसौ शांताभर्ता महातपाः ।
पृष्ट्वा कुशलमव्यग्रमासनेषूपवेशयत् (?°षुन्यवेशयत्) ॥ ७ ॥
मौद्गल्योद्दालकोदंकशतानंदादयो द्विजाः ।
आसीना आसनेष्वेते विभांडकसुतं विभुं ॥ ८ ॥
धर्मजिज्ञासया वाक्यमिदं प्रोचुस्तपोधनाः ।

ऋषय ऊचुः ।

विभांडकसुत स्वामिन्सर्वज्ञ तपसां निधे ॥ ९ ॥
अस्माभिर्यत्तपस्तप्तं सर्वमफलमद्य मे ।
ब्रह्मलोकं गता अद्य पितरो नः पितामहाः ॥ १० ॥
अद्यास्माभिर्महद्भाग्यं लब्धं त्वत्पाददर्शनात् ।
अद्य धन्याः कृतार्थाः स्म (?स्मो) व्रतानि सफलानि नः ॥ ११ ॥
त्वत्पादांभोरुहद्वंद्वदर्शनं पुण्यराशिभिः ।
बहुजन्मार्जितैर्लभ्यं नान्यथा तपसां निधे ॥ १२ ॥
इत्युक्त्वा मुनयस्तूष्णीमासीनाः संशितव्रताः ।
तानाह भगवान्योगी विभांडकसुतो मुनिः ॥ १३ ॥

ऋष्यशृंग उवाच ॥

कच्चिद्वः सफला वेदाः कच्चिद्वः सफलं धनं ।
कच्चिद्वः सफला नार्यः कच्चिद्वः सफलं श्रुतं ॥ १४ ॥
अग्निहोत्रफला वेदा दत्तभुक्तफलं धनं ।
रतिपुत्रफला नारी शीलवृत्तफलं श्रुतं ॥ १५ ॥
कच्चिद्वो गुरुशुश्रूषा सफला मुनिपुंगवाः ।
कच्चिद्वः सफलं तप्तं तपश्चांद्रायणादिकं ॥ १६ ॥
भवद्भिरपि सर्वज्ञैः किं प्रष्टव्यो ऽस्म्यहं द्विजाः ।
यथामति प्रवक्ष्यामि वदंतु मुनिपुंगवाः ॥ १७ ॥
शतानंदादयो विप्रा इत्थमुक्तास्तपोधनाः ।
कृतांजलिपुटा ऊचुर्नत्वा साष्टांगमादरात् ॥ १८ ॥

ऋषय ऊचुः ॥

भगवन्योगिनां श्रेष्ठ सर्वशास्त्रविशारद ।
कथं ब्रह्म विजिज्ञास्यं कीदृशैर्नियतव्रतैः ॥ १९ ॥
कथं स्याद् ब्रह्मतादात्म्यं कालमृत्योश्च वंचनं ।
कथं कालस्वरूपं स्यात्तरेण ज्ञातमप्यथ ॥ २० ॥
संसारतारणोपायः कथमेकेन जन्मना ।
ऋष्यशृंग महाभाग सत्यमेतद्वदस्व नः ॥ २१ ॥ °

In the second chapter the following occurs:

ओंकारवाच्यं विश्वस्य कारणं परमेश्वरं ।
तस्मान्नादात्मकः साक्षादकारात्मा सनातनः ॥ १० ॥
अभूद्यं वासुदेवाख्यमाहुर्ब्रह्मर्षयो ऽमलाः ।
विंदुः समभवत्तस्माज्जीवात्मान्तः सनातनः ॥ ११ ॥
स ईश्वर इति प्रोक्तः शुद्धज्ञानमयः पुमान् ।
तयोर्मध्ये समुद्भूत् कला चिद्रूपिणी परा ॥ १२ ॥
यामाहुर्भगवच्छक्तिं त्रयीरूपां सनातनीं ।
तत आविरभूत्साक्षात्पंचाशद्वर्णमातृका ॥ १३ ॥
सैव श्रीः परमा शक्तिश्चित्कला परमेश्वरी ।
साक्षान्नारायणमयी ब्रह्माभिन्ना चिदात्मिका ॥ १४ ॥
[(the letters) ° १८ ॥
लक्ष्मीनारायणी साक्षान्मातृका समुदीरिता ।
मातृका परमा शक्तिरभिन्ना ब्रह्मणो द्विजाः ॥ १९ ॥
नारायणाज्ञया विश्वं सृजत्यवति हंति च ।
अनयैव समुद्भूता वेदाः सांगाः सनातनाः ॥ २० ॥
धर्मशास्त्रपुराणानि सर्वोपनिषदो ऽपि च ।
चतुःषष्टिकला विद्या विद्या अष्टादशापि च ॥ २१ ॥
सर्वं मातृकयोत्पन्नं जगदेतच्चराचरं ।
यदा सिसृक्षा भगवद्ब्रह्मणः परमात्मनः ॥ २२ ॥
तदा विराजं पुरुषं विश्वकारणविग्रहं ।
असृजच्छब्दब्रह्मरूपी पुरुषः स महान् द्विजाः ॥ २३ ॥
द्विधा कृत्वात्मनो देहमर्धेन पुरुषो ऽभवत् ।
अर्धेन नारी तस्यां तु विराजमसृजद्विभुः ॥ २४ ॥
यो महापुरुषः प्रोक्तः परब्रह्मात्मको मया ।
श्रीमदष्टाक्षरात्मासावेक एव परो ऽच्युतः ॥ २५ ॥
नारायण इति ख्यातः सर्वलोकैककारणं ।
स एवाद्यः पुमान्नित्यः परमात्मा सनातनः ॥ २६ ॥ °

Rāma is not introduced till the latter part of the third chapter:

त्रेतायुगे दशरथात्कौशल्यागर्भसंभवः ।
श्रीराम इति लोके ऽस्मिन् ख्यातो दाशरथिर्विभुः ॥ ८३ ॥

हत्वा दुष्टं दुराधर्षं रावणं रजनीचरं ।
गुप्तं राक्षसकोटीभिर्भिन्नांजनचयोपमं ॥ ८४ ॥
राज्याभिषिक्तः सहितो भ्रातृभिर्लक्ष्मणादिभिः ।
वसिष्ठादिमहर्षीणां संनिधावपि वाक्पतेः ॥ ८५ ॥
वेदार्थसंग्रहं नाम्ना तंत्रं सकलकामदं ।
समस्तविद्यारत्नानां रहस्यप्रतिपादकं ॥ ८६ ॥
अनुत्तरब्रह्मतत्त्वरहस्यं श्रुतिसंमितं ।
कथयामास रुद्राय पृच्छते मुनिपुंगवः ॥ ८७ ॥
हिताय सर्वलोकानां धर्मसंस्थापनाय च ।
सारभूतमिदं वेदवेदांतार्थरहस्यकं ॥ ८८ ॥
मुक्तिरत्नं महच्छास्त्रमुक्तवाञ्जातकीपतिः ।
यत्रैव ब्रह्मणस्तत्त्वरहस्यं श्रुतिसंग्रहं ॥ ८९ ॥
ब्रह्मविद्याष्टवर्णादिविधानं सांगमुत्तमं ।
रहस्यमपि यत्रोक्तं भोगस्वर्गापवर्गदं ॥ ९० ॥
तंत्रं दाशरथीयाख्यमिदं तस्माद् द्विजोत्तमाः ।
भगवद्वदनांभोजादाविर्भूतमिदं शुभं ॥ ९१ ॥
शास्त्रं सकलवेदानां सारभूतार्थसंग्रहं ।
आचार्यवदनांभोजाद्विज्ञेयं नान्यथा द्विजाः ॥ ९२ ॥ °

In the fourth chapter the gods, *Lokapālas* and *Ṛishis*, repair to Ayodhyā, to render homage to *Rāma* :

विधिरुद्रादयो देवा आसीना आसनेषु ते ।
इदमूचुर्वचो ऽत्यंतं रामं राजीवलोचनं ॥ २२ ॥
अहो भाग्यमहो भाग्यमद्यास्माकं जगत्पते ।
यत्तदक्षयमव्यक्तं पश्यामस्त्वां जगत्पतिं ॥ २३ ॥
तपः फलितमस्माकं बहुजन्मार्जितं विभो ।
अद्य नः सफला यज्ञा बहुशो दक्षिणान्विताः ॥ २४ ॥
देवं नारायणं साक्षात्पश्यामस्त्वां नराकृतिं ।
वेदा अपि च वेदांतास्त्वामेव ब्रह्मरूपिणं ॥ २५ ॥
संस्तुवंति यथा नित्यं वंदिनः परमेश्वरं ।
यतो वाचो निवर्तंते ऽप्यप्राप्यमनसा सह ॥ २६ ॥ °

Solicited by *Śiva*, he then instructs them in the *brahmavidyā* :

गौरीपते प्रवक्ष्यामि तत्त्वं भगवतो मम ।
रहस्यमपि वेदांतसारभूतार्थसंग्रहं ॥ ४४ ॥
सत्यं विज्ञानमानंदं रूपमक्षरमच्युतं ।
गुहायां निहितं ज्योतिरचलं शाश्वतं ध्रुवं ।
त ेव मे परं ब्रह्म रूपं नारायणाभिधं ॥ ४५ ॥

वेद(*r.* वेदांत)वेद्यो ऽस्मि तथैव वेदैः
स्तुतो ऽस्मि नित्यं परिपूर्णकामः ।
ध्येयो ऽस्मि योगीश्वरसिद्धसंघैः
पूज्यो ऽस्मि नित्यं भुवनेषु सर्वैः ॥ ४६ ॥ ° ५३ ॥
मम शक्तिरभिन्नेयं जानकी श्रीश्चिदात्मिका ।
भिन्ने भामति लोके ऽस्मिन्मम माया दुरत्यया ॥ ५४ ॥
अस्या इच्छांश(? स्य)संभूता यया विश्वं विमोहितं ।
श्रुतिर्मद्वदनादाविर्भूता सांगा सनातनी ॥ ५५ ॥
अयं मे दक्षिणो बाहुः सृष्टिकर्ता पितामहः ।
वामबाहुर्मदीयस्त्वं विष्णुर्हृदयमेव मे ॥ ५६ ॥ °

In chapter 5, king *Janaka* is introduced as a pious reveror of his *ācārya Gautama*, special reverence being shown by him to the holy man's shoes (*pādukā*). The king's piety eventually gains for him the *pratyakshadarśanam* of *Nārāyaṇa*, who then divulges to him the mystic science as now proclaimed by *Rāma* ; viz.: ch. 6–8. *śrautācāra* ; 9. *dattātreya-māhātmyam* ; 10, 11. *brahmavidyāmāhātmyam.* In this way the exposition of the *Tantric* science is assigned partly to *Rāma* and partly to *Nārāyaṇa.*

The first part ends:

अनुत्तरब्रह्मतत्त्वरहस्ये श्रुतिसंग्रहे ।
तंत्रे दाशरथीयाख्ये पूर्वार्धः समुदीरितः ॥ १९३ ॥
अत्राचार्यमुखांभोजा[त्श्लो]कमेकं पठन्नपि ।
मृत्युमन्नापि विमुक्तो ऽसौ महापातकराशिभिः ।
प्राप्नोति परमं धाम दुर्लभं दैवतैरपि ॥ १९४ ॥

This volume is dated Saṃvat 1857.

II. The *uttarārdha* (also called *Saubhāgyavidyodaya*), consisting of 45 *adhyāyas*, begins:

ऋषय ऊचुः ।
ऋष्यशृंग महाभाग सर्वज्ञानवतां वर ।
श्रीमदष्टार्णमाहात्म्यं श्रुतं सांगरहस्यकं ॥ १ ॥
श्रीविद्या च तथा लक्ष्मीर्महालक्ष्मीस्त्रिशक्तिका ।
साम्राज्यलक्ष्मीः पंचेति साम्राज्यश्रिय ईरिताः ॥ २ ॥
तत्राद्या साम्राज्यलक्ष्मीः श्रीविद्या कथिता त्वया ।
तस्या माहात्म्यमखिलं वद नः करुणानिधे ॥ ३ ॥

ऋष्यशृंग उवाच ।

इत्युक्तवंतं नृपतिं रामं त्रिजगतीपतिं ।
प्राह सीतापतिं रुद्रो गौर्या सह जगत्पतिः ॥ ४ ॥

श्रीरुद्र उवाच ।

ब्रह्मतादात्म्यसंसिद्धिहेतुभूतं सनातनं ।
ब्रह्मापरोक्षविज्ञानं रहस्यं भुक्तिमुक्तिदं ॥ ५ ॥

श्रुतं तव मुखांभोजात्सद्यःपातकभंजनं ।
श्रीमदष्टाक्षरीमात्रमाहात्म्यमखिलं श्रुतं ॥ ६ ॥

श्रीविद्या जगतां धात्री सूचिता न प्रकाशिता ।
माहात्म्यमखिलं तस्या वद मह्यं जगत्पते ॥ ७ ॥

श्रीभगवानुवाच ।

यन्नारायणेनोक्तं जनकाय महात्मने ।
माहात्म्यमखिलं शंभो श्रीविद्याया वदाम्यहं ॥ ८ ॥

श्रीनारायण उवाच ।

शृणु राजन्महीपाल सौभाग्योदयनामकं ।
तंत्रे नारायणीयेऽस्मिन्माहात्म्यं सर्वसिद्धिदं ॥ ९ ॥

अहं दाशरथिर्भूत्वा पृष्टो रुद्राय धीमते ।
पुनर्दाशरथीयाख्यं तंत्रं वक्ष्यामि सादरं ॥ १० ॥ °

This chapter subsequently treats of the three kinds of initiation (*pāśupatī*, *vaishṇavī*, and *traipurī dikshā*). Ch. 2–27 deal with the arcana of the science, as revealed by *Dakshiṇā-mūrti* to his consort *Devī*. At the beginning of ch. 2 the usual 64 *Tantras* are enumerated by *Devī*, though not in as correct a form as one might wish.

The section from ch. 28 to the end is also called *Rājarāja* (or *Rājarājeśvarī*)-*vidyāmāhāt-mya*, consisting first (ch. 28–33) of conversations between *Sumati Jaḍa* and his father, on *Vaishṇava* and *Tantric* rites, and subsequently of a further course of instruction on the part of *Nārāyaṇa*.

It ends:

तंत्रं दाशरथीयाख्यं वेदसारार्थसंग्रहं ।
अथैकमपि वाध्यायमर्थज्ञानपुरःसरं ॥ ३७ ॥

पठेद्यः शृणुयाद्वापि विमुक्तः पापराशिभिः ।
प्रयाति परमं धाम सनातनमनुत्तमं ॥ ३८ ॥

ऋष्यशृंगमुखांभोजाच्छ्रुत्वैतत्परमर्षयः ।
मत्वात्मानं परं ब्रह्म रामं नारायणं विभुं ॥ ३९ ॥

ऋष्यशृंगं समाभाष्य ज्ञात्वा धर्मरहस्यकं ।
कृतकृत्यास्ततो जग्मुः स्वाश्रमान्मुदिताननाः ॥ ४० ॥

इदं तंत्रं महद्गुह्यं तारकं ब्रह्मरूपिणा ।
जानकीपतिना प्रोक्तं जगदानंदहेतुकं ॥ ४१ ॥

इति श्रीमदनुत्तरब्रह्मतत्त्वरहस्ये दाशरथीये तंत्रे वेदसारार्थसंग्रहे उत्तरभागे सौभाग्यविद्योदये राजराजविद्यामाहात्म्ये शास्त्ररहस्यकथनं नाम पंचचत्वारिंशोऽध्यायः ॥

The copyist has added (?from the original MS.) five partly corrupt *ślokas*, the first and last of which run thus:

श्रीविद्वद्वरमंडलीमुकुटरीराजत्पदाम्भोरुहो(?)
यस्यासीद्विबुधः पितामह(रि)निधिः श्रीरत्नसुंदर्यपि ।
माता कूर्मगिरिस्थ जन्मधरणौ नामापि वंशीधरो
भारद्वाजकुलीयं(? r. कुले) सदारयुपतिः श्रीसुंदरी-
[वल्लभः ॥ १ ॥

शकेंगाश्वभूपोन्मिते (1676 = A.D. 1754) आषाढे मासि कृष्णे च पक्षे तिथौ षष्ठिकायां
गुरौ वेदसारं . . . . . तंत्रं
लिलेखेह वंशीधरः श्रीशतुष्ट्यै ॥ ५ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2559, 2560.

1204, 1004. Foll. 271 and 174; size 12½ in. by 4¼ in.; fairly written in Devanāgarī, by two different hands (one of which wrote vol. i., foll. 1–154); 8–10 lines in a page; modern.

Dāśarathīya-tantra, complete; each volume containing one part. [H. T. COLEBROOKE.]

2561.

1442a. Foll. 134 (numbered 133; no. 108 being double); size 12¼ in. by 4¼ in.; indifferent, careless, modern writing; ten lines in a page.

Prapañcasāra, a work on the arcana of *Tantric* science and worship, in 36 *paṭalas*; by a writer who signs himself *Ācārya*.

Rather incorrect.

It begins (somewhat corrected):

सकचरजयपाद्येः स[ा]मभिर्वर्णवर्गैर्
विरचितमुखबाहा पादमध्यास्यहृत्का(?)।
सकलजगदधीशा शास्त्रज्ञा विश्वयोनिर्
वितरतु परिशुद्धिं चेतसः शारदा वः ॥ १ ॥

अथाभवन्ब्रह्महरीश्वराख्याः
पुरा प्रधानात्प्रलयावसाने ।
गुणप्रभिन्ना जगतो ऽस्य सृष्टि-
स्थितिक्षयस्पर्शनिविष्टचेष्टाः ॥ २ ॥

स्वनिष्पत्तिं च कृत्यं च ते विचिंत्य यमाविदन् ।
वक्तारमजमव्यक्तमरूपं मायिनं विभुं ॥ ३ ॥

मूर्त्या भासेन दुग्धाब्धौ झषशंखसमाकुले ।
मरुत्संघट्टनोत्कीर्णलहरीकणशीतले ॥ ४ ॥

उद्यदादित्यकिरणप्रशांतशिशिरोदये ।
पूर्णचंद्रकरामर्शप्रतिक्षुब्धजनाशये ॥ ५ ॥० ७ ॥

नीलोत्पलदलप्रख्यां नीलकुंचितमूर्धजां ।
अष्टमीचंद्रबिंबाभललाटामायतभ्रुवं ॥ ८ ॥

रक्तारविंदनयनामुन्नसामरुणाधरां ।
मंदस्मिताधरमुखीं लसन्मकरकुंडलां ॥ ९ ॥

It ends:

प्रतिमंच्य च तां वहतो गुलिकाम्
अमरैरपि दर्शनमस्य भवत् ।
इह सिद्धिरथास्य भवत्यखिला
वडवामुखपुष्करपानमुखा ॥ ७० ॥

इति सिद्धमुनींद्रयक्षविद्या-
धरगंधर्वासुराप्सरोभिः ।
प्रतिभाषितमुत्तमं विधानं
गदितं पुरुषोत्तमस्य विष्णोः ॥ ७१ ॥

इति जपहुतपूजाध्यानकैः श्रीधरं यो
भजति स तु समग्रां संपदैश्वर्यलक्ष्मीं ।
अधरकृतविपक्षीं प्राप्य लोकैकवंद्यो
व्रजति पदमनंतं लोकवंद्यस्य विष्णोः ॥ ७२ ॥

इत्याचार्यविरचिते प्रपंचसारे पुरुषोत्तममंत्रकथनं नाम षट्त्रिंशः पटलः ॥

Only in a few colophons the contents of the respective chapters are indicated.

[H. T. COLEBROOKE.]

2562.

2783a. Foll. 77; size 11 in. by 4½ in.; fairly good Devanāgarī writing; twelve lines in a page.

Prapañcasāravivaraṇa, a commentary on the foregoing work, by *Jñānasvarūpa*.

Paṭalas 1–16.

The first leaf, written in a different hand, contains a page (not the first) of a commentary on some other work.

Fol. 2 commences in the comment on *śloka* 8: नीलपद्मदलतुल्यां । नीला वक्रा केशा यस्यास्तां । अर्धचंद्रतुल्यमालां । दीर्घभ्रुवं ॥ ८ ॥

Colophon: इति ज्ञानस्वरूपविरचिते प्रपंचसारविवरणे षोडशः पटलः ॥ संवत् १७८५ आश्विनमासे शुक्लपक्षे चतुर्थीबुधवासरे लो० काश्यां मध्ये ॥

[COLL. OF FORT WILLIAM.]

2563.

1442c. Foll. 11; size 12¼ in. by 4 in.; careless, modern Devanāgarī writing; eleven lines in a page.

Mahācīnakramācāra, or *Cīnācārasāratantra*—also called *Ācārasāratantra*, or simply *Ācāratantra*—a treatise, in 7 *paṭalas*, on a form of (*kaula*) *Śakti* worship, represented as being derived from *Vishṇu-Buddha*, and from China; the illusion of the Chinese origin being kept up by the worshipper being invested during his devotions with twigs of the *mahācīnadruma*.

Rather incorrect.

It begins (somewhat corrected): देव्युवाच ।

महाचीनक्रमाचारः सूचितो न प्रकाशितः ।
इदानीं कथयेशान यदि स्नेहो ऽस्ति मां प्रति ॥ १ ॥

इति पृष्टः पुरा देव्या कैलासशिखरे हरः ।
चिंतयामास मनसा किंचिदाकुलितेक्षणः ॥ २ ॥

इयमस्कं(? कुं)ठिता भूयो यस्मात् प्रेरयति प्रिया ।
चीनाचारक्रमं वक्तुं तत्प्रकाश्यं कथं मया ॥ ३ ॥

इति गुप्ततरः सो ऽयमाचारः सिद्धिदायकः ।
स्त्रीणां चंचलया बुद्ध्या कथं गोप्तुं हि शक्यते ॥ ४ ॥

इति संचिंत्य मनसा पुनराह महेश्वरी ।
महाचीनक्रमाचारं ब्रूहि मे परमेश्वर ॥ ५ ॥

शिव उवाच ।

अलं यत्नैरलं यत्नैरले(!) म[हे]श्वरि ।
चीनाचारक्रमं श्रोतुं विरक्ता भव पार्वति ॥ ६ ॥

स एव पर[मा]चारो न प्रकाश्यः कदाचन ।
गुह्याद्गुह्यतरः साक्षात्तत्त्वज्ञानमयः शिवे ॥ ७ ॥

स्त्रीस्वभावेन भवति शश्वन्मां परिपृच्छसि ।
लक्षवारं रिचासि(!) तथापि श्रोतु[मि]च्छसि ॥ ८ ॥

श्रीपार्वत्युवाच ।

यदि चीनक्रमाचारं न मे कथयसि प्रभो ।
प्राणत्यागं करिष्यामि पुरतस्ते न संशयः ॥ ९ ॥

इत्युक्तः स तदा योऽसौ रुद्रः कारुणिको महान् ।
महाचीनक्रमाचारं गदितुं संप्रचक्रमे ॥ १० ॥

सर्वदा गोप्य एवायमाचारः सिद्धिदायकः ।
तवानुरोधादेवाहं कथयामि समासतः ॥ ११ ॥

ब्रह्मणो मानसः पुत्रो वशिष्ठो ऽतीव संयमी ।
तारामाराधयामास पुरा नीलाचले मुनिः ॥ १२ ॥

जपन्स तारिणीं विद्यां कामाख्यायोनिमंडले ।
रामयामास वर्षाणामयुतं ध्यानतत्परः ॥ १३ ॥

वर्षे ध्यानेन तत्रैव चिरमाराधये(?°ने) सति ।
नानुग्रहं चकारासौ तारा संसारतारिणी ॥ १४ ॥

अथासौ पितरं गत्वा ब्रह्माणं परमेष्ठिनं । °

Brahman then eulogizes the power of *Tārā* which alone enabled him and his divine coadjutors to create, rule and destroy the world. *Vasishṭha* subsequently tries to conciliate her, and not being successful, he becomes enraged :

चचाल वसुधा सर्वा सशैलवनकानना ।
हाहाकारो महानासीद् देवदेवेषु सर्वतः ॥ ३९ ॥

ततो बभूव पुरतस्तारा संसारतारिणी ।
वशिष्ठस्तां समालोक्य शशापातीव दारुणः ॥ ४० ॥

तदा देवी वशिष्ठेन शप्ता न फलदा क्वचित् ।
चीनाचारं विना नैव प्रसीदति कदाचन ॥ ४१ ॥

मदीयाराधनाचारं बौद्धरूपी जनार्दनः ।
एक एकं विजानाति नान्यः कश्चन तत्त्ववित् ॥ ४२ ॥

उवाच साधकं श्रेष्ठं वशिष्ठं मुनिनायशा(? कं or यिका) ।
रोषेण दारुणमनाः कथं मामशपद्भवान् ॥ ४३ ॥ ° ४४ ॥

तद्बुद्धरूपिणो विष्णोः सन्निधिं याहि संप्रति ।
तेनोपदिष्टाचारेण समाराधय सुव्रत ॥ ४५ ॥

तदैव सुप्रसन्ना स्यां त्वयि वत्स न संशयः ॥

इत्याचारतंत्रे (thus also in *paṭ*. 4.) प्रथमपटलः ॥

Paṭala II.

ततः प्रणम्य तां देवीं वशिष्ठो ऽसौ महामुनिः ।
जगामाचारविज्ञानवांछया बुद्धरूपिणं ॥ १ ॥

ततो गत्वा महादेशे चीने स मुनिपुंगवः ।
ददर्श हिमवत्पार्श्वे साधकेश्वरसेवितं ॥ २ ॥

सलज्जस्तनभारेण रूपयौवनशालिना ।
मदिरामत्तनेत्रेण विलासोल्लासितेन च ॥ ३ ॥

शृंगाररसवेषेण जनमोहनकारिणा ।
मायालज्जाविहीनेन देवीध्यानपरेण च ॥ ४ ॥

कामिनीनां सहस्रेण परिवारितमीश्वरि ।
मदिरापानसंजातरक्तमंथरलोचनं ॥ ५ ॥

दूरादेव विलोक्यैनं वशिष्ठो बुद्धरूपिणं ।
विस्मयेन समाविष्टः स्मरन्संसारतारिणीं ॥ ६ ॥

किमिदं क्रियते कर्म विष्णुना बुद्धरूपिणा ।
वेदवादविरुद्धो ऽयमाचारः संमतो मया ॥ ७ ॥

इति चिंतयतस्तस्य वशिष्ठस्य महात्मनः ।
आकाशवा[णी] प्राहाशु मैवं चिंतय सुव्रत ॥ ८ ॥

आचारपरमो यो ऽयं तारिणीसाधने मुने ।
एतद्विरुद्धाचारस्य मतेनासौ प्रसीद[ति] ॥ ९ ॥

यदि तस्याः प्रसादं त्वमचिरेणाभिवांछसि ।
एतेन चीनाचारेण तदा मां भज सुव्रत ॥ १० ॥

आकाशवाणीमाकर्ण्य रोमांचितकलेवरः ।
वशिष्ठो दंडवद्भूमौ पपातातीव हर्षितः ॥ ११ ॥

अथोत्थाय[ा]चिरेणासौ कृतांजलिपुटो मुनिः ।
जगाम विष्णोः सन्निधिं बुद्धरूपस्य पार्वति ॥ १२ ॥

अथासौ तं समालोक्य मदिरामदविह्वलः ।
प्राह बुद्धः प्रसन्नात्मा किमर्थं त्वमिहागतः ॥ १३ ॥

अथ बुद्धं प्रणम्याह भक्तिनम्रो मुनीश्वरः ।
जगुः स(?) तारिणीदेव्या निजाराधनहेतवे ॥ १४ ॥

तच्छ्रुत्वा भगवान्बुद्धस्तत्त्वज्ञानमयो हरिः ।
वशिष्ठं प्राह तज्ज्ञाने चीनाचाराधिकारवान् ॥ १५ ॥
अप्रकाश्यो हिमाचारस्तारिण्याः(!) सर्वदा भवेत् ।
तव भक्तिवशादस्मिन्न(!) प्रकाश्य[ः] कदाचन ॥ १६ ॥
अथाचारविधिं वक्ष्ये देव्याः सर्वसमृद्धिदं ।
यस्यानुष्ठानमात्रेण भवाब्धौ न निमज्जसि ॥ १७ ॥ ० १८ ॥
स्नानादि मानसं शौचं मानसः प्रवरो जपः ।
पूजनं मानसं दिव्यं मानसं चार्पणादिकं ॥ १९ ॥
सर्व एव शुभः कालो नाशुभो विद्यते क्वचित् ।
न विशेषो दिवा रात्रौ न संध्यायां दिवा निशि ॥ २० ॥
वस्त्रासनस्थानगेहे देहस्पर्शादिवारिणः ।
शुद्धिं न चाचरेदत्र निर्विकल्पं मनश्चरेत् ॥ २१ ॥
नात्र शुद्ध्याद्यपेक्षास्ति नापि मित्रादिदूषणं ।
सर्वदा पूजयेद्देवीमस्नातश्चभोजनः ॥ २२ ॥
महानिशि शुचौ देशे बलिं मंत्रेण दापयेत् ।
स्त्रीद्वेषो नैव कर्तव्यो विशेषात्पूजयेत्स्त्रियः ॥ २३ ॥
तासां प्रहारो निंदा च कौटिल्यमप्रियं तथा ।
सर्वदा नैव कर्तव्यमन्यथा सिद्धिरोधकृत् ॥ २४ ॥
स्त्रियो देवाः स्त्रियः प्राणाः स्त्रिय एव विभूषणं ।
स्त्रीकुलेषु सदा भाव्यं मनसा स्वस्त्रियामपि ॥ २५ ॥
तद्धस्ताद्रूपितं पुष्पं तद्धस्ताद्रूपितं जलं ।
तद्धस्ताद्रूपितं द्रव्यं महादेव्यै निवेदयेत् ॥ २६ ॥
महाचीनद्रुमलतावेष्टितः साधकोत्तमः ।
रात्रौ यदि जपेन्मंत्रं दुर्लभं तस्य किं भवेत् ॥ ॥ २७ ॥
महाचीनद्रुमलतावेष्टनेन च यत्फलं ।
तस्यापि षोडशांशस्य कलां नार्हंति [ते] शवाः ॥ २८ ॥
शवाशनादिकफलं लतागेहप्रवेशनं ।
श्मशानालयमागत्य मुक्तकेशो दिगंबरः ॥ २९ ॥ ० ४० ॥
स तीर्थसेवी पीठेषु स निवासी च सर्वदा ।
व्रती स सोमपायी स सयज्ञः सर्वमन्त्रषु ॥ ४१ ॥
स वैष्णवः स शैवश्च स सौरः स च गाय[न]ः ।
महाचीनक्रमाचारे तारिण्यां यः सदा भवेत् (*r.* भजेत्)॥ [४२ ॥
इत्याचारसारतंत्रे द्वितीयः पटलः ॥

P. III. शिव उवाच ।
इति तस्य वचः श्रुत्वा हरेर्बुद्धस्वरूपिणः ।
वशिष्ठस्तं पुनः प्राह कृतांजलिपुटो मुनिः ॥ १ ॥

वशिष्ठ उवाच ।
भगवन्देव देवेश तत्त्वज्ञानमय प्रभो ।
महाचीनक्रमाचारः सूचितो भवता मम ॥ २ ॥
प्रधानद्वयमेवास्मिन् मदिरा यो[षि]देव च ।
अनयोः किं प्रधानं तद्ब्रूहि मे परमेश्वर ॥ ३ ॥
बुद्ध उवाच ।
एतस्मिन्परमाचारे तुल्यमेव द्वयं मुने ।
प्रधानं योषितः किंतु देवानां च न संशयः ॥ ४ ॥
यतो हि योषितां देहे सदैवाधिष्ठिता शिवा ।
तस्मात्तं(०त्तु) विधिवत्पूज्या(०जा) तासां प्राधान्य[म्] [उच्यते ॥ ५ ॥
वशिष्ठ उवाच ।
ब्रूहि देव विधानं च सर्वदेवमयप्रभो ।
यथा योषित्सु तत्पूजा कृता साधकसत्तमैः ॥ ६ ॥
सर्वेषामेव पीठानां प्रधानं योनिपीठकं ।
तत्र संपूज्यतां देवी कठिते(?०नी) च प्रसीदति ॥ ७ ॥ ० ९ ॥
नटिका पालिनी वेश्या रजकी नापितांगना ।
ब्राह्मणी शूद्रकन्या च तथा गोपालकन्यका ॥ १० ॥
मालाकारस्य कन्या च नव कन्याः प्रकीर्तिताः ।
अथवा सर्वजातीनां विदग्धां लक्षणान्वितां ॥ ११ ॥
आनीयचतमां(?०यान्यतमां) बुध्यामेतासामेव नायिकां ।
सुंदरीं यौवनोन्मत्तां निर्लज्जां चारुहासिनीं ॥ १२ ॥
कृत्वा दिगंबरीं तां च गंधकुंकुमचंदनैः ।
अनुलिप्तां मुक्तकेशीं ततस्तद्योनिमंडले ॥ १३ ॥
गुरुशक्तिं समारभ्य पूजयित्वा षडंगकं ।
पीठपूजां विधायाथ तन्मध्ये पूजयेच्छिवां ॥ १४ ॥
तत्र चावाहनं नैव जीवन्यासो न वा मुने ।
उपचारैः पूजयित्वा अर्घ्यं दत्त्वा ततः पुनः ॥ १५ ॥
जललिंगे भैरवं च पूजयित्वा महेश्वरं ।
गंधासवाक्षतैः पुष्पैः होमं कुर्यात्ततः परं ॥ १६ ॥ ० १९ ॥
पूजाकालं विना नैव सुरा पेया च साधकैः ।
आयुष्याद्धीयते दृष्ट्वा पीत्वा च पशुतां व्रजेत् ॥ २० ॥
सौत्रामण्यां कुलाचारे ब्राह्मणः प्रपिबेत्सुरां ।
अन्यत्र कामतः पीत्वा प्रायश्चित्ती भवेन्नरः ॥ २१ ॥

Then a story is told of *Śukra Bhārgava* having once uttered a curse against *Devī Vāruṇī*, the removal of which could only be effected by the *Sautrāmaṇī* and the *kulācāra*.

सौत्रामण्यां कुलाचारे सुरां पीत्वा स्खलेन्मुहुः ॥ ३२ ॥
पतितस्य तु तस्यांगे लगंति यदि रेणवः ।
तावत्या रेणुसंख्यया देवीलोके महीयते ॥ ३३ ॥
पीत्वा पीत्वा पुनः पीत्वा यावत्पतति भूतले ।
उत्थाय च पुनः पीत्वा पुनर्जन्मो(!) न विद्यते ॥ ३४ ॥
पीत्वालिंग्य कुलाचारे प्रमदां यौवनोन्मतां(?०दां) ।
कोटिजन्मार्जितं पापं तत्क्षणादेव नाशयेत् ॥ ३५ ॥
पीत्वा पीत्वा जपित्वा च मुक्तः कोटिकुलैः सह ।
ब्रह्मलोके वसेद् देवि सत्यं सत्यं न संशयः ॥ ३६ ॥
तत्रैव व्याप्तमाप्नोति न पुनर्जायते भुवि ।
पीत्वा च पूजयित्वेशीमीशत्वं लभते ध्रुवं ॥ ३७ ॥ ० ३८ ॥
जायते साधकः श्रेष्ठो महाभोगी महासुखी ।
पीत्वा भोगान्भोजयित्वा सोऽहेहंसस्ततः परं ॥ ३९ ॥
स एव जायते वीरो जीवन्मुक्तो जगत्त्रये ।
चिरंजीवी जरामुक्तो विमुक्तः सर्वपातकैः ॥ ४० ॥ ० ४१ ॥
इति ते कथितं दिव्यं शुक्रशापविमोचनं ।
इति ते कथितं दिव्यं यथा पूज्या दिगंबरा ॥ ४२ ॥
पूजयित्वा महादेवि मुच्यते सर्वपातकैः ।
एवं देवीमर्चयित्वा किमसाध्यं जगत्त्रये ॥ ४३ ॥ ० ४४ ॥
आरभ्य शुक्लप्रतिपद्यावत्पंचदशी भवेत् ।
प्रत्यहं पूजयेद्यस्तु तिथिसंख्या दिगंबरीः ॥ ४६ ॥
मंत्रसिद्धिर्भवेत्तस्य सत्यं सत्यं न संशयः ।
वीरसाधनकर्माणि दुःखसाध्यानि केवलं ॥ ४७ ॥
सत्तमं साधनं ह्येतत्तव स्नेहात्प्रकाशितं ।
गोपनीयं प्रयत्नेन पुत्रेभ्यो ऽपि न दर्शयेत् ॥ ४८ ॥
इत्येवं कथितस्तुभ्यं पूजाविधिरनुत्तमः ।
साधनं सर्वथा चैव गोपयेन्मातृजारवत् ॥ ४९ ॥
इत्याचारसारतंत्रे तृतीयः पटलः ॥

P. IV. *Buddha,* having given directions to *Vasishtha* regarding vessels and appliances required for worship, eulogizes the occult science, *e.g.*

सर्वेभ्यश्चोत्तमा वेदा वेदेभ्यो वैष्णवं परं ।
वैष्णवात्परमं शैवं शैवाद्दक्षिणमुत्तमं ॥ ३२ ॥
दक्षिणात्परमं वामं वामात्सिद्धांतमुत्तमं ।
सिद्धांतात्परमं कौलं कौलात्परतरं न हि ॥ ३३ ॥

P. V. sets forth the eightfold rule of conduct (*samayāshṭaka*); and relates how *Brahman,* being puzzled at seeing the *Munis,* in the *Dāruvana,* practising the enormities of the *kulācāra,* betakes himself to *Vaikuṇṭha* to consult *Vishṇu,* who then commends the sages' doings as conducive to eternal bliss.

P. VI. teaches the *rahasyam,* consisting in the *pañcatattva,* viz.: मद्यं मांसं तथा मत्स्यं मुद्रा मैथुनमेव च; the last of which is then further enlarged upon.

P. VII. The *Asura Vala* defeats the gods, and the *Munis* with *Indra* appeal for help to *Vishṇu,* who refers them to *Śiva.* The latter then teaches *Śakra* how to prepare the *Trailokyavijayā,* the elixir of victory. He first enumerates its 21 names, or rather descriptive epithets such as *siddhimūlikā, jñānasamvid, yogadā, yogamārgapradarśinī, brahmasambhūtā, vijayapradā.* Then the recipe:

श्वेतरक्तपीतकृष्णपुष्पभेदाच्चतुर्विधाः ।
श्वेतपुष्पा ब्राह्मणी च क्षत्रिया रक्तपुष्पिका ॥ ३४ ॥
पीतपुष्पा तु वैश्या स्याच्छूद्रा तु कृष्णपुष्पिका ।
आहृत्य पत्राण्येतासां विजानीयात्प्रयत्नतः ॥ ३५ ॥
मार्जितानि घृतैरेव चर्णितानि शिलातले ।
त्रिकटु त्रिफला भृंगी कुष्टा धान्याकसंभवा ॥ ३६ ॥
शटी ताली सपत्रं च षट्फलं नागकेसरं ।
यवानीद्वयमेषीरकद्वयमेव च(!) ॥ ३७ ॥
एतानि समभागानि पुष्करौद्राणि(!) चूर्णयेत् ।
गृहीत्वा चूर्णमेतत्तु संविचूर्णं तु तत्समं ॥ ३८ ॥
उभयोस्तु समं दत्त्वा सिता(?) तन्मिश्रयेद्दृढं ।
मिश्रयित्वा चतुर्थांशसमं मधु घृतं तथा ॥ ३९ ॥
पुनः शिलातले पिष्टा त्रिसगंधी(!) प्रवर्तयेत् ।
स्वर्णपात्रे [तु] पुरतः स्थापयित्वा ततः क्रमात् ॥ ४० ॥
चतुर्भिर्मनुभिस्तस्याः शोधनं समुपाचरेत् ।
निवेश्य तत्र पात्रयं यथामंत्रं विशोधयेत् ॥ ४१ ॥
संविदे ब्रह्मसंभूते ब्रह्मपुत्रि सदानघे ।
भैरवाणां च दत्त्वा त्वं पवित्रा भव सर्वदा ॥ ४२ ॥

It ends:

एतत्ते कथितं सर्वं विजयाकल्पमुत्तमं ।
प्रसादादचिरादन्यं(!) वांछितं ते भविष्यति ॥ ७७ ॥
इत्युक्तः स मया शक्रो निभवानंदमादेवैः(?चि° or निर्भरा°)।
भक्त्या परमया युक्तस्तत्कर्तुमुपचक्रमे ॥ ७८ ॥
संवत्सरं प्रतिदिनं प्रयतस्त्रिकालं
शक्रो निषेव्य समया विधिना वरिष्ठं ।
जित्वा वलासुरमभू[द्] दशदेवराजः
संप्राप्य विघ्नशमनस्य सलभ्यकामः(!) ॥ ७९ ॥
एतद्रहस्यगदितं परमं निगूढं
कुत्रापि नैव कमनीयमिदं कदाचित् ।
उत्कंठया तव मया ननु पूर्ववृत्तं
दवे(!) त्वयापि विधिना प्रविधीयतां तत् ॥ ८० ॥

इति चीनाचारसारतंत्रे ह[र]गौरीसंविदासंमतिर्नाम सप्तमः पटलः पूर्णमस्तु ॥

See Rāj. Mitra, Notices, i., p. 268, where an *Ācārasāratantra* in 7 *paṭalas* is described, the MS. being, however, defective at the beginning, and concluding with a *mandākrāntā* verse (वामे वामा रमणकुशला दक्षिणे चारुपार्श्वे °) not contained in the present MS.

[H. T. COLEBROOKE.]

2564.

323. Foll. 79; size 12 in. by 4 in.; modern Bengalī writing, by three different hands; seven lines in a page.

Durgābhaktitaraṅgiṇī, or *Durgotsavapaddhati*, a manual of the worship of *Durgā*, composed, by *Vidyāpati*, under the auspices of *Bhairavasiṃha*, brother(?) of *Vīrasiṃha*, king of Mithilā.

It begins (with the numbers supplied):

अभियाञ्छितसिद्धयर्थं वन्दितो यः सुरैरपि ।
सर्वविघ्नभिदे तस्मै गणाधिपतये नमः ॥ १ ॥

भक्त्या नम्रसुरेन्द्रमौलिमुकुटप्राग्भारतारस्फुरन्-
माणिक्यद्युतिपुञ्जरञ्जितपदद्वन्द्वारविन्दश्रियः ।
देव्यास्तत्क्षणदैत्यदर्पदलना सस्मित(?सस्मित-)प्रकृष्टामर-
स्वाराज्यप्रतिभूतधिष्णुकरणा(?r. विष्णुकरणा)गम्भी-
[रदृक् पातु नः ॥ २ ॥

स्वस्ति श्रीनरसिंहदेवमिथिलाभूमण्डलाखण्डलो
भूभृन्मौलिकिरीटरत्ननिकरप्रत्यर्चिताङ्घ्रिद्वयः
आपूर्वापरदक्षिणोत्तरगिरिप्राप्तार्थिवाभ्यधिक-
स्वर्णश्रीणिमणिप्रदानविजितश्रीकर्णकल्पद्रुमः ॥ ३ ॥

विश्वख्यातनयस्तदीयतनयः प्रौढप्रतापोदयः
संग्रामाङ्गनलब्ध[वैरि]विजयः कीर्त्याप्तलोकत्रयः ।
मर्यादानिलयः [प्र]कामविनयः प्रज्ञा[प्र]कर्षाश्रयः
श्रीमद्भूपतिधीरसिंहविजयी राजत्यमोघक्रियः ॥ ४ ॥

शौर्यावर्जितपञ्चगौडधरणीनाथोपनम्रीकृता-
[स्ने]कोत्तुङ्गतरङ्गसङ्गम(?त)सितच्छत्राभिरामोदयः ।
श्रीमद्भैरवसिंहदेवनृपतिर्यस्यात्म(?r. नु)जन्मा जय-
त्याचन्द्रार्कमखण्डकीर्तिसहितः श्रीरूपनारायणः ॥ ५ ॥

[देवीभक्तिपरायणः श्रुतिमुखप्रारब्धपारायणः
संग्रामे रिपुराजकंसदलनप्रत्यक्षनारायणः:* ।]
विश्वेषां हितकाम्यया नृपवरो ऽनुज्ञाप्य विद्यापतिं
श्रीदुर्गोत्सवपद्धतिं स तनुते दृष्ट्वा निबन्धस्थितिं ॥ ६ ॥

तत्रादौ देवीगृहनिर्माणं । रत्नाकरादिनिबन्धेषु देवीपुराणे ।°

The work consists of two chapters (*taraṅga*), the first of which (ending fol. 32*a*) treats of the worship of the goddess generally, and the rites prescribed on different days, whilst the second treats of the *Durgotsava*.

It is largely compiled from *Purāṇas* (esp. the *Devī*, *Kālikā* and *Bhavishya*). Of other authorities may be mentioned: *Gauḍanibandha* (ज्येष्ठानक्षत्रयुक्तायां षष्ठ्यां बिल्वाभिमन्त्रणं । सप्तम्यां मूलयुक्तायां पत्रिकायां प्रवेशनं ॥ °), foll. 12*a*, 16*b*; *Durgotsavādhikāre Bhojarājaḥ* (उमाया नवमी प्रोक्ता हरिस्यतिति- थिस्मेष्टमीन्द्रयोरैक्ये(!) महापुण्या उमा माहेश्वरी तिथिः ॥) fol. 13*a*; *Laghuvyāsa* (वेदाभ्यासाद्यवाप्नोति पुरुषार्थचतु- ष्टयं । °), fol. 14*b*; *Śāradātilaka*, fol. 36*a*; *Śilpaśāstra* (नवपत्रात्मके स्थाने पूज्या दुर्गा सुमूर्तितः । °) fol. 18*b*; *Śivarahasya*, fol. 38*a*, *b*, etc.

* This hemistich, omitted by the MS., is supplied from the text given by Mr. G. A. Grierson, Ind. Ant. xiv., p. 192; and from Rāj. Mitra, Notices, v., p. 192, where, however, our *ślokas* 4 and 5 are omitted.

It ends:

सरितः सागराः शैलास्तीर्थानि जलदा नदाः ।
एते त्वामभिषिञ्चन्तु सर्वकामार्थसिद्धये ॥

इति श्रीदुर्गाभक्तितरङ्गिण्यां द्वितीयप्रयोगतरङ्गः ॥

कारुण्यैकवशंवदा प्रणमतो बाला निरभ्रायते
भीतिभ्यो घनपङ्कलिप्तवपुषः प्रक्षालयत्यम्बिका
संसारे स्खलतः समुद्धरति या मोहान्धकारश्चत(?० राश्च
[तान्)
साध्याङ्गः शरणागतार्थिशमनी देवी जगत्पाविनी ॥

भूपश्रीभवसिंहवंश[? तिलकः] श्रीदर्पनारायण[:]
स्नात्वा(?) नन्द[न]नन्दनक्षितिपतिश्रीवीर(r. धीर)-
[सिंहः कृती ।
शक्रश्री(:)सहभूरूपेन्द्रमहिमश्रीभैरवक्ष्माभुजो
दुर्गाभक्तितरङ्गिणी कृतिरियं तस्यास्तु सत्प्रीतये ॥

मर्यादाम्बुनिधिः ◡–◡◡◡– प्रौढप्रतापावधिः
सद्यः सङ्गरसङ्गरङ्गविजयश्रीलब्धदोःसन्निधिः ।
यस्य क्षीरसमुद्रमुद्रयशसो रामस्य सौमित्रिवत्
क्षौणीमण्डलमण्डनो विजयते श्रीचन्द्रसिंहो ऽनुजः ॥ ०

According to the genealogical indications given by the author himself, in several of his works, as well as to the records of the *Maithila* genealogists — cf. J. Beames, Ind. Ant., iv., p. 299 seq.; G. A. Grierson, Maithilī Chrestomathy (extra number to Journ. As. Soc. Beng. 1882); and in Ind. Ant., xiv., p. 182 seq.— *Vidyāpati*, the popular poet of Mithilā or Northern Behar, flourished in the 15th century. The whole line of Mithilā kings and queens (during the reigns of several of whom the poet composed his works), is given by the native records as follows:

[I. *Rājā Paṇḍita Kāmeśvara Ṭhākur*,–his son

II. *Bhogeśvara Ṭhākur*,–his brother]

III. *Bhava Siṃha* (*Bhaveśvara*) succeeded in 1348 A.D.;–his son

IV. *Deva Siṃha*, succ. 1385;–his son

V. *Śiva Siṃha* (*Rūpa Nārāyaṇa*), succ. 1446; –his queen

VI. *Lakhimā Devī*, succ. 1449;–

VII. *Viśvāsa Devī*, succ. 1458;–

VIII. *Nara Siṃha* (*Darpa Nārāyaṇa*), succ. 1470;–his son

IX. *Dhīra Siṃha* (*Hṛidaya Nārāyaṇa*), succ. 1471;–his brother(?)

X. *Bhairava Siṃha* (*Hari Nārāyaṇa*), succ. 1506;–his son

XI. *Rāma Bhadra* (*Rūpa Nārāyaṇa*), succ. 1520;–his son

XII. *Kaṃsa Nārāyaṇa* (*Lakshmīnātha*), succ. 1532.

Under *Śiva Siṃha* (v.) the author wrote his *Purushaparīkshā*, in the final verses of which (Rāj. Mitra, v., p. 245) he states that the king's father, *Deva Siṃha*, had a lake made at *Sañkurī*, and that his grandfather, *Bhava Siṃha*, was burnt on the *Vāgvatī* along with two wives. Under *Viśvāsa Devī* the author composed his *Gaṅgāvākyāvalī* (Oxf., no. 708; R. M., iii., p. 235), and his *Śaivasarvasvasāra* (R. M., vi., p. 2). From the introduction to the latter work it clearly appears that *Viśvāsa Devī* was the wife of *Padma Siṃha*, younger brother of *Śiva Siṃha*, whilst the Maithila records (if rightly read) would seem to make her the first of the six wives of *Śiva Siṃha*. We may then assume that *Śiva Siṃha*, having died without issue, was succeeded by his queen *Lakhimā Devī*, and the latter by *Viśvāsa Devī*, the wife of the king's (deceased) brother. This branch of the line having become extinct with *Śiva Siṃha* (and *Padma Siṃha*), the throne now fell to their cousin (VIII.) *Nara Siṃha* (*Darpa Nārāyaṇa*), eldest son of *Hari Siṃha* (or *Hara Siṃha*), younger brother of (IV.) *Deva Siṃha*. Under *Nara Siṃha* (or *Darpa Nārāyaṇa*, as he is only called in the introductory verses), *Vidyāpati* wrote his *Vibhāgasāra* (R. M., vi.,

p. 67), whilst for his queen, *Dhīramati* (also called *Dhīrā* or *Hīrā*, Oxf. Cat., no. 718), he composed the *Dānavākyāvalī* (R. M., v., p. 137; Bhandarkar, Rep., p. 352). This king was succeeded by his eldest son (IX.) *Dhīra Siṃha* (*Hṛidaya Nārāyaṇa*), and he by his brother (X.) *Bhairava Siṃha* (*Hari Nārāyaṇa*), for whom (possibly still in the reign of the elder brother) *Vidyāpati* composed the work now under notice. In the last of the final verses the author also mentions a younger brother of the two kings, called *Candra Siṃha*, whom, together with a fourth brother, the genealogical chart published by Mr. Grierson (Ind. Ant., xiv., p. 196) makes the son of *Nara Siṃha* by a second wife. This *Candra Siṃha* would seem to be the Maithila prince under the auspices of whose wife, *Lakhimā Devī*, *Miśarūmiśra's Vivādacandra* (Oxf. Cat., no. 718) was composed. This king's grandfather *Harasiṃha*, accordingly was entirely different from the *Harasiṃha* (or *Hari Siṃha*) *Deva* who, residing at Simrāon (Samaragrāma), was conquered, in 1322, by *Tughlak Shāh*, and, in 1324, founded a new dynasty in Nepal (S. Cat., no. 1390).

The jurist *Vācaspatimiśra* wrote his *Cintāmaṇi* under the patronage of *Harinārāyaṇa* of Mithilā, and his *Dvaitanirṇaya* under the auspices of *Jayā*,* queen of *Bhairava* (cp. Prof. Jolly, Zeitsch. d. D. M. G., xlvi., p. 274), and his *Śrāddhakalpa* (Cat. no. 1700) under *Rāmabhadra Rūpanārāyaṇa*. As *Bhairavasiṃha Harinārāyaṇa* did not come to the throne till 1506 A.D., *Vācaspatimiśra's* date has to be put more than a hundred years later than has hitherto been assumed.

Whether the author of the present work and those mentioned above is really identical with the popular poet *Vidyāpati* (or *Bidyāpati*) seems to me far from certain. Mr. Grierson (I. A., xiv., p. 190) has published the text and translation of a copper-plate grant, dated Saṃv. 1455, Śaka 1321, Lakshm.-Saṃv. 283 (A.D. 1399), said to be in the possession of the poet's descendants, by which "the great *Paṇḍit Śrī-Vidyāpati Thakkura*, glorious as a new *Jayadeva*," is presented by king *Śiva Siṃha* with the village of Bisapī (the modern Bishpī). But, even supposing that *Śiva Siṃha* might have been appointed *yuvarāja* by his father more than 46 years before his father's death, it seems strange that there should be no Sanskrit works of the poet prior to the *Purushaparīkshā*; and Mr. Beames's suggestion, that there were probably two different writers of the name, seems to me to deserve serious attention. It is also desirable that the grant referred to should be carefully examined.

Whilst the author of the present and the other works nowhere gives any indication regarding his own ancestry, the poet *Vidyāpati* is stated to have been the son of *Gaṇapati*, son of *Jayadatta*, son of *Dhīreśvara*, son of *Devāditya*, son of *Karmāditya*, son of *Harāditya*, son of *Vishṇuśarman*, who is said to have lived at Bisapī.

[H. T. COLEBROOKE.]

2565.

1259c. Foll. 42; size 8½ in. by 5 in.; fairly good, clear Devanāgarī writing; 12–14 lines in a page.

Yogasārasamuccaya, also called (or forming part of the) *Akulāgama-mahātantra*, in ten

* She is styled (Oxf. Cat., no. 648) the mother of *Purushottama*. As the identification of the kings themselves can hardly be doubted, *Purushottama* would seem to have been another name which *Rāmabhadra* (or his brother *Garuḍa Nārāyaṇa*) had in his younger days.

chapters (*paṭala*), consisting of conversations between *Śiva* and *Pārvatī* on the subject of *Yoga* and the duties of those who practise it. [A.]

Amongst the principal duties of the *Yogins* which can be performed by all classes and castes, the study of the *Vedānta* figures as one; so that under *Yoga* in this connection we have to understand contemplation of the inner self and meditation on metaphysical problems generally, rather than a particular school of philosophy.

It begins:

आदौ यस्तु त्वया नाथ मुनिसिद्धैरनेकधा ।
अनंतशास्त्रमायादौ कथितः परमेश्वरः ॥ १ ॥

प्रसन्नो भव(देव B) देवेश भवदुःखविनाशक(॰न B) ।
अनंत(अनेक B)शास्त्रश्रवणादस्माकं भ्रामितं मनः ॥ २ ॥

ममैतत् (केन मे B) कारणं कर्म किं योगः प्रोच्यते [श्रुतौ (स तु B) ।
स योगः (योगस्तु B) षड्विधः प्रोक्तो नानात्वं तस्य [दृश्यते ॥ ३ ॥

अनेकभेदभिन्नाश्चानेकशास्त्रप्रचोदितः (! अनंतभेदभिन्नस्य [अनेकशास्त्रचोदिता B) ।
शास्त्रस्य संगतिर्नास्ति संशयं कथय प्रभो ॥ ४ ॥

नश्यते केन मार्गेण गर्भवासः सुदारुणः(वासस्तु॰ B) ।
देवानां परमां मुक्तिं (भक्तिं B) श्रुत्वा सुवचनं (तु व॰ B) [मुनिः ॥ ५ ॥

प्रोवाच भगवान् विष्णुः सर्वेषां चैव संगतं (संमतं B) ।

नारायण उवाच (B has this before next half-*śl.*) ।

त्वया हि प्रोक्तमेतच्च(॰कथितं यत्तद् B) रहस्यं गुह्यमुत्तमं ।
अकुलागमनामेदं तंत्रे ऽहं (अकुलागमकल्पो ऽयं शृणुध्वं) [कथयाम्यहं ॥ ७ ॥

वेदशास्त्रागमैर्विप्राः (॰शास्त्रस्य मध्ये तु B) स्वात्मयोगः [प्रशस्यते ।
अनेकभेदभिन्नेन येन (येनैवानेकभेदेन तेन B) सर्वे [विमोहिताः ॥ ८ ॥

मुनय ऊचुः ॥

सर्वशास्त्राणां मध्ये तु (मुनयः सर्वशास्त्रेषु B) योगसाम्यं [निरूपितं ।
तच्छास्त्रं शंभुना प्रोक्तं कुत्र कस्य जनार्दन ॥ ९ ॥

भगवानुवाच (om. B) ॥

हिमाद्रेर्गह्वरे (हिमाद्रिशिखरे B) रम्ये नानाधातुवि- [चित्रिते ।
अनेकद्रुमसंकीर्णे सहकारोपशोभिते (पुष्पप्राकारशो॰ [B) ॥ १० ॥

गंगादिसरितस्तत्र सर्वतीर्थैर्निषेविते ।
पुण्यदेशे महासौम्ये संगमे (मंगले B) निरुपद्रवे ॥ ११ ॥

एकांते विजने रम्ये (गोप्ये B) चित्तस्याह्लादकारके ।
तस्मिन्मध्ये महादेवो देवानां दैवतं परं ॥ १२ ॥

सिद्धासन(ने B)समो भूत्वा योगेषु परिनिष्ठितः ।
ध्यानस्थश्चिंतयामास [स] शिवं (*r.* वः) परमेश्वरं (*r.* रः) [॥ १३ ॥

निरंजनं निराकारं निर्विकल्पं निरूपमं (! A. B.) ।
परिपूर्णं परं ब्रह्म तस्मिन् लीनो महेश्वरः ॥ १४ ॥

तस्मिन् (क्वचित् B) काले महामाया शांभवी तत्र [आगता ।
समाधिस्थं हरं दृष्ट्वा स्तुतिं चक्रे च (हि B) पार्वती ॥ १५ ॥

श्रीदेव्युवाच ॥

नमस्ते विश्वरूपाय विश्वबीजाय (आदिनाथाय विश्व- [नाथाय B) ते नमः ।
सबाह्याभ्यंतरस्थाय नमस्ते विश्वरूपिणे (॰धारिणे B) ॥ १६ ॥

सृष्टिस्थितिनिलयानां (विनाशानां B) त्वमेव (त्वं हेतुः [B) परमेश्वर ।
त्वमेको ऽपि त्रिधा भिन्नो ब्रह्मविष्णुशिवाकृतिः ॥ १७ ॥

नमो रजःस्वरूपाय सत्त्वरूपाय ते नमः ।
तमोरूप नमस्तुभ्यं (नमस्ते ऽस्तु B) निर्गुणाय नमो नमः ॥ १८ ॥

अध्यात्मविद्याविद्यानां सा विद्या त्वं सुरेश्वर ।
यया सुविद्यया सिद्धाः प्राप्नुवंति परं पदं ॥ १९ ॥ ॰ ३१ ॥

[चतुर्विंशतितत्त्वाते पुरुषः पंचविंशतिः । om. A]
स जीवस्तु (स्त्वं B) गुणाधीनो मायया मंत्रवाहकः [(यंत्र॰ B) ॥ ३२ ॥ ॰ ५२ ॥

एवं नानाप्रकारेण पार्वत्या प्रार्थितः शिवः ।
ध्यानादुपावृतः प्रातः (॰उपरतचित्तः B) स्तुत्या जातो [महेश्वरः ॥ ५३* ॥

तस्मिन्नवसरे देवी साह्लादा शांभवी कला ।
महादेवं नमस्कृत्य तथा प्रश्नो स्वयं कृतः ॥ ५४ ॥

* In MS. A the numbers are shifted on by one hemistich (see v. 7 above).

अवधार्यतां सुरश्रेष्ठ मद्वाक्यं कृपया हर (शिव B)।
शास्त्रेष्वनंतपंथानः कर्मभिन्नाः श्रुता मया ॥ ५५ ॥
मे मतिर्भ्रमिता तैस्तु किं सत्यं तत्र वेद्म्यहं(नस्मराम्यहं B)।
तस्मात्कथय सर्वज्ञ कारणं वेदशास्त्रयोः ॥ ५६ ॥
सर्वेषां चैव शास्त्राणां भेदः किं चैक्यवाक्यता।
षड्दर्शनविवादैश्च वितर्को मनसि स्थितः ॥ ५७ ॥
कर्मणा लभ्यते मोक्षः किं योगः साधनेन च।
योगश्च (श्चैकः B) सर्वशास्त्रेषु प्राप्यते (°स्त्रे प्रोच्यते B) [किमनेकधा ॥ ५८ ॥
योगस्य च षडंगानि कानि तानि तपोनिधे(तपोधन B)।
कथयस्व महादेव प्रश्नमन्यं यथार्थतः ॥ ५९ ॥ ° १२३ ॥

II. (*śl.* 53) beg.: देव्युवाच ॥
अद्य मे सफलं जन्म अद्य मे सफलं तपः।
अद्य मे सफलं ज्ञानं त्वत्प्रसादाद्व्रतांतके ॥

III. (*śl.* 68): देव्युवाच ॥
नानापथजुषां पुंसामेको गम्येति(!) कथ्यते।
योगगम्यं परं ब्रह्म इत्यलौकं वचः प्रभो ॥

IV. (*śl.* 61): देव्युवाच ॥
पुनः पुनर्न पृच्छामि पृच्छामीति पुनः पुनः।
अन्यथानिश्चयो नित्यं कारुण्यं कुरु मे प्रभो ॥

V. (*śl.* 16): ईश्वर उवाच ॥
श्रूयतां धर्मसर्वस्वं श्रुत्वा चैवावधार्यतां।
आत्मनः प्रतिकूलानि कर्माणि त्रिविधानि वा ॥

VI. (*śl.* 28): ईश्वर उवाच ॥
ब्रह्मार्पणं ब्रह्म हविर्ब्रह्माग्नौ ब्रह्मणा हुतं।
ब्रह्मैव तेन गंतव्यं ब्रह्म कर्मसमाधिना ॥

VII. (*śl.* 80): देव्युवाच ॥
देवदेव जगन्नाथ संसारार्णवतारक।
अधुनोक्तं त्वया शंभो षट्चक्रं तत्किमात्मकं ॥

VIII. (*śl.* 35): ईश्वर उवाच ॥
इदं सर्वं मया दत्तं ज्ञानमध्यात्मकं परं।
अग्निसोमगते अंगे शिवदीक्षोत्तरा भव ॥

IX. (*śl.* 229): देव्युवाच ॥
चत्वार आश्रमाः पूर्वं यथाव[च्] अभिर्णा हरे।
अनुक्रमे क्रमो नास्ति प्रत्ययो दृश्यते मम ॥

It ends:
अयं योगः सर्वशास्त्रे विजानीयाद् वरानने।
गुरुप्रसादाज्ज्ञातव्यं रहस्यं अकुलागमं ॥ २२९ ॥

X. (*śl.* 75): श्रीईश्वर उवाच ॥
हठमंत्रस्तथा राजन्(!) विस्तारं कथ्यतां त्वया।
स विभाष्यात्ममध्ये तु योगाभ्यासं च पार्वति ॥

It ends:
ज्ञानध्यानविहीनस्य संभवति पुनः पुनः।
जन्मजन्मेषु वैराग्यं तदा सद्गुरु दृश्यते ॥ ७३ ॥
प्रत्यक्षो ऽपि परोक्षो ऽसौ जायते मंदभागिनां।
तस्य योगं न दातव्यं – – – – – – ॥ ७४ ॥
तस्मात्सर्वप्रयत्नेन योगाभ्यासं महेश्वरि।
स्वयंबोधस्वरूपेण – – – – – – ॥ ७५ ॥

इति श्रीअकुलागमे महातंत्रे योगसारसमुच्चये दशमः पटलः॥ ° संवत् १६२८ वर्षे ज्येष्ठवदि १ शनौ चतुर्विंशतिज्ञातीयजंबूग्रामे वास्तव्य नर्मदातटे भट्टश्रीरामजीआत्मजेन जगन्नाथभट्टेन स्वावलोकनार्थं परोपकारार्थं च स्वहस्तेन लिखितं अकुलागमपुस्तकं ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2566.

1248b. Foll. 43; size $9\frac{1}{2}$ in. by $3\frac{3}{4}$ in.; good, clear Devanāgarī writing (?of 1678 A.D.); eight lines in a page.

The same work; *paṭalas* i.–ix.

This MS. begins:
अज्ञानतिमिरांधस्य ज्ञानांजनशलाकया।
चक्षुरुन्मीलितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥ १ ॥
यत्तु आदौ त्वया नाथ मुनिशिष्यैरनेकधा।
अनेकशास्त्रमायादौ कथिता परमेश्वर ॥ २ ॥

It ends:
अयं योगः सर्वशास्त्रे विज्ञातव्यो वरानने।
गुरुप्रसादात् ज्ञातव्यं रहस्यं त्वकुलागमे ॥ २२९ ॥

इति श्रीअकुलागमे महातंत्रे योगसारसमुच्चये ईश्वरपार्वतीसंवादे चतुराश्रमादिकथनं नाम नवमः पटलः ॥ ° नेपालसंवत् ७९८ समये श्रावणशुदिपंचम्यां शुक्लपक्षे रविदिने लिखितमिति विश्वेश्वरेण समाप्तं ॥

This date perhaps belonged to a previous MS.

The MSS. of the *Akulāgamatantra* mentioned in Bühler's Cat. of Skr. MSS. in Gujarāt etc., iv., p. 252; Peterson, Rep., iii., p. 399

(judging from the extent) probably contain the same work as the present one.

[H. T. COLEBROOKE.]

2567.

1048. Foll. 70; size 16½ in. by 3½ in.; neat, modern Bengali handwriting; seven lines in a page.

Kulārṇava-mahārahasya, a *Tantra* in seventeen chapters (*ullāsa*).

For a full account of the work see Aufrecht, Bodl. Cat., no. 147.

This MS. differs considerably from the next, which, on the whole, agrees with the Oxford MS. It begins:

कैलासशिखरासीनं देवदेवं जगद्गुरुं ।
पप्रच्छेशं परानन्दं पार्वती परमेश्वरं ॥ १ ॥

श्रीदेव्युवाच ॥

भगवन्देव देवेश पञ्चकृतुविधानक ।
सर्वज्ञ भक्तिसुलभ शरणागतवत्सल ॥ २ ॥

कुलेश परमेशान करुणामयवारिधे ।
सुघोरे घोरसंसारे सर्वदुःखमलीमसे ॥ ३ ॥०

It ends:

इति ते कथितं किंचिद्गुरुनामादिवासना ।
समासेन कुलेशानि यो जानाति स पूजकः ॥

रहस्यातिरहस्यानां रहस्योहकुलेश्वरि ।
ऊर्ध्वाम्नायः समाख्यातः समासेन न विस्तरात् ।
कुलार्णवमिदं शास्त्रं मुक्तिदमुपवर्णितं ॥

इति श्रीकुलार्णवे महारहस्ये सर्वागमोत्तमोत्तमे सपादलक्ष-ग्रन्थे पञ्चमखण्डे गुरुनामवासनादिकथनं सप्तदशोल्लासः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2568.

839. Foll. 62; size 12½ in. by 4½ in.; legibly written in Devanāgarī; 10 or 11 lines in a page; modern.

The same work; chapters i.-xvi.

It begins:

श्रीगुरुं गणपं दुर्गां वटुकं शिवमच्युतं ।
ब्रह्माणं गिरिजां लक्ष्मीं वाणीं वंदे विभूतये ॥

etc., as in the Bodleian MS.

It ends:

इति श्रीकुलार्णवे महारहस्ये काम्यकर्मकथनं नाम षोडशो। १६ ॥० संवत् १८६१ माघमासे शुक्लपक्षे अष्टम्यां गुरुवासरे पोथी समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2569.

1265. Foll. 72; size 7 in. by 4 in.; fairly written in Devanāgarī; 11 or 12 lines in a page.

Kulapradīpa, a treatise, in verse, in commendation and exposition of *Tantric* doctrines, in seven chapters (*prakāśa*), by *Śivānandācārya*.

It begins:

गुरुं प्रणम्य प्रथमं ततो ऽहं
गणाधिपं श्रीपरदेवतां च ।
मुदे महोपासककौलिकानां
निबंधमेकं रचयामि रम्यं ॥ १ ॥

ग्रंथेषु येष्वेषु सदाशिवेन
सविस्तरः श्रीकुलमार्ग उक्तः ।
प्रायः कलौ ते सुलभा न संति
ज्ञानं च तेषां परमं दुरापं ॥ २ ॥

गुरोः कृपा यत्र भवेत्प्रभूता
श्रीदेवतायाश्च महान्प्रसादः ।
तस्यैव पुंसः कुलशास्त्रबोधस्
तस्यात्र भक्तिर्न खलापनोद्या ॥ ३ ॥

येषां दृढा भक्तिरिहास्ति शास्त्रे
विदंति सम्यक्सकलं रहस्यं ।
प्राग्जन्म पुण्याद्विमला मनीषा
ते निंदका नास्य भवंति लोकाः ॥ ४ ॥

भीताः पशुभ्यो निजगोपनार्थं
निंदंति केचित्कुलशास्त्रमेतत् ।
केचित्तु निंदानिरता अबोधा
दौष्ट्येन ये ते निरये न वस्तुं(?) ॥ ५ ॥ ० ८ ॥

तत्रादौ कुलधर्मप्रशंसा । श्रीकुलार्णवे ।०

इति कुलधर्मप्रशंसा। इति॰ प्रथमप्रकाशः॥ fol. 7*a*; इति कौलिकप्रशंसा fol. 12*a*; इति कुलपूजाप्रशंसा fol. 13*b*; इति कुलपूजासमयनिरूपणं। इति॰ द्वितीयः प्रकाशः॥ अथ पूजाद्रव्यनिरूपणं fol. 15*a*; इति॰ तृतीयः प्रकाशः॥ अथ कलशस्थापनप्रयोगः fol. 25*a*; अथ भंगास्तोत्रं fol. 35*b*; इति विजयस्तोत्रं fol. 36*b*; इति भंगाविधानं। इति॰ चतुर्थ-प्रकाशः॥ अथ द्वितीयतृतीयचतुर्थमकारनिरूपणं fol. 37*b*; इति॰ पंचमः प्रकाशः॥ fol. 45; इति दूतीयागविधिः fol. 54*b*; इति कुंडगोलादिद्रव्यग्रहणविधिः। इति॰ षष्ठः प्रकाशः॥ अथ कुलाचारनिरूपणं fol. 56*b*. The last chapter treats chiefly of *cakras*. It concludes with two couplets quoted from the *Kulārṇava*, ending: ॰कौलो धर्मः. परमगहनो योगिनामप्यगम्यः॥ इति श्रीशिवानंदाचार्यविरचिते कुलप्रदीपे सप्तमः प्रकाशः संपूर्णः॥ संवत् १७८८ ज्येष्ठसुदी १४ भौमे॥ श्लोकसंख्या १८००.

The authorities quoted are: *Uttaratantra* (fol. 51*a*), *Kulacūḍāmaṇi* (fol. 50*b*), *Kulatantra*, *Kulapañcāmṛita* (fol. 40*b*), *Kulāmṛita*, *Kulārṇava*, *Tantracūḍāmaṇi* (fol. 55*a*), *Devīyāmala*, *Pañcayāmala* (fol. 54*b*), *Brahmayāmala*, *Bhāvacūḍāmaṇi* (fol. 43*b*), *Yāmalatantra*, *Rudrayāmala*, *Lalitāvilāsa*, *Liṅgāgama*, *Śivāgama*, *Samayācāratantra*.

[H. T. COLEBROOKE.]

2570.

1579. Foll. 345; size 18¾ in. by 4¾ in.; good, clear Devanāgarī writing of the latter part of last century; 8, in the latter part 10 or 11, lines in a page. The peculiar nature of the paper, as well as the character of the writing in the latter part of the MS. (from fol. 284), point to Nepalese origin.

Merutantra, so called because it is supposed to overtop all the other *Tantras*, of which *Śiva* says he composed 108 in all (foll. 2*a*, 8*b*).

In the form of conversations between *Śiva* and *Pārvatī* it puts forth its teachings and precepts before an assembly of gods and *munis* who have taken refuge on mount Meru from the persecutions of *Jalandhara*, and who hope to obtain safety by a knowledge of "*Mahākāla*" and "*Mahāmāyā*." It is of the mixed order of *Tantras*, professing to give laws to the *Vāmamārgins* as well as to the *Dakshiṇamārgins*.

It begins (with the numbers added):

यथासत्सदिवाभाति न च भाति कदापि सत्।
यस्मिन् ज्ञानेन सा भाति तस्यै तस्मै नमो नमः॥ १॥
जलंधरेण विजिते सुरासुरनरेऽखिले।
सूक्ष्मरूपेण ते सर्वे महेशशरणं गताः॥ २॥
दिव्यान्यब्दसहस्राणि समाधिस्थं विलोक्य तं।
प्रार्थिता चार्चिता तैस्तु वामदक्षिणमार्गिभिः॥ ३॥
उमा तदा बोधयुता नत्वा तं संव्यजिज्ञपत्।
ध्यायंति विधिहर्याद्यास्त्वां त्वं ध्यायसि कं पुनः॥ ४॥
मां वदंति परां शक्तिं त्वां वदंति परं शिवं।
आवयोरपि किं ध्येयं तत्त्वं मे कृपया वद॥ ५॥
इति श्रुत्वा वचस्तस्याः स्मित्वा किंचिन्महेश्वरः।
उपवेश्य विधीन्द्रादीन् वाक्यमेतदुवाच ह॥ ६॥
नराणां परमं वृद्धेरायुः सौराः शतं समाः।
तदब्दं देवयोनीनां दिममायुश्च तच्छतं॥ ७॥
वृध्यते परमं तस्य मानं कलियुगस्य तत्।
धर्माधर्मसार्धसंपूर्णं धर्माणां तं प्रमाणतः॥ ८॥
इदं भूशैलनिहतमैंद्रायुर्मानवं परं।
कृतप्रमाणमब्दं तु समयः कायपूरकः॥ ९॥
एवमिंद्रैरिंद्रसंख्यैर्ब्रह्मणो दिनमुच्यते।
या ध्यायते महामाया मया तेऽज्ञासनिर्गमः (!)॥ १०॥
प्रपंचो ब्रह्मदिवसः कुंभको रात्रिरस्य तु।
एवं तस्या घटिकया वर्षमेकं विधेः स्मृतं॥ ११॥
घटीशतमितं तस्या ब्रह्मा जीवति कीटवत्।
पक्षमेकं सतीरूपा शुक्ला कृष्णा तु पार्वती॥ १२॥
ऋतुमात्रं हरिर्जीवेद्वर्षमात्रमहं शिवः।
एवं सा शतवर्षा वै महाकालस्य गेहिणी॥ १३॥
सर्वकंचुकवद्देहं त्यक्त्वा त्यक्त्वा पुनर्युवा।
स सदैव युवा तिष्ठेत्तया विषयीकृतः॥ १४॥
एवं श्रुत्वा वचस्तस्य देवी ब्रह्मा हरिः सुराः।
अहंकारस्य विलयं कृत्वा भीता नता पुनः॥ १५॥

देवा ऊचुः ॥

त्राहि त्राहि महादेव शरणागतवत्सल ।
साहंकारा वयं मूढा ईश्वरा इति वादिनः ॥ १६ ॥
निर्जिता अपि निर्लज्जा जलंधरवधैषिणः ।
मशकाश्च वयं देव न च त्वं मशकायसे ॥ १७ ॥
यस्या अग्रे सापि यस्य पदार्धांशेन नो समा(?) ।
महाकालः कथं ज्ञेयः कथं मुक्तिर्भवेच्छिव ॥ १८ ॥
मुक्तयः कतिधा देव श्रेष्ठा का किं च साधनं ।
वदास्माकं यदि कृपा देव्यां विष्णौ सुरेषु च ॥ १९ ॥

ईश्वर उवाच ॥

ज्ञायते तत्प्रभावेन सकलं देववाक्यतः ।
पुनर्मोदयते बुद्धिं तस्य माया दुरत्यया ॥ २० ॥
मया कृतानि तंत्राणि संख्ययाष्टोत्तरं शतं ।
येन येन प्रार्थितो ऽहं देवी संप्रार्थिता मया ॥ २१ ॥
देवीभिः प्रमथैर्देवैस्तत्तन्मोक्षश्चतुर्विधः ।
येन मार्गेण भवति स स मार्गः प्रकाशितः ॥ २२ ॥

तत्रापि तांत्रिका देवा अहंकारेण मोहिताः ।
अन्यान्देवान्विनिंदंति षट्कर्मनिरताः सदा ॥ २३ ॥

कलिना हृतसौभाग्याः स्थाने याने च मैथुने ।
जायंते निरतास्तेन निर्धनाः प्रेतरूपिणः ॥ २४ ॥

दृश्यंते ते कलौ तस्माद्भवद्भिः सम्यगीरितं ।
वेदसारं धर्मसारं तंत्राणां हृदयं परं ॥ २५ ॥

महाकालेन यत्प्रोक्तं पंचमीमुक्तिसाधनं ।
सर्वेषां मेरुतां यातं तत्तंत्रं मेरुसंज्ञितं ॥ २६ ॥

शृण्वंतु तद् दृश्यमानं मनो दत्त्वा पृथक् पृथक् ।
पृच्छया निजसंदेहं दूरीकुर्वंत्वशंकिताः ॥ २७ ॥ °

Some idea of the contents of the work may be formed from the colophons of the different chapters (*prakāśa*): 1. (fol. 5*a*) *vyavasthāprakāśa;* 2. (fol. 13*b*) *saṃskāra;* 3. (fol. 34*a*) *dīkshā;* 4. (fol. 39*a*) *homavidhi;* 5. (fol. 72*a*) *āhnika* (i.e. *āmnāyānāṃ rahasyaṃ*); 6. (fol. 94*a*) *puraścaryā;* 7. (fol. 102*a*) *siddhisthirīkaraṇa;* 8. (fol. 107*b*) *mudrālakshaṇa;* 9. (fol. 114*b*) *pārthivapūjāvidhi;* 10. (fol. 148*a*) *puraścaryākaulikācāra;* 11. (fol. 177*a*) *kalisaṃsthitaṃ savidhimantrakathanaṃ;* 12. (fol. 193*a*) *vedamantra;* 13. (fol. 202*a*) *navagrahakathana;* 14. (fol. 208*b*) *pratyaṅgirāmantrakathana;* 15. (fol. 217*b*) *vaidikayantrakathana;* 16. (fol. 224*a*) *dakshiṇāmnāyagaṇapatimantra;* 17. (fol. 245*a*) *ūrdhvāmnāyagaṇapatimantra;* 18. (fol. 250*b*) *pūrvāmnāyagaṇapatimantra;* 19. (fol. 268*a*) *paścimāmnāyagaṇapatimantra;* 20. (fol. 272*a*) *uttarāmnāyagaṇapatimantra;* 21. (fol. 275*a*) *sūryamantra;* 22. (fol. 279*a*) *navagrahamantra;* 23. (fol. 314*a*) *brāhmyādyashṭaśaktimantra;* 24. (fol. 319*b*) *daśadigīśamantra;* 25. (fol. 321*a*) *dīpavidhi*. The 26th *prakāśa* is left unfinished, breaking off after v. 993.

A MS. described in the Cat. of Skr. MSS. in the N.-W. Prov., pt. vi., p. 56, is stated to consist of 35 chapters.

[H. T. COLEBROOKE.]

2571.

721d. Foll. 27 (besides a *śuddhapattram* to fol. 8); size 16 in. by 5 in.; clear, somewhat small, modern Bengalī writing; thirteen lines in a page.

I. Foll. 1–8*a*. *Bījavyākaraṇa-mahātantra,* a *Tantric* tract, in six chapters, consisting of speculations on the mystic value of the letters of the alphabet, a mystery the knowledge of which is represented as containing the germ of the whole visible and invisible universe. The revelation is, as usual, made by *Mahādeva* to his inquisitive consort.

It begins:

नत्वा ज्ञानमयीं देवीं कालीं ब्रह्माण्डसूतिकां ।
बीजं बीजार्थकं यत्तु शिव आह यथायथं ॥ १ ॥

श्रीपार्वत्युवाच ॥

हे नाथ जगदाधार शम्भो संसारतारक ।
यत्पृच्छाम्यद्य देवेश तन्मे वक्तुं त्वमर्हसि ॥ २ ॥

श्रुतं व्याकरणं देव तर्कं यदर्थसूचकं(?तर्कयद°) ।
पातञ्जलं विशेषं च साङ्ख्यं वेदान्तकं विभो ॥ ३ ॥
सरहस्यं सोपदेशं सर्वमेतद् यथोचितं ।
आगमं निगमं चापि नैगमं वेदमेव वा ॥ ४ ॥

वेदार्थमथ तन्त्वं च पञ्जरं तदुपासकं ।
तत्त्वार्थमथ तत्त्वं च आभासं विहितं चिते: ॥ ५ ॥
चितेर्महाभासमथ चात्मज्ञानं स्वनुष्ठितं ।
तोयविम्बसमं देहं गेहं वाथ निरर्थकं ॥ ६ ॥ ० ११ ॥

तत्तदन्यच्च मे देव सर्वं कथितवान् पुरा ।
अधुना संप्रवक्ष्यामि दासीत्वात्तव धीमत: ॥ १२ ॥

अतिगुप्ततरं वक्ष्ये तुभ्यं काशीपते वद ।
नो चेत् प्राणान्परित्यज्य यास्यामि ब्रह्म शंकरं॥१३॥०३३॥

Mahādeva at first refuses to reveal to her this mystery of mysteries, but is at last obliged to yield.

शृणु देवि महेशानि कथां कामदुघां नृणां ।
देवानामपि देवेशि सेन्द्रादीनां दिवौकसां ॥ ३४ ॥

आदौ वर्णं वदाम्यद्य स्वरं हलविसृष्टकं ।
ततो युग्मं वदामि त्वां त्रियुग्मं वा चतुष्टयं ॥ ३५ ॥ ०

Śiva constantly uses the form *dihi* (दिहि दुर्गे, प्रिये दिहि etc.) which the commentary (*śl.* 40) explains by जानीहि.

The last page, containing a few *ślokas* and the colophon, was written by a different hand.

It ends:

श्रुत्वा शिवस्य वचनं शिवा दुष्टाघनाशिनी ।
नत्वा शम्भुं गतोन्मादा स्वकीयं गृहमागता ॥ ४४ ॥

इत्युमामहेश्वरसंवादे महागुप्ते सर्वशास्त्रोद्धारे ज्ञानकाण्डशेषरहस्ये सर्वकामदे महागमे त्रिशतषष्टितमो गण: समाप्त: ॥

On the back of the last leaf Colebrooke's *Paṇḍit* calls the work *Śaivavyākaraṇa*, for which see no. 2572.

II. Foll. 8*b*–27. [*Mahātantra-*]*Bhāvārthadīpikā*, a commentary on the foregoing tract, by *Rāmānanda Devaśarman Vācaspati Bhaṭṭācārya*, a resident of the country of Khiri, then ruled over by *Caitanyasiṃha* (*Mallamahīndra*).

It begins: ओं गंधाय चंदाय नम: ॥

नत्वात्र कालीं मुण्डालीं* श्रीरामाश्रयवन्दितां ।
वीजव्याकरणादीनां टीकां वच्मि यथामति ॥

श्रीलरामानन्ददेवशर्मा रामपदाश्रयी ।
अत्ययोग्यो ग्रन्थकृतौ मन एतत् प्रवर्तित:† ॥
यावन्ति ग्रन्थसाराणि सन्तीह जगतीपते: ।
तेषां सारं समुद्धृत्य शिवेनैतत् कृतं पुरा ॥ ०

It ends:

इत्युमामहेश्वरसम्वादे इत्यादयो व्यक्तविशेषणका: ॥ ० ॥

आगमानां समाकृष्य सारं सारं यथामति ।
कृता टीका मया यत्नात् पठध्वं भावुका: सदा ॥
श्रीमन्मल्लमहीन्द्रसन्ततिवरश्चैतन्यसिंहो नृपो
धीर: सत्यपरायणो हरिरतो निर्लोभको नि:स्पृह: ।
तद्देशे खिरिसंज्ञके‡ निवसति श्रीरामनामा कवि:
श्रीमद्रुद्रनिदेशतो विरचिता टीका सता गृह्यतां ॥
प्रकाश्या यत्प्रयासेन टीकेयं देवदुर्लभा ।
रुद्र तं पाहि सततं मच्छिष्यं तनुसंज्ञकं ॥
तद्विद्या वर्धतां नित्यं सदास्तु तन्मतिर्मयि ।
इत्येवं प्रार्थयामि त्वां न चान्यद्विषयं निजं ॥
नाहं द्विजाचाररतो नातिविद्याविनोदधी: ।
न तपस्यायुतो नित्यं न नित्यं गुरुपूजक: ॥
बुद्धाबुद्धौ द्विजौ तुल्यौ तव वेदानुशासनं ।
इति त्वं परिसंभाव्य जायते ते कृपा यदि ॥
श्रीमद्रामपदे भक्तिं देहि रुद्र नमो ऽस्तु ते ।
तया मे धर्मकामार्थमोक्षा: संयान्ति सिद्धतां ॥
तथा भार्यापुत्रपौत्रप्रपौत्रेभ्य: प्रदीयतां ।
न धनं प्रार्थये रुद्र न सुखं वनितादिजं ।
तुभ्यं पूजा राम भक्तिर्मरणं जाह्नवीजले ॥

इति श्रीरामानन्दवाचस्पतिभट्टाचार्यविरचिता महातन्त्रभावार्थदीपिका समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

---

* मुण्डानां आलि: पङ्क्तिर्विद्यते यस्यास्तां । comm.

† ?अत्ययोग्योपि सन् एतद्विषये अर्थात् टीकाकरणविषये मन: प्रवर्तितमित्यर्थ: । इति योजना । ननु अत्ययोग्यपदस्य को ऽर्थ इति चेत् । योग्यो ऽर्ह: । न योग्यो ऽयोग्य इति० comm.

‡ तन्नामधेयग्रामे स निवसतीति ननु स ग्राम: कस्य देशो विषय इति चेदाह० श्रीमन्मल्ल० । अत एव मल्लो नाम वंशविषय: । अत एव मल्लेषु मल्लवंशेषु ये महीन्द्रा राजानस्ते मल्लमहीन्द्रा इति विग्रह: । ० तेषां सन्ततीनां मध्ये वर: श्रेष्ठो ऽयं चैतन्यसंज्ञ(!) इति चैतन्य इति कृत्वा संज्ञा यस्येति । ते चानित्या इति कप्रत्ययनिषेध: । ० comm.

2572.

721e. Foll. 28; size 16 in. by 5 in.; clear, modern Bengalī writing; foll. 13–21 by the same hand as the preceding MS.; the rest by a different hand; 13–15 lines in a page.

A commentary (*ṭippanī*), entitled *Bhedikā*, on *Rāmānanda's Bhāvārthadīpikā*, by his pupil *Rāmatanu Śarman*.

It begins:

प्रणम्य विघ्नेशगुरूरमाश्रयं(? r. रमेशं)
श्रीरामचन्द्रं त्रिजगद्वरेण्यं ।
श्रीरामवाचस्पतिपादसारः
श्रीरामतन्वाह्वक एतदिच्छः(?) ॥
मूको भवति वाचाटः खञ्जः सिन्धुतरे क्षमः ।
श्रीगुरोः कृपया भूयात् शिवेनोक्तं कदा मुधा ॥
वीजव्याकरणं यत्तु त्रिषु लोकेषु दुर्लभं ।
अपारसिन्धुं जानीहि पारावारविवर्जितं ॥
तस्यैव पारावारे मे गुरुः शक्तो ऽपि लक्ष्यते ।
दीपिकैषा कृता येन धन्या मान्या सुरैरपि ॥
तस्याधरसुधापानशालिना काण्डरूपिणा(?) ।
वितन्यते मया किञ्चिद्विभाव्य गुरुपादुकां ॥

अथ विघ्नध्वंसाय ओं गंघाय चंदाय नम इति टीकाकृता आदौ लिखितं । तस्यार्थो यथा गं गणेशे इति कोषे वक्ष्यति संप्रदाने घ इति च कारकपादे विधास्यति एवं चं चतुर्वर्गसाधने इति च । अत एव उभयत्र चतुर्थ्येकवचनेन साधनीयं चतुर्वर्गप्रदाय गणेशाय नम इति निष्कृष्टार्थः ॥ ०

The title is given in full on fol. 21*b*: इति श्रीरामतनुशर्मणा श्रीगुरुचरणप्रमाणकेन विरचिता शैवव्याकरणीयसंग्रहभावार्थटीकाटिप्पनी भेदिकेति ॥

It ends: संप्रदानसंज्ञासर्वं हित्वा भक्तेराधिक्यतां दर्शयन्नाह पुनर्भक्तिरिति जाह्नवीजले मरणमिति च प्रार्थनाविरामः ॥ इति श्रीरामतनुशर्मणा गुरुपादसारेण विरचिता पञ्चाध्यायटिप्पनी भेदिका समाप्ता ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2573.

364. Foll. 271; size 9½ in. by 4 in.; careless, modern Devanāgarī writing; eight lines in a page.

Tantraratna, or *Tantraratnadīpikā*, a compilation of extracts from the principal *Tantras* on religious rites and ceremonies, by *Kṛishṇa Vidyāvāgīśa Bhaṭṭācārya* of Navadvīpa.

It begins:

नित्यानंदां परां वंदे ब्रह्मरूपां गुणाश्रयां ।
सर्वभूतमयीं देवीं श्रीमत्त्रिपुरसुंदरीं ॥ १ ॥
पुराणकरिणं वंदे गणेशं पार्वतीसुतं ।
यस्य स्मरणमात्रेण विघ्ना दूरीभवंति हि ॥ २ ॥
गुरुदेवं नमस्कृत्य – – – सर्वशारदं ।
यस्य पादरजोभिश्च तीर्थस्नानफलं लभेत् ॥ ३ ॥
आगमांबुनिधिमंथनोद्धृतं संस्कृतं निजगुरूपदेशतः ।
तंत्ररत्नमिदमुत्तमं बुधा भावयध्वमपहाय मत्सरं ॥ ४ ॥
असंख्या त्रिपुरा देवी असंख्याता च कालिका ।
वागीश्वरी तथासंख्या तथा च अकुलाकुला ॥ ५ ॥
मातंगिनी चान्नपूर्णा विमला चंडनायिका ।
त्रिपुरैकजटी दुर्गा या चान्या कुलसुंदरी ॥ ६ ॥
वैष्णवं गाणपत्यं च महासौरमतं तथा ।
शैवं शंकरजातं च यत्किंचिद्भूतसंभवं ॥ ७ ॥

With the verses which follow, compare Prof. Bhandarkar's extracts from the *Vāmakeśvaratantra*, Rep. 1883-84, pp. 87, 375; and Aufrecht, Cat. Bodl., no. 169.

चतुःषष्टिश्च तंत्राणि मातृणामुत्तमानि च ।
महामायाशंबरं च योगिनीजालशंबरं ॥ ८ ॥
[तत्त्वशंबर]कं नाम भैरवाष्टकमेव च ।
बहुरूपाष्टकं ज्ञानं जामलाष्टकमेव(r. याम०) च ॥ ९ ॥
तत्त्वज्ञानं(चन्द्रज्ञानं Bh., A.) वासुकिं च महासंमोहनं [तथा ।
महाशंखं(महोच्छुष्मं Bh.) महादेवं वातुलं च लयोत्तरं [(नयोत्तरं Bh.) ॥ १० ॥
हृद्भेदं(हृद्भेद Bh., A.) मातृभेदं च गुह्यतंत्रं(गु० Bh., [A.) च कामिकं ।
कलापदं(कलावादं A., कालपादं Bh.) कलासारं [(कालसारं Bh.) तथान्यत्कुब्जिकामतं ॥ ११ ॥
लयोत्तरं(न० Bh., ? मतोत्तरं A.) च विणाख्यं(वीणाख्यं [Bh., वीणातन्त्रं A.) तोतलं तोतलोत्तरं [(तोत्त० Bh., त्रोट० A.) ।
पंचामृतं रूपभेदं भूतोड्डामरमेव च ॥ १२ ॥

कुलसारं कुलोड्डीशं [कुलचूडामणिं तथा] ।
तंत्रं विश्वात्मकं (सर्वज्ञानोत्तरं चैव Bh., A.) देवि
[महापिचुमतं (महापिशमतं Bh.) तथा ॥ १३ ॥
महालक्ष्मीमतं देवि सिद्धयोगेश्वरीमतं ।
कुरुपिकाष्टकं देवि रूपिकामतमेव च ॥ १४ ॥
सर्ववीरमते देवी (r. °वि) विमलामतमेव च ।
पूर्वपश्चिमदक्षं च उत्तरं च निरुत्तरं ॥ १५ ॥
तंत्रं वैशेषिकं ज्ञानं वीरावलिमथापरं ।
अरुणेशं मोहिनीशं (आ° मोदनेशं Bh.) विशुद्धेश्वरमेव
[च ॥ १६ ॥
एतदादीनि तंत्राणि परिलोक्य विचार्य च ।
वैदिकान्वयसंभूतनवद्वीपनिवासिना ॥ १७ ॥
श्रीकृष्णविद्यावागीशभट्टाचार्येण धीमता ।
तंत्राणां सारभूतं च तंत्ररत्नं प्रतन्यते ॥ १८ ॥
हयशीर्षे ॥
जैमिनिः सुगतश्चैव नास्तिको लग्न एव च ।
कपिलश्चाक्षपादश्च षडेते हेतुवादिनः ॥ १९ ॥ °

According to Rāj. Mitra, Notices, i., p. 126, the work consists of five *paṭalas*, treating resp. of secret congregation, time for initiation, mystic diagrams, rituals, and regulation of the breath and gesticulation during worship.

In the present MS., which is not punctuated, the following divisions have been noticed:

इति वैदिकश्रीकृष्णविद्यावागीशभट्टाचार्यविरचिते तंत्ररत्ने चक्रविचारो नाम प्रथमपटलः ॥ अथ मासादि निर्णयः ॥ fol. 18*b*; इति दीक्षाविधिः । अथ पुरश्चरणं fol. 83*a*; अथ जपमालासंस्कारः fol. 109*b*; इति शिवावलिः । अथ श्यामाचाराः । fol. 137*a*; इति कालीसपर्या । अथ नित्यहोमविधिः fol. 165*a*; इति भैरवतंत्रे भैरवभैरवीसंवादे कालीकवचं (36 verses) fol. 167*b*; इत्युत्तरतंत्रे कालीप्रस्तावे कालीभैरवसंवादे दक्षिणकालिकाकवचं (83 vv.) fol. 172*a*; इति महाकालविरचितं श्रीदक्षिणकालिकास्वरूपाख्यं स्तोत्रं (22 vv.) fol. 174*b*; इति कालिकाकुलसर्वस्वे शिवपरशुरामसंवादे कालिकानामसहस्रं (स्तोत्रं 221 vv.) fol. 186*b*; इति तारामंत्रप्रकरणं । अथ तारावासना fol. 215*b*; इति शांतिस्तोत्रं (11 vv.) इति श्रीनीलतंत्रे परमरहस्ये ताराष्टकं fol. 235*b*; इति शिवशासने तारास्तवः (17 vv.) fol. 237*b*; इत्येकवीराकल्पोक्ततारास्तवः (27 vv.) fol. 239*a*; इति श्रीशंकराचार्यविरचिता तारापज्झटिका (31 vv.) fol. 241*b*; इति योगिनीमते ताराकवचं (28 vv.) fol. 243*a*; इति भैरवतंत्रे भैरवभैरवीसंवादे ताराकल्पे त्रैलोक्यमोहनं नाम कवचं (39 vv.) fol. 245*b*; इति गोरक्षसंहितायां नीलसरस्वतीकवचं (60 vv.) fol. 249*a*; इति श्रीहरगौरीसंवादे श्रीतारायाः कुलसर्वस्वनाम स्तोत्रं (189 vv.) fol. 259*b*; इति महाचीनक्रमः fol. 260*b*; इति कुमारीपूजा । अथ चितासाधनं fol. 265*b*.

It ends:

एवं शतत्रयादूर्ध्वं देवान्वै तर्पयेज्जलैः ।
ज्ञानतर्पणशून्यस्य न स्याद्देवस्य तर्पणं ॥
इत्यनेन विधानेन सिद्धिं प्राप्नोति निश्चितं ।
इह भुक्त्वा वरान्भोगानंते याति हरेः पदं ॥

इति वीरसाधनं ॥ Apparently incomplete.

The leaves are marked र° दी° or तं° र° दी, or तं° र° का; and on fol. 1*a* Colebrooke calls the work *Tantradīpikā*.

[H. T. Colebrooke.]

2574.

1582. Foll. 294; size 18¾ in. by 5¼ in.; good Bengalī handwriting of 1790 A.D.; 8 or 9 lines in a page.

Tantrasāra, a summary of *Tantric* cult, compiled by *Krishṇānanda Vāgīśa Bhaṭṭācārya*.

It begins:

नत्वा कृष्णपदद्वन्द्वं ब्रह्मादिसुरवन्दितं ।
गुरुं च ज्ञानदातारं कृष्णानन्देन धीमता ॥
तत्तद्ग्रन्थगताज्ञाख्यानानार्थं प्रतिपद्य च ।
सौकर्यार्थं च संक्षेपात् तन्त्रसारः प्रतन्यते ॥

For an analysis of the work see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 149 (cf. Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 326; Weber, Berl. Cat., no. 1335). It is variously described as consisting of three (Rāj. M.), four (Aufr.) or five (Weber) sections (*pariccheda*). The colophons of those marked by Aufrecht are found here: I., fol. 31*b*; II.,

fol. 199*b* इति॰ तृतीयः(!) परिच्छेदः (but द्वितीयः MS. B., fol. 157*b*); III., fol. 252*b* इति स्तवकत्रय-परिच्छेदः ।

The MS. is preceded by a leaf of diagrams, and three leaves containing a list of contents.

It ends (cf. Notices, ii., p. 326):

वेदार्थशास्त्रविपरीतविलोकनेन
प्रायोभवद्व्रजनलोपमपेक्ष्य मातः ।
तद्गूढकूटविशदीकरणेषु जातान्
मातः क्षमस्व तव पादयुगेषु याते ॥

यच्चन्मया नाथ विमूढबुद्ध्या
स्पष्टीकृतं गुह्यतमं तु तन्त्रे ।
क्षन्तव्यमेतत् करुणानिधान
क्रोधो न चार्हः खलु पामरेषु ॥

इति श्रीमहामहोपाध्यायश्रीकृष्णानन्दभट्टाचार्यविरचिततन्त्रसारः समाप्तः ॥

शाके पक्षशशाङ्कसप्तशशभृन्माने भवानीपदा-
म्भोजद्वन्द्वमनुक्षणं सुरसुरद्वेषिव्रजैर्वन्दितं ।
नत्वा फाल्गुनिकद्वितीयदिवसे ऽष्टम्यां तिथौ भार्गवे
वारे जीवनशर्मणा विलिखिता यत्नादियं पुस्तिका ॥

यत्नेन लिखिता पुस्ती येनेयं ह्रियते मम ।
जननी विट्चरी तस्य जनकश्चापि विट्चरः ॥

शकाब्दाः १७१२ ॥ श्रीरामजीवनशर्मणः स्वाक्षरमिदं ॥ श्रीश्रीअनुपूर्णायै नमः ॥

The statement of the Berlin MS., that the work was revised by (*Bhairava*) *Amṛitānanda*, would seem to refer only to that MS. which commences differently from the others.

[?]

2575.

1200. Foll. 255; size 12¼ in. by 4½ in.; carefully written, in Devanāgarī, towards the end of last century, by two or three different hands; eleven lines in a page.

The same work.

[H. T. COLEBROOKE.]

2576.

2055. Foll. 193; size 11¼ in. by 5¾ in.; Devanāgarī writing of the early part of last century; twelve lines in a page.

Mantramahodadhi, an exposition of *Tantric* worship, in 25 chapters (*taraṅga*), composed, under the patronage of king *Lakshmīnṛisiṃha*, in Saṃvat 1645, by *Mahīdhara*, son of *Rāmabhakta*, and grandson of *Ratnākara*; with the author's own commentary entitled *Naukā*.

See Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 154, 155; and the Benares edition of 1862. [GAIKAWAR.]

2577.

1332. Foll. 137+74; size 11¾ in. by 3¾ in.; Bengalī handwriting of the early part of last century; ten lines in a page.

Mantramahodadhi, followed by the commentary written separately. Some leaves in the latter having apparently been lost, have been replaced in Devanāgarī.

[H. T. COLEBROOKE.]

2578.

1508b. Foll. 68 (of which foll. 1, 6 and 7 are missing); size 11¾ in. by 4¼ in.; indifferent Devanāgarī writing of 1799 A.D.; thirteen lines in a page.

Mantramahodadhi, without the commentary.

[H. T. COLEBROOKE.]

2579.

1442d. Foll. 58 (fol. 9 of which is missing, while fol. 29 is double); size 12¼ in. by 4 in.; indifferent, modern Devanāgarī writing (foll. 28 and 29*a* by a different hand); eleven lines in a page.

Mahīdhara's Naukā, without the text.

Rather incorrect.

Some corrupt verses at the end: धातुचक्रमिगमाद्रिभूमिते(!) विक्रमार्कनृपतौ शकेश्वरे। ० ॥ विश्वनाथानंदनाथश्चात्र: काश्यां सदाशिव:। लिलेखैतां शुभां नौकां टीकां मंत्रमहोदधे: ॥ ० were probably copied from a previous MS. [H. T. COLEBROOKE.]

2580.

1426. Foll. 181; size 12¾ in. by 4½ in.; careless, modern Devanāgarī writing (foll. 119–127*a* by a different, regular hand); nine lines in a page.

Mantraratnāvalī, an exposition of *Tantric* rites and formulas in twenty-six(?) chapters (*ullāsa*), compiled, for king *Kīrtisiṃha,* by *Miśra-śrī-Bhāskara.*

It begins: सिद्धि: ॥

नत्वा श्रीगुरुकृष्णनाथचरणौ सर्वार्थसिद्धिप्रदौ
विघ्नध्वांतदिवाकरं गणपतिं देवीं च वागीश्वरीं।
यद्ग्रंथेषु सुगोपितं गुरुमुखाद्बुद्ध्वा मुदे मंत्रिणां
सुस्पष्टा क्रियते मयार्चनविधौ श्रीमंत्ररत्नावली ॥ १ ॥

चमलकमलनेत्रापूर्णशीतांशुवक्त्राद्
दनुजमनुजदेवै: पूजिता –सिसंघै:।
उदिततरणितेजोमंडलारक्तकांतिर्
दिशतु सकलसिद्धिं सुंदरी साधकेभ्य: ॥ २ ॥

सौंदर्ये कीर्तिसिंहो विभववितरणाडंबरे कीर्तिसिंह:
सौंदर्ये कीर्तिसिंहो रिपुबलमथनप्रोद्यत: कीर्तिसिंह:।
सत्कीर्तौ कीर्तिसिंह: सुजनजनमनोवल्लभ: कीर्तिसिंह:
सद्विद्याकीर्तिसिंह: त्रिभुवनभवने कीर्तिसिंहात्पर: क:
[॥ ३ ॥

मिश्रश्रीभास्कराख्येन कीर्तिसिंहस्य चाज्ञया।
मंत्ररत्नावली नाम क्रियते बालबोधिनी ॥ ४ ॥

तत्रादौ गुरुशिष्यलक्षणमाचक्ष्महे ॥

अवदातान्वय: शुद्ध: स्वोचिताचारतत्पर:।
आश्रमी वेदवित् क्रोधरहित: सर्वशास्त्रवित् ॥

श्रद्धावानतसूयरश्च(r. ° नसूयक:) प्रियवाक् प्रियदर्शन:।
शुचि: सुवेषस्तरुण:(? ° चास्तरण:) सर्वभूतसमामधी: ॥

श्रीमाननुद्धतमति: पूर्णांतताविमर्शक:(!)।
सगुणार्चासुकृतधी: कृतज्ञ: शिष्यवल्लभ: ॥

निग्रहानुग्रहे दक्षो महामंत्रपरायण:।
ऊहापोहप्रकारक: शुद्धात्मा य: कृपालय: ॥

इत्यादिलक्षणैर्युक्तो गुरु: स्याद्गरिमानिधि:(!)।
शिष्य: शुद्धान्वय: श्रीमान् कुलीन: प्रियदर्शन: ॥

स्पष्टवाक् पुण्यचरितो ऽध्यात्मधीर्दंभवर्जित:।
कामक्रोधपरित्यागी रागी च गुरुपादयो: ॥

देवताप्रणत: कायमनोवाग्भिर्दिवानिशं।
निरुजो(r. नी°) निर्जिताशेषयाजक:(? ° पातक:)
[श्रद्धयान्वित: ॥

द्विजदेवपितृणां च नित्यपूजापरायण:।
युवा विनियताशेषकारण: करुणालय: ॥

इत्यादिलक्षणैर्युक्त: शिष्यो दीक्षाधिकारभाक्।
तयोर्वत्सरवासेन ज्ञातान्योन्यस्वभावयो:।
गुरुता शिष्यता वापि नान्यथेति विनिश्चय: ॥

इति मंत्रमुक्तावल्यां ॥ अथ मंत्रेषु विशेषनिरूपणं ॥ ०

अथ बालादिभेद: fol. 3*b*; अथ नक्षत्रप्रकार: fol. 4*a*; अथ ऋणशोधनं fol. 5*b*;—ii. अथ दीक्षाप्रकार: fol. 6*b*; iii. अथ कुंडानि fol. 11*b*; iv. भूमौ श्रीचक्रं पंचवर्णेन पूरयित्वा। अथ वायस्यदेवताया: दीक्षा। fol. 23*a*; v. अथ समयाचार: fol. 31*a*; vi. अथ होमविधि: fol. 33*b*; vii. अथ मंत्राणां दश संस्कारा:। fol. 40*b*; viii. यस्मिन्सृष्टिस्थितिध्वं[सि]न्यपिधानानुग्रहात्मकं(!)। कृत्यं पंचविधं शश्वद्भासते(?) तं स्तुम: शिवं ॥ ० sets of devotional verses with explanations, fol. 45*a*; ix. अथ मुद्रा fol. 62*a*; x. अथ कूर्मचक्रं fol. 64*a*; xi. विद्यापूजनं fol. 68*b*; xii. (रत्नपूजाविधानं) fol. 71*a*; xiii. अथ काम्यकर्माणि fol. 74*a*; xiv. अथ काम्यकर्महोम: fol. 77*b*; xv. (न्यासविधि:) fol. 82*b*; xvi. (दक्षिणापुरश्च) fol. 98*a*; xvii. अथ वारादीभेदा: (! mainly formulas) fol. 105*b*; xviii. प्राणाग्निहोत्रविधि: fol. 115*b*; xix. do., fol. 120*b*; xx. अथ मात्रिकामंत्रा: fol. 122*b*; xxi. अथ शिरोमंत्रा: fol. 127*a*; xxii. अथ भुवनेश्वरीमंत्रविवरणं fol. 133*b*; xxiii. अथ त्वरितामंत्रविवरणं fol. 143*b*; xxiv. अथ दुर्गामंत्रा: fol. 156*b*; xxv. अथ गणपतिमंत्रा: fol. 165*a*; xxvi. अथ वरमंत्रा: fol. 175*b*.

This chapter seems to end fol. 180*b* अग्निजातवेद इहावह सर्वकर्माणि साधय स्वाहा ॥ २६ ॥ when there follow three more lines of formulas,

ending इति सडंग ॥ followed by a *śārdrīlavikrīḍita* चंसासक्त०, and two *ślokas*, the second of which runs thus :

अमावास्यदिने विप्राभोजयेन्मधुरोत्तमैः ।
भक्ष्यभोज्यैर्यथाशक्ति दद्यात्तेभ्यो ऽत्र दक्षिणाः ॥

This is followed by an incomplete *śloka* with a colophon written by a different hand, which is wrong both as to the number of the chapters (21) and the subject treated of.

In the colophon the work is attributed to *Kīrtisiṃha* : इति श्रीमहाराजाधिराजश्रीकीर्तिसिंहविरचितायां मंत्ररत्नावल्यां . . . उल्लासः ॥

The author quotes *Jñānārṇava, Jayadrathayāmala, Mantramuktāvalī, Tantrarāja, Pañcarātratantra, Prapañcasāra, Śāradātilaka* and *Sārasamuccaya*, etc. [H. T. Colebrooke.]

2581.

1197. Foll. 78; size 12½ in. by 4½ in.; careless, modern Devanāgarī writing, by the same hand as the bulk of the preceding MS.; nine lines in a page.

Mantrārādhana-dīpikā, an exposition of *Tantric* formulas, by *Yaśodhara*, son of *Kaṃsāri Miśra*.

Chapters vii.–ix., and part of the xth. Very incorrect.

VII. begins: महितोनलः दीर्घवान्यैपरायश्चादपरायैहसौ पुनः सदाशिव ०

VIII. fol. 15 : अथ शैवमंत्राः ॥ तत्रैकप्रासादमंत्रः । ०

IX. fol. 44 : अथ वैष्णवमंत्राः ॥ तत्रादौ रत्नाभिषेको द्वादशाक्षरः । ०

It ends (fol. 77*a*): इति श्रीकंसारिमिश्रात्मजयशोधरविरचितायां मंत्राराधनदीपिकायां नवमः प्रकाशः ॥

X. begins : अथाष्टादशाक्षरगोपालमंत्रं ॥ ०

The MS. breaks off abruptly with अहणकम, after which a later hand has added the colophon : इति श्रीकंसारिमिश्रविरचितायां मंत्रदिपिकायां दशमप्रकाशः ॥ [H. T. Colebrooke.]

2582.

968c. Foll. 15; size 7½ in. by 4½ in.; careless Devanāgarī writing of 1753 A.D.; six lines in a page.

Mantramuktāvalī, a short compilation of *Tantric* spells, with directions for the use of them; in very incorrect Sanskrit.

It begins : श्रीभगवान उवाच: ओं अस्य श्रीगुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुर्गुरु देवमहेश्वरं गुरु स्वं परं ब्रह्म तस्मै श्रीगुरवे नमः आदित्यवारे मलेछबुद्धि च सोमवारे सर्वसिद्धयः मंगलवारे धनविद्या च बुधवैश्यमेव चः बृहस्पतिवारे शांतिं कृत्वा च शुक्रवारे वैश्य भवेत् शनिवारे गछति वृद्धिपुत्रदाराधनं ०

It ends with mystic sets of the figures ৳ and ৫ in conjunction with the days of the week, thus: रविवारो ৳৳৳৳৳৳o৳৳৳৫৫৳৳৳৳ रविदिने 17 times ৳, etc., शनिदिने 4 ৳, 3 ৫, 6 ৳, 1 ৫, ॥ इति श्रीमंत्रमुक्तावली संपूर्णा ॥

[H. T. Colebrooke.]

2583.

1192b. Foll. 70; size 12½ in. by 4¾ in.; careless Devanāgarī writing, of 1804 A.D.; eight lines in a page.

Dakshiṇāmūrtisaṃhitā, a work on *Tantric* worship by means of mystic formulas. It seems to consist of 64 chapters (*paṭala*), only the first 40 of which are, however, numbered in this MS.

It begins :

श्रीमच्छ्रीकोशहृदयं पंचसिंहासनात्मकं ।
फलं कल्पलतानां च चारुरत्नस्फुरत्कलं ॥ १ ॥

चतुरायतनानंदि चतुराम्नायकोशगं ।
नित्यानंदि परं ब्रह्मधाम नौमि सुखाप्तये ॥ २ ॥

श्रीदेव्युवाच ॥
कृपां कुरु महादेव कृपयानंदसुंदर ।
किंतु ब्रह्ममयं [धाम] श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः ॥ ३ ॥

कथं श्रीसहितं देव श्रीकोशहृदयं कथं ।
पंचसिंहासनं सेव्यं कथं कल्पलतात्मकं ॥ ४ ॥

कथं रत्नात्मकं देव कथमायतनात्मकं ।
कथमाम्नायसंसेव्यं कथं नित्यात्मकं प्रभो ॥ ५ ॥

ईश्वर उवाच ॥

एतत्सर्वात्मकं वस्तु त्रिपुरा पर[मे]श्वरी ।
चतुर्लक्ष्मी सेव्यमाना तदा कामदुघा वरा ॥ ६ ॥
श्रीविद्या च तथा लक्ष्मीर्महालक्ष्मीस्तथैव च ।
त्रिशक्तिः सर्वसाम्राज्यलक्ष्मी पंच प्रकीर्तिताः ॥ ७ ॥ °

1. *ekāksharalakshmīpūjāvidhi;* 2. *mahālakshmīpūjā;* 3. *triśaktimahālakshmīyajanavidhi;* 4. *sāmrājyavidyāyajanavidhi;* 5. *ātmāshṭāksharaparajyotirvidyārādhanam;* 6. *praṇavavidyāparanishkalabhedasamārādhanam;* 7. *ajapānāmavidhānam;* 8. *mātṛikāpūjāsādhanavidhi;* 9. *tripureśvarīsamārādhanavidhi;* 10. *kāmeśvarīpūjāvidhi,* etc.

It ends:

जलकेलिं ततः कुर्यात्तार्थं समयिभिः सुखं ।
अन्नदानं प्रकुर्वीत रसैः षड्भिः समन्वितं ॥
एवं यः कुरुते विद्वान् दमनारोपणक्रमं ।
तस्य सांवत्सरी पूजा श्रीविद्याधिष्ठिता भवेत् ॥

इति दक्षिणामूर्तिसंहितायां दमनकरोपणविधानं नाम पटलः समाप्तः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2584.

1230a. Foll. 17; size 11 in. by 4½ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Kāmākhyātantra, a treatise on the worship of *Śakti,* in the form of *Kāmākhyā,* here consisting of 7 *paṭalas.*

It begins: श्रीदेव्युवाच ।

भगवन् सर्वधर्मज्ञ सर्वविद्याप्रिय प्रभो ।
सर्वदानंदहृदय सर्वागमविकाशक ॥
श्रुतानि सर्वतंत्राणि साधनानि च सर्वशः ।
विद्यास्ताः सकला देव फलानि त्वत्प्रसादतः ॥ °

Cf. Rāj. Mitra, Notices, iii., p. 39, where, as in the next MS., the treatise is divided into 9 *paṭalas.*

It ends:

एतत्ते कथितं श्रेष्ठं प्रकाश्यं कदाचन ।
गोपनीयं गोपनीयं गोपनीयं सदा प्रिये ॥
पशोरग्रे विशेषेण गोपनीयं प्रयत्नतः ।
अज्ञानां साधकानां च सान्निध्ये न वदेदपि ॥
न दद्यात्कालसंज्ञेभ्यो विनीतेभ्यस्तथैव (? ऽविनी°) च ।
उदासीनजनस्यैव सान्निध्ये न वदेदपि ॥
दांभिकाय न दातव्यं नाभक्ताय कदाचन ।
मूर्खाय भावहीनाय दरिद्राय ममाज्ञया ॥
दद्याच्छांताय शुद्धाय कौलिकाय महेश्वरि ।
कालीभक्ताय शैवाय प्रदद्याच्च शिवाज्ञया ॥
अनेन भवमुक्ताय महाकालप्रपूजिने ।
सुरास्त्रीवंदकायाथ शिवाबलिप्रदाय च ॥

इति श्रीकामाख्यातंत्रे पार्वतीश्वरसंवादे (thus always) सप्तमः पटलः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2585.

1442b. Foll. 13; size 12¼ in. by 4 in.; very careless, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Kāmākhyātantra. The treatise is here divided into 9 *paṭalas,* the first two of which correspond to *paṭ.* 1, and 3 and 4 to *paṭ.* 2, of the preceding MS.

[H. T. COLEBROOKE.]

2586.

3187. Foll. 29; size 7¾ in. by 6 in.; well written, in Devanāgarī, on European paper (water-mark 1867); ten lines in a page.

Kalpasūtra, a manual of certain *Tantric* rites, ascribed to *Paraśurāma.*

It begins:

श्रीगुरुगणपतीष्टदेवताभ्यो नमः ॥ अथातो दीक्षां व्याख्यास्यामो भगवान्परमशिवभट्टारकः श्रुत्यादशविद्याः सर्वाणि दर्शनानि लीलया तत्तदवस्थापन्नः प्रणीय स्व विमर्शा भगवत्या भैरव्या स्वात्मा भिन्नया पृष्टः पंचभिर्मुखैः पंचाम्नायान्परमार्थसारभूतान् प्रणिन्ये तत्रायं सिद्धांतः षट्त्रिंशत्तत्त्वानि विश्वं शरीरं कंचुकिताः शिवो जीवो निष्कंचुकिताः परमशिवः स्वविमर्शः

पुरुषार्था वर्णात्मिका नित्याः शब्दा मंत्राणामचिंत्यशक्तिता संप्रदायविश्वासाभ्यां सर्वैसिद्धिविश्वासभूयिष्ठं प्रामाण्यं गुरुमंत्रदेवतामनःपवमानानामैक्येन भावनादंतरात्मविभिरानंदं ब्रह्मणो रूपं तच देहे व्यवस्थितं° सर्वेषु दर्शनेषु गुप्तेयं विद्या । तच सर्वथा मतिमान्दीक्षेत । दीक्षास्तिस्रः शाक्तिकी शांभवी मांत्री चेति । तत्र शाक्तिकी शक्तिप्रवेशनाच्छांभवी चरणविन्यासाम्मांत्री मंत्रोपदिष्ट्या । सर्वाश्च कुर्यादेकैका वेत्येके । सद्गुरुः क्रमं प्रवर्त्य सांगं हुत्वा तरुणोल्लासवान् शिष्यमाहूय वाससा मुखं बद्ध्वा गणपतिललिताश्यामावार्तालीपरापादुकाबिंदुभिस्तमवोक्ष्य सिद्धांतं श्रावयित्वा ॥ तच्छिरसि रक्तशुक्लचरणौ भावयित्वा तदमृतक्षालितं सर्वमलंकुर्यात् °

ब्राह्मे मुहूर्ते उत्थाय सहस्रदलकमलकर्णिकामध्यनिविष्टगुरुचरणयुगलविगलदमृतरसविसरपरिप्लुताखिलांगो ° fol. 3*a*; अथ यागविधिः fol. 3*b*; अथ होमविधिं व्याख्यास्यामः fol. 22*b*; अथातः सर्वेषां मंत्राणां सामान्यपद्धतिं व्याख्यास्यामः ॥ fol. 24*b*; भूर्भुवः स्वस्तत्सवितुर्वरेण्यं° प्रचोदयात् । इति त्रिंशार्णा गायत्री ॥ यत इंद्र भयामहे ° (*Ṛigv.* viii. 38, 13) । स्वस्तिदा ° (ib. x. 152, 2) । इत्यैंद्री गायत्री ॥ ° खेचराय नमः ॥ ° नमो भगवते श्रीसूर्याय ॥ ° पुंडरीकाक्षाय नमः ॥ पुष्करेक्षणाय नमः ॥ अमलेक्षणाय नमः ॥ कमलेक्षणाय नमः ॥ विश्वरूपाय नमः ॥ श्रीमहाविष्णवे नमः ॥ इति षोडशमंत्रेण समवृष्टिरूपिणी दूरदृष्टिसिद्धिप्रदायकचक्षुष्मती विद्या ° । इति महाव्याधिनाशनी विद्या ॥ °

It ends:

य इमां दशकांडीं महोपनिषदं महात्रैपुरसिद्धांतमालासर्वस्वभूतामहरहरधीते स सर्वयज्ञेषु यष्टा भवति यं यं क्रतुमधीते तेन तेनास्येष्टं भवतीति श्रुतमित्युपनिषदिति शिवं ॥ इति श्रीदुष्टक्षत्रियकुलकालांतकरेणुकागर्भसंभूतमहादेवप्रधानशिष्यश्रीनारायणावतारमहामहोपाध्यायश्रीपरशुरामविरचितं कल्पसूत्रं संपूर्णं॥

This seems to be a different treatise from the same author's *Vidyākalpasūtra*, described by Rāj. Mitra, Notices, iv., p. 69.

'This copy was made from an undated Devanāgarī MS. belonging to *Lakshman Trimbakjī Gadgil* of Belgaum, consisting of 39 leaves, about 8″ by 3¾″; and presented to the India Office Library, 23rd Aug. 1878.'

[J. F. Fleet.]

2587.

452b. Foll. 11; size 9½ in. by 5 in.; fair Devanāgarī writing of the latter part of the last century; 12–15 lines in a page.

Mahārasāyanavidhi, also called *Kākacaṇḍeśvarīmata*, a *Tantric* treatise on quack medicines; deriving its name from *Kākacaṇḍeśvarī* (or *Kākacāmuṇḍā*), a particular form of *Śakti* or *Bhairavī*, to whom *Īśvara*, in a series of conversations, reveals his occult science.

Very incorrect. It begins:

कैलासशिखरासीन[म्] उमासार्धं जगद्गुरुं ।
योगिन्यः कथयं(°न्तोऽकथयन्) यंत्रं गुह्यागुह्यतरं परं॥१॥
सर्वज्ञानप्रकाशाय सर्वज्ञाः सर्वकृद्भयः(!) ।
शनैः कथं कथं देव त्वया सर्वं ममोपरि(!) ॥ २ ॥

ईश्वर उ° ॥

कंकालिकालरात्रिं च कालचंडाभवांबिका ।
कालिका कालरात्रिं च काकचंडेश्वरीमते ॥ ३ ॥

The numbering of the *ślokas* is discontinued from fol. 6 (after *śloka* 127).

इति (प्रथमः °) चतुर्थः पटलः fol. 4*b*; इति काकचांडेश्वरीमते त्रैलोक्यसुंदरीगुटिका संपूर्णा fol. 5*a*; इति ° जारणपटलः fol. 6*b*; इति शाल्मलीकल्पः ° इति ब्रह्मदंडीकल्पः fol. 7*a*; इति काकचांडेश्वरीकल्पः (?) fol. 7*b*; इति हारीतकीकल्पः fol. 8*a*; इति पोटलीपादरसेंद्र fol. 8*b*; इति ° जलूकापटलः fol. 9*a*; इति ° तालकेश्वरं fol. 10*b*.

It ends:

सप्तमे सप्तके चैव खेचरी भवति ध्रुवा ।
अल्पपुन्येन सोप्यांति (!) इदं चैव रसायणं ॥
न कांतेन विना सूतं सूतं कांतिविवर्जितं ।
सतमंत्रसतीदेहेनह (!) पिंडमिवांभसि ॥

इति महारसायनविधिः समाप्तः ॥

[H. T. Colebrooke.]

2588.

1248c. Foll. 16; size 9½ in. by 3¾ in.; fairly good Devanāgarī writing of 1777 A.D.; nine lines in a page.

Mantraratnākara, by *Vijayarāmācārya*, pupil of *Caturbhujācārya*. The 13th chapter (of the section) entitled *Kārtavīryamantranirūpaṇa*, containing charms and spells, in the form of prayers addressed to *Kārtavīrya-Arjuna*, king of the Haihaya country, with the view of averting ill-luck of every kind.

It begins:

अथ सर्वेष्टदान् वक्ष्ये कार्तवीर्यमनूत्तमान् ।
यान्समाराध्य मनुजाः साधयंति निजेप्सितं ॥ १ ॥
रौद्री सद्माग्निचंद्राद्या(!) लक्ष्मीवैष्टेंदुशांतियुक् ।
विधिधैरेंदुशांत्याद्या निद्राध्यैग्नेंदुसंयुता ॥ २ ॥
पाशो मायांकुशं विष्णुप्रिया वर्मास्त्रमीरयेत् ।
कार्तवीर्यार्जुनो रेतो हृदंतः प्रणवादिकः ॥ ३ ॥

It ends:

श्रीफलैः श्रियमाप्नोति पशैवैश्यो भवेन्नृपः ।
किं बहूक्तेन सर्वेष्टं प्राप्नोति साधकोत्तमः ॥ ३१४ ॥

इति श्रीमच्चतुर्भुजाचार्यचरणसरोजनिवसित(मनः)चंचरीका-स्वादितचिन्मकरंदश्रीमद्विजयरामाचार्यविरचिते मंत्ररत्नाकरे कार्तवीर्यमंत्रनिरूपणे त्रयोदशस्तरंगः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2589.

1717. Foll. 81, 83 and 67; size 9½ in. by 4¼ in.; careless Devanāgarī writing of 1768 A.D.; ten lines in a page.

Śaktisaṃgama-tantrarāja, a spicilegium of abstruse speculations on the transcendent mysteries of *Tantric* belief, in four *khaṇḍas*, only three of which—viz. I., III. (or II.), and IV., consisting of 20, 20, and 11 *paṭalas* resp.—are, however, contained in the present MS.

It begins (with the numbers supplied): श्री-देव्युवाच ।

अनादिरूप भूतेश शशिशेखर शंकर ।
देवाधिदेव विश्वेश विश्वाराध्य सुरेश्वर ॥ १ ॥
निरंजन निराकार नित्यानंद गुणाकर ।
गुणातीत परस्वामिन्सर्वातीत परात्पर ॥ २ ॥
तत्सर्वं श्रुतं जगत्सर्वं स्थावरजंगमादिकं ।
भूतानि सर्वतंत्राणि लक्षकोट्यर्बुदानि च ॥ ३ ॥
तंत्राणि यादिकं देवराज राजेश्वर प्रभो ।
तंत्रराजः श्रुतो देव नानाभेदाश्च संश्रुताः ॥ ४ ॥
रसायनं श्रुतं देव सिद्धयो विविधाः श्रुताः ।
शक्तिसंगमनामानं तंत्रराजोत्तमोत्तमं ॥ ५ ॥
सूचितं देव देवेश मंत्रसिद्ध्यभिधागमे ।
न मह्यं कथितं देव संशयं छेदय प्रभो ॥ ६ ॥
चतुःखंडेन संयुक्तं सर्वसारोत्तमोत्तमं ।
तंत्रं कथय देवेश संप्रदायक्रमागतं ॥ ७ ॥
समग्रं तंत्रराजेंद्रसापेक्षरहितं(?) प्रभो ।
संप्रदायप्रभ्रष्टानां मार्गसंदर्शकारकं ।
कल्पे (!) सिद्धिप्रदं तत्र कथयस्व मम प्रभो ॥ ८ ॥

शिव उवाच ।

तंत्रराजः पूर्वमुक्तः खंडाष्टकसमुज्ज्वलः ।
पूर्वार्धमुत्तरार्धं(!) च सार्धद्वयसमन्वितः ॥ ९ ॥
पूर्वार्धे कादिसंज्ञं तु द्वितीयं हादिसंज्ञकं ।
कादौ तु वेद(*i. e.* 4)खंडानि हादावपि चतुष्टयं ॥ १० ॥
प्रतिखंडं महेशानि त्रिसहस्रं च षट्शतं ।
प्रत्यध्यायं शतश्लोकाः षट्त्रिंशत् पटलानि च* ॥ ११ ॥
इत्येकखंडमित्युक्तमेव खंडाष्टकं विदुः ।
दिव्यौघरचितो यत्र गुरुद्वारा(?) भविष्यति ॥ १२ ॥
शक्तिसंगमनामाख्यं श्रीवृहत्तंत्रराजकं ।
वेदखंडसमायुक्तं षष्टिसाहस्रकं शुभे ॥ १३ ॥
दिव्यौघरचितं तंत्रं सर्वतंत्रोत्तमोत्तमं ।
अत्रादि काल्या रचितं ताराकल्पं द्वितीयकं ॥ १४ ॥
तृतीयं सुंदरीकल्पं चतुर्थं छिन्नमस्तका ।
युगे युगे चंद्रसंख्यं कलौ खंडचतुष्टयं ॥ १५ ॥
षट्शती चात्रांते तु द्विसप्ततुत्तरं शिवे ।
आदिभैवतु देवेशि दिव्यौघाद्या रतः शिवे ॥ १६ ॥

I. ends:

तत्सर्वं निहनादेवट्स्वादुखार्यते(!) च यत् ।
तदेव सर्वं भवति प्रोक्तस्पर्शी(? r. प्रोक्तात्परं) किमिच्छसि॥

इति श्रीमदक्षोभ्यमहोग्रतारासंवादे शक्तिसंगमतंत्रराजे प्रथम-खंडे कामधेन्वादियोगे विंशः पटलः समाप्तः ॥

* For the *Kādimata* see no 2538.

III.(?) begins: देव्युवाच ॥
देवदेवं महादेवं भक्तानुग्रहकारकं ।
अनाद्यंतं पराकाशं तमीडे निर्गुणं विभुं ॥ १ ॥
त्वत्प्रसादान्मया नाथ ज्ञानमागमशासनं ।
कालांतरे समायाते पुनः पृष्टं मया विभो ॥ २ ॥
पूर्णाभिषेकदीक्षा तु कथं भेदत्वमागता ।
ईश्वर उवाच ॥ ०

It ends:
सर्वतंत्रे प्रयुक्तत्वादत्र संक्षेपतो मता(? मया) ।
मंत्रांतरत्वात्कथिता किमन्यत् श्रोतुमिच्छसि ॥

इति श्रीकालीकालसंवादे षट्शांभवरहस्ये उड्डीशभैरवीये शक्तिसंगमतंत्रराजे षष्टिसहस्रे धूमावतीकौतुकं संक्षेपविधिर्नाम विंशतितमः पटलः ॥ समाप्तश्चायं ग्रंथः ॥

IV. begins: देव्युवाच ।
देवदेव महादेव सर्वसिद्धिप्रवर्तक ।
तत्त्वं श्रुतं मया सर्वं रहस्यातिरहस्यकं ।
इदानीं वद देवेश रहस्यं परमं विभो ॥
शिव उवाच ।
रहस्यातिरहस्यं च कथं त्वयि निवेद्यतां ।
तथापि तव सद्भक्त्या रहस्यमपि कथ्यते ॥
काली तारा छिन्नमस्ता सुंदरी बगला रमा ।
मातंगिभुवनासिद्धिविद्या(!) च भैरवी तथा ॥ ०

It ends:
गोपनीयं गोपनीयं गोपनीयं पुनः पुनः ।
रहस्यातिरहस्यं च रहस्यातिरहस्यकं ॥ १०५ ॥
इति संक्षेपतः प्रोक्तं किमन्यत् श्रोतुमिच्छसि ॥

इति श्रीमदक्षोभ्यमहोग्रतारासंवादे तारासूक्ते ब्रह्मजातिवर्णने एकादशः पटलः ११ समाप्तः ॥ संवत् १८१५ ॥

Cf. Rāj. Mitra, Notices, i., p. 229; Bik. Cat., p. 606; where *khanda* I. is said to consist of 20; II. of 65; III. of 19; IV. of 11 chapters. The opening and concluding couplets of the former MS. agree with those of the present one. [H. T. Colebrooke.]

2590.

1412b. Foll. 16; size $12\frac{3}{4}$ in. by $4\frac{7}{8}$ in.; fair Bengalī handwriting of about 1750 A.D.; twelve lines in a page.

Parātantra, or *Karavīrayāga*, a series of revelations regarding the occult science of *Tantric* worship, in the form of a dialogue between *Īśvara* and *Devī*. Very incorrect.

Whether the title *Kālīkulakrama* refers only to the last section of this treatise, or whether it belongs to the whole, as that of a section of a larger work, is not clear.

It begins:
बहुसिद्धि(r. सिद्ध)समाकीर्णे श्मशाने करवीरकं(r. ०के)।
तत्र वीरगणाः सर्वे महाभक्षाल(कल्लोल C.)हूँकृते ॥
निवर्तिते महाशत्रुयोगे (निवर्तितमहाचक्रे योगे C.) चिद-[शडामरे ।
महावृन्दे महास्थाने गणडाकिनि(महास्फारडाकिनीगण [C.)याचिते ॥
वाह्याद्या(ब्रह्माद्या C.)मातरश्चाष्टौ क्षेत्रेण(!) भैरवाःयः ।
गणेशो (०शा C.) वटुकाः सिद्धा मातृचक्रे तु मालके [(मेलके C.) ॥
श्रीनाथादिगणाः [सर्वे] वीरनाथावतारिते ।
सिद्धिनाथावकाशेन संतोषितकुलेश्वरे ॥
सर्वभूषां परित्यज्य सानन्दोल्लासिमानसा ।
श्रीचक्रे स्म स्थितं देवं पृच्छते कुलसुन्दरी ॥
श्रीदेव्युवाच ।
सर्वश्रोतोत्तरं(श्रोत्रोद्भवं C.)ज्ञानं त्वत्प्रसादाच्छ्रुतं मया ।
यामलाष्टकपूर्वं तु तन्त्राख्यनेकधानि च ॥
शिरश्छेदश्च बहुधा महामन्थानभट्टकं(!) ।
मालातन्त्रं च चकार सागराभ्यामिहामतं ॥
चतुर्विंशतिवेलक्षश्रुताः(!) सर्वे विधारिता ।
इदानीं संशयो जातो तवैव वचनात्प्रभो ॥
एषा सा परमा शक्तिर्न द्वितीया परेश्वरी ।
एषा शक्तिर्महामाया विश्वं व्याप्य व्यवस्थिता ॥
नादिर्मध्या न चान्ता तु यया सर्वं प्रवर्तते ।
तयोक्ता न द्वितीया च तन्त्रे कुलमहार्णवे ॥
एषा संधीयते विश्वमेका त्रैलोक्यपूजिता ।
एतदेव तथा(?) ह्याम्नायषडाम्नायः कथं प्रभो ॥
षट्सिंहासनगा देवी नायिकाः षट् प्रकीर्तिताः ।
षडाम्नायविभिन्ना चेदेका सा परमा कथं ॥

अभिन्ना वाथ भिन्ना च त्वं चेदेव जगत्प्रभो ।
कथमेवापरा शक्तिर्विभिन्ना परमेश्वरी ॥ ०

श्रीसदाशिव उवाच ।

मयि प्रियतमे देवि निशामय वदामि ते ।
गुह्यं गुह्यतमं दिव्यमकथ्यं कथयामि ते ॥
तव स्नेहात्प्रवक्ष्यामि रहस्यं कौलिकाय वै ।
तां नमस्कृत्य वक्ष्यामि विष्णुमायां जगन्मयीं ॥
नारायणीं महामायां प्रकृतिं विश्वरूपिणीं ।
एकापरा परा शक्तिः प्रकृतिर्विश्वमोहिनी ॥
विश्वविमोहिनी सा च वैष्णवी च प्रकीर्तिता ।
धारणाद्धात्रीमित्याहुः पालनां परमेश्वरीं ॥
त्रैलोक्यमोहनान्मायायुता सा प्रकृतिः स्मृता ।
विश्वसंसारणात्सा तु वैष्णवी तु प्रकीर्तिता ॥ ०

इति श्रीपूर्णेश्वरीपूर्वाम्नायः [॥ १ ॥C.] fol. 2*b*; इति परातन्त्रे विश्वेश्वरीदक्षिणाम्नायः [॥ २ ॥ C.] fol. 3*b*; इति॰ पश्चिमसिंहासनं (पश्चिमाम्नायकुब्जिकादेवी ॥ ३ ॥ C.) fol. 4*a*; इति परातन्त्रे उत्तराम्नाये कालिकाक्रमः (कालीक्रमः ॥ ४ ॥C.) fol. 4*b*; इति परातन्त्रे श्रीविद्याऊर्ध्वाम्नायः (ऊर्ध्वाम्नायत्रिपुरसुन्दरी ॥ ५ ॥ C.) fol. 6*b*; इति श्रीमहास्रोतसि शिरश्छेदे करवीरमहायागे परातन्त्रे (परातन्त्रक्रमे C.) द्वादशसाहस्रिकायां षडाम्नायाभेदसूत्रं ॥ ६ ॥ ib.; इति श्रीमहास्रोतसि शि॰ करवीरयागे परातन्त्रे (परातन्त्रक्रमे C.) क्रमद्वादशसाहस्रिकायां कालीक्रमनिर्णयसूत्रं fol. 11*a*; इति श्रीभैरवस्रोतसि शि॰ करवीरयागे परातन्त्रे (परातन्त्रक्रमे C.) परमार्थनिर्णयः 13*a*.

It ends:

चिच्छिन्ना बहुधा जाता नानाभेदसमाश्रिता ।
एका सा बहुरूपा च जानीयाद्दिव्यचक्षुषा ॥
स एव साधकः श्रेष्ठः सिद्धिज्ञानस्य भाजनं ।
अनुष्ठानरतं सर्वं सिद्धिभागी भवेद्ध्रुवं ॥

इति श्रीभैरवस्रोतसि (इति श्रीस्रोतसि C.) शिरश्छेदे महाकरवीरयागे परातन्त्रे कालीकुलक्रमः समाप्तः ॥

On the back of the last leaf the treatise is called *Karavīratantrakulakarma*.

The Cambridge Library possesses another MS. of this work (Add. 1477; 39 leaves, the second of which is, however, wanting) from which Profs. Aufrecht and Cowell have kindly supplied the various readings noted above.

[H. T. COLEBROOKE.]

2591.

1192c. Foll. 41; size 12½ in. by 4½ in.; indifferent Devanāgarī writing of 1804 A.D.; eleven lines in a page.

Rahasyārṇava, a manual of *Tantric* worship, in 15 chapters (*paṭala*), compiled, under orders of *Jayacandra Navendra* of Trigarta (Lahore), by *Vanamālin*, pupil of *Hṛidayānanda*. The MSS. (esp. the second) are rather incorrect.

It begins (somewhat corrected): श्रीपरदेवतायै नमो नमः ॥

सुधासारेण सिंचंतीं कंठनीलं सदाशिवम् ।
नवीनजलदश्यामां विघ्नेशजननीं नुमः ॥ १ ॥
नमामि जालपां देवीं कालपाशनिकृंतनीं ।
ब्रह्मेशविष्णुनमितां क्षिप्रसिद्धिप्रदायिनीं ॥ २ ॥
गुरुं च हृदयानन्दं सर्वशास्त्रविशारदं ।
शिवरूपं नतो नित्यं मंत्राशां विदधातु नः ॥ ३ ॥
जयचंद्रनरेंद्रस्य त्रिगर्तेशस्य चाज्ञया ।
विदुषां साधकानां च प्रीतये वनमालिना ॥ ४ ॥
सिद्धिप्रदः सदा तेषां पशूनां च विषप्रदः(!) ।
श्रीरहस्यार्णवो ग्रंथस्तन्यते सरसो मया ॥ ५ ॥
सप्रमाणं सतर्कं च विदुषां वचनादपि ।
भावचूडामणिं ज्ञात्वा तंत्रचूडामणिं तथा ॥ ६ ॥
कुलचूडामणिं चैव ज्ञानार्णवं च भैरवीं ।
कुलार्णवं वीरतंत्रं समयाचारमुत्तमं ॥ ७ ॥
गांधर्वमत्स्यसूक्तं च नीलतंत्रं ततः परं ।
एकवीरां समालोक्य तत्त्वार्णवं च भैरवं ॥ ८ ॥
अन्येषां च मतं ज्ञात्वा साधकानां हिताय च ।
गुरुक्रमविधानं च भावश्च त्रिविधस्तथा ॥ ९ ॥
कुमारीपूजनं चैव कुलाचारस्ततः परं ।
पीठपूजाविधिश्चैव निशीथसाधनं ततः ॥ १० ॥
पाण्डवैः पूजनं चैव द्रौपदीसंस्कृतिस्ततः ।
पुरश्चर्याक्रमश्चैव बलिदानविधिस्ततः ॥ ११ ॥
रहस्यातिरहस्यं च साधनं सर्वसिद्धिदं ।
विभूतिधारणं चैव संतयोगविधिस्तथा ॥ १२ ॥
योगश्चैव यथान्यायं ग्रंथे ऽस्मिंस्तन्यते मया ।
एनं विज्ञाय यो मर्त्यः कुरुते साधनं सदा ॥ १३ ॥

शंकरस्य प्रतिज्ञैषा तस्य सिद्धिः करे स्थिता ।
ततो गुरुक्रमं वक्ष्ये यथावदनुपूर्वशः ॥ १४ ॥
तदुक्तं भावचूडामणौ । ०

1. *Gurunirṇaya*, fol. 4*b*; 2. *bhāvanirṇaya*, fol. 8*a*; 3. *kumārikākalpa*, fol. 9*b*; 4. *samayācāra*, fol. 10*a*; 5. *pīṭhapūjā*, fol. 10*b*; 6. *niśīthapūjāpaddhati*, fol. 11*a*; 7. *pāṇḍavamahāpūjāpaddhati*, fol. 22*a*; 8. *draupadīsaṃskṛiti*, fol. 23*b*; 9. *chinnādipaṭala*, fol. 28*b*; 10. *puraścaryākrama*, fol. 35*a*; 11. *balidānavidhi*, fol. 36*b*; 12. *vibhūtidhāraṇavidhi*, fol. 37*b*; 13. *antaryāgavidhi*, fol. 39*a*; 14. *yogavaraṇam*, fol. 39*b*; 15. *rahasyoktadravyaśodhanavidhānam*; ends:

अनंतरं श्रीपात्रं गृहीत्वा शांतिपठनं । तर्पणं च तत्त्वेन ईशस्वरूपमात्मानं स्वकुर्यात्(!) ॥ हरिमीडे ॥ ०

इति श्रीवनमाल्याचार्यश्रीरहस्योक्तद्रव्यशोधनविधानं पंचदशः पटलः ॥ This colophon has caused the alternative titlo of *Dravyaśodhana* being wrongly ascribed to the whole work.

The colophons usually run thus: इति श्रीवनमाल्याचार्यसंगृहीते रहस्यार्णवे ०

[H. T. Colebrooke.]

2592.

581d. Foll. 50; size 12¼ in. by 4½ in.; fairly written in Devanāgarī, by several hands, in 1800 A.D.; eleven lines in a page.

The same work. Both MSS. seem to have been transcribed from the same original.

[H. T. Colebrooke.]

2593, 2594.

705, 706. Foll. 1–150, 151–293; size 16¼ in. by 4¼ in.; clear Bengalī handwriting of about 1700 A.D.; nine lines in a page.

Śivarahasya, an extensive work on Śiva-worship. The complete work consists of 12 parts (*aṃśa*), only one of which, the seventh, is contained in these volumes.

It begins: ऋषय ऊचुः ।

सूत वेदार्थतत्त्वज्ञ शिवध्यानपरायण ।
मुक्त्युपायं वदास्मभ्यं कृपालो मुनिसत्तम ॥

कः सेव्यः सर्वदेवेषु को वा जप्यो मनुः सदा ।
स्थातव्यं कुत्र वा नित्यं किं वा सर्वार्थसाधकं ॥

सूत उवाच ।

धन्यान्मन्यामहे नूनमनन्यशरणान्मुनीन् ।
वनाशिनो वनावासाश्च्यस्तमन्यूनकल्मषान् ॥

भवद्भिः सर्ववेदार्थतत्त्वज्ञानमकल्मषैः ।
परात्परतरः शर्वः सर्वदा पूज्यते धिया ॥

भवद्भिः सर्ववेदार्थो ज्ञात एवास्ति यद्यपि ।
तथापि किंचिद्वक्ष्यामि यथा ज्ञातं मया तथा ॥

पुरा कैलासशिखरे सुखासीनं जगत्प्रभुं ।
वेदान्तवेद्यमीशानं शङ्करं लोकशङ्करं ॥

विश्वतश्चक्षुषं देवं विश्वतोमुखमव्ययं ।
विश्वतोबाहुमाराध्यं विश्वतःपादमीश्वरं ॥

निष्कलं निर्गुणं शान्तं निरवद्यमनामयं ।
निष्प्रपञ्चं निराकारं निर्मलं निरुपाधिकं ॥

शर्वं प्रसन्नवदनं सर्वाभरणभूषितं ।
गौरीभूषितवामाङ्गं ब्रह्मविष्ण्वादिसेवितं ॥

अप्रमेयजगज्जन्मस्थितिसंहारकारणं ।
सोमसूर्याग्निनयनं सोमार्धकृतशेखरं ॥

विल्वचन्दनलिप्ताङ्गं नरविल्वदलार्चितं ।
व्याघ्रचर्मपरीधानमनन्तेन्दुरविप्रभं ॥

नानामणिगणाकीर्णं किरीटकटकावृतं ।
दयासुधार्द्रनयनं वरदा(*r.* दो)भयपाणिनं ॥

निजसंतोषपूर्णाङ्गमुमालिङ्गितविग्रहं ।
विलोक्यातीव संतुष्टः षण्मुखः साम्बमीश्वरं ॥

मत्वा कृतार्थमात्मानं प्रणिपत्य सदाशिवं ।
पप्रच्छ सर्वलोकानां मुक्त्युपायं कृताञ्जलिः ॥

विश्वेश्वर महादेव विष्णुब्रह्मादिवन्दित ।
देवानां मानवानां च किं मोक्षस्यास्ति साधनं ॥

तव नामान्यनन्तानि सन्ति यद्यपि शङ्कर ।
तथापि तानि भव्यानि न ज्ञायन्ते मयाधुना ॥

प्रियाणि शिवनामानि सर्वाणि शिव यद्यपि ।
तथापि कानि रम्याणि तेषु प्रियतमानि ते ॥

तानि सर्वार्थदान्यत्र कृपया वक्तुमर्हसि ।
यन्नामस्मरणादेव सद्यो मुच्यते पातकैः ॥
रसनारससारज्ञा त्वन्नामामृतपायिनी ।
यस्यास्ति स पुमान्धन्यो मान्यो ह्यमनुजैरपि ॥
जन्मान्तरसहस्रेषु तप्तं यदि तपस्तदा ।
त्वन्नामस्मरणायत्तं चित्तं जन्तोः प्रजायते ॥
महेशनामामृतदिव्यधारापरिप्लुताङ्गोदरमध्यगोऽपि ।
न शोकमाप्नोति नरो यतो हंसरक्षितो वह्निगतः शिवेन ॥
यतो विभूतिकवचाः शिवनामाक्षपाणयः ।
चत्वारो ह्यसुरानीकैश्चक्रुर्युद्धं पुरा मुदा ॥
ब्रह्महत्यासहस्राणि सम्यक्कृत्वापि पुल्कसः ।
शिवेति नाम विमलं श्रुत्वा मोक्षं गतः पुरा ॥
ये ते ऽपि प्रमथाः शुद्धाः शिवनामामृताशनाः ।
इन्द्राद्यर्चितपादाब्जा वसन्ति शिवसन्निधौ ॥
शिवनामैव संसारमहारोगौषधशामकं ।
नान्यत्संसाररोगस्य शामकं दृश्यते मया ॥
शिव शङ्कर विघ्नेश महादेवेति यन्मया ।
पूर्वमुच्चरितं युद्धे जयस्तेनाभवन्मया ॥
शङ्करेश महेशेति नाम दिव्यं महावने ।
पुरा श्रुतं पिशाचेन ततस्तस्मात्स मोचितः ॥
समस्तवेदवेदान्तसारभूतं शिवप्रदं ।
शिवनामामृतं दिव्यं पेयं सर्वार्थसाधकं ॥
ये संततं शङ्करमादरेण मनःसरोजासनसंनिविष्टाः ।
ध्यायन्ति शम्भुं स्मरणानुषक्तास्त एव धन्याः शिवसंमताश्च ॥
शिवनामामृतापुष्टरसनाः शिवपूजकाः ।
शिवध्यानरता नित्यं सन्ति धन्याः क्वचित्क्वचित् ॥
इत्युक्त्वा वेपमानाङ्गः प्रणिपत्य पुनः शिवं ।
कुमारः पार्श्वतस्तस्थौ नतमूर्धा कृताञ्जलिः ॥
सूत उवाच ।
कुमारेणोदितां वाचं सर्वलोकहितावहां ।
श्रुत्वा प्रसन्नवदनस्तमुवाच सदाशिवः ॥
शिव उवाच ।
साधु साधु कुमाराद्य सम्यक् पृष्टं त्वयाधुना ।
यदिदानीं त्वया पृष्टं तद्वक्ष्ये शृणु सादरं ॥
एवमेव पुरा गौर्या पृष्टः काश्यामहं सदा ।
समाख्यातं मया सम्यक् सर्वेषां मोक्षसाधनं ॥
दिव्यान्यनन्तनामानि सन्ति तन्मध्यगं परं ।
अष्टोत्तरसहस्रं तु नाम्नां प्रियतरं मम ॥
एकैकमेव तन्मध्ये नाम सर्वार्थसाधकं ।
मयापि नाम्नां सर्वेषां फलं वक्तुं न शक्यते ॥
तिलाक्षतैर्बिल्वपत्रैः कमलैः कोमलैर्नवैः ।
पूजयिष्यति मां भक्त्या यस्त्वेतन्नामसंख्यया ॥
स पापेभ्यः संसृतेश्च मुच्यते नात्र संशयः ।
ततो ममान्तिकं याति पुनरावृत्तिदुर्लभं ॥ ०

The *saptamāṃśa*, according to a MS. in Rāj. Mitra's Notices, i., p. 123, consists of 29 *adhyāyas*. The present MS., however, terminates abruptly in the 25th *adhyāya*; and the colophon of some of the others also is wanting.

I. इति श्रीशिवरहस्ये सप्तमांशे स्कन्दसदाशिवसंवादे मुख्यशिवसहस्रनामकथनं नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ fol. 10*b*.

II. beg.: ऋषय ऊचुः ।
त्वत्प्रसादादयं सूत निष्पापाः स्मो न संशयः ।
धन्याः कृतास्त्वया नूनं सत्कथाश्रवणादयं ॥
Col.: इति० शिवगौरीसंवादे काशीमाहात्म्ये काशीप्रशंसा नाम द्वितीयो ऽध्यायः ॥ fol. 14*a*.

III. beg.: पार्वत्युवाच ।
देवोत्तमाखिलाराध्य विघ्नेश शिव विष्णुग ।
श्रुता पुण्यकथा रम्या त्वत्प्रसादान्मनोहरा ॥
त्वन्मुखाम्भोजविलसत्कथापुष्परसं पुनः ।
मच्चेतश्चञ्चरीको ऽयं पातुमिच्छति शङ्कर ॥
Col.: इति० शिवगौरीसंवादे काशीमाहात्म्ये तृतीयो ऽध्यायः ॥ fol. 18*b*.

IV. beg.: श्रीशिव उवाच ।
कथामन्यां प्रवक्ष्ये ऽहं शृणु सादरमम्बिके ।
यत्कथाश्रवणादेव सद्यो मुच्येत पातकैः ॥
शिवस्थानान्यनेकानि सन्ति काश्यां वरानने ।
तेषां संख्या मया सम्यक्कर्तुमेव न शक्यते ॥
Col.: इति० शिवगौरीसंवादे काशीमाहात्म्ये चतुर्थो ऽध्यायः ॥ fol. 23*a*.

V. beg.: श्रीपार्वत्युवाच ।
महेशाखिलदेवेश काशीवासरतैर्नरैः ।
प्रत्यहं नियतं काश्यां किं कर्तव्यं वद प्रभो ॥
Col.: इति० काशीमाहात्म्ये काशीवासनियमविधिकथनं० fol. 29*a*.

VI. beg.: पार्वत्युवाच ।

शिव कल्याणद श्रीमन्सर्वज्ञामितविक्रम ।

ज्ञानवापीति संज्ञेयमस्याः कथमभूद्वद ॥

Col.: इति॰ शिवगौरीसंवादे काशीज्ञानवापीप्रशंसा॰ fol. 33*b*.

VII. beg.: पार्वत्युवाच ।

विश्वेश्वराखिलाराध्य सर्वज्ञ करुणानिधे ।

क्व मुक्तिमण्डपस्थानं तत्प्रमाणं कियन्मतं ॥

Col.: इति॰ काशीमाहात्म्ये मुक्तिमण्डपाख्यानं॰ fol. 37*a*.

VIII. beg.: पार्वत्युवाच ।

शिवानन्दमयानन्त ज्ञानवापीतटे शुभे ।

केन पुण्यप्रभावेन दण्डपाणिः स्थिरं स्थितः ॥

Col.: इति॰ काशीमाहात्म्ये दण्डपाणीतिहासकथनं॰ fol. 40*a*.

IX. beg.: शिव उवाच ।

कथामन्यां प्रवक्ष्ये ऽहं श्रोत्रानन्दकरां परां ।

शृणु यत्नेन विमलामम्बिके पापहारिणीं ॥

पुरा कश्चिद् द्विजाधीशः पूर्वजन्मतपोबलात् ।

काशीं संप्राप्य मामर्च्यमभ्यर्च्य विधिपूर्वकं ॥

उषित्वैकदिनं दीनः क्षुधार्तो ऽस्तङ्गते रवौ ।

वीरेश्वरालये रम्ये निद्रां कर्तुं समाययौ ॥

Col.: इति॰ वीरेश्वरेतिहासकथनं॰ fol. 43*b*.

X. beg.: शिव उवाच ।

अन्यामपूर्वामनघां कथां वक्ष्ये शुभप्रदां ।

यत्कथाश्रवणात्सद्यो मुच्यते सर्वबन्धनात् ॥

काश्यां पशुपतीशस्य स्थानमस्त्युत्तमं शुभे ।

नित्यं संनिहितस्तत्र निवसाम्यहमादरात् ॥

महापाशुपतैरत्र वसतिः क्रियते सदा ।

शैवशास्त्रप्रणेतारः सन्ति तत्रैव कोटिशः ॥

Col.: इति॰ काशीमाहात्म्ये पशुपतीश्वरेतिहासकथनं॰ fol. 63*b*.

XI. beg.: शिव उवाच ।

ओंकारं नाम विमलं क्षेत्रं काश्यां वरानने ।

सर्वपापक्षयकरं तिष्ठत्येकं शुभप्रदं ॥

(?ends fol. 69*b*).

XII. col.: इति॰ काशीमाहात्म्ये शिवगौरीसंवादे द्वादशो ऽध्यायः fol. 99*a*. (At fol. 81*a* *Vishṇu* is introduced worshipping *Śiva*).

XIII. beg.: ऋषय ऊचुः ।

सूत वेदार्थतत्त्वज्ञ काशीतत्त्वं यथार्थतः ।

यथा ज्ञातं तथैवोक्तं त्वयास्मभ्यं प्रयत्नतः ॥

वयं प्रणीताः सर्वे ऽपि त्वत्प्रसादान्मुनीश्वराः ।

तत्त्वावबोधाढ्याः कृतस्त्वयास्मासु कृपानिधे ॥

Colophon of XIII. and XIV. wanting; XV. ends fol. 109*a*.

XVI. beg.: पार्वत्युवाच ।

वैष्णवं धाम संप्राप्य किमुक्तं ब्रह्मणा विभो ।

तदा जनार्दनेनापि किमुक्तं तद्वदस्व मे ॥

श्रीमहादेव उवाच ।

शिवे विष्णुः समालोक्य ब्रह्मादीनमरांस्तदा ।

पप्रच्छ स्वागतं तेषां वर्धयन्मुदमादरात् ॥

XVII. (beg.?) ends fol. 131*b*.

XVIII. beg.: शिव उवाच ।

शृणु देवि कथामन्यामतिसंतोषदायिनं ।

यत्कथाश्रवणादेव हृष्टचित्ता भविष्यसि ॥

पुरासर्गे शचीनाथं दृष्ट्वा गुरुरतिप्रियं ।

उवाच वचनं वाग्मी सस्मितं प्रीतिपूर्वकं ॥

भूलोकतीर्थसेवार्थं मया गतमनेकधा ।

दृष्टानि शिवतीर्थानि वेदोक्तान्येव सादरं ॥

XIX. beg. fol. 154*a*: श्रीमहाशिव उवाच ।

शिवे दक्षिणकैलासो विलासस्याश्रयो मम ।

स यथोत्तरकैलासस्तथैव सुखदः सदा ॥

Col.: इति॰ शिवगौरीसंवादे दक्षिणकैलासवर्णनं॰ fol. 169*a*.

XX. beg.: श्रीमहाशिव उवाच ।

देवि काञ्ची पुरी काचिदत्र वेगवती नदी ।

तत्र वासमपेक्षन्ते नित्यं ब्रह्मादयः सुराः ॥

XXI. beg. fol. 185*a*: श्रीशिव उवाच ।

शिवे सुक्षेत्रमस्त्येकमरुणाचलनामकं ।

अरुणाचलनाथस्य स्मरणं मङ्गलावहं ॥

XXII. beg. fol. 197*b*: पार्वत्युवाच ।

किं चकार स भूपालः करुणाकर शङ्कर ।

तत्सर्वं वद सर्वज्ञ विस्तरेण विशेषतः ॥

सदाशिव ।

शिवपूजारतं दृष्ट्वा स भूपालो मदर्चकः ।

अभ्युत्थायातियत्नेन कुर्वन्नेव स्थितो ऽर्चनं ॥

XXIII. beg. fol. 216*b*: शिव उवाच ।

शिवे वृद्धाचलं नाम क्षेत्रमस्ति महात्मकं ।
तस्य स्मरणमात्रेण मुच्यते पापकोटिभिः ॥

Col.: इति ° वृद्धाचलमहिमानुवर्णनं °

XXIV. beg. fol. 248*b*: शिव उवाच ।

चिदम्बराभिधं क्षेत्रं शिवक्षेत्रमनुत्तमं ।
तदप्येकं मम स्थानं मम प्रियकरं शिवे ॥

Col.: इति श्रीशिवरहस्ये सप्तमांशे शिवगौरीसंवादो नाम चतुर्विंशो ऽध्यायः ॥

XXV. beg. fol. 189*a*: श्रीशिव उवाच ।

पश्य तां नृत्यमानंदं(!) सुराणां शोभने ततः ।
क्षणमात्रमभूद्राग्निररुणो ऽप्युदितस्ततः ॥

The MS. ends (in the middle of the page): ब्रह्मोवाच ।

इत्युक्तं तद्वचः श्रुत्वा केशवः सत्वरं तदा ।
शङ्करं पूजयामास भ –

On the different sections of the complete work see Burnell, Tanjore MSS., p. 206.

[H. T. Colebrooke.]

2595.

2798b. Foll. 26; size 10¼ in. by 6¾ in. (European fashion); careless, modern Devanāgarī writing; 26–28 lines in a page.

Prayogaratnākara, or *Bhaktavrātasantoshaka* (?), a treatise on *Tantric* worship, by *Premanidhi*, son of *Umāpati*. Apparently incomplete. Very incorrect.

It begins (somewhat corrected): श्रीकार्तवीर्यार्जुनाय नमः ॥

ईदृशमानुषमानसमपि मतियुक्तं विधातुमीष्टे यः ।
वंदे वंदे वंदे चरणावमुष्य तु कस्यापि ॥ १ ॥

अहो तंत्ररत्नाकरात्संप्रसूते (*r.* °ता)
तरंगिण्यसावद्भितीया [⏑–⏑ ? मदीया] ।

प्रयोगात्मरत्नाकरं नात्र चित्रं
हरेः सत्कृपाया असाध्यं किमस्ति ॥ २ ॥

श्रीकार्तवीर्यसदुपासनया यदा ते
लब्धिः स्पृहाखिलमनोरथसंचयानां ।

रत्नाकरं भज तदामुमनर्घ्यं बुद्धे[:]
सिद्धांतरं मम वदिष्यसि सत्यवाक्य च ॥ ३ ॥

कवचोपयोगि सर्वं नित्यं नैमित्तिकं काम्यं ।
अस्मात् प्रयोगरत्नाकरतो ज्ञानं तु सुस्पष्टं ॥ ४॥ ° ६ ॥

तस्मादस्मा[द्] राजराजेशभक्तान्
भूयो भूयः प्रांजलिः प्रार्थयामि ।

अत्रास्ते यत्प्राच्यवाचो विरुद्धं
तत्क्षंतव्यं युक्तितुष्टा हि संतः ॥ ७ ॥

यामिन्याश्चरमप्रहरस्योत्तरार्धे नारायणं श्रीराजराजेश्वरवीजदसक(? दशकं) च स्मृत्वा दक्षांगेन शयनाऽस्यापचामपादस्य पूर्वं विन्यासं कृत्वा °

The MS. contains the following 9 chapters (*ratna*):—I. *Nityaprātaḥkrityaratna*, fol. 4*b*; II. *nityatantrasnānaratna*, fol. 5*b*; III. *nityasandhyāratna*, fol. 7*a*; IV. *nityapūrṇatarpaṇa*, fol. 8*a*; V. *saṃsthāvediratna*, fol. 11*a*; VI. *nityapūrṇabhūtaśuddhyādiratna*, fol. 13*a*; VII. *nityapūrṇamātṛikānyāsaratna*, fol. 19*b*; VIII. *nityapūrṇamantravinyāsaratna*, fol. 21*b*; IX. *nityāntaryāgaratna*.

It ends:

स्वागतं देव देवेश सन्निधौ भव केशव ।
गृहाण मानसीं पूजां यथावत्परिभावितां ॥

इति श्लोकमंत्रेण मानसीं पूजां प्रभवेति वेदयेदिति संक्षेपः ॥

श्रीमद्दीव्यत्कार्तवीर्यप्रसादात्प्रादुर्भूते प्रेमनिध्याख्यविप्रात् ग्रंथे भक्तव्रातसंतोषके ऽस्मिन्नित्यंत्यंतर्यागारत्नं(!) संपूर्णं ॥

Then follow four more lines, apparently the beginning of a new chapter: ततश्च शंखादिपात्रस्थापनमनुसर्तव्यं ° and terminating abruptly: ऊर्ध्वाग्रं त्रिकोणं कृत्वा तद्बहिः षट्कोणं त ॥

The same colophon, *mutatis mutandis*, occurs at the end of each chapter.

Without other copies, this MS. is of little use.

See Aufrecht, Cat. Cat., s.v. *Premanidhi* (son of *Umāpati*), where, however, most of the titles of separate treatises given seem to be merely chapters of the present work.

[Coll. of Fort William.]

2596.

1248a. Foll. 121; size 9½ in. by 3¾ in.; fairly good Devanāgarī writing of 1790 A.D.; nine lines in a page.

Tārābhaktisudhārṇava, a digest of directions for the worship of the goddess *Tārā*, or *Tāriṇī*, compiled by *Narasiṃha* (or *Nṛisiṃha*) *Ṭhakkura Mahopādhyāya*. *Taraṅgas* V.–VIII.; each paged separately.

V. *Tārānityārcanavidhi*, foll. 74, treating of purificatory rites and formulas in constant use in devotional practices, begins: अथ नित्यविधिः ॥ कुलचूडामणौ ॥

साधकः प्रातरुत्थाय कुलवृक्षं प्रणम्य च ।
मूलादि ब्रह्मरंध्रांतं कुलं ध्यात्वा गुरुं स्मरेत् ॥

कुलवृक्षाः ॥ रुद्रयामले । ०

Foll. 66*b*–71*a* contains formulas of invocation to *Tārā* under 1000 different names or epithets.

The copyist's date is: श्रावणकृष्ण १० गुरौ संवत् १८४७ ॥

VI. (?) foll. 11, deals chiefly with the rites of initiation for novices. It is only in this chapter, when describing the selection of a young girl to be enthroned and worshipped as the substitute of the goddess, that the author verges slightly on the objectionable practices of *Tantric* worship.

It begins: अथ ब्राह्मणातिरिक्तवीरश्चेत् तदा विसर्जनानंतरं तादृशदिव्यश्चेत् तदा ब्रह्मार्पणात्माक् प्रथमं गुरवे गुरुपात्रं सभक्त्यार्पयित्वा देयं । ०

VII. *Naimittikavidhi*, foll. 21, treating of the festivals recurring with the seasons, begins: अथ नैमित्तिकं स्वतंत्रतंत्रे ।

नित्यं नैमित्तिकं काम्यं सापेक्षं पूर्वपूर्वतः ।
अन्यथा चिंतयेदित्यं कुर्यादारात्परंपरां ॥

VIII. *Puraścaraṇavidhi*, foll. 15, treating of preliminary rites to be observed, begins: अथ पुरश्चरणं । वायवीयसंहितायां । साधनं मूलमंत्रस्य पुरश्चरणमुच्यते ॥ ०

Colophon: इति श्रीमहामहोपाध्यायठक्कुरश्रीनृसिंहविरचिते ताराभक्तिसुधार्णवे ऽष्टमस्तरंगः ॥

The following authorities are cited: *Agastyasaṃhitā*, foll. 9*b*, 111*b*, 114*b*; *Uḍḍīśa*, foll. 22*a*, 49*a*; *Uttaratantra*, foll. 11*b*, 12*b*, 17*a*, etc.; *Umāmaheśvarasaṃvāda*, fol. 62*a*; *Ekavīrātantra*, foll. 19*a*, 107*b*; *Kalaśa* (some formulas), fol. 37*b*; *Kālikāśāva* (?°*stava*), fol. 7*a*; *Kālikodbhāva*, fol. 110*b*; *Kālīkalpa*, foll. 50*b*, 51*a*; *Kālītantra*, foll. 13*a*, 36*b*, 119*a*; *Kubjikātantra*, fol. 64*a*; *Kumārīkalpa*, foll. 6*a*, 11*a*, 12*a*, etc.; *Kumārītantra*, foll. 10*b*, 16*b*, 30*b*, etc.; *Kulacūḍāmaṇi*, foll. 1*b*, 3*a*, 5*b*, etc.; *Kulamūlāvatāra*, foll. 60*a*, 107*b*; *Kulāmṛita*, foll. 61*a*, 77*a*, 82*b*; *Kulāmṛitadīpikā*, fol. 81*b*; *Kulārṇava*, foll. 11*a*, 14*a*, 16*b*; *Kulāvatāra*, foll. 24*b*, 25*a*; *Kuloḍḍīśa*, foll. 50*b*, 51*a*, 52*a*; *Kaulālavīya*, fol. 36*b*; *Kriyāsāra*, fol. 36*b*; *Gandharvatantra*, foll. 4*a*, 47*a*; *Gotamīya*, foll. 7*a*, *b*, 8*a*, etc. (*Gautamīya*, fol. 24*b*, cf. *Vaishṇavag.*); *Gorakshasaṃhitā*, fol. 14*a*; *Gaurīyāmala*, fol. 31*a*; *Candrapīṭha*, foll. 119*b*, 120*b*; *Candrikā*, fol. 54*a*; *Jñānārṇava*, foll. 14*b*, 44*b*, 51*b*, etc.; *Jñānonnayana*, fol. 20*b*; *Ḍāmara*, fol. 50*b*; *Tattvacintāmaṇi*, fol. 2*b*; *Tattvasārasaṃhitā*, foll. 9*a*, 10*a*; *Tantracūḍāmaṇi*, fol. 19*a*, *b*; *Tantramālā*, fol. 63*b*; *Tantrarāja*, fol. 7*b*; *Tantrarājottara*, fol. 8*b*; *Tantralīlāvatī*, fol. 52*a*; *Tantraśekhara*, fol. 118*b*; *Tārākaraṇīya*, fol. 26*a*; *Tārārahasyavṛitti*, fol. 11*a*; *Tārārṇava*, foll. 38*a*, *b*, 51*b*, 107*b*; *Tāropanishad*, fol. 47*b*; *Tūrṇāyāga* (*ślokas*), foll. 57*b*, 58*a*; *Tripurārṇava*, fol. 4*a*; *Triśaktitantra*, fol. 4*a*; *Triśaktiratna*, foll. 10*a*, 25*a*, 35*b*, etc.; *Dakshiṇāmūrtisaṃhitā*, foll. 31*b*, 90*a*, 91*b*; *Dīpikā*, fol. 54*a*, *b*; *Devīyāmala*, foll. 77*b*, 82*b*, 110*b*; *Navaratneśvara*, fol. 44*a*;

Nāradapañcarātra, foll. 3*a*, 5*a*, etc.; *Nāradīya*, fol. 64*b*; *Nīlatantra*, foll. 3*a*, 4*a*, 8*a*, etc.; *Nṛisiṃhakalpa*, fol. 50*b*; *Padyavāhinīya* [**संगुष्ठानामिकाभ्यां तु न्यासः सर्वत्र संमतः ।**], fol. 24*a*; *Puraścaraṇacandrikā*, foll. 51*a*, 52*b*, 65*b*, etc.; *Pushpamālā*, fol. 36*a*; *Pushpādhyāya*, fol. 36*a*; *Prapañcasāra*, foll. 50*b*, 52*a*; *Prathamatantra*, fol. 109*a*; *Phetkāriṇī*, foll. 11*a*, 14*a*, 19*a*, etc. (*-tantra*, foll. 9*a*, 23*b*, etc.); *Phetkārīya*, fol. 10*a*; *Pheravīya*, foll. 11*a*, 12*b*, 21*a*, etc.; *Brahmayāmala*, foll. 13*b*, 103*b*; *Brahmasaṃhitā*, foll. 18*b*, 48*b*; *Bhāvacūḍāmaṇi*, foll. 14*a*, 34*b*, 36*b*, etc.; *Bhāvanirṇaya*, fol. 45*a*; *Bhairavatantra*, foll. 6*a*, 11*a*, 12*a*; *Matsyasūkta*, foll. 36*a*, 87*b*; *Mantracūḍāmaṇi*, foll. 12*b*, 47*a*; *Mantratantraprakāśa*, foll. 23*b*, 24*a*, 51*a*, etc.; *Mantradevaprakāśikā*, fol. 120*b*; *Mantramuktāvalī*, foll. 50*b*, 90*b*; *Mahākapilapañcarātra*, fol. 113*b*; *Mahākālasaṃhitā*, foll. 14*b*, 89*b*, 90*a*, etc. (often *Māhā-*); *Mahārṇavatantra*, fol. 41*a*; *Mānasollāsa*, fol. 56*a*; *Mālinītantra*, foll. 3*b*, 7*b*, 8*a*, etc.; *Muṇḍamālā*, foll. 34*a*, 35*a*, 36*b*, etc.; *Yāmala*, fol. 3*a*, etc.; *Yoginītantra*, foll. 29*b*, 32*a*, 61*b*, etc.; *Ratnasāgara*, fol. 11*a*; *Rāghavabhaṭṭa*, fol. 57*a*; *Rudrayāmala*, fol. 1*b*, etc. (*Tārābhūtaśuddhiprakaraṇa* of *R.*), fol. 21*a*; *Laghustava*, fol. 14*b*; *Vakratuṇḍakalpa*, fol. 118*b*; *Vasishṭhasaṃhitā*, foll. 4*a*, 9*a*, etc.; *Vāyavīyasaṃhitā*, foll. 107*b*, 113*b*; *Vārāhītantra*, foll. 13*b*, 20*b*; *Vijayākalpa*, fol. 15*b*; *Vimalātantra*, fol. 55*b*; *Viśuddheśvara*, foll. 2*b*, 16*b*; *Vīrakalpa*, fol. 44*a*; *Vīracūḍāmaṇi*, foll. 1*b*, 2*a*, 3*a*, etc.; *Vīratantra*, fol. 21*a*; *Vaiśampāyanasaṃhitā*, fol. 108*a*,*b*; *Vaishṇava-Gotamīya*, fol. 24*a*; *Lakshaṇasaṃgraha*, fol. 49*a*; *Śāradā*, foll. 22*b*, 23*a*, *b*, etc.; *Śāradātilaka*, foll. 56*b*, 61*a*; *Śaivāgama*, foll. 5*b*, 6*a*, 7*a*, etc.; *Śrīkrama*, foll. 13*a*, 85*b*; *Śrīkramasaṃhitā*, fol. 3*b*; *Sanatkumārīya*, fol. 114*b*; *Samayācāra*, foll. 14*b*, 17*a*, 34*a*, etc.; *Samayātantra*, fol. 6*a*; *Sārasaṃgraha*, foll. 29*b*, 30*b*, 32*b*, etc.; *Siddhasārasvata*, foll. 30*a*, 32*b*; *Siddhināthasaṃhitā*, fol. 84*a*; *Siddheśvaratantra*, fol. 118*a*; *Siddheśvarītantra*, fol. 32*a*; *Suta(? Sūta)gītaratnākara*, fol. 48*a*; *Surendrasaṃhitā*, foll. 2*a*, 107*b*; *Somabhujagāvalī*, fol. 55*a*; *Sautrāmaṇitantra*, fol. 31*a*; *Svatantra*, foll. 8*b*, 20*b*; *Svatantratantra*, foll. 6*a*, 12*b*; *Haṃsapārameśvaratantra*, fol. 73*b*; *Haragaurīsaṃvāda*, foll. 10*b*, 19*a*, 35*b* (*Kulasarvasvasahasranāmastotra* of *H.*), fol. 73*a*; *Homāṅganirūpaṇa*, fol. 115*a*.

[H. T. COLEBROOKE.]

2597.

231. Foll. 102, five of which (47–51) are wanting; size $14\frac{1}{2}$ in. by $4\frac{1}{8}$ in.; good, modern Nepalese handwriting; nine lines in a page.

Śyāmārahasya, a compendium of *Tantric* worship, in 22 chapters (*pariccheda*), compiled from various sources, by *Pūrṇānanda-paramahaṃsa*. [A.]

It begins:

देवीं दानवदैत्यदर्पनिवहानुन्मूलयंतीं शिवां
ब्रह्मानन्दमहेशमौलिमणिभिः संशोभितांघ्रिद्वयां ।
नत्वा श्रीगुरुपादपद्मपरमामोदामृताप्लावितः
पूर्णानन्दसुधीस्तनोति विमलां श्यामारहस्याभिधां ॥

स्वतंत्रं वीरतंत्रं च तंत्रं फेत्कारिणीं तथा* ।
कालिकाकुलसर्वस्वं कालीतंत्रं च यामलं ॥

कुलचूडामणिं चैव कुमारीतंत्रमेव† च ।
कुलार्णवं तथा कालीकल्पं भैरवतंत्रकं ॥

कालिकाकुलसद्भावं तथा चोत्तरतंत्रकं ।
गुरूणां च मतं ज्ञात्वा साधकानां तथा मतं ।

शुद्धबुद्धस्वभावार्थं वक्ष्यामि मोक्षकारिणीं ।
तदुक्तं स्वतंत्रे । °

* फेत्कारीतंत्रमेव च B.

† कौमारीतंत्र° B.

I. *Nyāsānuvivaraṇa*, fol. 16*a*; II. *antaryajanavivaraṇa*, fol. 18*a*; III. *sādhakakulaveśanirṇaya*, fol. 36*b*; IV. *rahasyamālā* (consisting of *Kālīkalpe kālikākavacam*, B, fol. 49*a*; *Rudrayāmale uttaratantre kālīprasthāpe kālabhairavasaṃvāde śrī-dakshiṇā-kālikākavacam*, fol. 53*a*; *Śrī-virūpākshaviracitaṃ śrīkālikākavacam*, fol. 55*b*; *Bhairavatantre kālīkalpe śrīkālīkavacam*, fol. 57*a*; *Kālipurāṇe trailokyamohanaṃ nāma kālikavacam*, fol. 57*b*; *Kālīkulasarvasve mahākālī-śrī-dakshiṇākālī nāma sahasrastavarājam*, fol. 68*a*; *Rudrayāmalatantre śrīśyāmāstotram*, fol. 69*a*; *śrīmahākālakṛitaṃ śrīkālīstotram*, fol. 71*a*; *śrīkālikācatuḥślokīstotram*, fol. 72*a*); V. *mantrasiddhārthavivaraṇa* (B., fol. 72*a*); VI. *mantrabhedavivaraṇa* A., fol. 53*a*; VII. *Kālītattvakathana*, fol. 54*a*; VIII. *purushārthasādhanavivaraṇa*, fol. 58*a*; IX. *vīryamocana*, fol. 62*a*; X. *sāmānyasādhana*, fol. 64*a*; XI. *puraścaraṇavyatirekamantrasiddhyupāya*, fol. 65*b*; XII. *pīṭhajapanirṇaya*, fol. 67*b*; XIII. *kulācāranirṇaya*, fol. 70*b*; XIV. *mahānīlakramavarṇana*, fol. 78*b*; XV. *puraścaraṇaprakārāntaranirṇaya*, fol. 81*b*; XVI. *homakuṇḍanirmāṇanirṇaya*, fol. 85*a*; XVII. *vetālādisiddhinirṇaya*, fol. 84*a*; XVIII. *paripākaphalavivaraṇa*, fol. 90*a*; XIX. *tāriṇībhedavivaraṇa*, fol. 97*a*; XX. *śarīradṛiḍhīkaraṇa*, fol. 100*a*; XXI. *rahasyamālāsaṃskāravarṇana*, fol. 100*b*; XXII. ends:

नीलाम्बुका मणिमयीं च करेषु चीणां
मुद्रां च पात्रमथ पूर्णसुधां दधाना ।
उद्यत्तुमुंखचहत्कचिताप्रवाहा
नीला भजामि हृदयेन सरस्वतीं तां ॥
लक्षमेकं जपेद्विद्यां दशांशमसितोत्पलैः ।
नियतं च महाविद्यां* बीजाद्यां परिकल्पयेत् ।
ध्यानपूजापुरश्चर्या सर्वनीलसमं भवेत् ॥ °

See Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 43.

[B. H. Hodgson.]

* तंत्रपंचमहाविद्यां B.

2598.

67. Foll. 133; size 10¾ in. by 4¾ in.; well written, in Devanāgarī; nine lines in a page.

Śyāmārahasya. In this (not very correct) copy [B] the introductory couplets are preceded by a *stotra* of eight stanzas, commencing:

ज्योतीरूपां क्रूरसुरूपां स्मितवक्त्रां
देवैर्ज्ञेयां ध्येयपदाब्जां दनुजेंद्रैः ।
तीक्ष्णांतःसंस्मितरुद्रासनं निविष्टां (!)
कालीं कालोत्संगनिलीनां कलयामः ॥ १ ॥ °

With the following additional couplet and colophon:

एतत्प्रातर्यो ऽष्टकमेतत्पदसक्तो
सद्यो मर्त्यो गायति मूर्त्यामलदेहः ।
काली सद्यः कालयुतानुग्रहदृष्टिं
तस्मै दातुं तिष्ठति लभ्यां तपसाग्रे ॥ ९ ॥

इति श्रीमामाहेशगणेशभट्टारकानंदनाथविरचितं श्रीकालीमन्त्रमयूराष्टकस्तोत्रं समाप्तं ॥

Then follow the introductory *ślokas* as above.

The MS. is dated: संवत् १८६१ मार्गशीर्षमासे कृष्णपक्षे ४ बुधवासरे लिखितं शिवप्रसादो ब्राह्मणेन ॥

[H. T. Colebrooke.]

2599.

1534. Foll. 56; size 11 in. by 3¾ in.; fairly good, small Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; 10–18 (mostly 17) lines in a page.

Sundarīmahodaya (also called *Tripurasundarīmahodaya*), a compendium of *Tantric* worship by *Śaṅkarānanda Nātha*, disciple of *Rāmānanda Nātha*, or *Rāmānanda Sarasvatī*.

It begins: श्रीमहात्रिपुरसुन्दर्यै नमः ॥

बालातपोद्भासितशोणसिंधु-
नीरोच्छलत्कोकनदोत्तमश्रीः ।
मनोनिकुंजे करुणारसार्द्रा
काचिन्नता मे ललिताविरास्तां ॥ १ ॥
यो वै दीक्षासेकमात्रेण दिव्यं
ज्ञानं दत्त्वा मोहपाशं निकृत्य ।

दीनं सद्यो मामरक्षीद्दयाभ्रेस्
  तं श्रीरामानंदनाथं नमामि ॥ २ ॥

यदीयवाचामृतमादृताः सकृज्
  जडा निपीयाशु भजंति जीवतां ।
तं तंत्रमार्गाध्ययने गुरुं नतो
  विमर्शनाथं भगवंतमीश्वरं ॥ ३ ॥

ज्ञानार्णवं तंत्रमुपाश्रिता ये
  न्यासादिविस्तारकृतावसक्ताः ।
तेषामिहावश्यककर्मरीतिं
  तदुक्तमार्गां कथये विभाव्य ॥ ४ ॥

शंकरानंदनाथाख्यः शंभुदीक्षाविधिं तथा ।
नित्यं नैमित्तिकं काम्यं वक्ष्ये श्रीत्रिपुरार्चनं ॥ ५ ॥

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि बीजं कामेश्वरीमतं ।
सकलभुवनेशानी (*r.* °नि) कामेशी (*r.* °शि) बीजमुत्तमं ।
अनेन सकला विद्याः कथयामि विशेषतः ॥

शक्त्यंतस्तुर्यवर्णो ऽयं कलमध्ये सुलोचने ।
वाग्भवं पंचवर्णात्म्यं कामबीजमथोच्यते ॥

मादनं शिवचंद्राढ्यं शिवांतं मीनलोचने ।
कामबीजमिदं भद्रे षड्वर्णं सर्वमोहनं ॥

शक्तिबीजं वरारोहे चंद्राढ्यं सर्वसिद्धिदं ।
चतुरक्षररूपं तु त्र्यक्षरा त्रिपुरा परेति ॥

अस्यार्थः ॥ ककारलकारसहिता भुवनेश्वरी कलह्रीमिति मुख्यं बीजमिति यावत् । ककारलकारयोर्मध्ये शक्तिरेकारस्तस्यांते तुर्यवर्णो दीर्घ ईकारः । ए ई इति अक्षरद्वययोगे कएलह्रीमिति पंचवर्णात्मकमेकमक्षरं वाग्भवकूटं ॥ तथा मादनं कः । शिवो हः । चंद्रः सः । शिवो हः । तथा च हकारसकाराद्यः ककारः हकारांतः कार्यः हसकलह्रीमिति षड्वर्णात्मकमेकमक्षरं कामराजकूटं ॥ तथा चंद्रः सः पूर्वोक्तं कामेशीबीजं । चंद्राढ्यं सकलह्रीमिति चतुरक्षररूपं एकमक्षरं शक्तिकूटं ॥ भैरव्यपेक्षया परा स्थिता या त्रिपुरा । त्रिपुरायास्तृतीयो भेद इति यावत् । सेयं कामराजोपासिता विद्या । अस्या एव विद्याया एकारेकारौ हित्वा ककारात्पूर्वं हकारसकारयोगे लोपामुद्रा विद्या । तदुक्तं ।

कामराजाख्यविद्यायाः शक्तितुर्ये च सुंदरि ।
हित्वा मुखे शिवेंद्वाद्या लोपामुद्रा प्रकाशितेति ॥ ०

The work is divided into five chapters (*ullāsa*):—I. *dīkshāvidhi* (initiation), fol. 8*a*; II. *upodghāta* (introduction), fol. 11*b*; III. *nyāsādikhaṇḍa* (marking the body with mystic signs), fol. 30*a*; IV. *nityapūjāvidhi* (ordinary rites), fol. 48*b*; V. Miscellaneous rites, fol. 56*a*.

Of casual quotations from other sources the following may be noted: *Kramottama*, by *Nijātmānanda Nātha* (fol. 38*a**); *Dakshiṇāmūrtisaṃhitā* (fol. 38*a*, 2 infra); *Mantramahodadhi* (fol. 39*b*, 2 infra); *Lalitārcanacandrikā* (fol. 33*b*, 1, 38*b*, 5).

It ends:

यदत्र किंचिल्लिखितं मया तत्र नव्यमस्तीत्यवहेलनीयं ।
यतो हि मूलार्थनिबद्धमार्गं विमृश्य सद्भिः परिभाव्यमेव ॥ १ ॥

रामानंदगुरुप्रसादगलिताज्ञानांधकारः स्फुटं
  पूजापद्धतिसंगतार्थविषमज्ञानार्णवोक्तेरहं ।
व्याख्यानं तु यथामति प्रभजतां श्रीसुंदरीपादुका
  तोषं तज्जनयेदपार्थकमपि प्रेमार्द्रभक्त्यापरं ॥ २ ॥

रहस्यभूतसत्प्रमेयभासकः समासतो
  निबंध एव सुंदरीमहोदयः कृतो मया ।
विरंचिविष्णुपूज्ययोर्मदीयनाथभूतयोर्
  महेशसुंदरीपदारविंदयोः समर्पितः ॥ ३ ॥

शंकरानंदनाथेन कविमंडनशंभुना ।
कृतं ग्रंथं गुरुप्रीत्यै भजंतु सदुपासकाः ॥ ४ ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीरामानंदसरस्वतीपूज्यपादशिष्यशंकरानंदनाथकृते श्रीसुंदरीमहोदये पंचम उल्लासः ॥ समाप्तश्चायं सुंदरीमहोदयः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

2600.

1150. Foll. 56 (four of which are wanting); size 9 in. by 4¼ in.; good, clear Devanāgarī writing of about 1750 A.D.; 11 or 12 lines in a page.

Mahātripurasundarīpādukārcanakramottama, a description of *Tantric* rites in connection with the worship of *Tripurasundarī*; by *Nijātmaprakāśānanda*.

* The passage quoted occurs in MS. 1150, fol. 52*b*, 4.

Foll. 1–6 of the original MS. are wanting, and have been replaced (by a different hand) by the same number of leaves containing a description of some other *Tantric* rites, apparently not belonging to the treatise; and beginning:

अथ रत्नामृताब्धिमध्यस्थरत्नद्वीपे । मदनोन्मादनं नाम पुष्पलताकुलं । कूजत्कोकिलशुकवाचालविटपिगहनं जातीचंपकपुन्नागपाटलोत्पलाद्याशेषसुमनोभिरलंकृतं हूंकारमुखरभ्रमद्भ्रमरकलकलाकुलमलयपवनप्रवर्तितलताजालं ॥ नंदनोद्यानं ध्यात्वा ।°

Fol. 19 has likewise been supplied by the same more recent hand; the first page containing a repetition of fol. 15*a*, ll. 1–7, whilst the second contains matter unconnected with what follows.

Foll. 41–44 are missing; and between foll. 45 and 46 two leaves, marked 45 and 46, and written by a third hand, have been inserted, though evidently belonging to some other *Tantric* work (*navacakranyāsa*, *cakreśvarīnyāsa*, etc.).

अथ परापूजाक्रमः fol. 8*b*; **इति परापूजाक्रमः** fol. 10*b*; **इति त्रिपुरसुंदर्या उपस्थानसहस्राक्षरी समाप्ता** fol. 14*b*; **इति प्रस्तारसहस्राक्षरी** fol. 17*a*; **इत्यावरणसहस्राक्षरी** fol. 18*b*; **इति ध्यानं । अथ गुरुपादुकास्तुतिः** fol. 21*b*; **इति गुरुपादुकास्तुतिः** fol. 22*b*; **इति ज्ञानार्णवक्रमः** fol. 25*b*; **इति सौभाग्यहृदयस्तोत्रं** fol. 36*a*; **इति क्रमस्तुतिः** fol. 36*b*; **इति प्रार्थनास्तुतिः** fol. 37*b*; **इति शांतिसूक्तं** fol. 39*a*; **अथातः संप्रवक्ष्यामि शक्तिन्यासं सुरेश्वर ।°** fol. 48; **इति योगिनीमते महाशक्तिन्यासः** fol. 52*a*; **इति पंचरत्नानि** fol. 53*b*.

It ends:

बालसूर्यप्रभां देवीं जपाकुसुमसन्निभां ।
मुंडमालावलीरम्यां बालसूर्यसमांशुकां ॥

सुवर्णकलशाकारपीनोन्नतघनस्तनीं ।
पाशांकुशौ पुस्तकं च तथैव जपमालिकां ॥

पश्चिमसिंहासनाय नमः ॥ इति श्रीनिजात्मप्रकाशानंदविरचितः श्रीमहात्रिपुरसुंदरीपादुकार्चनक्रमोत्तमः संपूर्णः ॥

2601.

1893. Foll. 5; size 11¾ in. by 4 in.; fair Devanāgarī writing, of the latter part of last century; twelve lines in a page.

Tripurasundarīstotra, a treatise on the worship of *Śakti* under 1000 different forms of her name implying so many epithets.

It begins:

कैलासशिखरे रम्ये नानारत्नोपशोभिते ।
कल्पपादपमध्यस्थे मुख्यनिर्जरसेविते ॥ १ ॥

मणिमंडपमध्यस्थं रत्नपर्यंकसंस्थितं ।
तं कदाचित्सुखासीनं भगवंतं जगद्गुरुं ॥ २ ॥

जटाजूटधरं देवं वासुकीकंठभूषणं ।
विभूतिभूषणं देवं नीलकंठं त्रिलोचनं ॥ ३ ॥

कपालखड्गधरं चंद्रार्धकृतशेखरं ।
त्रिशूलडमरुधरं महावृषभवाहनं ॥ ४ ॥

द्विपचर्मपरिधानं शुद्धस्फटिकसन्निभं ।
सहस्रादित्यसंकाशं गिरिजार्धांगभूषणं ॥ ५ ॥

प्रणम्य शिरसा नाथं कारणं विश्वरूपिणं ।
कृतांजलिपुटो भूत्वा प्राह तं शिखिवाहनः ॥ ६ ॥

कार्त्तिकेय उवाच ।

देवदेव महादेव सृष्टिस्थित्यंतकारक ।
त्वं गतिः सर्वदेवानां त्वं गतिः सर्वदेहिनां ॥ ७ ॥

त्वं गतिः सर्वलोकानां दीनानां च त्वमेव च ।
त्वमेव जगदाधारस्त्वं तथा विश्वकारणं ॥ ८ ॥

त्वमेव सर्वपूज्यो ऽसि त्वदन्यो नास्ति मे गतिः ।
किं गुह्यं परमं लोके किमेकं सर्वदैवतं ॥ ९ ॥

किमेकं परमं श्रेष्ठं किं लोकस्वर्गमोक्षदं ।
विना दानेन तपसा विना तीर्थैर्विना मखैः ॥ १० ॥

विना लयेन ध्यानेन केन सिद्धिमवाप्नुयात् ।
कस्मादुत्पद्यते सृष्टिः कस्मिंश्च प्रलयो भवेत् ॥ ११ ॥

कस्मादुत्तीर्यते देव संसारार्णवसंकटात् ।
तदहं श्रोतुमिच्छामि कथय त्वं महेश्वर ॥ १२ ॥

महादेव उवाच ।

साधु साधु त्वया पृष्टं गुह्यं पार्वतिनंदन ।
अस्ति गुह्यं परं पुत्र कथयिष्याम्यसंशयं ॥ १३ ॥

सत्त्वं रजस्तमश्चैव ब्रह्मविष्णुशिवादयः ।
ये चान्ये बहवो भूताः सर्वे प्रकृतिसंभवाः ॥ १४ ॥
सैव देवी परा शक्तिर्महात्रिपुरसुंदरी ।
सैव प्रसूयते विश्वं सैव विश्वं प्रपालयेत् ॥ १५ ॥
सैव संहरते विश्वं जगदेतच्चराचरं ।
आधारः सर्वभूतानां सैव रोगार्तिहारिणी ॥ १६ ॥
इच्छाख्यया तथा ज्ञाना (?) ब्रह्मविष्णुशिवात्मिका ।
त्रिधाशक्तिः स्वरूपेण सृष्टिस्थितिविनाशिनी ॥ १७ ॥
सृज्यते ब्रह्मरूपेण विष्णुरूपेण पाल्यते ।
संहृतं रुद्ररूपेण जगदेतच्चराचरं ॥ १८ ॥
यस्यां योनौ जगत्सर्वमद्यापि वर्तते ऽखिलं ।
यस्यां प्रलीयते चांते यस्यां च जायते पुनः ॥ १९ ॥
यां समाराध्य त्रैलोक्ये संप्राप्ते पदमुत्तमं ।
तस्या नामसहस्रं ते कथयामि शृणुष्व तत् ॥ २० ॥

ओं अस्य श्रीत्रिपुरसुंदरीस्तोत्रमंत्रस्य श्रीभगवान्दक्षिणमूर्ति-र्ऋषिर्गायत्री छंदः । ०

कल्याणी कमला काली कराला कामरूपिणी ।
कामाख्या कामदा काम्या कामिनी कामचारिणी ॥ १ ॥
कालरात्रिर्महारात्रिः कालिका कव्यवाहिनी ।
कौमारी करुणाकीर्तिः काली कल्मषनाशिनी ॥ २ ॥
कात्यायनी कलाधारा कौमुदी कमलप्रिया ।
कीर्तिदा बुद्धिदा मेधा नीतिविज्ञातिवत्सला ॥ ३ ॥ ०

The *stotra* ends fol. 5*a*:

त्रिदिवा त्रिदिवेशी च त्रिपुरा पुरनाशिनी ।
त्रिपुरा श्रीत्रिजननी त्रिमूर्तिः पुरसुंदरी ॥ १४४ ॥
इति त्रिपुरसुंदर्या मंत्रनामसहस्रकं ।
गुह्याद्गुह्यतरं पुत्र तव प्रीत्या प्रकीर्तितं ॥ १४५ ॥ ०

It ends:

सर्वधर्मेषु यो धर्मः सर्वदानेषु यत्फलं ।
सर्ववेदेषु प्रोक्तेषु यत्फलं परिकीर्तितं ॥ १६१ ॥
यत्पुण्यं कोटिगुणितं स तद् दृष्ट्वा भवेन्नरः ।
श्रुत्वा महाबलाढ्यः स्यात् पुत्रवान्गुणवान्सुगीः ।
अनुव्रजंति तं लोके श्रीश्च च बहुसंपदः ॥ १६२ ॥
इति त्रिपुरसुंदरीस्तोत्रं सहस्रनाम संपूर्णमगमत् ॥

For different treatises of this title see Aufrecht, Cat. Catalogorum.

[Dr. J. Taylor.]

2602.

1926. Foll. 19; size 11 in. by 4¾ in.; fair, modern Devanāgarī writing; fifteen lines in a page.

Bālātripurasundarīpaddhati, a description of the *Tantric* rites and daily oblations enjoined upon the votaries of *Tripurasundarī*.

It begins: ब्राह्मे मुहूर्ते चोत्थाय बद्धपद्मासनशिरसा शुक्लवर्णाधोमुखसहस्रदलकमलकर्णिकांतस्थः चंद्रमंडलांतर्गतहंसपीठे श्रीनिजगुरुं ध्यायेत् ।

शुद्धः स्फटिकसंकाशो शुद्धः क्षौमविराजितो ।
गंधानुलेपनः शांतो वराभयकरांबुजो ॥ १ ॥
मंदस्मितो निजगुरुं कारुण्येन विलोकनं(!) ।
वामोरुसक्थिसहितो शुक्लांबरविभूषितो ॥ २ ॥
स्वशक्त्या दक्षहस्तेन धृतचारुकलेवरं ।
वामे धृतोत्पलायाश्च सुरशक्त्याः सुशोभनं ॥ ३ ॥
परानंदरसोल्लासलोचनद्वयपंकजं ।

एवं श्रीगुरुं ध्यात्वा मानसोपचारैः पूजयेत् । ऐं ह्रीं श्रीं यहक्षम्रं सहक्षनलवरयूं श्रीअमुकेश्वरानंदनाथ श्रीगुरुवेलं(?) पृथिव्यात्मकं गंधं समर्पयामि ॥ १ ॥

It ends: श्रीगुरुं संप्रार्थ्य प्रणम्य मंत्रलेपं ब्रह्मरंध्रे कृत्वा स्वशिरसि पुष्पं धृत्वा विसर्पयेत् ॥

अंतः शाक्ता बहिः शैवाः सभामध्ये च वैष्णवाः ।
नानारूपधराः कौला विचरंति महीतले ॥

इति श्रीमंत्रमहोदधौ श्रीबालात्रिपुरासुंदरीपद्धतिः समाप्ता ॥

भूदेवा यत्र देवाः सुललितवनिता दिव्यकन्यायमानाः
सानंदा गीतगाना विदधत(? ति) विविधद्विप्रपात्सर्व-
[वर्णाः ।
द्वारं सायुज्यमुक्तेर्हरिहरविधिभिः सर्वदा सेव्यमानं
श्रीचक्रं संप्रवृत्तं जगति विजयते दैवतं देवतानां ॥ १ ॥
यामे यामे निशायां सकलपशुजनैर्घोरनिद्रामवाप्ते
सिद्धाते शुद्धभूमौ मधुरमधुभराश्चंदनानेकपुष्पैः ।
सामोदे जायमाने सपदि परिणतं शांभवं योगिनीभिः
श्रीचक्रं संप्रवृत्तं जगति विजयते सांप्रतं शांभवानां ॥ २ ॥

इति श्रीबालात्रिपुरासुंदरीपद्धतिः संपूर्णा । लिखितं गुरुजोपदमसोमेश्वरशर्मणेन ॥

Judging from the first colophon, the treatise would seem to be intended as a practical

manual constructed on the principles of worship laid down in (the 12th *taraṅga* or *Sundarī-pūjanam* of) the *Mantramahodadhi*.

[DR. JOHN TAYLOR.]

2603.

1665B. Foll. 84; size 9 in. by 3½ in.; well written, in the Devanāgarī character; eight lines in a page.

Tārārahasya-vṛitti, a *Tantric* compilation, in fifteen *paṭalas*, of spells and incantations; by *Śaṅkara*, son of *Kamalākara*, and grandson of *Lambodara*. [A.]

It begins:

अजितानंदगहनां सर्वदेवस्वरूपिणीं ।
परां वाग्रूपिणीं वंदे महानीलसरस्वतीं ॥
सुप्रकाशविमर्शाख्यवीजाद्यंकुररूपिका ।
पूर्णाहंतामयीं(?) वंदे महानीलसरस्वतीं* ॥
नीलतंत्रं समाम्नाय सिद्धसारस्वतं परं ।
नीलतंत्रं मत्स्यसूक्तं गांधर्वं फेरवीं तथा ॥
गुरूणां च मतं ज्ञात्वा गुरुभिः सिद्धभूमिका ।
कृता श्रीशंकरेणैषा ताराहस्यवृत्तिका ॥
नित्यपूजाप्रमाणं† तु पटले प्रथमे तथा ।
दीक्षाविधिर्द्वितीये स्यात्पुरश्चर्या तृतीयके ॥
नैमित्तिकं चतुर्थे तु पंचमे काम्यनिर्णयः ।
रहस्यनिर्णयः षष्ठे कुमारी सप्तमे तथा ॥
अष्टमे च पुरश्चर्यारहस्याः परिकीर्तिताः ।
नवमे पटले देव्या निर्णयो मंत्रविद्ययोः‡ ॥
दशमे पटले स्तोत्रं माहात्म्यमेकादशे तथा§ ।
द्वादशे पटले सम्यग्भावानां परिनिर्णयः ॥
नित्यपूजाप्रयोगस्तु पटले च त्रयोदशे ।
सम्यग्विधानं होमस्य तारायाश्च चतुर्दशे ॥
पंचदशे तु मंत्राणां वासनातत्त्वनिर्णयः ।
इति तारारहस्ये तु सम्यगध्यायनिर्णयः || ॥

* This *śloka* is omitted in B.

† °प्रधानं तु B.

‡ देव्या मंत्राणां परिनिर्णयः B.

§ Thus also B.

|| This half-*śloka* is wanting in A.

अथ नित्यपूजाप्रमाणं यथा । ननु वैष्णवादिमतं विहाय कथं शक्त्यैतन्नः क्रियते । °

The following works have been found quoted: *Ekavīratantra*, *Ekavīrākalpa*, *Kālītantra*, *Kumārītantra*, *Kulacūḍāmaṇi*, *Kulasaṅgraha*, *Kulārṇava*, *Gāndharva(tantra)*, *Tantracūḍāmaṇi*, *Tārārṇava*, *Tārāshaṭpadī*, *Devīyāmala*, *Nīlatantra*, *Phetkāriṇī*, *Pheravīya*, *Bṛihajjñānārṇava*, *Brahmayāmala*, *Bhāvacūḍāmaṇi*, *Matsyasūkta*, *Mantracūḍāmaṇi*, *Mantralīlāvatī*, *Mahogratārākalpa*, *Mātṛikārṇava*, *Mānasollāsa*, *Māyātantra*, *Rahasyamālā*, *Rudrayāmala*, *Vārāhītantra*, *Vimalātantra*, *Viśuddheśvara(mahā)tantra*, *Vīratantra*, *Śambhavasūtra*, *Śāmbhavīya*, *Śāmbhavīsaṃhitā*, *Saṅketatantra*, *Siddhasārasvata*, *Somabhujagavalī* (! B fol. 40b), *Svatantratantra*, *Haṃsaparameśvara*.

It ends:

अकृशं कुचयोः कृशं विलग्ने
विपुलं वक्षसि विस्तृतं नितंबे ।
अरुणाधरमाविरस्तु चित्ते
करुणा शालिकपालिभागधेयं ॥
लंबोदरस्य पौत्रेण कमलाकरसूनुना ।
अकारि शंकरेणैषा वासनातत्त्वबोधिनी ॥

इति वासनानिर्णयः पंचदशः पटलः ॥ इति गौडभूमिनिवासि-महामहोपाध्याय-श्रीशंकरागमाचार्यविरचिता तारारहस्यवृत्तिः समाप्ता ॥ ° सं १७२७ आश्विनशुक्लदशम्यां लिखितमिदं पुस्तकं श्रीरामनाख्येन श्रीरामचंद्राख्यगुर्जरेण लिखापितं तस्यैव पुस्तकम् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2604.

2154. Foll. 69 + 2; size 11 in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī, about A.D. 1650; 9–13 lines in a page.

The same work. [B.] Incomplete. The MS. breaks off before the completion of the twelfth chapter.

At the beginning two leaves (apparently *śuddhapattras*) have been inserted, marked 1 and 2.

[GAIKAWAR.]

2605.

1230b. Foll. 118; size 11 in. by $4\frac{1}{2}$ in.; good, clear Devanāgarī writing of 1804 A.D.; eight lines in a page.

Bhuvaneśvarīrahasya (or *Bhuvaneśvarīsarvasva ?*), a treatise, in 26 *paṭalas*, claiming in the colophon to form part of the *Rudrayāmalatantra*.

It begins:

चिद्रूपं यद्रूपशून्यं स्वरूपं
रूप्यै रूप्यं योगिभिः सर्वसंस्थं ।
जीयाच्छंभोस्त्रैपुराख्यं महस्त-
त्रासस्रो सासत्र सच्चित्रचित्रं(?) ॥ १ ॥
श्रीशैलराजशिखरे नानाद्रुमलताकुले ।
वसंतलक्ष्मीनिलये समासीनमुमापतिं ॥ २ ॥
एकदा देवमीशानं शशिशेखरमीश्वरं ।
उमाश्रितार्धवपुषं देवदानवसेवितं ॥ ३ ॥
ध्यानसक्ताक्षित्रितयं जटाजूटलतारुणं ।
भस्मांगरागधवलं नारायणनमस्कृतं ॥ ४ ॥
ब्रह्मादिदेवप्रणतं गंधर्वजननंदितं ।
यक्षराक्षसनागेंद्रदैत्येंद्रकुलपूजितं ॥ ५ ॥
भैरवं भैरवाकारं गिरीशं परमेश्वरं ।
उत्थाय विनता भूत्वा पर्यपृच्छत पार्वती ॥ ६ ॥

पार्वत्युवाच ।

भगवन्सर्वलोकेश सर्वलोकनमस्कृत ।
गुणातीत गुणाध्यक्ष भूतेश्वर महेश्वर ॥ ७ ॥
सृजस्यवसि नित्यं त्वं संहरस्यमितं जगत् ।
चराचरं महेशान श्रुतं सर्वं भवन्मुखात् ॥ ८ ॥
महेश श्रोतमिच्छामि भुवनेशीरहस्यकं ।
वद शीघ्रं दयांभोधे यद्यहं प्रेयसी तव ॥ ९ ॥

शिव उवाच ।

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि रहस्यमिदमद्भुतं ।
भुवनेश्यास्त्र सर्वस्वं साहभूतं मम प्रिये ॥ १० ॥

The book consists largely of mystic charms and formulas of invocation.

It ends: श्रीभैरव उवाच ।

इतीदं भुवनेश्वर्या रहस्यं परमेश्वरि ।
सर्वसिद्धिप्रदं गोप्यं गोपनीयं सुरेश्वरि ॥
अदातव्यमभक्ताय कुचैलाय दुरात्मने ।
धूर्ताय बुद्धिहीनाय दीक्षाहीनाय पार्वति ॥
निंदकायाकुलीनाय हीनाय गुरुश्रद्धया ।
स्वपुत्रायान्यशिष्याय दत्त्वा कुष्ठी भवेत्कलौ ॥
भक्ताय बुद्धियुक्ताय कुलीनाय महेश्वरि ।
स्वशिष्याय च दातव्यं दीक्षायुक्ताय पार्वति ॥
इदं रहस्यं परमं भक्त्या तव मयोदितं ।
सर्वस्वं भुवनेश्वर्या गोपनीयं स्वयोनिवत् ॥
इत्येष पटलो देवि दशम्यर्चनदर्शकः ।
गुह्याद्गुह्यतरो गुह्यो गोपनीयं(*r.* °यो) मुमुक्षुभिः ॥

इति श्रीभुवनेश्वरीरहस्ये रुद्रयामलतंत्रे दशम्यर्चनविधिर्नाम षड्विंशः पटलः ॥ ० संवत् १८६१ ॥०

[H. T. COLEBROOKE.]

2606.

3013. Foll. 385; small folio, size $11\frac{1}{4}$ in. by 7 in.; coarse, thin Indian paper; fairly written (on one page of each leaf), in Devanāgarī; sixteen lines in a page; modern.

[*Paushkarāgama*], a system of *Tantric* worship, in connection with the *Śiva* cult (? from the *Śaivāgama*). Incomplete. The MS., which has evidently been copied from one in some S. Indian alphabet, is rather incorrect.

It begins (somewhat corrected): ऋषय ऊचुः ॥

भगवं देव देवेश ब्रह्मविष्ण्विंद्रनायक ।
आपिंगलजटाचूडारोपितार्धेन्दुशेखर ॥
व्याघ्रचर्मपरीधान तदूर्ध्वव्यालबंधन ।
नित्यं शत्रुमृगानीकसेव्यमान दयानिधे ॥
ललाटनेत्र सप्तार्चिर्दग्धत्रिपुर मन्मथ ।
अंभोधिमथनोद्भूतविषनीलितकंधर ॥
क्रियाचर्ये प्रसादेन तवास्माभिः श्रुते पुरा ।
अधुना ज्ञानपादं तु श्रोतुमिच्छा गरीयसी ॥
वर्तते तामुपाकर्तुमर्हस्यस्माकमीश्वर ।
अधिकारी वयं देव नियुक्ता भवता यतः ।
ज्ञानसाध्यो ऽधिकारो हि मुक्तिश्च व्यक्तिरीश्वर ॥

ईश्वरः ॥

ज्ञायंते येन पत्याद्याः पदार्थाश्च द्विजोत्तमाः ।
तद् ज्ञानपादमित्युक्तं साधनं देशिकात्मनां ॥०

A. The *Jñānapāda* consists of 8 chapters (*paṭala*):

1. *pratipadārthanirṇaya*, fol. 21; 2. *bindupaṭala*, fol. 25; 3. *māyāpaṭala*, fol. 29; 4. *paśupadārtha*, fol. 51; 5. *kālādipañcaka*, fol. 63; 6. *puṃstattva*, fol. 109; 7. *pramāṇādhikāra*, fol. 120; 8. *tantrotpatti*, fol. 125: इति पौष्करज्ञानपादं संपूर्णं ॥

B. *Sarvajñānottara.*

I. *Yogapāda*, fol. 129; beg.:

नमश्शिवाय शक्त्यै च भिंदवे(?बिन्दवे) शाश्वताय च ।
गुरवे च गणेशाय कार्त्तिकेयाय धीमते ॥
अतः परं प्रवक्ष्यामि योगमेकाकिनस्तु तं ।
शांतस्य ॥ युक्ताहारविहारस्य युक्तचेष्टस्य कर्मसु ॥
उक्तस्वभावबोधस्य तत्वतः शृणु षण्मुख ।०

II. *Kriyāpāda*, beg.:

पशुपाशविधानं हि श्रोतुमिच्छामि तत्वतः ।
संयोगं च तथा तेषां कथयस्व महेश्वर ॥

svātmasākshātkāraprakaraṇa, fol. 132; *vimalīkaraṇa*, fol. 141; *sthūlavarṇamantrodghātaprakaraṇa*, fol. 156; *prāsādamantroddhāraprakaraṇa*, fol. 159; *paramīkaraṇaprakaraṇa*, fol. 167; *pañcagavyādidīkshāṅgaprakaraṇa*, fol. 230; *antyeshṭiprakaraṇa*, fol. 239; *jīrṇoddhāraprakaraṇa*, fol. 275; *pratimādiprakaraṇa*, fol. 278; *vāruṇasnānaprakaraṇa*, fol. 290; *bhasmasnānaprakaraṇa*, fol. 293; ends fol. 294:

इति सर्वज्ञानोत्तरपादः समाप्तः ॥

Cf. Burnell, Index of Tanjore MSS., p. 111, *Sarvajñānottaravṛitti.*

C. *Mataṅgapārameśvare mahātantre vidyāpāda*, 11 *paṭalas*, and part of a 12th. This is perhaps a separate work from the above.

It begins: अधि(*r.* अथ) मतंगपारमेश्वरं लिख्यते ॥
गजाननायमहसे प्रत्युहमितिरच्छिदे(*r.* प्रत्यूहतिमिरच्छिदे)।
अपारकरुणापुरतरंगितदृशे नमः ॥

हिमवत्यचले रम्ये सिद्धचारणसेविते ।
नानाश्चर्यगुणोपेतं शिखरं चारु निर्मलं ॥
सिधीनामुद्भवो यत्र यत्र नाप्यपमृत्यवः ।
यत्रान्योन्यविरुद्धानां प्रीतिर्भवति लक्षणात् ॥
मूर्खो विमूर्खतां याति भयाद्भीतो विमुच्यते ।
यत्र नास्त्युपसर्पाणां प्रवेशः शिखरोत्तमे ॥
यत्र संनिहितो नित्यं भगवान् परमेश्वरः ।
तत्रास मुनिशार्दूलस्तपसोत्कृष्टमूर्तिमान् ॥
ज्ञानाग्निदग्धकलुषो वृत्ताभः क्षालितात्मवान् ।
शिवध्यानैकचित्तात्मा समाधावास्थितस्सुधीः(!)॥०

ततः स भगवान् नाथः पार्वत्या सहितो हरः ।
स्वं वपुर्दर्शयामास मतंगाय तपस्विने ॥
तस्य तद्वचनं श्रुत्वा मतंगस्य महात्मनः ।
ज्ञानालयवपुष्मत्या वाण्यात्मुभवपुर्गुरुः ॥
उवाच तस्मै सुप्रीत्या मतंगाय महात्मने ।
विचारयुक्तं सद्वस्तु स्फुटमात्मीयदर्शनात् ॥
यथाव्यवस्थितन्यायमार्गेणैवानुलोमतः ।
सुकरं सुविभक्तांगं षट्पदार्थमयं शुभं ॥
चतुष्पादमिदं शास्त्रमायात[म]मृतात्मकं ।०

In the second chapter the four *pādas* are enumerated (fol. 299), viz.: *vidyāpāda*, *kriyāpāda*, *yogapāda*, and *caryāpāda*.

1. *dayodghāta* (?), fol. 298; (2–4 wanting, or not marked); 5. *śaktipaṭala*, fol. 311; 6. *pumpradhāneśvarasādhanap.*, fol. 337; 7. *vidyāpaṭala*, fol. 347; 8. *māyātattva*, fol. 362; 9. *kalātattva*, fol. 368; 10. *vidyātattva*, fol. 374; 11. *rāgapaṭala*, fol. 379.

Cf. Burnell, Index of Tanjore MSS., p. 205*a* (no. xiii.). [C. P. BROWN.]

2607.

270. Foll. 105 (numbered by mistake 1–76, 79–108); size 11½ in. by 4½ in.; fairly written in Devanāgarī; eight lines in a page.

Rāmārcanacandrikā, a manual for the worship of *Rāma*, in five chapters (*paṭala*), by *Ānandavana*, pupil of *Mukundavana*.

It begins:

तर्तुं संसृतिवारिधिं त्रिजगतां नौर्नाम यस्य प्रभोर्
येनेदं सकलं विभाति सततं जातं स्थितं संहृतं ।
यस्मिन्नो निगमा भवंति न मनो मानं च राघेश्वरे*
तं वंदे सहजं प्रकाशममलं श्रीरामचंद्रं परं ॥ १ ॥

विश्वव्यापितनोः शुभा रघुपतेर्मूर्तौ च मूर्तिस्तु यो
वाक्यार्थप्रतिबोधनैकचतुरः शांत्यादिशीलः शुचिः ।
अज्ञानां धनिचारणैकतरणिर्विज्ञानचिंतामणिर्
नित्यानंदपदैकभूर्विजयते श्रीमान्मुकुंदो मुनिः ॥ २ ॥

वेदांतवाक्यार्थहरिर्विराजते
यस्मिन् गजाः काममदादयो न हि(?) ।
बुधाः(संतः B.) सदानंदपदं प्रपेदिरे
वंदे मुकुंदाख्यवनं गुरुं परं ॥ ३ ॥

पूर्वं चोत्तरतापनीयमखिलं कल्पं वरं मारुतेर्
ब्रह्मागस्तिवसिष्ठवामवयुजः कल्पास्तथा संहिताः ।
शास्त्रं मंत्रमयं महाकुवलयं† त्वातांत्रसीतादिकं
श्रीरामार्चनचंद्रिका कलिमलप्रध्वंसिका प्रोच्यते ॥ ४ ॥

तत्तद्ग्रंथगतैर्नानावाक्यैरेव न कल्पितैः ।
सौकार्यार्थं क्रमः सम्यक्संक्षेपेण प्रतन्यते ॥ ५ ॥

उच्यते प्रथमं तत्र लक्षणं गुरुशिष्ययोः ।
शांतो दांतः कुलीनश्च विनीतः शुद्धवेषवान् ॥

शुद्धाचारः सुप्रसिद्धः शुचिर्दक्षः सुबुद्धिमान् ।
आश्रमी ध्याननिष्ठश्च मंत्रतंत्रविचक्षणः ।
निग्रहानुग्रहे शक्तो गुरुरित्यभिधीयते ॥

इति गुरुलक्षणं ॥

शांतो विनीतः शुद्धात्मा श्रद्धावान् धारणक्षमः ।
समर्थश्च कुलीनश्च प्राज्ञः सच्चरितो धनी ॥

एवमादिगुणैर्युक्तः शिष्यो भवति नान्यथा ।
गुरुता शिष्यता चापि तयोर्वत्सरवासतः ॥ °

Ch. I., on various matters connected with worship, the chief section being the '*rāma-mantroddhāra*'; II. fol. 24b, on ordinary duties (*ācamana*, *dantadhāvana*, etc., ending with various kinds of *nyāsa*); III. fol. 43b, on rites of worship (*dhyāna*, *homa*, *pātrāsādana*, *antaryāga*, *pīṭhapūjā*, *stotras*, etc.); IV., on restrictions and the eight kinds of *yantra*; V., a calendar of periodical and occasional observances.

Among the authorities quoted may be mentioned: *Agastisaṃhitā*, fol. 80b; (*mahatī saṃhitā*, fol. 81b); *Atharvanarahasya-śrī-Rāmottaratāpanīya*, fol. 61a; *Gautamīyam*, fol. 68b; *Devyāgama*, fol. 2b; *Nāradatantra*, fol. 18b; *Pañcarātre Brahmasaṃhitāyām*, fol. 75b; *Prayogasāra*, fol. 83a; *Mantrasārasaṃgraha*, fol. 18b; (*Rāmavallabhāstotra*, fol. 62b whole); *Vasishṭhasaṃhitā*, fol. 46b; *Sārasaṃgraha*, fol. 2b; *Hanumatā proktam mantrarājātmakam*, fol. 62a.

It ends:

संसारदावानलतापशांत्यै
श्रीरामचंद्रार्चनचंद्रिकेयं ।
स्यात्संहितामार्गमुपाश्रया हि
भवादिभिर्निर्णितमोषधं(!) या ॥

पटलैः पंचभिः प्रोक्ता श्रीरामार्चनचंद्रिका ।
आनंदवननाम्ना हि यतिना हरितुष्टये ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमन्मुकुंदवनश्रीचरणशिष्यानंदवनविरचितायां श्रीरामार्चनचंद्रिकायां पंचमः पटलः ॥
° संवत् १७८२ श्रावणकृष्ण ३ सोमे ॥

[H. T. Colebrooke.]

2608.

2074. Foll. 101 (the first three of which have been replaced by two leaves in a more modern handwriting; and foll. 39–43 and 101 have likewise been supplied by the same hand); size 9 in. by 3¾ in.; fairly written in Devanāgarī, about the middle of the 16th century.

The same work. (B.) [Gaikawar.]

2609.

1824. Foll. 109; size 12¼ in. by 4¾ in.; well written in Devanāgarī, on European paper, about A.D. 1800; ten lines in a page.

---

* यश्चैतत्पवनः प्रमाणविधुरो वेदांतवेद्यो विभुस् B.

† तंत्रं गाधिजजापिकं वभुवलयं B.

Gaṇeśa-Kalpa, an exposition of *Tantric* rites in connection with the worship of *Gaṇeśa*. Six chapters (*paṭala*), the last of which is incomplete at the end.

P. I. (foll. 17) begins :

अथ वक्ष्ये गणेशस्य मंत्रकल्पं समासतः ।
भुक्तिमुक्तिप्रदः पुंसां भक्तानां ब्रह्मदो यतः ॥ १ ॥
तत्रैकाक्षरमंत्रस्तु मंत्राणामुत्तमोत्तमः ।
सर्वसिद्धिप्रदः साक्षाद्गणेशो मंत्ररूपधृक् ॥ २ ॥
यस्य शक्तिः समाख्याता प्रणवः सर्वधारकः ।
तस्मां स जनयामास पंचधात्मानमात्मना ॥ ३ ॥
बिंदुनादौ मकारश्चोकारो ऽकारो विधानतः ।
पंचधा सर्वमाख्यातं विश्वं शब्दात्मकं बुधैः ॥ ४ ॥
अकारो वैखरी वाणी मध्यमोंकारसंज्ञिता ।
पश्यंती सा मकाराख्या परा नादमयी मता ॥ ५ ॥ °

इति बीजकोशः संक्षेपतः प्रोक्तः fol. 5*b* ; इति क्रियावती दीक्षा fol. 16*b* ; वर्णात्मिका दीक्षा ib.; कलावती दीक्षा fol. 17*a* ; इति बोधमयी दीक्षा समाप्ता ॥ एवं चतुर्विधदीक्षायुक्तो नरः साक्षाद्गणेशो भवतीति ॥ इति गणेशकल्पे चतुर्विधदीक्षाकथनं नाम प्रथमं पटलं समाप्तं ॥

P. II. (foll. 33, placed by binder at the end of vol.): अथ गणेशमंत्रानाह ॥ दीक्षानंतरं मंत्रजपकार्यप्राधान्यात् ॥ अथ शारदातिलकोक्तगणेशः । तत्रैकाक्षरमंत्रः ॥

पंचातकं शशिधरं(? पंचात्मकं शश °) बीजं गणपतेर्विदुः।
प्रणवादियुतं प्रोक्तं मंत्र एकाक्षरः परः ॥ १ ॥ °

इत्येकाक्षरविधिः ॥ अथ वरदगणेशषडक्षरमंत्रः fol. 3*b* ; अथ महागणपतिमंत्रः fol. 4*a*, etc.

इति गणेशकल्पे गणपत्येकाक्षरादिसप्तत्रिंशन्मंत्रविधानकथनं नाम द्वितीयपटलं ॥

P. III. (foll. 22):

नित्यपूजाविधिं वक्ष्ये विघ्नराजस्य तोषदं ।
ब्राह्मे मुहूर्ते चोत्थाय शुचिर्भूमौ स्थितः स्मरेत् ॥ १ ॥ °

258 *ślokas*, with explanations from fol. 13.

इति ° प्रातःकृत्यारभ्य मातृकान्यासपर्यंतकथनं नाम तृतीयपटलं समाप्तं ॥

P. IV. (foll. 18): ततो द्वितीयपटलोक्तमूलमंत्रन्यासान् कृत्वा स्वहृदये वा स्वेष्टदेवप्रतिमाधःपीठपूजां कुर्यात्। तद्यथा।

न्यस्यन्मंडूकमाधारे स्वाधिष्ठाने ततः सुधीः ।
कालाग्निरुद्रं नाभौ तु कच्छपं हृदये ततः ॥ १ ॥ °

239 *ślokas*, with explanations from fol. 12*b*.

इति ° पूजाविधिकथनं नाम चतुर्थं पटलं समाप्तं ॥

P. V. (foll. 12): अथ पुरश्चरणविधिः ॥

आदौ देवं वशीकर्तुं पुरश्चरणमाचरेत् ।
तीर्थादौ निर्जने स्थाने भूमिग्रहणपूर्वकं ॥ १ ॥ °

163 *ślokas* ; इति पुरश्चरणविधिः । अस्यायमर्थः । ° fol. 7*b*.

इति ° पुरश्चरणविधिकथनं नाम पंचमं पटलं ॥

P. VI. (foll. 7, inserted by binder between *P*. I. and III.):

कर्माणि षडथो वक्ष्ये सिद्धिदानि प्रयोगतः ।
शांतिर्वश्यं स्तंभनं च द्वेष उच्चाटमारणे ॥ १ ॥
उक्तानीमानि कर्माणि शांतौ रोगादिनाशनं ।
वश्यं वचनकारित्वं स्तंभो वृत्तिनिरोधनं ॥ २ ॥
द्वेषोऽप्रीतिः प्रीतिमत उच्चाटः स्थानतश्च्युतिः ।
मारणं प्राणहरणमिति षट्कर्मलक्षणं ॥ ३ ॥ °

88 *ślokas*, followed by explanations, p. 4*b* : अस्यायमर्थः। अथ षट् कर्माणि पूर्वर्षिभिः प्रोक्तानि। तद्विधानं कथ्यते । शांतिर्वश्यं °

इति षट्कर्मविधिः । तत्र सम्यक् न्यासजालमात्मरक्षां विधाय ° incomplete.

[Dr. J. Taylor.]

2610.

2630. Foll. 86 ; size 9½–10 in. by 4¾ in.; fairly good Devanāgarī handwriting ; thirteen lines in a page.

Nṛisiṃhārādhana-ratnamālā, or *Śrautapaddhati*(?), a *Vaishṇava* manual of worship in nine chapters (*paṭala*), by *Meṅganātha*, son of *Rāmacandra*.

The right margin, and with it a good deal of the writing, especially of the first two leaves, has been eaten away by insects.

The female energy (*śakti*) of the god comes in for a good deal of attention in the rules and formulas.

It begins:

श्रीनृसिंहं चिदानंदविग्रहं करुणानिधिं ।
प्रण[?म्य पद्धतिं कु]र्वे शंकरोक्तानुसारतः ॥ १ ॥
श्रीतापनाय श्रुतिसारसूत्रसत्संप्रदायामलगंधशोभी ।
नित्यं [?नृसिंहस्य] करोतु सैषा संतोषमाराधनरत्नमाला [॥ २ ॥
उपासनाशेषमतानुसारिणी
सत्कौतम--⏑⏑ दा विधेया ।
सांगा समुद्रा सुविधानयुक्ता
नृसिंहसेवानिरतैर्विचक्षणैः ॥ ३ ॥

नित्यं . . . . काम्यं त्रिविधोपासनासंग्रहः । तत्र प्रथमतस्तावन्नित्योपासना विधीयते ॥ ब्राह्मे [मुहूर्ते उ]त्थाय गुरुपरंपरमाराध्य दैवतं भगवंतं श्रीनृसिंहं च हृदि संस्मरेत् ॥ तत्र प्रथमं ता . . . . परा तथा ॥

ब्राह्मणं(r. ब्रह्माणं) विधिमादिदेशिकमतः श्रीमंत्रराजेश्वरं
वंदे श्रीतपनं ततः श्रुति ⏑--- ततो हीश्वरं ।
श्रीमच्छंकरपूज्यपादमथ तत्पादाब्जभृंगायितुं
वंदे माधवसोमया ⏑⏑⏑- नागाह्वयदीक्षितं ॥
निंबादित्यगुरुं नमामि परमं यस्य प्रसादाज्जगत्
कृत्स्नं मुक्ति ⏑-⏑- निजधिया संसारविच्छित्तये ॥

श्रीनिंबादित्यस्वामिनः ॥ स्वगुरुपर्यंतं पारंपर्यक्रम . . . . रुमुखादेव ज्ञातव्यः । °

I. इति नृसिंहाराधनरत्नमालायां भूतशुद्धिप्राणप्रतिष्ठा नाम प्रथमपटलः । fol. 7*a*.

II. इति कलामातृकान्यासः 10*b*; इति केशवादिमातृकान्यासः 12*a*; इति कंठादिमातृकान्यासः 13*a*; इति ° संगमंत्राराधननामद्वितीयः पटलः 19*a*.

III. इति द्विस्वरानुष्टुप्सामविधिः 21*a*; इति ° तृतीयः पटलः 31*b*.

IV. इति शेषभगवत्कृतं ध्यानं । अथ शतश्लोकीध्यानं 33*a*; इति ° श्रीतश्रीमंत्रराजपद्धत्यां ध्यानं नाम चतुर्थः पटलः 37*a*.

V. इति ° अंतर्यागो नाम पंचमः पटलः ॥

VI. अथ बहिर्यागप्रकारः 47*a*; इति ° बहिर्यागो नाम षष्ठः पटलः ॥

VII. अथ पुरश्चरणं 65*b*; इति ° पुरश्चरणं नाम सप्तमः पटलः ॥

VIII. अथ प्रतिमासकृत्यं ° 69*a*; इति बोधनीक्षीराब्धिविधिः 79*a*; इति स्कांदे त्रिपुरोत्सवः ib.; इति कार्तिके कृत्यं 79*b*; इति बौधायनीये भविष्योत्तरे च श्रीभगवदुक्तो वसंतोत्सवः 80*b*; °इति द्वादशीसंकल्पः 81*a*; इति° अष्टमं पटलं ॥ 81*a*.

IX. इति सहस्राभिषेकविधिः 82*b*; इति व्यूहपूजाविधिः 84*b*; इति नृसिंहविभूतिस्नानविधिः 86*a*.

It ends:

किं मां समाराधनरत्नमालां
भक्त्या च युक्त्याधिकमाविधाय ।
समर्पयन् श्रीनृहरेः पदाब्जे
श्रीरामचंद्रात्मजमेंगनाथः ॥
या श्रौतमार्गानुगता समस्ता
सिंहाननाराधनरत्नमाला ।
तस्यामशेषागमसारमय्याम्
अयं समाप्तः पटलोऽष्टमोंगः ॥
ऊर्ध्वपुंड्रं मृदा पूर्वं कुर्यात्तस्योपरि स्फुटं ।
त्रिपुंड्रं भस्मना भाले पापघ्नं पुण्यवर्धनं ॥
इति विद्या तपोयोनिरयोनिर्विष्णुरीडितः ।
वाग्यज्ञेनार्चितो देवः प्रीयतां मे जनार्दनः ॥

इति श्रीनृसिंहाराधनरत्नमालायां श्रौतपद्धत्यां नवमः पटलः ॥ पूर्णो यं ग्रन्थः ॥ ° ॥ संवत् १८२९ आषाढवद्यचतुर्दशी इंदुवारे ॥

[MACK. COLL.]

2611.

896. Foll. 134; size 15 in. by 5¼ in.; modern Bengalī handwriting; eight lines in a page.

Hayaśīrsha-pañcarātra, a *Vaishṇava* work on the erection of temples and images.

It begins: मार्कंडेय उवाच ॥

कथं हयशिरा विष्णुः प्रादुर्भूतः पुरा विभुः ।
किंनिमित्तं च देवेशो दधार रुचिरं वपुः ॥
हयशीर्षं जगत्स्वामी पुरा नारायणः प्रभुः ।
श्रुतमासीच्च भवता यदुक्तं परमेष्ठिना ॥
आद्यं यत्पञ्चरात्राणां तन्ममाचक्ष्व पृच्छतः ।

भृगुरुवाच ॥

शृणु वत्स प्रवक्ष्यामि पञ्चरात्रं पुरातनं ॥
पुरा किल विरूपाक्षः सार्धं गौर्या महेश्वरः ।
चतुर्मुखं स पप्रच्छ वैराजभवने स्थितं ॥

महेश्वर उवाच ॥

पञ्चरात्रं पुरा पृष्टस्त्वया हयशिरा विभुः ।
मधुकैटभयोर्हेतो(r. ॰र्हंता) सैकार्णवजले विभुः ॥ ॰

The matter is treated in a series of short (unnumbered) chapters (*paṭala*), of which 74 have been counted. These seem to be divided into two sections (*kāṇḍa*), the first of which, the *Devapratishṭhāpañcakakāṇḍa*, ends with ch. 40, fol. 56*b*: इति हयशीर्षपञ्चरात्रे द्वादशसाहस्रिके प्रथमपादे देवप्रतिष्ठापञ्चकं नाम काण्डं समाप्तं ॥ whilst the subsequent chapters make up the *Saṃkarshakāṇḍa*. From the above colophon, as well as from the final *śloka* which apparently introduces a *Liṅgakāṇḍa*, this would seem to be only a portion of a larger work.

For an account of the contents, see Rāj. Mitra, Notices, vi., p. 61.

It ends:

पत्न्या संयोगतस्तस्मात् पूर्वोक्तं लभते फलं ।
इति संक्षेपतः काण्डसंकर्षः परिकीर्तितः ॥

तुभ्यं सुरवरश्रेष्ठ श्रुतिमन्त्रैरलंकृतः ।
श्रुतिदृष्टैर्देशिकेन ज्ञेयो यत्नवता सदा ॥

इमं ज्ञात्वा देशिकत्वं सर्वज्ञत्वमवाप्नुयात् ।
यस्मादतः प्रयत्नेन ज्ञेयो देशिकसत्तमैः ॥

अत ऊर्ध्वं निबोध त्वं लिङ्गकाण्डं चतुर्मुख ।
सर्वसाधारणं चैतत् दृष्टादृष्टफलप्रदं ॥

इति हयशीर्षमहापञ्चरात्रे संकर्षकाण्डे गौरीविवाहपटलं ॥ समाप्तश्चायं ग्रन्थः ॥ [H. T. Colebrooke.]

2612.

791b. Foll. 48; size 9⅝ in. by 3⅞ in.; large, plain, modern Devanāgarī hand; seven lines in a page.

Upadeśadīkshāvidhi, or *Pūrṇābhishekapaddhati*, a manual of initiation into *Tantric* rites by *Caitanyagiri Avadhūta*. It begins:

अथाभिषेकं वक्ष्ये ऽहं शिष्ये भवति योगिता ।
सुमुहूर्ते शुभे लग्ने गुरुं देवं प्रणम्य च ॥

नमस्कृत्य यथान्यायं प्रार्थयेदात्मनो हितं ।
येन विज्ञानमात्रेण नित्यकर्मरतो ह्यहं ॥
नित्यानुष्ठानयुक्तो ऽपि दीक्षायोग्यो भवाम्यहं ।
दिव्यं ज्ञानं यतो प्राप्य पापस्यास्य क्षयं(r. क्षयो) भवेत् ॥
सा दीक्षा दीक्षयेत्ताप येन पूर्णमनोरथाः ।
नित्यं नैमित्तिकं काम्यं सिध्यते यत्प्रसादतः ॥ ॰

Iti bījadānam, fol. 3*b*; *pūjāvidhiḥ*, fol. 9*a*; *vāstupūjāvidhiḥ*, fol. 10*b*; *pātrasthāpanavidhiḥ*, fol. 20*b*; *kriyāmayī dīkshā sampūrṇā*, fol. 46*b*.

It ends:

योगिनां योगसिद्धिस्तु मुनीनां मोक्षसिद्धये ।
ज्ञानिनां ज्ञानसिद्धिस्तु सिध्यंतु भजनादपि ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यचैतन्यगिरिअवधूतेन गुरुमुखाद् ज्ञाततंत्रानुसारेण उपदेशदीक्षाविधिः समाप्तः ॥ after which, by another hand, पूर्णाभिषेकपद्धतिः ॥

[H. T. Colebrooke.]

2613.

1368c. Foll. 6; size 10 in. by 4¼ in.; very indifferent Bengālī handwriting; eleven lines in a page.

Tattvacintāmaṇi, a *Tantric* work composed by *Pūrṇānanda Yati*, in 1577 A.D.

The 6th chapter, here called *yogavivaraṇa*, whilst in the three Calcutta editions (1856, 1860, 1869) it is called *shaṭcakranirūpaṇa*.

It begins:

अथ तन्त्रानुसारेण षट्चक्रादिक्रमो ऽद्भुतः ।
उच्यते परमानन्दनिस्पृहप्रथमाङ्कुरः ॥ ॰

Colophon: इति पूर्णानन्दपरमहंसविरचिते श्रीतत्त्वचिन्तामणौ योगविवरणं नाम षष्ठप्रकाशः ॥ संवत् १७६२ मिति माघसुदिप्रतिपदा वृहस्पतिवारे लिखितं माधवरामेण पुस्तकमिदं ॥

For ch. i. (giving the date) see Rāj. Mitra, Notices, iii., p. 62. [H. T. Colebrooke.]

2614.

2743F. Foll. 28; size 7 in. by 2½ in.; the leaves forming a continuous folding sheet of

69½ in. by 7 in.; Nepal handwriting of 1703 A.D.; six lines in a page; ten of the leaflets having one page left blank.

Pushpamāhātmya, directions (in barbarous Sanskrit mixed with vernacular forms) regarding oblations of flowers to the goddess at her festivals, and rules for selecting them according to the season and the magic effect desired.

It begins: श्रीगणपत्यादिदेवेभ्यो नमः ॥ अथ पुष्पमाहात्म्यं लिख्यते ॥ पश्चिमाम्नायक्रमं ॥

जाती च पाटली यूथी चम्पकैः स्वेतउत्पलैः(!)।
केतकी हेमजाती च मुरैः सतपत्रकैः ॥
वंधूकपद्मकुण्डाख्यैः शालपुष्पैश्च पाटलैः।
कुसुम्भैः किंशुकैः पुष्पैः पुन्नागनागकेशरैः ॥
वकुलैस्तगरैश्चान्यैर्वचकुन्दाख्यसंभवैः।
काशशर्दोभवैर्देवीत्रिसन्ध्यैः कर्णिकारकैः ॥
रक्तोत्पलैर्महापुष्पैर्यै चान्ये चारुगन्धवान्(!)।
भुक्तिमुक्तिप्रदा जातिचालाबलविवर्धनी ॥
स्वेतपाटलिका(*r.* श्वे॰)देवी ददन्ति(!)च महद्यशः।
शान्तिपुष्टिकरं पद्मं शतपत्रं सुपत्रकं ॥
वंधूकं वस्यदं(!)प्रोक्तं तथा रक्ताश्च मारकं।
सौभाग्यं शालपुष्पैश्च मुरं सुखदायकं ॥
कदंबं च कुलं कुशं वचकुण्डायनासनं(!)।
कुसुम्भकिंसुकैर्देवीवश्यमाकृष्टि[का]रकैः ॥
महालक्ष्मीप्रदौ पुष्पौ पुन्नागनागकेशरौ(!)।
रक्तमुत्पलकं वश्ये नीलकृष्णं च मारणे ॥
त्रिसन्ध्यासंभवैः पुष्पैः शत्रूणां च भयापहं।
दमनं तुलसीभद्रं सर्वपापक्षयंकरं ॥
सिन्दूरी वश्यकृत्प्रोक्ता सदाकर्षणमारका।
त्रिसन्ध्यासंभवैः पुष्पैः क्रमजात्यार्चयेत्सदा ॥
तस्य विघ्नो न जायेत सत्यमेतन्न संशयः।

अथ इतरपुष्पकरणजनितपुण्यंशतगुणवृद्धिकाम इभिजोतीपुष्पैः कुब्जिकादेवीमहं पूजयिष्ये ॥ जोलखातया ॥ चालापुष्पस्य बलवर्धनकामः ॥ वद्याचोलवु ॥ श्वेतपाटलिकापुष्पस्य ॥ अथ महाजसप्राप्तिकामः ॥ पादुलखाजतोयुव ॥॰

अथ निषिद्धानि p. 23; अथ पुष्परहस्यं रहस्यकल्लोलिन्यां p. 40; इति रहस्यकल्लोलिन्यां पुष्परहस्यं ॥ p. 44.

It ends: नीलोत्पलस्य ॥ अथ सर्वकामफलप्राप्तिकामः ॥ उत्पलं नीलोपि योग्यं ॥ कुमुदस्यापि सर्वकामफलं ॥ इति रहस्यकल्लोलिन्यां ॥ इति पुष्पमाहात्म्यं शुभाशुभफलं संपूर्णं ॥ स्वस्ति सम्वत् ८२३ फाल्गुणशुक्लप्रतिपद्यायां तिथौ शशिशुक्रवाले लिखितं॰

The goddess is worshipped under the following names: *Kubjikā, Guhyakālī, Jagadambā, Dakshiṇakālī, Mahātripurasundarī* or *Śrītripurā,* and *Siddhilakshmī.*

Quotations have been met with from the following authorities: *Kālītantra,* p. 24; *Kulacūḍāmaṇi,* p. 27; *Kolāvatīya,* p. 38; *Tantrasārasvata,* p. 38; *Tārābhaktasudhārṇava,* p. 39; *Nīlatantra,* p. 26; *Bhāvacūḍāmaṇi,* p. 19; *Matsyasūkta,* p. 26; *Mahākālasaṃhitā,* p. 23; *Muṇḍamālātantra,* p. 24; *Vāmakeśvaratantra,* p. 28; *Vārāhītantra,* p. 37; *Śaktiyāmala,* p. 25; *Hārāvatantra,* pp. 8, 11, 20.

[B. H. Hodgson.]

2615.

2582. Foll. 100; size 11 in. by 5 in.; large, sprawling Devanāgarī hand; nine lines in a page.

Śatacaṇḍīvidhāna(-saṃkshepa), an exposition of 'the previous and concluding ceremonial to be observed, and prayers and *mantras* to be read, when the *Caṇḍīmāhātmya* or exploits of *Durgā* (of the *Mārkaṇḍeyapurāṇa*) is read a hundred times over, as an act of piety and adoration' (Wilson, Mack. Coll., p. 173).

It begins:

शतचंडिविधानेन यथावत्कथयामि ते।
सुघोरायामनावृष्ट्यां भूकंपे च सदारुणे ॥ १ ॥
परचक्रभये तीव्रे क्षयरोग उपस्थिते।
राजवश्यादिसर्वेषु आयुष्मासुतजन्मनि ॥ २ ॥
मोहोत्पातविनाशाय पंचविंशतियोजने।
देशे सर्वत्र शान्त्यर्थं शतचंडिमिमां जपेत् ॥ ३ ॥
यदैव जायते चित्तं चित्तं श्रद्धासमन्वितं।
तदैव पुण्यकालेषु गतो नित्यं हि जीवितं ॥ ४ ॥

संन्यासे सत्यपक्षे (?सत्पक्षे) सत्तिथौ सन्नक्षत्रे सद्योगे शोभने चंद्रे विष्टीवैधृतव्यतिपातकुयोग अमावास्याद्यतिथौ रहितदैवज्ञोदिते (?॰तिथिरहित॰) आरंभः कार्यः॥ तत्र भुवं समां कृत्वा प्राचीसाधनानंतरं षोडशस्तंभयुक्तो द्वारशाखातोरणद्वारध्वजपताकादिसंयुक्तो मध्यात्रिभागेन वेद्याद्युपेतो मंडपः कार्यः॥ मंडपरहितपक्षे चतुरस्रे देव्यागारे देव्याः पीठं कार्यं।

दुर्गागृहं प्रकर्तव्यं चतुरस्रं सुशोभनं।
रहस्यस्वस्तिकाद्यैश्च चर्चितं वस्त्रशोभितं ॥ १ ॥

गौरमृज्जोमयाभ्यां च लिप्तं स्वस्तिकसमन्वितं(!)।
तन्मध्ये वेदिकाः कार्याः चतुर्हस्ताः समाः शुभाः॥ २ ॥॰

Iti caṇḍikātarpaṇam, fol. 4*a*; *sūryārgham*, fol. 5*a*; *varuṇam*, fol. 11*a*; *kalaśapūjanam*, fol. 11*b*; *prāṇapratishṭhā*, fol. 17*a*; *antarmātṛikā*, fol. 19*b*; *bahirmātṛikā*, fol. 20*b*; *ekādaśanyāsāḥ*, fol. 25*a*; *gaṇapatipīṭhe sthāpanapūjanam*, fol. 29*a*; *kalaśasthāpanavidhi*, fol. 36*b*; *balidānam*, fol. 40*a*; *gṛihapūjanam*, fol. 49*b*; *yoginīpūjanam*, fol. 56*b*; *khātapūjanam*, fol. 62*a*; *kuṇḍapūjanam*, fol. 63*a*; *yonipūjanam*, fol. 65*a*; *nābhipūjanam*, ib.; *yoginībhyo baliḥ samāptaḥ*, fol. 79*a*. It ends:

इति सर्वतंत्रानुसारेण शतचंडिविधानसंक्षेपः समाप्तः श्रीसंवत् १८६७ भाद्रपदे मासे शुक्ले पक्षे २ भृगुवासरे लिखितं name obliterated.

For an (apparently different) *Śatacaṇḍīvidhāna*, purporting to belong to the *Rudrayāmala*, see Weber, Berl. Cat., no. 1311.

[MACK. COLL.]

2616.

769. Foll. 98; size 10¼ in. by 4¾ in.; good large Devanāgarī handwriting; eight lines in a page.

Kakshapuṭa, or *Siddha-cāmuṇḍā*, a treatise, in verse, on charms, incantations, treasure-lifting, and other *Tantric* rites, by *Siddha-Nāgārjuna*; in twenty *paṭalas*. Rather incorrect.

It begins: अथ नागार्जुनी सिद्धचामुंडाग्रंथो लिख्यते॥

यः शांवः (शम्भुः R. M.) परमान्वयः परशिवः कंकालकालांतकः (कः कालाकालानलो R. M.)
ध्यानातीतमनादिनित्यनिचयः संकल्पसंकोचकः।
आभासांतरभासकः समरसः सर्वात्मना बोधकः
सोऽयं सर्वमयो ददातु जगतां विद्यादिसिद्धाष्टकं (सिद्धष्टकं R. M.) ॥ १ ॥

या नित्या कुलकेलिशोभितवपुर्बोधोदिता जृंभते
पूर्णाभामृतकुंडली परपरा मंत्रात्मिका सिद्धिदा।
मालापुस्तकधारिणी त्रिनयना कुंदेंदुवर्णोज्ज्वला [(?॰न्विता)
नित्यानंदकुलप्रकाशजननी वाग्देवतामाश्रये॥२॥॰४॥

अन्यैर्देवगणैः सर्वैर्मुनिदेशिकसाधकैः।
यनाब्रह्(?) हि शास्त्रेषु तत्सर्वमवलोकितं ॥ ५ ॥

शांभवे यामले शास्त्रे मौले(?) कौले ऽथ डामरे।
स्वछंदे लावले(?) शैवे राजतंत्रामृतेश्वरे ॥ ६ ॥

उडीशे वातुले तंत्रे छिष्टे(?) सिद्धे च शाबरे।
किंकणीमेरुतंत्रे च कालचंडेश्वरीमते ॥ ७ ॥

शाकिनीडाकिनीतंत्रे रौद्रे निगहनिग्रहे(?)।
कौले केशल्यतंत्रे(?कैवल्य॰) च क्रयाकालगुणोत्तरे(*r.* [क्रिया॰) ॥ ८ ॥

हरमेखलके ग्रंथे इंद्रजाले रसार्णवे।
अथर्वणे महावेदे चार्वाके गारुडे ऽपि च ॥ ९ ॥

इत्येवमागमोक्तं च वक्त्रावक्त्रेण यच्छ्रुतं।
तत्तत्सर्वं समुद्धृत्य दध्नो घृतमिवादरात् ॥ १० ॥

साधकानां हितार्थाय मंत्रखंडमिहोच्यते।
वश्यमाकर्षणं चैव स्तंभमोहमुच्चाटमारणं (*r.* स्तंभमुच्चाट॰) [॥ ११ ॥

विद्वेषं व्याधिकरणं पशुसस्यार्थनाशनं।
कौतुकं चंद्रजालं च यक्षिणीमंत्रसाधनं ॥ १२ ॥

चेटकं चाञ्जनं दिव्यमदृश्यं(?॰श्य)पादुकागतिः।
गुटिका खेचरत्वं च मृतसंजीवनादिकं ॥ १३ ॥

तथा कक्षपुटी सिद्धा सांगोपांगमनेकधा।
सुसाध्यं नित्ययोपेतं साधकानां हितं प्रिये ॥ १४ ॥

For the exact names of the chapters (*mantrasādhanam*, *sarvavaśyam*, etc.), see Weber's Cat. of Berlin MSS., no. 904. Cf. also Rāj. Mitra, Notices, i., p. 137, where the treatise is called *Siddhanāgārjunīya*.

The 20th *paṭala* begins:

अत्याहारमनाहारं प्रवदामि समासतः ।
येन निःशेषलोकस्य जायते कौतुकं महत् ॥

It ends:

दूरस्थं खेचरत्वं स्याद्योजनानां शतावधि ।
एते सर्वमहायोगाश्चंडीमंत्रेण सिद्धिदाः ॥

इति श्रीसिद्धनागार्जुनविरचिते कक्षपुटे विंशतितमः पटलः ॥

[H. T. Colebrooke.]

2617.

1875b. Foll. 30; size 11¾ in. by 5 in.; legible, modern Devanāgarī writing; 13-16 lines in a page.

Rasahṛidaya, a treatise, in *Āryā* verses, on certain *Tantric* practices by means of mineral drugs (esp. mercury); composed, for *Madana*, lord of Kirāta, by *Bhikshu Govinda;* with a commentary (*ṭīkā*) by *Caturbhuja Miśra*, son of *Miśra Maheśa*, of the *Kurala-vaṃśa*.

The treatise consists of 19 sections (*avabodha*), dealing with the following subjects:—

1. *Rasapraśaṃsā;* 2. *Rasaśodhana;* 3. *Nirmukhavāsanāntarbhūtasamukhapatrābhrakacāraṇa;* 4. *Sattvābhrakajāraṇa;* 5. *Garbhadruti;* 6. *Bījajāra;* 7. *Biḍa (viḍa);* 8. *Rasarañjaka;* 9. *Bījavidhāna;* 10. *Śuddharasa-sattvapātana;* 11. *Bījanirvāhaṇa;* 12. *Dvandvādhikāra (sattvamelana*, etc.); 13. *Saṃkarabīja;* 14. *Saṃkarabījajāraṇa;* 15. *Bāhyadruti;* 16. *Sāraṇa;* 17. *Krāmaṇa;* 18. *Vedha;* 19. *Bhakshaṇa-rasapraśaṃsā*.

The MS. is in some disorder owing to the scribe having (on fol. 3*a* seq.) omitted sections 3-5, and supplied the omission on foll. 11-20*a*. The first section (which according to a list at the end ought to consist of 34 *ślokas*) is wanting.

The MS. begins: अथाष्टादश संस्काराः ॥

स्वेदन१मर्दन२मूर्छा३त्थापन४पातन५निरोध६नियमाश्च७ ।
दीपन८गगनग्रास९प्रमाण१०मथ चारणविधानं ११ च ॥१॥

गर्भद्रुति१२बाह्यद्रुति१३जारण१४रसराजसारणं १५ चैव ।
क्रामण१६वेधौ १७ भक्षण१८मष्टादशमिति रसे कर्म ॥ २ ॥

आसुरि[ह] पटुकटुत्रयचित्राद्रकमूलकैः कलांशश्च ।
सूतस्य कांजिकेन त्रिदिनं मृदुवह्निना स्वेदः ॥ ३ ॥

Comm.: स्वेदनमिति ॥

यस्योपजीव्यते कीर्तिः संगमे वसुधाभुजां ।
स श्रीमान् कारयामास वृत्तिं मुग्धावबोधिनीं ॥ १ ॥

आर्याद्वयेन रसाष्टादशसंस्कारोद्देशः कृतः। अधुना संस्काराणां साधने लक्षणमाह॥ अथ स्वेदनं। प्रथमोद्दिष्टस्य स्वेदनसंस्कारस्य साधनं स्पष्टयन्नाह । सूतस्य स्वन्मुद्भवस्य पारदस्य त्रिदिनं दिनत्रयपरिमाणं यथा स्यात्तथा मृदुवाह्निना स्वल्पवाह्निना स्वेदः स्वेदनं कार्यं । ०

It ends: अथ ग्रंथकारयितुर्वंशवर्णनमाह ।

शीतांशुवंशसंभवहैहयकुलजन्मजनितगुणमहिमा ।
स जयति श्रीमदनश्च किरातनाथो रसाचार्यः ॥ ७९ ॥

अथ चास्य कारयितुर्गुणवर्णनमाह ।

यस्य स्वयमवतीर्णा रसविद्या सकलमंगलाधारा ।
परमश्रेयसहेतुः श्रेयसि परमेष्ठिनः पूर्वं ॥ ८० ॥

कर्ता स्वनाममहत्त्वं सूचयन्नाह ।

तस्मात्किरातनृपतेर्बहुमानमवाप्य रसकर्मरतः ।
रसहृदयाख्यं तंत्रं विरचितवान् भिक्षुगोविंदः ॥ ८१ ॥

इति श्रीमत्कुरलवंशपयोधिसुधाकरमिश्रमहेशात्मजचतुर्भुजविरचितायां खंडेलवालान्वयरसहृदयटीकायां रसप्रशंसात्मको एकोनविंशो ऽवबोधः ॥

Although there is no reason to doubt that this is the *Rasahṛidaya* referred to in the *Raseśvara*-section of the *Sarvadarśanasaṃgraha* (ed. Bibl. Ind., pp. 68, 100, 101), the *Āryā* verses there quoted have not been found in the present MS., being probably taken from the first section (*rasapraśaṃsā*). For the first couplet of the second section given above, see *Sarvadarśanasaṃgraha*, p. 100.

[Dr. John Taylor.]

2618.

1568b. Foll. 34; size 10 in. by 4½ in.; legibly written in Devanāgarī; 8–10 lines in a page.

Ratnaparīkshā and *Maṇiparīkshā*, two (*paurāṇik*) tracts on precious stones, their origin, value and magical effect, for good or evil, in the possessor's hands (A).

I. *Ratnaparīkshā* begins: ऋषय ऊचुः (om. B)।

पृच्छन्ति मुनयः सर्वे कृताञ्जलिपुटाः स्थिताः ।
मुनीनां त्वं मुनिश्रेष्ठ अगस्त्याय* नमो ऽस्तु ते ॥ १ ॥

देवदानवदैत्येन्द्रविद्याधरमहोरगैः ।
किरीटकटिसूत्राणां (°सूत्रेषु corr. A) कण्ठाद्याभरणेषु [च ॥ २ ॥

संयोजितानां रत्नानां कथयोत्पत्तिकारणं ।
अगस्तिरुवाच ।
मुनीनां वचनं श्रुत्वा मुनिश्रेष्ठो ऽब्रवीदिदं† ॥ ३ ॥

उत्पत्तिमाकरान्वर्णान् जातिदोषगुणांस्तथा ।
मूल्यं मण्डलकं चैव ग्राहकं हस्तसंज्ञया ।
वदामि सर्वमेवैतच्छृणुध्वं सावधानतः‡ ॥ ४ ॥

अवध्यः सर्वदेवानां बलो नाम महासुरः ।
त्रिदिवेशोपकाराय त्रिदशैः प्रार्थितो मुखे ॥ ५ ॥

ततस्तेनात्मनो कायो देवानां संमुखे (सन्मुखे A) स्थितः ।
देहे समर्पिते शक्रस्तद्वज्रेण हतं शिरः ॥ ६ ॥

स्थितानि रत्नकूटानि वज्रेण हतमस्तके ।
वज्रसंज्ञा कृता देवैः सर्वरत्नोत्तमोत्तमे ॥ ७ ॥

शीर्षे वर्णोत्तमो जातो भुजयोः क्षत्रियः स्मृतः ।
वैश्यो नाभिप्रदेशे तु पद्भ्यां शूद्र उदाहृतः ॥ ८ ॥ °

Iti vajraparīkshā (79 *ślokas*), fol. 8*a*; *mauktikaparīkshā* (88 *śl.*), fol. 15*a*; *padmarāgaparīkshā* (68 *śl.*), fol. 20*a*; *indranīlaparīkshā* (43 *śl.*), fol. 23*b*; *marakataparīkshā* (40 *śl.*), fol. 26*b*.

This is followed by a section of 20 *ślokas*, beginning:

स्फुरंति दाडिमीरागमशोकमधुवर्तिकं ।
कांत्यातिरक्तं गंधाढ्यं न च रंगस्तिरंगयोः ॥ १ ॥

and ending, fol. 28*a*:

कर्णे भरणवृत्ती च रत्नशास्त्रविशारदः ।
पंचभिश्च महारत्नैः कनकैः खचितानि च§ ॥ २० ॥

Then follows another section, beginning:

सदोषमलमूल्यत्वात् बहुमूल्यगुणान्वितं ।
परीक्षितं च तद्रत्नं कार्यं श्रीसुखदायकं ॥ १ ॥

भानवे पद्मरागं च मौक्तिकं सोम उच्यते ।
प्रवालांगारकश्चैव बुधे मरकतं तथा ॥ २ ॥

In this section the same five classes of precious stones are treated once more in a few verses each, and in addition to them the *lasuna*, *pushparāga*, *gomeda*, and *sphaṭika*, with one *śloka* on each of them; this section ending, after four additional *ślokas*: इति समस्तरत्नपरीक्षा समाप्ता ॥

II. *Maṇiparīkshā*, consisting of 60 *ślokas*, begins:

कैलासशिखरासीनं देवदेवं जगत्पतिं ।
पप्रच्छ पार्वती देवी तत्त्वं परमदुर्लभं ॥ १ ॥

मणीनां लक्षणं देव कथयस्व प्रसादतः ।
येन सिध्यति लभ्यंते (*r.* सिद्धिं लभंते ऽत्र) साधका [गतकल्मषाः ॥ २ ॥

महादेव महाघोर कुर्वन्ति रिपुमर्दनं ।
कवित्वं दीर्घजीवित्वं कुरुते ऽत्र यथा प्रभो ॥ ३ ॥

अष्टौ गुणाः फलं यत्र त्वत्प्रसादान्महेश्वर ।
ज्ञानमार्गं च मोक्षं च शूलरोगं च दारुणं ॥ ४ ॥

चक्षूरोगं शिरोरोगं विषोपरि तथैव च ।
स्फुटं वद यथा प्रभो प्रसादात्ते महेश्वर ॥ ५ ॥

---

* मुनीनां तु मुनिश्रेष्ठायागस्त्याय B.

† B omits this line.

‡ A omits this line.

§ MS. B differs considerably at this point.

It ends:

दाडिमीपुष्पसंकाशं कृष्णबिंदुविभूषितं ।
सौभाग्यजननं श्रीमान्भ्रमरेखायुतं प्रिये ॥ ५७ ॥
कुंदपुष्पप्रतीकाशस्तुलास्ते वर्तुलाः प्रिये ।
एवंरूपेण संयुक्तः समस्तविषमर्दकः ॥ ५८ ॥
गजनेत्राकृतिर्यस्तु विडालाक्षिसमप्रभः ।
तार्क्ष्यतुल्यमहातेजाः पूजनीयो यथार्चितः ॥ ५९ ॥
तोयाकारस्तु (?°रः सु)तेजाश्च द्युतिमानिह दृश्यते ।
समस्तविषहो ज्ञेयः स मणिर्गीयते(? गीयते) भुवं ॥ ६० ॥

इति श्रीमणिपरीक्षा समाप्ता ॥ ° लिखितं चंदजीवैष्णव संवत् १७९८ समये फाल्गुणवदि ६ सोमवासरे ॥

For another MS. of these tracts see Aufrecht, Florentine Sanskrit MSS., p. 148.

[H. T. COLEBROOKE.]

2619.

1153b. Foll. 27; size 9¼ in. by 4 in.; careless, modern Devanāgarī writing; eight lines in a page.

The same treatises (B).

This MS. ends:

दाडिमीपुष्पसंकाशं कृष्णबिंदु सुभाग्यदं ।
भ्रमरेखायुतं चाप कुंदाभं वर्तुलं विधान् ॥
इंति गजाक्षिभं विडालाक्षप्रभं(!) ।
तार्क्ष्यतुल्यं महातेजः पूजनीयं प्रयत्नतः ॥
तोयाकारस्तु तेजाश्च(!) द्युतिमानिह दृश्यते ।
समस्तविषहा ज्ञेयः स मणिर्ग्राहकोविदैः ॥

इति रत्नादिपरीक्षाशास्त्रे ऽष्टमो ऽध्यायः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2620.

1568c. Foll. 19; size 7¾ in. by 4½ in.; clear Devanāgarī writing of 1585 A.D.; 10 or 11 lines in a page.

Ratnaparīkshā, another treatise on precious stones, accompanied by a Gujarātī commentary.

It begins:

रत्नानि धारयेत्कोशे शुभ्राणि गुणसंचयं ।
संभवं च तथा जातिं गुणं तेषां परीक्षयेत् ॥ १ ॥
पौंड्रके च सुराष्ट्रे च द्वापरे परिसंततिं(!) ।
वैरागरे(?) च सौपारे कलौ हीरक उच्यते ॥ २ ॥

टीका ॥ कृतयुगे कलिंगदेशे कौशलदेशे °

Iti vajraparīkshā (21 *ślokas*), fol. 4b; *mauktikaparīkshā* (34 *śl.*), fol. 9b; *padmarāgaparīkshā* (19 *śl.*), fol. 13b; *indranīlaparīkshā* (15 *śl.*), fol. 15a; *marakataparīkshā* (11 *śl.*), fol. 16b; *sphaṭikaparīkshā* (7 *śl.*), fol. 17a; *pushparāgaparīkshā* (3 *śl.*), fol. 17b; *gomedaparīkshā* (2 *śl.*), ib.

Then follow 8 more *ślokas*, ending:

एवं विचार्य रत्नानि कोशे संचिनुते नृपः ।
आयुर्लक्ष्मीं जयं कीर्तिं प्रयच्छंति मनीषिणः ॥ ८ ॥

टीका । एवे प्रकारे ° । राजसुषहो ॥

इति रत्नपरीक्षा समाप्ता ॥ धर्मपुरीग्रामे रेवाकुब्जासंगमे विल्वकेश्वरनागेश्वरसंनिधौ लिखितं संवत् १६४२ वर्षे श्रावणे कृष्णपक्षे एकादशी शनौ ग्रंथसमाप्तिः ॥ °

[H. T. COLEBROOKE.]

2621.

581b. Foll. 50; size 12¼ in. by 4½ in.; careless Devanāgarī writing of 1799 A.D.; ten lines in a page.

Saundaryalaharī (or *Ānandalaharī*), a mystic poem, of (101–103) *ślokas*, in praise of *Śakti*, ascribed to *Śankarācārya*; with a commentary (*ṭīkā*), called *Saubhāgyavardhinī*, by *Kaivalyāśrama Yati*.

The text of the poem has been frequently printed.

The commentary begins: भूदन्यमान(*r.* शब्दायमान)तिमिरावलिसेव्यमानं° see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 168.

Colophon: इति गोविंदाश्रमपादपूज्यश्रीशंकराचार्यकृतायां कैवल्याश्रमयतिविरचिता सौंदर्यलहर्याष्टीका सौभाग्यर्धिनी(!)नाम समाप्ता ॥

There seems to be a confusion here between *Śankara's* teacher, *Govindācārya*, and *Kaivalyāśrama's* teacher, *Govindāśrama*. Cf. Bodl. MS.; Rāj. Mitra, Bikaner Cat., p. 245.

[H. T. COLEBROOKE.]

2622.

988. Foll. 52, the first two of which are wanting; size 14½ in. by 10 in.; large, modern Devanāgarī writing; thirteen lines in a page.

Ānandalaharī, with a commentary, beginning in the second hemistich of v. 1.

The comment on v. 2, begins: इदानीं शक्तेः त्रिगुणजनितानां देव्याः पादपद्मपरागोत्पन्नेषु विश्वसृष्ट्यादिषु कर्माणि कथयन् भूतशुद्धिमप्याह । तनीयांसमित्यादि । तव पादपद्मपरागं तनीयांसमपि त्रसरेणुस्वरूपमपि०

This commentary omits v. 97 (of Hæberlin's text), and ends with the comment on H. 102 (here numbered 100) as follows: प्रदीपेति हे जननि त्वदीयाभिर्वाग्भिस्तवेयं स्तुतिः प्रदीपज्वालाभिः दिवसकरनीराजनविधिः सुधां सूते यः स चंद्रः तस्य चंद्रोपलजललवैरर्घ्यरचना स्वकीयैरंभोभिः सलिलनिधिसौहित्यकरणं । त्वं सर्वमयी पूज्येत्यर्थः । त्वं पूजकः पूजासामग्री त्वमसीति ॥ १०० ॥ आनंदलहरीटीका समाप्ता ॥

This is followed by the text of H. 101 निधे०, and the colophon: इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीशंकराचार्यविरचिता आनंदलहरी समाप्ता ॥

That the author is not identical with that of Bodl. Cat., no. 169 (*Gaurīkāntasārvabhauma*) is evident from his quotations, from which we glean the following: *Kaulārṇava*, fol. 10*a*, *l.* 5; *Gītā* (i. e. *Bhagavadg.*), fol. 14*a*, *l.* 1; *Gorakshasaṃhitā*, fol. 3*a*, 3 inf.; *Jñānārṇava*, fol. 18*a*, 3 inf.; *Pūjāpaṭala*, foll. 3*b*, 4 inf.; 5*b*, 5 inf.; *Yāmala* (see *Rudray.*), foll. 3*b*, *l.* 6; 7*b*, 3 inf.; 10*b*, 4 inf.; 15*b*, 2 inf.; *Yogaśāstra*, fol. 30*a*, *l.* 2; *Yoginīhṛidaya*, fol. 11*a*, *l.* 6; *Rudrayāmala*, fol. 14*a*, 2 inf.; *Vāmeśvaratantra*, fol. 24*b*, *ll.* 6, 12; *Śaṅkaramālikā*, fol. 14*b*, 4; *Stavarāja*, fol. 17*a*, 5. Various readings in the text are mentioned foll. 30*b*, *l.* 2; 32*a*, 3 inf.

[H. T. COLEBROOKE.]

2623.

659. Foll. 58; size 13½ in. by 6 in.; fairly good Bengalī handwriting of 1806 A.D.; ten lines in a page.

Ānandalaharīvyākhyā, by *Jagadīśa Tarkālaṃkāra*; without the text.

It begins: श्री—

शङ्करचरणसरोजं श्रीजगदीशद्विजो नत्वा ।
शङ्करविवरणसूक्तौ स रहस्यं [सं]प्रकाशयति ॥

श्रीशङ्कराचार्यः शक्तिप्राधान्यं व्यवस्थापयन् श्रीमत्त्रिपुरसुन्दरीस्तवमारभते शिवः शक्त्या इत्यादिना ।

The author is not much in the habit of quoting authorities, except in general terms such as *ity āhuḥ*, *ity eke*, *iti kecit* (*kaścit*), *iti prāñcaḥ*, etc. Those mentioned by name are *Amara*, fol. 5*a*, *l.* 2; *Kālikāpurāṇa*, fol. 3*a*, *l.* 8; *Kāvyaśāstra*, fol. 12*b*, *l.* 1; *Mārkaṇḍeyapurāṇa*, fol. 16*b*, *l.* 9; *Yoginīhṛidaya*, fol. 8*a*, *l.* 8; *Rudrayāmale*, foll. 8*a*, *l.* 9; 54*a*, *l.* 7; *Śāradā*, fol. 7*a*, *l.* 7.

Sometimes it seems as if he had had a knowledge of the preceding commentary.

It ends: स प्रकाशो यस्य ईश्वरो ऽप्येतेन प्रकाश्यते इति वाक्यार्थः ॥ इति श्रीजगदीशतर्कालंकारविरचितानन्दलहरीव्याख्या समाप्ता ॥ वंशवाटीनिवासिश्रीरामहरिरुद्रदासस्य स्वाक्षरपुस्तकमिदं ॥ १७२८ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2624.

219b. Foll. 61; size 15 in. by 5 in.; clear, modern Bengalī handwriting; eight lines in a page.

[*Ānandalaharī-*] *Tattvabodhinī*, composed, in Śaka 1527 (A.D. 1605), by *Mahādeva Vidyāvāgīśa Bhaṭṭācārya*, son of *Yādava Cakravartin*, grandson of *Vidyāsāgara*, and great-grandson of *Subuddhi-miśra*.

It begins:

इन्द्रादिवृन्दारकवृन्दवन्द्य-
मन्दारमालाकलिते भवन्या (*r.* ०कलितो भवान्याः) ।
पादारविन्दमकरन्दलुब्धो
नित्यं ममैवास्तु मनोद्विरेफः ॥ १ ॥

वेदाङ्गवेदवेदान्तागमन्यायादिपारगे ।
शङ्करे शङ्कराचार्ये नतिर्मेतिकरी मम ॥ २ ॥
यदनं प्रसादसदनं निरवधिमूर्तं चिदाख्यपीयूषं ।
यस्य कृपामकरन्दं चरणद्वन्द्वं गुरुं वन्दे ॥ ३ ॥
आनन्दलहरीभावाः क्वाहमत्यन्तमन्दधीः ।
तथापि मम तद्भक्तौ मतो रामे मतो मति(!)॥ ४ ॥
श्रीमद्यादवचक्रवर्तितनयः श्रीमन्महादेववि-
द्यावागीश इह प्रसादसुमुखश्रीमद्गुरोराननात् ।
भतोड्डामररुद्रजा(r. या)मलकुलोड्डीशादिनानागम-
ग्रन्थार्थानधिगत्य शक्तिशिवविद्यानां रहस्यं व्यधात्॥५॥
इदानीमागमग्रन्थसंदर्भफलदायिनीं ।
आनन्दलहरीटीकां कुरुते तत्त्वबोधिनीं ॥ ६ ॥

The order of the stanzas (103) is the same as in Hæberlin's Anthology, p. 246 seq., except that vv. 75 and 76 are here transposed. While numerous various readings are given in almost every verse, no previous commentator or commentary is referred to by name. The following authorities are quoted: *Kāmaśāstra*, fol. 56*b* (v. 92); [*Vātsyāyanaśāstra*, fol. 53*b* (v. 58)]; *Kumārasambhava* [जगन्मातुः कुचयोर्नैविड्यं मृणालसूत्रान्तरमप्यलभ्यमित्यनेन कविकुलगुरुणा श्रीकालिदासेन कुमारसंभवे वर्णितम्] fol. 49*b* (v. 78); *Kulatantra*, fol. 13*a* (v. 12); *Kramastotra*, fol. 5*b* (v. 4); *Gītā*, fol. 30*b* (v. 36); *Jñānārṇava*, foll. 2*b* (v. 1), 21*a* (v. 24); *Tantracūḍāmaṇi*, fol. 12*a* (v. 11); *Pañcamīstavarāja*, fol. 15*b* (v. 17); *Bhūtoḍḍāmara*, fol. 17*a* (v. 19); *Mānasollāsa*, fol. 2*b* (v. 1); *Ratnamālā* (*Abhidhānar*. II. 410), 25*b* (v. 30); *Yogaśāstra* (*Dattātreyaḥ*), fol. 3*b* (v. 2); *Yoginītantra*, fol. 11*a* (v. 9), 35*a* (v. 41); *Rudrayāmala*, fol. 27*b* (v. 33; *Yāmala*, fol. 14*a*, v. 14); *Vāmakeśvaratantra*, fol. 2*a* (v. 1); 23*b* (v. 27); 27*b* (v. 33); *Vishṇupurāṇa*, fol. 32*a* (v. 38); *Śāradātilaka*, fol. 2*b* (v. 1).

It ends: ॥ १०३ ॥

श्लोका अकृशमियाद्याः सन्ति केचन कुत्रचित् ।
सुगमा इति मत्वास्यां तेषां नार्थाः प्रकाशिताः ॥

इति संक्षेपः ॥

नानाशास्त्रविवेचनार्जितयशःशीतांशुसंकोचित-
प्रेक्षावत्परिपन्थिपक्षकुमुदैर्विद्वद्भिरत्युद्भटैः ।
निर्बन्धाः कति नाम नैव रचिताः स्तोत्रे विचित्रे जगन्-
मातुः किन्तु रहस्यमस्ति यदि तत्तत्र प्रमाणं शिवः ॥
मातः श्रीत्रिपुरे पुरारिगृहिणि ब्रह्मस्वरूपे परे
श्रीमत्त्वत्[पद]पङ्कजे परिमितं किंचिद्वरं प्रार्थये ।
त्वन्माहात्म्यमनु प्रकाशकुशलस्तोत्रार्थबोधक्षमा
टीका मत्परिकल्पितेति विबुधैरादृत्य संगृह्यतां ॥
सुबुद्धिमिश्रनामासीत् शागास्त्रिवंशविश्रुतः(!) ।
बहवस्तत्सुता आसन् बहुविद्या बहुप्रजाः ॥
तज्ज्येष्ठो रामपादाब्जषट्पदः शास्त्रविभ्रमः ।
विद्यासागरनामासीत् परिव्राट् पूर्वमाश्रये ॥
तत्सुता बहवश्चासन् सार्वभौमादयो बुधाः ।
तन्मध्ये यादवानन्दश्चक्रवर्तीति विश्रुतः ॥
न्यायादिशास्त्रसिद्धान्ते वागीश इव यो ऽपरः ।
तत्सुत[:] श्रीमहादेवनामाहं यो मृदुर्मतौ ॥
विद्यावागीशपदवीमाप्नवान् कृपया गुरोः ।
मन्दारणे (?) विष्णुपुरग्रामे श्रीरामसन्निधौ ॥
आनन्दलहरीतत्त्वबोधिनी नाम विश्रुता ।
टीका तेन मयाकारि यथामति शिवार्चनात् ॥
दोषानर्थान्तरभ्रान्त्या गुणीकृत्य विचक्षणाः ।
कृपया सुधियस्त्वेनां स्वीकुर्वन्तु विमत्सराः ॥
शाके शैलभुजेषुचन्द्रकलिते भाद्रस्य तिथ्यंशके
वारे दैत्यगुरोः सितस्मरतिथौ योगे तथा शोभने ।
नक्षत्रे हरिदैवते शुभधनुर्लग्ने गता पूर्णतां
टीकेयं मणिमालिकेव विदुषां कण्ठे सदा शोभतां ॥

इति श्रीभगवत्पादारविन्दस्य नुन्माब्धौकमत्तालिकल्पः(!) । श्रीमहादेवविद्यावागीशभट्टाचार्यविरचिता परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीशङ्कराचार्यविरचितानन्दलहरीतत्त्वोधनी(!) नाम टीका समाप्ता ॥

[H. T. Colebrooke.]

2625.

2538a. Foll. 5; size 10¼ in. by 4¼ in.; good, small Devanāgarī writing (of the Jaina type) of the earlier part of the 16th century; fifteen lines in a page.

Caṇḍikāśataka (or *Caṇḍīśataka*), by *Bāṇabhaṭṭa;* being a century of prayers addressed to *Pārvatī*, eulogizing her particularly for having delivered the world from the presence of the demon *Mahisha*.

It begins:

मा भांक्षीर्विभ्रमं भ्रूरधरविधुरता केयमस्यास्यरागं
प्राणे प्राण्येव नायं कलयसि कलहं श्रद्धया किं त्रिशूल।
इत्युद्यत्कोपकेतून् प्रकृतिमवयवान् प्रापयत्येव देव्या
न्यस्तो वो मूर्ध्नि मुष्यान्मरुदसुहृदसून् संहरन्नंघ्रिरंहः॥१॥

Colophon: इति महाकविश्रीबाणभट्टकृतं चंडिकाशतकं समाप्तं ॥

Round the text of stanzas 1–84 marginal glosses have been added, reading, in the Jaina fashion, from the top along the right margin, and thence to the left margin and the bottom.

The work has been printed in the *Kāvyamālā*, iv. 1. [GAIKAWAR.]

2626.

2079a. Foll. 14; size $8\frac{3}{4}$ in. by 4 in.; good Devanāgarī writing of 1435 A.D.; nine lines in a page.

Rasavatīśata, a hymn of 119 verses, addressed to *Rasavatī*, a form of *Śakti*, or some female representing her in the consummation of the licentious rites practised at the *madanotsava* (v. 115); by *Dharaṇīdhara*.

The language of this composition is for the most part obscure, especially in its allusions to certain rites, and to the apparatus of vessels and stools used in them; but no mistake as to the general tendency of the whole is possible in interpreting such verses as 22, 29, 53–57, 107–114. Amongst the many drugs, strung together in these verses as *elixiria amoris* and restoratives, the radish plays a conspicuous part (64–70). In v. 35 *Suśruta* is referred to as an authority for the use of *ghṛita*.

It begins:

येषां सुवर्णरुचिकंचुकितानि यूनाम्
उच्चासनानि ददुरुच्चकुचास्तरुण्यः ।
ते नाकवैद्यसमरूपतये[व] भेजुः
श्रीमंति तानि युगपद् हृदयाणि यासां ॥ १ ॥
कल्याणभाजनमपि स्वयमादरेण
कल्याणभाजनमवापि जनः कयापि ।
एकत्र सा रसवती मदनेन भोज्या
मुग्धामसौ रसवतीमपरत्र भोक्ता ॥ २ ॥

It ends:

लभ्यानि पुष्पविभवेन रसोत्तराणि
कर्णामृतानि धरणीधरसूनृतानि ।
दूरावधूनितमधूनि पिबत्यमूनि
देवः स्वयं कमलिनीहृदयेश्वरो ऽपि ॥

इति रसवतीशतं समाप्तं ॥ संवत् १४९२ वर्षे पौषवदि १२ रवौ मेदपाटज्ञातीय व्या° हरिहरसुत व्या° वामदेवपठनार्थं लिखितमिदं ॥

The MS. noticed in Weber's Berl. Cat., no. 596, contains the same work with, however, some additional verses at the beginning, counting 124 verses in all. [GAIKAWAR.]

2627.

1547D. Foll. 12; size 10 in. by $4\frac{1}{4}$ in.; clear, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Bhagavatstuti, a five-fold commentary, by *Satyajñānānandatīrtha Yati* (pupil of *Rāmakṛishṇānandatīrtha*), on a mystic formula (*Bhāgavatapadya*) ascribed to (*Bālakavi*, inspired by) *Bāla Gopāla*, and supposed to disclose the knowledge of the Supreme Being (*Bhagavat*).

The commentary begins with a *śloka* followed by the mystic text:

प्रणम्य श्रीगुरुं भक्त्या गुरूणां गुरुमीश्वरं ।
सत्यज्ञानानंदतीर्थयतिस्तं स्तौति सादरं ॥ १ ॥
यो योगी शिवको ऽकदे मणिवने कंकोत्तमे लालयन्
याचां कं नृसते ऽसते ऽक्रमुदयन् साकेतगोपो ऽपतिः ।
ज्ञातावाप्यहिशोकदे कशरणे स्वर्गे सकायोत्तकैः
क्रीडन्नस्ति न नास्ति कात्यरमलं चित्ते तमस्याननाः॥१॥

अस्यार्थः । यः प्रसिद्धः तत्तु समन्वयादित्यादिन्यायेन सर्ववेदांततात्पर्यार्थो ऽखंडः परमात्मा नेह नानास्ति किंचन एकमेवाद्वितीयं तत्त्वमसीत्यादिश्रुतिभ्यो मायातत्कार्यशून्यत्वादयोग्ये च सर्वसंबंधरहित इत्यर्थः । अथाप्यचिंत्यानंतशक्तिकया स्वोपाधिभूतया अनिर्वचनीयया मायया योगी सर्वज्ञत्वादिगुणयुक्तः सन् स्वस्मिन्नेवेदं सर्वं प्रलये उपसंहृत्य संस्थापितं पुनःसर्गादौ स्वेच्छया लीलयैवाधिदैवादिभेदेन प्रकटीकृत्य तदनुप्रविष्टोहमनुभवे(!) प्रकाशमानः सन्नेकधा त्रिधा पंचधैकादशधा बहुधा भूत्वा स्वप्रयोजनाभावेऽपि स्वसृष्टानां स्वानां कायसुखाय तदुपलक्षितचतुर्विधपुरुषार्थप्राप्तये तत्र तत्र तदा तदा उच्चकैः क्रीडन् उत्कृष्टानि रामकृष्णादिरूपाणि गृहीत्वा परमपावनानि सुमंगलानि च क्रीडारूपाणि कर्माणि कुर्वन्नेवास्ति सर्वत्र कुत्रापि नास्तीति न किंतु अस्तीत्येवोपलब्धव्य इत्यभिप्रायः। एवं यथोक्तं सगुणं निर्गुणं च तं औपनिषदं वं वासुदेवं कात् आनंदमयात् परं निर्विशेषं सर्वाधारं अलं परिपूर्णं॰ चिन्वे विचारयति॰ । यद्वा । नास्तिकान् अत्तीति नास्तिकात् वेदपुरुषः स एव परमः भजनीयत्वेन श्रेष्ठो येषां ते नास्तिकात्परमा मन्वादयो वैदिकाः तान् लाति इति नास्तिकात्परमलः तं॰ । here follow yet two different interpretations of the same words, as also several of those that follow, viz.: either as तमन्नानना = अन्नेन आनः (जीवनं) स च ना मनुष्यः; or as तमं नानना = तं वं (परं ब्रह्म) ना (तत्स्वरूपो नारायणस्तन्नामसंकीर्तनपरं) आननं यस्याः सा (विराट्, स्त्रीव्यक्तिः, श्रुतिः) । शिवको॰ शिवे कं चित्तं॰ मणिवनं मणिमिश्रितं जलं मणिकर्णिकाख्यं तीर्थं॰ अकानि सर्वदुःखानि॰ द्यति खंडयति । etc.

Having thus explained the verse first *in extenso*, and then again summarily, the author in three further comments substitutes *Rāma*, *Kṛishṇa*, and *Śiva* each in his turn for the divine being, for the benefit of sectarian worshippers (रामभक्तानां मुदे etc.).

It ends:

> वालेनेदं कृतं पद्यं वालगोपालसंमतं ।
> वालगां सत्कविर्वेत्ति यदि स्यान्नंदवालगः ॥॰

शब्दशास्त्रतत्त्वज्ञानजन्यं सामर्थ्यं वलं तस्यायं तद्वान् वालः तेन कवीनेनेदं (*r.* कविनेदं) पद्यं श्रीभगवत्सर्वावतारपरत्वेन व्याख्यातं ॥ अन्यैश्च बहुभिः सुहृद्भिः कविभिः श्रीभगवत्परत्वेनैव संक्षेपेण विस्तरेण च व्याख्यातं ॥ तस्मात्सर्वगुणसंपन्नं निर्दोषं चेदं भागवतं पद्यं जयतु जयतु ॥ इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीरामकृष्णानंदतीर्थपादशिष्यश्रीसत्यज्ञानानंदतीर्थयतिविरचिता श्रीभगवत्स्तुतिर्भगवतो भागवतानां च मुदे भूयात् ॥

[H. T. Colebrooke.]

2628.

2706. Foll. 108 (paged 1–216); size 4to, 9 in. by 7¾ in.; rough country paper; Telugu character; 14–19 lines in a page.

Vratavallī, a manual of devotional observances, chiefly in connection with *Śākta* worship.

It begins: श्रीगणाधिपतये नमः । श्रीवेदव्यासाय नमः। श्रीशारदायै नमः । अयं ग्रंथं व्रतवल्ली ॥ वरलक्ष्मीव्रतं ॥

> चतुर्भुजां महालक्ष्मीं गजपुष्पगतिं तथा ।
> दंताक्षसूत्रवरदां(!) तथैवाभयपाणिनीं ॥
>
> पद्मासने पद्मकरे सर्वलोकैकपूजिते ।
> नारायणप्रिये देवि सुप्रीता भव सर्वदा ॥

श्रीमहालक्ष्म्यै नमः । ध्यानं ।

> पद्मासनेति मंत्रेण अर्चिता देवतामरैः ।
> आगच्छतु महाशेनं (*r.* सेनं) नित्यं संनिहिता भवा ॥

आवाहनं ।

> हेमरत्नासनाशीना (॰सीना) नवरत्नोपशोभिता ।
> मया दत्तं गृहाणेदं तुभ्यं दास्यं नमाम्यहं ॥॰

इति वरलक्ष्मीव्रतकल्पं p. 8; इति स्कंदपुराणे अनंतव्रतोद्यापनकल्पं p. 62; इति गरुडपंचमीव्रतं p. 65; इति स्कंदपुराणे स्वर्णगौरीव्रतकल्पं p. 71; इति लक्षविल्वप्रोद्यापनविधिः p. 74, etc.

The work is apparently incomplete, breaking off, as it does, abruptly at the end of a leaf; the two last complete sections being the *mahālakshmīvratakalpa* (p. 207) and *amuktābharaṇa-saptavidhāvratakalpa* of the *Bhavishyottarapurāṇa* (p. 216).

Wilson, Makenzie Collection, second ed., p. 172, calls the tract '*Vratāvali Kalpa*, directions, for holding religious observances at

particular seasons in honour of *Varalakshmī*, *Gaurī*, and other objects of *Śākta* devotion'; but see Burnell, Tanjore MSS., p. 138, no. lxxiv.

[MACK. COLL.]

2629.

1459a. Foll. 12; size 8½ in. by 4¼ in.; clear Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Vedāntamantraviśrāma, a collection of mystic prayers and formulas to be used, and rules to be observed at the daily ceremonies, ascribed to *Śaṅkarācārya*. Perhaps, however, both the title and *Śaṅkara's* authorship apply only to the concluding portion of the work, consisting of 11 *ślokas*. Rather incorrect.

It begins: अथ तर्पणविधिः ॥ आचमनं ओं विष्णुस्मरणं संध्यावंदनं कृत्वा ततः सव्येन ॥ ओं

यज्ञोपवीतं परमं पवित्रं प्रजापतेर्यत्सहजं पुरस्तात् ।
आयुष्यमग्रं प्रतिमं(!) च शुभ्रं यज्ञोपवीतं बलमस्तु तेजः ॥

ओं तीर्थदेवतायै नमः वरुणाय नमः ॥ ओं ब्रह्मा तृप्यतु ॥ ओं विष्णुस्तृप्यतु ओं रुद्रास्तृप्यंतु ओं देवास्तृप्यंतु ॥ ०

इति दर्भपिंडासनं fol. 2*a*; अष्टश्राद्धः fol. 3*a*; विर्योहोमः(? ends विर्यो विपाप्मा भूयाँ स्वाहा ॥) fol. 4*a*; इति निर्वाणयोगपटः fol. 5*b*; सिंहासनयोगपटः fol. 7*a*; अथातः परमहंसानां समाधिविधिं व्याख्यास्यामः fol. 7*b*; ० इति मानसपूजापंचोपचारविधिः ॥ fol. 11*b*.

Then follow the 11 *ślokas* above referred to:

पूर्वदले श्वेतवर्णे यदा विश्राम्यते मनः ।
तदा धैर्यमुदारं च धर्मकीर्तिर्मतिर्भवेत् ॥ १ ॥

अग्निर्दले रक्तवर्णे यदा विश्राम्यते मनः ।
तदा निद्रा आलस्यं च मंदबुद्धिर्मतिर्भवेत् ॥ २ ॥

दक्षिणदले रक्तवर्णे यदा विश्राम्यते मनः ।
तदा क्रोधं च मत्सरो भवते[त्रो]मतिर्भवेत् ॥ ३ ॥ ०

मध्यदले श्यामवर्णे यदा विश्राम्यते मनः ।
तदा सर्वगुणज्ञानं चैतन्यं च मतिर्भवेत् ॥ १० ॥

श्रवणमात्रे नराः सर्वे(!) सर्वपापैः प्रमुच्यते ।
ये पठंति तु कर्तव्यं स योन्यं पदवी भवेत्(!) ॥ ११ ॥

इति श्रीशंकराचार्यविरचितं वेदांतमंत्रविश्रामतोपनिषत्संपूर्णं ॥ ० संवत् १७३० परवर्तमाने भाद्रपदमासे शुक्लपक्षे द्वितीया भौमवासरे संपूर्णं ॥

The same title, as given in this colophon, is assigned to the treatise in Peterson's Rep., iii., p. 392; and in Bühler's Cat. of Gujarāt etc. MSS., iv., p. 94.

[H. T. COLEBROOKE.]

2630.

581a. Foll. 20; size 12¼ in. by 4½ in.; careless Devanāgarī writing; fifteen lines in a page.

A treatise on the acquisition of supernatural powers by means of mystic formulas and magic practices; extracted from several *Tantric* works. Extremely incorrect.

It begins (somewhat corrected):

उड्डीशेन समाकीर्णे योगवृन्दसमाकुले ।
प्रणम्य शिरसा देवी गौरी पृच्छति शङ्करम् ॥ १ ॥

ईश्वर श्रोतुमिच्छामि लोकनाथ जगत्पते ।
प्रसादं कुरु देवेश ब्रूहि कर्मार्थसाधनम् ॥ २ ॥

वशीकरणमुच्चाटन(? ०नं सेना)स्तंभनं तथा ।
शान्तिकं पौष्टिकं चाथ रणानि विविधानि च ॥ ३ ॥

चक्षुर्हानि मनोहानि श्रुतिहानि तथैव च ।
ज्ञानहानि क्रियाहानि कीलकं च तथा परम् ॥ ४ ॥

कार्यस्तंभं सुरेशान शोषणीपूरणं तथा ।
मंत्रध्यानं विशेषेण तत्सर्वं वद मे प्रभो ॥ ५ ॥

अन्यच्च विधिवत्कार्यं प्रसादाद्ब्रूहि भैरव ।
येन विज्ञानमात्रेण मनुजो भुवि दुर्लभः ॥ ६ ॥

ईश्वर उवाच ॥

शृणु त्वं हि वरारोहे सिद्ध्यर्थं यदि पृच्छसि ।
तं वदिष्यामि देवेशि सर्वं तत्समुदाहृतम् ॥ ७ ॥

औषधैर्मंत्रैश्च जपै रिपुं हन्यान्न संशयः ।
उड्डीशात्सारमाकृष्य मयोक्तं तव भक्तितः ॥ ८ ॥

श्रीपार्वत्युवाच ॥

उड्डीशं च नमस्कृत्य रुद्रं चैव सुदुर्लभम् ।
कपर्दिनं विरूपाक्षं सर्वभूतभयापहम् ॥ ९ ॥

वक्ष्ये रुद्रोद्भवान्योगान् सर्वशत्रुविनाशकान् ।
तैस्तु वियोजितः सद्यः प्राणान् हन्तु न संशयः ॥ १० ॥ °

After *śloka* 15 (from the beginning of fol. 2) the text becomes quite hopeless, the verses being no longer marked, and no signs of punctuation whatever being used.

The following colophons are met with:

इत्युड्डामरे महातंत्रे प्रथमपटलः १ [॥] पार्वत्युवाच [।] अतः परं प्रवक्ष्यामि जलस्तंभनमुत्तमम् ° fol. 3*b*; इति उड्डामहे(*r*. रे)श्वरमहातंत्रे अञ्जनाधिकारे द्वादश १२, fol. 6*a*; ° १३ and १४, fol. 6*b*; इत्युड्डीशे मंत्रपटलः fol. 7*a*; इत्युड्डीशे चाराडालीपटलः(!) fol. 8*b*; इति श्रीभूतभैरवतंत्रे यक्षिणीसाधनं fol. 13*a*; इति श्रीवीरभद्रे महातंत्रे कोपो नाम प्रथमः पटलः fol. 15*b*; ° द्वितीयः fol. 17*a*; ° तृतीयः पटलः fol. 18*b*.

It ends: अनश्वरस्थिभुद्रग्धकरतानमृषितलालकेच नातः वैदग्धेन तेषां तलः(!) इति उड्डीशः समाप्तः शुभमस्तु सम्वत् १९९६ °

Fol. 1 is marked उ° श, foll. 2–13 उ°.

Cf. Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 364.

[H. T. COLEBROOKE.]

2631.

1525a. Foll. 25; size 10 in. by 4¼ in.; fair Devanāgarī writing of 1799 A.D.; eight lines in a page.

Śāradanavarātrividhi, a description of certain rites and offerings culminating in the blessing of arms and standards of warriors preparing for battle. Rather incorrect.

It begins: अथ शारदनवरात्रिविधिः ॥ स्वस्ति न इंद्रो वृद्धश्रवाः (*Riks*. i. 89, 6; 7) । भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं पश्ये(!)° स्वस्ति न इंद्रेति शांतिं पठित्वा सुमुखश्चेति गणेशं प्रणम्य । °

It ends:

करिष्यमाणयात्राया यथाकालं सुखं मया ।
तत्र निर्विघ्नकर्त्री त्वं भव श्रीरामपूजिते ॥

इति तन्मूलस्थां मृदमानीय ग्रहे(*r*. गृहे) स्थापयित्वा यथासुखं विहरेत् ॥

इति शारदनवरात्रिविधिः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

2632.

2298. Foll. 26 (paged 1–53); size 13 in. by 9¾ in.; well written in Devanāgarī character, in the European fashion, about the beginning of this century; 28 lines in a page.

Grahayāmala, a *Tantric* work on planet worship, fortune-telling and similar subjects, in 18 chapters (*paṭala*). Rather incorrect.

It begins:

ओं परं विधयो ऽर्कोद्यास्ते परं विष्णवो नव ।
परमाः शंकरा यूयं ज्योर्ं ब्रह्मभ्यस्तु वो नमः ॥

नत्वार्कादिग्रहान्देवि लोकानां हितकाम्यया ।
वागीश्वरीं वंदमानस्तनोमि ग्रहयामलं ॥

अथ तंत्रतया श्रीसावित्रीविद्यादिसंध्या ॥

ओं शन्न आपो धन्वन्याः(? *r*. धन्वन्याः) शमनः(!)
[संतु नूप्याः(!) ।
शन्नः समुद्रिया आपः शमनः संतु कूप्याः ॥

ओं द्रुपदादिव मु[मु]चानः स्विन्नः स्नातो मलादिव ।
पूतं पवित्रेण वाज्यमापः शुधंतु मैनसः ॥ °

1. *śrīsavitrīvidyāditantravaidikasandhyāvidhi*, p. 4; 2. *abhishekādividhi*, p. 7; 3. ib.; 4. p. 8; 5. (mainly tables) p. 14; 6. p. 15; 7. p. 18; 8. p. 20; 9. *kshetrādishaḍvargadṛishṭiphalam*, p. 23; 10. p. 29; 11. *rāśiśīlādi*, p. 32; 12. *ashṭādaśavidhāsanādipathyāpathyaviveka*, p. 35; 13. *prāṇāyāmaviveka*, p. 39; 14. *mahāmudrādidaśaviveka*, p. 43; 15. *samādhividhiviveka*, p. 45; 16. *vāstugrahadvijaprakaraṇaviveka*, p. 49; 17. *grahacaritādinirṇaya*, p. 53; 18. ends:

इति ते कथितं देवि कवचं देवदुर्लभं ।
नित्यं संपूजयेद्यस्तु सो ऽभीष्टं फलमाप्नुयात् ॥
वंध्या वा काकवंध्या वा मृतवत्सा च यांगना ।
स्वर्णस्थं कंठमध्ये वा वामबाहौ सुधारयेत्(!) ॥

ग्रहयंत्रान्वितं कृत्वाभीष्टमक्षयमाप्नुयात् ।
सर्वकामार्थसंसिद्धौ विनियोगो मयोदितः ॥

इति ग्रहयामले श्रीहरपार्वतीसंवादे जगद्दुर्लभाख्यकवचं समाप्तमष्टादशः पटलः ॥ समाप्तश्चायं ग्रंथः ॥

The MS. was probably copied from the same Bengalī MS. as the next one.

[CALCUTTA.]

2633.

981b. Foll. 57; size 14½ in. by 4⅞ in.; excellent Bengalī handwriting, of 1807 A.D.; eight lines in a page.

The same work. [H. T. COLEBROOKE.]

2634.

79. Foll. 83; size 9¼ in. by 4 in.; fairly good (Nepalese) Devanāgarī writing of 1819 A.D.; nine lines in a page.

Kāmaratna(-tantra), a treatise, in 16 chapters (*upadeśa*), on magic practices and various subjects of prognostication, by *Śrīnātha*. [A].

The author's science consists in prescribing certain drugs, and the recitation of certain *mantras* while swallowing them; whereby people are supposed to acquire supernatural power for the fulfilment of their wishes. By these means he ensures success in battle, keeps off wild beasts, destroys vermin, prevents baldness, detects thieves and stolen property, makes himself invisible, and counteracts the poison of snake and scorpion bites. He also touches on stimulants for increasing desire and reviving flagging power.

The first leaf is somewhat injured.

It begins:

यस्येश्वरस्य विमलं चरणारविंदं
संसेव्यते विबुधसिद्धमधुव्रतेन ।
निर्वाणसूचकगुणाष्टकरंगपूर्णं (गुणाष्टमवेदपूर्णं B)
तं शंकरं सकलदुःखहरं नमामि ॥ १ ॥

कामरत्नमिदं चित्रं नानातंत्रांतराश्रया (नानारत्नार्णवं [मया B) ।
वश्यादि [यक्षिणी] मंत्रसाधनांतं समुद्धृतं ॥ २ ॥

वश्याकर्षणकर्माणि वसंते योजयेत्प्रिये । [॥ ३ ॥
ग्रीष्मे विद्वेषणं [कुर्यात्] प्रावृषि स्तंभनं मतं (यथा B)
शिशिरे मारणं चैव शांतिकं शरदि (शिशिरे A) स्मृतं ।
हेमंते पुष्टिकं कुर्याद्दक्षकर्मविशारदः ॥ ४ ॥ ० ११ ॥

इति तिथिनिर्णयः ॥ ० १७ ॥ इति माहेन्द्रादिनिर्णयः ॥ ० १८ ॥ इत्यंगुलीनिर्णयः ॥

Then follows a quotation of 4½ *ślokas* from the *Śivagītā* (सव्यपार्ष्णिं गुदे स्थाप्य दक्षिणं च तथोपरि ।०) omitted by B. Then अथ मूलिकाग्रहणं ।० *śl.* 24–38; ओं ह्रीं चण्डे हूं फट् स्वाहा । अनेन मंत्रेणादित्यवारे पुष्यनक्षत्रे वा पुष्यार्कयोगे वा सर्वा औषधीरुत्पाटयेत् ॥ ओं ह्रीं फट् स्वाहा । अनेन मंत्रेण मूलिकां छेदयेत् ॥ इति मूलिकाग्रहणविधिः ॥ ० इति वंदाग्रहणविधिः ॥

इत्येवं सर्वविद्यानां सिद्धये ऋतुनिर्णयः ।
कथिताश्चात्र यत्नेन मूलकाग्रहणादिकाः ॥ ४० ॥

अथ वशीकरणं ॥ ०

1. *vaśīkaraṇa* (fol. 12*b*); 2. *ākarshaṇa* (fol. 14*a*); 3. *gajādivyāghranivāraṇa* (fol. 18*a*); 4. *stambhana* (fol. 23*b*); 5. *mohanakeśādirañjana* (fol. 30*b*); 6. *bījavardhana* (fol. 35*b*); 7. *gāḍhīkaraṇādi-lomaśātanāntam* (fol. 40*a*); 8. °*Kāmaratnatantre kalahādikaraṇopadeśaḥ* (fol. 50*b*); 9. *arishṭanāśanaṃ gomahishyādidugdhavardhanam* (fol. 53*b*); 10. (fol. 60*a*); 11. *nānākautuka* (fol. 61*b*); 12. *kāmasiddhyādi-anāvṛishṭikāraṇam* (fol. 67*a*); 13. *nidhidarśanāñjanādimṛitasaṃjīvanī* (fol. 71*a*); 14. *vishanivāraṇa* (fol. 77*a*); 15. *yakshiṇīsādhana* (fol. 79*b*); 16. *rasādiśodhanamāraṇam*.

It ends:

वाल्मीक(वल्मीक B)मृत्तिकाभागं नरास्थितुषभस्मनोः
[(परास्थिमुषभस्मनोः B) ।
भागं भागं समादाय वज्रमूला समुच्यते (वज्रमूषादि [कथ्यते B) ॥

इति चक्रमूला (°चा B)॥ इति श्रीनाथविरचिते कामराजे रसादिशोधनमारणं नाम षोडशोपदेशः ॥ इति कामराजाभिधं नाम रसायनशास्त्रं समाप्तं ।

रसाद्रीभेन्दुयुग्वर्षे(वैक्रमे)मासे शुक्रे सितेतरे ।
दशम्याममृतानंदो ऽलिखच्छाकंद्रशासनः ॥

The only authorities that have been met with are: *Cakradatta*, fol. 38*b*, *l.* 7; *Purasādana*(?), fol. 50*b*, 7; (and *Śivagītā*, fol. 2*b*, 8).

Cf. Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 366.

[B. H. Hodgson.]

2635.

1192a. Foll. 81; size 12½ in. by 4½ in.; careless, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

The same work [B]. This copy contains a number of illustrative diagrams, and shows numerous various readings.

[H. T. Colebrooke.]

2636.

1985. Foll. 63 (one of which, fol. 60, is wanting); size 8½ in. by 3¾ in.; clear, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Gāyatrīrahasya, a compilation of rules and directions regarding the use and import of ordinary forms of prayer, and of the *Gāyatrī* in particular, in ten chapters (*anubhava*); ascribed to *Vyāsa Paraśurāma*.

It begins:

ओंकारममृतं ब्रह्म शिवमक्षरमव्ययं ।
यमामनंति वेदेषु तं प्रपद्ये विनायकं ॥ १ ॥
श्रीसूर्यः श्रीनिवासश्च श्रीकंठः श्रीगणेशराट् ।
परमात्मा गुरुर्हंसः सो ऽहमित्याश्रये धिया ॥ २ ॥
ओंकारं वृषसंयुक्ता त्रिलोकी वेदवत्सला ।
गायत्री कामगौः सेव्या धर्मकामार्थमोक्षदा ॥ ३ ॥
यो नो ऽस्माकं तु जीवानां स्वस्मिन् बुद्धीः प्रचोदयात् ।
तस्य देवस्य सवितुर्भर्गो नित्यमुपास्महे ॥ ४ ॥
संध्योपासनया तुष्येत्परात्मा परमेश्वरः ।
अस्मात् सा च गायत्री रहस्यं पारमार्थिकं ॥ ५ ॥

प्रणवव्याहृतिगायत्र्यादिकैर्मंत्रैः संध्योपासनं कुर्यात् ॥ तत्र याज्ञवल्क्यः(!)॥

ओंकारो व्याहृती सप्त गायत्री(!) शिरसा तथा ।
आपो हि ष्ठा तृचो ऽग्निश्च सूर्यश्चापः पुनंत्विति ॥
ऋतं चेति चतसृभिर्द्रुपदा(*r.* त्रिपदा)चाघमर्षणं ।
उदु त्यं चित्रं तच्चक्षुस्तेजो ऽसीति यथाक्रमं ॥
गायत्र्याश्च तुरीयं च संध्यामेतैः समाचरेत् ।
अन्यैश्च विविधैर्मंत्रैः स्वशास्त्रोक्तैर्यथाक्रमं ॥

ओमिति प्रणवस्य परं ब्रह्म ऋषिः । परमात्मा देवता । देवी गायत्री छंदः । अमिति बीजं । उमिति शक्तिः । मं कीलकं । विद्युद्वर्णः उदात्तस्वरः ध्यातव्यं गोत्रं°

1. प्राणायामाभ्यासानंदः fol. 10*a*; 2. संकल्पसंध्यार्थध्यानानंदोदयः fol. 13*a*; 3. इति श्रीमद्व्यासपरशुरामविरचिते गायत्रीरहस्ये मार्जनाचमनाघमर्षणार्घ्यदानशुद्ध्यर्थं विचारणानंदोदयो° fol. 22*b*; 4. (*āsanam*, *aṅgamantravyākhyā*, *digbandha*, *aksharaśaktayaḥ*, *brahmakalpa*, *padanyāsa*), fol. 29*b*; 5. इति श्रीमद्व्यासपराशराम (!) ° गायत्र्युपासनानंदोदयो° fol. 34*a*; 6. इति श्रीमद्व्यासपराशररामविरचित(!)° गायत्र्यर्थानुसंधानानंदोदयो ° fol. 40*a*; 7. चतुर्विंशतस्वमुद्राविचारानंदोदयो ° ॥ इति संध्याविधिः ॥ fol. 45*b*; 8. (*abhivādanavidhi*), fol. 47*b*; 9. (*sūryopasthānam*); इति श्रीनारायणाचार्यविरचिते(!) माधवीये वेदार्थप्रकाशे ऋक्संहितायाः प्रथमे मंडले नवमोनुभवः ॥ *Rigv.* I. 50, with *Sāyaṇa's* comment thereon; 10. (*madhyāhnasandhyāvidhi*, *sāyaṃsandhyā*) ends: ओं भूर्भुवः स्वः पुरुषं त° १६ इति तर्पणं कृत्वा गुर्वादीन्नमेत् ॥ इति गायत्रीरहस्ये संध्योपासनानंदो नाम दशमोनुभवः ॥

Of the authorities cited may be mentioned: *Kshīrasvāmin*, fol. 35*a*; *Gāyatrīhṛidaya*, fol. 5*a*; *Gāyatryupanishad*, foll. 3*a*. *b*, 7*b*; *Prapañcasāra*, foll. 5*b*, 8*a*; *Mantradevaprakāśika*, foll. 5*b*, 33*a*; *Smṛiticandrikā*, foll. 12*b*, 35*a*; *Smṛitisaṃgraha*, fol. 47*b*; *Smṛitisāra*, foll. 9*b*, 13*b*.

[H. T. Colebrooke.]